BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Mihai EMINESCU

Între Scylla și Charybda

Opera politică

LITERA

biblioteca școlarului

Mihai

EMINESCU

}NTRE SCYLLA +I CHARYBDA

Litera
INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

CUPRINS

CZU 859.0–3
E 48

CUPRINS

Textele se reproduc dup[:

M i h a i E m i n e s c u. *Opere,* vol. IX. Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1980.
M i h a i E m i n e s c u. *Opere,* vol. X. Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1989.
M i h a i E m i n e s c u. *Opere,* vol. XI. Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1984.
M i h a i E m i n e s c u. *Opere,* vol. XII. Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1985.
M i h a i E m i n e s c u. *Opere,* vol. XIII. Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1985.
Eminescu: Sens, timp =i devenire istoric[. Volum]ngrijit de Gh. Buzatu, +tefan Lemny =i I. Saizu. Ia=i, Universitatea “Al. Cuza”, 1988.
M i h a i E m i n e s c u. *Publicistic[. Referiri istorice =i istoriografice.* Editura Cartea Moldoveneasc[, Chi=in[u, 1990.

Textele, cu excep\ia particularit[\ilor de limb[=i stil ale autorului, respect[normele ortografice]n vigoare.

Coperta: *Isai C`rmu*

ISBN 9975–904–95-5

CUPRINS

TABEL CRONOLOGIC

1736 Anul probabil al na=terii lui Petrea Eminovici, \[ran din satul C[line=ti, lâng[Suceava (Bucovina), cel mai vechi dintre Eminovicii atesta\i]n acte oficiale. Str[bunic al poetului.

1780 Se na=te Vasile Eminovici, singurul fecior al lui Petrea Eminovici =i al so\iei sale Agafia. +i el \[ran, muncitor de p[mânt. Avea =i darul cânt[rii. E bunicul poetului.

1812 La 10 februarie se na=te Gheorghe Eminovici, fiu al lui Vasile Eminovici =i al so\iei acestuia, Ioana.

Este tat[l poetului. S-a rupt de mediul satului natal =i, p[r[sind Bucovina, s-a stabilit]n Moldova.

1816 Se na=te mama poetului, Raluca Jura=cu, fiica stolnicului Jura=cu din Jolde=ti.

1840 La 29 iunie Gheorghe Eminovici se c[s[tore=te cu Raluca Jura=cu.

1841 La 12 mai Gheorghe Eminovici, sluger, fu ridicat la rangul de c[minar. }n acest an se na=te +erban, primul copil al so\ilor Eminovici.

1843 La 2 februarie se na=te Nicolae (Nicu), al doilea copil.

1844 Se na=te George (Iorgu), al treilea copil.

1845 La 5 mai se na=te Ruxandra, al patrulea copil.

1846 La 1 iulie se na=te Ilie, al cincilea copil.

1848 Se na=te Maria, al =aselea copil. Anul na=terii este probabil.

1850 La 15 ianuarie se na=te]n Boto=ani Mihail (Mihai cum i se zicea]n familie), poetul, al =aptelea copil.

1852 Se na=te Aglaia, al optulea copil.

1854 Se na=te Henrieta (Harieta), al nou[lea copil.

1856 Se na=te la 16 noiembrie Matei, al zecelea copil.

Data când s-a n[scut Vasile, al unsprezecelea copil al so\ilor Eminovici, nu e cunoscut[.

1857 }n luna august c[minarul Eminovici conducea, cu pa=aport, cinci copii la studii, peste grani\[, la Cern[u\i, printre care =i Mihai. Ce cursuri a urmat Mihai]n acest an nu se =tie.

1858—1859 Copilul Mihai a urmat clasa a III-a la “National Hauptschule” din Cern[u\i, fiind clasificat al 15-lea]ntre 72 de elevi.

1859—1860 A urmat clasa a IV-a, fiind clasificat al 5-lea]ntre 82 de elevi.

1860—1861 }nscris la Ober-Gymnasium din Cern[u\i, elevul Eminovici Mihai promoveaz[clasa I, fiind clasificat al 11-lea]n primul semestru =i al 23-lea]n cel de-al doilea semestru.

1861—1862 Urmeaz[clasa a II-a.

1862—1863 Repet[clasa, dar de la 16 aprilie 1863 p[r[se=te definitiv cursurile, de=i avea o situa\ie bun[la]nv[\[tur[.

Plecând de vacan\a Pa=telui la Ipote=ti, nu s-a mai]ntors la =coal[.
Moare Ilie, care studia medicina la =coala lui Davila din Bucure=ti.

1864 Elevul Eminovici Mihai solicit[Ministerului }nv[\[mântului din Bucure=ti o subven\ie pentru continuarea studiilor sau un loc de bursier. I se refuz[“nefiind nici un loc vacant de bursier”. Prin adresa nr. 9816 din 21 martie, c[tre gimnaziul din Boto=ani, i se promite c[va fi primit “negre=it la ocaziune de vacan\[, dup[ce,]ns[, va]ndeplini condi\iunile concursului”. Elevul Eminovici pleac[la Cern[u\i unde trupa de teatru Fanny Tardini-Vl[dicescu d[dea reprezenta\ii. La 5 octombrie Eminovici intr[ca practicant la tribunalul din Boto=ani, apoi, peste pu\in timp, este copist la comitetul permanent jude\ean.

1865 La 5 martie Eminovici demisioneaz[, cu rug[mintea ca salariul cuvenit pe luna februarie s[fie]nmânat fratelui s[u +erban. La 11 martie tân[rul M. G. Eminovici solicit[pa=aport pentru trecere]n Bucovina. }n toamn[se

afl[ ]n gazd[la profesorul s[u Aron Pumnul, ca]ngrijitor al bibliotecii acestuia. Situa\ia lui =colar[era de “privatist”. Cuno=tea]ns[biblioteca lui Pumnul pân[la ultimul tom.

1866 La 12/24 ianuarie moare Aron Pumnul. Cu aceast[ ]mprejurare =apte]nv[\[cei gimnazi=ti tip[resc o bro=ur[cu “l[crimioare... la mormântul preaiubitului lor profesoriu”. A doua din aceste poezii este semnat[: *M. Eminoviciu,* privatist. La 25 februarie/9 martie revista *Familia* din Pesta]i public[poezia *De-a=a vea...* Iosif Vulcan, directorul revistei, i-a schimbat]ns[numele din Eminovici]n *Eminescu*, nume pe care poetul l-a adoptat imediat =i pentru totdeauna. La 15/27 mai i se public[poezia *O c[l[rire]n zori*. }n iunie p[r[se=te Bucovina =i se stabile=te la Blaj cu inten\ia m[rturisit[de a-=i re]ncepe studiile. La 16/29 iulie revista *Familia*]i public[poezia *Din str[in[tate,* la 14/26 august poezia *La Bucovina,* la 11/23 septembrie *Speran\a,* =i la 16/28 octombrie *Misterele nop\ii*. }n cinci numere consecutive din octombrie =i noiembrie, aceea=i revist[ ]i public[nuvela *Lan\ul de aur,* tradus[dup[Onkel Adam, scriitor suedez. Un scurt timp a fost =i la Alba Iulia, unde particip[la 27—28 august la adunarea anual[a “Astrei”. }n toamn[a p[r[sit Blajul =i s-a dus la Sibiu, unde e prezentat lui N. Densusianu; de aici trecu mun\ii cum putu =i veni la Bucure=ti.

1867 Intr[ ]n trupa lui Iorgu Caragiale, unde are rolul de sufleur =i de copist. Cu aceast[trup[f[cu turnee la Br[ila, Gala\i, Giurgiu, Ploie=ti. Citea mult din Schiller, din care a =i tradus poezia *Resigna\iune*, datat[ ]n manuscris april.

1867 }i apare]n *Familia* din 2/14 aprilie poezia *Ce-\i doresc eu \ie, dulce Românie*, iar la 18/30 iunie poezia lui *La Heliade*.

1868 Este angajat ca sufleur]n trupa lui Mihai Pascaly, care concentrase mai multe for\e teatrale: Matei Millo, Fanny Tardini-Vl[dicescu =i actori din trupa lui Iorgu Caragiale. }n timpul verii, aceast[trup[a jucat la Bra=ov, Sibiu, Lugoj, Timi=oara, Arad =i alte ora=e b[n[\ene. Iosif Vulcan l-a]ntâlnit cu ocazia acestui turneu =i a ob\inut de la Eminescu poeziile *La o artist[* =i *Amorul unei marmure*, publicate apoi]n *Familia* din 18/30 august =i 19 septembrie/1 octombrie. V[zând aceste poezii]n *Familia*, c[minarul Gheorghe Eminovici ceru lui Iosif Vulcan =tiri asupra soartei fiului s[u, r[t[citor

]n lume. Stabilit]n Bucure=ti, Eminescu face cuno=tin\[cu I. L. Caragiale. Pascaly, fiind mul\umit de Eminescu,]l angajeaz[ca sufleur a II-a oar[=i copist al Teatrului Na\ional. La 29 septembrie Eminescu semna contractul legal]n aceast[calitate. Ob\inu de la Pascaly o camer[de locuit,]n schimb,]ns[, se oblig[s[traduc[pentru marele actor *Arta reprezent[rii dramatice — Dezvoltat[=tiin\ific =i]n leg[tura ei organic[de profesorul dr. Enric Theodor Rötscher (dup[edi\iunea a doua)*. Traducerea, neterminat[, scris[pe mai multe sute de pagini, se afl[printre manuscrisele r[mase. Acum]ncepe =i proiectul s[u de roman *Geniu pustiu*.

1869 La 1 aprilie]nfiin\eaz[ ]mpreun[cu al\i tineri cercul literar “Orientul”, care avea ca scop,]ntre altele, strângerea basmelor, poeziilor populare =i a documentelor privitoare la istoria =i literatura patriei. La 29 iunie se fixeaz[comisiile de membri ale “Orientului”, care urmau s[viziteze diferitele provincii. Eminescu era repartizat pentru Moldova. }n var[se]ntâlne=te]ntâmpl[tor]n Ci=migiu cu fratele s[u Iorgu, ofi\er, care-l sf[tui s[reia leg[turile cu familia. Poetul refuz[hot[rât. Cu ocazia mor\ii fostului domnitor al Munteniei, Barbu Dimitrie +tirbey, public[ ]ntr-o foaie volant[poezia cunoscut[sub titlul *La moartea principelui +tirbey*. }n var[, pleac[cu trupa Pascaly]n turneu la Ia=i =i Cern[u\i. Revista *Familia* continu[s[-i publice poezii: *Junii corup\i* la 31 ianuarie/12 februarie =i *Amicului F. I.* la 31 martie/11 aprilie. Cu ocazia ultimului turneu, Eminescu se]mpac[cu familia, iar tat[l s[u]i promite o subven\ie regulat[spre a urma cursuri universitare la Viena, unde se aflau mai to\i colegii lui de la Cern[u\i. La 2 octombrie, Eminescu se]nscrie la Facultatea de filozofie ca student extraordinar, ca simplu auditor deci, lipsindu-i bacalaureatul. Aici face cuno=tin\[cu I. Slavici =i cu al\i studen\i români din Transilvania =i din Bucovina. Reia leg[turile cu vechii colegi de la Cern[u\i =i de la Blaj. Se]nscrie]n cele dou[societ[\i studen\e=ti existente, care apoi se contopesc]ntr-una singur[— *“România jun[”*. Scrisorile =i telegramele c[tre p[rin\i pentru trimiterea banilor de]ntre\inere se]nte\esc.

1870 }mpreun[cu o delega\ie de studen\i, Eminescu]l viziteaz[de Anul Nou pe fostul domnitor Al. I. Cuza, la Döbling. }n semestrul de iarn[1869/1870 Eminescu a urmat cu oarecare regularitate cursurile. Dup[aceasta Eminescu

nu s-a mai]nscris pân[ ]n iarna lui 1871/72, când urmeaz[dou[semestre consecutive. }n schimb, setea lui de lectur[era nepotolit[. Frecventa, cu mult interes, biblioteca Universit[\ii. }l preocupau =i unele probleme cu care avea s[ias[ ]n publicistic[. La 7/19 =i 9/21 ianuarie public[ ]n *Albina* din Pesta articolul *O scriere critic[*,]n care ia ap[rarea lui Aron Pumnul]mpotriva unei bro=uri a lui D. Petrino din Cern[u\i, iar la 18/30 ianuarie]n *Familia*, *Repertoriul nostru teatral*, cel dintâi semnat cu numele]ntreg, iar cel de-al doilea cu ini\ialele M. E. Trece apoi la situa\ia politic[a românilor =i a altor na\ionalit[\i conlocuitoare din Austro-Ungaria, publicând, sub pseudonimul Varro,]n *Federa\iunea* din Pesta, trei articole, strâns legate]ntre ele: *S[facem un congres*, ap[rut la 5/17 aprilie, *}n unire e t[ria*, la 10/22 aprilie, =i *Echilibrul*, la 22 aprilie/4 mai =i 29 aprilie/11 mai, pentru care a fost citat de procurorul public din Pesta. *Federa\iunea* din 5/17 aprilie r[spunde cu mul\umiri pentru aceste articole, dar nu poate preciza timpul când ar putea]ncepe publicarea romanului men\ionat de Varro. A fost probabil vorba de proiectul de roman *Naturi catilinare*. La 15 aprilie public[ ]n *Convorbiri literare* din Ia=i poezia *Venere* =i *Madon[*, iar la 15 august *Epigonii*. La 17 iunie]i scria lui Iacob Negruzzi, redactorul *Convorbirilor literare*, l[murindu-i ideea fundamental[din *Epigonii*.

Al[turi de N. Teclu, pre=edinte, Eminescu,]n calitate de secretar, semneaz[,]n luna martie, un apel pentru strângerea de fonduri]n vederea serb[rii de la Putna, iar la 4/16 septembrie]i scrie lui Iacob Negruzzi, rugându-l s[publice]n *Convorbiri literare* noti\a ce-i trimite, “asupra proiectatei]ntruniri la mormântul lui +tefan cel Mare la Putna”. Tot atunci trimite povestea *F[t-Frumos din lacrim[*, care se tip[re=te]n *Convorbiri literare*,]n numerele de la 1 =i 15 noiembrie.

Sosit incognito la Viena, Iacob Negruzzi]i comunic[lui Eminescu impresia puternic[provocat[de poet]n sânul societ[\ii “Junimea” din Ia=i, prin poeziile publicate de acesta]n *Convorbiri literare*. }i propune ca dup[terminarea studiilor s[se stabileasc[la Ia=i.

1871 }n câteva scrisori din februarie]l pune pe Negruzzi]n curent cu proiectele sale literare =i i-l recomand[c[lduros pe Slavici. Trimite poezia *Mortua est!*, care apare]n *Convorbiri literare* din 1 martie, urmat[de alte dou[poezii: *}nger de paz[* =i *Noaptea...*, care se tip[resc la 15 iunie.

La 8 aprilie stil nou, “România jun[” \ine =edin\a de unificare a conducerii, alegând primul s[u comitet, cu I. Slavici, pre=edinte, =i Eminescu, bibliotecar. La 1 august,]n =edin\a de la Cern[u\i, s-au des[vâr=it preg[tirile pentru serbarea de la Putna, fixat[pentru 15/27 august. Cu aceast[ocazie Eminescu revede locurile copil[riei =i ale adolescen\ei sale. Se abate chiar pe la Boto=ani =i Ipote=ti. La 6 august i se adreseaz[din Ipote=ti lui Titu Maiorescu, dându-i oarecare rela\ii privitoare la organizarea serb[rii. }n ziarul *Românul* din 3/15 august, Eminescu public[ ]mpreun[cu Pamfil Dan, membru]n comitetul serb[rii, o scrisoare]n care explic[semnifica\ia]ntâlnirii tineretului român]n jurul mormântului lui +tefan cel Mare. Printre tinerii de talent, participan\i activi la serbare, s-au remarcat pictorul Bucevski =i compozitorul Ciprian Porumbescu. Din cauza unor curente contradictorii]n sânul societ[\ii “România jun[”, Eminescu demisioneaz[ ]mpreun[cu Slavici din comitetul de conducere,]n toamna anului. Amândoi sunt acuza\i c[sunt ata=a\i ideilor “Junimii” din Ia=i. }n studiul s[u despre *Direc\ia nou[*, Titu Maiorescu eviden\iaz[meritele de poet, “poet]n toat[puterea cuvântului”, ale lui Eminescu, citându-l imediat dup[Alecsandri. Studiul se tip[re=te cu]ncepere din acest an]n *Convorbiri literare*.

Dintre numeroasele proiecte literare,]n acest an probabil ia o form[ini\ial[*Proletarul*, sub impresia lecturilor poetului despre evenimentele Comunei din Paris. Poemul va fi continuat =i des[vâr=it]n anii urm[tori.

Lucreaz[la poemul *Panorama de=ert[ciunilor*.

La 16 decembrie,]ntr-o scrisoare c[tre +erban, care se afla]n \ar[,]i scrie nec[jit c[duce o mare lips[de bani, având datorii penru chirie, apoi “la birt, la cafenea,]n fine, pretutindenea”. Din aceast[cauz[inten\ioneaz[s[se mute la alt[universitate,]n provincie.

1872 Anul probabil al]ntâlnirii lui cu Veronica Micle, la Viena. La 10 februarie,]ntr-o scrisoare c[tre p[rin\i, se plânge c[a fost bolnav, din care cauz[se afl[ ]ntr-o stare sufleteasc[foarte rea, agravat[=i de =tirile triste primite de acas[. La 18 martie ajunge s[constate c[“anul acesta e]ntr-adev[r un an nefast” din cauza boalei =i a lipsurilor de tot felul. La 8 aprilie solicit[bani pentru a se]nscrie]n semestrul al doilea. Se plânge =i de lipsa unui pardesiu. }n aceste]mprejur[ri p[r[se=te Viena =i vine]n \ar[. La 1 septembrie particip[la o =edin\[a “Junimii” din Ia=i, unde cite=te fragmente din *Pano-*

rama de=ert[ciunilor: *Egipetul* =i]nceputul *Evului de mijloc*, apoi nuvela *S[rmanul Dionis*. Prezen\a]n \ar[a poetului este confirmat[=i de o scrisoare pe care Eminescu o trimite din Boto=ani,]n august, lui Titu Maiorescu,]n care intervenea]n favoarea lui Toma Micheru, pentru un concert al acestuia. La 7 septembrie Eminescu cite=te]n =edin\a “Junimii” dou[poezii: *}nger =i Demon* =i *Floare albastr[*. Poezia *Egipetul* avea s[apar[la 1 octombrie]n *Convorbiri literare*, iar *}nger =i Demon* =i *Floare albastr[* la 1 aprilie anul urm[tor. *S[rmanul Dionis* se tip[re=te la 1 decembrie 1872 =i]n continuare la 1 ianuarie 1873.

Asigurat printr-o subven\ie lunar[de 10 galbeni, din partea “Junimii”, Eminescu pleac[la Berlin. O scrisoare a lui +erban din 30 noiembrie d[am[nuntul c[poetul era plecat cu mai multe s[pt[mâni]nainte de aceast[dat[. }nscrierea la Universitatea din Berlin s-a f[cut la 18 decembrie. De data aceasta Eminescu era]nmatriculat ca student ordinar, pe baza unui certificat de absolvire de la gimnaziul din Boto=ani. Cursurile la care se]nscrisese, sau pe care =i le notase s[le urmeze, erau foarte variate: din domeniul filozofiei, istoriei, economiei =i dreptului.

1873 Prelucreaz[folclor:]ncepe primele versiuni la *C[lin* =i *Luceaf[rul*.

Pentru a-=i putea asigura o existen\[modest[este nevoit s[accepte curând un post la consulatul român de la Berlin, aflat sub conducerea lui Teodor Rosetti, mai târziu a lui N. Kre\ulescu. Tensiunea dintre tat[=i fiu l-a determinat pe poet s[cear[exmatricularea =i eliberarea unui certificat doveditor c[pân[la data de 14 iulie a urmat dou[semestre. La 26 iulie i se elibera acest certificat. Rosetti i-a]nlesnit]ns[r[mânerea mai departe la Berlin, prin m[rirea salariului, iar la 8 decembrie se re]nscrie la Universitate pentru semestrul de iarn[. N-a trecut nici un examen. La 21 septembrie Iorgu Eminovici, militar, se sinucide, dar moartea lui e declarat[abia la 2 noiembrie. Fusese]nmormântat la Ipote=ti, f[r[autoriza\ie =i f[r[declara\ie de deces.

1874 }ntre 17/29 ianuarie =i 7 mai are loc o bogat[coresponden\[ ]ntre Maiorescu =i Eminescu,]n care i se propunea poetului s[-=i ob\in[de urgen\[doctoratul]n filozofie pentru a fi numit profesor la Universitatea din Ia=i. Ministrul }nv[\[mântului]i trimite la Berlin suma de 100 galbeni pentru depunerea doctoratului. }n timpul verii i se d[sarcina de a cerceta oficial, pen-

tru statul român, documentele din Königsberg, dar printr-o scrisoare din 19 septembrie, adresat[secretarului agen\iei diplomatice din Berlin, motiveaz[de ce a abandonat aceast[sarcin[=i de ce a luat drumul c[tre \ar[, urmând ca]n noiembrie s[se]ntoarc[la Berlin pentru examene. La 1 septembrie era numit]ns[ ]n postul de director al Bibliotecii Centrale din Ia=i. La 7 octombrie Maiorescu ia cuno=tin\[prin Al. Lambrior c[Eminescu nu poate pleca a=a curând]n str[in[tate ca s[fac[doctoratul, fiind oprit de oarecare]ntâmpl[ri grave]n familia sa. Dou[surori se]mboln[viser[de tifos la b[i]n Boemia, fratele +erban, care d[duse semne de aliena\ie mintal[, la 10 octombrie se interna]n spital prin interven\ia agen\iei române din Berlin. Poetul]ncepuse s[sufere de o aprindere a]ncheieturii piciorului. La 28 noiembrie agen\ia din Berlin anun\[moartea lui +erban.

Pe lâng[sarcinile de la bibliotec[, Eminescu preda acum lec\ii de logic[la Institutul academic]n locul lui Xenopol. *Convorbirile literare* de la 1 decembrie]i public[*}mp[rat =i proletar*. La 8 noiembrie promitea c[va veni]ntr-o joi la serata literar[de la Veronica Micle, spre a citi o poezie cu subiect luat din folclor. Colaboreaz[la *Lexiconul* lui Brockhaus. Toamna o petrece]n tov[r[=ia lui Slavici, g[zduit la Samson Bodn[rescu. Public[ ]n *Convorbiri literare* din 1 noiembrie un articol asupra lui *Constantin B[l[cescu*, reproducându-i multe poezii.

1875 }n prima parte a anului pune ordine]n bibliotec[=i propune]mbog[\irea ei cu manuscrise =i c[r\i vechi române=ti. }ntr-un raport din 6 martie, adresat lui Maiorescu, ministrul]nv[\[mântului,]nainteaz[o list[bogat[de tip[rituri =i manuscrise vechi pentru achizi\ionare. }ncepe traducerea din nem\e=te a unei gramatici paleoslave. La 15 iunie prime=te scrisoarea lui Maiorescu prin care i se propune func\ia de revizor =colar pentru districtele Ia=i =i Vaslui. La 1 iulie este invitat s[-=i ia]n primire noul post, iar la 2 iulie pred[biblioteca lui D. Petrino, autorul bro=urii criticate de Eminescu prin articolul s[u *O scriere critic[*. Tot]n aceast[vreme este]nlocuit =i la =coal[din cauza grevei declarate de elevii unor clase. La 10 august]nainteaz[ministerului un raport asupra constat[rilor f[cute cu ocazia conferin\elor cu]nv[\[torii din jude\ul Ia=i. Remarc[pe institutorul Creang[de la =coala nr. 2 din P[curari, Ia=i. La 5 septembrie trimite un raport cu propuneri de reorganizare a =colilor din jude\ul Vaslui. }n *Convorbiri literare* din 1 februarie

public[poezia *F[t Frumos din tei*, iar la 1 aprilie public[tot acolo o scurt[dare de seam[asupra scrierii *Pseudo-cynegeticos* de Al. I. Odobescu.

La 14 martie,]n cadrul prelegerilor publice ale “Junimii” roste=te conferin\a pe care o tip[re=te]n *Convorbiri literare* din 1 august sub titlul *Influen\a austriac[asupra românilor din principate*. La 26 mai,]nainteaz[ministerului un raport elogios asupra unei c[r\i didactice alc[tuit[de I. Creang[=i al\ii. Pe Creang[ ]l introduce la “Junimea”. Schimbându-se guvernul, Eminescu este pus]n disponibilitate prin decretul domnesc nr. 1013 din 3 iunie. Prin raportul s[u din 22 iunie c[tre Ministerul }nv[\[mântului, D. Petrino cere ca Eminescu, fost bibliotecar, s[fie urm[rit pentru obiecte =i c[r\i “sustrase”. Ministerul]nainteaz[raportul Parchetului din Ia=i. Prin]ncheierea sa din 17 decembrie judec[torul de instruc\ie declara]ns[c[“nu este loc de urm[rire”.

La 15 august se stinge din via\[, la Ipote=ti, Raluca Eminovici.

R[mas f[r[slujb[, Eminescu prime=te postul de corector =i redactor al p[r\ii neoficiale la ziarul local *Curierul de Ia=i*. Frecventeaz[cu regularitate =edin\ele “Junimii”. De multe ori]l vizita pe Creang[ ]n bojdeuca sa. *Convorbirile literare*]i publicau la 1 septembrie poeziile *Melancolie, Cr[iasa din pove=ti, Lacul* =i *Dorin\a*, la 1 noiembrie *C[lin*, iar la 1 decembrie *Strigoii*. *Curierul de Ia=i* avea numeroase rubrici redactate de Eminescu, f[r[semn[tur[. }n aceast[form[apare la 9 iunie schi\a *La aniversar[* =i nuvela *Cezara*]n numerele de la 6, 11, 13, 15 =i 18 august. Face un drum la Bucure=ti, unde, prin Maiorescu, se]mprietene=te cu Mite Kremnitz. Veronica Micle r[mâne]ns[idolul s[u.

1877 Continu[activitatea ziaristic[la *Curierul de Ia=i*. }n form[polemic[ia ap[rarea manualului de logic[al lui Maiorescu, sub titlul *Observa\ii critice*,]n *Curierul de Ia=i* din 12 august, =i *}nc[o dat[recensiunea logicei Maiorescu*,]n *Convorbiri literare* din 1 septembrie. Public[cronici teatrale]n leg[tur[cu spectacolele la care asist[. Viziteaz[ ]n dese rânduri casa b[trânului Micle =i particip[la =edin\ele “Junimii”, dar se simte din ce]n ce mai singur, fapt pe care i-l comunic[la 20 septembrie lui Slavici, iar la 12 octombrie precizeaz[, c[tre acela=i, c[Ia=ii i-au devenit “nesuferi\i”. Fiind invitat s[intre]n redac\ia ziarului *Timpul*, Eminescu p[r[se=te Ia=ii]n a doua jum[tate a lunii octombrie =i vine la Bucure=ti, unde se dedic[gazet[riei. Anul se scurge

f[r[ca poetul s[fi publicat m[car un vers. La 18 decembrie, totu=i, Negruzzi se entuziasma de seria de articole din *Timpul, Icoane vechi =i icoane nou[* “minunat scrise =i minunat cugetate”. Eminescu]ns[nu avea bani nici pentru o fotografie cerut[de Negruzzi la Ia=i spre a-i pune chipul]n tabloul cu portretele junimi=tilor.

1878 Activitate ziaristic[intens[. Nu r[spunde scrisorilor primite de la Ia=i. Abia dac[particip[la =edin\ele s[pt[mânale de la Maiorescu =i de la Mite Kremnitz. Venirea lui Rossi]n Bucure=ti]i ocup[serile. Sub titlul *Reprezenta\iile Rossi* public[ ]n *Timpul* de la 28 ianuarie o scurt[cronic[teatral[. +i reprezenta\iile române=ti]l preocup[: la 6 octombrie public[un foileton cu titlul *Deschiderea stagiunii 1878—1879*. Dup[insisten\e numeroase, trimite lui Negruzzi patru poezii: *Povestea codrului, Povestea teiului, Singur[tate* =i *Departe sunt de tine...*, care se public[ ]n *Convorbiri literare* din 1 martie. La 16 aprilie public[ ]n *Timpul* un foileton, *Pa=tele*, care l-a impresionat pe Caragiale atât]ncât peste cincisprezece ani avea s[-l reproduc[ ]n *Moftul român* (1893). La 26 mai cite=te acas[la Maiorescu poezii, prezent fiind =i Alecsandri, s[rb[toritul de la Montpellier pentru *Ginta latin[*. }n iulie, sf[tuit de medic,]=i ia concediu de la ziar =i pleac[la Flore=ti-Dolj, la mo=ia lui Nicolae-Mandrea. Aici traduce, din]ns[rcinarea Ministerului Cultelor =i }nv[\[turilor Publice, tomul]ntâi al scrierii *Fragmente din istoria românilor* de Eudoxiu Hurmuzaki, ap[rut[de curând]n nem\e=te. La 13 iulie scrie din Flore=ti, adresând lui Caragiale =i Ronetti-Roman, colegi de redac\ie, o scrisoare plin[de umor =i de sarcasm.

Dup[ ]napoierea de la Flore=ti i s-a propus s[se mute la Maiorescu, dar poetul n-a primit. La 17 septembrie face o recenzie]n *Timpul* despre *Cuvente den b[trâni,* tomul I, de Hasdeu. Particip[,]ntre 11 =i 13 noiembrie, la a 15-a aniversare a “Junimii” la Ia=i, mergând]mpreun[cu Slavici =i Caragiale, to\i trei]n contul lui Maiorescu.

1879 Satisface din plin cererile repetate ale lui Negruzzi =i-i trimite la Ia=i poezii care se public[ ]n *Convorbiri literare: Pajul Cupidon..., O, r[mâi, Pe aceea=i ulicioar[...,* la 1 februarie, *De câte ori, iubito..., Rug[ciunea unui Dac* =i *Atât de fraged[...*, la 1 septembrie, *Afar[-i toamn[, Sunt ani la mijloc, Când]nsu=i glasul, Fream[t de codru, Revedere, Desp[r\ire* =i *Foaia ve=ted[*, la 1 octombrie. Cre=te pasiunea pentru Mite Kremnitz, c[reia]i pred[lec\ii de limba

român[=i-i ofer[ ]n manuscris poezia *Atât de fraged[...* Faptul]l alarmeaz[pe Maiorescu, dup[cum reiese dintr-o]nsemnare a criticului din ziua de 1 iunie: “*Grea epoc[Eminescu*”.

La 6 august moare +tefan Micle. Eminescu scrie Veronic[i. V[duva lui Micle vine la Bucure=ti =i-l roag[s[intervie pentru urgentarea pensiei sale. }mpreun[fac planuri de c[s[torie nerealizabile. Se afund[din ce]n ce mai mult]n munca de gazetar. }n redac\ie are un rol preponderent, dar obositor.

1880 }ntr-o scrisoare c[tre Henrieta se plânge c[are mult de lucru =i c[-i bolnav trupe=te, dar mai mult suflete=te. Din partea familiei prime=te numai imput[ri,]n special adresate de tat[l s[u. N-are nici timp, nici dispozi\ie s[-l felicite m[car pe Matei, care-i trimisese invita\ie de nunt[. Se simte]mb[trânit =i ar vrea s[moar[. Nu-=i vede capul de datorii.

Nu public[decât o poezie: *O, mam[...*, care apare]n *Convorbiri literare* din 1 aprilie. Negruzzi]i scrie imputându-i c[nu-i mai trimite nici o colaborare. Renun\[la c[s[toria proiectat[cu Veronica Micle. Mite Kremnitz afirm[c[inima poetului s-a aprins de o nou[flac[r[. Maiorescu precizeaz[c[e vorba de o doamn[Poenaru-Lecca, care-l inspir[, probabil,]n poeziile pe care nu le public[, dar le cite=te la]ntâlnirile literare s[pt[mânale. Coresponden\a cu Veronica se poart[pe un ton iritat.
La 6 decembrie Veronica se plânge lui Hasdeu c[Maiorescu l-a determinat pe Eminescu s[nu-=i \in[f[g[duiala de a o lua]n c[s[torie.

1881 Scrie la 18 martie, cerând iertare tat[lui s[u, bolnav, c[nu poate veni s[-l vad[. “Negustoria de gogo=i =i de bra=oave”]l \ine strâns de “dughean[”. Se plânge c[-i e “acru sufletul de cerneal[=i de condei”. Totodat[ ]i scrie =i lui Negruzzi, spunând c[nu g[se=te un minut liber spre a r[spunde la scrisorile primite. }l anun\[ ]ns[c[prin Maiorescu i-a trimis *Scrisoarea III*, pe care a citit-o de mai multe ori la “Junimea” bucure=tean[. }n seara de 28 martie Maiorescu o cite=te]n sânul “Junimii”, la Ia=i. Dup[publicarea *Scrisorii I*]n *Convorbiri literare* din 1 februarie, =i a *Scrisorii II* la 1 aprilie, se tip[re=te =i *Scrisoarea III* la 1 mai. Pentru caracterul ei antiliberal este reprodus[la 10 mai]n *Timpul*. Ciclul *Scrisorilor* se]ncheie cu publicarea *Scrisorii IV** la 1 septembrie]n *Convorbiri literare*.

* }n *Convorbiri literare* titulatura *Scrisorilor* este urm[toarea: *Scrisoarea]nt`i, Scrisoarea a doua, Scrisoarea a treia, Scrisoarea a patra* (n. I. Cre\u).

Absorbit de activitatea ziaristic[, g[se=te totu=i timp =i revizuie=te nuvela *Cezara*, a c[rei ultim[form[o]ncredin\eaz[lui Maiorescu,]ntre filele unei bro=uri care con\inea balada lui Schiller *M[nu=a*, tradus[ ]n treisprezece limbi;]n române=te de Eminescu.

Lucreaz[la des[vâr=irea *Luceaf[rului* =i la diversele forme din *Mai am un singur dor*.

}n *Timpul* din 4 octombrie Eminescu public[o introducere la seria de *Palavre, anecdote, taclale* etc. ale lui E. Baican, iar]n num[rul de la 10 octombrie se ocup[,]ntr-un articol de fond, de]nsemn[tatea limbii vechi din c[r\ile biserice=ti. La 21 noiembrie, cu ocazia dezvelirii statuii lui Eliade, scrie un articol]n care arat[c[Eliade este cel dintâi scriitor modern al românilor.

Raporturile epistolare cu Veronica devin]ncordate din cauza lui Caragiale, cu care Eminescu se =i ceart[la serbarea pomului de Cr[ciun de la Mite Kremnitz.

1882 La gazet[, Eminescu este flancat cu]ncepere de la 1 ianuarie de un director =i un comitet redac\ional care urma s[-i tempereze avântul s[u polemic. Reorganizarea redac\iei]ns[e inoperant[, fiindc[poetul continu[s[scrie]n stilul s[u propriu. La 28 martie semneaz[un “prim-Bucure=ti” ca recenzie la volumul]ntâi de nuvele publicat de I. Slavici.

Nu public[nici o poezie]n tot timpul anului. }n schimb cite=te]n mai multe rânduri *Luceaf[rul*]n =edin\ele “Junimii” de la Maiorescu. Mite Kremnitz i-l traduce]n nem\e=te. Este semnalat adeseori]n cas[la Maiorescu. }n seara de 13 septembrie,]n absen\a poetului, probabil, se citesc “iar[=i vecinic frumoasele poezii de Eminescu”. }n seara de 8 octombrie cite=te =i corecteaz[,]mpreun[cu Maiorescu, *Luceaf[rul*, pe care]l prezint[=lefuit la “Junimea” de la 28 octombrie.

}mp[cat cu Veronica,]i scrie =i prime=te numeroase scrisori. }i comunic[planurile pentru via\a]n comun la Bucure=ti. }n câteva rânduri, Veronica a fost pentru scurt timp]n Bucure=ti. Dar curând raporturile dintre ei se stric[.

1883 }n ianuarie Eminescu este internat pentru cât[va vreme]n spital. }n lipsa lui se cite=te la Maiorescu,]n dou[rânduri, *Luceaf[rul*]n limba german[, traducere f[cut[de Mite Kremnitz. Poezia,]n române=te, vede lumina tiparului]n *Almanahul societ[\ii studen\e=ti “România jun[“* din Viena ap[rut cu

men\iunea aprilie. Apari\ia*Almanahului* este anun\at[ ]n *Timpul*, cu]ncepere de la 14 mai pân[la 26 iunie.

}n seara de 23 martie, la =edin\a “Junimii” de la Maiorescu este semnalat[prezen\a lui Iosif Vulcan. Probabil cu aceast[ ]mprejurare Eminescu i-a cedat textul urm[toarelor poezii care au ap[rut]n *Familia*]n cursul lunilor viitoare: *S-a dus amorul...* (la 24 aprilie), *Când amintirile...* (la 15 mai), *Adio* (la 5 iunie), *Ce e amorul...* (la 17 iulie), *Pe lâng[plopii f[r[so\...* (la 28 august), *+i dac[...* (la 13 noiembrie). Pentru aceste poezii Eminescu a primit un mic onorar, singurul cu care a fost r[spl[tit]n toat[activitatea sa literar[.

La 4 iunie *Timpul* anun\[plecarea la Ia=i a lui Eminescu, pentru a asista]n calitate de corespondent al ziarului la serbarea dezvelirii statuii lui +tefan cel Mare. }=i reg[se=te vechii prieteni, I. Creang[=i Miron Pompiliu. Cu aceast[ocazie cite=te junimi=tilor din Ia=i, strân=i]n casa lui Iacob Negruzzi, poezia *Doina*, care se tip[re=te apoi]n *Convorbiri literare* din 1 iulie. La Bucure=ti,]n ziua de 23 iunie, pe o c[ldur[ ]n[bu=itoare, Eminescu d[semne de aliena\ie mintal[. La 28 iunie boala izbucne=te din plin. }n aceea=i zi este internat]n sanatoriul doctorului +u\u. La 12 august Maiorescu este vizitat de Gheorghe Eminovici =i de fratele poetului (locotenentul), care cer rela\ii asupra bolnavului. *Convorbirile literare* din luna august reproduc poezia *Luceaf[rul* din *Almanahul* de la Viena. La 20 octombrie Eminescu este trimis de prieteni la Viena =i internat]n sanatoriul de la *Ober-Döbling*, fiind]nso\it pe drum de Chibici. La contribu\iile amicilor se adaug[suma de 2000 lei, rezultat[din vânzarea biletelor de intrare la Ateneu, unde Alecsandri a citit piesa *Fântâna Blanduziei*]n ziua de 14 octombrie.

La 21 decembrie apare la *Socec* volumul cu poeziile lui Eminescu, având o scurt[prefa\[semnat[de Titu Maiorescu, =i portretul autorului. Impresie puternic[. Pe lâng[cele publicate anterior de poet, volumul cuprinde =i 26 poezii inedite.

1884 La 8 ianuarie se stinge din via\[, la Ipote=ti, Gheorghe Eminovici, tat[l poetului, iar la 7 martie]=i lua singur via\a, prin]mpu=care, Neculai Eminovici (Nicu), tot la Ipote=ti.

}n ziua de 1 ianuarie Eminescu este vizitat de Maiorescu =i de v[rul acestuia, C. Popazu, din Viena, care avea sarcina s[vad[cât mai des pe poet la

sanatoriu. La 12 ianuarie Eminescu scrie lui Chibici =i-=i exprim[dorin\a de a veni]n \ar[. La 4 februarie]i scrie lui Maiorescu, exprimându-i aceea=i dorin\[. D-rul Obersteiner propune la 10 februarie ca pacientul s[fac[o c[l[torie prin Italia. Maiorescu, r[spunzând la scrisoarea lui Eminescu, arat[bucuria tuturor pentru deplina lui]ns[n[to=ire =i-l anun\[c[Chibici va sosi la Viena, pentru ca]mpreun[s[fac[o excursie de pl[cere de 6 s[pt[mâni spre sudul Alpilor pân[la Vene\ia, Padua =i Floren\a. Petre Carp, vizitând pe Eminescu la Döbling,]i face lui Maiorescu acelea=i propuneri.

}n ziua de 26 februarie Eminescu p[r[se=te sanatoriul =i,]nso\it de Chibici, face c[l[toria recomandat[prin Italia. Sose=te la Bucure=ti la 27 martie, primit la gar[de mai mul\i amici. }n ziua de 7 aprilie Eminescu pleac[la Ia=i cu acela=i]nso\itor. Contribu\iile pentru]ntre\inere continu[.

La 24 septembrie Eminescu e numit]n postul de subbibliotecar al Bibliotecii Centrale din Ia=i. Este prezent la banchetul anual al “Junimii”, la 25 octombrie. }n noiembrie este bolnav =i internat]n spitalul Sf. Spiridon.

}n decembrie]l viziteaz[Vlahu\[.

Convorbirile literare din lunile ianuarie =i februarie]i public[dou[zeci =i una din cele dou[zeci =i =ase poezii, publicate ca inedite]n volumul de la *Socec*. }n num[rul din luna februarie i se tip[re=te poezia *Diana*, necuprins[ ]n volum. }n *Familia* din 12 februarie apare poezia *Din noaptea...*, ultima din grupul celor date lui Iosif Vulcan]n prim[vara anului precedent.

1885 Apare la *Socec* edi\ia a doua a volumului de poezii, cu acela=i con\inut. *Convorbirile literare* din iulie]i public[*Sara pe deal*. Eminescu continu[modesta slujb[la bibliotec[=i pred[lec\ii la =coala comercial[. Lipse=te]n lunile iulie =i august, urmând o cur[la Liman, lâng[Odesa, de unde scrie cerând bani pentru plata taxelor. La]nceputul lunii septembrie]nc[nu venise la Ia=i. I se d[de c[tre Editura *Socec* 500 lei]n contul volumului de poezii.

1886 Este men\inut]n serviciul bibliotecii, unde]ndeplineşte roluri =terse: scrie =tatele de plat[, adresele pentru]naintarea lor, diverse circulare pentru restituirea c[r\ilor]mprumutate =i pentru convocarea comisiei bibliotecii. *Epoca ilustrat[* din 1 ianuarie public[*Dalila* (fragment). }n]ntregime poezia a ap[rut postum]n *Convorbiri literare* la 1 februarie 1890. *Albumul literar al*

societ[\ii studen\ilor universitari “Unirea”, cu data de 15 martie,]i public[poezia *Nu m[ ]n\elegi*, iar *Convorbirile literare* din decembrie poezia *La steaua*.

România liber[din 2 martie informeaz[despre o conferin\[public[a lui Vlahu\[asupra lui Eminescu, l[udând poeziile =i criticând aspru pe cei care au avut alte p[reri asupra lor. Auditor numeros =i entuziast.

}n timpul verii Eminescu devine din nou alienat. La 9 noiembrie este]nlocuit]n postul de la bibliotec[=i,]n urma unui consult medical, este transportat la ospiciul de la Mân[stirea Neam\.

1887 Prim[vara, Eminescu pleac[la Boto=ani, la sora sa Henrieta, =i este internat]n spitalul local Sf. Spiridon. }n timpul acesta se organizeaz[ ]n Ia=i comitete de ajutorare, care lanseaz[liste de subscrip\ie public[pentru]ntre\inerea =i]ngrijirea poetului. La 13 iulie merge la Ia=i pentru un consult de medici. Ace=tia recomand[trimiterea pacientului la Viena =i Hall, unde =i pleac[ ]n ziua de 15 iulie,]nso\it fiind de doctorandul Grigore Foc=a. De la Hall se]ntoarce la Boto=ani, unde st[sub]ngrijirea doctorului Isac =i a sorei sale Henrieta, cu]ncepere de la 1 septembrie. }n decembrie trupa de teatru a fra\ilor Vl[dicescu, cunoscu\i poetului, d[la Boto=ani un spectacol]n beneficiul bolnavului.

Convorbirile literare din 1 februarie]i public[poezia *De ce nu-mi vii*, iar num[rul din 1 iulie *Kamadeva*.

1888 Eminescu are dorin\a de a-=i termina unele lucr[ri pe care]=i aminte=te c[le-a l[sat]n manuscris. Pomene=te Henrietei de gramatica limbii sanscrite, r[mas[ ]n manuscris la Biblioteca Central[din Ia=i. Prin scrisoare recomandat[ ]i cere lui Maiorescu s[-i trimit[biblioteca =i manuscrisele r[mase la Bucure=ti. Criticul]ns[nu d[nici un r[spuns acestei scrisori.

Iacob Negruzzi depune pe biroul Camerei deputa\ilor o peti\ie din partea unui num[r de cet[\eni din toate p[r\ile \[rii, pentru un proiect de lege prin care s[se acorde poetului, de c[tre stat, o pensie viager[. Propunerea este sus\inut[=i de M. Kog[lniceanu. Camera voteaz[un ajutor lunar de 250 lei. Abia la 23 noiembrie proiectul de lege trece la Senat, unde este sus\inut de N. Gane ca raportor. Legea se va vota abia]n aprilie anul urm[tor. Veronica Micle vine la Boto=ani =i determin[pe Eminescu s[se mute defini-

tiv la Bucure=ti, unde =i pleac[pe data de 15 aprilie. Aici are un modest]nceput de activitate literar[. Cite=te]ntr-un mic cerc de prieteni *Laïs*, care se dovede=te a fi traducerea piesei *Le joueur de flûte* de Emile Augier. Tip[re=te]n *România liber[* din 13 noiembrie *Iconarii dlui Beldiman* =i la 20 noiembrie *Iar iconarii*. }n decembrie particip[la apari\ia revistei *Fântâna Blanduziei*, unde scrie articole la 4 =i 11 decembrie, semnând cu ini\iale. }n num[rul din 25 decembrie al revistei se anun\[apari\ia volumului de poezii, edi\ia a treia, cu un adaos de trei poezii fa\[de edi\iile precedente: *La steaua, De ce nu-mi vii* =i *Kamadeva*.

1889 La 3 februarie Eminescu este internat la spitalul M[rcu\a din Bucure=ti =i apoi este transportat la sanatoriul Caritas. La 13 aprilie se instituie o curatel[pentru asisten\a judiciar[a bolnavului. }n noaptea de 15 iunie, la ora 3, poetul moare]n sanatoriul doctorului +u\u din strada Plantelor, Bucure=ti. Ziarul *Românul* din 16 iunie anun\[la =tiri: *Eminescu nu mai este*. }nmormântarea are loc]n ziua de 17 iunie. Corpul defunctului este depus]n groap[la umbra unui tei din cimitirul Bellu.

}n octombrie se d[la tipar edi\ia a patra a volumului de poezii de la Socec, cu un studiu al lui Maiorescu, intitulat: *Poetul Eminescu*.

La 14 octombrie moare la Boto=ani Henrieta Eminovici, sora care-l]ngrijise pe Eminescu]n ultimii s[i ani de via\[. Veronica Micle]ncetase din via\[ ]nc[de la 3 august]n chilia unor maici de la Mân[stirea V[ratec.

Tot]n acest an moare =i I. Creang[.

1989 Centenarul mor\ii lui M. Eminescu.*

ION CRE|U

* Nota redac\iei.

ECHILIBRUL

}n fine, ceea ce am zis noi s-a]mplinit. Cehii cer autonomia \[rii lor; gali\ienii, tirolezii, triestienii cer aceea=i esen\[sub alte forme; ba chiar organul jidanilor unguri\i, *Pester Lloyd,* are inspira\iunea de a recomanda guvernului austriac o deplin[ ]ndrept[\ire a na\ionalit[\ilor. Adic[, cu astu\ia ce le e proprie, vor a localiza reforma Austriei =i uit[inten\ionat c[este =i o Transilvanie care cere aceea=i autonomie pe care o cere Boemia ori Gali\ia. Opiniunea public[a Austriei s-a pronun\at pentru c[derea constitu\iei, pentru r[sturnarea complet[a dualismului, care nu are nici o ra\iune de a fi. Dac[suveranul s-ar]nvoi s[-=i cercuie fruntea cu coroana Boemiei, el ar trebui prin consecin\[s[reprimeasc[autonomia marelui principat al Transilvaniei.

Afar[de ceea ce creeaz[arbitraritatea omului nu exist[nimica]n lume ce n-ar trebui s[fie cum e. Cauza acestei trebuin\e e ra\iunea lui de a fi, =i aceasta trebuie s[fie neap[rat o ra\iune, nu o combina\iune r[ut[cioas[ori exaltat[, ci un rezultat neap[rat, ne]nl[turabil al unei cauze anterioare, asemenea cum din calculul cert a dou[cifre certe iese un rezultat neap[rat, ce nu se poate schimba f[r[amestecarea unui element arbitrariu ori nera\ional. Acest element arbitrariu, nera\ional =i de aceea barbar e asemenea sabiei lui Brennus din cump[na cu aur.

S[vedem ra\iunea de a fi a dualismului. Sunt cauze ce au *trebuit* s[-l produc[, sau aceast[form[e numai o fic\iune diplomatic[, o variant[a eternului “divide et impera”, o form[arbitrar[care s[nu rezulte din ideea ce naturalmente o con\ine]n sine materialul ei — popoarele.

Condi\ia de via\[a unei legi, garan\ia stabilit[\ii sale e ca ea s[fie un rezultat, o expresiune fidel[a trebuin\elor unui popor =i tocmai de aceea dreptul de a formula acele trebuin\e]n articole =i paragrafe este, dup[spiritul timpului nostru, al popoarelor. Un popor — oricum ar fi el — are dreptul de a-=i legiui trebuin\ele =i tranzac\iunile ce rezult[neap[rat din acele trebuin\e, reciprocitatea rela\iunilor sale,]ntr-un cuv`nt: legile unui popor, drepturile sale nu pot purcede dec`t din el]nsu=i. Alt element, str[in, esen\ial, diferit de al lui, nu-i poate impune nimica; =i dac[-i impune, atuncea e numai prin superioritatea demn[de recunoscut a individualit[\ii sale, cum, de ex., au impus francezii rom`nilor. E o influen\[pacinic[, pe care cel pasiv o prime=te cu bucurie, cu dispre\ul s[u propriu, f[r[de a judeca cum c[din asta poate s[nasc[nenorocire pentru el.

Al doilea mod de a impune e acela de a face din principii transcendente, din credin\e ale omenirii, mijloace pentru scopuri de o alt[natur[. Astfel preo\imea evului mediu explica Evanghelia astfel]nc`t f[cea ca popoarele s[ ]ngenunche =i sub jugul unui rege r[u; astfel credin\a cea ad`nc[c[tre unitatea Austriei =i c[tre tron a fost cauza indirect[, de=i principal[, care i-a f[cut pe rom`ni s[ primeasc[ t[c`nd, cu o rezisten\[mai mult pasiv[, umilirea dualismului.

Al treilea mod e cel mai simplu, de=i cel mai greu =i mai nedrept. |i-arogi cu insolen\[drepturile altuia =i te sus\ii]n proprietatea lor prin puterea brut[, proprie ori str[in[.

S[cercet[m aceste trei puncte, unul dup[altul, =i s[vedem dac[vreunul din ele poate fi ra\iunea atitudinii excep\ionale a ungurilor din Austria, atitudine ce le d[ ]n m`n[ domnia asupra unor na\iuni esen\ial diferite de a lor, tot a=a de mari la num[r =i nu mai ]napoiate ]n cultur[. }nt`ia ra\iune prin care un popor poate hegemoniza pre altul e *superioritatea moral[*.

M[surariul civiliza\iunii unui popor]n ziua de azi e: o limb[sonor[=i apt[de a exprima prin sunete — no\iuni, prin =ir =i accent logic — cugete, prin accent etic — sim\[minte. Modul de a]n=ira]n fraze no\iune dup[no\iune, o caracteristic[mai abstract[ori mai concret[

a no\iunilor]n sine, toate astea, dac[limba e s[fie na\ional[, sunt ale limbii, c[ci de nu va fi a=a, e prea lesne ca un om s[vorbeasc[nem\e=te, de ex. cu material de vorb[unguresc. Afar[de aceea, civiliza\iunea unui popor const[cu deosebire]n dezvoltarea acelor aplec[ri umane]n genere care sunt neap[rate tuturor oamenilor, fie ace=tia mari ori mici, s[raci ori boga\i, acele principii care trebuie s[constituie fundamentul, directiva a toat[via\a =i a toat[activitatea omeneasc[. Cu c`t aceste cuno=tin\e =i principii care s[ le fie tuturor comune sunt mai dezvoltate, cu at`ta *poporul* respectiv e mai civilizat. C[ci clasa inteligent[numai nu constituie civiliza\iunea, care e =i trebuie s[fie comun[tuturor p[turilor popula\iunii. Sunt popoare ce posed[o respectabil[inteligen\[nalt[, f[r[de a fi ele civilizate; sunt altele care, f[ra inteligen\[nalt[,]ntrunesc toate condi\iunile civiliza\iunii. +tiin\ele (afar[de ceea ce e domeniu public) trebuie s[prezinte lucruri proprii ale na\iunii, prin care ea ar fi contribuit la luminarea =i]naintarea omenirii; artele =i literatura frumoas[trebuie s[fie oglinzi de aur ale realit[\ii]n care se mi=c[poporul, o coard[nou[, original[, proprie pe bina cea mare a lumii. Legisla\iunea trebuie s[fie aplicarea celei mai]naintate idei de drept pus[ ]n raport cu trebuin\ele poporului, astfel]ns[ ]nc`t explicarea ori aplicarea drepturilor prin lege s[nu contrazic[spiritului acelora. Industria trebuie s[fie a na\iunii aceleia =i p[zit[de concuren\[; iar purt[toriul ei, comer\ul, s-o schimbe pre aur, dar aurul, punga ce hr[ne=te pe industria= =i]mbrac[pe agricultor, trebuie asemenea s[fie]n m`inile aceleia=i na\iuni. Declar[m a]n\elege, de=i nu concedem, ca cineva s[fie aservit vrunei na\iuni viguroase ce te supune cu puterea brut[, ori unei alteia, ce te orbe=te cu lustrul civiliza\iunii sale. Dar s[fim servitorii... cui? Celei mai dec[zute popula\ii din Europa, a c[rei vanitate =i l[udaro=enie nu e dec`t o lung[ =i sc`rboas[donquixotiad[. C[ci ce au ace=ti oameni ca s[ne superiorize[ze]? Au ei ceva ce noi nu avem? Au ei limb[? Au =tiin\e? Au arte? Au legisla\iune? Au industrie? Au comer\? Ce au?

Limba? ar trebui s[le fie ru=ine de ea. Sunetele]ngrozesc piatra: construc\iunea, modul de a]n=ira cuget[rile, de a abstrage no\iunile,

tropii, cu un cuv`nt spiritul infiltrat acestui material grunzuros, sterp, hodorogit, e o copie a spiritului limbii germane. Ei vorbesc germ[ne=te cu material de vorb[unguresc.

+tiin\e? Ce au descoperit ei nou]n =tiin\e? Prin ce au contribuit ei la]naintarea omenirii? Istoria civiliza\iunii a]nregistrat numai o nul[.

Legisla\iune? Drepturi =i legi sunt]ntr-o etern[contrazicere. E o compila\iune r[ut[cioas[=i nerumegat[a principiilor celor mai contradictorii, principii care se exclud unul pe altul. Al[turi cu o constitu\ie nedreapt[=i par\ial[, liberal[ ]ns[pentru unguri, g[se=ti legi din evul mediu mai barbare dec`t barbaria.

Arte =i literatur[? O traduc\iune rea din limba german[, =i =tie toat[lumea c`t de rea poate s[ fie o traduc\iune. Industria? German[. Comer\ul? }n m`na evreilor.

Va s[zic[nu au nimica ace=ti oameni prin ce s[ne superiorize[ze] pe noi rom`nii, =i vom ar[ta numaidec`t cum nici nu *pot* avea, nici nu *pot* constitui o putere moral[oarecare. Nu e pe lume o singur[inteligen\[care s[fie o mai rea expresiune a poporului ei dec`t cea maghiar[. S[ ne silim pu\in a analiza spiritul, nu al poporului maghiar, pe care din inteligen\a lui nu-l vom putea cunoa=te niciodat[, ci al acestei coterie care-l guvern[, guvern`ndu-ne totodat[=i pe noi prin o fic\iune diplomatic[. Ie=it[din ni=te =coli mizerabile, a c[ror singur[\int[e propagarea minciunii,]n care n-au]nv[\at nimic alta dec`t fanatismul, primind o educa\iune care avea de principiu de a stinge tot ce]n suflet e curat, uman, nobil, pur, s-au infiltrat]n capetele unei genera\iuni june =i de aceea docile ni=te principii sistematice,]n flagrant[contradic\iune cu tot ce era mai nobil]n spiritul secolului nostru. Astfel, ace=ti oameni au devenit transcendentali. Aceste principii sistematice ale lor, scoase deductiv din o istorie falsificat[, escamotate din concep\iunea exagerat[a na\iunii lor, din no\iunea falsificat[a dreptului, — ce puteau fi ele dec`t pure minciuni? }n via\a public[ ]ns[ ei judec[ consecvent pe baza acelor principii mincinoase; de aceea nu ne poate prinde mirarea dac[ toate consecin\ele ce le trag din principii falsificate nu sunt, nu *pot* fi, dec`t iar[=i false. Nu trebuie dar

s[ne mir[m dac[ei aplic[principiile cele mai mari din via\a public[a popoarelor astfel cum le aplic[; pentru c[ei le-au]n\eles pe dos, pentru c[\es[tura falselor no\iuni fundamentale i-au f[cut incapabili de a cugeta drept. Cine nu =tie acuza\iunea ce ni se face nou[rom`nilor pentru c[ solicit[m pentru noi ceea ce ei au solicitat pentru d`n=ii? Ce]ntoars[, ce minunat[trebuie s[fie acea slav[care face altuia o crim[din ceea ce el pentru sine=i croie=te o virtute! Tot ce constituie via\a lor]n tem[e o minciun[. De ce s[ne mir[m dac[alegerea la ei]nseamn[be\ie, b[taie =i omor? S[nu ne mir[m dac[toate no\iunile au cu totul alt[semnificare pentru c[sunt privite prin o prism[sufleteasc[ce falsific[totul. Asemenea cum nu te po\i]n\elege cu un om a c[rui limb[=i no\iuni difer[astfel de ale tale]nc`t el r[m`ne pentru tine netraductibil, c[ci tu nu ai no\iunile ce le are el, cum el nu le are pe ale tale, — tocmai a=a nu te po\i]n\elege cu inteligen\a maghiar[. }mp[care sau tranzac\iune nu se]ncap aicea, c[ci divergen\a no\iunilor fundamentale =i a principiilor sistematice condi\ioneaz[o etern[divergen\[a deduc\iunilor din ele. Va s[zic[aicea nu se]ncape acest mijloc dulce =i pacific, care va fi etern ne]n\eles. Tu-i spui c[na\iunea rom`n[ vrea cutare =i cutare lucru, el ]\i r[spunde c[ na\iunea rom`n[nici nu exist[. Apoi]n\elege-te cu un astfel de om! Noi rom`nii nu putem ]nainta dec`t cu desconsiderarea total[a acestor oameni transcendentali, cu care ne-a lipit un ucaz al tronului =i de care un decret drept ne poate tot a=a de bine dezlipi. Vina]n fine nu e a lor, pentru c[genera\iunea ca atare nu are vina falsei direc\iuni a spiritului s[u. Vina acestei direc\iuni o au descreiera\ii lor de magna\i, a c[ror vanitate]i f[cea s[cread[cum c[ ]n aceast[\ar[, ce e mai mult a noastr[dec`t a lor, ei vor putea maghiariza p`n[=i pietrele. Magna\i care =i-ncepeau via\a cu scrieri fanatice =i exaltate, spre a o sf`r=i ]n vreo cas[ de nebuni ori ]n drojdiile viciilor be\iei =i ale desfr`n[rii; copii b[tr`ni ce p[teaz[p[rul lor cel alb cu tot ce e mai degradat, mai obscen, mai teluric]n aceast[natur[ce-i zic omeneasc[.

S[ne uit[m deplin sub zdrean\a de purpur[ce o pun ei pe profunda lor mizerie =i vedem cum faptele concrete izbesc]n fa\[acele

abstrac\iuni statistice ce ei le prezint[lumii =i cum toat[via\a lor public[e o parodie. Cele =asesprezece milioane de unguri cu care]n=eal[Europa sunt o minciun[. +i cine nu-=i aduce aminte cum au schimbat numele indivizilor din districte]ntregi,]nc`t bie\ii locuitori nem\e=ti nu =tiau ]n urm[ cum ]i cheam[. Astfel, cu aparen\a, cu numele maghiar, ei vor s[ mint[ fiin\a german[ ori rom`n[. Din nefericire,]ncercarea, pe l`ng[ aceea c[ e perfid[, apoi e =i eminamente van[. Ace=ti oameni, ei ]n=i[=]i, cu statul lor, cu parlamentul lor, cu ministerul lor nu sunt dec`t o minciun[, o fic\iune. De ex. e acest minister]ndrept[\it de a fi ministerul poporului rom`nesc? Nimica mai pu\in dec`t asta, c[ci]ndrept[\irea trebuie s[purcead[de la poporul rom`nesc ca atare; =i acel popor nici a fost ]ntrebat m[car la noua reform[ a lucrurilor. E acest parlament expresiunea poporului rom`nesc? Nu... nici expresiunea celui maghiar m[car; c[ci atuncea am trebui s[uit[m b[t[ile =i omorurile la alegeri, influen\[rile meschine ale guvernului =i ale coruptei sale partide, starea excep\ional[a Transilvaniei, punerea sub acuza\iune a candida\ilor opozi\ionali ori de alt[na\ionalitate, intimidarea poporului prin amenin\[ri, toate acestea am trebui s[le uit[m pentru a putea zice cum c[aceast[minciun[ce se nume=te parlamentul Ungariei e o expresiune a popoarelor. +i-apoi c`te mijloace nu vor g[si acei oameni care \in punga \[rii ]n m`n[pentru ca s[influen\eze =i s[corup[=i mai mult? La ce-=i voteaz[ei oare fonduri de dispozi\iune?

Ungurii nu sunt superiori]n nimica na\iunilor cu care locuiesc launloc; =i acest palat de spume mincinoase cu care au]n=elat Europa e, de aproape privit, forma ridicol[a unor preten\iuni ridicole. Kant nume=te ridicolul risipirea spontanee a unei a=tept[ri mari]ntr-o nimica]ntreag[, adic[: *parturiunt montes, nascitur ridiculus mus.* +i cu toate acestea, [st ridicol e trist]n sine; ceea ce dovede=te c[defini\ia filozofului german are multe contra sa. E trist de a vedea]n inima Europei o na\iune ce se afla]nc[ ]n evul mediu cuprins[de o febril[epidemie spiritual[, o na\iune mic[la num[r =i fantastic[ ]n aspira\iuni c[reia o apuc[tur[politic[i-a dat ne]n\elep\e=te suprema\ia asupra unor na\iuni

tot a=a de mari la num[r =i]n nimica mai]napoiate. Fic\iunea trebuie redus[la valoarea ei proprie =i trebuie risipit[aceast[valoare nominal[, care uime=te =i care cu toate astea ascunde]n sine cel mai infamant faliment.

S[trecem la punctul al doilea: la ideea etic[care a dominat poporul nostru c`nd a primit t[c`nd o reform[ce el o ura din suflet. Nu cred s[fie vreun ungur chiar care sa aib[bonomia de a crede cum c[ ]n legile =i m[surile lor ne oblig[crea\iunile unor creieri tulburi ungure=ti, ori semn[tura cut[rui om al lui Dumnezeu care se intituleaz[, cu cale ori f[r[cale, ministru. Pe noi ne oblig[pur =i simplu semn[tura suveranului nostru. Suveranul reprezint[unitatea de stat austriac, =i pentru noi el e personificarea na\iunii rom`ne. Noi suntem amici ai unit[\ii Austriei =i tronul va g[si]n noi totdeauna ap[r[tori sinceri, de=i legi pe care nu ni le-am f[cut noi]n=ine nu ne oblig[.

Ele sunt f[cute]n flagrant[contradic\iune cu convingerea noastr[, f[r[consim\[m`ntul nostru, c[ci am refuzat de a discuta ori de a vota legi care *a priori* erau false =i nedrepte. Cum c[noi am crezut a trebui s[ne supunem deocamdat[acestor legi, din ra\iunea de mai sus, e o m[sur[pe care oamenii de bine ne-o aprob[; cum c[ ]ns[nu trebuie s[cerem ameliorarea *acestor* legi e =i mai sigur, pentru c[ne punem pe un teren fals =i recunoa=tem legalitatea existen\ei lor, c`nd ele *a priori* prin ab\inerea noastr[ sunt nelegitimate ]n sine, ]n esen\[, =i legitimate numai ]n form[ prin semn[tura Domnitorului pe care noi trebuie s-o respect[m p`n[c`nd respect[m unitatea Austriei. Se zice c[s[cerem de la unguri cutare ori cutare lucru — iat[iar terenul cel fals. Cum pot ei fi competen\i de a ne d[rui lucruri pe care domnul [le] d[ruie=te servului? Suntem noi servii lor? Drepturile se d[ruiesc? Sau sunt ace=ti reprezentan\i din Diet[reprezentan\i fideli ai na\iunilor? Dar toat[lumea =tie c[ungurii chiar]n Ungaria proprie sunt]n minoritate =i c[numai prin influen\[ri *materiale* la alegeri au putut improviza acea adun[tur[ce se pretinde Adunare. Noi nu ne putem pune]n rela\iune de domn =i aservit, neci putem intra]n tranzac\iuni cu oameni care pentru noi nu sunt competen\i nici de a da, nici de a lua

ceva, dec`t doar prin puterea brut[ce le-o pune la dispozi\iune imperiul, nu]ns[prin esen\a dreptului. Puterea executiv[trebuie s[fie pentru noi aceea ce aplic[asupra noastr[legi ce ni le-am f[cut noi; iar nu aceea care ne impune legi str[ine =i c[reia nu =tim ce nume s[-i d[m. +i apoi tranzac\iuni cu astfel de oameni, care]n fapt[n-au ei]n=i[=]i nimica, a c[ror existen\[e iluzorie, nu prezint[nici o garan\ie de durat[, ba]nc[te compromi\i pact`nd cu el asupra unor lucruri care nu sunt ale lor. Atitudinea na\iunii rom`ne e anormal[, asemenea unui organ ce]nceteaz[de a func\iona. Func\iunea lui e]n el,]n destina\iunea lui, =i numai o]mprejurare arbitrar[poate s[i-o opreasc[. Asemenea =i noi rom`nii. Drepturile =i legile ce au de-a ne guverna pe noi ni-s imanente nou[, c[ci sunt imanente trebuin\elor noastre, vie\ii noastre, noi nu avem a le cere dec`t de la noi]n=ine. Aceea cum c[ni se opre=te exerci\iul lor nu schimb[nimica din fiin\[.

S[cercet[m mai de aproape ra\iunea semn[turii =i dac[ea poate]nsemna ori obliga mai mult dec`t sigiliul pe o sentin\[, care nu opre=te ca sentin\a s[ fie nedreapt[. S[ vedem care e rolul normal al domnitorului =i al sanc\iunii =i dac[ acestora am`ndurora le e permis de a fi]n contradic\iune cu voin\ele, singure valabile, ale popoarelor ca atare. Nou[ni se pare c[pentru fiecare popor dreptul =i legisla\ia purced de la el, el =i le creeaz[c`nd =i cum ]i trebuiesc, astfel ]nc`t,]ntr-o normal[stare de lucruri, sanc\iunea e o formalitate care n-ar trebui s[oblige dac[nu oblig[sensul celor sanc\ionate. Vom proba c[e a=a. Pentru ca un lucru s[existe trebuie s[se]ntruneasc[mai multe condi\iuni. Astfel, legea rezult[din trebuin\a poporului, din voin\a lui =i din legiuire liber[, neintimidat[, a acelei voin\e. Este sanc\iunea, acuma, o condi\iune de existen\[a unei legi ori nu? Dup[noi, nu — cel pu\in putem constata c[legal poate rezista poporul voin\ei domnitorului, domnitorul voin\ei poporului, ba. Va s[zic[, sanc\iunea nu e condi\iunea de existen\[a unei legi, ci numai formalitatea cu care acea lege se inaugureaz[. Sanc\iunea e un simbol, precum domnitoriul]nsu=i e asemenea un simbol, e personificarea fiec[reia din na\iuni, v`rful ]nt`mpl[rilor istorice, titlul ce se pune pe o carte; acel titlu nu

poate fi o contrazicere a celor cuprinse]n carte. }n Austria]ns[sanc\iunea are un]n\eles grav, c[ci ea sfin\e=te =i d[concursul brut domin[rii nedrepte a unui popor asupra celuilalt, neegalit[\ii na\ionale,]n[du=irii unuia prin cel[lalt, =i indivizii din popoare, de=i nu recunosc]n con=tiin\a lor acele legi, de=i nu iau parte la legiferarea lor, la dezbaterea “asupr[-le f[r[ei”, totu=i prin acea semn[tur[, care reprezint[o idee secular[, ei sunt obliga\i cu corpul, de=i nu cu sufletul. Va s[zic[,]n simbol chiar ne oblig[iar[=i ideea secular[a simbolului, nu sunetele ce-l compun, sunetele unui nume sau ale unui rang. }ndat[ce nu vom mai crede]n idee,]n unitatea Austriei, simbolul ideii: dinastia, pentru noi nu mai exist[. Ideea asta]ns[p`n[ azi a fost o credin\[, o religiune, a rom`nului. Ideea asta]ns[trebuie s[se conformeze cu trebuin\ele popoarelor tuturor, ea s[tr[iasc[ ]n toate, toate s[tr[iasc[ ]n ea, de=i fiecare]n concentra\iunea sa proprie. Ea s[fie comun[tuturor popoarelor, cum o religiune poate fi comun[mai multor indivizi f[r[ca de aceea indivizii s[nu aib[fiecare interesele sale proprii. Astfel federa\iunea garanteaz[pe de-o parte dezvoltarea proprie a fiec[ruia din popoare, pe de alta e gagiul cel mai sigur al unit[\ii Austriei. Repet[m c[simbolul nu-=i poate dispre\ui ideea ce o con\ine, c[ci apoi e redus la valoarea unui simplu semn mort =i f[r[ ]n\eles. Simbolul nu ne poate obliga dec`t p`n[c`nd ne mai oblig[ ideea; dea Dumnezeu =i prevederea celor mari ca s[ nu ne devin[ odioas[. Ideea — pretinde ea neap[rat dualismul, ori dualismul nu e dec`t un abuz cu credin\ele noastre seculare?

Nu, unitatea Austriei nu cere existen\a unei Ungari[i] cum este ea ast[zi. Ungaria cum este nu e condi\iune a Austriei. Noi am putea uza de drepturile noastre prin propria noastr[ini\iativ[, am putea proclama autonomia Transilvaniei f[r[ca prin asta s[periclit[m unitatea Austriei, singura ra\iune care are respectul nostru =i care ne oblig[. Legi, m[suri, anex[ri siluite: astea toate, de=i nu le putem respinge cu bra\ul, noi nu le recunoa=tem, =i la r[sturnarea lor, inaugurat[deja de popoarele Austriei, vom fi gata =i dintre cei dint`i. Noi avem drepturile ce ne trebuiesc *eo ipso*, prin voin\a noastr[chiar =i noi nu tre-

buie dec`t s[ anun\[m puterea ce se ]nt`mpl[a fi executiv[c[le vom exersa. Dac[acea putere se va sim\i duspus[de a avea o alt[voin\[dec`t cea a noastr[, aib[-o s[n[toas[! Nou[ nici nu ne poate p[sa, pentru c[ ]ntr-un stat constitu\ional guvernului nu-i e permis de a avea o voin\[ proprie =i nici trebuie s[ fie altceva dec`t bra\ul legilor ce ni le facem noi]n=ine. A=a trebuia f[cut c`nd cu Adunarea de la Miercurea. Acea adunare nu putea fi dizolvat[ de guvern f[r[ ca organul lui s[ arate o cauz[ =i o lege care s[ justifice gravitatea cauzei; dizolv`nd]ns[comitetul Adun[rii f[r[a-i spune motivele, guvernul a comis o nedreptate, c[ci constituirile adun[rilor =i comitetelor nu se fac cu]nvoirea, ci numai cu =tirea guvernelor. Dac[guvernele ar avea s[-=i dea]nvoirea lor ori s[dizolve dup[plac, atunci dreptul de]ntrunire n-ar fi dec`t o iluziune. Adunarea de la Miercurea =i comitetul ei putea s[ lucreze p`n[azi, f[r[de a-i p[sa m[car de un guvern ce a dizolvat-o f[r[a-i spune motive legale.

Nu, p`n[ ce legisla\ia nu va fi pus[ ]n m`inile tuturor popoarelor ca atare p`n[ atuncea sanc\iunea nu poate opri ca o lege s[ fie nedreapt[ =i neprimibil[; cum sigiliul pus pe o sentin\[ nu constituie dreptatea ori irevocabilitatea ei. Tronul trebuie s[ cedeze na\iunilor. Rolul care r[m`ne pe seama tronului e]nc[foarte mare. El e st`nca neclintit[ =i neinfluen\at[ a drept[\ii, personificarea fiec[reia din na\iunile ce privesc cu m`ndrie la el. De aceea, regele Belgiei e a=a de iubit, c[ci poporul e]n ea =i ea e]n popor! Trebuie ca domn =i popor s[se identifice; cel]nt`i s[fie expresiunea celui din urm[, astfel ca voin\ele lor s[nu se contrazic[niciodat[!

Trecem la punctul al treilea, la acela al sus\inerii]n ni=te drepturi r[pite prin puterea brut[. Las[c[ ]ntr-un stat liberal, care pretinde a nu voi alta dec`t egala ]ndrept[\ire a tuturor, m[suri brute nu-=i au defel locul; dar apoi chiar astfel ne-ar pl[cea ca s[ nu prea fac[ nimeni apel la acea putere teluric[ =i s`ngeroas[, c[ci asta ar]nsemna a uita c[ ]nsu=i]n armat[propor\iunea germanilor =i maghiarilor fa\[cu slavii =i rom`nii e cea de “2:8”. Austria]nc[n-a avut o r[scoal[militar[, dar se prea poate c[timpul s[nu fie tocmai departe, c[ci ast[zi,

prin voluntari, armata cuget[, pe c`nd ieri]nc[era numai o mas[. +i s[nu se uite c[inteligen\a tuturor popoarelor din Austria e eminamente na\ionalist[.

}n fine, m[mir cum venim noi rom`nii de a ne combina soarta noastr[ c`tu=i de pu\in cu acea a ungurilor. Pentru c[suntem al[turi cu ei, ori pentru c[binevoiesc ei a o combina?

S[-i l[s[m dar de o parte pe ace=ti oprim[tori ai autonomiei Transilvaniei, cu scandaloasele lor st[ri excep\ionale, cu torturile lor ca]n evul mediu, cu jur[mintele sacrilege, oameni ce mistific[unde nu pot contesta =i mint unde nu pot combate. Ei nu sunt competen\i ca s[ne dea nimica; =i, de ne-ar da, e d[toria noastr[ca de la ei s[nu primim noi nimica. S[apel[m cu toat[vigoarea de care dispunem la instan\a adev[rat[: “la tron!”

Toate na\iunile trebuiesc aduse la valoarea lor proprie, =i c`nd vom avea din ele factori reali, neiluzorii, atuncea se va putea continua cu]nlesnire calculul cel mare =i secular ce se nume=te: Istoria Austriei!

}n reconstruc\ia Austriei trebuie ca sanc\iunea popoarelor ca atare s[premearg[sanc\iunii suveranului.

Toate popoarele sunt setoase de via\[proprie, =i numai din egala]ndrept[\ire a tuturor se va na=te echilibrul. Atunci numele “Austria” va fi sinonim cu “pacea”.

CUPRINS

22 =i 29 aprilie 1870

NOTI|{ ASUPRA PROIECTATEI }NTRUNIRI LA MORM~NTUL LUI +TEFAN CEL MARE LA PUTNA

Dac[privim fierberea vie\ii noastre publice, putem vedea lesne c[nelini=tea perpetu[din genera\iunea ce e azi la ordinea zilei =i frec[rile ei at`t din via\a politic[ c`t =i din cea spiritual[, nu-=i au cauza lor peat`ta]n interese personale (precum o sus\in unii), ci mai mult]n profunda sciziune dintre direc\iunile pe care au apucat unii pe de o parte,

al\ii pe de alta. Ad[ugind pe l`ng[acestea un caracter cam vehement, precum e acel al rasei noastre, ne putem lesne explica de ce simple divergen\e]n p[reri se schimb[ ]n ne]ncredere =i]n acuz[ri de inten\iuni subversive.

R[ul cel mare nu e c[o asemenea stare de lucruri exist[, ci c[se perpetu[=i se mo=tene=te; =i dac[genera\iunea ce cre=te azi ar aduce cu sine o mo=tenire at`t de trist[, nu ne]ndoim c[, prin o consecin\[nedreapt[=i mereu]n cre=tere, antitezele ar deveni mai mari =i mai ne]mp[cate.

}ns[genera\iunea ce cre=te are =i ea datorii de]mplinit, precum le are fiecare genera\iune ce se]n\elege pe sine]ns[=i, =i e lesne de presupus c[membrii ei,]ndat[ce au cunoscut r[ul, au cugetat =i la remedii contra lui.

Serbarea la morm`ntul lui +tefan cel Mare, de=i pornit[ mai mult dintr-un sentiment de pietate c[tre trecutul nostru pe c`t glorios, pe at`ta nefericit, totu=i cu vremea ideea a ]nceput a prinde un interes mai bogat decum puteam presupune din ]nceput. S-a n[scut con=tiin\a c[ o ]ntrunire a studen\ilor rom`ni din toate p[r\ile ar putea s[constituie =i altceva dec`t numai o serbare pentru glorificarea trecutului nostru =i c[, cu o ocaziune at`t de favorabil[ ]n felul s[u, am putea s[ne g`ndim mai serios asupra problemelor ce viitorul ni le impune cu at`ta necesitate. Viitorul]ns[e continuarea,]n cazul cel mai bun, rectificarea trecutului. Ca el s[fie o simpl[continuare a trecutului, cu toate calit[\ile acestuia, a fost o idee ce trebuia exclus[*a priori.* Pentru o rectificare a gre=alelor =i lipselor prezentului, care m`ine fire=te va fi pentru to\i trecut.

}ns[unul din cele mai mari defecte ale prezentului e tocmai starea de lucruri ce am caracterizat-o]n liniile prime ale acestei noti\e, =i trebuin\a cea mai mare ni s-a p[rut nou[c[ar fi *o singur[direc\iune a spiritului* pentru genera\iunea ce cre=te.

Rezum`ndu-ne, putem spune c[, dac[exteriorul acestei festivit[\i are s[fie de un caracter istoric =i religios, interiorul ei — dac[junimea va fi dispus[pentru aceasta — are s[cuprind[germenii unei dezvolt[ri organice, pe care spiritele bune o vroiesc din toat[inima.

Ca lucrarea noastr[ ]n viitor s[constituie un singur organism, normal =i f[r[abatere, e, se-n\elege de sine, un ideal a c[rui]mplinire nu e dec`t problematic[; ]ns[ pu\inul bine ce ar putea rezulta dintr-o ]ncercare de a organiza via\a viitorului ]nseamn[ totu=i mai mult dec`t nici o]ncercare spre aceasta.

Asta-i expunerea scurt[a scopului serb[rii de la Putna. Credem]ns[c[n-ar fi neinteresant[o analizare a motivelor ce-au cauzat am`narea ei.

Prin r[zboiul de fa\[, la care particip[cu spiritul toat[lumea civilizat[, s-a creat un curent al zilei care]n[du=[orice mi=care de un caracter mai pacific. Dac[serbarea se \inea]n anul acesta, nu-i r[m`nea dec`t alegerea]ntre dou[consecin\e egal de rele. Sau c[curentul zilei]i imprima, f[r[voie, o nuan\[politic[pe care n-o are =i nici inten\ioneaz[de-a o avea, =i astfel am fi dat na=tere la zgomote =i p[reri cu totul neidentice cu scopul =i fiin\a ei, ba poate c[ ]n cazul cel mai r[u realizarea ei ar fi fost oprit[prin m[suri guvernamentale; sau, dac[lumea ar fi fost oprit[prin m[suri guvernamentale; sau, dac[lumea ar fi fost priceput-o bine, fiind]ns[ ]n contradic\ie cu curentul zilei, nimeni nu s-ar fi interesat de ea =-ar fi trecut neb[gat[ ]n seam[=i f[r[de-a l[sa vreo urm[moral[, precum s-au mai]nt`mplat =i cu alte serb[ri de natura acesteia. Iat[ relele ]ntre care trebuia s[ aleag[; — =i de aceea Comitetul pentru serbare a g[sit de bine a o am`na pe anul viitor, c`nd spiritele vor fi mai lini=tite =i participarea neoprit[de nici un fel de considera\iune.

CUPRINS

15 septembrie 1870

DOMNULUI DUMITRU BR{TIANU

Stimate domnule,

Prin articolul d-voastr[publicat]n no. din 23 iulie a. c. al jurnalului *Rom`nul* a\i]mprumutat serb[rii de la Putna acea str[lucire pe care prestigiul unui nume =-a unei inteligen\e]nsemnate i-o d[unei fapte ne]nsemnate chiar.

Dac[ ]ns[serbarea s-ar]nt`mpla]ntr-adev[r ca s[aib[acea]nsemn[tate istoric[pe care i-o dori\i d-voastr[, dac[ea ar trebui s[ ]nsemne piatra de hotar ce desparte pe planul istoriei un trecut nefericit de un viitor frumos, atunci trebuie s[constat[m tocmai noi, aranjatorii serb[rii, cum c[meritul acesta, eroismul acestei idei, nu ni se cuvine nou[. Dac[o genera\iune poate avea un merit, e acela de a fi un credincios agent al istoriei, de a purta sarcinile impuse cu necesitate de locul pe care-l ocup[ ]n l[n\uirea timpilor. +i istoria lumii cuget[— de=i]ncet,]ns[sigur =i just: istoria omenirii e desf[=urarea cuget[rii lui Dumnezeu. Numai expresiunea exterioar[, numai formularea cuget[rii =i-a faptei constituiesc meritul individului ori al genera\iunii, ideea intern[a am`ndurora e latent[ ]n timp, e rezultatul unui lan\ ]ntreg de cauze, rezultatul ce at`rn[mult mai pu\in de voin\a celor prezen\i dec`t de a celor trecu\i.

Cum la zidirea piramidelor, acelor piedici contra pasurilor vremii, fundamentele cele largi =i]ntinse purtau deja]n ele inten\iunea unei zidiri monumentale care e menit[d-a ajunge la o culme, astfel]n via\a unui popor munca genera\iunilor trecute, care pun fundamentul, con\ine deja]n ea ideea]ntregului. Este ascuns]n fiecare secol din via\a unui popor complexul de cuget[ri care formeaz[idealul lui, cum]n s`mburele de ghind[ e cuprins[ ideea stejarului ]ntreg. +i oare oamenii cei mari ai Rom`niei nu-i vedem urm[rind cu to\ii, cu mai mult[ori mai pu\in[claritate, un vis al lor de aur,]n esen\[acela=i la to\i =i]n to\i timpii? Crepusculul unui trecut apus arunc[prin]ntunericul secolelor razele lui cele mai frumoase =i noi, agen\ii unei lumi viitoare, nu suntem dec`t reflexul s[u.

De aceea, dac[serbarea]ntru memoria lui +tefan va avea]nsemn[tate, aceea va fi o dovad[mai mult cum c[ea a fost cuprins[ ]n siifetul poporului rom`nesc =i s-a realizat pentru c-a trebuit s[ se realizeze, dac[ ]ns[ va trece ne]nsemnat[, atunci va fi o dovad[ cum c[ a fost expresiunea unor voin\e individuale necrescute din s`mburele ideilor prezentului. E o axiom[a istoriei c[tot ce e bine e un rezultat al cuget[rii generale =i tot ce e r[u e productul celei individuale. De

aceea meritul nostru va consista numai]n formularea ideilor =i trebuin\elor existente ale poporului, nu]n crearea unor altora; ne vom l[sa]ndrepta\i de cugetarea =i trebuin\ele poporului nostru, nu d-ale noastre proprii, recerute poate de la str[ini, ne vom l[sa condu=i de curentul ideilor na\iunii =i nu vom pretinde rolul de a conduce noi prin ideile noastre individuale.

Prin numele =i inteligen\a d-voastr[a\i aruncat asupr[-ne razele cele mai curate ale genera\iunii c[reia]i apar\ine\i; de aceea primi\i mul\umita noastr[— nu pentru noi, a c[rora nu-i nici ideea, nici condi\iunile de realizare — ci pentru sfin\enia cauzei, a c[rei flamur[o urm[m cu to\ii =i a c[rei un moment e =i serbarea aceasta.

CUPRINS

15 august 1871

INFLUEN|A AUSTRIAC{ ASUPRA ROM~NILOR DIN PRINCIPATE

Influen\a aceasta, fiind mai cu seam[actual[, are dezavantajul de a nu sta]naintea noastr[ca un =ir de fapte complinite, ca ceva rotunjit, ci ne]nconjur[din toate p[r\ile, tr[im presiunea ei, e asemenea unui demon din pove=ti pe care]l z[re=ti ori]ncotro te-ai]ntoarce, din care cauz[ ]ncepe a \i se n[z[ri =i acolo unde nu e. Pentru a cunoa=te mai bine raportul]n care aceste dou[elemente, cel rom`nesc =i cel austriac, au trebuit s[ intre, vom trebui s[ le caracteriz[m asemenea unui chimist =i s[ stabilim propor\ia puterilor ]n joc, avantajele unuia din elemente, dezavantajul celuilalt. Ce vedem dar la cea ]nt`i privire? Pe de-o parte un stat mare, av`nd reazemul s[u spiritual ]n culta Germanie, st[p`nind sub un sceptru popoare foarte deosebite, nemul\umite cu suprema\ia a dou[elemente numeric mici, un stat c[ruia]i lipse=te condi\ia principal[a unui stat, unitatea na\ional[, =i cu toate acestea are justi\ia =i administra\ia cum se cade, nego\, industrie, ba chiar o mi=care =tiin\ific[destul de]nsemnat[. Pe de alt[parte]nt`lnim un popor mic a c[rui popula\ie agricol[, a c[rui inteligen\[consist[

dintr-un element omogen, dar a c[rui func\ii vitale sunt]n mare parte]mplinite de str[ini. }n adev[r, nego\ul de import =i export cel din l[untrul \[rii, drumuri de fier, manufactur[, c-un cuv`nt circula\ia s`ngelui social e]mplinit[de str[ini, =i dac[ ]ntreb[m care element parazit a intrat cu sistemul s[u de arterii]n organismul vie\ii noastre na\ionale, vom trebui s[r[spundem:]n cea mai mare parte cel *austriecesc*.

}n ce consist[deci puterea Austriei, c[reia]i lipse=te]n[untrul s[u unitatea voin\ei? Ce lipe=te elementele sale, vecinic]n discordie,]nc`t acestea constituiesc o putere at`t de mare? }n privirea aceasta vom trebui s[consult[m istoria. Imperiul roman]n decaden\[dedese na=tere unei religii cosmopolite care continua oarecum cultura =i ideile antice, de=i sub o form[foarte modificat[. Aceasta era religia cre=tin[, mai cu seam[ramura catolic[. Catolicismul]ntinsese peste Europa un p[ienjeni= sub\ire de idei religioase, osta=ul]mbr[cat]n fier al Romei vechi se schimbase]n miles ecclesiae,]mbr[cat]n ras[; astfel se formeaz[o putere nev[zut[, pretutindeni str[in[=i pretutindeni acas[, care]ncerca a realiza idealul imperiului universal. Imperiul care se formeaz[sub acest p[ienjeni= se nume=te Imperiul roman. Casa domnitoare care se pune mai cu succes]n serviciul acestui ideal este Casa de Austria. De la Carol al V-lea se l[\ise ideea unei monarhii universale a cre=tin[t[\ii, cu moartea lui s-a am`nat proiectul, dar familia n-a renun\at la culmea dorit[, la r[sp`ndirea sfintei monarhii peste Europa]ntreag[. }naintea acestui pericol sta Europa la]nceputul r[zboiului de 30 de ani. +i]ntr-[dev[r Casa era]n toate condi\iile pentru realizarea scopurilor sale. Spania sub Casa de Austria avea la dispozi\ie \[rile cele mai bogate ale Europei =i ale globului: Lombardia, |[rile de Jos, Portugalia =i]mpreun[cu aceasta puterea ei comercial[, aurul Americii =i nem[suratele m[rfuri coloniale ale Indiei asiatice,]nc`t Baco de Verulam exclam[c[puterea Spaniei este cea mai mare din lume. Afar[de acestea, Spania avea pe atunci cea mai puternic[armat[, ea \inea numai]n Flandra 40 de mii de oameni,]n Milan 15 000. Oastea sa num[ra 120 000 pede=tri =i 20 000 c[l[ri, o oaste cum toate \[rile cre=tine de pe atunci n-ar fi putut-o]njgheba; apoi o flot[urie=asc[=i

avere]ndestul[spre a o]nmul\i]n orice moment. Linia german[a Casei de Austria intrase]n trupul Fran\ei cu Alzasul =i Lotaringia, care erau ale]mp[ratului germanic. Fran\a era]mpresurat[din patru p[r\i, la sud-est cu Italia, la nord-est cu imperiul germanic, la sud cu Lusignan =i Burgonia, la nord cu |[rile de Jos p`n-]n Saône. Era str`mtorat[=i primejduit[ ]n grad suprem. }n Suedia Casa introdusese intrigi]mpotriva lui Gustav Adolf, spre a aduce pe tron linia *catolic[* de Wasa, care domnea]n Polonia, c[ci, dup[ideile vremii aceleia,]n care legitimismul era]n floare, Gustav Adolf trecea de uzurpator. Spania f[cuse planul de a pune m`na pe Marea Baltic[, *mama tuturor comer\ielor*, cum se numea pe atuncea, =i a prinde r[d[cina Olandei, c-un cuv`nt *p[ienjeni=ul fin al ideilor religioase se pref[cuse intr-o mreaj[de fier.*

R[zboiul de 30 de ani a avut drept rezultat sf[r`marea acestei puteri urie=[=ti.

Richelieu —]nsu=i catolic —]ncurajeaz[protestantismul]n Germania =i,]mpreun[cu celelalte puteri amenin\ate, au sumu\at asupra Casei tot ce se putea sumu\a,]ntre al\ii pe turci =i pe voievozii Transilvaniei. Austriei]i trebuiau oameni =i]n Orient =i unul dintr-ace=tia au fost Mihai Viteazul, asemenea o jertf[a politicii austriece[1]. }ntr-adev[r cine l-a]ndemnat pe Mihai Viteazul s[se]ncurce cu turcii, a c[ror politic[\intea la mic=orarea Casei de Austria prin sus\inerea drepturilor principilor Transilvaniei asupra Ungariei? Sanctitatea sa Papa =i catolicicul rege al Spaniei, Filip al II. Liniile am`ndou[ ale Casei se ]n\elegeau foarte bine. Poate c[ o ]ndemnare venit[ de la Praga ar fi trezit unele b[nuieli ]n inima voievodului rom`nesc, dar una venit[de la Madrid — care avea]n vedere numai cre=tin[tatea — *nu*. Se

[1] Mihai Viteazul nu cade — ce-i drept —]n vremea administra\iei lui Richelieu, dar aici nu poate fi vorba despre persoane, ci numai de nexul general al lucrurilor. Fran\a lucra]nc[sub Enric al IV-lea pentru nimicirea puterii austriece. Planul lui Enric, de a fonda o republic[european[compus[din 15 state egal de tari, care s[cump[neasc[puterea Austriei, e am`nat prin asasinarea sa =i re]nceput, sub form[modificat[, de urma=ii s[i. Politica Fran\ei de la Enric al IV-lea e diametral opus[politicii austriece, inaugurate de Maximilian I (1443-1519).

vede c[tot din iubirea cre=tin[t[\ii Austria va fi]ncercat sub Constantin Br`ncoveanu s[ ieie |ara Rom`neasc[, precum mai t`rziu a luat Bucovina.

Sf`r=im caracterizarea politicii austriece cu unele tr[s[turi generale. Austria exist[prin discordia popoarelor sale. Pentru a le \ine vecinic lipite =i vecinic]n discordie are nevoie de un *element interna\ional,* f[r[patrie proprie, f[r[na\ionalitate, f[r[limb[, de un element care s[fie acas[ ]n Tirol ca =i]n Boemia,]n Gali\ia ca =i-n Transilvania. Acest om pur cosmopolit *per excelentiam* a fost pentru aceast[ambi\ioas[Cas[preotul catolic. Neav`nd familie, c[ci era ne]nsurat; neav`nd limb[, c[ci limba sa era o limb[moart[(cea latin[); neav`nd patrie, c[ci patria sa este unde-l trimite ecclesia; neav`nd rege, c[ci regele s[u este *Pontifex maximus,* acest element]ncerca s[unifice Austria prin religie. Pe l`ng[ acest element s-a mai format ]nc[ unul, hibrid =i st`ngaci, cu o fizionomie fatal[: *beamterul austriecesc.* Acesta are o limb[, dar ea consist[din c`teva formulare nem\e=ti de concepte, numite Schimmel, adic[ rable. Dac[ i-ai lua unui beamter aceste c`teva rable]nvechite =i r[u stilizate, el nu mai =tie nici o limb[=i iat[de ce:]n casa p[rinteasc[a vorbit ruse=te, a studiat]ntr-un gimnaziu unguresc, a trecut la universitatea nem\easc[=i, c`nd ]=i sf`r=e=te]nv[\[tura, nu =tie nici o limb[cum se cade. C-un cuv`nt, Austria, pentru a domni, are nevoie de un ciudat soi de indivizi *generis nullius* =i ]n secolul al XVI-lea clerul catolic se potrivea cu acest rol, ]nc`t austriacul cel mai bun era pe atunci =i catolicul cel mai bun. Ast[zi]ns[nu se mai potrive=te. Libertatea religioas[, r[sp`ndit[ peste toat[ Europa, a stabilit foarte mult biserica, iar ace=ti beamteri, fiind cu totul netrebnici pentru o sarcin[ at`t de grea, Austria a trebuit s[-=i caute un alt aliat pentru politica sa, tot f[r[patrie, f[r[limb[, f[r[na\ionalitate, un element cosmopolit =i egoistic, ceea ce drept vorbind este unul =i acela=i lucru, c[ci cosmopolitismul este pretextul de a nu face nimic pentru dezvoltarea unei p[r\i a omenirii, pentru c[individul respectiv s-a]ns[rcinat de a nu lucra nimic pentru universul]ntreg. Afar[de aceea acest element e =i mai cosmopolit dec`t cel catolic, de

vreme ce e comercial, =i chiar chinezul nu va face mare deosebire]ntre m[rcile imperiului germanic =i lirele sterline, pe c`nd el va privi cu un sim\[m`nt de superioritate religia cre=tin[, ce i se va p[rea o palid[exegez[a moralei lui Lao-tse sau a eticii Vedelor.

Din punct de vedere austriac ar fi nedrept]ns[de a pretinde ca Austria s[ne cru\e pe noi. Pentru orice patriot austriac e o datorie de a deschide por\ile Orientului pentru colonizarea prisosului copiilor s[i =i desfacerea m[rfurilor sale, c-un cuv`nt pentru pionierii cuceririi sale. Ar fi absurd din punct de vedere austriac de a pretinde ca ea s-o fac[ aceasta cu arma ]n m`n[, c`nd are ]nainte-i o cale pacinic[, neb[tatoare la ochi =i care nimice=te pe contrariu ]n mod atomistic, atac`nd prin agen\i economici nu forma statului, ci pe fiecare membru al statului]n parte, care nici =tie, nici voie=te s[se sustrag[de la aceast[influen\[.

Dar tocmai fiindc[influen\a austriac[se prezint[ca o \es[tur[foarte complicat[de cauze =i efecte,]nc`t fiecare individ din \ara noastr[ tr[ie=te sub presiunea ei, de aceea cu c`t ne iubim mai mult patria =i poporul nostru, cu at`ta va trebui s[ne]narm[m mintea cu o rece nep[rtinire =i s[nu surescit[m cugetarea, c[ci u=or s-ar putea ca s[falsific[m vederea acestei c[l[uze destul de credincioase =i s[[ne] agit[m cu vehemen\[prin]ntuneric,]n lupt[cu fantasme. Inim[foarte cald[=i minte foarte rece se cer de la un patriot chemat s[ ]ndrepteze poporul s[u, =i fanatismul iubirii patriei, cel mai aprig fanatism, nu opre=te defel ca creierul s[r[m`ie rece =i s[-=i ]ndrepteze activitatea cu siguran\[, s[ nimiceasc[ adev[rata cauz[ a r[ului =i s[ o st`rpeasc[cu statornicie de fier. Precum un medic nu va combate simptomele numai, ci cauza unei boli =i va sf[tui s[se]nl[tureze mediul]n care ea a trebuit s[se nasc[, tot a=a vom privi =i noi individul na\ionalit[\ii rom`ne=ti ]n dezvoltarea sa =i, compar`nd pe acesta cu norma legilor fiziologice ale societ[\i, vom ar[ta de unde a trebuit s[se nasc[neor`nduielile]n via\a economic[a poporului, care l-au f[cut accesibil unei influen\e economice str[ine.

De acea, s[ne]ntreb[m f[r[p[rtinire cum]nt`lnim pe poporul nostru]n istorie din momentul]n care ea devine mai str[vezie, adic[

de pe la]nceputul secolului al 14 [-lea]. }l *g[sim totdeauna dezbinat]nl[untru, dezbinat]n politica sa fa\[cu vecinii.*

O teorie filosofic[a istoriei nu ne pare de prisos aicea. Popoarele nu sunt producte ale inteligen\ei, ci ale naturii, — aceasta trebuie stabilit. }n]nceputul dezvolt[rii lor ele au nevoie de un punct stabil]mprejurul c[ruia s[se cristalizeze lucrarea lor comun[, statul lor, precum roiul are nevoie de o matc[. Dac[albinele ar avea jurnale, acestea ar fi foarte *legitimiste.* C`nd mersul lini=tit =i regulat al afacerilor este lovit ]n centrul, ]n regulatorul s[u, treaba nu poate merge bine. +i cu toate acestea noi rom`nii de sute de ani n-am avut alt[pl[cere mai mare dec`t a ne r[sturna principii.

Al[turi cu aceast[teorie fundamental[, despre stat ca a=ez[m`nt al naturii =i nu al ra\iunii, vom trebui s[-l caracteriz[m repede.

1) Istoria dinl[untru a popoarelor este o lupt[ ]ntre ideea statului =i individualism. Ce este individualismul? Fiecare fiin\[organic[e pentru sine lucrul principal, semenul s[u lucru secundar. Dorin\ele =i aspira\iile oric[rui individ omenesc sunt nem[rginite,]nc`t func\iunea principal[a vie\ii, a inimii sale este nu realizarea unei dorin\e, ci dorin\a, voin\a ca atare. De acolo proverbul: toat[lumea s[piar[, numai Manea s[tr[iasc[. Acest element e =i periculos, =i folositor. Periculos, dac[o putere mai mare nu-i pune margini; folositor, dac[ ]n margini legiuite el caut[a-=i realiza prin munc[aspira\iile sale =i, precum soarele este tat[l luminii =i al umbrei, tot a=a individualismul este tat[l]nfloririi =i al dec[derii, justi\iei =i injusti\iei, binelui =i r[ului.

Fa\[cu aceast[iluzie a inteligen\ei =i a inimii individuale, care e cauza c[om pe om se exploateaz[, om pe om se nimice=te, fa\[cu acest *bellum omnium contra omnes,* un ochi mai limpede zice: St[i! Nimicind pe vecinul t[u, tu love=ti]n tine, c[ci puterile care exploateaz[natura brut[s-au]mpu\inat, tu e=ti mai s[rac cu o sum[oarecare de puteri. Deci vecinul s[tr[iasc[. El produce gr`u, el are trebuin\[de mine, eu de el, nimicirea sa ar fi o pierdere v[dit[pentru mine, care nu m[pot ocupa cu toate celea. Va s[zic[interesele individuale sunt *armonizabile.* Iat[dar ideea statului: *ideea armoniei intereselor.* Dar

produc[torii de gr`u au o \int[comun[, interese comune, iat[clasa; identitatea de interese na=te o identitate de p[reri: iat[*principiile;* se cere realizarea acestor p[reri]n stat: iat[*partida*. Tot a=a fac bresla=ii. Formeaz[o clas[, au principii, sunt o *partid[*. }n locul individualismului personal vine cel de clas[. Pentru a-=i asigura cercul de exploatare ele]ncremenesc c`teodat[: iat[ *castele*. Nimic nu va schimba natura societ[\ii. Ea va r[m`ne un *bellum omnium contra omnes,* sub orice form[pacinic[s-ar prezenta. Puterile]n lupt[se comaseaz[,]n locul indivizilor avem clase, forme superioare ale aceluia=i principiu; care se lupt[pentru suprema\ie.

Statul]ns[, ca o form[=i mai]nalt[a aceluia=i principiu, nu vede]n clase indivizi deosebi\i, ci un complex de organe sociale, un individ: na\iunea. Toate clasele sunt]naintea sa egal de importante; menirea sa este de a stabili armonia]ntre ele, de a opri ca una s[nu fie exploatat[prea mult prin alta, c[ci toate tr[iesc =i]nfloresc una de la alta =i pieirea uneia condi\ioneaz[pieirea mai cur`nd[ sau mai t`rzie a celeilalte.

2) Statul mai are =i un scop *moral*. Drept va r[m`ne totdeauna c[ societatea exist[ prin exploatarea unei clase prin alta — afar[ de clasa, dup[ p[rerea noastr[ cea mai *important[*, care exploateaz[ de-a dreptul *natura*, care produce materiile brute. Deci pe l`ng[aceea c[statul va]ngriji ca aceast[clas[, ace=ti hamali ai omenirii s[stea c`t se poate de bine, el va c[uta a deprinde =i clasele superioare la o munc[ folositoare, care s[ compenseze pe deplin sacrificiile celor inferioare. De aceea el va fi, prin o aspr[ organizare, contra semidoctismului, contra spoielii, contra tendin\ei egoistice a acestor clase de a c`=tiga mult prin munc[pu\in[, de a nu se]ntreba]n socoteala *cui* tr[iesc.

Deci societatea e c`mpul schimb[rilor vecinice, a luptelor pentru existen\[=i suprema\ie, un *bellum omnium contra omnes*, statul este regulatorul acestei lupte, el opre=te ca aceste puteri egal de folositoare s[nu se nimiceasc[una pe alta. Societaltea e *mi=carea*, statul — *stabilitatea*.

De aceea, pentru ca lupta s[poat[fi purtat[ ]n margini, trebuie=te o familie ale c[rei interese s[fie acelea ale armoniei societ[\ii, care s[fie bogat[c`nd *toate* clasele sunt bogate, puternic[ c`nd *toate* sunt

puternice. Aceasta e dinastia — monarhul. Tot pentru c[individualismul este principiul vital al naturii omene=ti, prefer[m]n privirea mo=tenirii legea salic[=i nu maioratul.

Cu totul opus acestei serii de idei este *republicanismul*. Nu vorbim de republicanismul]n sens diplomatic, ci]n sens social. Republica este orice stat]n care o partid[, reprezentanta unei sau mai multor clase (]ns[nu a *tuturor)*, poate s[ajung[la st[p`nire. Aceste republici le ]mpart ]n *antice* =i *moderne*. Republicile antice se bazeaz[ pe suprema\ia claselor ]n forma de caste, republica modern[ se bazeaz[ pe suprema\ia acelora=i clase ]n form[ movibil[. Deci Anglia, Fran\a, Italia, Austria, Rom`nia sunt ast[zi republici]n sens modern; Grecia, Roma, Egipetul, Polonia, Germania veche, Olanda veche erau republici]n sens antic. Ele exist[sau prin exploatarea neomenoas[a unei clase prin alta, sau prin exploatarea sclavilor =i a \[ranilor robi\i (cele antice), sau prin exploatarea unei \[ri prin altele, adese prin toate laolaltă. Anglia exploateaz[India, Fran\a pe to\i iubitorii de lux din lume, Vene\ia =i Olanda]n evul mediu erau ca Fran\a ast[zi, Grecia =i Roma tr[iau prin sclavi, Polonia, Ungaria, Germania =i Fran\a veche prin exploatarea neomenoas[a \[ranilor, c-un cuv`nt, oriunde bun[starea unuia se traduce ]n ap[sarea direct[ sau indirect[ a unui altuia. O excep\ie par a forma Svi\era =i Statele Unite, dar *par* numai. Elve\ia tr[ie=te prin export industrial =i prin to\i indivizii c`\i alearg[ca s[cheltuiasc[sudoarea fabricii =i a \[ranilor pe privirea dealurilor. America, pentru c[clasa *desmo=teni\ilor* g[se=te o avere ne]mp[r\it[pe care =i-o]mparte, *preriile*. S-o vedem c`nd s-or umplea.

De aceea se vor vedea]n toat[omenirea dou[mari serii de idei, dou[tabere, aceea a individualismului, sistemul liberal, =i aceea a armoniei intereselor, a statului ca unitate absolut[, a monarhiei juridice[1]. Libertatea e libertatea de a exploata, egalitatea e egalitate[a]

[1] Monarhia aceasta nu este de confundat cu despotismul. Despotismul, adic[substituirea voin\ei individuale]n locul armoniei intereselor dup[noi se na=te sau prin uzurpa\iune sau acolo unde, pe aceea=i]ntindere de p[m`nt, o ras[domne=te peste altele mai ales]ns[fundamental deosebit[de locuitorii autohtoni. Ex. turcii =i slavii, hispanii =i maurii =. a. Dovedirea acestei teorii]ns[o p[str[m pentru alt[ocazie.

de a deveni tiran ca =i vecinul meu, fraternitatea — un moft ilustrat prin ghilotin[.

S[cercet[m]n zigzag ideea libert[\ii. Cet[\enii germani =i poloni (o cast[) cereau regelui libertate, adic[libertatea de a-=i dezbr[ca \[ranii =i de-ai sp`nzura dup[plac. Olanda cerea pentru comer\ul s[u *libertate*. Hugo Grotius scrie un compendiu: *liberum mare*. Englezii r[spund: ne ierta\i — *mare clausum*. De la bilul maritim dateaz[ ]nflorirea Angliei. Cet[\enii francezi (caste) strigau sub Richelieu *libertate*, adic[o sum[de drepturi =i privilegii toate pe spatele \[ranului.

S[venim la republicile rom`ne care, ca =i cele antice, tr[iau prin exploatarea sclavilor =i a \[ranilor, unde Domnul era cu m`inile legate =i cel]nt`i ]ntre egali — *primus inter pares* — unde o clas[ st[p`nea totul: Vod[, adic[statul, putea s[zic[da, H`ncu zicea ba =i pe-a lui H`ncu r[m`nea. S[ vedem cum libertatea, c`nd nu porne=te din armonia intereselor, ci din individualism, nimice=te clasele sociale =i]n urm[=i statul; cum, prin]nmul\irea neamului lui H`ncu, influen\a economic[ a Austriei devine destructiv[ =i sub ea abia H`ncu]=i deschide ochii, se sperie de c`te vede =i nu =tie de unde vin relele, nu =tie c[vin din *ba* al lui.

De aceea s[privim]mprejurimile]n care s-au dezvoltat rom`nii, ca s[pricepem =i mai bine organizarea lor putred[de stat.

Noi am tr[it sub influen\a dreptului public =i a unui popor republican,]n sensul antic al cuv`ntului — *respublica Poloniae*. Cet[\enii acestui stat erau egali; fiecare din ei era statul polon ]n persoan[. Cel din urm[ =leah\i\i care striga ]n parlament: *nie poswoliam panie*, nimicea hot[r`rea corpului legiuitor. Nisipul pustiilor nu poate avea mai mare nestatornicie dec`t soarta acestei nefericite =i totu=i nobile na\ii. Puterea suprem[ a statului sau, bine zis, scaunul celui ]nt`i dintre egali era m[rul de ceart[ ]ntre cei influen\i. Regalitatea electiv[i-a omor`t politice=te; aceasta =i excesul libert[\ii individuale. Dar a fi cet[\ean polon era un privilegiu. Cei mai mul\i locuitori — *misera plebs contribuens* — nu]nsemna nimic. Poporul era sclavul unui milion de cet[\eni poloni.

Acest drept public polon avea mari farmece pentru clasele puternice din \[rile]nvecinate. }n Prusia boierii]ncepuser[a vorbi le=e=te de dragul institu\iilor polone, dar Marele Elector]i]nv[\[minte, l[rgind dreptul breslelor =i regul`nd starea \[ranilor. }n Suedia boierii vor tot aceste lucruri, ]nc`t Casa nefericit[a regilor, dotat[c-o energie =i cu calit[\i rare]n istorie, nefiind]n stare s[ ]nfr`neze aceste elemente de disolu\iune, le adun[ sub steag =i declar[ r[zboi la toat[ lumea; o campanie care se sf`r=e=te cu risipirea o=tilor lui Carol al XII-lea p`n[ ]n \[rile noastre, unde avem de la oamenii lui dou[ zidiri: turnul Mitropoliei din Suceava =i turnul Col\ea din Bucure=ti. C-un cuv`nt, acele institu\ii g[sesc pretutindeni trecere, unde pot numai.

}n a=a dese rela\ii cu ace=ti vecini, dreptul lor public nu putea s[r[m`ie f[r[ ]nr`urire asupra noastr[. Mai]nt`i nefericita de domnie electiv[. Acest drept, at`t de l[udat de c[tre mai to\i publici=tii no=tri, nu este nimic mai pu\in dec`t vrednic de laud[. Domnia scurt[a lui Drago= ne inspir[mari]ndoieli asupra sor\ii acelui voievod. Dup[el urmeaz[6 domni]n r[stimp de 50 de ani, pentru fiecare media de 8 ani — pu\in pentru o \ar[care]ncepe.

Cu secolul al XV-lea]ncepe]n sf`r=it o domnie lung[ =i lini=tit[ — a lui Alexandru cel Bun. Aici se v[d *rezultatele stabilit[\ii*. }n 33 de ani el organizeaz[ \ara biserice=te =i politice=te =i moare av`nd o singur[nenorocire: are doi fii]n loc de unul. Vin r[zboaiele dintre fra\i, apoi dintre veri, pagini]ncurcate ale istoriei noastre, din care numai un lucru se vede clar, c[unii ajungeau la tron cu ajutorul ungurilor, ceilal\i cu al polonilor. |ara se deschide influen\elor str[ine. }n aceste tulbur[ri trece vremea, p`n[ la suirea pe tron a lui +tefan cel Mare, uzurpator =i el, dar mai norocit dec`t ceilal\i. De la 1459-1504 se vad din nou *efectele stabilit[\ii*. A fost domnia cea mai glorioas[a Moldovei. El nimice=te influen\ele de dinafar[cu sabia =i cu iste\ia. +i cu toate acestea se =tie din rela\iile medicului vene\ian c[, cu toat[gloria =i lunga sa domnie, +tefan a trebuit s[asigure prin c[l[u urmarea fiului s[u pe tron. Cu venirea lui +tefan cel T`n[r pare a fi prins oarecare slabe r[d[cini legitimismul luminatei roade de Mu=atin. }ns[acesta

moare otr[vit de chiar doamna sa,]n\eleas[cu boierii. Dup[el vine Petru (linie nelegitim[); acesta domne=te]n dou[r`nduri =i are multe rivalit[\i de ]nvins. Fiul s[u Ilie se turce=te. +tefan e ucis de boieri sub corturile de la |u\ora =i din vi\a Mu=[te=tilor nu r[m`ne dec`t domni\a Ruxanda. Urme de legitimism par a fi fost r[mas =i atunci, c[ci cel care ia m`na domni\ei o ia]mpreun[cu tronul — Alexandru L[pu=-neanu. De la stingerea progeniturii b[rb[te=ti a neamului domnesc, de la stingerea m[tcii]n roiul Moldovei dateaz[c[derea Moldovei. Domnii pe care]i alege]nt`mplarea =i intriga mor mai to\i de moarte nefireasc[, boierii sunt to\i aspiran\i la un tron pe care nu mai =edea unsul lui Dumnezeu, =i astfel se urmeaz[ repede unul dup[ altul c`nd printr-o influen\[str[in[, c`nd prin alta. |ara devine vatr[deschis[a influen\elor str[ine. Despot Vod[ucis cu buzduganul, L[pu=neanu otr[vit cu sila, Bogdan Vod[gonit la Moscova, Ioan Vod[ucis de turci, Petru +chiopul ca vai de sufletul lui, Aron Vod[moare]n temni\[, R[zvan]n \eap[;]ncercarea Movile=tilor de a fonda o dinastie se sparge prin luptele]ntre fiii lor =. a. m. d., =i aproape to\i sf`r=esc r[u. Paralelogramul de puteri na\ionale pierduse punctul comun de activitate, aceasta nu avea un s`mbure stabil]mprejurul c[ruia s[se cristalizeze.

O soart[mai fericit[,]ns[totu=i foarte asem[n[toare cu aceea a Moldovei, are |ara Rom`neasc[. Acolo se statornice=te dinastia Basarabilor =i ajunge repede la o culme de la care — prin o ]nt`mplare analoag[cu cea din Moldova — intr[discordia]n roiul de albine vorbitoare. }ntr-adev[r, dup[Tugomir Basarab — a c[rui]ncep[tur[se pierde]n noaptea unei istorii str[fulgerate din c`nd ]n c`nd de numele banilor Basarabi — urmeaz[Alexandru, care bate pe regele Carol Robert, apoi Vladislav, care]ntinde repede marginile \[rii. La 1360 el e voievod al |[rii Rom`ne=ti, la 1365 — ban de Severin, la 1368 — duce de F[g[ra=. Urmeaz[ Radu Negru, care bate pe Ludovic cel Mare, regele Ungariei, =i c`=tig[deplina autonomie a \[rii sale. El las[doi fii: *Dan* =i *Mircea*. Dan I e renumit prin r[zboaiele sale, purtate precum se vede de frate-s[u Mircea. Mircea I se suie pe tron la 1383 =i domne=te p`n[la 1418, adic[35 de ani. Iat[*=i aici efectele stabilit[\ii:*

domnia cea mai glorioas[=i]ntinderea teritoriului cel mai mare. Mircea e voievod al Ungro-Vlahiei, ban de Severin, duce de F[g[ra= =i Amla=, st[p`nitor am`nduror \[rmurilor Dun[rii p`n[la Marea Neagr[, domn al cet[\ii Durostor =i al \[rilor tartarice. De la moartea sa]ncepe discordia]n Casa Basarabilor. Fiul s[u legitim Mihai moare dup[2 ani, urmat de Dan al II-lea, fiul lui Dan I. Dar Mircea mai avea un fiu nelegitim, Vlad, poreclit Dracul. Acesta devine p[rintele liniei Dr[cule=tilor. De aici istoria |[rii Rom`ne=ti decurge asem[n[tor cu cea a Moldovei prin luptele continue ]ntre D[nule=ti, descenden\i legitimi ai lui Dan I, =i Dr[cule=ti, descenden\i legitimi ai lui Mircea I. Dup[ vremi pline de ]mperecheri, Basarabii sunt stin=i prin sabie, ]n urma intrigilor unei noi linii primite ]n s`nul lor, =i anume Cantacuzin Basarab.

Dup[Dim. Cantemir]n Moldova =i pu\in dup[c[derea Basarabilor]n |ara Rom`neasc[, vine domnia fanario\ilor. Influen\a acestora fiind obiectul unui studiu deosebit, pu\in vom spune despre ea. Formele bizantine vin]n locul celor vechi, caracterele trufa=e ale aristocra\iei devin servile. Discordia dinl[untru, lipsa unor dinastii constante au transformat \ara aproape]n pa=al`c.

Sub domnii fanario\i, care erau trimi=i pe un timp anumit =i care aveau numai titlul de domn =i pomenirea]n biserici, nicidecum]ns[consisten\a monarhic[, puterea central[a statului e curat nominal[. Chiar dac[unul dintre ei cerea a fi altceva dec`t ceea ce era]n]mprejur[rile date, via\a =i averea]i erau]n pericol. D[rile grele, pentru care nu i se da na\iunii nici o compensare, erau d[ri pentru]mbog[\irea personal[=i repede a acestor oameni, care trebuiau s[se foloseasc[de scurta durat[a domniei lor; armata nu mai exista defel. Moldova pierde dou[provincii. Pierde vatra a=ez[rii ei, stupul de unde au pornit roiurile care au]mpoporat |ara de Jos, mormintele domnilor, vechea sa capital[, Mitropolia sa veche. Moldovenii au avut nenorocirea de a vedea]nstr[inat p[m`ntul lor cel mai scump, =i nu prin r[zboi — prin v`nzare. }ntr-adev[r se]mp[r\ise Polonia, =i o \ar[care tr[ise]n at`tea asem[n[ri cu ea trebuia s[aib[=i soarta ei. Totu=i trebuie s[constat[m c[nici un moldovean n-a putut fi mituit de influen\a moral[a Austriei =i c[domnul a pl[tit cu capul protestarea sa.

Cu c[derea Poloniei =i luarea Bucovinei se]ncepe o nou[epoc[a influen\ei austriece: cea care atingea politica exterioar[a statelor rom`ne=ti se schimbase ]ntr-at`t,]ntruc`t aceste \[ri nu mai ]nsemnau nimic politice=te =i erau sus\inute de Rusia =i Turcia. Ca s[ revenim la vorba pronun\at[ de mai multe ori ]n acest studiu: statele dimprejurul nostru care aveau o monarhie stabil[ s-au cristalizat ]mprejurul acesteia =i au devenit uria=e; \[rile rom`ne,]n care acest punct central lipse=te, se]nchircesc, pierd puterea lor fizic[, armata, pierd guvernul lor na\ional.Cum se schimbase fa\a lucrurilor]mprejurul Rom`niei! Polonia c[zuse, ]n locul ei venise Rusia; Transilvania, cu domnia electiv[, c[zuse ]n m`inile Austriei, ungurii erau supu=i, Turcia]ncepuse a sl[bi, Rom`nia, care mo=tenise de la poloni nestabilitatea, nu mai avea nimic de pierdut dec`t doar fic\iunea unei expresii geografice, o schem[pentru]nsemnarea unei adun[turi de oameni f[r[legi =i f[r[cultur[. }n Moldova []n] special boierimea nu mai sem[na defel cu Nistor =i Grigorie Ureche, cu Miron Costin, limba na\ional[e]ntr-o v[dit[decaden\[al[turat[cu frumoasa =i spornica limb[a cronicarilor.

|ara nu mai este dec`t o mo=ie mare, administrat[ ]n felul unei mo=ii, un complex de latifundii]n care dreptul privat e drept public, mo=tenirea averii teritoriale, mo=tenirea puterii]n stat. Pentru c[nu exist[mo=tenirea primogenitului =i fiindc[boierii sim\eau c[ ]n m[rimea propriet[\ii teritoriale consist[puterea lor, se introdusese un fel de silnic[ereditate. O parte din copii se calug[reau cu de-a sila, unul sau doi mo=teneau numele =i averea. Din domnia unei singure clase rezult[lipsa total[de drept pentru *clasa de mijoc*. Erau meserii, erau bresle cu st[rostiile lor, dar aceste clase de oameni, adesea =tiutori de carte, nu aveau drepturi.

S[facem oarecum o sum[a acestei st[ri de lucruri =i s[vedem cum se dezvolt[din ea suma de ast[zi. Ce era]n \ar[la 1820?

Boierii mari. Boierii mici slujba=i.

|[ranii iobagi, care stau sub ocrotirea acestora, fiind oamenii lor.

Clerul laic =i monastic.

Ace=tia nu *st[teau sub autoritatea statului*. Erau clase ale evului mediu, administrate de ele]nsele. Boierul era aproape autocrat pe mo=ia sa. Numai]n grave cazuri penale — =i nici atunci nu tocmai — intervenea justi\ia statului.

Cine r[m`nea s[ fie administrat de stat? Dou[ elemente neat`rnate: 1) r[ze=ul, 2) negustorul =i breslele.

Deci vedem c[existau dou[clase neat`rnate, *una \[r[neasc[, ie=it[ din r[zboinicii ]mpropriet[ri\i, alta burghez[*. Ace=tia nu erau oamenii nim[nui. Istoria celor din urm[ 50 de ani, pe care mul\i o numesc a regener[rii na\ionale, mai cu drept cuv`nt s-ar putea numi istoria nimicirii r[ze=ilor =i bresla=ilor. Nimicindu-se]ns[talpa \[rii, era neap[rat ca =i st`lpii s[cad[. Au c[zut =i boierii. O clas[este]ntr-un popor un factor al armoniei societ[\ii, de aceea r[u este c-au c[zut r[ze=ii, r[u c-au c[zut breslele, r[u c-au c[zut boierii. C[ci se vor vedea urm[rile. Se va vedea cum influen\ele str[ine g[sesc]n falangele na\ionale goluri din ce]n ce mai sim\itoare, cum func\iile vie\ii economice degenereaz[, cum arterei str[ine intr[ ]n corpul nostru social, cum dispar clasele pozitive ale Moldovei, om cu om, clas[cu clas[, cum p[m`ntul rom`nesc devine un teren de exploatare pentru industria str[in[=i proletariatul indigen.

Cu o minim[putere a statului, poli\ia, administra\ia =i dreptatea trebuiau s[fie]ntr-o stare de pl`ns. Ispravnicul, care era totul ]ntr-un jude\, avea de administrat pe negustorii =i bresla=ii din \ar[, cei str[ini aveau pretutindeni consulatele lor — st[rostiile lor — asupra c[rora statul rom`n n-avea nici o putere. Ace=ti ispravnici, ne=tiutori de carte, servind f[r[plat[, erau sub domnii fanario\i oameni f[r[nici o]nsemn[tate, a c[ror apuc[turi administrative aveau o singur[\int[: stoarcere de bani. Falanga, pedeaps[poli\ieneasc[pentru gre=eli mici, se putea r[scump[ra cu c`\iva galbeni de la ace=ti ispravnici, iar opozi\ia contra acestor pedepse nedrepte =i barbare nu era nic[ieri. Deci clasa de mijloc avea numai dou[c[i de sc[pare: sau s[se fac[supu=i austriece=ti, s[-=i puie pe cas[pajura cu dou[capete, sau s[intre]n clasa blagorodnicilor spre a deveni]ns[=i ciocan, sau]n sf`r=it s[intre

]n slujba unui boier mare =i s[sufere mai bine palmele cucoanelor dec`t falanga aplicat[ de cutare aprod. Mul\i din cei ne]nsemna\i se fac sudi\i, mul\i se fac de casa cut[rui sau cut[ruia, mul\i ]n sf`r=it caut[prin bani =i st[ruin\e s[ajung[la sf`ntul privilegiu. Se na=te o mi=care nes[n[toas[ ]n societate, nu bazat[ pe munc[, ci pe privilegiu. Pe c`nd comerciantul din Lipsca c[uta s[-=i adauge milioanele, ciubotarul din Germania s[-=i]nmul\easc[mu=terii, negustorul =i ciubotarul rom`nesc caut[s[devie boier. Dac[cu aceast[boierie ar fi fost combinat[arta r[zboiului, ca]n evul mediu, desigur c[cavalerii cotului =i ai calupului =i-ar fi exercitat mai departe pacinica =i mult folositoarea lor meserie, dar nefiind asemenea datorii, ci numai drepturi comode, boieria mic[sau mare trebuia s[fie un obiect de invidiat, pe l`ng[acestea cavalerismul devenise ieftin]n Moldova. }n genere, toat[societatea secolului al XVI-lea =i al XVII-lea se poate caracteriza scurt: *Datoria se preface]n drept*. Noi la]nceputul veacului acestuia am fost]nc[ ]n veacul al XVII-lea. Datoria de a fi slujba= al \[rii — o datorie foarte grea =i periculoas[sub domniile vechi — devine un *drept* de a sluji \ara, dac[vrea ea sau dac[nu vrea. +i ace=ti]ndrept[\i\i de a o sluji se]nmul\esc din zi]n zi, c[ci toate izvoarele de puteri ale societ[\ii curg spre un singur punct, spre acest privilegiu, p[r[sind vechea =i neat`rnata lor albie. Negustorul vrea s[ fie boier, \[ranul — fecior boieresc, boierul mic — boier mare, boierul mare — domn. +i boierii mici cum se formeaz[? Prin meritele personale ce le au pentru st[p`nii lor, nu prin slujbe f[cute \[rii. Camerdinerii, comi=ii de la grajduri, vechilii de mo=ii, v[tafii, se boieresc to\i =i au o progenitur[foarte bogat[. Aceast[progenitur[umple cancelariile =i alearg[la fiecare suplicant ca sa-i toarne cenu=[sau nisip pe h`rtie. Mul\i de acei care au ]nceput astfel cariera ]ncarc[ ast[zi casa pensiunilor care ]ntr-un r`nd]=i suspendase pl[\ile. Dar prin aceast[gr[m[dire la por\ile privilegiilor =i ale slujbelor r[m`n goluri economice pe care le umple un element str[in — *evreii*. Unde bacalul boierit =i-a]nchis dugheana, =i-a deschis-o evreul, unde fiul bl[narului s-a f[cut cinovnic, bl[narul

evreu =i-a deschis dughean[, unde ciubotarul rom`n s-a f[cut custode al urbei — adic[paznic de noapte —, acolo evreul =i-a deschis ciubot[rie.

Pe c`nd ]n statele vecine domnea un binef[c[tor absolutism, care deprindea popoarele la o munc[ regulat[, la noi Vod[ era cu m`inile legate, tem`ndu-se vecinic de pl`ngeri la Poart[=i de r[sturnare. S[vorbim drept — se poate pretinde de la un om s[fie mai mult dec`t om? C`nd domnul nu e pus afar[de orice controvers[, ce devine el dec`t o simpl[ persoan[ care ]=i caut[ de interesele sale ]ntr-o \ar[ unde fiecine zice “chacun pour soi” =i “après moi le déluge” — ce s[ zic[ domnul dec`t tot at`ta... +i pe c`nd puterea statului rom`n sc[dea — se urca ce? — *puterea consulatelor.* Casa unui consul devenise o adev[rat[cetate.

De aici]nainte]ntr-o societate a nestabilit[\ii ce va vedea cum orice lege organic[a \[rii introduce elemente de nestabilitate. Regulamentul organic, mult l[udat =i cu drept cuv`nt pentru unele par\i ale sale, cuprinde o mic[ dispozi\ie, neb[gat[ ]n seam[ =i totu=i destructiv[: boierul are voia de-a alunga oric`nd de pe mo=iile sale =i din vatra str[mo=easc[pe \[ranul iobag. Inv[ziile ruse=ti aduc jocul de c[r\i. }ntr-o societate]n care munca ar fi fost lucrul principal jocul de c[r\i n-ar fi fost nimic —]ntr-o societate de privilegia\i, f[r[nici o treab[, care caut[s[-=i omoare vremea, jocul de c[r\i a trebuit s[fie destructiv — un element de nestabilitate]n averea oamenilor.

Dup[ocupa\ia ruseasc[vine un domn foarte inteligent, cu un rar sim\ istoric, dar care, pus]n aceast[societate nestabil[ca nisipul pustiilor, caut[s[-=i asigure pozi\ia personal[. }n locul boierilor mari, care-i cereau scaunul, el deschide o poart[mare boierilor mici, fo=tilor comi=i, fo=tilor v[tafi de mo=ie sau fiilor lor. Gr[m[direa la por\ile privilegiului devine din ce]n ce mai mare, aspiran\ii la posturi se]nmul\esc]ntruna — oameni care nu =tiau dec`t arta scrierii =i a citirii, pe care]n \[rile civilizate le =tie fiecine, ace=ti oamenii se]nmul\esc pe zi ce merge, cancelariile gem de practican\i f[r[plat[, =i]n schimbul vechii clase boiere=ti avem o nou[clas[, care n-o compenseaz[defel pe cea veche, clasa *scribilor.*

Aceast[clas[se umfl[r`nduri, r`nduri, recrut`ndu-=i membrii din fiii clerului laic, din slugile fo=tilor boieri =i fiii acestor slugi, din negustorii retra=i =i din fiii acestor negustori; mi=carea merge cresc`nd, clasa de mijloc a pierit, ea s-a schimbat]ntr-o clas[de proletari ai condeiului, f[r[nici o]nsemn[tate pozitiv[ ]n stat, f[r[nici o]nsemn[tate pentru na\ie, o clas[de tulbur[tori de meserie.

Tot]n aceast[vreme se extermineaz[prin procese nedrepte clasa r[ze=easc[, tot]n aceast[vreme r[ze=iile vechi devin mo=ii de privilegia\i mici =i, pe c`nd un boier care avea 10 000 de f[lci ap[sa foarte u=or asupra supu=ilor s[i, unul care are 300 apas[ foarte greu asupra satului. Desfacerea par\ial[ a latifundiilor ]nmul\e=te num[rul clasei feudale, ap[sarea devine atomistic[, \[ranul ]ncepe a s[r[ci =i a da ]napoi. Aceasta merge cresc`nd =i disolu\iunea claselor pozitive cre=te, cre=te — cre=te =i azi.

E greu de a expune o idee fundamental[cu ramifica\iile ei a=a]nc`t s[ deie un tablou unitar. Ideea exist[ toat[ implicit[ ]n cap, dar spre a o expune ne servim de cuvinte, de =iruri ce au ]nceput, au un sf`r=it. De aceea, voi ilustra prin fapte aceste teorii.

Un boier poseda — e indiferent unde, destul c[era boier rom`nesc — 250 000 de f[lci ]ntr-un hotar. Era un om de un caracter r[u — zg`rcit, r[pitor, ambi\ios f[r[margini. Dar era *un* om. Ce sim\eau \[ranii cum este boierul? |[ranii s[i erau boga\i, c[ci ap[sarea unuia numai,]mp[r\it[asupra unei mase at`t de mari de p[m`nt =i de oameni, era aproape nesim\it[. El a murit, p[m`nturile s-au dus ]n buc[\i prin procese =i mo=teniri. Nici unul din urma=i n-ar fi avut caracterul aprig al boierului nostru =i cu toate astea supu=ii lui au dus-o mai r[u sub mo=tenitori dec`t sub el. }n locul unui subiect erau acum mai multe subiecte, cu acelea=i trebuin\e, cu acelea=i cheltuieli =i cu mai mic[avere.

Un mic bulg[r de om[t c[z`nd din v`rful unui munte se face din ce]n ce mai mare, rupe cu el copacii codrilor, stric[ogoarele, astup[un sat. Un mic s`mbure gre=it ]n organiza\ia societ[\ii, ]n via\a economic[ cre=te =i ]ngroap[ o na\iune. Ne mir[m cu to\ii de mul\imea cr`=melor

]n \ara noastr[, de mul\imea jidanilor; cauza e mul\imea rachiului, mul\imea velni\elor, dar oare aceast[mul\ime de unde vine? Sub domnia turceasc[a existat micul s`mbure, o dispozi\ie de export. Exportul gr`nelor era oprit. Prin urmare gr`nele neconsumate trebuiau pref[cute ]n obiect exportabil — ]n vite. S-au combinat lucrurile. Velni\a consuma prisosul =i da hran[ vitelor. Velni\a producea rachiu, rachiul trebuia consumat =i era mult. S-au f[cut multe cr`=me. Pentru acestea trebuiau cr`=mari. S-au adus *mul\i evrei* =i proprietarul impunea fiec[rui din supu=ii s[i de a lua at`ta rachiu pe an. Unele pl[\i pentru munc[se f[ceau]n rachiu. S-a introdus exportul]ntr-adev[r,]ns[velni\ele au r[mas;]n locul gr`nelor s-au luat cartofii, c[ci rachiul devenise o trebuin\[ =i aceast[ trebuin\[ cerea ]mplinire. Care au fost rezultatele ei? O popula\ie nes[n[toas[, f[r[ energie de caracter, f[r[ energie economic[, care ]=i vinde munca pe b[utur[, o popula\ie ]n care mortalitatea cre=te ]n mod ]nsp[im`nt[tor, iar sudoarea m`inilor ei se capitalizeaz[ ]n m`inile unui element f[r[patrie, f[r[limb[, f[r[na\ionalitate... Nu e de mirat c[influen\a austriac[e mare.

S[compar[m acum suma puterilor sociale de ast[zi cu suma puterilor sociale de sub patriarhul pris[car Ioan Sandul Sturza Voievod.

Boierii mari, proprietari de latifundii, care-=i cru\au popula\ia]n mod instinctiv.

Boierii mici slujba=i.

Breslele t`rgove\ilor cu st[rostiile lor.

R[ze=ii, \[rani liberi.

Iobagii, \[rani supu=i, c-un drept asupra unei p[r\i de p[m`nt.

S[ne]nchipuim c[pris[carul ar fi fost din dinastia Mu=[te=tilor, necontestat de nimeni. La influen\ele secolului al XIX-lea el n-ar fi rezistat. Un drept civil venit mai t`rziu ar fi dat o via\[ ]n stat clasei de mijloc, acel drept asigur[ proprietatea r[ze=ilor. Mitropolitul ar fi asigurat o dezvoltare clerului laic, av`nd =i cele trebuincioase pentru aceasta. Dreptul civil =i-ar fi creat o clas[de amploia\i, dar ace=ti amploia\i ar fi fost stabili, c[ci numai unde Vod[se perindeaz[, se m[n`nc[ =i pita lui Vod[ pe r`nd. Negustorul ar fi r[mas negustor, meseria=ul

meseria=, nu s-ar fi n[scut goluri economice at`t de sim\ite. }n sf`r=it]n a. D. 1860 ar fi venit Ioan Sandul al III-lea posito. Sub ce]mprejur[ri! Firmele de pe uli\a mare ar fi rom`ne=ti. Se deschid camerele, se voteaz[ legea ]mproprietririi. Atunci s-ar fi f[cut ]ntr-adev[r vuiet mult, dar se sp[rgea de st`nca maiest[\ii. S-ar fi pl[tit p[m`ntul ]n 90 de ani =i nu ]n 15, dar nu r[m`neau at`tea nepl[tite ca ast[zi. Din =colile poporale ar fi ie=it oameni =tiutori de carte care r[m`neau ce erau =i nu se f[ceau subperceptori de perceptori, c[ci intrarea]ntre administratori ar fi fost grea]ntr-un corp stabil, care nu se r[stoarn[la fiecare schimbare de minister. }n sf`r=it, Ioan Sandul al IV-lea mo=tenea un stat rom`nesc cu care te-ai fi putut f[li. Atunci r[zboiul din '54 ne aducea Basarabia, cel din '59 — Bucovina, cel din '66 — Transilvania.

Dar acuma cum s-au dezvoltat lucrurile? De toate dezastrele vecinilor no=tri, noi nu ne-am folosit dec`t spre a ne r[sturna domnii. Vod[, adic[ statul, era cu m`inile legate. Vod[zicea da =i H`ncu ba, =i neamul lui H`ncu cre=tea din ce]n ce. Cu c`t deveneau mai mul\i aspiran\i la privilegii =i posturi, cu at`t cereau l[rgirea privilegiilor, l[rgirea libert[\ii pe contul puterii statului, p`n[ ce am ajuns la constitu\ie, care d[ ]ntr-adev[r tuturor acestor aspiran\i =i numai acestora, precum voi ar[ta, o egalitate de drepturi f[r[ datorii =i proletarii de scribi au pus m`na pe \[rile rom`ne=ti.

Fiecare constitu\ie, ca legea fundamental[a unui stat, are drept corelat o clas[m[i cu seam[, pe care se]ntemeiaz[. Corelatul constitu\iilor statelor apusene este o clas[de mijloc, bogat[, cult[, o clas[de patricieni, de fabrican\i, industria=ii care v[d]n constitu\ie mijlocul de a-=i reprezenta interesele]n mod adecvat cu]nsemn[tatea lor, — la noi legea fundamental[nu]nsemneaz[dec`t egalitatea pentru to\i scribii de a ajunge la func\iile cele mai ]nalte ale statului. De aceea partidele noastre nu le numesc conservatoare sau liberale, ci — oameni cu slujb[: *guvernamentali*, oameni f[r[ slujb[: *opozi\ie*. De acolo vecinica pl`ngere c[partidele la noi nu sunt partide de principii, ci de interese personale; =i principiile sunt interese — dar interesele unei

clase pozitive, clasa pozitiv[a propriet[\ii teritoriale, *tory* conservativ; clasa negustorilor =-a industria=ilor, *wygs*, clasa lucr[torilor, *sociali=tii*. Unde sunt la noi aceste clase pozitive? Aristocra\ia istoric[— =i ea trebuie s[fie totdeauna istoric[pentru a fi important[— a disp[rut aproape, clasa de mijloc pozitiv[nu exist[, golurile sunt]mplinite de str[ini, clasa \[ranilor e prea necult[=i, de=i singura clas[pozitiv[, nimeni n-o pricepe, nimeni n-o reprezint[, nim[nui nu-i pas[de ea.

Ne mai r[m`ne o singur[ clas[ pozitiv[, pe al c[rui spate tr[im cu to\ii — \[ranul rom`n. S[vedem acuma cum ne silim din r[sputeri de a o nimici =i pe aceasta cum am nimicit pe celelalte =i,]mpreun[cu ea, statul =i na\iunea.

S[nu uit[m un lucru — toat[activitatea unei societ[\i omenes\i e mai mult ori mai pu\in o activitate le lux, numai una nu: producerea brut[care reprezint[trebuin\ele fundamentale ale omului. Omul,]n starea sa fireasc[, are trebuin\[de pu\ine lucruri: m`ncarea, locuin\a, ]mbr[c[mintea. Acestea pentru existen\a personal[. De aceea o na\ie trebuie s[ ]ngrijeasc[ de clasele care produc obiecte ce corespund acestor trebuin\e. Romanul care m`nca limbi de privighetoare se putea hr[ni =i cu p`ine, dar f[r[ aceasta nu putea; el purta purpur[, dar ]i trebuia postav; locuia ]n palat, dar ]i trebuia cas[. Oric`t de modificate prin lux ar fi aceste trebuin\e, ele sunt]n fond acelea=i. Produc[torul materiei brute pentru aceste trebuin\e este \[ranul. De acolo proverbul francez: *Pauvre paysan, pauvre pays — pauvre pays, pauvre roy*. Aceasta este]ntr-o \ar[clasa cea mai pozitiv[din toate, cea mai conservatoare]n limb[, port, obiceiuri, purt[torul istoriei unui popor, na\ia]n]n\elesul cel mai adev[rat al cuv`ntului.

Cum am tratat noi pe ace=ti \[rani? Am cl[dit un aparat greoi =i netrebnic pe spatele sale, aparat reprezentativ cum]l numim =i care nu-i dec`t pretextul de a crea din ce]n ce mai multe posturi, pl[tite tot din punga lui, direct sau indirect. }ntr-o \ar[care n-are export industrial \[ranul munce=te pentru to\i: sigur =i necontestabil. Dantela de Bruxelles, galonul de pe chipiul generalului, condeiul de fier cu care scriem, chibritul cu care ne aprindem \igara, toate ne vin]n

schimbul gr`ului nostru =i acest gr`u]l produce numai \[ranul; gr`ul e productul muncii sale.

Cu c`t mai mul\i indivizi se sustrag de la producerea brut[, cu at`t mai mul\i tr[iesc pe seama aceleia=i sume de oameni. Ce este consecven\a? Este c[acel om sau nu va mai fi]n stare s[ne sus\ie, sau va trebui ca, cu acela=i timp =i cu acelea=i puteri, s[produc[mai mult. Va trebui sau s[piar[, sau s[se cultiveze =i s[lucreze cu ma=ina. Care-i cazul nostru? El nu s-a cultivat. |[ranul nostru e acela=i ca =i]nainte de cincizeci de ani, dar sarcina ce o poart[e]nzecit[. El poart[ ]n spatele lui: c`teva mii de proprietari (la ]nceputul secolului c`teva zeci), mii de amploia\i (]n]nceputul secolului c`teva zeci), sute de mii de evrei (]n ]nceputul secolului c`teva mii), zeci de mii de al\i supu=i str[ini (]n]nceputul secolului c`teva sute).

Pe atunci \[ranul nostru cre=tea mai cu seam[vite, era p[stor. Aceast[munc[u=oar[se potrivea cu regimul aspru, cu posturile sale lungi, cu traiul s[u simplu. Azi munce=te toat[vara ca s[-=i pl[teasc[d[rile, tr[ie=te mult mai r[u dec`t atunci =i se stinge. Mor o sut[=i se nasc]n locul lor 60. +i aceasta nu e o veste de senza\ie — ci adev[rul.

Fa\[c-o asemenea stare de lucruri, fa\[cu o \ar[care se depopuleaz[se]n\elege c[influen\a austriac[economic[va trebui s[prop[=easc[repede =i s[umple golurile noastre cu prisosul popula\iei sale. Meserie =i nego\, parte din arenda=i, parte din proprietari, proprietatea funciar[or[=eneasc[e str[in[. }n ora=ul Ia=i abia a treia parte a popula\iei sunt supu=i rom`ne=ti. +i asta merge cresc`nd.

Vecin[tatea Austriei e omor`toare pentru noi dac[nu ne vom trezi de cu vreme =i nu vom arunca la naiba to\i perceptorii, subperceptorii, sub-sub-perceptorii, dac[nu vom desc[rca pe \[ran =i nu-i vom asigura o dezvoltare lini=tit[, dac[nu ne vom hot[r] s[nu purt[m nici un product str[in pe noi, precum au f[cut ungurii]n vremea adsolutismului.

R[ul deci e]nl[untru. Nestabilitatea este cauza c[derii propriet[\ii mari teritoriale, c[derea acesteia e str`ns combinat[cu c[derea breslelor, =i aceste clase au format]n disolu\iune o clas[de proletari care trebuie=te deprins[la munc[.

Nu dreptul public, ci p[strarea na\ionalit[\ii noastre e lucrul de c[petenie pentru noi =i ar fi mai bine s[nu alegem deputa\i, dec`t s[ piar[ na\ia rom`neasc[. Dac[n-am avea vecinic influen\e str[ine precum le avem, dac[am fi]n Spania, atuncea ne-am sparge capetele unul altuia p`n[s-ar a=eza lucrurile. Dar acest flux de revolu\iuni sociale nu ne este permis nou[, a c[ror stat e vecinic o chestiune. De aceea ne trebuiesc trei lucruri:

Stabilitatea, adic[guvern monarhic, ereditar, mai mult ori mai pu\in absolut;

Munc[, adic[excluderea proletarilor condeiului de la via\a public[a statului =i prin asta silirea lor la o munc[productiv[;

Economia, adic[dreapta cump[nire]ntre foloasele aduse de cutare cheltuial[=i sacrificiile f[cute pentru ea; aceasta at`t ]n economia general[ a statului c`t =i]n cea individual[.

Altfel am avea a alege]ntre domnia austriac[=i cea ruseasc[. Sub cea dint`i evreii ar intra ]n sate, ]n num[r mai mare dec`t ast[zi, \[ranii ar deveni servii lor, mo=iile ar fi cump[rate de societ[\i de capitali=ti, colonizate cu nem\i, iar na\ia — redus[la proletariat. }n cazul al doilea un ucaz ar =terge limba din biseric[=i stat, \[ranul ar tr[i mai bine,]ns[sub condi\ia ca s[se rusifice; care din noi cum ar scrie, acolo i-ar]nghe\a mucul condeiului; iar[cei mai curajo=i ar m[ri pohodul na Sibir, f[r[judecat[, prin ordin administrativ — administratiwnym poriadkom.

CUPRINS

1 august 1876

[FRANCIA “}NTRE P{RERILE...”]

}ntre p[rerile privitoare la o rezolvare a chestiunii Orientului desigur c[aceea a unui admiral =i membru al Academiei va atrage aten\ia publicului. Dac[o asemenea p[rere e just[sau nu e o alt[chestiune, pe care vom l[muri-o mai la vale.

D. admiral Jurien de la Gravière]ncheie cartea sa cea mai nou[*La situation du Levant,* cu dorin\a de a vedea *elenismul*]n Turcia *opun`ndu-se panslavismului.* Dup[d-sa, rezultatul cel mai]nsemnat al revolu\iei grece=ti din 1821 n-a fost crearea micului regat grecesc, ci transformarea Turciei. }ntre cele 12 milioane de cre=tini, autorul crede c[neamul lui Kyrios Pappadakys este cel chemat de a diriga soarta Orientului. Toate par a-l face apt pe numitul Kyrios pentru un asemenea rol: activitate (]n luare de mit[=i-n dezbr[carea c[l[torilor]n codru), inteligen\a (]n =iretlicuri =i sofisme),]n fine patriotismul (dovada bun[: starea]nflorit[a Greciei). Egiptul, care era mai o colonie francez[, va deveni una englez[sau franco-englez[. Turcia va fi]n cur`nd o colonie european[. Grecii pot renun\a f[r[ p[rere de r[u la “marea lor idee”; industria, nego\itorii, bancherii lor vor lua mult mai cur`nd sceptrul din m`na osmanilor dec`t o agita\ie steril[. }nainte de toate se cer drepturi civile egale pentru to\i. Dac[le va pl[cea turcilor s[monopolizeze serviciul militar pentru d`n=ii =i s[ se m[rgineasc[ cu lene la cultura p[m`ntului str[mo=esc, atunci vremea nu e departe]n care scumpirea traiului le va face cu neputin\[via\a]n \ara lor proprie. Ei vor avea soarta rasei Mandgiu, care a biruit China, iar p[m`ntul Mandgiuriei a trebuit s[-l cedeze chinezilor. Munca este legea lumii moderne, care nu are loc pentru lene=i. D. Jurien de la Gravière este membru al Academiei franceze, prin urmare un om de la care nu ne putem a=tepta de-a auzi dec`t idei de Manchester dup[calup. }n fapt[predominarea intrigantului =i r[ut[ciosului element grecesc]n Orient ar fi o nenorocire =i mai mare dec`t suprema\ia turceasc[. Demosul grecesc din antichitate =i p`n[ast[zi s-a ar[tat incapabil de-a constitui un stat ca oamenii. }n lumea antic[caractere nobile =i mari erau r[spl[tite de acest demos descul\ =i palavragiu cu ostracismul; Imperiul bizantin, venit]n urm[, e cuibul vicleniei, de=[rt[ciunii =i corup\iei]n toate; noul regat grecesc e o jertf[a celei mai obraznice =i mai ignorante demagogii. Mai mult]nc[: dac[turcii de ast[zi duc fr`nele guvernului]n acest fel este pentru c[totdeauna au g[sit]n greci unelte care-i ap[r[,]i sus\in,]i]mping chiar la corup\ie.

Adev[rata otrav[a Orientului este acest popor lingu=itor, fa\arnic, dispus la prad[=i la]n=el[ciune — =i]ntr-adev[r Abdul-Hamid are dreptate c`nd zice c[grec de treab[nu se g[se=te.

Este nevoie s[mai amintim istoria special[a rom`nilor ca sa ar[t[m cum ace=ti oameni =i-n al treilea neam ]nc[ au otr[vit =i otr[vesc via\a noastr[ public[ =i privat[? C`nd Radu cel Mare, domnul |[rii Rom`ne=ti, a adus]n \ar[pe patriarhul grec Nifon, acesta,]n loc s[-=i caute de biseric[, a-nceput s[fac[politic[, s[-=i creeze partid[ ]ntre boieri, s[ascut[=i s[ ]nvenineze =i mai mult du=m[nia dintre D[nule=ti =i Dr[cule=ti,]ntre descenden\ii lui Mircea =i Dan I. }n Moldova, un grec (Despot) stric[prin intrigi de curte domnia lui L[pu=neanu Vod[=i aduce pe acel zimbru la o adev[rat[furie =i sete de s`nge.

+i dac[s-au stricat r`ndul =i tocmeala acestor \[ri, dac[ am pierdut provincii, dac-am ]nl[turat cu u=urin\[ obiceiuri bune =i vechi, dac-au intrat corup\ia =i la=itatea ]n clasele vechii societ[\i rom`ne=ti, totdeauna izvorul acestor rele se va g[si c-au fost sau un grec sau o m`n[de greci.

+i aceast[na\ie, care prin]mb[tr`nire a pierdut toate calit[\ile, p[str`nd numai viciile antice, care]n decursul evului mediu au corupt arhitectura, muzica, pictura, aceast[na\ie care a]nveninat via\a popoarelor]nvecinate, care le-au tr[dat la turci numai pentru ca s[poat[p[stra ea ierarhia, care furase a cincea parte din p[m`ntul Rom`niei, aceast[na\ie cu]nn[scut instinct de viclenie =i t`lh[r[=ug, aceasta s[fie conduc[toarea Orientului?

Dar vom uita oare identitatea =i atavismul caracterului?

Oare neapolitanii, de mii de ani colonie greceasc[ ]n Italia, =i-au pierdut caracterul? Nu sunt tot la=i, mincino=i,]n=el[tori, ho\i, precum au fost]nainte de-o mie de ani? Nu ni se vorbeasc[de revolu\ia greceasc[, care doarme pe lauri str[ini,]n care c[petenii =i osta=i au fost albanezii macedo-rom`ni =i slavi, rase ]n=elate de linsa lingu=ire a grecilor; c[ci toat[ acea s[m`n\[de r[zboinici, dac[s-ar ciurui dintre oamenii]nsemna\i =i viteji, nu cred c[s-ar g[si un singur grec de origine. Spada cavalereasc[a grecului adev[rat =i originar o cunoa=tem,

ea iube=te spatele =i se nume=te la noi cu\it. Pentru codru, pentru unghiuri de uli\[=i]n orice caz pentru demagogie =i comunism sunt coapte capetele grecilor, dar nu pentru a aduce o dezvoltare s[n[toas[ ]ntre popoarele Orientului; =i pentru a caracteriza lapidar aceast[ras[, vom spune c[, dac[Orientul ar avea s[aleag[(la ceea ce, mul\umit[Domnului, n-am ajuns]nc[)]ntre o predominare greceasc[=i una jidoveasc[, cea jidoveasc[e de preferat.

CUPRINS

10 octombrie 1876

[“NET{G{DUIT C{ ISTORIA...”]

Net[g[duit c[istoria Rusiei, studiat[ ]n leg[tura ei de cauze =i efecte, ne va ar[ta un fel de unitate de dezvoltare precum n-o]nt`lnim la un alt popor. La popoarele mari ale Europei observ[m mai cu seam[ un fel de sl[bitoare lupte interne. Oric`t de]nsemnate ar fi succesele lor]n afar[,]nl[untru reapare dup[ ]ncheierea oric[rei p[ci s[m`n\a vecinic vie a dezbin[rii. Afar[ de-aceea statele europene, de c`te ori sunt b[tute,]=i mut[oarecum curentul lor istoric, v[d lucrurile cu al\i ochi decum le vazuse mai]nainte. N-are cineva dec`t s[ priveasc[ la Francia de ast[zi pentru a constata c[ ea, ]n politica ei ]n afar[, nu mai este Francia lui Napoleon al III-lea. Tot astfel, prin r[zboiul de la 1866 p[ienjeni=ul istoric de planuri al Casei de Austria a suferit o ruptur[ at`t de mare,]nc`t nici nu mai seam[n[ cu dispozi\ia de mai ]nainte a firelor diplomatice =i razboinice. C-un cuv`nt, statele Europei lucreaz[ ]n mod cazuistic, se schimb[ ]n afar[cu orice schimbare dinl[untru, nu au acea fixitate energic[pe care-o manifest[Rusia. Aceast[din urm[putere este poate unica care, b[t`nd, s-a l[\it, b[tut[, n-a pierdut nimic, sau aproape nimic, c[ci ]nl[untrul ei toate s-au f[cut pe ]ncetul, f[r[ nici un fel de s[ritur[; nici o b[t[lie pierdut[ n-a f[cut-o s[ piard[ \inta fixat[ ]nainte de-o mie de ani ]nc[, ea nu vede cu al\i ochi dec`t cu aceia=i pe care-i avea la]ntemeierea uria=ei sale puteri.

De la]ntemeierea dinastiei scandinave de c[tre Rurik (862 d. Chr.), de ta mutarea capitalei din Novgorod la Kiev, de la r[zboaiele cu

]mp[ra\ii bizantini dureaz[aceast[tragere de inim[a slavilor pentru |arigrad =i, precum Roma era cuibul de aur spre care tr[geau popoarele vechi germanice, tot astfel Roma nou[sau |arigradul au fost visul ne]mb[tr`nit al slavilor de nord.

Din secolul al l3-lea p`n-la al 15-lea domnia t[tarilor ]ntunec[ istoria ruseasc[, dar ]ndat[ ce, cu Tamerlan, au intrat discordia ]ntre ace=tia, Ivan Vasilievici (1462-1503) adun[ ]ntr-o singur[ m`n[h[\urile triburilor ruse=ti. Acesta a luat]n c[s[torie o princes[bizantin[(ca =i Vladislav I la 1015) =i toat[politica a consistat]n unificarea statului, pe care Ivan al IV-lea cel Cumplit o =i aduce la]ndeplinire cu toate mijloacele. Deodat[cu]nt[rirea ideii statului se]ncepe]ns[=i o politic[exterioar[care-a consistat]n folosirea de toate dezbin[rile popoarelor str[ine, din sumu\area chiar a acestora unul]mpotriva altuia.

Dup[stingerea dinastiei lui Rurik cu Fedor I (1598) =i dup[c`\iva dina=ti ale=i, urm[la 1613 dinastia Romanovilor, care au continuat]ntru toate politica de unitate]nl[untru, cucerire]n afar[=i mai cu seam[ ]ndu=m[nirea]ntre ei a inamicilor Rusiei. Pe atunci Polonia =i Suedia erau puteri mari]n Europa, cu toate acestea Alexei, tat[l lui Petru cel Mare, a izbutit a]ndu=m[ni aceste dou[state =i a culege foloase. C`nd electorul Frideric Vilhélm de Brandenburg se coaliz[cu Suedia pentru a sc[pa Prusia de sub suveranitatea polon[, \arul cuceri Smolensk =i Severia de la poloni =i aduse pe cazacii din sud sub ascultarea sa. E de prisos de a ar[ta cum Suedia =i Polonia =i-au topit puterile]ntre ele =i cum Rusia a c`=tigat]nsemnate =i mari provincii de la am`ndou[=i cum mai t`rziu Polonia a fost]mp[r\it[de c[tre ea.

Dar nu era pierdut din ochi nici Imperiul bizantin. Austria c`=tigase pe acest teren mult. Cu toate acestea vedem =i aici c[ influen\a austriac[ ]n Orient cedeaz[ ]ncet-]ncet celei ruse=ti, cum Rusia c`=tig[provincie dup[provincie, cum le elibereaz[cel pu\in de sub domnia turceasc[, cum]n aceast[eliberare e secundat[de puterile Europei, de englezi, de francezi =. a.

Se poate spune c[revolu\ia francez[=i coali\iunea contra ei, Napoleon I =i coali\iunea contra lui au fost trepte pe scara cea mare a inaint[rii ruse=ti.

Dac[prin pacea de la 1856 Rusia a fost dep[rtat[de la Dun[re, o vedem c`=tig`nd prin r[zboiul str[in de la 1870 aproape tot ceea ce pierduse.

Al[turi cu dezvoltarea faptelor]n afar[, nu va fi de prisos de-a urm[ri teoriile pe care autori ru=i]nsemna\i le fac asupra chestiunii Orientului.

}n opul s[u, *Rusia =i Europa*, ap[rut]n Petersburg la 1871, dl N. I. Danilevski spune urm[toarele:

Germanii sunt mo=tenitorii Romei, slavii ai Bizantului, =i]ntre ei exist[o lupt[de sute de ani. Carol cel Mare, care 300 de ani dup[c[derea Romei formeaz[noul imperiu romano-germanic, cre`nd temelia noului principiu de stat european, a fost ]n mod foarte caracteristic cea ]nt`i cauz[pentru desp[r\irea R[s[ritului de la unitatea ecumenic[=i de la unitatea credin\ei. Contemporan lui Carol cel Mare a fost Rurik,]ntemeietorul de state,]mprejurul crea\iei c[ruia s-au grupat slavismul amenin\at]n neat`rnarea sa dinspre apus. Cre=tinismul nu-l primir[slavii de la Roma, ci de la rivalul Bizan\, =i cei doi apostoli slavi Metodiu =i Chiril au avut s[lupte toat[via\a lor cu dorin\a de predominare =i intoleran\a germanilor. Socotind preponderen\a culturii =i civiliza\iei germanice, desigur slavismul =i biserica greceasc[n-ar fi putut s[reziste agresorilor lor dac[providen\a]ns[=i n-ar fi pus o stavil[puternic[=i ne]nl[turabil[agresiunii germanismului spre Orient. Islamul (a c[rui chemare istoric[filozofii =i istoricii europeni o caut[-n zadar), Islamul a fost chemat s[puie un veto curentului germanic spre R[s[rit, spre a sc[pa pe celelalte rase slavice de soarta Poloniei catolizate =i atrase]n sistemul Europei apusene cu pierderea puterii dinl[untru a vie\ii sale. P`n[ =i patriarhul Anthimie a recunoscut acest adev[r c`nd (]n vremea celei dint`i r[scoale grece=ti) a spus: pronia a trimis domnia osmanilor ca zid de ap[rare ]mpotriva eresurilor Apusului =i ]n locul Imperiului bizantin, sl[bit ]n credin\[. +i ]ntr-adev[r, urmeaz[ dl Danilevski, ce ar fi devenit ortodoxia dac[ crucia\ii germani s-ar fi a=ezat la Sf. Morm`nt; ce ar fi dovedit slavii dac[germanii, ce p[trunseser[deja]n Polonia, Livlanda =i Litvania, i-ar fi alungat ca pe cel\i, basci =i valizi din a=ez[rile lor de ast[zi]n pustiet[\i, pref[c`ndu-i]n rarit[\i istorice?

Urm`nd aceste tendin\e egoiste, Europa apusean[ a jucat totdeauna fals fa\[ cu turcii =i a g`ndit la eliberarea cre=tinilor de sub jug numai atunci c`nd i-ar fi putut c[p[ta sub m`inile ei =i abate de la ortodoxie. C`nd Constantinopolul era]nconjurat de turcii]mpresur[tori, Europa a vorbit c[tre ei mai acelea=i cuvinte ca =i diavolul

M`ntuitorului: “St[p`nirea preste tot ce vezi s[fie a ta, numai s[ ]ngenunchi]naintea mea =i s[te-nchini mie”. }n fa\a atrocit[\ilor mometane se adun[soborul de la Floren\a pentru a-i propune Bizan\ului m`ntuirea sub condi\ia reneg[rii ortodoxiei; insulta\ii bizantini s-au ar[tat ]ns[ eroi spirituali, prefer`nd moartea politic[=i spaimele barbariei]n locul reneg[rii celor sfinte... +i ast[zi slavii din Turcia prefer[jugul musulman]n locul domniei civilizatei Austrii.

Venind la solu\iunea chestiunii Orientului, autorul zice c[se par a exista trei c[i pentru aceasta: 1)]mp[r\irea Turciei]ntre Rusia =i Austria, 2) anexarea Turciei la Rusia numai, 3) crearea din nou a imperiului greco-bizantin. Sub Catarina II era]nc[cu putin\[solu\iunea]nt`ia; ast[zi ar fi o crim[ de-a ceda Austriei cea mai mic[ bucat[ de p[m`nt slav. A doua solu\iune nu e]n adev[ratul interes al statului rusesc. Chiar anexarea Rom`niei, care i se propusese]mp[ratului Nicolaie de c[tre Turcia]n contra unei contribu\ii de r[zboi,]mp[ratul a refuzat-o. A treia solu\iune e cu totul imposibil[. Prin favorizarea ei s-ar crea o nou[Austrie,]n care elementul grecesc ar juca acela=i rol ca =i germanii]n Cislaitania — ba, consider`nd sl[biciunea grecilor, s-ar putea na=te]n urm[un fel de dualism *greco-rom`n*, adic[o copie a dualismului germano-maghiar contra slavilor.

Prin urmare nici una din solu\iunile propuse nu e bun[, ci numai aceea care va dezlega deodat[at`t chestiunea *austriac[* c`t =i cea oriental[, “c[ci =i statul austriac =i-a pierdut]n\elesul ca =i cel turcesc”. Aceast[solu\iune este o confedera\ie slav[sub hegemonia ruseasc[.

Dup[desfacerea]mp[r[\iei austro-ungare =i a celei turce=ti, Rusia s-ar pune]n capul unei confedera\ii dirijate din Constantinopol. Aceast[confedera\ie ar cuprinde:

1) Regatul cehesc, cuprinz`nd Boemia, Moravia =i partea de nord-vest a Ungariei, cu 9 milioane locuitori.

2) Regatul s`rbo-croat, cuprinz`nd Serbia, Muntenegru, Bosnia, Her\egovina, Albania de nord, Banatul, Croa\ia, Slavonia, Dalma\ia, Carintia, Stiria p`n[la Drava, cu 8 milioane locuitori.

3) Regatul Bulgariei.

4) Regatul Rom`niei, cu partea de sud a Bucovinei, Transilvania

p`n-]n Mure=, =i parte din Basarabia ruseasc[. Pentru aceast[cesiune Rusia s-ar compensa cu Delta Dun[rean[=i cu Dobrogea.

5) Regatul grecesc cu Tesalis, Epirul, partea de sud-vest a Macedoniei, insulele Arhipelagului, \[rmurile Asiei Mici ai M[rii Egeice, Candia, Rodos =i Cipria.

6) Regatul maghiar, consist`nd din p[r\ile acelea ale Ungariei =i Transilvaniei c`te sunt locuite de maghiari =i c`te ar r[m`nea dup[ ]mp[r\irea]ntre Rusia, Boemia, Serbia =i Rom`nia.

7) Teritoriul |arigradului, cu p[r\i din Rumelia, \[rmurile asiatic ale Bosforului, ale m[rii de Marmara =i ale Dardanelelor, peninsula Gallipoli =i insula Tenedos.

Constatat este c[aceast[carte a dlui Danilevski este o copie]ndestul de credincioas[a opiniunii publice din Rusia =i c[ideile dezvoltate]n ea nu sunt visurile unui filozof, ci idealul istoric al uria=ei puteri de la nord.

Fiindc[prin armisti\iul primit de Serbia =i poate prin]ncheierea p[cii planurile uria=ului nostru vecin vor suferi o suspensiune, ni s-a p[rut cu cale de a reproduce =i noi aceste extrase din cartea dlui Danilevski. Teoriile acestea nu sunt lipsite de oarecare m[re\ie =i de o manier[de a privi istoria universului]ntr-un mod specific slav. }n orice caz ni se pare ciudat cum noi, rom`nii, care tr[im l`ng[Dun[re, suntem cu totul cufunda\i]n ideile Occidentului, pe c`nd din toate p[r\ile ]mprejuru-ne pulseaz[ o via\[ istoric[ care ]n dispozi\ia ei general[ se deosebe=te at`t de mult de istoria Occidentului. C`teodat[ ar trebui cel pu\in s[ ni se par[ c[ suntem o muche de desp[r\ire ]ntre dou[ lumi cu totul deosebite =i c[ este ]n interesul nostru de a cunoa=te am`ndou[lumile acestea. Occidentul]l cunoa=tem]ndestul. Misiunea sa]n Orient este cucerirea economic[, proletarizarea raselor orientale prin industria str[in[, prin robirea sub capitalul str[in. Cealalt[parte a lumii o vedem din contra mi=cat[nu de un curent economic, ci de unul istoric =i religios, care nu poate lipsi de a exercita o mare atragere asupra popoarelor economice=te pu\in dezvoltate din Peninsula Balcanic[, pentru care credin\ele biserice=ti =i idealurile istorice sunt]nc[sfinte, nefiind p[tate de materialismul modern.

29 octombrie 1876

[“SE VORBE+TE C{ }N CONSILIUL...”]

Se vorbe=te c[ ]n Consiliul de Mini=tri al Rom`niei s-ar fi hot[r`t de a face]ntrebare tuturor puterilor garante, afar[de Rusia, ce putea s[“p[zeasc[Rom`nia ]n caz de a i se cere din partea guvernului rusesc permisiunea” de a trece c-o armat[ prin \ar[. S-a hot[r`t totodat[de a nu r[spunde Rusiei la o asemenea cerere dec`t atunci c`nd vor fi r[spuns definitiv toate puterile la]ntrebarea Rom`niei.

}n complica\iunea de interese =i tendin\e a puterilor garante,]ntrebarea Rom`niei, dac[ se va confirma, va avea meritul s[ aduc[ claritate ]n situa\ie. C[ci sau puterile se vor declara formal =i solidar contra unei asemenea permisiuni =i vor trebui s[-=i apere cu arma-n m`n[declara\ia lor, f[r[chiar ca Rusia s[poat[fi sup[rat[pe noi, c[ci ne vom putea referi la hot[r`rea acelor puteri, sau r[spunsurile lor evazive, ]ndoielnice =i contrazic[toare vor reda Rom`niei libertatea de ac\iune, libertatea de a se hot[r] pentru unul din cele dou[mari curente istorice, curentul de nord-est, tinz`nd a schimba fa\a Europei, =i curentul de vest, ce tinde a men\ine *statu quo*.

Hot[r`rea noastr[ pentru R[s[rit sau Apus va at`rna desigur de viitorul ce ni-l vor asigura; =i aceasta nu ca stat numai, c[ci statul rom`n prin teritoriul s[u =es =i deschis din toate p[r\ile nu pare menit de providen\[de a fi militar =i cuceritor, ci ca na\ie. Ni se pare evident c[viitorul Orientului este o confedera\ie de popoare]n care egalitatea na\ionalit[\ilor =i limbilor, pe orice teritoriu se vor afla ele, va fi lucru principal, iar forma\iunile de state lucru secundar.

Asemenea e evident c[reforma Orientului poate avea dou[patronate: pe Rusia =i pe Austro-Ungaria — care aceasta reprezint[imediat politica occidental[.

Asupra unei hot[r`ri a rom`nilor din principate va avea deci influen\[natura politicii exercitate de Austria fa\[de na\ionalit[\ile]n genere =i cu cea rom`n[ ]n parte.

Pentru a nu da]ns[o]ntindere prea mare materiei, vom vorbi numai *de pozi\ia rom`nilor din Austro-Ungaria*.

}nainte de a spune]ns[o vorb[asupra acestei]ntreb[ri, anticip[m concluzia c[acea]ntrebare nu este, nici a fost politic[ ]n puterea cuv`ntului, ci bisericeasc[, scolastic[=i cel mult administrativ[local[.

Permit[-ni-se a vedea clar lucrurile =i a sus\inea c[idealul unit[\ii politice a rom`nilor, restabilirea regatului lui Decebal pref[cut ]n Dacie traian[, se \ine de domeniul teoriilor ieftine, ca =i republica universal[ =i pacea etern[. Rom`nii din Austro-Ungaria, dar mai ales din a=a-numita Ungarie, au tr[it sute de ani]mpreun[cu alte na\ionalit[\i =i au jucat rol politic numai]n vremea autonomiei Transilvaniei. Aceast[autonomie]ns[=i, care le dedese preponderen\a]n aceast[\ar[, avea =i r[ul ei. Rom`nii din Ungaria proprie ar fi r[mas de-o parte, meni\i — nu de a fi absorbi\i, c[ci e de-a dreptul absurd de a crede]n puterea asimilatoare a neamului fino-tartaric din mijlocul Europei — dar meni\i de a fi vexa\i singuri de solgabiraiele fra\ilor maghiari, de a sta izola\i sub presiunea administrativ[=i financiar[a]nchin[torilor sf`ntului Gül-Baba; pe c`nd,]mpreuna\i sub greutatea acelora=i suferin\e, ei le vor putea rezista. }ntrebarea este dac[=i c`nd va veni vremea ]n care softalele din Buda-Pesta s[ fie silite de a recunoa=te c[ sistemul lor de guvern[m`nt —]n finan\e foarte asem[n[tor cu cel turcesc — =i-a tr[it veacul =i nu mai este cu putin\[. C[ci numai atunci, pe baza autonomiei comunale =i jude\ene sau comitatenese, rom`nii ar ]ncepe al[turea cu ungurii o via\[ lini=tit[ =i proprie, cu deosebire c[ de aceastea s-ar bucura nu numai transilvanii, ci ]n mod egal b[n[\enii, simpaticii cri=eni =i str[vechiul Maramure=. A=adar, idealul rom`nilor din toate p[r\ile Daciei lui Traian este men\inerea unit[\ii reale a limbii str[mo=e=ti =i a bisericii na\ionale. Este o Dacie ideal[aceasta, dar ea se realizeaz[pe zi ce merge, =i cine =tie dac[nu-i de preferat celei politice. Rom`nul de ba=tin[ e dotat cu o doz[ mare de r[ceal[, el nu admir[, ca =i rom`nul vechi, aproape nimic, de aceea nici credem c[invidiaz[din inim[pozi\ia de stat a Ungariei, c[ci, la dreptul vorbind, nici n-ar prea avea ce s[invidieze. El e sup[rat pe obr[znicia conlocuitorului s[u, nicidecum pe puterea lui.

}n vremea din urm[ziarele ungure=ti au f[cut mult[vorb[despre o alian\[maghiaro-rom`n[. R[m`ne acum s[stabilim]n ce condi\ii s-ar

putea spera aceast[alian\[, bine]n\eleg`ndu-se c[ nu este vorba aici de acele carteluri trec[toare dintre guvern =i guvern, pe care le rupe ziua de m`ine, ci de un *modus vivendi* =i o conlucrare perpetu[, solidar[pe acest p[m`nt al du=m[niei =i r[ut[\ii, ]n care popor pe popor caut[ s[-l ]nghit[ =i om pe om s[ nimiceasc[. Este dar vorba dac[ ungurii sunt destul de cre=tina\i (c[ci p`n-acuma se p[rea c[numai pielea li-i botezat[), nu ca s[ne iubeasc[, ci s[ne deie bun[pace. Sarcina iubirii o lu[m toat[asupra noastr[, =i fie ei]ncredin\a\i c[am fi tot at`t de zelo=i ap[r[tori ai existen\ei lor ca =i ai neamului nostru.

C`t despre austrieci, cu ei treaba st[altfel. Nu credem s[putem vreodat[mistui acea mestec[tur[de evreu, german =i slav care ni se prezint[sub mutra beamterului =i jurnalistului austriac =i care]n vremea din urm[a-nceput s[fac[politic[pangermanistic[=i s[jure]n numele sihastrului de la Varzin, care nici cu spatele nu vrea s[=tie de ei. Urma=ii lui Arpad nu ne pot face un r[u esen\ial, ei vexeaz[; dar bastardul evr[e]o-germano-slovac e du=manul dibaci al oric[rei na\ionalit[\i. Ungurii =tiu proverbul nostru: “rom`nul nu uit[ niciodat[“ =i ne-aducem aminte ca prin vis c[ un ziar unguresc se g[sise s[ comenteze acest proverb ]n ton melancolic, =tiind c[ socotelile ce le are de r[fuit cu noi nu sunt tocmai curate. Dar s[ nu se sperie. Rom`nul uit[=i nu uit[, dup[cum o iei. Rom`nul nu ur[=te dec`t pe cei ce i s-au b[gat]n suflet =i ca dovad[putem aduce pe rom`nii din Turcia. E sigur c[ ei tr[iesc sub acela=i regim ca =i bulgarii, s`rbii =i grecii: cu toate acestea ei tr[iesc bine cu turcii =i le \in partea. Nici aicea nu-i ur`m pe turci, de=i desigur c[, ei numai dovezi de iubire nu ne-au dat niciodat[. Ungurii n-au dec`t s[se-ntrebe pe cine-i ur[sc ei, ca s[=tie pe cine ur`m =i noi. Credem c[ asta-i destul de clar, de=i ]n emo\iunea noastr[, n-am ajuns ]nc[ s[ facem hagial`c la morm`ntul lui Gül-Baba.

A=adar, biserica =i =coala, at`ta cer rom`nii din Austro-Ungaria pe seama lor, =i prin aceasta =i-au cerut p[strarea na\ionalit[\ii =i nimic mai mult. }n dejudecarea lucrurilor acestei lumi =i mai ales]n secolul nostru ne-am deprins a aplica o singur[m[sur[, aceea a interesului material, a st[p`nirii asupra puterii fizice; =i cu toate acestea oamenii,

chiar cei materiali=ti, lucreaz[f[r[s[vrei, ba f[r[s[=tie pentru un scop mai]nalt. Aceast[con=tiin\[o are poporul, n-o are c`teodat[ omul cult. }n zadar am c[uta ]n lume poporul care s[ tr[iasc[ numai pentru c`=tig material ca atare, la toate vom g[si c[acest c`=tig este numai mijloc, niciodat[ scop; chiar la rasa evreiasc[, a c[rei lege nu admite nemurirea sufletului =i este deci inferioar[ celorlalte legi ale p[m`ntului, chiar la evrei zic, unde se pare c[ochii sunt a\inti\i la c`=tig material, vedem r[s[rind o idee mai ]nalt[. Din acest punct de vedere, privit[, chestiunea, pentru un popor ca cel rom`nesc, devine simpl[. Nu veleit[\ile unei vie\i de stat mai mult sau mai pu\in precare, nu de=ert[ciunea zgomotului]n istorie este lucrul pe care-l voim. Oamenii de care se vorbe=te mai pu\in =i popoarele item sunt cele mai fericite. Dar ceea ce voiesc rom`nii s[ aib[ e libertatea spiritului =i con=tiin\ei lor ]n deplinul ]n\eles al cuv`ntului. +i fiindc[spirit =i limb[sunt aproape identice, iar limba =i na\ionalitatea asemenea, se vede u=or c[rom`nul se vrea pe sine,]=i vrea na\ionalitatea, dar aceasta o vrea pe deplin.

+i nu sunt a=a de multe condi\iile pentru p[strarea na\ionalit[\ii. C[ci mai mul\i oameni nu sunt meni\i de a-=i apropria rezultatele supreme ale =tiin\ei, nu [sunt meni\i] de a reprezenta ceva, dar fiecare are nevoie de un tezaur sufletesc, de un reazem moral]ntr-o lume a mizeriei =i durerii, =i acest tezaur i-l p[streaz[limba sa proprie]n c[r\ile biserice=ti =i mirene. }n limba sa numai i se lipesc de suflet preceptele b[tr`ne=ti, istoria p[rin\ilor s[i, bucuriile =i durerile semenilor s[i. +i chiar dac[o limb[n-ar avea dezvoltarea necesar[pentru abstrac\iunile supreme ale min\ii omene=ti, nici una]nc[nu e lipsit[de expresia concret[a sim\irii =i numai]n limba sa omul]=i pricepe inima pe deplin. +i]ntr-adev[r, dac[ ]n limb[nu s-ar reflecta chiar caracterul unui popor, dac[el n-ar zice oarecum prin ea: “a=a voiesc s[fiu eu =i nu altfel”, oare s-ar fi n[scut alte limbi pe p[m`nt. Prin urmare simplul fapt c[ noi rom`nii, c`\i ne afl[m pe p[m`nt, vorbim o singur[limb[, “una singur[“ ca nealte popoare, =i aceasta]n oceane de popoare str[ine ce ne]nconjur[, e dovad[destul[=i c[a=a voim s[fim noi, nu altfel.

Vedem dar c[chestiunea noastr[se simplific[din ce]n ce. Rom`nii voiesc a li se garanta uzul public al limbii lor pe p[m`nturile]n care locuiesc =i vom vedea c[toate mi=c[rile pe care le-au f[cut,]n acest sens le-au f[cut.

Fa\[cu aceast[cerere]nt`lnim ]ns[ ]n am`ndou[p[r\ile Imperiului austo-ungar o rezisten\[necalificabil[prin obr[znicia ei.

Constat[m mai]nainte de toate c[rom`nii nu sunt nic[ieri coloni=ti, venituri, oamenii nim[nui, ci pretutindenea unde locuiesc sunt autohtoni, popula\ie nepomenit de veche, mai veche dec`t to\i conlocuitorii lor. C[ci dac[ast[zi se mai ive=te c`te un neam\ singular care caut[ s[ ne aduc[ de peste Dun[re, nu mai ]ntreb[m ce zice un asemenea om, ci ce voie=te el. Nici mai este ast[zi chestiunea originii noastre, abstr[g`nd de la]mprejurarea c[o asemenea interesant[chestiune nu este de nici o importan\[. Daci sau romani, romani sau daci: e indiferent, suntem rom`ni =i punctum. Nimeni n-are s[ ne-nve\e ce-am fost sau ce-am trebuit s[ fim; voim s[ fim ceea ce suntem — rom`ni. A mai discuta asupra acestui punct sau a crede c[frica de ru=i ne-ar ademeni s[ne facem nem\i sau viceversa, sau cum cred ungurii, c[de frica acestor doi ne-am putea g[si flata\i s[ne contopim cu na\ia maghiar[, toate aceste sunt iluzii de =coal[; limba =i na\ionalitatea rom`neasc[ vor pieri deodat[ cu rom`nul material, cu stingerea prin moarte =i f[r[urma=i a noastr[, nu prin dezna\ionalizare =i renega\iune. A persecuta na\ionalitatea noastr[nu]nsemneaz[ ]ns[a o stinge, ci numai a ne vexa =i a ne]nvenina]mpotriva persecutorilor. +-apoi ni se pare c[nici un neam pe fa\a p[m`ntului nu are mai mult drept s[ cear[ respectarea sa dec`t tocmai rom`nul, pentru c[ nimeni nu este mai tolerant dec`t d`nsul. Singure \[rile rom`ne=ti sunt acelea]n care din vremi str[vechi fiecare au avut voie s[se]nchine la orice d-zeu au vroit =i s[vorbeasc[ce limb[i-au pl[cut. Nu se va g[si o \ar[ ]n care s[nu se fi]ncercat de a face prozeli\i din conlocuitorii de alt[lege ori de alt[limb[; hugheno\ii]n Fran\a, maurii]n Spania, polonii fa\[cu rutenii, ungurii cu rom`nii — to\i au ]ncercat a c`=tiga pentru cercul lor de idei popula\iile conlocuitoare =i aceasta prin presiune, cu de-a

sila; rom`nul prive=te c-un stoicism neschimbat biserica catolic[, at`t de veche]n Moldova, =i nu i-a venit]n minte s[sileasc[pe catolici de a deveni orientali; lipovenii fug din Rusia =i tr[iesc nesup[ra\i]n cultul lor pe p[m`ntul rom`nesc, apoi armenii, calvinii, protestan\ii, evreii, to\i sunt fa\[=i pot spune dac[guvernele rom`ne=ti au oprit vreo biseric[sau vreo =coal[armeneasc[, protestant[sau evreiasc[. Nici una.

Ni se pare deci c[pe p[m`nturile noastre str[mo=e=ti, pe care nimeni nu le st[p`ne=te *jure belli,* am avea dreptul s[cerem s[ni se respecte limba =i biserica, precum le-am respectat-o noi tuturor.

Ce se va zice]ns[c`nd vom ar[ta c[ pe p[m`nt rom`nesc, ]n Bucovina, sub sceptrul austro-ungar, sinagoga evreiasc[ are mai mult[ autonomie dec`t biserica rom`nului? C[ci dac[ evreul are rabin, =i-l alege singur, dac[ are =coal[ jidoveasc[, ]=i caut[ singur de d`nsa. Dar dac[ ]i trebuie=te rom`nului preot,]l nume=te (mediat) guvernul de la Viena; dac[biserica lui are avere, o administreaz[tot guvernul de la Viena; dac[are =coal[, profesorii sunt numi\i tot de guvernul de la Viena. +i cu toate acestea Bucovina n-a fost luat[cu sabia, ci din contra prin bun[ ]nvoial[=i cu condi\ia ca starea de lucruri]n trebile biserice=ti =i politice s[r[m`n[intact[.

Ce se va zice dac[ ]n Ungaria vom vedea pe rom`ni, *mai cu seam[* pe rom`ni, trata\i]n mod cu totul excep\ional? Las[c[Transilvania e de at`ta amar de ani ]ntr-o adev[rat[ stare de asediu, las[ c[ ]nl[untrul ei se aplic[ o alt[ lege electoral[ =i e peste tot l[sat[ la discre\iunea ]n\elepciunii ministeriale din Pesta; dar poporul rom`nesc]n parte,]n mod cazuistic, e vexat de guvernan\ii s[i. Procese urbariale]ndreptate contra averii lor private, legi electorale]ndreptate contra voin\ei lor legitime, voturi virile]n municipii pentru a]neca voturile locuitorilor, c-un cuv`nt un p[ienjeni=]ntreg de m[suri arbitrare, adaos prin c[lcarea zilnic[a tuturor dispozi\iilor din lege care au mai r[mas]n favoarea na\ionalit[\ilor.

Prin urmare,]ntorc`ndu-ne de unde am plecat =i consider`nd asiduitatea cu care presa austriac[cere de la rom`ni ca]n caz[ul] dat s[se sacrifice pentru “civiliza\ie”, ni se va da voie s[ ]ntreb[m dac[

civiliza\ia austro-maghiar[,]n forma]n care ni se arat[, merit[s[ne ridic[m bra\ul pentru ea, dac[se poate cere de la rom`ni ca ei s[ mearg[ al[turi cu o putere care, st[p`nind ea]ns[=i peste trei milioane de rom`ni, ]i trateaz[ ]ntr-adins =i ]ntruna cu dispre\ul celui mai elementar sim\ de justi\ie; c[ci rom`nii — s[fie bine stabilit — nu cer privilegii, prerogative; ei cer]n Ungaria cel pu\in aplicarea con=tiincioas[a legii pozitive a na\ionalit[\ilor,]n Bucovina nu cer dec`t exerci\iul liber al confesiei lor, autonomia bisericii lor; o autonomie pe care-o au evreii, lipovenii, calvinii, nemaivorbind deloc de puternica pozi\ie a bisericii catolice; dac[, c-un cuv`nt, se poate cere s[ne v[rs[m s`ngele pentru a asigura contra mi=c[rii slave suprema\ia simulacrului de civiliza\ie evreiasc[din Austro-Ungaria.

Dup[tonul cu care vorbim, s-ar putea presupune c[,]n dreapta indignare, exager[m lucrurile. De aceea vom vorbi asupra materiei]n mod cu totul special.

Dup[c`te se vorbesc prin jurnale, Austria pare a avea o constitu\ie. Pare a avea zicem, pentru c[ ]n fapt[ nu exist[ dec`t pentru a fi batjocorit[de-o m`n[ de evrei =i de beamteri care c`rmuiesc acest complex de \[ri]n care nimeni nu-i mul\umit. Afar[de aceea, libertatea religioas[este, drag[Doamne, garantat[prin o mul\ime de terfeloage de origine suprem[, care se vor fi respect`nd fa\[ cu al\ii, numai fa\[ cu rom`nii, nu. Astfel Constitu\ia din 4 mart. 1849 § 1, Patenta din 31 dec. "Diploma" din 30 oct. 1860,]n fine constitu\ia (Reichsgrundgesetz) din 21 dec. 1867 art. 15]n care se zice:

"Fiecare biseric[recunoscut[de stat are dreptul de a-=i exercita cultul dup[credin\a ei, *a-=i conduce =colile sale, a st[p`ni =i]ntrebuin\a fondurile =i averile sale biserice=ti =i =colare dup[trebuin\a =i dorin\a ei*".

+i]ntr-adev[r, acest articol se =i aplic[— pentru lipoveni =i evrei, pentru rom`ni nu.

De dou[zeci =i =ase de ani rom`nii bucovineni se plimbl[de la Ana la Caiafa, pe la naltele scaune, cum zic ei, pentru a putea exercita un drept garantat de constitu\ie =i de 26 ani umbl[ ]n zadar.

Pentru a]n\elege anomalia at`rn[rii biserice=ti din Bucovina — at`rnare eretic[, contrarie canoanelor ritului r[s[ritean =i cea mai ne-

dreapt[ ]nr`urire asupra credin\elor poporului — vom trebui s[caracteriz[m]n dou[cuvinte a=a-numitul partid liberal-constitu\ional din Austria. }ntr-un mozaic de popoare cu un singur guvern a trebuit s[se iveasc[oameni care nu se \in de nici o na\ie]n special, oamenii interesului personal, care cu aceea=i u=urin\[pot fi maghiari, poloni, germani, c-un cuv`nt, ce li s-ar cere s[ fie. Ace=ti indivizi f[r[ nici o comunitate de principii, una fiind numai ]ntru exploatarea na\ionalit[\ilor, care nu au nimic sf`nt]n lume, nu \in la nimic dec`t la sine, sunt “liberalii” din Austria. De aceea nu ne vom mira dac[ vom g[si pe dni ca Giskra, mini=tri atotputernici, uni\i la escamot[ri ordinare cu evrei parveni\i, ]ntreprinz[tori de drumuri de fier; nu ne vom mira, zic, dac[ vom g[si c[ ]ntr-un r`nd cel mai liberal consiliu de mini=tri din Austria se constituise]n consiliu de]ntreprinz[tori, mai to\i fo=tii mini=tri liberali sunt ast[zi milionari — din avoca\i f[r[pricini ce au fost. De unde? Deodat[cu fotoliul de ministru mai ocupau =i fotolii de membri]n consiliile de administra\ie a tuturor b[ncilor =i]ntreprinderilor posibile =i imposibile, care]n vremea marelui “Krach” au prezentat aspectul zilei de apoi,]n tumultuoasele strig[te ale particularilor]n=ela\i, ale micilor capitali=ti ruina\i — un adev[rat Pompei surprins de lava Vezuviului — Austria, crez`nd a putea abstrage de la serviciul oamenilor cu p[rin\i cer\i, care s[fi vorbit o limb[cert[, s[fi \inut la un c[min, s[fi avut]n suflet “sim\ istoric”, singurul care]nt[re=te]mp[r[\iile, s-a folosit din contra de oameni care nu \ineau la nimic[, nici la Austria ca abstrac\ie, de oameni pe care]n jurnalele lor]i vedem v`ndu\i la turci (ca *Neue freie Presse*), la imperiul german, la ru=i, cu-n cuv`nt Austria s-a servit de un element venal, corupt, lipsit de caracter, adev[rat gunoi al catilinarismului. Ace=ti oameni guvernau =i guverneaz[. Contingentul cel mai mare pentru formarea acestui “clei al]mp[r[\iei”, cum]l numesc ei,]l dau evreii. “Ce mi-i Hecuba?” zice evreul, ce-i pas[lui de seriosul german, de energicul ceh din Boemia, de cavalerescul polon, de melancolicul rus, a sa \int[una este: succesul, str[lucirea, banul. Cum c[ace=ti oameni se numesc ast[zi “germani” e curat]nt`mpl[tor =i trebuie atribuit puternicei

ridic[ri a vecinului imperiu germanic; tot ace=ti oameni se numesc]n Ungaria maghiari “noi”, ei nu au na\ionalitate, pentru c[n-au trecut, n-au istorie. De aceea guvernul austriac,]naintea venirii contelui Hohenwart la minister, era un guvern de parveni\i, st[p`ni\i, ei la r`ndul lor, de hetere. Dup[c[dera contelui, regimul “bursei” a re]nceput, neutralizat]ntruc`tva de blestemele popula\iilor ruinate de la un cap[t al imperiului p`n[la cel[lalt. Astfel dar era firesc ca predecesorii lui Hohenwart, care]n via\a lor n-au sim\it instinctul respect[rii propriet[\ii, s[r[spund[ ]ntr-un r`nd bucovinenilor c[“fondul religionar greco-oriental nu ar fi al bisericii, ci al guvernului”.

Noi nu ne putem nici]nchipui m[car o asemenea lips[de orice sim\ de pudoare. }ntr-adev[r, la noi mo=iile m[n[stire=ti s-au pref[cut]n avere a statului, dar numai mo=iile *bisericii statului rom`n,* care a luat asupr[-=i ]ntre\inerea f[r[ deosebire a tuturor =colilor, spitalelor, m[n[stirilor mai ]nsemnate, pun`ndu-se cap[t exploat[rii prin c[lug[ri str[ini, care se]mbog[\eau aici]n \ar[=i ridicau cu banii no=tri institute grece=ti.

Dar guvernul rom`n nici a g`ndit vreodat[s[ieie]n administrarea sa averea bisericilor catolice, protestante, lipovene=ti etc., care nu sunt biserici ale statului rom`n.

+i nici]n Austria n-ar fi cutezat nimeni p`n[ la ace=ti parveni\i s[ ridice preten\ii asupra averii unei biserici neat`rnate, neconfundabile cu statul austriac.

}n fine, cabinetul Hohenwart, care, din nenorocire pentru na\ionalit[\i, avu o durat[at`t de scurt[, dac[ nu le-a dat rom`nilor siguran\a averii lor str[mo=e=ti, cel pu\in a neutralizat rapacitatea predecesorilor s[i, c[ci]n vremea lui s-au pus]n fa\a lumii,]ntr-o adunare de proprietari, preo\i =i \[rani]n num[r de 4 000 in=i din toate unghiurile p[m`ntului clasic al Bucovinei, drepturile necontestate, neatacabile ale bisericii r[s[ritene asupra fondului religionar. Iat[dar cum stau lucrurile.

Trec`nd Bucovina sub Austria, Divanul Moldovei =i Vod[se vede c[s-au]ngrijit ca prin tratatul de cesiune Austria s[fie obligat[de a

men\ine]n aceste \inuturi *statu quo*. Guvernul austriac a g[sit]n Bucovina st[ri de lucruri cu totul fericite]n privirea]ndestul[rii materiale a locuitorilor.

Au g[sit m[n[stirile pline de averi, o numeroas[clas[de \[rani cu totul liberi, mazilii, rupta=ii =i r[ze=ii, bresle de me=te=ugari, starostii de negustori, c-un cuv`nt, o feudalitate cam t`rzietic[ ]n via\a ei, dar lini=tit[=i liber[. Ceea ce era vechi]n vechea Moldov[era leg[tura pe care clase]ntregi o aveau cu statul. Mazilii =i rupta=ii, boierii cu scutelnicii lor erau obliga\i de a servi gratis]n orice ocazie statului, era se vede r[m[=i\[a organiza\iei militare de sub domniile vechi. Aceste leg[turi dintre domnie =i popula\ie, prerogativele acestei din urm[erau ne]n\elese pentru noii guvernan\i, obliga\i a \ine *statu quo*, afar[de aceea ei sperau a deduce din drepturile domniei moldovene=ti drepturi ale]mp[r[\iei Austriei. Cu acest scop guvernul austriac face la a. 1782]ntrebare Divanului Moldovei ca s[-l lumineze]n materiile juridice, dar mai ales]n materie de succesiune. Din toate acele]ntreb[ri (26 de toate) se vede cum noii guvernan\i umblau ca m`\a pe l`ng[p[sat, doar s-ar putea deduce cumva dreptul de proprietate a “St[p`nirii” asupra p[m`nturilor m[n[stire=ti, r[z[=e=ti =i a locurilor de t`rguri.

Iat[c`teva din aceste curioase]ntreb[ri:

Veniturile podurilor =i alte venituri ce au fost *domne=ti* le-au st[p`nit domnii]n=i=i sau cu scrisori le-au dat altora?

Un st[p`n de mo=ii ce nu are copii sau mo=tenitori are putere a face cu mo=iile sale ce-i va fi voia? Poate s[fac[pe un str[in mo=tenitor *f[r[voia domnului \[rii?*

Poate fie=tecare st[p`n de mo=ii s[fac[diat[sau are osebire unul de altul?

Un st[p`n poate s[ *v`nz[mo=ia sa de istov?*

Din r[spunsurile Divanului se vede c[, de=i tot p[m`ntul Moldovei a fost ]nainte de vremi nepomenite “domnesc”, prin daniile lumina\ilor domni, prin desc[lecare de ora=e =i sate, au devenit propriet[\i particulare, la care “st[p`nitorul \[rii” nu are nici un amestec, =i c[fiecare

om “slobod” din Moldova este volnic s[dispuie de averea sa cum]i place, f[r[s[ ]ntrebe pe “st[p`nitorul \[rii”.

C-un cuv`nt, toate ]ntreb[rile scoposesc de a afla drepturi domne=ti asupra drumurilor, morilor, cr`=melor, podurilor, p[durilor, t`rgurilor, =i propriet[\i mari =i mici. E p[cat c[ n-avem de pe aceste ]ntreb[ri =i r[spunsuri dec`t o copie defect[; caracteristic este]ns[c[ ]n acest an al]ntreb[rilor (1782) Dosotei, episcopul de R[d[u\i, cedeaz[guvernului administra\ia bunurilor episcope=ti. Asupra propunerilor Consiliului Suprem Iosif II pune rezolu\ia:

Se ia spre =tiin\[=i la vreme se va lua seama ca aceste venituri m[n[stire=ti s[se]ntrebuin\eze cu folos: *]ns[numai spre folosul confesionarilor =i numai]n provincia]n care s-ar desfiin\a m[n[stirile.*

Se vede din rezolu\ie c[Consiliul propusese confiscarea, iar]mp[ratul a refuzat-o f[c`nd deosebire]ntre al meu =i-al t[u. }n urma m[surilor guvernului, se l[\ise]ngrijiri asupra “dreptului de proprietate” a mo=iilor biserice=ti. Deci Consiliul Suprem se vede silit de-a declara prin rescriptul din 19 mart. 1783:

Lu`ndu-se mo=iile epispopiei =i poate =i cele m[n[stire=ti sau ale altor institute, *nu se]nstr[ineaz[nicidecum de la menirea lui darul f[cut episcopiei m[n[stirii,* sau institutului ci, din contra, veniturile nesigure de mai-nainte, ce nu se pot evita la propriet[\i imobile, se asigureaz[.

Tot]n privin\a]ntrebuin\[rii fondului spune rescriptul Consiliului Suprem din 4 iulie 1783:

}mpu\inarea =i mic=orarea m[n[stirilor are s[continue =i pam`nturile =i fondurile lor au s[ se ieie spre *administrare,* averea preo\imii care nu locuie=te ]n \ar[, prin urmare str[ine, are s[ se ia asemeni; =i din tot fondul ce se va crea astfel are s[ se sus\ie ]nt`i clerul greco-r[s[ritean, apoi are s[se]nfiin\eze cel pu\in o =coal[fie la Cern[u\i sau]n Suceava, =i ce va mai r[m`nea are s[se p[streze spre alte]ntrebuin\[ri folositoare.

}n privin\a administr[rii fondului religionar, rescriptul Consiliului Suprem din 10 ianuarie 1784, c[tre generalul Enzenberg, spune urm[toarele:

Spre a da pretutindene, iar mai ales poporului din Bucovina, dovad[vederat[c[economia cea nou[introdus[la mo=iile episcope=ti =i preo\e=ti nu are alt scop dec`t numai *binele religiunii =i al indigenilor* =i c[ banii ce vor incurge nu se vor ]ntrebuin\a spre alte cheltuieli dec`t pentru acelea ce \in de *sus\inerea episcopului =i a preo\ilor, de cerin\ele cultului =i ale p[storiei, apoi de \inerea m[n[stirilor =i a zidirilor preo\e=ti, precum =i de cre=terea preo\ilor]nv[\a\i =i cucernici, apoi de infiin\area =colilor =i a altor institute pioase ce lipsesc]nc[acuma:* toate veniturile episcope=ti =i preo\e=ti ce au incurs =i vor incurge]nc[mai departe trebuie s[se p[streze a=adar]n deosebit[eviden\[=i]ntr-o cas[separat[, care va purta numele de “casa fondului religionar”, =i toate dispozi\iile]n privin\a aceasta, de s-ar \ine ele de oricare rubric[numit[mai sus, trebuie s[se fac[sub *privegherea =i respectiv cu =tirea episcopului =i a Consistoriului,* a=a]nc`t toate]ndrum[rile de felul acesta s[ajung[la cuno=tin\a poporului.

Tot]n privin\a administr[rii,]ntrebuin\[rii =i a]ns[=i propriet[\ii fondului s-au garantat prin rescriptul Consiliului Suprem din 3 martie 1784, c[tre generalul Enzenberg urm[toarele:

Pentru c[dup[prea]nalta inten\iune a Maiest[\ii Sale veniturile mo=iilor preo\e=ti =i m[n[stire=ti sunt]ndeob=te menite pentru sus\inerea episcopului =i a celeilalte preo\imi ce se va sistemiza pentru]nfiin\area =colilor =i a altor institute pioase, apoi pentru \inerea zidirilor preo\e=ti, prin urmare pentru c[aceste mo=ii *nu sunt a se confisca dup[cum spune intima\iunea cea foarte scandaloas[* trimis[de Domnia Ta c[tre Consistoriu, ci au s[se iaie *numai spre administrare;*]n fine, pentru c[veniturile ce se vor m[ri prin]mbun[t[\irile scoposite n-au s[se adune]n *visteria fiscului,* ci]n casa separat[a fondului religionar: *de aceea toat[manipula\iunea aceasta trebuie s[se petreac[sub privegherea =i conducerea episcopului =i a Consistoriului, prin urmare =i tot personalul economic ce este de trebuin\[pe mo=iile episcope=ti =i m[n[stire=ti trebuie s[fie ales =i a=ezat]n]n\elegere cu episcopul =i cu Consistoriul.*

Totodat[citim]n decretul Consiliului Suprem c[tre generalul Enzenberg:

Nu o dat[, ci de mai multe ori s-au dat de]n\eles administra\iunii c[inten\ia Maiest[\ii Sale nu este nici dec`t de a *tulbura proprietatea privat[* sau =i numai de a]ng[dui s[se purcead[cu puterea =i cu sila la vreuna din economiile de pe mo=iile preo\e=ti.

}n fine citim]n decretul Consiliului Suprem de Curte din 8 mai 1784 urm[toarele:

Dup[instruc\iunea de mai-nainte trebuie s[se ieie seama ca primirea =i cheltuielile tuturor banilor *scolastici, m[n[stire=ti =i preo\e=ti* s[se poarte separat de ai casei districtuale administrative, *=i toate mandatele trebuincioase de bani din casa fondului religionari s[se fac[prin Consistoriu.*

Mai clar nu s-a putut garanta proprietatea,]ntrebuin\area, administra\ia averilor eparhiei R[d[u\ilor. Amploia\ii se numesc, =colile se]nfiin\eaz[, pl[\ile se fac numai cu expres mandat al Consistoriului =i a episcopului, guvernul e un notariu oficial al afacerilor, nimic mai mult!

Pentru a ar[ta]ns[cum se]ntrebuin\eaz[aceste averi, vom l[sa s[vorbeasc[pe un \[ran din Bucovina, pe primariul din satul Crasna, Grigorie Iliu\:

Numai despre un lucru am auzit vorbindu-se mai pu\in, adic[despre =colile noastre din \ar[, despre =colile noastre biserice=ti pentru cre=terea =i luminarea poporului nostru drept credincios. Dar[=i despre acest lucru s[nu a=tepta\i o cuv`ntare iscusit[, c[ci noi \[ranii n-avem at`ta]nv[\[tur[ca s[putem vorbi cu iscusin\[. Cuv`ntul meu va fi scurt dar[adev[rat din inim[.

Noi =tim cu to\ii c[din banii fondului nostru bisericesc s-au]nfiin\at]n Suceava un gimnaziu,]n Siret o =coal[normal[=i]n Cern[u\i o =coal[real[=i o =coal[normal[cu o preparandie. +tim cu to\ii =i ceasta c[prin parohii s-au]nfiin\at, pe cheltuiala comunelor biserice=ti, peste o sut[de =coli primare, dintre care mai mult de jum[tate sunt sprijinite =i din fondul nostru religionar.

Aceste =coli sunt confesionale, adic[biserice=ti, =i p`n[ acum se purtau toate trebile lor de preo\i =i de ]nv[\[tori drept credincio=i sub privigherea preonoratului Consistoriu. }n urma legilor ]mp[r[te=ti mai nou[ din 25 mai 1868 =i din 14 mai 1869, at`t biserica c`t =i fiecare parohie are tot dreptul de a]nfiin\a =coli proprii biserice=ti =i a le dirigui dup[legile generale.

Cu toate acestea =colile noastre s[te=ti sus\inute parte de parohieni, parte din fondul nostru religionar, *seam[n[a ni se]nstr[ina cu totul.* }n multe \inuturi din \ar[sunt pu=i *priveghetori de =coli =i de alt[lege =i de alt[limb[.* Ace=tia dispun *acum =i de =colile noastre biserice=ti,* f[r[de a mai]ntreba de cei ce reprezint[comunele parohiale =i biserica noastr[din \ar[. Pe c`t v[d =i pricep, lucrul merge ]ntr-acolo ca =colile noastre biserice=ti s[ treac[ ]n r`ndul =i num[rul celor nebiserice=ti, =i ce vrea s[zic[aceasta? Nici mai mult nici mai pu\in dec`t c[, pe l`ng[preveghetori scolastici de alt[lege =i de alt[limb[,]ncetul cu]ncetul *s[ni deie =i]nv[\[tori de alt[lege =i de alt[limb[,* =i de va merge lucrul ca p`n[ acuma, ]n cur`nd ne vom pomeni =i cu *]nv[\[tori jidani.* Eu =tiu c[nu voi\i =i nu dori\i una ca aceasta,]ns[dup[legile mai nou[pot fi]n =colile nebiserice=ti jidani]nv[\[tori.

Dar[s[va mai spun]nc[una. }n Viena a fost mai deun[zi o adunare mare de]nv[\[tori. +i din Bucovina au fost c`\iva. }n acea adunare s-a hot[r`t ca]n =colile nebiserice=ti s[nu se mai *]nve\e religiunea.* +i dac[acea hot[r`re se va primi, atunci preo\ii nici nu vor intra]n =coal[ca s[ ]nve\e pe copiii no=tri religiunea. +i eu v[ ]ntreb, o*are ne-ar fi de folos astfel de =coli?* Ce s-ar alege din copiii no=tri cu]nv[\[tori de alt[lege =i de alt[limb[? Eu nu m[pot]n\elege cu aceea ca s[l[s[m pruncii no=tri f[r[ ]nv[\[tur[, ci v[ ]ntreb, oare s[ne l[s[m noi =colile noastre biserice=ti? Nime nu poate a=tepta de la noi una ca aceasta, ci, dimpotriv[, trebuie s[dorim =i s[cerem ca]n fiecare parohie s[avem c`te o =coal[bun[bisericeasc[.

Una, numai una, ne m[n`nc[ pe noi \[ranii, =ti\i ce? S[r[cia. }n cele mai multe sate sunt oamenii no=tri s[raci, =i n-au de unde face =coli =i sus\ine pe ]nv[\[tori. Dar[ bun este Dumnezeu =i fondul nostru bisericesc este avut. El este menit =i pentru =coli. A=adar de vom r[m`nea pe l`ng[ astfel de =coli, ce ne convin mai bine ]n ]mprejur[rile ]n care ne afl[m, fondul nostru ne va sta ]ntr-ajutor cu bani pentru sus\inerea lor de care vom putea zice cu drept cuv`nt c[*sunt ale noastre =i nu str[ine.*

V[d c[v[ ]n\elege\i cu to\ii ca s[avem =coli confesionale sau biserice=ti. V[d c[cunoa=te\i c[numai ele ne sunt de folos. Acum nu ne r[m`ne alt[ dec`t s[poftim pe comitetul ce se va alege ca]n adresa ce se va face c[tr[minister s[se scrie =i aceast[dorin\[a noastr[, adic[c[poporul nostru dreptcredincios dore=te =i voie=te a avea ca p`n[acum =coli confesionale sau =coale biserice=ti.

O asemenea adres[s-a f[cut la minister =i se va face]nc[multe cu aceea=i menire de a putrezi la acte.

Deci starea rom`nilor din Bucovina o rezum[m]n acest fel:

1. De=i libertatea oric[rui cult e garantat[prin constitu\ia austriac[, de=i credincio=ii fiec[rei biserici sunt]ndrept[\i\i de a-=i administra averile =colare =i eclesiastice, *numai rom`nii*]n tot imperiul sunt supu=i unui regim excep\ional.

2. De=i gimnaziul din Suceava, =coala real[din R[d[u\i, =coala normal[din Cern[u\i =i altele sunt pl[tite din fondul religionar, numirile profesorilor se fac de-a dreptul de c[tre ministerul din Viena, precum nu se-nt`mpl[ la nici un popor, la nici o =coal[ confesional[. Numai rom`nii sunt supu=i]n privirea =colilor lor unui regim excep\ional, =i aceasta pentru ca]n ele s[se p[streze limba de propunere *german[*.

3. Arhiereii, dup[scriptur[=i canoanele bisericii r[s[ritene, se aleg,]n Bucovina arhip[storul e numit de-a dreptul, pe c`nd]n aceea=i \ar[

lipovenii]=i aleg pe vl[dica lor de la F`nt`na Alb[, =i evreii]=i aleg rabinii. Numai rom`nii =i]n aceast[privire sunt trata\i]n mod excep\ional.

E de prisos s[mai vorbim despre]nfiin\area cu scopuri politice a a=a-numitei universit[\i,]n care s-adun[to\i profesorii supernumerari de licee de prin Kolomeia =i Kecikemet pentru a figura ca profesori de universitate, nici de liceul de la Cern[u\i, care]n vremea din urm[geme de suplinitori rusnaci, nici de neaplicarea obligativit[\ii]nv[\[m`ntului la =colile rurale rom`ne=ti =i aplicarea strict[la cele ruse=ti. Vom atinge numa-n treac[t]nvr[jbirea artificial[introdus[de guvernan\i]ntre rom`ni =i ruteni.

Sunt]n Bucovina dou[soiuri de slavi: *hu\ulii*, cum se vede, un trib vechi de munte, care cuprinde =irul de nord al Carpa\ilor, =i *rutenii*, fugi\i din Gali\ia, a=eza\i]ntre Nistru =i Prut. Cei dint`i sunt popula\ie autohton[ =i duc un fel de via\[ care cu greu se poate descrie, via\[ de pas[re pribeag[, original[ =i liber[, =i nici autoritatea statului austriac nu prea p[trunde printre d`n=ii, c[ci perceptori, suprefec\i =i a[l\ii] care i-ar prea sup[ra dispar c`teodat[f[r[urm[.

Dar nu ace=tia li-s du=manii rom`nilor.

Din contra, rom`nii le pricep limba lor f[r[ s-o poat[ vorbi, =i ei pricep pe cea rom`n[. E cel mai ciudat fenomen de a vedea pe \[ranul rom`n de ba=tin[ cum ascult[ cu aten\ie la ceea ce-i spune oaspetele s[u, c`nd se scoboar[la c`mpie. +i acest oaspete vine poate din mun\ii Tatrei, de cine =tie unde, =i pricepe rom`ne=te, f[r[s[fi vorbit vreodat[un cuv`nt. Din aceast[ simpatie abia explicabil[ s-ar putea deduce c[ ace=ti hu\uli sunt “daci slaviza\i”, pe c`nd rom`nii care-i pricep f[r[s[le vorbeasc[limba sunt “daci romaniza\i”. Acest trib este pu\in numeros, m[runt la stat =i vioi.

Dar aceia care-i du=m[nesc pe rom`ni nu sunt ace=ti daci slaviza\i, ci rutenii din Gali\ia, care, sc[p`nd pe p[m`nt moldovenesc de ap[sarea polon[, de mili\ia austriac[ =i de alte rele, pretind c[ a lor e Bucovina, c[ ei sunt adev[ra\ii st[p`ni ai \[rii. Guvernul se folose=te de ei pentru a-i paraliza pe rom`ni =i r`de]n tain[de ei, =tiind prea bine din analele sale statistice c[sunt bejenari, adu=i de boierii moldoveni pentru a le

cultiva mo=iile, lucru care se obi=nuia]n Moldova p`n[ la 1845, pe c`nd]n rolurile de contribu\ie era o rubric[deosebit[pentru “bejenarii ruteni”. Ace=ti oameni din vechi se puseser[ ]ntr-adev[r de bun[voie sub autoritatea mitropolitului Sucevei, c[ci popii lor veneau din fundul Poloniei s[se sfin\easc[la Suceava, servind totodat[=i de spioni domnilor Moldovei,]nc`t regii Poloniei s-au g[sit sili\i s[opreasc[pe “popones ruthenorum” de a mai merge la Moldova s[se sfin\easc[. Dar credem c[din aceste servicii oculte aduse domnilor Moldovei de c[tre popones nu se poate deduce un drept exclusiv al bejenarilor ru=i asupra fondului religionar, ba asupra Bucovinei]ntregi.

Afar[de aceea, rom`nii nici nu le refuz[ ajutoarele necesare pentru ]ntre\inerea =colilor rurale, numai egalitatea nu vor s-o admit[ — =i cu drept cuv`nt. Pe de alt[parte, Rusia]=i are agen\ii s[i printre ace=ti oameni, iar guvernul,]n loc de a vedea cum stau lucrurile,]i]ncurajeaz[ ]n aspira\iile lor =i voie=te s[fac[din Bucovina un focar de agita\ie ruseasc[ ]n contra polonilor =i a rom`nilor.

Mai sunt peste Prut =i mul\i rom`ni, slaviza\i care, de pe fizionomie, port =i obiceiuri se cunosc a fi rom`ni, apoi numele lor de familie, numirile satelor (de ex. Cuciurul mic), c[r\ile vechi c`te se afl[ ]n biserici, inscrip\iile acestora, scrisorile ]n josul textului, toate arat[ c[ ]nainte de 50 de ani locuitorii acestei p[r\i erau ]nc[ rom`ni. Ast[zi vorbesc ruse=te =i ni se pare c[ru=i vor =i r[m`ne. De=i se numesc ei ]n=ii rom`ni (Woloch), dar vor ajunge ca cei din Moravia, care =i aceia se numesc rom`ni, f[r[de a-=i mai =ti limba.

+i dac[va]ntreba cititorul ce biseric[este aceea pe care guvernul din Viena o supune administra\iei sale, vom r[spunde c[este cea mai neat`rnat[ a ]ntregii cre=tinit[\i, c[ci at`t mitropolitul transdanubian =i al \[rilor tartarice din Proilabum (Br[ila), c`t =i cei ai Ungro-Vlahiei (din T`rgovi=te) erau supu=i patriarhului de Constantinopol, iar cel de[al] doilea era exarhul acelui patriarhat, continua puterea centrului constantinopolitan p`n-]n mun\ii aurarii, sfin\ea pe mitropolitul de Alba-Iulia, st[tea]n leg[tur[ ]ntins[a organismului eclesiastic greco-bulgar. Singur[Mitropolia Moldovei =i a Sucevei e *ab antiquo* suve-

ran[, neat`rnat[ de nici o patriarhie; acestei Mitropolii a Moldovei =i a Sucevei se datore=te introducerea limbii rom`ne]n biseric[=i stat, ea este mama neamului rom`nesc.

De aceea extragem din “}ndireptarea legii” lui Matei Basarab (tip[rit la T`rgovi=te 1652):

Afl[-se scris]n pravila lui Matei-Vlastari cum =i Moldo-Vlahia au fost supus[ohrideanilor, *iar[acum nici ohrideanilor se pleac[, nici \arigradeanului, =i nu =tim de unde au luat aceast[putere.*

}ntre mitropoli\ii care \in sub m`na lor episcopii se zice:

Moldoveanul \ine aceasta: *R[d[u\ul* =i a Romanului =i Hu=ii.

}ntre exarhi se citeaz[“moldoveanul” al “Sucevei =i a toat[Moldo-Vlahia” — ”iar[ceilal\i mitropoli\i numai pre cinsti\i s[scriu, iar[nu =i exarhi”.

Va s[zic[episcopia R[d[u\ilor, supus[celui mai neat`rnat mitropolit, exarh *sua sponte* =i ]n rang cu un patriarh, aceast[ episcopie este azi administrat[ de beamteri =i de evrei. }n =colile *acéstei* episcopii se propun obiectele ]n limba *german[,* cu profesori nem\i =i elevi evrei. Abia se mai g[se=te c`te un egumen de m[n[stire, c`te un preot ]n creierii mun\ilor, c`te un dasc[l de =coal[urban[sau rural[, =i arareori c`te un protopop care, ]ntemeiat pe trecutul istoric de 500 de ani al acestei sfinte episcopii a R[d[u\ilor, s[ zic[: “st[p`n peste aceast[bucat[de p[m`nt e str[lucita road[ de Mu=atin =i cobor`torii ei, nu evreii gali\ieni =i =vabii din Bavaria”. Orice s-ar zice despre alte popoare, nu se poate contesta]n ele un fel de respect fa\[cu trecutul =i acesta e un semn c[o na\ie are]n sufletul s[u “religia umanit[\ii”. +i religia umanit[\ii const[tocmai]n recunoa=terea existen\ei unui principiu moral]n istorie. +i n-a reprezentat Mitropolia Sucevei un principiu moral? N-a fost ea aceea care a dat reazemul evanghelic popula\iilor aservite din Polonia, n-a fost ea care a ap[rat intact[cre=tin[tatea fa\[cu agresiunea mahometan[, n-a fost ea aceea care-n persoana lui Varlaam Mitropolitul a f[cut ca duhul sf`nt s[ vorbeasc[ ]n limba neamului rom`nesc, s[redeie]n graiul de miere al cobor`torilor armiilor

romane Sf`nta Scriptur[ =i perceptele bl`ndului nazarinean? N-a fost ea care s-a ridicat cu putere, contra na\ionaliz[rii, iudaiz[rii bisericii cre=tine prin Luther =i Calvin? Patriarhi =i mitropoli\i au f[cut fa\[cu prop[=irea repede a reforma\iei =i dezbin[rii; Mitropolia Moldovei =i a Sucevei au ridicat glasul contra lui Luther =i au ar[tat totodat[c[reforma era]n sine de prisos. Nu reform[— re]ntoarcere la vechea =i toleranta comunitate bisericeasc[, precum o]ncearc[ast[zi unii catolici din Germania, era m`ntuirea omenirii din mrejele materialismului =i din sofismele lui Anti-Crist.

Dar evreul austriac e departe de a pricepe de ce rom`nul \ine la biserica lui c[ci... *aceast[* mitropolie, cea mai ]nsemnat[ ]n Orient prin spiritul ei, a ajuns azi de batjocura evreo-germano-slovacilor din Austria. *Aceast[* mitropolie are ast[zi ]n fapt mai pu\in[ autonomie dec`t rabinul jidovesc din Sadagura, c[, sub un]mp[rat *cre=tin*, a ajuns o unealt[de politic[, de coterie]n m`inile d-lui Stremeyer.

+i nu mai arde candela vecinic[la capul binecredinciosului =i de Hristos iubitorului +tefan Voievod. Biserica lui Alexandru cel Bun]n Suceava st[de 80 de ani]n ruin[; iar Mitropolia Sucevei cu moa=tele sft. Ioan, cine se-ngrije=te de ea? Mihail Grigorie Sturza Voievod i-a dat o existen\[de umbr[, iar Titu Maiorescu, fostul ministru al M[riei Sale Carol V Vd. trimisese un arhitect ca s[-i ridice planul, s[propuie]nfrumuse\[rile cuvenite =i s[cl[deasc[un local de =coal[primar[rom`neasc[ ]n curtea acelei biserici. At`t =tim despre acea mitropolie]n care st[loc\iitorul mitropolitului Moldovei; iar c`t despre episcopia R[d[u\ilor — ea a devenit mitropolie, austriac[-interna\ional[a bochezilor din Dalma\ia =i se vede c[, tot sub d. Stremeyer, mai are perspectiva de-a deveni mitropolia indienilor \ulu sau a cre=tinilor din Maroc.

De aceea nu e nimic mai serios dec`t cuv`ntul boierului mo=nean Hurmuzachi, care]n acea adunare de care am vorbit mai sus a pronun\at memorabilele cuvinte c[rom`nii din Bucovina au ajuns s[apere de “liberalii” din Austria ceea ce n-au fost]n stare s[r[peasc[turcii =i t[tarii, autonomia bisericii, limbii, =colii.

Hot[r`tu-s-au]n t[inuitul sfat al proniei cere=ti ca, 1877 s[devin[reversul lui 1777?

II. Nu exist[st[ri de lucruri mai asem[n[toare dec`t acelea ale Ungariei =i Rom`niei, o dovad[c[am`ndou[ \[rile acestea sunt jertfele unei exploat[ri comune. Dar pe c`nd Rom`nia, prin just[fric[de elementele str[ine =i prin recunoa=terea r[nilor sale, are posibilitatea de a ajunge la]ntremare,]ndat[ce va]nl[tura scamatoriile care mistuiesc puterile ei cele mai bune, Ungaria a supt veninul]n nobilele sale vine, =i-a robit economice=te popoarele sub dibaciul titirez austro-evreiesc, care-n Buda-Pesta]=i pune pan[de cuco= la p[l[rie, precum bea]n Viena bere]n s[n[tatea principelui Bismarck.

Deschis[industriei jidove=ti din Austria =i]nmul\indu-=i trebuin\ele prin formele goale ale civiliza\iei occidentale, pe care le-a introdus cu aceea=i prip[ca =i noi, Ungaria]=i istove=te p[m`ntul prin cultura extensiv[ =i barbar[, scoate prin acest tratament p[turi din ce ]n ce mai ad`nci ale \arinei la suprafa\[, a=a]nc`t brazda sa devine din ce ]n ce mai s[rac[. Neput`nd, se-n\elege, concura cu vecinul s[u, cu care e legat[prin interesul ap[s[rii na\ionalit[\ilor, tot ce nu lucreaz[p[m`nt ]n Ungaria e silit a-=i oferi puterile sale statului sau a tr[i din advocatl`c. Ungaria este, dup[Rom`nia, patria func\ionarismului, c`rciocarilor =i negrei specula\iuni evreie=ti. Pustiirea p[durilor au schimbat mediul climatic =i au n[scut se vede o mul\ime de epidemii, iar cu c`t leg[tura economic[ cu Austria se va prelungi, cu at`ta popoarele de sub coroana Sf. +tefan vor fi reduse la proletariat =i Ungaria condamnat[de a r[m`nea \ar[ curat agricol[, cu o existen\[ mai mult dec`t]ndoielnic[. Export`nd l`n[pentru Europa]ntreag[, locuitorul acestei \[ri poart[postavul fabricilor din Boemia =i Moravia; export`nd porcii s[i, consum[ c`rna\i fabrica\i]n Viena. Dar urm[rile acestui sistem economic vor fi acelea=i ca =i la noi: mortalitatea =i s[r[cirea popula\iei produc[toare, a \[ranului, =i]ntr-adev[r,]n cei din urm[cinci ani, popula\ia autohton[a Ungariei a sc[zut cu 144.000 suflete. Cu aceasta]ns[se]mpu\ineaz[puterile ce exploateaz[p[m`ntul, prin urmare]ncepe regresul agriculturii =i o exploatare a brazdei din ce]n ce mai extensiv[=i mai istovitoare. Mai adaog[apoi]nmul\irea clasei neproductive a avoca\ilor =i scribilor =i burl[cia ei,

ap[sarea din ce]n ce mai mare a \[ranului =i proletarizarea lui,]nc`t nu va mai produce dec`t copii nes[n[to=i sau, produc`ndu-i, nu va avea cu ce-i \ine. +i ce e mai trist dec`t ca \[rile dun[rene cele mai binecuv`ntate de Dumnezeu s[ vad[ pierind de mizerie copiii lor pe un p[m`nt bogat,]n gr`narul Europei?

+i toate acestea se-nt`mpl[ deja ]n Ungaria. Mortalitatea =i s[r[cirea \[ranului, cultura pr[d[toare =i extensiv[ a p[m`ntului,]nmul\irea peste m[sur[a func\ionarilor, avoca\ilor =i politicilor de meserie, burl[cia claselor superioare, c[s[toria neprecugetat[=i st`rpitoare a claselor de jos, ]n fine, prin st`rpirea p[durilor, insalubritatea climei, c[ci temperatura =i-a pierdut tranzi\ia gradat[de la cald la frig =i vice-versa, =i trecerea e nemijlocit[, f[r[grade intermediare, astfel]nc`t numai pl[m`nii de cal o pot suporta.

Acest pre\ pentru autonomia Ungariei e prea mare. +i, dac[ne]ntreb[m de ce-=i sacrific[maghiarii patria lor =i cele 5 na\ionalit[\i conlocuitoare molohului jidovesc, de ce persist[ei]n alian\[cu elementul evreo-german, r[spunsul va fi simplu. Din de=ert[ciunea de a st[p`ni na\ionalit[\ile. }n loc de a se ]mp[ca cu ele, de a asigura lor =i sie=i un trai ]ndem`natic pe p[m`ntul str[mo=esc, maghiarul prefer[, ]n nem[rginitul s[u =ovinism, de-a fi neputinciosul mediu prin care fabricatele occidentale ]i omoar[ meseria= dup[ meseria=, clas[ pozitiv[ dup[ clas[ pozitiv[, p`n[ce regatul Sf. +tefan va r[m`ne o adun[tur[ de \[rani proletari =i de scribi =i mai proletari, pu=i la discre\ia, ba la ]ndurarea cr`=marilor evrei, deveni\i p`n-atuncea bancheri vienezi.

+i ceea ce e mai ciudat e c[tocmai popula\ia curat maghiar[scade la num[r,]nc`t rusul Danilevski ar putea face ungurilor o diagnoz[asem[n[toare cu cea care o face turcilor, c[tr[iesc pentru a sc[pa de curentul pangermanic popula\iile slave.

Dac[cu maghiarii ar fi de vorbit, atunci ar vedea ei]n=i[=]i c[noi rom`nii f[r[ ei suntem slabi =i ei f[r[ noi asemenea; dar v[z`nd c[tocmai pe rom`ni ]i trateaz[ mai excep\ional dec`t pe to\i,]i vom l[sa cu durere]n plata lui Dumnezeu =i]n orbirea cu care i-a b[tut de-

monul m`ndriei =i al de=ert[ciunii, c[ci f[r[a fi ei]n=i[=]i un pericol esen\ial pentru na\ionalit[\i, prin complicitatea cu elementul austriac se pierd pe ei =i pe to\i]mpreun[.

Sau cred maghiarii c[unor popula\ii proletarizate nu le-ar conveni umbra “protec\ionist[“ a sfintei Rusii, care s[-i m`ntuie de robia Occidentului? Sau cred c[ regimentele de scribi, v`n[tori de func\ii =i avoca\i =mecheri vor rezista unor puteri de o cumplit[realitate?

Dar oare trebuie o caracterizare mai bun[a simulacrului de stat maghiar dec`t c[, ]n caz de nerodire a p[m`ntului, popula\iile mor de-a dreptul de *foame?*

Dar la ce s[mai prelungim expunerea aceasta general[? Noi nu putem sili pe maghiari s[vad[clar, precum vedem noi, nu-i putem sili s[vad[c`t[analogie este]ntre starea noastr[=i starea lor =i cum ei sunt jertfa apropiat[, iar noi cea probabil[a negrei specula\iuni dinspre Apus, a vecinicei nop\i na\ionale dinspre R[s[rit.

Dac[maghiarii, prin spirit de dreptate]nl[untru, prin sistemul protec\ionist]n afar[, nu vor asigura lor =i na\ionalit[\ilor un trai vrednic de fiin\e omene=ti, atunci o vor face aceasta al\ii, numai atunci — adio dulce limb[ungureasc[! Atunci cuvintele lui Szechenyi: “Ungaria n-a fost, ea va fi abia”, vor fi adev[rate tocmai]n sens invers: “Ungaria a fost abia, =i nu va mai fi” [...].

17, 19, 21, 26, 28 noiembrie 1876

CUPRINS

MONUMENTE

De la o vreme]ncoace publicul rom`nesc a]nceput a]ncuraja prin subscrieri ridicarea de monumente]ntru amintirea voievozilor care au asigurat existen\a sau a ridicat vaza \[rilor noastre =i a acelor c[rturari care la]nceputul veacului nostru au dat]nceput mi=c[rii intelectuale. Astfel Mihai Vod[cel Viteaz, acea nenorocit[jertf[a politicii casei de Austria, care-a realizat pentru c`teva zile trec[toarea coroan[a Daciei romane, acel bun osta= =i r[u politic are ast[zi statua ecuestra]n fa\a Academiei din Bucure=ti; <statuia lui> +tefan cel

Mare, asupra m[rimii c[ruia abia arhivele din Venezia]ncep a ne l[muri =i care crease Moldovei un rol at`t de str[lucit pentru vremea sa, va avea statuia sa ]n Ia=i; lui Grigore Vod[ Ghica, nobilul martir care a protestat contra ciuntirii p[m`ntului nostru, i s-a ridicat un monument]n pia\a Beilicului cu concursul prea]n[l\atului nostru domn.

Dintre c[rturari s-a]nceput cu statuia de marmur[a lui Ioan Eliad (supranumit mai t`rziu Heliade-R[dulescu).

Eliad se vede a fi fost]n tinere\e un om foarte inteligent. Prin gramatica sa elimineaz[din ortografia rom`n[ toate semnele prisositoare, prin c[r\ile sale didactice a dat fiin\[ limbii =tiin\ifice, din tipografia sa au ie=it la lumin[ ]ntre anii 30 =i 45 aproape tot ce s-a tradus mai bine ]n rom`ne=te. Cam de pe la anul 1845]ncepe]nc[ ]n mintea scriitorului bucure=tean o suficien\[nepomenit[=i o dec[dere intelectual[cu at`t mai primejdioas[ cu c`t Eliade era privit]n vremea lui ca un fel de oracol. Limba *Curierului de ambe sexe* se latinizeaz[=i se fran\uze=te, el]ncepe a scrie c-o ortografie imposibil[, nesistematic[, un product bastard al lipsei sale de =tiin\[filologic[pozitiv[=i al unei imagina\ii utopiste. F[r-a avea el]nsu=i talent poetic, d[cu toate acestea tonul unei direc\ii poetice a c[rei merite consistau]ntr-o limb[pocit[=i]n versificarea unor abstrac\ii pe jum[tate teologice, pe jum[tate sofistice. Ruina frumoasei limbi vechi care se scria]nc[cu toat[vigoarea]n veacul trecut o datorim]n mare parte]nr`uririi stric[cioase a lui Eliade. }nt`mpl[rile politice de la 1848 =i petrecerea sa]n str[in[tate]i r[pir[=i restul de bun-sim\ c`t]i mai r[m[sese.

El deveni din ce]n ce mai]nchipuit =i mai apocaliptic,]nc`t ]ntors ]n \ara lui =i f[r-a fi ]ncetat de-a exercita o ]nr`urire =i mai mare ca-n trecut, el a mai tr[it ca o primejdie vie pentru orice aspirare adev[rat[=i serioas[. “Istoria rom`nilor” scris[ de el este o \es[tur[ de ]nchipuiri subiective =i de gre=eli; o a doua edi\ie a gramaticii e o adev[rat[ babilonie de fantezii etimologice, iar poeziile sale sunt st`rpituri de cuvinte str[ine]n=irate dup[o m[sur[oarecare. Aproape tot ce-a f[cut Ioan Eliad, modestul]nv[\[tor de la Sf. Sava, a fost caricat de Heliade-R[dulescu. Oricine va scrie o istorie a culturii pe malurile Dun[rii

va trebui s[vad[ ]ntr-acest singur individ doi oameni cu totul deosebi\i: unul — modest,]ng[duitor, plin de bun-sim\; cel[lalt — suficient, invidios, tr[ind]n fic\iuni =i lipsit de orice bun-sim\.

}n cei din urm[zece ani ai vie\ii sale]i mai r[m[sese un singur instinct adev[rat. Din cugetarea cu totul str[in[a tineretului el a prev[zut falimentul economic =i intelectual al genera\iei de fa\[; a prev[zut c[oamenii care se gerau ca uria=i nu erau dec`t ni=te comedian\i, ]mbr[ca\i fran\uze=te. S-ar putea zice chiar c[ acest om str[in avea ]n unele momente un soi de-a doua vedere. Cu toate acestea constat[m cu durere c[ multe din relele ce le prevedea =-au avut cauza ]n chiar direc\ia pe care-o dedese el culturii rom`ne.

Un alt om al c[r\ii c[ruia i se va re]mprosp[ta memoria este Gheorghie Laz[r. Camera a votat dou[mii de lei pentru a se]nscrie]n capul listei de subscrip\ie. Totodat[d. ministru al instruc\iei a]ngrijit ca]n \intirimul din satul Bolintin s[se a=eze pe morm`ntul poetului liric Dimitrie Bolintineanu o piatr[ de marmur[ c-un basorelief, reprezent`nd o m`n[ce depune o cunun[de lauri.

CUPRINS

11 martie 1877

[“«AGENSE RUSE» CAP{T{ DIN CONSTANTINOPOL...”]

“Agence russe” cap[t[din Constantinopol urm[toarea =tire: “Poarta a primit din partea mai multor puteri asigurarea c[neutralitatea Rom`niei nu e stipulat[ prin nici un tratat; ]n urma acestora ea a declarat c[, ]n momentul ]n care ru=ii vor trece Prutul, ea va ocupa mai multe puncte strategice din st`nga Dun[rii”.

Fa\[cu aceast[telegram[, care red[opinia Angliei, exprimat[de subsecrctarul de stat Bourke =i care este]n linie general[=i opinia presei liberale din Austro-Ungaria, suntem dispu=i a ne aduce aminte cu oarecare ironie de renumitele bro=uri care au ap[rut la noi =i care stipulau cu aerul cel mai serios din lume neutralitatea real[a Rom`niei, garantat[ ]n mod colectiv de puterile mari ale Europei. Afar[de aceea

ne mai vin]n minte practicii financiari care nu vedeau un mijloc mai bun]n contra deficitului dec`t *desfiin\area armatei noastre.*

Lu`nd la serios reprezenta\ia de marionete de la Constantinopol, ]n care marchizul Salisbury, c-o contractare foarte solemn[ a fizionomiei =i c-un ton aproape bisericesc, predica inten\iile unanime ale Europei, mul\i rom`ni credeau c[lucrurile]n lume se petrec astfel cum se reprezint[ ]n teatru. Pentru orice inteligen\[mai p[trunz[toare era]ns[aproape dovedit c[mijlocul cel mai puternic contra r[zboiului, dac[acesta nu era dorit, ar fi fost neutralizarea Rom`niei sub garan\ia colectiv[a Europei, =-atunci desigur c[Rusia nu se ispitea de-a]ncepe o lupt[contra lumii]ntregi. Motivele secrete =i]n\elegerile intime]ntre puteri se sustrag vederii publicului mare =i abia istoricul viitor va putea s[descoase din arhive icoana adev[rat[a lucrurilor,]n care comedia oficial[nu-i va p[rea dec`t ceea ce este]ntr-adev[r: o pies[cu roluri]nv[\ate pe de rost,]n care actorii]n=i[=]i nu cred]n ele, de=i]n momentul jocului ei se identific[cu rolurile =i produc]n public uimitoarea iluzie c[ei sunt convin=i de ceea ce zic.

Cu c`t mai mult vor fi datori rom`nii s[recunoasc[acel just instinct istoric al Prea]n[l\atului nostru Domn, care a creat]n \ar[aceast[o=tire disciplinat[=i echipat[, pe at`ta pe c`t l-au iertat starea noastr[ ]napoiat[ ]n cultur[=i calamit[\ile economice. }n acea]n\elepciune a faptelor =i f[r[a-=i a=eza convingerile]n teorii, M. S. Domnul a fost acela care-a sim\it c[nici un drept nud nu are putere]n lumea noastr[, unde puterea domne=te =i unde se desf[=oar[cu extrem[asprime lupta pentru existen\[. C[ci dac[existen\a Rom`niei p[rea a nu avea un moment trebuin\[ de tunuri =i de baionete, aceast[ iluzie optic[ s-a n[scut din faptul c[ marile sume de puteri opuse se echilibraser[ ca dou[ greut[\i egale ]n cump[na european[, a c[rei limb[ neutral[ p[rea a fi Rom`nia. Dar]n momentul ce acest echilibru se stric[, Rom`nia ]ncet[ numaidec`t de-a juca acest rol =i drepturile ei,]nscrise]n tratatul de la Paris, erau la moment supuse imperceptibilei dialectice ale diploma\iei, deprins[a t[ia un fir de p[r]n patru figuri silogistice.

Cu deosebire frivol[este discutarea neutralit[\ii rom`ne din partea presei austro-ungare. Cunosc`nd prea bine c[Rom`nia a cerut neutralizarea pentru a da ]n m`na tuturor iubitorilor de pace mijlocul cel mai sigur de a face r[zboiul imposibil, totu=i ei nu]nceteaz[, dup[ce Europa toat[ne-a l[sat]n voia propriei noastre sor\i, s[ne acuze de rusofili, de reprezentan\i ai politicii slave. Dar de unde =tiu reporterii ce se petrece]n capetele noastre, cu c`t[ paz[ facem orice pas =i cu c`te sacrificii amare alegem din toate relele pe cel mai mic? Toat[presa rom`n[ recunoa=te c[ nimic nu e mai pu\in de dorit pentru noi dec`t r[zboiul =i c[oricine ne-ar sc[pa de *ultima ratio regum* am fi primit bucuros. +i totu=i ni se face o acuzare c[ap[r[m cu =an\uri ora=ele =i c[ile noastre de comunica\ie, dar binevoind a uita c[numai drumurile de fier, pe care turcii ar voi s[le vad[distruse, ne cost[pe noi a treia parte dintr-un miliard de lei =i c[de dragul lor *=i pentru a da]ntregii Europe mijlocul de a-=i \ine cump[na pe malurile Dun[rii noi ne-am ruinat economice=te.*

Oricare ar fi cauzele ce-au f[cut pe puteri a nu garanta p`n-acuma ]n mod precis neutralitatea teritoriului rom`n, fie sl[biciune, fie reavoin\[, fie]n fine rezerva\iile mentale ale diferitelor cabinete, nou[ni se pare c[ele nu mai prezint[nici un interes pentru noi. C[ci, dac[se va face ceva]n favorul nostru, desigur c[nu ochii no=tri frumo=i vor fi cauza unui asemenea eveniment; iar dac[se va face ceva]n defavorul nostru, vom ap[ra cum vom putea ceea ce avem.

Locuind pe un teritoriu strategice=te nefavorabil =i]nconjura\i de semin\ii str[ine nou[prin limb[=i origine, av`nd ]nl[untrul nostru chiar discordia civil[, acest patrimoniu al statelor slabe =i tulburate de prea mari ]nr`uriri str[ine, tr[ind sub invectivele presei europene pentru c[nu d[m drepturi politice evreilor, care nici nu ne =tiu limba, toate mi=c[rile noastre au fost tratate de vecini c-o rar[lips[de generozitate =i c-o nedreptate nemaipomenit[fa\[cu alte popoare. Nu e mult de-atunci de c`nd un diplomat maghiar a pronun\at cu lini=te marele cuv`nt c[numai c-o companie de honvezi e]n stare s[puie pe fug[ ]ntreaga [armat[a] Rom`niei.

}n vremea r[zboiului]ntre s`rbi =i turci, regimentele rom`ne, se-n\elege, erau acelea ce-au cauzat pierderile vitejilor s`rbi; iar ast[zi *N. Er. Presse* sf[tuie=te pe turci de a pune pe fug[ armata noastr[ cu c`teva sute de ba=ibuzuci.

+i c`nd ne bucur[m de a=a v[dite simpatii =i de bun[voin\a fenomenal[ a vecinilor, mijlocul cel mai bun de-a r[m`ne]n favoarea lor era s[ne leg[m noi]n=ine m`inile =i s[a=tept[m ce va hot[r] despre noi gremiul jurnali=tilor din Viena =i din Budapesta. Acesta este poate singurul rol ce ni l-ar concede din toat[inima.

CUPRINS

13 aprilie 1877

[“LA ANUL 1774...”]

La anul 1774 au intrat o=tirile austriece, cu dispre\ul oric[rui drept al gin\ilor,]n pace fiind cu Poarta =i cu Moldova,]n partea cea mai veche =i mai frumoas[a \[rii noastre; la 1777 aceast[r[pire f[r[de seam[n s-a]ncheiat prin v[rsarea s`ngelui lui Grigore Ghica V. Vod. F[r[delege nepomenit[, uneltire mi=eleasc[, afacere dintre o muiere desfr`nat[=i]ntre pa=ii din Bizan\, v`nzarea Bucovinei va fi o vecinic[ pat[ pentru ]mp[r[\ia vecin[, de-a pururea o durere pentru noi. Dar nu vom l[sa s[ se ]nchid[ aceast[ ran[. Cu a noastre m`ini o vom deschide de-a pururea, cu a noastre m`ini vom zugr[vi icoana Moldovei de pe acea vreme =i =irurile vechi, c`te ne-au r[mas, le vom]mprosp[ta]n aducere-aminte, pentru ca sufletele noastre s[nu uite Ierusalimul. C[ci acolo e sf`nta cetate a Sucevei, scaunul domniei vechi cu ruinele m[ririi noastre, acolo scaunul firesc al unui mitropolit care ]n rang =i ]n neat`rnare era egal cu patriarhii, acolo sunt moa=tele celor mai mari dintre domnii rom`ni, acolo doarme Drago=, ]mbl`nzitorul de zimbri, acolo Alexandru]ntemeietorul de legi, acolo +tefan, zidul de ap[rare al cre=tin[t[\ii. Iat[cum un om din veacul trecut descrie \ara:

Aceast[parte de loc, zice el, care acum s-a f[cut Bucovina este la munte =i are aer rece =i s[n[tos, pe c`nd cealalt[ parte a Moldovei este de c`mpii c[lduroase, dar nu

at`t de prielnice s[n[t[\ii, c[ci aici se st`rnesc un fel de friguri =i locuitorii nu ajung la vreo v`rst[ de b[tr`ne\e ad`nc[; un om de 70 de ani =i ]nc[ cel mult de 80 este de-a mirarea. Pe c`nd dincolo sunt mun\i cu pomi =i cu al\i copaci roditori, printre care curg apele cele limpezi care dintr-o parte =i dintr-alta de pe v`rfurile mun\ilor se pogoar[ la vale cu un sunet preafrumos pe aceste laturi, f[c`ndu-le asemenea unei m`ndre gr[dini.

La marginea ei st[Ceahl[ul, care]n zilele seninate se poate vedea pe vremea apusului soarelui din Cetatea Alb[, cale de 60 de ceasuri, =i se vede a=a de curat ca =i cum ar fi el aproape]n unghiul \[rii, iar de la miaz[noapte se vede de l`ng[ apa Ceremu=ului, unde numai hotar[le Moldovei, ale \[rii le=e=ti =i ale Ardealului se lovesc. Prin nisipul p`r[ielor ce se]ncep din mun\i se g[se=te praf de aur;]n codri sunt cerbi, ciute, c[prioare, bivoli s[lbatici =i,]n mun\ii despre apus, o fiar[pe care moldovenii o numesc zimbru. La m[rime ca un bou domestec, la cap mai mic, grumazii mai mari, la p`ntece sub\iratec, mai ]nalt ]n picioare, coarnele ei stau drept ]n sus, sunt ascu\ite =i numai pu\in plecate ]ntr-o parte. Fiar[ s[lbatec[ =i iute, poate s[ saie ca =i caprele de pe-o st`nc[pe alta. Pe l`ng[ hotar[, despre c`mpuri, sunt mari c`rduri de cai s[lbatici. Oile cele s[lbatice caut[ de p[=une ]nd[r[pt hrana lor, c[ci ]n grumazul cel scurt nu au nici o ]ncheietur[ =i nu pot s[-=i ]ntoarc[ capul nici ]ntr-o parte din a dreapta sau din a st`nga. Dintre vitele albe, multe mii se duc prin \ara le=asc[la Saxonia sau la Brandenburg =i de acolo se duc mai departe. Negu\[toria stupilor este mult[=i]n dob`nd[.

Unii \[rani erau vecini; totu=i st[p`nii lor nu aveau putere nici a-i pedepsi cu moartea, ca lucru ce se cuvine numai domnului st[p`nilor; nici nu puteau ei ca s[v`nd[ pe vreunul din satul de unde era el n[scut, nici s[-l mute ]ntr-alt sat. }n alte \inuturi \[ranii sunt oameni slobozi =i a=a au ei o volnicie ca un chip de republic[, precum ]n C`mpul-lung din \inutul Sucevei. T`rgove\ii de pe la ora=e =i t`rguri sunt moldoveni adev[ra\i =i fac negu\[torii cu negoa\[de m`inile lor. Boierii sunt cura\i moldoveni =i socotesc ]nceperea lor de la r`mleni c[se trage. Ei sunt]mp[r\i\i]n trei st[ri:]n cea dent`i sunt boierii acei pe carii ]i r`nduie=te domnul]n trebile \[rii,]ntr-al doilea, curtenii sau oamenii care au de mo=tenire case =i sate,]ntru al treilea sunt c[l[rimea slujitorilor, care pentru veniturile mo=iilor ce li s-au d[ruit lor de la domni sunt datori numai cu a lor cheltuial[s[ias[cu domnii la oaste. }n sf`r=it, sunt r[ze=ii, care mai bine s-ar chema oameni de \ar[ slobozi, ca =i partea boiereasc[, numai c[ ace=ti de pe urm[ nu au case \[r[ne=ti sub st[p`nirea lor, ci locuiesc prin sate =i-=i lucreaz[p[m`ntul lor]nsu=i.

Cu toate c[mitropolitul de Moldova]=i ia blagoslovenia de la patriarhul de |arigrad, dar nu este supus lui, ci cei trei episcopi moldovene=ti pun m`inile lor pe deasu-

pra celui ales =i dup[aceea Vod[roag[pe patriarhul ca s[ ]nt[reasc[ ]n vrednicie pe acel de cur`nd mitropolit, care patriarhul *neap[rat trebuie s-o fac[*. Mitropolitul nu d[*nimica* patriarhului =i nu este nicicacum]ndatorit ca s[ ]n=tiin\eze pe el pentru pricinile biserice=ti de la Moldova sau s[-l]ntrebe la vreo socoteal[de aceste, ci el are asemenea volnicie ca =i patriarhul.

Din toate acestea, scrise de m`na b[tr`neasc[, se vede curat c[stat =i biseric[erau neat`rnate, c[ clasele societ[\ii erau libere, c[ci p`n[=i vecinii,]ndeob=te coloniza\i, aveau scutirile =i drept[\ile lor, c-un cuv`nt, un popor liber de \[rani =i de p[stori. +i cum era acest popor se poate judeca de]mprejurarea c[, chiar la 1777, Austria avea de scop a]mp[r\i Bucovina]n “ocoale de o=teni pede=tri”, dup[cum era]n Slavonia =i]n Croa\ia, c[ci, zice vechiul manuscript, “l[cuitorii au la slujba r[zboiului putere =i]ndr[zneal[, iar spre plata birului nu au bani”.

+i ce a devenit ast[zi ob`r=ia Moldovei? F[g[duit-au fost Austria s-o \ie ]n vechile ei legi =i obiceiuri, bunurile m[n[stire=ti s[ le ]ntrebuin\eze spre ridicarea poporului moldovenesc, r[ze=ii s[ r[m`ie]ntru ale lor, t`rgove\ii]ntru ale lor =i multe alte lucruri au f[g[duit.

+i ce au f[cut]n \ar[? Mla=tina de scurgere a tuturor elementelor sale corupte, loc de adun[tur[a celor ce nu mai puteau tr[i]ntr-alte p[r\i, Vavilonul babilonicei]mp[r[\ii. De=i dup[dreptul vechi jidanii n-aveau voie nici sinagogi de piatr[s[aib[, ast[zi, ei au drept]n mijlocul capitalei havra lor, iar asupra \[rii ei s-au zv`rlit ca un p`lc negru de corbi, expropriind palm[cu palm[pe \[ranul]nc[rcat de d[ri, s[r[cit prin]mprumuturi spre a-=i pl[ti d[rile, nimicit prin dob`nzile de lud[ ce trebuie s[ le pl[teasc[ negrei jidovimi. +i asta, ]n jargonul gazetelor vieneze, se nume=te a duce *civiliza\ia ]n Orient*. Oameni a c[ror unic[ =tiin\[ st[ ]n v`nzarea cu cump[n[str`mb[=i]n=el[ciune au fost chema\i s[civilizeze cea mai frumoas[parte a Moldovei.

Poporul cel mai liber =i mai]ng[duitor =i-a plecat capul sub jugul celei mai mizerabire =i mai slugarnice rase omene=ti. P[m`ntul cel mai ]nflorit ]ncape palm[ cu palm[ ]n m`inile cele mai murdare, raiul Moldovei se umple de neamul cel mai abject. +i fiindc[la toate aceste procese de expropriere agen\ii de]mplinire au tantiemele lor, de aceea

jidovimea =i judec[torii merg m`n[ ]n m`n[sub pajura cre=tin[cu dou[capete.

F[r[a v[rsa o pic[tur[de s`nge, f[r[ munc[, f[r[ inteligen\[, f[r[ inim[, o ras[ care, ]n ]njosirea ei, nu are asem[nare pune ast[zi m`na pe un p[m`nt sf`nt, a c[rui ap[rare ne-a costat pe noi r`uri de s`nge, veacuri de munc[, toat[inteligen\a noastr[trecut[, toate mi=c[rile cele mai sfinte ale inimii noastre.

+i e plin[de str[ini,
Ca iarba de m[r[cini;
+i e plin[de du=mani
Ca r`ul de bolovani.
Iar mila str[inului
E ca umbra spinului:
C`nd vrei ca s[te umbre=ti,
Mai tare te dogore=ti.

De aceea c`nd =tim pentru ce a c[zut voievodul moldovenesc nu trebuie s[-l pl`ngem. “Ce m[pl`nge\i pe mine, c[ nu sunt de pl`ns. Mie s-au hot[r`t bucuria drep\ilor, care n-au f[cut lucruri vrednice de lacr[mi”. De pl`ns e \ara, care prin moartea lui totu=i n-a fost scutit[de cea mai aspr[trunchiere.

La Putna un c[lug[r b[tr`n mi-a ar[tat locul]nl[untrul bisericii]n care st[tea odat[aninat portretul original al lui +tefan Vod[. Dup[original el a fost mic de stat, dar cu umere largi, cu fa\a mare =i lung[rea\[, cu fruntea lat[, ochii mari pleca\i]n jos. Smad =i]ng[lbenit la fa\[, p[rul capului lung =i negru acoperea umerii =i c[dea pe spate. C[ut[tura era trist[=i ad`nc[ ca =i c`nd ar fi fost cuprins de o stranie g`ndire... Coroana lui avea deasupra, ]n mijloc, crucea toat[ de aur, ]mpodobit[ cu cinci pietre nestemate. Sub crucea coroanei urmau Duhul Sf`nt, apoi Dumnezeu tat[l, cu dreapta binecuv`nt`nd, cu st`nga \iind globul p[m`ntului, pe cercul de margine al coroanei un r`nd de pietre scumpe de jur ]mprejur. }mbr[cat era Vod[ ]ntr-un strai mohor`t cu guler de aur, iar de g`t ]i at`rna un engolpion din pietre =i m[rg[ritare. C`mpul portretului era albastru, ]n dreapta =i ]n st`nga chipului, perdele ro=ii.

Am]ntrebat ce s-a f[cut [cu] originalul?

C[lug[rul a r[spuns ce]nsu=i auzise.

}ntr-una din zilele anului 1777, la miezul nop\ii, *Buga*, clopotul cel mare, a-nceput s[sune de sine,]nt`i]ncet, apoi tot mai tare =i mai tare.

C[lug[rii trezi\i din somn se uitar[ ]n ograda m[n[stirii. }n fioroasa t[cere,]n sunetul clopotului ce cre=tea treptat, biserica se lumina de sine]n[untru de o lumin[stranie =i nemaiv[zut[. C[lug[rii cobor`r[ ]ntr-un =ir treptele chiliilor, unul deschise u=a bisericii... }n acea clip[ clopotul t[cu =i ]n biseric[ era ]ntuneric des. Candelele pe morm`ntul lui Vod[se stinser[de sine, de=i avuse untdelemn]ndestul.

A doua zi portretul voievodului Moldovei era at`t de mohor`t =i de stins,]nc`t pentru p[strarea memoriei lui un c[lug[r ce nu =tia zugr[via, a f[cut copia ce exist[ ast[zi. Aprinde-se-vor candele pe morm`nt? Lumina-se-va vechiul portret?

CUPRINS

30 septembrie 1877

[VASALITATEA ROM~NIEI?]

Cu ad`nc[ m`hnire a trebuit s[vedem]n mesajul domnesc o fraz[pe care tocmai]n ziua de ast[zi nu o putem nicidecum]n\elege: *Timpul tutelei str[ine, timpul vasalit[\ii a trecut dar, =i Rom`nia este =i va fi \ar[liber[, o \ar[de sine st[t[toare.*

Avem n[dejde]n Dumnezeu, avem]ncredere]n bra\ele o=tenilor rom`ni =i nu ne ]ndoim c[ marile puteri europene, recunosc`nd c[suntem un popor trainic =i vrednic de via\[neat`rnat[, vor recunoa=te =i vor scuti independen\a noastr[.

Ne]ntreb[m]ns[c`nd a fost acel *timp al vasalit[\ii* care, dup[ mesajul domnesc, va fi trecut dup[ ce independen\a ne va fi recunoscut[? C`nd Rom`nia a fost vasala vreuneia dintre puterile vecine? C`nd domnul rom`n a stat ]n rela\iuni de vasalitate c[tre vreun suveran vecin? Niciodat[! Niciodat[ pentru Rom`nia nu a existat un timp de vasalitate. }n]n\elesul capitula\iunilor]ncheiate]ntre domnii |[rilor

Rom`ne =i Poarta otoman[, nici Moldova, nici Muntenia nu erau vasale. +i cu at`t mai pu\in puteau s[fie,]n]n\elesul tratatului de la Paris, vasale Principatele Unite.

}n sf`r=it, Rom`nia, de c`nd s-a constituit sub acest nume =i pe bazele pe care e ]nc[ a=ezat[, niciodat[ nu s-a sim\it ca fiind vasal[ a Por\ii otomane: Domnitorul Carol I de Hohenzollern niciodat[ nu a f[cut =i nici nu s-a sim\it dator a face servicii de vasal; guvernul rom`n, recunosc`nd rela\iunile statornicite ]ntre noi =i Poarta otoman[, niciodat[ nu s-a gerat ca guvern al unei \[ri vasale, ci din contra, totdeauna a protestat contra chiar a cuv`ntului de “vasal”.

Rela\iunile]ntre noi =i Poarta otoman[totdeauna au fost mai mult ori mai pu\in indefinite: niciodat[ ]ns[ele nu au fost rela\iuni de vasalitate.

Vr[jma=ii no=tri, ori aceia care nu cuno=teau]ndestul leg[turile statornicite]ntre noi =i Poarta otoman[, din rea-voin\[ori din ne=tiin\[, puteau s[ne ia =i ne-au =i luat drept vasali ai Por\ii otomane. Acesta e un lucru pe care]l]n\elegem. Nu]n\elegem]ns[cum chiar un guvern rom`n poate s[ spuie corpurilor legiuitoare rom`ne c[, dup[ce ni se va fi recunoscut independen\a, vom]nceta a mai fi o \ar[vasal[, — dac[, numai dac[, numai dup[ce, numai]ntre anumite condi\iuni vom]nceta a mai fi ce nu am fost niciodat[. Nu =tim =i nu st[ruim a =ti dac[guvernul, din u=urin\[ori din rea-voin\[, a pus aceste cuvinte]n mesajul domnesc; ne ridic[m numai glasul]mpotriva lor =i protest[m at`t contra u=urin\ei, c`t =i contra relei-voin\e.

Rom`nia nu va fi, dar nici nu a fost niciodat[, vasal[!

CUPRINS

17 noiembrie 1877

B~LCESCU +I URMA+II LUI

Peste dou[-trei zile va ie=i de sub tipar *Istoria lui Mihai Vod[Viteazul* de Nicolae B[lcescu.

Se =tie neobositul zel cu care acest b[rbat, plin de inim[=i]nzestrat de natur[c-o minte p[trunz[toare =i c-o fantezie energic[, a lucrat la istoria lui Mihai-Vod[. Din sute de c[r\i =i documente el a cules,

c-o adev[rat[avari\ie pentru gloria na\iei rom`ne=ti, toate culorile din rela\ii =i noti\e, cu care apoi a zugr[vit acea icoan[ m[rea\[ din care figura voievodului rom`nesc iese]n prosceniu, vitejeasc[=i m`ndr[=i vrednic[de a se cobor] din str[lucita vi\[a Basarabilor.

Limba lui B[lcescu este totodat[culmea la care a ajuns rom`nimea ]ndeob=te de la 1560 ]ncep`nd =i p`n[ast[zi, o limb[precum au scris-o Alecsandri, Const. Negruzzi, Donici, =i care ast[zi e aproape uitat[=i]nlocuit[prin “p[s[reasca” gazetarilor. De=i B[lcescu se]ntemeiaz[pretutindenea pe izvoare =i scrierea lui e rezultatul unei]ndelungate =i am[nun\ite munci, totu=i munca nu se bag[nic[ieri de seam[, precum]n icoanele mae=trilor mari nu se vede amestecul am[nun\it de vopsele =i desenul]ngrigit linie cu linie. O neobi=nuit[c[ldur[sufleteasc[, r[sp`ndit[ asupra scrierii ]ntregi, tope=te nenum[ratele nuan\e ]ntr-un singur ]ntreg =i asemenea scriitorilor din vechime el ]i vede pe eroii s[i aievea =i-i aude vorbind dup[ cum le dicteaz[ caracterul =i-i ajunge mintea, ]nc`t toat[descrierea persoanelor =i]nt`mpl[rilor e dramatic[, f[r[ca autorul s[-=i fi]ng[duit a]ntrebuin\a undeva izvodiri proprii ca poe\ii.

Nicolae B[lcescu e de altmintrelea o dovad[c[ ]n limba rom`neasc[ pe vremea lui =i-nainte de d`nsul era pe deplin format[=i]n stare s[reproduc[g`ndiri c`t de]nalte =i sim\iri c`t de ad`nci,]nc`t tot ce s-a f[cut de atunci]ncoace]n direc\ia latiniz[rii, fran\uzirii =i a civiliza\iei “pomadate” au fost curat]n dauna limbii noastre.

De=i nu mai]mp[rt[=im entuziasmul c[r\ii lui B[lcescu pentru ideile profesate azi de colegii lui de la 1848, de=i ne-am]ncredin\at cu durere c[chiar aceia ce azi le reprezint[nu mai sunt p[trun=i =i se slujesc numai de d`nsele ca de o p`rghie pentru ajungerea unor interese mici, de=i =tim c[dac[inima lui era vie]n vremea noastr[, prin cartea lui ar fi trecut o suflare rece de ironie asupra piticilor, care]ng`nau a]mp[rt[=i sim\irile unei inimi, pe care n-au =tiut-o pre\ui niciodat[, totu=i entuziasmul lui ca atare ne]nc[lze=te, c[ci este sincer, adev[rat, energic, s-arat[cu acea ne=ov[ire de care ne minun[m]n caracterele anticit[\ii.

Dumnezeu a fost]ndur[tor =i l-a luat la sine]nainte de a-=i vedea visul cu ochii,]nainte de a vedea cum contemporanii care au copil[rit

]mpreun[cu d`nsul =i ]n cercul lui de idei, le-au exploatat pe acestea, ca pe o marf[, cum au introdus formele goale ale Occidentului liberal, ]mbr[c`nd cu d`nsele pe ni=te oameni de nimic.

El s-ar sp[im`nta v[z`nd cum a fost s[se realizeze pe p[m`ntul nostru libertate =i lumin[. El ar vedea parlamente de p[pu=i neroade, universit[\i la care unii profesori nu =tiu nici a scrie o fraz[ corect, gazetari cu patru clase primare, c-un cuv`nt, oameni care, v[z`nd c[ n-au ]ncotro de lipsa lor de idei, fabric[ vorbe noi, risipind vechea zidire a limbii rom`ne=ti, pentru a p[rea c[tot zic ceva, pentru a simula o cultur[care n-o au =i o pricepere pe care natura n-au voit s[le-o deie.

Murind]n Italia, s[rac =i p[r[sit, r[m[=i\ele lui dorm]n p[m`ntul din care au pornit ]ncep[tura neamului nostru, cenu=a sa n-au sfin\it p[m`ntul patriei, ci e pe veci amestecat[cu aceea a s[r[cimii din Palermo. Cu limb[de moarte]ns[=i-a l[sat manuscriptele sale d-lui Ioan Ghica =i ast[zi, dup[un p[trar de veac din ziua mor\ii lui, societatea academic[a]ns[rcinat pe d. A. Odobescu cu reviziunea =i editarea scrierii care va vedea lumina la vreme, ast[zi, c`nd vitejia =i virtutea \[ranului nostru ne face s[uit[m f[\[rnicia =i micimea de suflet a oamenilor de la 1848 =i nemernicia unora dintre comandan\ii improviza\i de fra\ii ro=ii, care, pentru a-=i dura glorie pe ac\ii duc, ca d. colonel Angelescu, la o moarte sigur[=i f[r[de nici un folos pe acest popor viteaz =i vredinic de a fi altfel guvernat.

Fac[-se aceast[scriere evanghelia neamului, fie libertatea adev[rat[idealul nostru, libertatea ce se c`=tig[ prin munc[. C`nd panglicarii politici care joac[pe funii]mpreun[cu confra\ii lor din Vavilonul de la Seina se vor stinge pe rud[pe s[m`n\[ de pe fa\a p[m`ntului nostru, c`nd p[tura de cune=eri, lene=[, f[r[ =tiin\[ =i f[r[ avere va fi ]mpins[ de acest popor ]n ]ntunericul ce cu drept i se cuvine, atunci abia poporul rom`nesc]=i va veni]n fire =i va r[sufla de greutatea ce apas[asupra lui, atunci va suna ceasul adev[ratei libert[\i.

Dar suna-va acel ceas? Oare tinerimea care ast[zi]=i uit[limba =i datinile prin cafenelele Parisului, =i care se va]ntoarce de acolo repub-

lican[=i]mbuibat[cu idei str[ine, r[s[rite din alte st[ri de lucruri, va mai fi]n stare s[ ]n\eleag[pe acest popor, a c[rui limb[=i istorie n-o mai =tie, ale c[rui trebuin\e nu le]n\elege, ale c[rui sim\iri o las[rece? Fi-vor]n stare acei tineri s[ ]n\eleag[c[nimic pe acest p[m`nt, pentru a fi priincios, nu se c`=tig[f[r[munc[ ]ndelungat[, c[toate coco\[rile lor de-a gata prin intrigi de partid[=i prin lingu=irea de=er\ilor =i f[\arnicilor ro=ii, nu sunt de nici un folos pentru \ar[? Fi-vor destul de]n\elep\i ca s[nu lingu=easc[patimile mul\imii cu fraze sun[toare, ci s-o fac[a vedea l[murit c[munca =i numai munca este izvorul libert[\ii =i a fericirii =i cum c[cei ce pretexteaz[c[bunurile morale =i materiale se c`=tig[prin adun[ri electorale, prin discursuri de cafenea =i prin articole de gazet[, sunt ni=te =arlatani care am[gesc poporul]n interesul =i spre risipa bun[st[rii?

La]ntreb[rile acestea r[spunsul e greu; ne temem chiar de a face concluzia final[.

Oare un stejar care-l rupi de la r[d[cin[=i-l s[de=ti]n mod me=te=ugit]ntr-o gr[din[de lux are viitor? Oare neamul rom`nesc, cu toat[ tr[inicia r[d[cinilor, are viitor, c`nd trunchiul e rupt de]ntreg trecutul nostru =i r[s[dit]n mod me=te=ugit]n stratul unei dezvolt[ri cu totul str[ine, precum este pentru noi cea fran\uzeasc[?

Iat[ ]ntreb[ri la care nu]ndr[znim a r[spunde. Dumnezeul p[rin\ilor no=tri s[aib[ ]ndurare de noi.

CUPRINS

24 noiembrie 1877

[“DIN ABECEDARUL NOSTRU ECONOMIC”]

De c`te ori un cre=tin s-apuc[ la noi s[ scrie un r`nd, ca s[lumineze neamul — presa este lumina, dup[cum zic d-nia lor — , de at`tea ori pune m`na-n raft =i scoate la iveal[o carte nem\easc[sau una fran\uzeasc[=i r[sfoie=te p`n[ ce g[se=te ce-i trebuie. Precum ni s-aduc toate de-a gata din str[in[tate =i n-avem alt chin dec`t s[b[g[m m`inile ]n m`necile paltonului venit de la Viena =i piciorul]n cizma

parizian[, f[r[a ne preocupa mai departe din c`te elemente economice se compun lucrurile, tot astfel facem =i cu cuno=tin\ele; le lu[m frumos din c[r\i str[ine, le a=ternem pe h`rtie]n limb[p[s[reasc[=i facem ca negustorul care nu-=i d[nici el seama de unde-i vine marfa, numai s[se treac[. Chiar]nv[\a\ii no=tri, c`nd vor s[polemizeze, polemizeaz[cu citate. Cutare minune a str[in[t[\ii, d. X sau Y a vorbit cutare lucru, deci trebuie s[fie neap[rat adev[rat =i s[se potriveasc[, pentru c[a ie=it dintr-o minunat[mori=c[de creier.

S[fie d. X s[n[tos,]mpreun[cu toat[casa, dar de se potrive=te, e alt[c[ciul[!

La gazetarii rom`ni, mai ales la cei liberali, lucru e =i mai simplu. }=i pune mai ]nt`i degetul]n gur[=i vede c`te “cuvinte” ]i vin ]n minte. La chemarea aceasta se deschide dic\ionarul nepaginat al capului, compus din prea pu\ine file, pe care stau scrise libertate, egalitate, fraternitate, legalitate, suveranitate =i alte cuvinte tot cu at`ta cuprins material, =i dup[aceea le-n=ir[, mai pun`nd pe la soroace =i c`te un +tefan sau Mihai Viteazul, din buzunarele c[rora scoatem ce ne pofte=te inima.

Bietul +tefan Voievod! El =tia s[fac[f[r`me pe turci, t[tari, le=i =i unguri, =tia ni\ic[ slavoneasc[, avusese mai multe r`nduri de neveste, bea bine la vin vechi de Cotnar =i din c`nd ]n c`nd t[ia capul vreunui boier sau nasul vreunui prin\ t[t[r[sc. Apoi desc[leca t`rguri de-a lungul r`urilor, d[ruia pan\irilor =i d[r[banilor locuri bune pentru p[=unarea hergheliilor de cai moldovene=ti, a turmelor de oi =i de vite albe, f[cea m[n[stiri =i biserici, =i apoi iar b[tea turcii, =i iar desc[leca t`rguri, =i iar se-nsura, p`n[ce =i-a]nchis ochii]n cetate la Suceava, =i l-au]ngropat cu cinste la m[n[stirea Putnei. Ce-=i b[tea el capul cu idei, cum le au d-alde gazetari de-ai no=tri, ce =tia el de sub\ietura de minte din vremea de ast[zi?

P`n[ la fanario\i n-am avut cod, un semn, c[ nici trebuia[1]. Ce-i drept =i ce-i str`mb =tia fiecare din obiceiul p[m`ntului, =i judecat[

[1] Pravilele lui Vasile Lupu =i ale lui Matei Basarab nu s-au introdus niciodat[dec`t]n partea lor canonic[.

mult[nu se-nc[pea. |ar[s[rac[, st[p`nire pu\in[, biruri mai deloc, care cu dou[ oi=ti, s[ se poat[ ]njuga boii la venirea t[tarilor =i dintr-o parte =i dintr-alta, dup[ cum l-apuca pe om vremea pe cale de munte, case de v[l[tuci acoperite cu paie pentru a li se da foc la c[lcarea du=manului, ba se da foc ierbii =i se-nveninau f`nt`nile, pentru ca s[ moar[ du=manii de fl[m`ngiune =i de secet[, iar oamenii se tr[geau la munte =i l[sau c`mpul limpede ]n urma lor, p`n[ce venea Vod[de-i am[gea pe du=mani prin glas de buciume]n v[i =i prin codri, =i-apoi vai de capul lor!

}i mersese vestea Voievodului rom`nesc =i moldovenilor c[ nu sunt deprin=i a sta pe saltea turce=te, ci sunt totdeauna gata de r[zboi, oameni v`rto=i, care nu =tiu mult[carte, dar au mult[minte s[n[toas[; averi mari n-au, dar nici s[raci nu sunt.

+i tot astfel a fost p`n[-n vremea noastr[ — p`n[la regulament, cea dint`i legiuire important[ =i pl[smuit[. Rom`nii au fost popor de ciobani, =i, dac[voie=te cineva o dovad[anatomic[despre aceasta, care s[se potriveasc[pe deplin cu teoria lui Darwin, n-are dec`t s[ se uite la picioarele =i la m`inile lui. El are m`ini =i picioare mici, pe c`nd na\iile care muncesc mult au m`ini mari =i picioare mari.

De acolo multele tipuri frumoase, ce se g[sesc]n p[r\ile unde ai no=tri n-au avut amestec cu nimenea, de-acolo cumin\enia rom`nului, care ca cioban a avut mult[ vreme ca s[ se ocupe cu sine ]nsu=i, de acolo limba spornic[ =i plin[ de figuri, de acolo sim\[m`ntul ad`nc pentru frumuse\ile naturii, prietenia lui cu codru, cu calul frumos, cu turmele bogate, de acolo pove=ti, c`ntece, legende — c-un cuv`nt, de acolo un popor plin de originalitate =i de-o fecioreasc[putere, format[prin o munc[pl[cut[, f[r[trud[, de acolo]ns[=i nep[sarea lui pentru forme =i civiliza\ie, care nu i se lipesc de suflet =i n-au r[s[rit din inima lui.

Au venit grecii, =i-au domnit o sut[de ani. C`nd au ie=it din \ar[nici urm[n-a mai r[mas prin sate. Parc-au fost trecut cu buretele peste colachiile =i bizantinismul acestor damblagii. Poporul nostru a r[mas nep[s[tor la reformele grece=ti, ruse=ti, fran\uze=ti, =i nu-=i d[nici azi bucuros copiii la =coal[, pentru c[simte ce soi de =coli avem.

Ci]nainte acest sistem de s[n[toas[barbarie era predomnitor.

Radu-Vod[cel Mare adusese]n \ar[pe sf`ntul Nifon patriarhul ca s[ ne puie la cale. Se-ntreba =i el ce-o mai fi =i civiliza\ia, =i voia s-o vad[ cu ochii. Dar sf`ntul venind,]ncepu s[dea sfaturi pentru schimbarea legilor =i obiceiurilor, pentru introducerea paragrafelor =. a.,]nc`t Vod[-i zise ]ntr-o zi: “Ia sl[be=te-ne, popo, c[ ne strici obiceiele”. Sf`nt, nesf`nt, vedea el pe cine nu v[zuse, de nu pleca]n \ara cui l-au fost avut.

Acesta-i sentimentul oric[rui popor s[n[tos, c[ruia-i propui s[altoie=ti ramuri str[ine, pe c`nd el e dispus a-\i produce ramurile sale proprii =i frunzele sale proprii ]ncet =i ]n mod firesc. Un asemenea popor ]ns[ ]=i impune felul lui de a fi =i vecinilor. Ce ar zice liberalii de la noi dac[ le-am spune, c[, pe c`nd ei introduc istorii fran\uze=ti]n institu\ii, limb[=i datini tot pe atuncea]n Rusia de amiaz[zi se introduc pe zi ce merge datinile rom`ne=ti printre malorosieni, care au ]ndr[git felul de a fi al rom`nului.

Dar aici se ive=te totodat[ ]ntrebarea: cui i-a putut veni]n minte de a introduce toate formele costisitoare de cultur[ale apusului]ntr-o \ar[agricolizat[, abia pe la anul 1830? Sigur c[numai oamenilor care nu-=i cuno=teau \ara deloc.

Oare crezut-au reformatorii c[lucrurile acestea nu vor \inea bani? +i, dac[=tiau c[vor \inea, n-au =tiut de unde, cum =i cine-i va pl[ti? Nu =tia absolut nimenea cum stat, armat[, biseric[, cultur[, c-un cuv`nt, tot ce e comun al na\iei, se pl[te=te numai =i numai din prisosul gospod[riei private, cum c[ din acel prisos se hr[nesc toate formele civiliza\iei =i c[, dac[ istove=ti pe acesta, atunci ]ncepi a m`nca]nsu=i capitalul de munc[al oamenilor, condi\iile existen\ei lor private, =i-i ucizi economic, deci trupe=te =i suflete=te?

Apoi de ce munce=te omul? Ca s[aib[el din ce tr[i. Dac[ascult[vioara sau petrece s[rb[torile, cheltuie=te prisosul timpului =i banilor lui, nu]ns[ceea ce-i trebuie pentru ca s[-=i \ie sufletul lui =-al copiilor. Dar puterea fizic[a unui om e restr`ns[, c[ci natura n-a f[cut calcul c[aceast[putere va avea de hr[nit din prisosul ei liberali, avoca\i,

pierde-var[=i alte soiuri de parazi\i =i i-a dat fiec[ruia at`ta putere, ca s[ se poat[ \ine bine =i s[ mai pun[ =i ceva la o parte, pentru ca m`ine s[poat[re]ncepe munca cu mijloace mai multe. Va s[zic[prisosul, pe care muncitorul]l poate pune la dispozi\ia civiliza\iei =i a junilor crescu\i la Paris, e foarte mic. Dar ce le pas[d-lor de aceasta! Liberi nu sunt de a s[r[ci lumea?

D. C. A. Rosetti,]n cuv`ntul s[u de la circ vorbea cu dispre\ despre calitatea cea mai bun[ care o aveau boierii. “|ara? — ]ntreba d-lui — patruzeci de boieri mari, patruzeci de boieri mici, iat[ \ara pe c`nd eram eu t`n[r”. |inem seam[ de aceste cuvinte. |ara n-avea pe urmele ei dec`t optzeci de oameni,]nc`t la 30 mii de suflete venea un boier, =i ]nc[ =i acela cu trebuin\e foarte mici; adic[ optzeci de oameni, care umblau cu zilele ]n palm[ =i \ineau neat`rnarea \[rii prin iste\ie =i adesea prin sacrificiul persoanei sau al averii lor, adic[compensau pe deplin munca social[care-i purta.

Ast[zi avem zeci de mii de liberali, care nici umbl[cu zilele]n palm[, pentru c[nici turc, nici leah, nici ungur nu caut[s[-i taie, nici de vrun duh a=a sub\ire nu se bucur[, nici compenseaz[prin ceva munca social[, pe care o istovesc din r[d[cini, m`nc`nd chiar condi\iile de existen\[ale claselor produc[toare, nu prisosul lor.

Mo\ul din Ardeal e un negustor foarte cuminte; lui nu-i trebuie la nego\ nici un fel de samsar, nici chiar banul. El face ciubere =i doni\e, trece]n \ara ungureasc[, =i nu se mai]ncurc[, ci le schimb[de-a dreptul pe... gr`u. At`tea doni\e de gr`u, pe o doni\[ de lemn, at`tea ciubere de gr`u, pe un ciub[r de lemn.

Dac[am face =i noi socoteala mo\ului din Ardeal, am zice: at`tea mii de chile de gr`u ne \ine o chil[de fraze liberale, at`tea chile ne \in m[rfurile importate din str[in[tate, at`tea chile ne \in tinerii ce-=i pierd vremea prin str[ini, at`tea mii de chile ne \in constitu\ia, at`tea ne \in legile fran\uze=ti, cu un cuv`nt, toate liberalismurile.

Prisoasele economiilor individuale constituiesc o sum[cert[. Dac[vei hr[ni cu ele c`teva mii de st`rpituri liberale, de unde]\i mai r[m`n condi\iile pentru]ntre\inerea unei culturi s[n[toase =i temeinice? Dou[

sute de nebuni m[n`nc[ desigur mai mult dec`t un singur]n\elept. Deci abecedarul nostru economic zice:

Natura i-a dat omului putere m[rginit[, socotit[numai pentru a se \ine pe sine =i familia.

El produce ceva mai mult dec`t consum[. }n acest “ceva” mai mult, ]n acest prisos sunt cuprinse: ]nt`i ceea ce-i trebuie pentru a reproduce, va s[zic[condi\iile muncii de m`ine =i]ncolo un prea mic prisos, care-l poate pune la dispozi\ia societ[\ii, sub form[de dare. Din acest prea mic prisos al gospod[riei produc[torului tr[ie=te toat[civiliza\ia na\ional[.

Dac[hr[nim cu acest prisos str[in[tatea de idei, de institu\ii =i de forme, lipsite de cuprins, al c[ror complex liberalii au apucat a-l numi “tot ce este rom`nesc”, atunci nu ne m-ai r[m`ne nimic pentru ceea ce este]ntr-adev[r rom`nesc, pentru cultura na\ional[ ]n adev[ratul ]n\eles al cuv`ntului.

CUPRINS

21 decembrie 1877

[„}N SF~R+IT VEDEM LIMPEDE...”]

}n sf`r=it vedem limpede. Generalul Ignatieff a propus guvernului nostru retrocedarea Basarabiei ]n schimbul a nu =tiu c[ror petice de p[m`nt de peste Dun[re. Rom`nia este singurul stat care azi e ]n primejdie de a fi dezmembrat[ de chiar aliatul ei, dup[ ce a ]ncheiat cu el o conven\ie, prin care i se garanteaz[ integritatea teritoriului. Rom`nia vede zbur`nd ca pleava ]n v`nt asigur[rile unei conven\ii, a c[rei isc[lituri sunt]nc[umede =i pe care a]ncheiat-o c-o]mp[r[\ie mare, pe a c[rei cuv`nt se credea]n drept s[se]ntemeieze.

+i ce zice Austria la aceasta — Austria, pentru care gurile Dun[rii sunt o condi\ie de existen\[mai mult dec`t pentru noi? Dup[ c`t auzim, ea nu are nimic de zis, dac[i se asigur[neutralitatea]ntregii Dun[ri de jos.

Dar cum s[se asigure aceast[neutralitate? Printr-un tratat? Ridicol! Trat[rile se scriu ast[zi, pentru ca s[fie c[lcate de-a doua zi.

Dar cu ce drept pretinde Rusia bucata noastr[de Basarabie, pe care am c[p[tat-o]napoi, drept din dreptul nostru =i p[m`nt din p[m`ntul nostru? Pe cuv`ntul cum c[ onoarea Rusiei cere ca s[ se ia o bucat[ din Rom`nia. Va s[zic[, onoarea Rusiei cere ca s[se ia o bucat[din Rom`nia, =i aceea=i onoare ne cere respectarea conven\iei isc[lit[de ieri. Ciudat[onoare]ntr-adev[r!

+i pe ce se-ntemeiaz[acest “point d’honneur”?

Fost-au Basarabia cucerit[cu sabia? Nu. Prin tratatul de Bucure=ti de la 1812 s-a f[cut aceast[chestiune, nu ca pre\ al p[cii, c[ci Turcia n-avea nevoie de pace, ci tocmai Rusia.

Napoleon era asupra intr[rii]n Rusia =i trupele ruse=ti se-ntorceau]n mar= for\at,]n ruptul capului, lu`nd fa\a p[m`ntului rom`nesc pe t[lpile lor.

Cine i-a v[zut]ntorc`ndu-se, c[z`nd pe drumurile \[rii de osteneal[nu putea zice c[aceasta era o armie]nving[toare, nici nu putea crede c[peste cur`nd succesele acelei armii aveau a-i c`=tiga o provincie. Se =tie c[diploma\ia englez[ ]mpreun[cu v`nzarea beiului grec Moruzi a fost cauza cesiunii Basarabiei.

Beiul grec =i-a pierdut capul. Anglia e pedepsit[abia ast[zi. +i c`nd Moldova a c[p[tat ]nd[r[t o parte din p[m`ntul, ce pe nedrept i se luase, atunci s-a atins onoarea Rusiei =i acea onoare cere ea s[-=i ia]nd[r[t de la noi, ceea ce pe nedrept ni se luase?

C[ci prin ce p[c[tuise \[rile rom`ne=ti Rusiei? Nu le-au hr[nit ]ntr-at`tea r`nduri o=tile, nu erau \[rile noastre ad[postul lor, doveditu-ne-am vreodat[ du=mani ai ei? }ntr-adev[r nu g[sim cuvinte pentru a califica aceast[ preten\iune, necum ]mplinirea ei. Oare puterea cea mare a Rusiei i-ar da dreptul de a-=i bate joc de lume, de noi, de ea ]ns[=i? Pe c`t[vreme presa ruseasc[comitea necuviin\a — c[ci altfel n-o putem numi — de a vorbi despre reluarea Basarabiei, pe at`ta vreme am ignorat glasul unei prese, care =tiam prea bine c[n-are nici o]nsemn[tate =i este liber[a se ocupa]n mod platonic de toate chestiunile, pe care le permite poli\ia de a fi discutate, f[r[de a-i cre=te cuiva prin aceasta peri albi.

Dar ast[zi nu mai este presa ruseasc[care vorbe=te, ci guvernul, care acolo este tot.

Astfel dar am pierdut 15000 de oameni =i c`teva zeci de milioane cheltuieli de r[zboi, am ajutat pe “mandatarul Europei”]n]ndeplinirea sacrei sale misiuni, =i la urm[tot noi s[fim cu pagub[, tot noi s[pl[tim r[zboiul Rusiei cu pierderea unei provincii?

P`n[ acum noi am refuzat orice schimb, ne astupam urechile la orice propunere de schimb ]n aceast[ privin\[. Drepturile noastre asupra *]ntregii* Basarabii sunt prea vechi =i prea bine ]ntemeiate, pentru a ni se putea vorbi cu umbr[ de cuv`nt de onoarea Rusiei angajat[prin tratatul de Paris. Basarabia]ntreag[a fost a noastr[, pe c`nd Rusia nici nu se megie=a cu noi, Basarabia ]ntreag[ ni se cuvine, c[ci e p[m`nt drept al nostru =i cucerit cu plugul, ap[rat cu arma a fost de la]nceputul veacului al patrusprezecelea]nc[=i p`n[ ]n veacul al nou[sprezecelea.

Mandatarul Europei vine s[m`ntuie popoarele cre=tine de sub jugul turcesc =i ]ncepe prin a-=i anexa o parte a unui p[m`nt, st[p`nit de cre=tini, ]n care nu-i vorba de jug turcesc? Ciudat[ m`ntuire]ntr-adev[r.

Cuv`ntul nostru este: De bun[voie niciodat[, cu sila =i mai pu\in.

}ntr-unul din numerele trecute am]nregistrat zgomotul c[ ]n Basarabia s-ar fi luat deja m[suri administrative din partea Rusiei, care trec dincolo de marginile conven\iei]ncheiate.

Cerem l[murire guvernului. Conven\ia nu trebuie s[r[m`ie liter[ moart[ =i orice trecere peste ea trebuie respins[ ]n orice moment. Nu e permis nim[nui a fi st[p`n]n casa noastr[, dec`t ]n marginile ]n care noi ]i d[m ospe\ie. Dac[ na\ia rom`neasc[ar fi silit[s[piard[o lupt[, va pierde-o, dar nimeni, fie acela oricine, s[n-aib[dreptul a zice c-am suferit cu supunere orice m[sur[i-a trecut prin minte s[ne impun[.

Dar toate acestea sunt considera\iuni f[cute fa\[cu o eventualitate, asupra c[reia st[ruim a fi]n]ndoial[.

Oric`t de mul\i oameni r[i s-ar g[si]n aceast[\ar[, nu se g[se=te nici unul, care ar cuteza s[pun[numele s[u sub o]nvoial[, prin care am fi lipsi\i de o parte din vatra str[mo=ilor no=tri. Guvernul rusesc a

putut s[fac[o]ncercare; a trebuit]ns[s[se]ncredin\eze c[ ]n zadar a f[cut-o. Mai departe nu va merge!

Noi nu pretindem, chiar nu cerem nimic de la puternicul nostru aliat; at`t ]ns[ =i numai at`t. Voim s[p[str[m bune rela\iuni cu vecinii.

Ei bine! Rusia nu se va face vinovat[de o fapt[, care ar fi pentru d`nsa o vecinic[pat[ ]n ochii lumii; ea nu va lua ce noi nu voim s[d[m.

25 ianuarie 1878

CUPRINS

[“CHESTIUNEA RETROCED{RII...”]

Chestiunea retroced[rii Basarabiei cu]ncetul ajunge a fi o chestiune de existen\[pentru poporul rom`n.

Puternicul]mp[rat Alexandru II st[ruie=te s[c`=tige cu orice pre\ st[p`nirea asupra acestei p[r\i din cea mai pre\ioas[parte a vetrei noastre str[mo=e=ti.

}n\elegem pe deplin aceast[st[ruin\[, deoarece, la urma urmelor, pentru interesele sale morale =i materiale, orice stat face tot ce-i st[prin putin\[: Rusia este o]mp[r[\ie mare =i puternic[, iar[noi suntem o \ar[mic[=i slab[; dac[dar \arul Alexandru II este hot[r`t a lua Basarabia ]n st[p`nirea sa, pentru noi, Basarabia e pierdut[.

Dar dac[ne d[m bine seam[, nici nu e vorba s[pierdem ori s[p[str[m Basarabia: vorba e *cum* o vom pierde ori *cum* o vom p[stra.

Nenorocirea cea mare ce ni se poate]nt`mpla nu este c[ vom pierde =i r[m[=i\a unei pre\ioase provincii pierdute; putem s[ pierdem chiar mai mult dec`t at`ta, *]ncrederea ]n tr[inicia poporului rom`n.*

}n via\a sa]ndelungat[niciodat[poporul rom`n nu a fost la ]n[l\imea la care se afl[ ast[zi, c`nd cinci milioane de rom`ni sunt uni\i intr-un singur stat.

Mihai Viteazul a izbutit s[ ]mpreuneze sub st[p`nirea sa trei \[ri =i s[ preg[teasc[ ]ntemeierea unui stat rom`n mai puternic; a fost]ns[destul ca Mihai Viteazul s[moar[pentru ca planul urzit de d`nsul s[

se pr[bu=easc[. Statul rom`n de ast[zi a trecut ]ns[ prin mai multe zguduiri =i r[m`ne statornic fiindc[are dou[temelii: con=tiin\a rom`nilor =i]ncrederea marilor na\iuni europene.

Dac[vom c`=tiga de trei ori at`t p[m`nt pe c`t avem =i vom pierde aceste temelii, statul rom`n, fie el oric`t de]ntins, va deveni o crea\iune trec[toare; iar dac[ne vom p[stra temeliile de existen\[social[, Rusia ne poate lua ce-i place =i pierderile ne vor fi trec[toare.

Ast[zi e dar timpul ca s[ ]nt[rim, at`t ]n rom`ni, c`t =i ]n popoarele mari ale Apusului, credin\a ]n tr[inicia poporului rom`n.

Rusia voie=te s[ia Basarabia cu orice pre\: noi nu primim nici un pre\.

Primind un pre\, am vinde; =i noi nu vindem nimic!

Guvernul rusesc]nsu=i a pus chestiunea astfel]nc`t rom`nii sunt datori a r[m`ne p`n[ ]n sf`r=it consecven\i mo\iunilor votate de c[tre Corpurile legiuitoare; nu d[m nimic =i nu primim nimic.

Rom`nul care ar cuteza s[ ating[ acest principiu ar fi un v`nz[tor.

[10 februarie 1878]

CUPRINS

[“FIINDC{ NOI SUNTEM...”]

Fiindc[noi suntem at`t de orbi\i ]nc`t nu suntem]n stare de a vedea l[murit pozi\ia]n care ne afl[m fa\[cu Rusia =i cu cererea ei pentru retrocesiunea Basarabiei, “Gazeta St. Petersburg” de la 2 (11) februarie are bun[voin\[a ne lumina asupra acestor]mprejur[ri.

Iat[articolul.

Care-i motivul p[rerii negative a rom`nilor ]n privirea cesiunii p[r\ii de sud a Basarabiei; interesul real al \[rii =i al m`ndriei na\ionale? }nainte de toate trebuie s[relev[m c[Rusiei nici prin g`nd nu i-a trecut de a spolia Rom`nia, c[nu poate fi nici vorba m[car de pierderi materiale ale Principatului. Dac[Rom`nia apreciaz[ fruntarii naturale =i rotunjite, dac[ ]n\elege c[ ignorarea acestor condi\ii ]n dezavantajul unui vecin puternic nu duce niciodat[ la un bun rezultat final, atunci nu trebuie s[ fie zg`rcit[cu c`teva mile p[trate de p[m`nt plin de lacuri =i mla=tine. +i nou[ne trebuie o frontier[natural[ca =i Rom`niei =i aceasta nu se poate stabili altfel dec`t primind noi Basarabia de sud, iar nu ced`nd pe cea de

nord, precum cerea mai deun[zi o foaie rom`neasc[. Dac[ pentru Rom`nia e o chestiune de onoare na\ional[=i militar[de-a p[stra partea respectiv[de \ar[, e =i pentru noi o chestiune analoag[de a restabili grani\ele noastre precum erau ele]nainte de 1856.

S[admitem c[de am`ndou[p[r\ile e amor-propriu la mijloc: dar un amor-propriu este acela al unui popor de 80000000, =i cel[lalt al unui popor de patru-cinci milioane.

Presa rom`neasc[ se laud[ f[r[ folos cu conlucrarea Rom`niei la r[zboi, cu jertfele sale, cu ajutorul ce ni l-a adus. }n fapt[, Rom`nia ne-a adus folos real, dar =i-a folosit sie=i cu mult mai mult ]nc[. Au cheltuit zece milioane de franci cu r[zboiul, dar armata noastr[ a pl[tit cu zece, ba cu dou[zeci de milioane mai mult ]n Rom`nia pentru toate necesit[\ile vie\ii. Nu voim s[relev[m]ntrebarea care din cele dou[state e datornic celuilalt; dar i-am sf[tui pe confra\ii no=tri din Bucure=ti s[n-o releveze nici ei. Dac[Rom`nia se arat[ implacabil[ fa\[ cu noi, ea conteaz[ desigur pe sprijinul puterilor; e apoi posibil ca s[-=i g[seasc[ un asemenea sprijin chiar la amicii no=tri cei mai buni, care sunt totdeauna gata de a nedrept[\i pe Rusia; asemenea se poale ca Rusia s[ nu insiste asupra acestor preten\ii, ]nt`mpin`nd rezisten\[ din partea fostului ei aliat. Frontiera noastr[ natural[ trebuie s-o avem, acum ori mai t`rziu; de c`\iva ani mai mult ori mai pu\in nu ne pas[.

Ce se va]nt`mpla ]ns[ atuncea c`nd,]n momentul unor stipula\iuni interna\ionale, Rusia insultat[nu va face nici un fel de preten\ii]n favorul Rom`niei? Anglia =i Austria se vor face din proprie m[rinimie procuratorii Rom`niei? Anglia, care pledeaz[at`t de mult pentru r[m[=i\ele puterii sultanului, Austria, care e contra unor state noi =i puternice la marginile sale? Suntem departe de a amenin\a pe rom`ni, =i amenin\[rile nici n-ar folosi nimic fa\[cu un popor viteaz care a dovedit lumii]ntregi]ndrept[\irea neat`rn[rii sale. Am voi s[ punem numai ]ntrebarea, pe baza ei just[ =i s-o liber[m de complica\iunile care le creeaz[ prin presa rom`n[, ce se las[a fi t`r`t[prea departe.

Noi, pentru a contribui asemenea la restabilirea]ntreb[rii pe bazele ei adev[rate, vom r[spunde urm[toarele:

1. Chestiunea Basarabiei, care poate fi pentru Rusia o chestiune de onoare militar[, de=i dup[a noastr[p[rere r[u]n\eleas[, este pentru noi nu numai o chestiune de onoare, ci una de existen\[. Rom`nia, pierz`nd p[m`ntul ce domineaz[gurile Dun[rii, devine un stat indiferent, de-a c[rui existen\[sau neexisten\[nu s-ar mai interesa absolut nimenea.

Acest interes ar fi indiferent dac[am fi destul de puternici sau dac[cel pu\in am avea noi margini naturale spre vecini care s[ne]nlesneasc[ap[rarea. Dar, cu \ara deschis[spre nord =i fa\[cu un vecin cu precov`r=ire puternic, t[ria noastr[ nu poate consista dec`t

]n interesul economic pe care Occidentul are pentru drumul pe ap[al Dun[rii =i M[rii Negre. Deci pentru acest petic de p[m`nt ]n st`nga Dun[rii, care-a fost al nostru de la 1300]ncep`nd =i pe care Rusia nu l-a posedat dec`t 44 ani, nu exist[nici un echivalent.

2. Presupuind c[din parte-ne n-ar fi dec`t amor-propriu (ceea ce, ]n treac[t vorbind, nu e), nu ]n\elegem de unde ziarul rusesc ia ciudata teorie c[ un popor de 4-6 milioane trebuie s[ aib[ mai pu\in amor-propriu dec`t unul de 80 de milioane? Statele, ca personalit[\i politice, sunt egale *de jure* =i deosebirea *de facto* st[numai]n puterea pe care o dezvolt[ ]ntr-o stare nejuridic[=i anormal[de lucruri, adic[ ]n r[zboi, =i]n]nr`urirea pe care o exercit[prin frica ce inspir[cu amenin\area puterii fizice. Dar dac[e vorba ca puterea fizic[a statelor s[domneasc[, atunci nu mai e vorba nici de amor-propriu, nici de neamor-propriu, ci pur =i simplu de care pe care va bate. Dac[Rusia vrea s[ia cu de-a sila ceea ce i se refuz[de bun[voie, vom rezista, ne va bate =i va lua ceea ce e al nostru, dar cel pu\in nu ni se va putea imputa c[am fost at`t de dec[zu\i ]nc`t, de bun[voie =i cunosc`nd limpede una din principalele noastre condi\iuni de via\[, am dat-o de ]njosi\i ce suntem ]n m`inile Rusiei pentru... bani sau altele.

3. Pl`ngerea c[ armata ruseasc[ ar fi pl[tit 10-20 de milioane mai mult dec`t se c[dea pentru trebuin\ele ei =i cum c[\ara s-ar fi folosit din aceasta e o pl`ngere foarte nelalocul ei de vreme ce nimenea nu poart[ vina ei moral[. E o lege economic[, ]n China, Rusia, Anglia, ca =i-n Rom`nia, c[,]nmul\indu-se cererea unor obiecte, se urc[pre\ul lor. De se folose=te sau nu o \ar[dintr-aceasta este indiferent pe de o parte fa\[cu chestiunea interna\ional[de care e vorba, =i neevitabil pe de alta.

Turcii asemenea iau mai scump de la ru=i pentru obiectele ce le v`nd. Oare turcii au cauz[de a fi mul\umitori Rusiei pentru aceasta'? Nu ne credem]n drept a da lec\ii de economie politic[ziarelor ruse=ti, dar intr-adev[r ne minun[m cum ni se poate face nou[o vin[din trebuin\ele armatei ruse=ti, pe care, dac[=i le procura din Rusia, le pl[tea =i mai scump. Acest pretins c`=tig al negustorilor din Rom`nia nu constituie o pierdere pentru Rusia dac[ea, procur`ndu-=i obiecte de trai din alte locuri =i nu din Rom`nia, le-ar fi pl[tit =i mai scump.

Apoi s[nu uit[m c[parte din aceste pierderi ale solda\ilor, individual vorbind, erau de atribuit ne=tiin\ei lor de-a se orienta, iar pe de alta c[=i traiul rom`nilor s-a scumpit, f[r[ ca produc\iunea s[ se augmenteze ]n mod considerabil. Din contra ]nc[. Afar[ de aceea cheltuielile statului rom`n ca atare, dup[c`t =tim noi, nu sunt de 10, ci de 260 de milioane, ceea ce e o mare deosebire.

4. C`t despre grani\ele naturale ale Rusiei, s[ ne dea voie confra\ii no=tri s[ le-o spunem c[ cu teoria grani\elor naturale departe mergem. Grani\e naturale ]i trebuiesc unui stat slab ca Rom`nia, ce are nevoie de ajutorul configura\iunii teritoriale spre a se ap[ra. Dar ce grani\e naturale ii trebuiesc puternicei Rusii contra periculoasei =i amenin\[toarei Rom`nii? Iar grani\ele naturale ale sistemului de stepe de peste Nistru sunt Carpa\ii =i Dun[rea, adic[ Rom`nia]ntreag[. Dac[Rusia voie=te]ntr-adev[r s[realizeze teoria grani\elor naturale, atuncea ar trebui s[anexeze toat[Rom`nia, dac[cerin\a de grani\e naturale ar fi... un drept. Noi =tim c[sub pretextul de-a avea grani\e naturale s-ar putea cuceri universul]ntreg.

Din parte-ne ni se pare]ns[c[nici onoarea de stat =i cea militar[a Rusiei nu poate pretinde de a se lua de la un popor un p[m`nt care de cinci sute de ani este al lui =i pe care de bun[voie nu voie=te s[-l dea, nici Rusia n-are nevoie fa\[ cu... amenin\[toarea noastr[ putere de a=a-numitele grani\e naturale, c-un cuv`nt, c[nu e nici un motiv plauzibil pentru a face o asemenea cerere, pe c`nd noi avem grave, foarte grave motive de a o refuza.

CUPRINS

[14 februarie 1878]

[“DE C~TE ORI S-A F{CUT }N PARLAMENTUL NOSTRU...”]

De c`te ori s-a[u] f[cut ]n Parlamentul nostru ]ntreb[ri guvernului asupra adev[ratelor condi\ii de pace ale Rusiei, de c`te ori s-a ridicat prin pres[chestiunea Basarabiei, de at`tea ori guvernul r[spundea c[

nu =tie nimic, c[ci =i celelalte guverne nu =tiu nimic despre acestea, iar]n privirea Basarabiei ne r[spundea “Rom`nul”: Calomnii de ale conservatorilor, ca s[ discrediteze guvernul, scorniri ca s[ am[geasc[ opinia public[, cai verzi pe pere\i =i inven\iuni care pun la ]ndoial[ loialitatea ]naltului nostru aliat, fum care se va risipi la cea dint`i raz[de adev[r.

Iat[ ]n fine c[sosi generalul Ignatief, pentru a ne spune nou[tuturor c[Dumnezeu a f[cut lumea la 1812 =i c[pentru Rusia numai aceea e drept ce s-a f[cut de atunci]ncoace. Deci, fiindc-au anexat Basarabia la 1812, trebuie s[reanexeze ast[zi p[rticica ce-am rec[p[tat-o noi cu mare greu la 1856.

+tiindu-se c[lumea nu-i f[cut[la 1812 =i Basarabia a fost a noastr[din veacul al patrusprezecelea, ba poart[chiar numele celei mai vechi dinastii rom`ne=ti, a dinastiei Basarabilor, care luase partea de loc de la t[tari ]ntr-o vreme ]n care nu prea era vorba de ]mp[r[\ia ruseasc[ =i fiindc[ guvernul nostru =tie importan\a ]mpreunat[ cu aceast[ cucerire a lui Mircea cel B[tr`n era natural ca guvernul nostru... s[nu =tie nimic, absolut nimic despre inten\ia Rusiei, ba, mai mult]nc[, at`t era de ne=tiutor asupra acestui punct, pe care celelalte puteri ]l =tiau ]naintea trecerii Dun[ri[i] a armatelor ruse=ti, ]nc`t au intrat =i]n r[zboi pentru ru=i. Ca s[ar[t[m c`t[dreptate avea guvernul c[nu =tie absolut nimic, reproducem pasajele de mai jos din nota pe care contele +uvalof a comunicat-o lui Lord Derby deja la 8 iulie 1877.

Aceast[not[d[asigur[ri cum c[interesele engleze nu vor fi atinse nici]n Egipt, la Canalul de Suez, nici la Golful Persan, nici]n Dardanele, pentru c[Rusia pune mare pre\ pe neutralitatea Angliei. Apoi spune condi\iile unei p[ci care s-ar]ncheia]nainte de a trece ru=ii Balcanii. }n aceste condi\ii se prevede reforma Bulgariei, rotunjirea frontierilor Serbiei, noua pozi\ie a Bosniei =i Her\egovinei =i]n sf`r=it vine la Rom`nia =i la preten\iile proprii ale Rusiei.

> C`t despre Rom`nia, care =i-a proclamat neat`rnarea,]mp[ratul e de p[rere c[aceasta e o chestiune ce caut[s[fie regulat[prin]n\elegere comun[.
>
> Aceste condi\ii fiind primite, cabinetele ar putea s[exerciteze o presiune comun[asupra Por\ii, spuindu-i c[,]n caz de ar refuza, r[m`ne r[spunz[toare pentru toate urm[rile r[zboiului.

Dac[Poarta ar cere pace =i ar primi condi\iunile pomenite mai sus]nainte de a fi trecut armatele noastre Balcanii, Rusia ar primi pacea, dar =i-ar p[stra dreptul de a condi\iona pentru sine c`teva foloase ca compensa\iune pentru cheltuielile de r[zboi. Aceste foloase n-ar ]ntrece retrocesiunea Basarabiei cedat[ la a. 1856 p`n[la malul de Nord al Dun[rii (except`ndu-se a=adar Delta Dun[rii), =i cedarea Batumului]mpreun[cu teritoriul]nvecinat.

}n asemenea caz Rom`nia ar fi desp[gubit[ prin ]n\elegere comun[ sau prin proclama\iunea neat`rn[rii sale, sau, “r[m`n`nd vasal[“, prin cesiunea unei p[r\i din Dobrogea. Dac[Austro-Ungaria ar cere asemenea o compensa\ie, fie pentru c`=tigurile Rusiei, fie pentru siguran\[contra reform[rii f[cute]n favoarea principatelor cre=tine din Peninsula Balcanic[, atunci Rusia nu se va]mpotrivi ca Austro-Ungaria s[-=i afle aceast[compensa\ie]n Bosnia =i,]n parte,]n Her\egovina. Acestea sunt barele pe care le-ar aproba }mp[ratul cu inten\ia de a stabili o]n\elegere]ntre sine, Europa =i Anglia =i de a ajunge]n cur`nd la pace. Contele +uvalof e ]mputernicit de a cerceta p[rerile lordului Derby ]n aceast[ privin\[, f[r[ de a-i t[g[dui c`t[valoare pune cabinetul imperial pe p[strarea bunei]n\elegeri cu cabinetul din Londra.

}ncolo Rusia amenin\[c[, dac[Turcia nu s-ar]nvoi cu aceste condi\ii]nainte de a trece o=tirile ruse=ti Balcanii, atunci condi\iile vor deveni mai grele etc.

Din aceste dest[inuiri afl[m dou[lucruri aproape cu siguran\[. }nt`i, c[ Anglia a =tiut condi\iile adev[rate de pace ]nc[ de la iulie 1877, al doilea, c[ Austria le-a =tiut asemenea, de vreme ce i s-a propus, drept compensa\ie pentru c`=tigurile ruse=ti, Bosnia =i parte din Her\egovina, al treilea, c[deja din iulie 1877 Rusia ceruse pentru sine Basarabia. Este verosimil ca Austria, care nu voie=te Bosnia =i Her\egovina, =i Anglia, care \ine la existen\a Turciei, f[r[a face o chestiune capital[din aceast[existen\[, s[nu fi spus nimica ministerului nostru de externe despre aceasta?

Dar s[zicem, *posito sed non concesso*, cum c[ ]ntr-adev[r nici una din puteri, nici binevoitoarea Italie, nici indiferenta Fran\[n-au avut de zis nici un cuv`nt ]n privirea integrit[\ii Rom`niei =i c-am r[mas cu totul izola\i. Se potrivea oare cu rolul guvernului rom`nesc s[ t[g[duiasc[ acest lucru =i s[ ne joace p`n[acuma trista figur[a unui]n=el[tor]n=elat ?

Ceea ce am fi cerut e ca guvernul liberal, presupuindu-l chiar compus din oameni]nstr[ina\i, s[spun[sincer pericolele]n care plute=te \ara =i s[se duc[ ]n]ntunericul din care a ie=it, pentru a l[sa s[lucreze oamenii a c[rora nume de la a. 1870]ncoace e legat cu]nsu=i destinatele \[rii =i a c[ror cea mai mare glorie ar fi ca s[moar[pentr-o \ar[a c[rei trecut =i m[rire ei au creat-o. Prin urmare elementul istoric din Rom`nia ar fi trebuit s[ predomneasc[ ]n aceste momente, ]n care istoria ]ntreag[ a Rom`niei e primejduit[. +i creaz[-se c[cel din urm[r[ze= din vremea lui +tefan Vod[sau a m[ri\ilor Basarabi are mai mult sim\ istoric =i mai mult[iubire de \ar[dec`t veniturile care decid ast[zi asupra |[rii Rom`ne=ti.

CUPRINS

[15 februarie 1878]

[“}N NUM{RUL NOSTRU DE VINERI...”]

}n num[rul nostru de vineri am publicat o coresponden\[din Bucure=ti a ziarului “Nordul.” Opinia acestui ziar este important[. El reprezint[ ]n Europa ideile =i tendin\ele politicii ruse=ti. El este pe l`ng[ aceasta un jurnal oficios, adic[ prudent =i cump[tat. Vom observa c[ mai ]nt`i a p[strat asupra chestiunii Basarabiei cea mai ad`nc[ t[cere =i numai dup[ ce aceast[ chestiune a fost pus[ oficial la ordinea zilei a diploma\iei, el ]n sf`r=it a deschis gura despre d`nsa.

Nu putem a ne]ndoi un moment ca aceast[coresponden\[s[nu reproduc[ ]n mod fidel nu numai ideile, dar chiar limbajul guvernului rusesc.

Ce zice dar organul cabinetului din St. Petersburg ? Cum face istoricul chestiunii =i]n ce mod poleie=te hapul pe care vrea s[fac[s[-l]nghit[Rom`nia’? Argumenta\iunea sa pare solid[ pentru cei ce nu cunosc chestiunea, atitudinea sa pare binevoitoare Rom`niei =i pove\ele sale p[rinte=ti: *Le seigneur Jupiter sait dorer la pilule.* Mai]nt`i stabile=te c[Basarabia a fost cucerit[de ru=i]n 1812 de la popula\iunile s[lbatice locuind sub corturi, asem[nate cu cerchezii, =i c[ ]n 1856 ea n-a fost dar restituit[legitimilor s[i proprietari.

At`tea cuvinte, at`tea erori istorice. Basarabia]n 1812 f[cea parte integrant[din Moldova, de care fusese alipit[ ]n curs de mai bine de *patru sute de ani.* Ea a urmat p`n[la 1812 soarta acestui principat, a c[rui a const[it]uit aproape jum[tatea. Independent[la]nceput, ca Moldova, =i sub dinastia Bogdanilor, a sus\inut acea lupt[eroic[=i dispropor\ionat[ ]n contra islamismului]nving[tor a c[rei culme str[lucitoare au fost victoriile lui +tefan cel Mare, lupt[care, cu mult]nainte de apari\iunea politic[a Rusiei pe scena lumii, a oprit la Dun[re, parte prin arme, parte prin]n\elepte tratate, progresele sp[im`nt[toare ale Semilunei. }n sf`r=it,]mpreun[cu Moldova, a intrat cu }nalta Poart[ ]n acele rela\ii r[u definite pe care diploma\ia modern[,]n lips[de alte cuvinte, le-a caracterizat prin numirile]mprumutate dic\ionarului feudalit[\ii, de *suzeranitate* =i *vasalitate,* dar care]n drept constituiau mai mult un fel de independen\[a celui slab protejat[de cel tare,]n schimbul a c`torva ]ndatoriri precise. Se va zice poate c[ ]n limbajul Por\ii Otomane, la acea epoc[, Valahia =i Moldova formau parte din Imperiul otoman cu toate privilegiile =i imunit[\ile lor. Este adev[rat. Dar nu trebuie a se uita c[ atunci padi=ahul lua titlul de ]mp[rat al ]mp[ra\ilor =i considera tot p[m`ntul cunoscut ca fiind proprietatea sa, cel pu\in]n drept dac[nu]n fapt. Ori=icum,]n 1812, ca]n tot cursul istoriei sale, Moldova cu Basarabia]mpreun[formau un stat deosebit, cu legile =i prin\ul s[u, =i se aflau supuse numai la ceea ce diploma\ia a numit impropriu *suzeranitatea Por\ii Otomane.* Basarabia fiind]n aceast[situa\iune]n 1812 a fost,]n *actul oficial de cesiune, dob`ndit[de c[tre Rusia de la Poarta Otoman[,* dar]n realitate r[pit[de la legitimul =i adev[ratul s[u proprietar, care era Moldova, =i transmis[de c[tre acel ce nu avea drept s-o cedeze la acel ce nu avea drept s-o ia. }n nici un caz n-a fost cucerit[, c[ci Rusia, atuncea chemat[ ]nd[r[t de invaziunea napoleonian[, se retr[gea]n grab[, =i]nc[=i mai pu\in cucerit[de la popula\iunea musulman[-t[t[rasc[locuind sub corturi.

Se poate ca]n sudul Basarabiei, precum]n Crimeea =i sudul Rusiei, precum]n Dobrogea, s[se fi aflat pe atunci c`teva p`lcuri de bandi\i nesupu=i, t[tari musulmani ce]nfruntar[autoritatea guvernelor regu-

late ale acestor localit[\i, care era, atunci ca =i acum, Moldova, Poarta Otoman[=i Rusia. }ns[se poate oare serios sus\ine c[de la d`n=ii Rusia a cucerit Basarabia, dac[ este vorba de cucerire? +i c[ d`nsa revendic[aceast[provincie ast[zi ca legitima lor mo=tenitoare? *Popula\iunea musulman[-t[t[rasc[locuind sub corturi,* form`nd o entitate politic[ ]n mijlocul Europei =i la]nceputul secolului al XIX-[lea], este o ingenioas[descoperire a corespondentului “Nordului”, pentru care ar trebui s[solicite un brevet de inven\iune.

}n orice caz, dac[se aflau]n mla=tinile Deltei Dun[rii c`teva triburi vagabonde de t[tari, imensa majoritate a popula\iunii era compus[ de *rom`ni agricultori,* cu portul, cu limba, cu tradi\iunile rom`ne. Chiar ast[zi ei formeaz[ ]n Basarabia r[mas[rus[o popula\iune compact[de aproape 700 000 locuitori.

Iat[pentru ce sus\inem c[mica parte de Basarabie pe care o posed[Rom`nia a fost ]ntr-adev[r restituit[ legitimului s[u proprietar. Iat[ r[spunsul nostru ]n privin\a dreptului Rom`niei asupra Basarabiei.

Dar, adaug[corespondentul “Nordului”, chiar a=a s[fie, alta era]n 1856 a da Basarabia micului principat al Moldovei, =i alta este a o l[sa ast[zi]n m`inile *unui puternic stat* de al doilea ordin, ca Rom`nia. Va s[zic[motivul Rusiei principal ar fi temerea ce i-ar insufla puternica Rom`nie, al c[rei teritoriu n-are nici sfertul din ]ntinderea celei mai mici *gubernii ruse=ti,* care are ast[zi 4 milioane =i jum[tate locuitori, cam ]mpu\ina\i la fiecare zece sau 15 ani prin r[zbelele frecvente dintre vecinii s[i puternici. Acest stat ar ]nsp[im`nta]n viitor pe puternica Rusie, care numai ast[zi num[r[80 milioane de locuitori.

Pe l`ng[ aceasta se mai constituie ]n Orient pe flancul acestei teribile Rom`nii dou[principate slave, *Serbia* =i *Bulgaria,* tot at`t de importante fiecare din ele ca ]ns[=i Rom`nia. +i cu toate astea Rom`nia este de temut =i ]n contra ei trebuiesc luate m[suri de siguran\[! Nu credem a putea caracteriza mai bine un asemenea ra\ionament dec`t l[s`ndu-i numele ce]nsu=i corespondentul “Nordului” simte c[-l merit[, adic[acel de panglic[rie dialectic[.

Dac[Rom`nia a violat Tratatul de Paris, adaug[ ingeniosul corespondent, de ce Rusia s[-l respecte? Apoi oricine poate opune Rom`niei

acest ra\ionament, afar[de]ns[=i Rusia. Dac[Rom`nia nu viola Tratatul din Paris, apoi Rusia putea s[ treac[ Prutul f[r[ opunere, chiar armat[? Apoi toate resursele Rom`niei erau s[fie puse la dispozi\iune Rusiei? Apoi]ns[=i armata rom`na era ]n drept s[ treac[ Dun[rea =i s[ soseasc[ sub ]nt[riturile Plevnei, la un moment destul de oportun? Toate astea nu s-au putut face desigur f[r[ violarea Tratatului din Paris. Dar[ Rusia, care a cerut aceste c[lc[ri de la Rom`nia =i care s-a folosit de ele, este ea]n drept ast[zi s[le repro=eze Rom`niei =i s[se bazeze pe ele spre a o dezmembra? Scrupulele nu sunt prea la mod[ ]n diploma\ia de ast[zi, dar[toate au o margine]n lumea asta =i chiar dreptul celui mai tare trebuie]nc[s[se rezeme pe o umbr[oarecare de ra\iune =i de moral[.

Suntem siguri c[diploma\ia ruseasc[o va]n\elege]n cele din urm[. C`t pentru cuv`ntul de *ingratitudine*, pe care corespondentul “Nordului”]l strecoar[la sf`r=itul articolului s[u, sunt multe de zis ]n privin\a aceasta. Nu neg[m ]ndatoririle ce avem c[tre Rusia, c`nd acum vreo cincizeci de ani ea a f[cut s[re]nvieze privilegiile noastre c[lcate]n picioare de Poart[, aceasta n-o uit[m;]ns[, din nenorocire, trebuie s[ne aducem aminte c[aceast[binefacere a fost r[spl[tit[prin pierderea Basarabiei, care este a treia parte din teritoriul Rom`niei, =i din care buc[\ica restituit[ la 1856 este ast[zi ]nc[ obiectul poftelor cabinetului din St. Petersburg. Pe l`ng[asta, de c`te ori de atunci n-am pl[tit acest serviciu?

|ara noastr[a fost c[lcat[de vreo patru-cinci ori]n acest secol de c[tre Rusia; din aceast[cauz[comer\ul =i agricultura noastr[au trebuit s[sufere ni=te catastrofe aproape periodice, care la fiece zece-cincisprezece ani ne fac a pierde tot fructul muncii noastre. Noi suntem baza de opera\iuni a Rusiei]n contra Imperiului turcesc. Noi]i servim de gr`nar, de cazarm[, de pozi\iune ]naintat[. I-am dat ]n at`tea r`nduri bog[\ia noastr[, fructul muncii noastre; de ast[ dat[ i-am dat =i s`ngele nostru.

Dac[s-ar trage o socoteal[, nu =tim care ar r[m`ne dator, marea Rusie, sau mica Rom`nie? }ns[noi nu insist[m asupra acestei contabilit[\i politice. Nu credem]n proverbul francez c[*les bons comptes*

font les bons amis. Ast[zi ne ofer[o tocmeal[, o compensa\iune, Dobrogea]n locul Basarabiei. Darurile sale ni se par primejdioase.

Misiunea Rom`niei este pe malul st`ng al Dun[rii, n-are ce c[ta pe malul drept, unde, de=i locuiesc mul\i rom`ni, totu=i majoritatea popula\iunii este de gint[ slav[. A ne l[sa ceea ce avem, iat[ ce cerem de la stricta dreptate a Rusiei. De la echitatea =i ]n\elepciunea ei =i a Europei am putea cere numai Delta Dun[rii, care a fost a noastr[, =i indemnitatea pentru pagubele noastre de r[zbel. At`ta =i nimic mai mult. Dac[nici at`ta nu putem ob\ine, ei bine, aceasta se va ad[uga la partea activului nostru de recuno=tin\[ =i vom avea cel pu\in m`ndria de a fi]ndatorat gratis o mare, bogat[=i puternic[ ]mp[r[\ie.

[19 februarie 1878]

CUPRINS

[“DE C~TEVA ZILE LIMBAJUL ZIARELOR LIBERALE...”]

De c`teva zile limbajul ziarelor liberale s-a ]n[sprit peste m[sur[; ele bat toba cea mare =i ne ]nvinov[\esc — ca totdeauna — c[ unica noastr[ \int[ este de a compromite =i r[sturna ministerul ]n momente at`t de grele. O acuzare =i mai grav[este c[, cu ajutorul Rusiei, am voi s[ ]nl[tur[m Constitu\ia =i c[pierdem ocazia de a ne recomanda]nving[torilor, ced`ndu-le Basarabia =i primind]n schimb... o alt[constitu\ie.

}n “Coresponden\a politic[“ g[sim apoi =tirea c[M.S. Domnul va abdica]n caz dac[ru=ii ar insista]n cererea lor pentru Basarabia, iar ru=ii propun candidat pentru domnie pe prin\ul Grigorie Mih. Sturdza. Prin\ul Grigorie Mih. Sturdza este]ns[unul din cei care au subsemnat peti\ia de la Ia=i.

Al[tur`nd “Coresponden\a politic[“ cu acuza\iunile “Rom`nului” vedem c[=tirile acestea trebuie s[aib[unul =i acela=i izvor.

De aceea vom discuta punct cu punct aceste =tiri, nu pentru a r[spunde “Rom`nului”, pentru c[, o spunem de mai ]nainte, cine ne crede pe noi r[i rom`ni, r[i na\ionali=ti =i r[i patrio\i nu merit[ca s[discut[m cu d`nsul. Cine este]n stare s[cread[c[partidul conserva-

tor, a c[rui existen\[este legat[de existen\a \[rii, a c[rui istorie p`n[ ieri [era] ]ns[=i istoria \[rii, ar fi ]n stare s[ dea ast[zi m`na cu ru=ii, dup[, experien\ele f[cute cu Cantemir Vod[, dup[fanario\i, dup[v`nzarea Bucovinei, care s-a f[cut printr-un general rus, dup[ r[pirea Basarabiei, f[cut[ asemenea prin cump[rarea lui Moruzi, dup[ Regulament, care a introdus ]nceputurile de statornicie economic[, =i social[ ]n clasele istorice ale \[rii, cine ar crede deci c[ noi, care vedem limpede toate ]nr`uririle rele =i toate dezastrele urmate din alian\ele cu Rusia, am da ast[zi m`na cu ea pentru a schimba legile interne ale \[rii, acela ar trebui s[-=i zic[ pe fa\[: conservatorii sunt str[ini, tr[d[tori de \ar[ =i trebuie extermina\i. Aceasta-i singura concluzie ce se poate face din acuzarea “Rom`nului” =i-i rug[m s-o fac[. Dar repet[m c[, asemenea acuzator nu merit[nici un r[spuns.

Noi le vom aduce aminte dou[lucruri. C`nd s-a anexat Bucovina nu s-a g[sit un singur boier accesibil mituirii, c`nd s-a r[pit Basarabia asemenea nu s-a g[sit nici unul care s[fi consim\it cu ru=ii. Protestul Divanului de la 1812 e fa\[.

Dar la ce s[mai r[sfoim istoria, a c[rei pagini sunt pline de s`ngele =i de lacrimile noastre =i ]n care sunt ]nscrise vremi c`nd neamul d-lui C.A. Rosetti petrecea sub cerul fericit al Grecici, iar al d-lui Voinov prin Bulgaria. S[venim la acuz[rile actuale.

Voim s[schimb[[m] Constitu\ia, zice “Rom`nul”, conform cu stipula\iunile peti\iei de la Ia=i.

Peti\ia de la Ia=i era f[cut[ ]n vreme de pace, c`nd nu era vorba de invazie ruseasc[: a fost adresat[ M[riei Sale Prea]n[l\atului nostru Domn, ca o formulare de dorin\e a c[ror realizare se c[uta tot pe calea prev[zut[ de ]ns[=i Constitu\ia \[rii. De atunci ]ncoace opiniile noastre s-au ad`ncit =i]n orice caz repetarea acelei peti\ii ar avea acela=i spirit, dar nu se =tie dac[ar mai con\ine acelea=i puncte sau =i altele. Dar, dac[ea s-ar repeta, o spunem de mai-nainte, c[aceasta s-ar]nt`mpla numai ]n vreme de pace =i, de voim o schimbare, e numai urm`nd calea legiuit[. Suntem contra lovirilor de stat, pentru c[ele]mpu\ineaz[con=tiin\a de drept a poporului, ba o nimicesc chiar. Aceast[con=tiin\[, at`t de r[u]ncurcat[prin introducerea a sute de

legi traduse din fran\uze=te, nu trebuie nimicit[prin r[sturnarea de legi fundamentale pe care M. Sa Domnul a jurat. M. Sa Domnul trebuie dezlegat de jur[m`ntul s[u prin acelea=i puteri care l-au legat cu jur[m`nt, deci tot prin na\ia rom`neasc[. Precump[nirea pe care Constitu\ia actual[o d[avoca\ilor f[r[pricini =i claselor nepozitive asupra claselor istorice =i pozitive nu ne place desigur nou[, c[ci]ntr-un popor de \[rani, mari =i mici, am dori ca clasele \[r[ne=ti, fie sub forma de proprietar mare, fie sub forma de r[ze=, mo=nean,]mpropriet[rit, s[aib[de zis cuv`ntul cel dint`i =i cel de pe urm[. Am dori asemenea o pozi\ie material[mai bun[pentru preo\ime =i pentru]nv[\[torul s[tesc, cu un cuv`nt toate ramurile de activitate c`te au]n vedere ridicarea =i emanciparea prin cultur[a claselor agricole am dori s[se bucure de o deosebit[aten\ie, ceea ce ast[zi nu se]nt`mpl[, c[ci Constitu\ia a creat un pov`rni= fals, pe care se mi=c[mai mult ori mai pu\in toate guvernele. Am dori apoi statornicia]n toate ramurile administra\iei =i justi\iei, neat`rnarea func\ionarului onest =i inteligent de capriciile ministrului, =i toate acestea nu se pot introduce f[r[o schimbare a mecanismului actual, n[scut sub dictarea Constitu\iei.

Dar de la aceste dorin\e, pe care sper[m a le putea]mplini pe calea prescris[de lege =i]n vreme de lini=te =i pace, p`n[ la ]n\elegerea cu Rusia ca s[ ne ajute a face lovire de stat =i s[-i d[m drept recompens[ Basarabia, este deosebire c`t cerul de p[m`nt. Rusia e prea puternic[ pentru ca s-o putem birui, dar Rusia nu e destul de puternic[ pentru a ne face s[-i d[m de bun[voie o palm[ de loc din p[m`ntul patriei sau s[-i cerem ajutorul pentru schimbarea legilor interne ale \[rii.

Venim acum la =tirile “Coresponden\ei politice”.

Dac[M. Sa voie=te s[abdice nu putem =ti, de=i am putea-o]n\elege. Dup[ce M. Sa s-a purtat at`t de cavalere=te cu Rusia =i spera a fi tratat pe un picior egal, cum se =i cuvine cobor`torului nobil dintr-o familie care =i-a amestecat s`ngele cu acela al lui Carol Magnu =i care e mai veche =i istoric mai ]nsemnat[ dec`t cea de Holstein (Romanof),]n\elegem ca inima M. Sale s[fie jignit[de cererea Rusiei, care nu se

poate justifica din nici un punct de vedere. Dar opinia noastr[nu este ca M. Sa s[abdice. Fratele M. Sale, care ar urma]n mod firesc la tron, nu ar avea acele experien\e dureroase ale M. Sale care l-ar prezerva pe viitor de experimente primejdioase ale partidului extrem, compus din oamenii ce nu =tiu nimic =i nu au nimic, care nu cunosc istoria \[rii lor, nu au averi de pierdut, nici un nume istoric de p[strat =i care nu risc[dec`t cel mult ridicola lor personalitate individual[ supun`nd \ara la cele mai grele]ncerc[ri.

C`t despre candidatul rusesc, care ar fi prin\ul Gr. M. Sturza, credem c[ =tirea e o pur[ calomnie r[sp`ndit[poate de chiar inamicii na\ionalit[\ii noastre pentru a discredita pe aceia care se opun ast[zi mai mult preten\iilor Rusiei.

Prin\ul face parte din partidul conservator; prin urmare e dinastic =i apoi e de-a dreptul absurd de a crede c[ar primi s[fie recomandat de ru=i pentru junghierea propriei sale patrii.

Noi avem credin\a c[nu vom pierde Basarabia. Cererea Rusiei e strig[toare la cer, nemaipomenit[, apoi p[m`ntul de care e vorba nu e rupt din trupul Rusiei, precum le place a sus\ine, ci al nostru de pe la ]nceputul veacului al patrusprezecelea, =i n-a fost nici cincizeci de ani sub domina\ie ruseasc[. Putem dovedi oricui cu documente =i cu istoria ]n m`n[, c[n-a fost nici cucerit cu sabia de ru=i. Prin influen\[englez[, turcii au cedat un drum ru=ilor, pe care drum ru=ii, prin “mituirea” comisarilor turci l-au pref[cut]ntr-o \ar[. E aceea=i istorie ca =i]n Bucovina, numai sub alte]mprejururi. C[comisarii turce=ti au v`ndut pe ruble un p[m`nt ce *nu* era al lor nu e motiv ca rom`nii s[-=i v`nd[pe ruble p[m`ntul patriei lor str[veche.

Prin urmare vom ie=i din r[zboi c-o mul\ime de experien\e dureroase, care vor servi de]nv[\ M. Sale, cu pierderi de oameni =i bani, ruina\i poate — dar nu vom pierde Basarabia, =i desigur nu cu bun[voia noastr[.

[21 februarie 1878]

[“VENIM }NC{ O DAT{ ASUPRA SCRISORII...”]

Venim]nc[o dat[asupra scrisorii adresate directorului ziarului “*Le Nord*” de c[tre un domn X. din Bucure=ti. Deci reproducem textul francez, ca s[nu fie]ndoial[de autenticitate =i ca s[vedem argumentele de care se serve=te pentru a justifica cererea Rusiei.

De quoi s’agit-il en effet? De la restitution à la Russie d’un territoire qu’elle a dû céder à la suite de la guerre de Crimée...

Je rechercherai l’historique de ce lambeau de terre, qui n’a pas été arraché à la Russie par la force des armes, ni conquis par la Roumanie...

La Bessarabie a été conquise à une grande époque et par des généraux au renom populaire, Roumiantsof, Soumarof, sur une population musulmane, tatare, campant sous la tente et reproduite assez fidèlement de nos jours par ces odieux Tcherkesses... Ainsi conquise sur ces peuplades à demi sauvages, la Bessarabie, à ,,aucun point de vue”, n’a pu être considérée par le Traité de Paris ,,comme restituée à ses possesseurs légitimes”.

}nainte de toate un preambul. “Basarabia” este numele medieval al |[rii Rom`ne=ti =i vine de la numele dinastiei |[rii Rom`ne=ti, a Basarabilor. }n secolul al patrusprezecelea Mircea cel B[tr`n, vestitul domn al |[rii Rom`ne=ti =i despot al Dobrogei, domn al Silistrei =i al \[rilor t[t[re=ti p`n[ la mare, cel care a luat parte la b[t[lia de pe =esul Kossovo, la b[t[lia de la Nicopole, ]ntre lupt[torii cre=tini ]ntre care erau conetabilul Fran\ei, regele Ungariei =i marele prior Frideric de Hohenzollern, acest Mircea =i-a ]ntins domnia p`n[ ]n Nistru, de unde partea aceea de loc care e]n posesiunea noastr[a p[strat numele de Basarabia de la Mircea Basarab. Va s[zic[“le vrai possesseur” este |ara Rom`neasc[, *Valachia magna*.

Ceea ce se nume=te Basarabie ruseasc[au binevoit ru=ii s-o numeasc[astfel, dar aceea, afar[de p[r\ile de la sud, e Moldov[curat[=i anume jum[tatea \[rii Moldovei.

A cui a fost]ns[Basarabia noastr[p`n[ ]n Nistru]n veacul al patrusprezecelea? A unor t[tari pe care generalii vesti\i (=i ce trece oare peste un general vestit?) i-au cules de sub corturi, “roiuri” pe jum[tate s[lbatece, zice d. X.

Nu vorbim de ziua de ast[zi. Rom`nii sunt]n majoritate absolut[ ]n Basarabia noastr[=i str[inii sunt coloniza\i de Rusia de la 1812]ncoace. S[-i vedem pe t[tarii d-lui X de la 1400-1500.

La anul 1407 Alexandru cel Bun reguleaz[prin o conven\ie incheiat[cu negustorii din Lemberg nego\ul de import, export =i tranzit. Acolo se zice:

Export`nd m[rfurile spre p[r\ile t[t[re=ti (Crimeea) se va pl[ti de la 12 c`ntare:]n Suceava 1 rubl[de argint,]n Ia=i 30 gro=i,]n *Cetatea Alb[* (Akkermann) jum. rubl[de argint; iar merg`nd nu prin Cetatea Alb[, ci prin *Tighina*, se va pl[ti aicea vama Cet[\ii Albe.

Alexandru cel Bun era t[tar!

La anul 1420, ierodiaconul rusesc Zosima, c[l[torind c[tre Sfintele Locuri prin Moldova, spune urm[toarele:

De la Kiev, cu negu\[tori =i cu boieri mari, am mers treizeci de mile, iar[o mil[e ceva peste cinci verste, =i am ajuns departe la un fluviu numit Bug, unde st[ora=ul Braslav, =i am st[tut acolo o s[pt[m`n[. De aci am purces prin c`mpul t[t[resc, merg`nd cincizeci de mile prin acel =leah t[t[resc numit drum spre Dun[re; iar[ l`ng[locul Mitirevi-K[mini am dat peste fluviul numit Nistru. Aici fu trec[toare =i grani\[moldoveneasc[; din cealalt[parte a Nistrului se pl[te=te pentru trec[toare moldovenilor, iar din ceast[parte marelui duce litvan Vitold, adic[totalitatea d[rii se ia din partea din care se]ncepe trecerea =i apoi moldovenii =i litvanii =i-o]mpart pe jum[tate. De acolo cale de trei zile p`n[ la Cetatea Alb[ pe teritoriul Moldovei. +ezur[m la Cetatea Alb[ dou[ s[pt[m`ni. De la Cetatea Alb[p`n[ la mare este o distan\[ de nou[ verste. Chiar la gura Nistrului st[ un st`lp numit Fonar (f[nariu), aci e =chelea pentru cor[bii.

Publicat de Saharof]n *Skazaniia russkogo naroda*, Petersburg 1849.

Cetatea Alb[era deci... t[t[rasc[!

La anul 1421 cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasador din partea regelui Fran\ei Carol VI =i a regelui Angliei Enric V, descrie]n cartea sa *Voyages et ambassades de Messire Guillebert de Lannoy en 1399-1450*]nt`lnirea cu Alexandru cel Bun =i c[l[toria la Cetatea Alb[. Merg`nd, a ajuns la *une ville fermée et port sur la ditte mer Majour, nommée Mancastre ou Bellegrad ou il habitent Génevis, Wallakes et Hermins* —

adic[a ajuns la Bielograd (Cetatea Alb[) unde locuiesc genovezi, rom`ni =i armeni. Cavalerul, pr[dat de ho\i l`ng[apa Nistrului, se adreseaz[lui Alexandru Vod[, “care este Domn al Cet[\ii Albe”, =i este satisf[cut, c[ci ho\ii prin=i au fost adu=i cu lan\uri de g`t]naintea cavalerului =i i-au]napoiat banii.

Deci tot t[tari sub corturi... din Genova, Moldova =i \ara armeneasc[.

Ciuda\i t[tari!

La anul 1453 Alexandru Vod[, fiul lui Ilia=, d[ruie=te prin hrisov din Suceava m[n[stirii Pobrata mai multe regalii. Hrisovul e isc[lit =i [de] d-nia lui Stanciu, p`rc[lab de Cetatea Alb[. Tot t[tar!

La anul 1475 un arhitect grec, anume Theodor, face, din porunca lui +tefan cel Mare =i sub privegherea p`rc[labului, un turn nou =i un zid la Cetatea Alb[. El o spune aceasta prin o inscrip\iune greceasc[, *care st[=i* AST{ZI *pe r[m[=itele vechilor t[rii din actualul Akkermann*. Textul pe zid zice: “Aceast[cetate s-a zidit]n zilele preaevlaviosului Domn Io +tefan Voievod prin]ngrijirea magistrului provinciei =i comandantului cet[\ii (τοῦ μαγιστρου τηζ αφεντιαζ χαι τοῦ χαστρου επιττατου)

+tefan Vod[se =tie c[-i t[tar, iar magistrul era asupra unei provincii t[t[re=ti =i comandant peste o cetate de tatari din Genova.

La anul 1480 +tefan Vod[ ]nt[re=te prin hrisov lui Mihu Buzatul o mo=ie. Isc[lit e hrisovul de d-nia lor Gherman =i Oan[*p`rc[labi de Cetatea Alb[*, Iva=cu =i Maxim, *p`rc[labi de Chilia*. Boierii ace=tia sunt t[tari, ca =i +tefan Vod[!

Anul 1513. }n cartea geografic[publicat[de Essler =i George Ubelin, la Strassburg, =i intitulat[*Tabula moderna Sarmatiae =ive Hungariae, Poloniae, Russiae, Prussiae et Valahie* (reprodus[de Lelewel]n *Géographie du Moyen-`ge*) se vede toat[ Basarabia p`n[la mare, deci Moncastro (actualul Akkermann), Istropolis (Kilia) ca f[c`nd parte din Moldova.

Dar Strassburg e]n Tataria!

Prin urmare:

La Bessarabie, à aucun point de vue, n'a pu être considérée par le Traité de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes.

Dar, adev[rat, dac[au fost la mijloc ni=te generali a=a de vesti\i ca Rumian\of =i Sumarof, cum s[nu se poat[?

Ei au luat cu sabia \ara de la popula\iuni s[lbatice care nu existau. A te bate cu inamici ce exist[este fapt[omeneasc[de general, dar a te bate cu inamici ce nu exist[... asta-i me=te=ugul, =i numai generali a=a de vesti\i ca Rumian\of =i Sumarof au putut s-o fac[.

Dar]nc[una foarte actual[. D. baron Stuart a isc[lit conven\ia renumit[al[turi c-un t[tar, c[ci Kog[lniceanu, al c[rui bun e cronicar moldovenesc, s-a s[lb[ticit]n urm[=-a trebuit cules de sub corturi de vesti\ii Rumian\of =i Sumarof de l`ng[ apa Cog`lniciului, care curge de-a lungul prin mijlocul p[r\ii de sud a Basarabiei.

Et voilà comment on recherche l'historique de ce lambeau de terre!

[22 februarie 1878]

CUPRINS

[“ARGUMENTUL DE C{PETENIE...”]

Argumentul de c[petenie care ne]ntimpin[, at`t ]n “Le Nord”, c`t =i]n “Viedomosti”,]ntru c`t prive=te chestiunea de drept a Basarabiei este urm[torul: ru=ii nu au luat Basarabia de la Moldova ci de la turci =i de la t[tari, nu prin conven\iune, ci cu sabia; la 1856 nu au dat-o]napoi adev[ra\ilor ei proprietari, ci Moldovei, n-au pierdut-o prin sabie, ci prin o stipula\iune care azi =i-a pierdut ra\iunea de-a fi =i]n fine Moldova n-a contribuit]ntru nimic la acea cesiune, ci Basarabia i-a fost anexat[numai pentru c[ea era cea mai apropiat[vecin[=i cel mai inofensiv stat. Dac[Moldova era un stat puternic, Rusia nu ceda Basarabia etc.

}ngustimea spa\iului nu ne permite s[dezbatem ast[zi chestiunea cu documente]n m`n[. }ntr-unul din numerele viitoare vom face-o]ns[. Deocamdat[ne m[rginim a schi\a chestiunea astfel.

}nsu=i numele “Basarabia” \ip[sub condeiele ruse=ti. C[ci Basarabia nu]nsemneaz[dec`t \ara Basarabilor, precum Rusia ]nseamn[ \ara ru=ilor, Rom`nia \ara rom`nilor. Pe la 1370 Mircea I Basarab,

care se intitula *Despota Dobrodicii* adic[despotul Dobrogei, Domn al Silistrei =i al \[rilor t[t[re=ti,]ntinsese marginile domniei sale p`n[ la Nistru de-a lungul \[rmului M[rii Negre, cucerind aceste locuri de la t[tari. Pentru cap[tul veacului al *patrusprsecelea* st[p`nirea Valahiei asupra acestor locuri e necontestabil[.

La]nceputul veacului al *cincispesecelea,* sub Alexandru cel Bun avem dovezi sigure =i autentice c[Basarabia era a Moldovei. +i pentru ca s[nu fie nici un fel de]ndoial[asupra acestei st[p`niri, ]nt`mplarea a vrut ca]ntreg cursul veacului p`rc[labii *Cet[\ii Albe, ai Chiliei =i ai Hotinului* s[ isc[leasc[ al[turi cu Domnii \[rii hrisoavele Sfatului coroanei moldovene=ti. Hotinul e ]ns[ tocmai ]n v`rful cel mai spre nord al Basarabiei actuale ruse=ti. Cetatea Alb[se afl[la gurile Nistrului. Chilia la gurile Dun[rii,]nc`t orice document din acea vreme rezum[ ]n aceste trei nume carta Basarabiei]ntregi =i proprietatea Moldovei asupr[-i.

}n veacul al =aisprezecelea Moldova intr[sub protec\ia Por\ii. Tot]n acest veac aceast[\ar[are nenorocirea c[se stinge dinastia Drago=izilor, cum o nume=te Dim. Cantemir, a Mu=atinilor, dac[ne lu[m dup[cercet[rile mai noi.

Cu fiii lui Petru Rares se stinge sau, mai drept zic`nd, se-nstr[ineaz[chiar linia nelegitim[a familiei domne=ti. Se-ncepe]n Moldova o vreme nelini=tit[, un veac de turbur[ri care a permis turcilor de a lua]n posesiune — nu]n proprietate — Cetatea Alb[=i Chilia. Voind s[-=i]nt[reasc[drepturile asupra Moldovei ei]=i creeaz[dou[puncte de reazem]n aceste dou[cet[\i,]n care au garnizoane turce=ti =i pentru a c[ror hr[nire ei]nsemneaz[=i un raion]mprejurul cet[\ilor. Dar at`t ]n raion c`t =i]n cetate vechile autorit[\i civile moldovene=ti func\ioneaz[mai departe.

Posesiunea locurilor era uzurpat[de turci, proprietatea Moldovei nu era contestat[nici acum.

La]nceputul veacului al =aptesprezecelea]n fine, turcii]=i creeaz[un al treilea reazem, at`t asupra Moldovei c`t =i]n contra Poloniei, ocup`nd milit[re=te cetatea Hotinului. Aceast[ cetate trece ades ]n m`inile moldovenilor, apoi iar o reocup[turcii, dar proprietatea =i a

acestei cet[\i n-a fost]nstr[inat[prin nici un tratat formal. Tot]n acest veac Domnii moldovene=ti colonizeaz[ei]n=ii o parte din Basarabia, adic[*Buceagul,* cu t[tari, pe o]ntindere de dou[ceasuri l[\ime. Ace=ti t[tari se a=eaz[ ]ns[cu condi\ia de a se judeca singuri ei]ntre ei, numai av`nd judec[\i cu moldovenii s[aib[a se judeca]naintea autorit[\ilor moldovene=ti.

}n veacul al optsprezecelea nefericitul Dimitrie Cantemir se aliaz[cu ru=ii. Toma Contacuzin, generalul de cavalerie al Domnului Valahiei, trece asemenea la ru=i. Turcia pierde]ncrederea]n Domnii p[m`nteni =i trimite *fanario\i.* Aceast[ alian\[ cu Rusia ne-a f[cut s[ pierdem Domnia, armata, dezvoltarea noastr[ intelectual[ =i economic[. Domnii fanario\i sunt numai umbrele domniei vechi. Atunci turcii pun \[rile noastre sub o at`rnare foarte grea. De=i ele aveau autonomia lor veche]n toate punctele esen\iale, de=i proprietatea lor n-a fost alterat[, totu=i, lipsi\i de armat[, adic[de puterea fizic[, lipsi\i de domnia na\ional[, adic[de puterea noastr[moral[, noi nu puteam rezista loviturilor ce ni le da Poarta.

De=i la pacea de la Passarowitz Poarta declar[c[nu poate ceda Austriei Moldova, fiind \ar[ ]nchinat[, nu supus[cu sabia, totu=i ea mai t`rziu cedeaz[ Bucovina, iar[ ]n anul 1812, Basarabia, adic[ \inutul Hotinului, o parte bun[ a Moldovei, =i Basarabia proprie p`n[ ]n Dun[re.

Cu sabia n-a fost luat[ ]ns[nici Bucovina de austrieci, nici Basarabia de ru=i, ci prin fraud[.

Pentru Bucovina s-au cump[rat delega\ii turci =i un general rus, pentru Basarabia asemenea; c[ci delega\ii Rusiei primise ordin din San-Petersburg s[-ncheie pace cu orice pre\, de vreme ce intrase Napoleon I]n Rusia. Dragomanul Por\ii, fanariotul Moruzi, cump[rat =i sper`nd a veni la domnie prin ajutorul Rusiei, a-ncheiat pacea de la Bucure=ti. Moldova]ntreag[n-o putea ceda ru=ilor, c[atunci n-ar fi avut unde domni, ced[deci jum[tatea ei dintre Prut =i Nistru.

O flot[englez[st[tea]n Bosfor =i sili pe sultan s[ ]ncheie pacea de la Bucure=ti.

Sultanul ridic[mucul condeiului de pe tratat =i trecu pe o alt[h`rtie: sentin\a de moarte a lui Moruzi.

Iat[ ]n c`teva linii generale chestiunea de drept pe care ne-o rezerv[m a o expune pe larg]n alte numere.

[1 martie 1878]

CUPRINS

UN R{SPUNS RUSESC

Un cititor rus al gazetei “Le Nord” din Bruselles trimite acelei redac\iuni o scrisoare deschis[, ca r[spuns la scrisoarea asemenea deschis[, pe care d. locotenent-colonel Alecsandri a adresat-o principelui Gorciacoff]n privirea cererii de reanexare a Basarabiei.

Foaia noastr[a fost una din cele dint`i c[rora d. locotenent-colonel a binevoit a comunica acea scrisoare =i pe care am =i publicat-o rom`ne=te la vremea ei. Acum reproducem mai la vale =i r[spunsul cititorului rus =i observ[m numai c[acestuia i s-a]nt`mplat un lapsus, adic[ a alunecat a adresa r[spunsul s[u poetului Vasile Alecsandri, pe c`nd autorul scrisorii c[tre principele Gorciacoff e fratele poetului, Ioan Alecsandri.

Confund`nd pe poet cu omul politic, cititorul rus crede c[, fiind ]nsu=i om politic, poate da lec\ii poetului, de aceea r[spunde cu un ton oarecum magistral, pe c`nd]n adev[r i s-ar fi cuvenit mai degrab[tonul colegial a[l] unui om ce voie=te s[m[soare argumente, nu s[ ]mpart[ ]nv[\[minte. Relev[m acest lapsus, nu din alt[cauz[, ci numai pentru c[el e obiectul unui fin paralogism. Cititorul rus voie=te s[zic[c[, fiind Alecsandri poet, adic[mi=c`ndu-se pe un teren paralel, nu congruent cu acela al politicii, r[spunsul din pana diplomatic[ar fi oarecum superior adresei din pana cea de poet.

Ne permitem a releva c[acest punct de plecare, pretinsul paralelism]ntre poezie =i politic[, nu este exact. Poe\i se g[sesc foarte rar — politici c`t frunz[=i iarb[.

Bun[tatea sau netrebnicia unui om politic at`rn[de]mprejur[ri, de mediul social, de constela\iunea puterilor care]=i \in echilibru[l].

Un om mediocru poate fi un politic mare]n]mprejur[ri date, dar un om mediocru nu va fi sub nici o]mprejurare un poet mare.

Politica este a crea sau st`rpi condi\iunile de existen\[ a unei culturi; lucrul ]n sine ]ns[ al dezvolt[rii intelectuale consiste ea ]n arte, consiste ]n =tiin\[, se na=te =i cre=te neat`rnat de politic[=i politici. Ar fi grozav a admite c[activitatea cea mai pur[=i mai nobil[a omenirii are acelea=i \inte =i se serve=te de acelea=i mijloace f[r[scrupul, de care se servesc =i politicii. Stabilim deci c[, dac[autorul rus e]ntr-adev[r om politic, el r[spunde asemenea numai unui om politic, nu poetului, care atare se bucur[pe scara omenirii de un rang]nn[scut at`t de mare ]nc`t pe l`ng[ d`nsul mul\i dintre principii cei reali sunt numai ni=te bie\i comedian\i =i tragi-comedia mizeriei,]njosirii =i meschin[t[\ii omene=ti, al c[ror corelat]n politic este r[pirea prin putere =i am[girea prin cuv`nt.

[2 martie 1878]

CUPRINS

BASARABIA

I. NUMELE +I }NTINDEREA EI

}n toate]nt`mpin[rile de p`n[acum,]n scrisoarea d-lui X, din “Le Nord”,]n articolul pu\in politicos al gazetei ruse=ti “Viedomosti”,]n r[spunsul unui rus c[tre Alecsandri g[sim repet`ndu-se cu st[ruin\[ c[ Basarabia este din num[rul provinciilor cucerite de ru=i cu sabia de la t[tari =i de la turci. Convingerea noastr[ este ]ns[ c[, din veacul al patrusprezecelea ]ncep`nd, Basarabia n-a fost nici]ntreag[, nici]n parte a turcilor sau a t[tarilor, ci a unui stat constituit, neat`rnat, de=i sl[bit =i ]nc[lcat ]n posesiunile sale, a Moldovei. Moldova era proprietarul locului =i dac[ reprezentan\ii statului moldovenesc, Domnii, ajunseser[ at`t de slabi]nc`t dreptul nostru era dezbr[cat de putere =i nu putea s[ se apere, aceasta nu e o dovad[ c[ Moldova a renun\at vrodat[ la d`nsul. C[ci un drept nu se pierde dec`t prin]nvoirea formal[de a-l pierde. Dar fie aceast[ ]nvoire smuls[cu de-a sila, fie dictat[

de ra\iuni de stat, fie izvor`t[ din orice alte considera\ii, nu se modific[ =i nu se nimice=te dec`t din momentul]n care renun\[m la el.

Cum c[aceasta nu e numai opinia noastr[, ci chiar aceea a diploma\iei ruse=ti se dovede=te din istoria celor din urm[150 de ani. De c`te ori Rusia stipula ceva]n favorul Principatelor]n tratatele ei cu Turcia, ea se provoca totdeauna la drepturile imprescriptibile, *ab antiquo*, la capitula\iunile Principatelor. Acela=i *Rumian\of* de care d. X pretinde c-ar fi cucerit Basarabia de la t[tari realipe=te Basarabia =i Hotinul la Moldova, Giurgiu =i Br[ila la Valahia.

Rumian\of se]nvoie=te cu desfiin\area mitropoliei Proilabului (Br[ila), creat[de greci pentru p[r\ile pe care, din cauze militare, turcii le ocupase, =i permite mitropolitului Moldovei s[alipeasc[din nou, precum era din vechime, Basarabia la eparhia Hu=ilor, Hotinul la eparhia R[d[u\ilor, Giurgiul =i Br[ila la eparhia R`mnicului.

Prin urmare Rumian\of, contemporan cu acele cuceriri, el]nsu=i cuceritorul, =tia mai bine ale cui erau acele locuri, =tia mai bine c[t[tarii n-ar fi avut nevoie de mitropolit =i de episcop, =tia cu un cuv`nt c[ locurile erau ale Moldovei. Cum c[ aceast[ con=tiin\[ de drept nu s-a stins niciodat[ ]n Moldova vom avea ocazia de a o dovedi pas cu pas. Pas cu pas vom dovedi totodat[ c[ ocuparea p[r\ilor din Moldova =i Tara Rom`neasc[n-a fost dec`t militar[, c[ ea avea cel mult caracterul administra\iei trec[toare pe care =i ru=ii o introduc ]n campanie prin provinciile inamice =i c[, oriunde erau a se hot[r] chestiuni de proprietate unde puterea juridic[ a statului se manifesta, statul moldovenesc hot[ra pe acest p[m`nt ocupat de turci. Cazurile de reclama\ii sunt tocmai cu t[tarii ce locuiau]n Buceag, c[rora domnia Moldovei le hot[r[=te locul unde le este]nvoit a fi a=eza\i, m[soar[acel loc =i-l hot[rnice=te, de=i domnia era fanariot[, de=i slab[, de=i locul era ocupat de trupe turce=ti.

Dar p`n[ a sosi la cap[tul veacului al 17-lea =i la ]nceputul veacului al 18-lea, la sl[biciunea statelor noastre sub fanario\i, a c[rei cauz[ e tocmai Rusia =i alian\a nefericitului Cantemir cu Petru cel Mare, vom stabili mai ]nt`i drepturile \[rilor pentru timpuri]n care nu era vorba de precump[nire turceasc[la noi.

Acest petic de p[m`nt, precum]l numesc coresponden\ii ziarului “Le Nord”, locuit de t[tari sub corturi =i de alte neamuri pe jum[tate s[lbatice, care-=i datore=te scoaterea lui din]ntuneric unor generali *“d’un renom populaire”*, ca Rumian\of =i Sumarow, are cu toate acestea un nume care \ip[sub condeiele ruse=ti.

A rosti numele *Basarabia* e una cu a protesta contra domina\iunii ruse=ti. Numele *Basarab* =i *Basarabeni* exista cu mult]naintea vremii]n care acest p[m`nt devenise rom`nesc; acest nume singur este o istorie]ntreag[.

D’Ohsson,]n *Histoire de[s] Mongols* (T. I, p. XXXV), ne spune c[existau]n arhivele hanului mongol din Persia fragmente istorice de o recunoscut[autenticitate, scrise]n limba =i cu caractere mongole, pe care]ns[prea pu\ini oameni le puteau citi. Pentru ca aceste fragmente s[fie pricepute =i de public, sultanul Mahmud Gazon Khan a voit ca ele s[fie adunate]ntr-un trup de istorie =i a]ns[rcinat cu aceast[lucrare]n anul 1303 pe medicul Fazel-Ullah, poreclit Rasid.

Medicul Fazel-Ullah-Rasid compileaz[deci cronica lui dup[fragmente mongolice, =i sub anul 1240 poveste=te urm[toarele:

}n prim[vara anului 1240 principii mongoli trecur[mun\ii Gali\ii, pentru a intra]n \ara bulgarilor =i a ungurilor. Orda care merge spre dreapta, dup[ce a trecut \ara Aluta,]i ie=i]nainte Basarab-ban cu o armat[, dar e b[tut. Cadan =i Buri au mers asupra sa=ilor =i i-au]nvins]n trei b[t[lii. Bugek trecu din \ara sa=ilor peste mun\i, intr`nd la Kara-Ulaghi =i a b[tut popoarele ulaghice.

A=adar principii t[tari au b[tut pe *Kara-Ulaghi,* adic[pe negri-valahi (Kara-iflak μαυρὸζ Βλαχοζ) , ba]naintea unuia i-a ie=it o armat[comandat[de *Basarab-ban*.

}n *Annales Polonorum vetustiores,* scrise se vede]ntre anii *1248-1282* (publicate]nt`i de Sommersberg, analizate de Lelewel) se g[se=te]nsemnat pentru anul 1259:

T[tarii, dup[ce subjugaser[pe besarabeni, pe litvani, pe ruteni =i alte neamuri, au luat cetatea “Sandomir”, sau, *latine=te,* Thartari, subiugatis ***Bessarabenis,*** Lithvanis, Ruthenis etc.

Regele maghiar *Carol-Robert,*]ntr-o diplom[din a[nul] *1332,* poveste=te b[taia ce o p[\ise de la Basarab, fiul lui Tugomir,]n \ara noastr[: *In terra transalpina per Bazarab, ilium Thocomery* (Féjer Vlll, 3, 625).

Din acest *Tugomir-Basarab,* care tr[ia pe la 1300 =i ceva, s-a n[scut Alexandru, cel pomenit]n diploma de mai sus, care a tr[it p`n[la 1360; din Alexandru s-a n[scut Vladislav =i Radu Negru, din Radu Negru Dan =i *Mircea cel Mare* (—1418).

Cam]ntr-o sut[de ani, de la Tugomir p`n[ la cap[tul domniei lui Mircea, |ara Rom`neasc[ajunsese la cea mai mare]ntindere teritorial[, c[ci cuprindea Oltenia, Valahia Mare, ducatele F[g[ra=ului =i Omla=ului din Ardeal, mare parte a Bulgariei, Dobrogea cu cetatea Silistra, Chilia cu gurile Dun[rii =i \[ri t[t[re=ti nenumite mai de aproape. }n aceast[vreme Valahia]ntreag[,]mpreun[cu toate posesiunile ei, se numea]n bulele papale,]n documentele cele scrise latine=te ale domnilor,]n scrieri contemporane: *Basarabia.* Una din aceste posesiuni a fost =i acest *lambeau de terre* de pe care Rumian\of =i Sumarov pretind a fi cules t[tari de sub corturi.

E destul a pomeni c[, de=i acea familie de Domni s-a stins]n linie b[rb[teasc[, numele vechi domnesc de *Bassaraba* se mai poart[=i ast[zi prin adop\iune de c[tre un boier mare din |ara Rom`neasc[.

Tot]n vremea aceasta a]nfloririi voievozilor Basarabi =i a \[rii Basarabia, *id est* Valahia Moldova poseda teritoriul de la Hotin p`n[ ]n Cetatea Alb[, c[ci la ]nceputul veacului al cincisprezecelea cavalerul *Guillebert de Lannoy* se ]nt`lne=te cu Alexandru cel Bun, merge la Cetatea Alb[, care e a Domnului moldovenesc =i g[se=te aici un ora= st[p`nit de un p`rc[lab (Burggraf) moldovenesc =i populat cu genovezi, moldoveni =i armeni.

Dar despre acestea mai t`rziu.

Destul numai c[,]ntr-o vreme]n care abia era via\[istoric[prin]mprejurimi, *Basarabia* actual[era p[m`nt rom`nesc st[p`nit de Domni rom`ni. +i ace[a]sta n-o deduc numai istoricii de ast[zi, ci Miron Costin]nsu=i; cronicarul cel]nv[\at =i mare logof[t]n Moldova poveste=te aceasta]n versurile dedicate regelui Poloniei.

Pentru a nu anticipa, reproducem acestea numai pentru a explica numele =i a ar[ta c[el este pu\in ceva mai vechi dec`t t[tarii de sub corturi ai lui Rumian\of, iar pe acest general rus ]l vom g[si, cum am zis, la vremea lui, sus\in`nd cu act isc[lit de d`nsul tocmai teoria contrar[celei expuse de coresponden\ii ziarului “Le Nord”.

Dar l[s`nd Valahia de o parte, ce se nume=te ast[zi Basarabia?

Tr[g`nd o linie de la Hotin, din Nistru p`n[ ]n Prut, avem o latur[; de la am`ndou[ capetele ei tragem c`te o linie p`n[ ]n Marea Neagr[, una de-a lungul Nistrului, cealalt[ de-a lungul Prutului; iar capetele acestor dou[ linii le ]ncheiem cu o a patra linie format[ prin \[rmurile M[rii Negre. Acest cuadrilater cam neregulat se nume=te azi *Basarabia,* de=i f[r[ cuv`nt.

Dup[ce +tefan cel Mare a luat de la Valahia, intre anii 1465-1475, p[r\ile de sud, c`te le aveau Basarabii intre Prut =i Nistru, aceste p[r\i au p[strat numele distinctiv al dinastiei *primae occupantis,* al Basarabilor. Deci nu ]ntreaga \ar[ dintre Prut =i Nistru e Basarabia, ci aceasta e numai o f`=ie spre sud, hot[r`t[=i mic[, a=a cum ne-o arat[Cantemir]n *Descriptio Moldaviae.*

Iat[deci marginile reale ale Basarabiei reale: Trage o linie curmezi=[de l`ng[ Nistru de la Bender p`n[ ]n v`rful lacului Ialpug la Bolgrad =i ai o latur[, apoi ia-o de la Bolgrad p`n[ ]n Reni, ai a doua lature, de la Reni pe Dun[re]n sus p`n[ la Chilia, a treia latur[, apoi lu`nd malul M[rii Negre p`n[ la Cetatea Alb[ la gura Nistrului, a patra latur[; apoi ]n sus pe Nistru de la Cetatea Alb[ p`n[la Bender, a cincea latur[. Numai p[m`ntul cuprins ]ntre aceste cinci linii s-a numit cu drept cuv`nt Basarabie; tot ce-i dasupra e Moldov[curat[, r[zbotezat[de la 1812]ncoace.

P[m`ntul cuprins ]ntre aceste cinci linii era ]mp[r\it ]n patru \inuturi: *Bugeacul, Cetatea Alb[, Chilia =i Ismail.* Numai ]n \inutul Bugeacului au locuit t[tari cu ]nvoirea Domnilor Moldovei, ]n celelalte se vor fi r[sfirat c`te unul-doi, c[ci nimeni nu poate opri]n mod ermetic trecerea unui om, mai ales t[tar fiind, peste marginile mo=iei lui; dar]n sf`r=it numai]n Bugeac t[tarii coloniza\i s-au bucurat de oarecare privilegii, conces[ii] de proprietarul locului, care era statul Moldovei.

Cu acest p[m`nt ne vom ocupa ]n numerele viitoare. Statornicind, dup[ cercet[rile mai noi, originea numelui, dup[ Cantemir, marginile p[m`ntului de care e vorba, vom ar[ta ce soi de t[tari au putut culege de sub corturi generalii ziarului “Le Nord”, de la anul 1400]ncep`nd =i p`n[la 1812, adic[ ]n curs de patru sute =i mai bine de ani. }n treac[t ne vom ocupa =i cu cetatea Hotinului.

II. VEACUL AL CINCISPREZECELEA

}n n[um[]rul nostru de la 20 fevruarie am r[spuns deja unui domn X, care adresase din Bucure=ti o scrisoare c[tre directorul ziarului “Le Nord”, spun`nd ]n ea c[ Rusia cucerise Basarabia de la ni=te c`rduri *(peuplades)* care locuiau sub corturi =i erau pe jum[tate s[lbatice, de la un soi de ba=ibuzuci odio=i, =i c[din *nici un punct de vedere* Basarabia prin Tratatul de Paris n-a putut fi considerat[ca fiind restituit[posesorilor ei legitimi.

Prin documente publicate]n mare parte]n arhive slave chiar am ar[tat c[t[tarii d-lui X, care ar fi fost]n trecut les *possesseurs légitimes*, erau cam ciuda\i]n felul lor.

}n Suceava domne=te Alexandru Vod[cel Bun, care prescrie la anul *1407* ce v[mi au s[pl[teasc[negustorii poloni la Tighina (Bender) =i la Cetatea Alb[(Akkermann). Tot]n vremea lui Alexandru trece la 1420 ierodiaconul rus Zosima prin Cetatea Alb[=i ne spune c[, voind s[treac[Nistrul, a trebuit s[pl[teasc[pentru trec[toare un bir, pe care moldovenii =i litvanii =i-l]mpart la]ncheierea socotelelor. Ierodiaconul =ade la Cetatea Alb[dou[s[pt[m`ni =i apoi pleac[ de la f`narul a=ezat chiar la gura Nistrului pe o corabie c[tre Sfintele Locuri.

Peste un an (1421) mai vine alt c[l[tor, cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasadorul a doi regi apuseni, care asemenea petrece]n Cetatea Alb[, ce este sub st[p`nirea lui Alexandru Vod[, pe care l-a v[zut =i-l cunoa=te cavalerul.

Ba cavalerul are =i ocazia de a afla c[moldovenii din Cetatea Alb[sunt minunat de bine administra\i, c[ci, singur c[l[rind pe l`ng[ Nistru, a fost pr[dat =i poli\ia de atunci i-a aflat ]n c`teva zile pe ho\i =i i-au

adus lega\i]naintea lui. Cavalerul, mirat de aceast[justi\ie expeditiv[, se roag[lui Vod[s[-i ierte, c[ci i-au dat banii to\i]napoi.

}n fine, la a[nul] *1475*, +tefan Vod[cel Mare trimite la Cetatea Alb[pe un arhitect grec, anume Teodor, ca s[fac[un turn nou =i un zid nou la]nt[riri, iar arhitectul le spune acestea prin inscrip\ii care stau =i *ast[zi* pe zidurile cet[\ii.

Totodat[vedem]n hrisoavele domne=ti de pe acea vreme, isc[li\i deodat[cu Domnul regulat, p`rc[labii Chiliei, ai Cet[\ii Albe =i ai Hotinului, care erau *boieri mari*, ]nc`t se vede cum c[t[tarii de sub corturi ai d-lui X aveau trecere pe atunci.

Numai numiri ciudate aveau acei boieri t[tari. Pentru c[vedem din hrisoave c[l`ng[ boierul Manoil, p`rc[lab de Hotin, =i Stanciu, de Cetatea Alb[, sunt isc[li\i d-nialor: Albul Sp[tar, Ioan B[iceanu, Hodco Cre\ul, Oanea P`ntece, Tudor Vascanu, Giurgea lui Gaur[, tot nume... t[t[re=ti de boieri de a lui Alexandru Vod[.

Dar Cetatea Alb[devine =i mai ciudat[prin o alt[ ]mprejurare. }n a=ez[m`ntul ce-l d[ Alexandru cel Bun la 1407 negustorilor poloni se vede =i ce m[rfuri importau acele *peuplades à demi sauvages*. Negustorii aduc din Lemberg *postav*, din Br[ila *pe=te*, din Podolia *cai* =i *vite albe;* ce or fi aduc`nd ei oare din Cetatea Alb[? Poate corturi t[t[re=ti? Ei aduc din Cetatea Alb[stofe cusute cu fir de aur, stofe de m[tas[=i vinuri din Grecia, pe care prozaicul a=ez[m`nt le numeste cvas grecesc. Erau luxo=i t[tarii din Basarabia.

Se =tie c[dup[moartea ini Alexandru cel Bun a r[mas doi fii, *+tefan* =i *Ilie*, care =i-au]mp[r\it \ara]n dou[. *Matei Strykowski*,]n cronica sa polon[-litvan[, tip[rit[ ]nt`i =i ]nt`i la Koenigsberg la *1582*, ne spune cum =i-au]mp[r\it-o ei. *Ilie* a luat regiunea Nistrului, Hotinul, Suceava, Ia=ii, Hu=ii, Tecuciul etc.

Ce-i mai r[m[sese bietului *+tefan?*

Trei \inuturi: Cetatea Alb[, Tighina =i Chilia, care erau echivalente cu tot restul Moldovei. Se vede c[+tefan =tia importan\a acestui *lambeau de terre*, c[ci n-a cerut nici Ia=ii, nici Suceava, ci s-a mul\umit cu ace=ti *t[tari*, care locuiau sub corturi =i purtau stofe lucrate cu fir de aur =i m[t[s[rii, beau vinuri din Grecia =i st[teau]n rela\iuni directe

cu Genova =i cu Vene\ia. Aceast[ ]mp[r\eal[=i]mp[c[ciune]ntre fra\i a pus-o la cale regele Poloniei la anul *1436*.

Nu-i vorba de cronici, geografii =i atlasuri. Nici una din ele nu contest[proprietatea deplin[=i netulburat[a Moldovei asupra Basarabiei. Dar, av`nd a face cu diploma\i de soiul celor care scriu]n “Le Nord”, am adus, ca Toma necrediciosul, dovezi scrise de oameni tr[itori]n veacul al cincisprezecelea, oameni care au vorbit cu Alexandru cel Bun, cu fiii s[i Ilie =i +tefan, cu +tefan cel Mare. Aici nu se poate spune c[este o vreme ca aceea a lui Rurik sau a lui Oleg,]n care istoria e mit =i mitul istorie, ci, din contra, o vreme]n care negustorul ce aducea pe=te de la Br[ila trebuia s[pl[teasc[vam[, import`nd iepe =i vaci pl[tea vam[, trec`nd Nistrul pl[tea vam[; o vreme]n care poli\ia de Cetatea Alb[prindea pe t`lhari, ]nc`t, din contra, vremea de ast[zi, cu nesiguran\a ei caracteristic[, e o licen\[poetic[pe l`ng[ epoca s[n[toas[ a lui Alexandru Vod[ cel Bun. N-avem a face cu pove=ti =i drepturi ]nchipuite, ci cu oameni care au fost, cum suntem noi ast[zi de ne vedem cu ochii, care se ]mbr[cau ei cu postav adus din Lemberg, iar cucoanele cu m[tase din Cetatea Alb[; =i, de c`te ori voim a spune pove=ti de t[tari sub corturi =i oameni jum[tate s[lbatici, protesteaz[boierul Manoil, p[rc[lab de Hotin, Stanciu de la Cetatea Alb[=i-mpreun[cu ei Tudor Vascanu, Ioan B[iceanu, Oane P`ntece, Albu Sp[taru =i ceilal\i.

Din acest triunghi format]n documentele noastre de p`rc[labul de Hotin, cel de Cetatea Alb[ =i cel de Chilia nu te scap[ nici un soi de subtilitate diplomatic[, nici un soi de apuc[tur[. Nu-i ie=ire precum nu-i intrare =i, p[g`n s[fie omul, trebuie s[zic[: Adev[rat, a Moldovei e Basarabia.

De c`nd exist[ rom`nii pe p[m`nt, Basarabia noastr[ actual[, acest *lambeau de terre*, a avut =i el onoarea de a forma un stat deosebit, de=i foarte trec[tor, sub +tefan, fiul lui Alexandru cel Bun. Altfel e pururea parte integrant[, sau a Vlahiei ]n veacul al paisprezecelea, sau a Moldovei din veacul al cinsprezecelea =i p`n[la luarea ei prin ru=i.

Fa\[cu aceste lucruri pozitive, cu ace=ti p`rc[labi, stofe cusute cu fir, v[mi pl[tite de negustori, turnuri =i ziduri f[cute de +tefan Vod[, nu =tim z[u dac-ar mai cuteza cineva s[zic[cum c[*La Bessarabie à*

aucun point de vie n'a été considérée par le Traité de Paris comme restituée a ses possesseurs légitimes!

Hotinul-nord extrem, Chilia-gura Dun[rii, Cetatea Alb[— gura Nistrului =i tot teritoriul dintre liniile ce le-am putea trage]ntre ele a fost al nostru =i este de drept al nostru =i ast[zi, c[ci *nu nou[* ni s-a luat, *nu cu noi* s-au b[tut ru=ii, *nu p[m`ntul nostru* l-au putut ceda turcii.

+tim prea bine c[diploma\ii sunt iste\i]ntru prefacerea drept[\ii]n terfeloage f[r[valoare. Dar t[ria unui popor mic a stat totdeauna]n *drept*. Oare nu-i era mai u=or la inim[d-lui X, sau cititorului rus a lui “Le Nord”, dac[afacerea se regula]ntre noi =i noi renun\am la dreptul nostru de bun[voie? Nu-i p[rea mai bine dac[t[ceam molcom =i jucam dup[cum ni se c`nta ?

Sigur c[da.

De aceea, oric`t de slab ar fi dreptul lipsit de arme =i de putere, el e tot mai tare dec`t nedreptatea, tot mai tare dec`t neadev[rul.

Cu un cuv`nt t[tarii d-lui X =i ai lui Rumian\of (a c[rui nume d. X ]l citeaz[ f[r[ cuv`nt, pentru c[acest general n-a sus\inut niciodat[de a fi eliberat Moldova de sub t[tari, ci din contra el a dat Moldovei, pe l`ng[proprietatea =i posesiunea lini=tit[a Basarabiei =i a Hotinului, acei t[tari n-au trecere, ci sunt pure inven\iuni pentru a arunca praf]n ochi Europei, ne=tiutoare de lucrurile noastre de la Dun[re.

Acest petic de p[m`nt pe care “Le Nord” ar voi s[-l sacrific[m prieteniei noastre cu Rusia nu are pentru noi nici un echivalent]n lume. El]nsemneaz[misiunea noastr[istoric[, t[ria noastr[.

La intrarea sultanului Mohamet]n Tara Rom`neasc[ contra lui Vlad |epe= Voievod se afla ]ntre osta=ii lui =i un s`rb, anume *Constantin Mihaloviez de Ostrovi\a*. El ne spune c[pe atunci opinia public[era c[oricine s-ar r[zboi cu rom`nii, chiar s[-i ]nving[, numai pagub[ are. Aceasta-i foarte natural, pentru c[ rom`nii nu sunt popor cuceritor, de aceea =i ap[r[ce-i al lor cu]nd[r[tnicie, pentru c[ce au cu drept au =i al lor este.

Oric`nd ]ns[ turcii sf[tuiau pe sultan s[ nu fac[ r[zboi cu rom`nii, pentru c[n-aduce nici un folos, ci pier numai o mul\ime de turci]n

zadar, atunci sultanul le r[spundea: “P`n[ c`nd rom`nii st[p`nesc *Chilia* =i *Cetatea-Alb[*, iar[ungurii Belgradul s`rbesc, p`n[atunci nu vom putea birui pe cre=tini!” (Vezi *Sbór pisarzów polskich*, sec. II. tom. V. Warszawa 1828).

Prin urmare sultanul Mahomet =tia bine c[acest *lambeau de terre* nu-i de dispre\uit, =i dac[el zicea aceasta la *1490*, de ce s[n-o zicem noi la 1878 ?

Mutatis mutandis zicem:

Pe c`t[ vreme Basarabia este ]n m`inile noastre, Rusia nu va putea cuceri Orientul.

C[ci, dup[c`t d[m noi cu socoteala din ciudatele teorii ale frontierelor naturale, ale barierelor ostile de]nvins =i ale victoriilor repurtate la Cahul =i Ismail, cam asta este inten\ia puternicului nostru vecin.

III. VEACUL AL +AISPREZECELEA

Pentru a]n\elege t[cerea ce domne=te]n cronici]n privirea Basarabiei]n veacul al =aisprezecelea va trebui s[permitem c`teva considera\iuni de o natur[mai general[.

Centrul vie\ii istorice sunt ora=ele, nu =esul dimprejurul lor, nici satele. }ndat[ce turcii au pus m`na pe ora=ele Chilia =i Cetatea Alb[nu se mai vorbe=te nimic despre via\a]mprejurimilor lor.

Am]ncheiat articolul trecut cu cuvintele lui Mohomet II rostite la a[nul] 1462, c[: “p`n[ c`nd rom`nii st[p`nesc Chilia =i Cetatea Alb[, p`n[atunci nu vom putea birui pe cre=tini”.

}n dricul verii anului 1484 sultanul Baiazid II intr[cu o=ti mari]n \ara Moldovei =i bate Chilia =i Cetatea Alb[, pentru a realiza o politic[oarecum tradi\ional[. Miercuri, la 14 iulie, ia cetatea Chilia, comandat[de p`rc[labii Iva=cu =i Maxim, iar la 5 august acela=i an ia Cetatea Alb[, comandat[ de p`rc[labii Gherman =i Oan[(la Ureche: Ioan).

+i ar fi apucat =i alte cet[\i, c[+tefan Vod[la gol nu]ndr[znea s[ias[; ci numai la str`mtoare nevoia, de le f[cea sminteal[. Ci v[z`nd turcii ajutorul lui +tefan Vod[din |ara le=easc[ce-i venise, sau]nsu=i craiul, cum scriu unii, c[au tras de la Rusia =i de la Litfa \ara toat[, de se str`nsese oameni de treab[ mai mult de 20000 =i, trec`nd

craiul cu d`n=ii Nistrul sub Halici, au venit la Colomeia, de =i-au pus tab[ra, unde =i +tefan Vod[ au mers de s-au ]mpreunat cu craiul ]n anul 6993 septemvrie 1 (1485). +i toate ce au avut mai de treab[ au hot[r`t =i apoi =i osp[tatu-au pe +tefan Vod[=i 3000 oameni i-au dat de oaste, cu care s-au]ntors +tefan Vod[la Moldova =i,]mpreun`nd oastea cea str[in[cu a sa, pe multe locuri au smintit pe turci, *de le-au c[utat o ie=ire din \ar[.*

A=a +tefan Vod[au cur[\it \ar[de vr[jma=i, iar cet[\ile care le-au luat turcii, *Chilia* =i *Cetatea Alb[, nu au putut s[le mai scoat[de la turci,* c[ei mai]nainte de ce au ie=it din \ar[le-au]ngrijit cu oameni, cu pu=ti =i cu bucate de ajuns; =i a=a au r[mas pe m`na turcilor p`n[ast[zi. (Ureche)

Tot]n anul acesta 1485 +tefan Vod[

dac[au scos vr[jma=ii din \ar[=i dac[au r[cit vremea =i caii turcilor au sl[bit, au lovit pe Malcoci la Catla-buga (lac =i r`u]n jude\ul Bolgrad)]n 16 zile a lunei noiemvrie, de au topit toat[oastea turceasc[.

Ad[ug[m numai c[fiecine trebuie s[se p[zeasc[de eroarea de a privi =i judeca vremile trecute dup[ ]mprejur[rile de ast[zi, de a da numirilor ce exist[ast[zi aceea=i greutate pe care o aveau atunci. Puterea]n istorie este o no\iune relativ[. Vene\ia de ex. nu avea]ntindere mare, dar era una din puterile mari ale Europei. Acela=i +tefan Vod[c[ruia turcii (pe atunci cea dint`i putere militar[ ]n Europa) ]i iau Chilia =i Cetatea Alb[, acela=i +tefan Vod[ bate de-l stinge mai t`rziu pe regele Albert]n Codrii Cosminului,]nc`t r[m`ne proverb]n \ara le=easc[“]n zilele lui Albert au pierit =leahta” =i acela=i Malcoci a c[rui oaste turceasc[+tefan a topit-o]n \inutul Bolgradului a p[truns mai t`rziu ]n Polonia =i pr[d[ =i arse p`n[la Lemberg regatul s[-l poat[opri.

De aceea trebuie s-o spunem de acuma c[, oric`t de viteaz s[ fi fost b[tr`nul domn al Moldovei, oric`t de puternic s[ fi fost pe vremea lui, ]n care alte state cu ]ntindere de zece ori mai mare erau mai slabe dec`t Moldova, contra Turciei sau a Spaniei din vremea aceea n-ar fi putut rezista dec`t ]n defensiv[, dec`t *nevoind la str`mtoare, pentru a le face sminteal[,* c[ci la gol nu *]ndr[znea.*

}n sf`r=it, la anul 1504 +tefan Vod[ se cobor] ]n morm`nt, g`rbovit de greut[\i =i de v`rst[, dup[47 =i mai bine de ani de domnie, iar poporul]n urm[-i i-a zis cu drag[inim[=i Bun =i Sf`nt =i Mare, c[ci

a=a Domn nici n-avusese p`n[atunci, nici poate c[va mai avea de acum =i pururi.

De=i]n g`ndul lui statornicise de-a]nchina \ara turcilor, dar lui]nsu=i, biruitorul tuturor vecinilor, nu i se c[dea s[se plece; vrea ca numele lui s[ ]nsemne *]nsu=i \iitor peste toat[\ara*; ci numai

]nantea s`v`r=irii sale el chem[la sine pe boieri mari =i al\ii c`\i s-au prilejit, ar[t`ndu-le cum nu vor putea \inea \ara precum o au \inut el; ci socotind dec`t to\i mai puternic pe turc =i mai]n\elept au dat]nv[\[tur[s[se]nchine turcului.

}ntr-adev[r,]n anul 1511, Bogdan, voievodul Moldovei,]ncheie capitula\iunea]nt`ia cu turcii. }n aceast[capitula\iune Poarta recunoa=te:

(Art. 1) c[Moldova e \ar[liber[=i nu cucerit[; (art. 3) c[Poarta e obligat[de-a ap[ra Moldova contra oric[rei agresiuni eventuale =i de-a o men\ine]n starea]n care se g[sea de mai-nainte, f[r[ca s[i se fac[cea mai mic[=tirbire a teritoriului ei; (art. 6) c[st[p`nirea voievozilor se va ]ntinde asupra ]ntregului teritoriu al Moldovei; c[ (art. 8) turcii nu vor putea cump[ra p[m`nturi]n Moldova, nici vor putea cl[di geamii, nici se vor putea a=eza]n orice mod ar fi. Drept semn de supunere Domnii Moldovei vor da]n fiece an Por\ii 1000 de galbeni turce=ti, 40 de =oimi =i 40 de iepe f[t[toare, toate]ns[sub titlu de dar.

Av`nd Domnii Moldovei st[p`nire pe toat[ ]ntinderea \[rii, recunoscut[*de jure* prin acest tratat formal, avutu-l-au =i *de facto?*

Pentru a l[muri =i acest lucru consult[m tratatul lui Petru Rare= de la *1529*.

Art. 5. Grani\ele Moldovei se vor p[stra intacte]n toat[ ]ntinderea lor.

Art. 6. Exerci\iul cultului musulman e oprit pe toat[ ]ntinderea \[rii.

Art. 7. Nici un musulman nu va putea avea, sub titlu de *proprietar*]n Moldova, nici p[m`nt, nici cas[, nici pr[v[lie.

Art. 9. Nego\ul Moldovei e deschis pentru toate na\iile comerciante.

Cu toate acestea turcii vor avea preferen\[ ]nainte[a] celorlalte na\ii pentru cump[rarea de producte pe care le vor tocmi]n porturile *Gala\i, Ismail* =i *Chilia;* dar ei nu vor p[trunde mai departe]nl[untrul \[rii, f[r[autorizarea expres[a lui Vod[. Aceasta e chestiunea de drept. *De jure* s-au restituit Moldovei toate c`te i se luase, s-a recunoscut c[nici

un turc nu poate fi *proprietar* al vreunui imobil]n Moldova, *de facto*]ns[turcii au \inut ocupate milit[re=te at`t Cetatea Alb[ c`t =i Chilia.

Aceasta ne l[mure=te =i atitudinea febril[=i nelini=tit[a lui Petru Rare=; tratatul lui secret cu marehizul de Brandenburg, subscris la Suceava[]n] *1542* =i motivat anume prin voin\a de-[rec[p[ta p[rticelele Moldovei r[pite de turci.

Tot]n vremea lui Petru Rare=, la 1535, turcii ocupar[=i Tighina (Bender). }ntr-adev[r, ce s[ne]nchipuim sub aceste ocup[ri turce=ti? O cucerire? Pentru a r[spunde la aceast[ ]ntrebare =i a ar[ta totodat[continuitatea dreptului Moldovei peste aceste locuri, vom]ntinde m`na pe deasupra veacului al 17-lea tocmai p`n[la Ecaterina II, la stipula\iunile Tratatului de la *Cuciuc-Cainardgi*, 10 (24) iulie 1774.

Ce se zice]n el?

L' Empire de Russie restitue à la Sublime Porte toute la Bessarabie avec les villes d'Ackerman, Kilija, Ismail et avec les bourgs et villages et tout ce que contient cette province etc.

Iar mai jos urm[toarea obliga\ie pentru Poart[;

3) De restituer aux couvents et aux autres particuliers les terres et possessions cidevant à eux appartenent, qui leur ont été prises, contre toute justice, situées aux environs de Brahilow, de Choczâm, de Bender, etc. appelées aujorud'hui *Rayes.*

TERRES ET POSSESSIONS CI-DEVANT À EUX APPARTENENT, QUI LEUR ONT ÉTÉ PRISES CONTRE TOUTE JUSTICE, iat[adev[rata defini\ie pentru toate ocup[rile turce=ti din trupul Moldovei, o defini\ie f[cut[de chiar Ecaterina II.

Cum c[prin aceast[restitu\iune nu se]n\elegea nimic mai pu\in dec`t restitu\iunea c[tre chiar statul Moldovei vedem din coresponden\a ambasadorului austriac Thugut, care scrie aceste am[nun\imi la Viena.

}ntr-un raport din *Pera*, l`ng[Constantinopol, 3 dec. 1774, Thugut zice:

}ntre altele, Poarta e ocupat[de a pune la cale obiectul cererilor deputa\ilor moldoveni =i munteni. Cu aceast[ocazie voievodul Valahiei, Alexandru, =i Iacovachi Rizo,]n

*numele lui Ghica Vod[, au f[cut de cur`nd propunerea ca Poarta s[elibereze na\iunilor am[ndurora un a=a-numit hati=erif, adic[o scrisoare public[isc[lit[de]nsu=i sultanul, prin care s[li se confirme Principatelor drepturile =i prerogativele stipulate pentru ele prin cel din urm[tratat oarecum din propriul impuls al gra\iei sultanului. Fiindc[aceast[idee e sprijinit[de pretextul aparent c[ ]n acest mod se va putea]nconjura pe viitor st[ruin\a Rusiei =i amestecul ei]n trebile na\iei moldovene=ti =i valahiene, de aceea Poarta pare dispus[a primi aceast[propunere =i nu e alta la mijloc dec`t* ]nl[turarea oarec[ror greut[\i, *pentru oarecare* ]ntinderi care p`n[acum s-au \inut de fort[re\ele Ibraila =i Hotin *=i, care conform cuprinsului tratatului, trebuie s[se]nnapoiasc[locuitorilor Moldovei =i Valahiei.*

}n alt raport de la 10 =i 11 dec[embrie] 1775, Thugut spune cum c[, la delimitarea Bucovinei, Reis Effendi se]mpotrive=te de-a da o palm[de loc din \inutul Hotinului, c[ci, de=i e stipulat expres “ca teritoriul Hotinului, al Benderului, al Br[ilei etc. etc. s[fie re]ntrupate cu Moldova =i Valahia...” totu=i Poarta st[ruie=te pe l`ng[Rusia s[nu fie silit[a]ndeplini acest articol.

}n raportul de la 1776, 3 ianuarie, Thugut repet[clar:

}ntre piedicile ce se opun (delimit[rii Bucovinei) cea mat]nsemnat[este c[ ]n cel din urm[tratat de pace cu Rusia s-au stipulat expres ca toate (sämmtliche) regiunile cet[\ilor turce=ti de la grani\[, Hotin, Bender, Ibraila etc., fiind p[r\i care din vechime (ursprünglich) s-au \inut de Moldova =i Valahia, s[fie re]ntrupate (zurückeinverleibet) cu cele dou[Principate. Poarta, precum am aflat cu siguran\[, a fost silit[de a introduce]n hati=erifurile pe care le-a dat moldovenilor =i valahienilor]n urma st[ruin\ei Rusiei f[g[duin\a expres[cum c[preten\iile Principatului valahian =i moldovenesc asupra a=a-numitelor \inuturi ale Hotinului, Benderului, Ibr[ilei etc. vor fi cercetate la vremea lor =i cererile temeinice vor fi satisf[cute.

}n fine la 1784 sultanul =i elibereaz[hati=eriful]n chestiune, care, afar[de o mul\ime de am[nun\imi care confirm[suveranitatea intern[a Moldovei, repet[c[nici un turc nu va putea avea avere imobil[ ]n \[rile noastre =i promite a restitui \inuturile]n chestiune.

Aceste toate le dezvolt[m numai pentru a stabili un singur lucru. Dac[ ]nainte de o sut[de ani, pe la cap[tul veacului al optsprezecelea, drepturile Moldovei erau a=a de tari c[puteau fi dovedite de boieri =i de m[n[stiri,]nc`t Turcia s[recunoasc[prin Tratatul de la Cuciuc-Cainardgi =i prin hati=eriful de la 1784 temeinicia lor, dac[acele drep-

turi nu se]nvechiser[=i nu se prescrisese atunci, pututu-s-au ele prescrie]n veacul al =aisprezecelea,]n vremea lui Bogdan cel Chior, lui +tefan cel T`n[r sau]n zilele lui Petru Rare=, voievodul bogat, influent =i plin de]nv[\[tur[?

Desigur c[nu.

Ceea ce \ineau turcii pe atunci erau cele trei ora=e, Chilia, Cetatea Alb[=i Thigina, *avec les terrains affectées*, c[ci a=a nume=te Thugut circumspec\ia militar[a ora=ului spre deosebire de districtul lui. Aceste *terrains affectées* erau]ns[pentru p[scutul cailor ienicere=ti =i nu vor fi]ntrecut cu mult suta de pogoane]mprejurul zidurilor cet[\ii =i poate vor fi ajuns at`t de departe pe c`t ajungea s[geata din arcul t[t[resc =i glontele din pu=ca ienicerului.

}ntr-adev[r, Matei Strykowski poveste=te, dup[cum v[zuse]nsu=i cu ochii, cum este de ex. Hotinul =i de ce soi e ocupa\iunea turceasc[.

> Hotinul e o frumoas[=i puternic[cetate, a=ezat[pe o st`nc[, av`nd aspectul fort[re\ei Koekenhausen din Liflanda, c[ci le v[zui pe am`ndou[. }n 1574 g[sii Hotinul deja ]n posesiune turceasc[; totu=i domnul moldovenesc *mai p[streaz[ acolo un p`rc[lab,* ce-l reprezint[=i carele ne primi de dou[ori]n numele st[p`nului s[u...

E drept c[Hotinul trece]n urm[din nou]n posesiunea Moldovei =i abia]n secolul al 17-lea turcii]l reocup[=i-l]nt[resc. Dar, ca un fel de prob[de cucerire =i de *légitime possession*, putem cita acest caz,]n care vedem doi st[p`ni tr[ind al[turi ]ntr-unul =i acela= loc: Domnul Moldovei, st[p`n legitim,]ns[slab, al[turi cu sultanul, st[p`n nelegitim,]ns[puternic.

Nu t[g[duim c[o pic[tur[de sil[ ]n dreptul limpede al Moldovei]l]ntunec[, precum o pic[tur[de s`nge ]ntunec[ limpezimea unui izvor; dar dreptul viu re]ntinere=te cu spor pe c`nd sila, tocmai contrariul lui, vremea o m`n[cu sine =-o mistuie, de nu se mai cunoa=te c-au fost.

De-a mirarea lucru cum s-a p[strat con=tiin\a vie a dreptului p`n[ ]n ziua de ast[zi prin vremi at`t de turburate precum au fost pentru noi veacul al XVI-lea =i al XVII-lea, c[ci jum[tatea din urm[a celui dint`i =i ]ntreg al doilea nu sunt dec`t o lung[=i s`ngeroas[tragedie.

Din afar[ ]ncep a veni t[tarii =i cazacii, de peste Dun[re vin turcii cu vecinicele lor r[zboaie ba asupra unuia, ba asupra altuia;]nl[untru,

dup[stingerea dinastiei, se]mperecheaz[boierii]n partide, ridic[Domni efemeri spre a-i r[sturna iar[=i, iar din c`nd ]n c`nd c`te un tiran ]neac[ =i revoltele, dar =i dreptatea, ]ntr-o mla=tin[ de s`nge =i f[r[delegi.

+i cu toate acestea, cu toat[groz[via acestor vremi, ele nu sunt nimic pe l`ng[epoca fanario\ilor,]n care toate acele patimi urie=e=ti care mistuiau pe oamenii din \ar[,]n loc de a fi conduse]ntr-o albie comun[spre folosul \[rii, au fost secate, nimicite prin mi=elie, moliciune, venalitate;]n care toate instinctele barbare]ns[nobile au f[cut loc instinctelor hipercivilizate ale Bizan\ului, acelui amestec de viclenie meschin[, r[utate meschin[=i nespus[f[\[rnicie.

IV. VEACUL AL +APTESPEZECELEA

Bugeac]n limba t[t[reasc[— zice Cantemir — va s[zic[unghi, un col\ de p[m`nt. Cam pe la anul 1568 se ]ncepe roirea t[tarilor ]nspre |ara Moldovei, precum ne-o spune Cantemir ]nsu=i, care era de origine din cea mai ]nsemnat[ familie a t[tarilor nohai din c`te s-au a=ezat]n \ara noastr[, ba chiar,]n vremea]n care Dimitrie era Domn cre=tin]n Moldova,]n Bugeac st[p`nea peste t[tari asemenea un Cantemir.

T[tarii, dup[cum ni-i descriu cronicarii, nu se ocupau cu plug[ria, ci se \ineau cu turmele de cai =i cu pr[datul. Sate nu aveau, ci numai t`rguri, se hr[neau cu lapte de iap[, =i nu era nici una din \[rile]nvecinate cu care s[nu aib[bucluc.

La]nceputul veacului al =aptesprezecelea Ieremia Movil[d[ruie=te lui Kazigherei Han din Cr`m =apte sate ]n Bugeac, s[-i fie de c`=le, adic[de p[scut =i de str`nsul fruptului, aceasta, pentru a-l ]mp[ca pe han cu Polonia, c[ci Ieremia avea nevoie =i de prietenia Poloniei =i de mijlocirea hanului t[t[resc pe l`ng[Poart[.

Se vede]ns[c[cur`nd dup[ aceea t[tarii Bugeacului, sub c[petenia lor Cantemir Pa=a, au fost rechema\i ]n Cr`m.

S[nu uit[m c[cronicarii no=tri tr[iesc to\i]n veacul al =apte-sprezecelea, c[Nistor Ureche, de pe a c[rui izvoade au scris fiul s[u

Grigore, e boier mare la curtea lui Ieremia Movil[=i partizan al Movile=tilor, c[Miron Costin moare de sabia lui Cantemir, c[ei to\i cuno=teau istoria coloniz[rii t[tarilor]n Basarabia; ba, Miron Costin vorbe=te de ei cu acel ton nepreocupat al contimporanului, care nu g[se=te de cuvi[i]n\[a mai explica lucruri cunoscute de toat[lumea; precum am vorbi noi ast[zi de pahon\ii ruse=ti prin gazete, f[r[a ne mai interesa cum au venit =i cum se duc.

Destul c[, dup[ce vedem cum la]nceputul veacului Ieremia Movil[le d[ruie=te nou[sate, afl[m c[deja la 1637 ei nu mai erau]n Bugeac =i aceasta]n urma unui tratat]ntre Polonia =i hanul de Cr`m.

Iat[ce zice Miron Costin:

Tot]n acela=i an *(1637),* Cantemir Pa=a cu oardele sale, peste voia hanului, au ie=it din Cr`m =i s-au a=ezat iar ]n Bugeac, care lucru nesuferind hanul =i merg`nd dod[ial[=i de la le=i, care legase a doua leg[tur[prin Kone\-Polski cu Mustafa Pa=a vizirul, *s[nu fie slobozi t[t[rii a locui]n Bugeac,* f[c`nd dod[ial[ cr[iei lor. Au ie=it porunc[ la hanul =i la Vasilie Vod[ (Lupu), domnul \[rii noastre, =i la Matei Vod[ (Basarab), dornnul muntenesc, s[ mearg[ cu hanul asupra lui Cantemir. Deci au venit hanul cu o=ti =i au purces =i Domnii cu ]mbe \[rile asupra lui Cantemir care, tem`ndu-se de hanul, au fugit]n |arigrad, *iar oardele lui le-au luat hanul cu sine la Cr`m,* =i de p`ra lui au pierit =i Cantemir zugrumat]n |arigrad.

Dup[ce-au pornit din Bugeac hanul pe t[tari, au l[sat pe doi sultani, fra\i ai s[i, s[vie cu d`n=ii; iar[ el au purces spre Cr`m]nainte. Iar[c`nd au fost la trec[toarea Niprului s-au ridicat nohaii =i au lovit f[r[ veste pe sultani =i i-au omor`t pe am`ndoi =i dup[ aceast[ fapt[ au purces cu co=urile sale spre \ara le=easc[, *pohtind de la le=i loc s[ se a=eze sub ascultarea lor.* Umbla pe la t`rguri =i prin sate to\i cu c`te o *cruce de lemn la piept, semn de ]nchin[ciune. Ci le=ii a=a loc de=ert f[r[ oamenii mai ]nl[untrul \[rii, neav`nd, le-au dat c`mp pe Nipru]ntre Krilav =i]ntre Kodin:* =i era aproape de 20000 de nohai oarda aceea.

Nu-i vorb[, peste un secol]i]nt`lnim iar iu Buceag, cer`nd acum loc de la moldoveni, care, neav`nd ce s[-=i fac[ capului, le m[sur[ un petic de p[m`nt de 32 ceasuri lungime =i dou[l[\ime tot pe locurile pe unde mai fusese]nainte de un veac, iar m`rzacii to\i se oblig[ printr-un lung ]nscris, dat la m`na lui Grigore Vod[Ghica, s[pl[teasc[*arend[* pentru locurile de p[=unat, iar de unde le-or spune p`rc[labii

s[se retrag[cu turmele, de acolo s[se retrag[f[r[a face bucluc. Dar despre acestea mai pe larg la veacul al optsprezecelea.

A vorbi despre ace=ti oameni ca despre ni=te *possesseurs légitimes* ai Basarabiei ni se pare cel pu\in curios =i tot at`t de curioas[este deci =i teoria cum c[Basarabia s-a cucerit de Rusia de la turci =i de la t[tari.

Teritoriul pe care locuiau]n Moldova le era dat]n arend[, pl[teau *hacul* p[m`ntului, cum zice ]nvoiala, era o colonie de str[ini pe p[m`ntul moldovenesc, care n-aveau proprietate, ba nici capacitatea juridic[de a o avea.

Dar cea mai vie dovad[c[ ]n acest veac erau]n Basarabia rom`ni este desigur existen\a eparhiei Br[ilei. Vechiul *Proilabum,* a c[rui nume turcii l-au pref[cut ]n Ibr[ila, a ]nc[put pe la jum[tatea veacului al 15-lea sub domnia turceasc[, deci, nemaiput`ndu-se administra biserice=te de episcopia de Buz[u, s-a format o nou[eparhie, at`rn[toare direct de patriarhul din Constantinopol, av`nd sub sine toate cuceririle lui Mircea cel B[tr`n de pe malul drept al Dun[rii. Astfel,]nc[pe la anul 1622 un om al bisericii, totdeauna conservatoare,]nseamn[la finele mineiului lui iulie:

S[se =tie c[a venit p[rintele Ignatie de la p[rintele vl[dica Calinic etc., care acest Calinic era mai]nainte aici la Br[ila Mitropolit *Drist* (Dorystolum-Silistria) =i *Proilav* (Proilabum-Br[ila).

}n anul *1641* p[rin\ii c[lug[ri de la m[n[stirea *Caracal,* din Sf`ntul Munte, cer de la Ioanichie, patriarhul Constantinopolei, permisiunea de a repara vechea biseric[din Ismail.

Din actul eliberat de patriarh la 2 iunie *1611* se vede]ns[1) c[eparhia Proilaviei se administra de un mitropolit numit mitropolitul Proilavului 2) c[biserica Sf. Niculae din Ismail se *]nvechise* =i se *d[r`mase,* de vreme ce c[lug[rii din m[n[stirea Caracal cer voie s-o reconstruiasc[.

Prin urmare, biserica din Ismail fiind cel pu\in din veacul al 16-lea, =i ora=ul a trebuit s[fie fondat de moldoveni,]nc`t Miron Costin ]n *Descrierea Moldovei =i |[rii Rom`ne=ti* (scris[la 1674]n versuri polone) gre=e=te c`nd zice c[Ismailul e de funda\iune turceasc[.

Cantemir nu comite aceast[gre=eal[, el zice l[murit: “*Ismail,* Moldavis *olium Smil dictus...*” Se vede c[Ismailul a avut aceea=i soart[ca =i Br[ila. Turcii au f[cut din Smil Ismail, ca =i din Proilabum, Ibr[ila.

Dar s[venim iar la vorba noastr[, la mitropolia Proilaviei.

De eparhia acestei mitropolii se \inea:

I. Silistra, Br[ila, Chilia. Tr[g`nd o linie din Silistra la Marea Neagr[ ajungem tocmai la Chiustengè, ]nc`t]ntreaga Dobroge a lui Mircea cel B[tr`n intr[ ]n eparhie.

II. Reni, Ismail, Acherman (Cetatea Alb[), Bender (Tighina). Tr[g`nd o linie de la Bender la Reni avem *toat[* Basarabia]n chestiune.

III. Toate satele =i ora=ele rom`ne=ti dintre Nistru =i Bug, adic[ din *Podolia* =i *Cherson*. Citat anume e ora=ul *Dub[sari*, dincolo de Nistru, care se \inuse de episcopia *Hu=ilor.* Dar la sud de Dub[sari sunt M[l[ie=ti, la nord de ei e ora=ul Balta, apoi ora=ul Ocna =i ]nc[ foarte multe sate, r[mase p`n[azi rom`ne=ti.

La Dub[sari — dincolo de Nistru — era la 1794 p`n[ =i o tipografic rom`neasc[din care au ie=it mai multe c[r\i biserice=ti.

T[tarii d-lui X devin foarte interesan\i. Ei au nevoie de mitropolit, de biserici, de c[r\i rom`ne=ti, ba pe la anul *1640* Vasile Vvd Lupul le zide=te o biseric[ ]n *Chilia,* iar la *1641* c[lug[rii din m`n[stirea Caracal le repar[biserica lor cea veche din Ismail.

}n fapt[ ]ns[se vede =i-n cursul acestui veac de ce aveau nevoie t[tarii =i de ce moldovenii. T[tarilor le trebuia p[=une pentru cai, moldovenilor, poporului statornicit de veacuri =i cre=tin, le trebuia biserici, c[r\i, mitropolit.

Ce ilustra\ie pentru fraza: “la Bessarabie *à aucun point de vue* n’a pu être considerée comme restituee à ses possesseurs légitimes!”

S[mul\umim bisericii noastre care, prin dumnezeiasc[lini=te =i statornicie pe care a avut-o]n vremile cele mai turburate, ne-a p[strat prin]nsemn[rile ei acest argument zdrobitor fa\[cu orice subtilitate diplomatic[. }ntrebarea *posesiunii legitime* nu mai poate fi controversat[. Dar acest argument devine =i mai tare]n veacul al optsprezece-

lea, c`nd graful Rumian\of — *lui-même* — aprob[ desfiin\area (de=i numai trec[toare)a mitropoliei Proilabului =i ]mparte eparhia, d`nd toat[Basarabia p`n[ la Bender eparhiei de Hu=i, de care s-a \inut mai ]nainte, =i Br[ila eparhiei de Buz[u. Dar despre acestea mai t`rziu.

V. VEACUL AL OPTSPREZECELEA

Am zis intr-un r`nd c[, oric`te pic[turi de silnicie ar fi v[zut]n izvorul limpede al dreptului nostru istoric asupra Basarabiei, vremea a trebuit s[le mistuie =i s[le a=eze =i c[de la un r`nd de vreme]ncoace, izvorul a trebuit s[curg[din nou limpede, ca =i mai]nainte.

}n veacul al 14-lea vedem pe Mircea]ntinz`ndu-=i domnia p`n[la Nistru,]n al 15-lea vedem pe moldoveni cuprinz`nd cu cet[\i]nsemnate =i avute]ntreg teritoriul dintre Prut =i Nistru,]n al 16-lea cet[\ile Chilia =i Cetatea Alb[sunt sub domina\ie turceasc[,]ns[numai cu circumscrip\ia militar[,]n al 17-lea t[tarii apar =i dispar din Bugeac, iar, paralel cu via\a c[l[toare =i nestatornic[a acestor nomazi, vedem cum rom`nii din aceste locuri ]=i urmeaz[ ]nainte via\a lor de popor statornic, av`nd o mitropolie proprie la Br[ila, zidind biserici, tr[ind cum tr[iser[ ]nainte ca proprietari legitimi ai acestor locuri.

Ce ne va mai dovedi veacul al optsprezecelea?

Izvoarele istorice ale acestui veac apropiat trebuie s[fie neap[rat foarte limpezi =i asupra oric[rei]ndoieli. Cronicarii no=tri care descriu acest veac au tr[it]nl[untrul lui, ei nu sunt copiatori de izvoade b[tr`ne, ci martori oculari ai evenimentelor; luptele =i]nvoielile Ecaterinei a II[-a] cu]mp[r[\ia turceasc[stau deschise =i pe fa\[, nefiind nici un punct care ar admite controvers[;]n predmetul cesiunii Bucovinei avem coresponden\a dintre Thugut, ambasadorul austriac la Constantinopol, =i Kaunitz, cancelarul Imperiului habsburgic; cu un cuv`nt materialul se gr[m[de=te]naintea noastr[=i nu mai avem nevoie de a face judec[\i prin analogie de cazuri, c[ci evenimentele]n=ile poart[pe ele pecetea valorii lor intrinsece, evenimente care nu se pot nici nega, nici discuta chiar.

}n acest *embarras de richesse* trebuie cu toate acestea s[ne m[rginim la pu\ine.

La 1716 urmeaz[cearta]ntre Iorest, episcopul Hu=ilor, =i Ioanichie, mitropolitul Proilavului, pentru hotarele eparhiilor acestor dou[scaune.

Cearta e anume pentru Dub[sari — dincolo de Nistru — =i satele *Sultan-C`=la=i* =i *Musaip-C`=la=i* din *Bugeac.* Numele satelor sunt evident t[t[re=ti, dar popula\ia e cre=tin[, deci rom`n[, ]ndat[ ce vedem doi episcopi cre=tini purt`nd proces pentru ele.

Dar]naintea cui se judec[procesul? Poate]naintea sultanului sau a... hanului t[t[r[sc?

Ioanichie, mitropolitul Br[ilei, vine la *Ia=i* =i se t`nguie=te domnului *Moldovei* Mavrocordat ]n aceast[ chestie. Mavrocordat d[ cazul ]n tratarea unei fe\e biserice=ti, a patriarhuliu Samuil. Patriarhul, ]n prezen\a sfatului \[rii =i a p[r\ilor litigante, g[se=te cu cale c[ Dub[sarii, nefiind din hotarul Moldovei, s[ r[m`n[sub jurisdic\ia mitropolitului de Br[ila, iar cele dou[sate din Bugeac s[r[m`n[sub ascultarea episcopului de Hu=i.

Am`ndoi episcopii ]=i dau ]nscrisuri conforme acestei hot[r`ri:

Iat[ ]nscrisul lui Iorest, episcop de Hu=i:

Venind Sfin\ia Sa P[rintele Ioanichie aici la Ia=i au ie=it la M[ria Sa luminatul nostru Domn Nicolai Alexandru Voievod (Mavrocordat) =i M[ria Sa ne-au poruncit s[mergem la fericitul P[rintele Papa =i Patriarh de la Alexandria, Kyr Samuil, ca s[ne]ndrept[m =i, merg`nd ]naintea Sfin\iei Sale, fiind acolo =i *dumnealor boierii cei mari,* =i lu`ndu-ne seama Sfin\ia Sa Patriarhul, ne-am a=ezat fr[\e=te =i cu pace]ntr-acela=i chip, cum pentru Dub[sari s[lipseasc[de sub ascultarea a episcopiei de Hu=i =i s[r[m`ie sub ascultarea a mitropoliei de Br[ila, *nefiind pe hotarul Moldovei,* nici s[ le d[m mirul, nici blagoslovenia. Iar[ pentru Sultan-C`=la=i =i penlru Musaip-Cisla=i ca s[fie tot sub ascultarea Hu=ilor precum a fost =i p`n[ acum, =i a=a am primit am`ndoi pe aceast[a=ezare de]mp[r\eal[etc.

Peste patrusprezece ani, la 1730, domne=te]n Moldova Grigorie Ghica b[tr`nul.

}n acest an urmeaz[punerea la cale a t[tarilor din Bugeac. Mangli-Gherei Han din Cr`m cere de la Poart[ s[ mijloceasc[ pe l`ng[scaunul

Moldovei ca t[tarii s[capete Bugeacul]n *arend[*, c[ci n-au nici un fel de rost. Printr-un]nscris, isc[lit de to\i m`rzacii din Bugeac, adic[de toate c[peteniile, ei l[muresc raportul]n care stau cu Moldova.

Pentru mai mare v[dire a lucrului, reproducem]ntreg zapisul t[tarilor nohai dat la m`na lui Grigore Vod[:

Pricina acestui zapis este precum]n anul 1141 (al Hegirei, de la Hristos 1730) M[ria Sa]n[l\atul =i milostivul st[p`nul nostru Mengli-Gherei-Han, trimi\`nd arz la]mp[r[\ie, *pentru ca s[ni se or`nduiasc[* din p[m`ntul Moldovei *loc de a=ez[m`nt =i de p[=unarea bucatelor*, dup[ arzul M[riei Sale =i *cu =tiin\a M[riei Sale*, Domnul Moldovei or`nduindn-ni-se cu ferman]mp[r[tesc din p[m`ntul *Moldovei 32 ceasuri de-a lungul =i dou[ ceasuri de-a curmezi=ul,* care loc *fiind din ]nceput chiar loc moldovenesc =i de folosul =i hrana p[m`ntului Moldovei:* M[ria Sa hanul]mpreun[cu M[ria Sa pa=a, *p[zitorul* Tighinei, cu hati=erif]mp[r[tesc au hot[r`t =i au m[surat =i au l[murit hotarul acestui loc mai sus pomenit; *[au] or`nduit pentru cei ce vor locui pe acel loc al Moldovei, 32 ceasuri de-a lungul =i dou[ceasuri de-a curmezi=ul,* s[dea, osebit *de u=urul ce este obicinuit plat[, chirie pentru loc.* Care leg[tur[noi am primit, adic[pentru nohaii ce vor locui pe acel loc al Moldovei s[-=i dea *u=urul* =i *hacul* p[m`ntului =i toat[ plata deplin, =i cu ]nvoin\a noastr[ =i a tuturor b[tr`nilor no=tri f[cutu-s-au =i hoget dup[legea noastr[,]ntru care s-au]nsemnat toate leg[turile acestea cu carele noi ne-am legat =i am primit; dup[cum]nsemneaz[hogetul, a=ezate fiind aceste tocmele =i or`nduiele, noi to\i a=ez`ndu-ne ca s[locuim pe *partea locului Moldovei* unde ni s-au poruncit.

}ns[cunosc`nd noi c[, pentru p[=unatul dobitoacelor noastre, om avea lips[ =i str`mtoare, ajuns-am cu rug[minte la divanul M[riei Sale Hanului st[p`nului nostru, rug`nd =i cuceridndu-ne ca s[ne ispr[veasc[pu\in[nevoie numai pentru dobitoace, =i p[storii no=tri s[se poat[p[=una pe *unele p[r\i de loc a Moldovei de pe care ne-am r[dicat noi,* fiind acele p[r\i de loc de aceast[dat[nelocuite de raiaua Moldovei, =i, de=erte afl`ndu-se acele p[r\i de loc, ne-am rugat ca s[ avem voie a ne p[=una dobitoacele noastre o seam[ de vreme. Deci M[ria Sa Hanul, milostivindu-se asupra noastr[, triimes-au c[tre M[ria Sa Domnul Moldovei cinste iarl`cul M[riei Sale =i despre partea noastr[, a nohailor, pe Kaspolat-M`rza anume =i pe Cantemir-M`rza =i pe I=-M`rza =i pe Sultanul Mambet-M`rza,]mpreun[cu omul M[riei Sale, cu pofta pentru aceast[isprav[; care]mpreun`ndu-se cu M[ria Sa Domnul Moldovei =i ar[t`ndu-se pofta =i rug[mintea noastr[, r[spunsu-le-au M[ria Sa cum c[acele locuri sunt pentru trebuin\a locuitorilor Moldovei =i pe urm[pe acele locuri este s[se a=eze =i s[locuiasc[raiaua Moldovei.

}ntr-acest chip ar[t`ndu-le M[ria Sa Domnul Moldovei, m`rzacii acei de mai sus pomeni\i, vechillii no=tri, r[spunz`nd]ntr-acest chip, s-au apucat, de vreme c[acele p[r\i de loc pe care noi s[ne p[=un[m dobitoacele se afl[de=erte de aceast[dat[de locuitori, pe acele p[r\i de loc poftim s[ni se dea voie de p[=unat o seam[de vreme; iar[ ]n p[r\ile ce-or fi trebuitoare pentru locuitorii Moldovei s[nu ne atingem, ce numai s[p[=un[m]n p[r\ile *unde ne vor ar[ta ispravnicii* =i zapcii marginilor Moldovei, *iar[peste voia lor s[nu avem a c[lca aiurile, =i despre car[e] ne-ar ar[ta ei c[este de trebuin\[locuitorilor Moldovei]ndat[f[r[nici o]nt`rziere s[avem a ne ridica dobitoacele.*

+i, osebit de aceasta, apuc`ndu-ne noi *s[ d[m M[riei Sale Domnului Moldovei al`m]ndoit pe bucatele noastre,* M[ria Sa plec`nd c[tre poft[ =i porunca(?) Mariei Sale hanului =i sf[tuindu-se la aceasta =i cu ai s[i boieri ai Moldovei, ]ntr-acest chip au dat r[spuns, zic`nd: precum pentru p[=unea dobitoacelor de-om cumva p[=i noi peste leg[turile =i a=ez[m`ntul ce se ]nsemneaz[ mai jos, *nici un ceas s[ nu ne lase dobitoacele pe locurile Moldovei s[ le p[=un[m;* a=ijderea =i dobitoacele noastre s[ aib[ a se p[=una *numai* pe acele p[r\i de loc *care ne-ar ar[ta dumnealui s[rdarul* =i dumnealui *c[pitanul de codru =i afar[ din cuv`ntul acestor boieri a M[riei Sale nici un pas s[nu p[=im,* nici s[facem c`t de pu\in[ sup[rare cuiva, nici *s[ cutez[m a face pe p[m`ntul Moldovei l[ca=* au *s[la=* pentru p[storii no=tri, *ce numai s[aib[a-=i purta p[storii no=tri dup[obiceiul* lor c`te o *oba* ]n care; iar[ din oba afar[ pe locurile *acele s[ fim volnici a bate par sau \[ru=,* f[r[ dec`t vitele noastre, fiind la iernatec =i fiind trebuin\[pentru vi\eii no=tri, s[stea sub acoper[m`nt, numai pentru vi\eii no=tri s[ avem voie, din ceputul iernii p`n[ ]n sf`r=it, a ne urzi pe locurile *unde ne-ar ar[ta zapcii M[riei Sale c`te o colib[ce se cheam[t[t[re=te aran;* noi singuri s[avem a le urzi la]nceputul iernii *=i iar[noi singuri s[avem a le strica la sf`r=itul iernii.* Iar[de nu le-am strica pe cum ne apuc[m oamenii M[riei Sale *s[aib[a le da foc =i a ne ridica cu totul.*

A=ijderea =i din st[p`nii dobitoacelor, care ar avea dobitoace la iernatic sau la v[ratic, m`rzaci fiind sau kara-t[tari, fiind trebuin\[s[-=i cerceteze dobitoacele, de ar vrea sa mearg[la dobitoace s[le vad[, *s[aib[ ]nt`i a merge la boierii Mariei Sale direg[torii marginilor,* adic[ la serdarul =i la c[pitanul de codri =i la p`rc[labul de Lapu=na, =i, ar[t`ndu-=i nevoia =i trebuin\a lor ca s[ mearg[ s[-=i vad[ dobitoacele colo unde se p[=uneaz[, a=a cu =tiin\a lor s[ aib[ voie a merge, *iar[ far[ de voia =i cuv`ntul acestor boieri nimeni din noi s[nu aib[voie a c[lca pe p[r\ile Moldovei.*

Iar[de s-ar afla cineva din nohai cu pricina dobitoacelor s[vie pe locurile Moldovei ori pastorii no=tri cu vreun chip de s-ar ispiti a face vreun sup[r od[ilor sau f`na\elor r[ielei locuitorilor Moldovei sau de s-ar afla cineva din nohai sau dintr-al\ii

=i *s-ar ispiti a face c`t de pu\in val* sau c`t de pu\in[stric[ciune f`na\elor, odailor, dobitoacelor, p`inilor sau sem[n[turilor, unul ca acela *s[aib[a se prinde =i legat s[se trimit[la Ia=i =i acolo s[i se dea certare precum se cade.*

+i pe locurile unde s-ar p[=una vitele noastre, oric`nd *ne-ar ar[ta =i ne-ar zice* boierii ce s-au zis mai sus cum c[ *p[r\ile acele sunt trebuitoare pentru locuitorii Moldovei, ]ndat[ s[ avem a ne ridic[ dobitoacele de acolo f[r[ nici o ]nt`rziere =i price.*

Iar pentru *al`mul indoit* apuc`ndu-ne noi ca s[d[m M[riei Sale Domnului Moldovei, M[ria Sa n-au primit a ne lua al`m ]ndoit =i ne-au ar[tat c[ g`ndul M[[riei] S[ale] nu este s[ia de la noi al`m ]ndoit, nici s[ l[come=te a lua de la noi bani ]ndoi\i pentru p[=unatul vitelor noastre; ce numai pe c`t]nsemneaz[ ]n hoget at`ta prime=te =i M[ria Sa s[ ia de la noi. Pentru care =i noi ne-am apucat ca s[ d[m deplin precum ]nsemneaz[ ]n hoget, toate deplin f[r[ nici o pricin[ =i preget, =i afar[ din hotarul acesta la nimic[ s[ nu p[=im, nici *c`tu-i o palm[de loc,* nici prin dobitoacele noastre s[nu avem a supune =i a t[inui *dobitoacele r[ielii sau a negu\itorilor.*

+i dintr-aceste leg[turi, din toate c`te s-au pomenit mai sus, de-om p[=i c`t de pu\in =i de n-am p[zi aceste leg[turi toate, s[aib[voie M[ria Sa a ne scoate toate dobitoacele afar[de pe locul Moldovei.

Deci]ntr-acest chip ca acela ce ne este nou[ ]n folos dup[bun[=i]nalt[socoteal[a M[riei Sale Hanului, vechilii no=tri viind cu r[spuns]naintea M[riei Sale Hanului,]naintea divanului Mariei Sale noi to\i am primit aceast[leg[tur[=i acest r[spuns ce ni l-au dat despre partea M[riei Sale Domnului Moldovei =i toate le-am primit noi cu to\i m`rzacii =i b[tr`nii nohailor =i ne-am apucat c[, de-om p[=i c`t de pu\in din hotarul acestui zapis, *M[ria Sa Domnul Moldovei s[aib[a ne goni dobitoacele peste hotarul cel de dou[ceasuri.* }ntr-acest chip ne-am legat cu to\ii cu acest temesuk al nostru, carele, pentru ca s[fie tare =i]ncredin\at c[cu =tiin\a =i cu pofta noastr[a tuturor s-au scris =i s-au alc[tuit =i s-au dat la m`na M[riei Sale Domnului Moldovei lui Grigore Vod[, la mijlocul luminii lui Sefer]n anul 1142.

Isc[li\i: — +itak-bei, Ismail-m`rza, Rat`r-m`rza. Kelmehmet. Dokuz-olu. Aslan-alu. Nevrut-m`rza. Hagi-bei-m`rza. Aslan-m`rza. Giaun-m`rza. Kazi-olu. Azamet-olu. Ali-olu. Iskender-m`rza. Iusuf-beior. Hagi-bei-m`rza. Kan-m`rza-olu. Mehemet-olu. Bei-m`rza-olu.

Din acest document nepre\uit, plin de naivitate =i de tautologie, se v[d urm[toarele lucruri:

1) c[t[tarii erau supu=i str[ini al hanului din Cr`m;

2) c[li se or`nduie=te loc de a=ez[m`nt =i de p[=unare lung de 32 ceasuri, lat de 2 ceasuri, drept care ei]i =i zic Buceag, adic[col\ de p[m`nt;

3) c[p`n[ la acest ]nscris ei pl[teau Moldovei dou[ d[ri numite: *u=urul* =i *hacul,* fiind, din ]nceput chiar, loc moldovenesc =i de folosul =i hrana p[m`ntului Moldovei;

4) c[de acum vor pl[ti deosebit =i chirie pentru loc, va s[zic[o a treia dare;

5) c[afar[de aceste locuri de a=ezare (60 de mile p[trate) mai cer permisiunea de a p[=una =i pe alte locuri de=erte =i c[pentru un asemenea beneficiu vor s[pl[teasc[al`m]ndoit;

6) c[li se d[permisiune,]ns[s[n-aib[voie a zidi l[ca= sau s[la=, nici a bate par sau \[ru=]n p[m`nt, ci numai sub *cort* s[ poat[ locui. F[c`nd bordei pentru iarn[, s[-l ridice prim[vara, c[ci altfel dreg[torii Domnului moldovenesc vor da foc bordeielor =i-i vor alunga;

7) c[f[r[voia dumisale serdarului =i a c[pitanului de codru s[n-aib[voie nici s[-=i viziteze vitele;

8) c[,]ndat[ce li s-ar porunci s[p[r[seasc[p[=unea, s-o =i p[r[seasc[f[r[ ]nt`rziere =i price;

9) c[, f[c`nd stric[ciune sau val f`na\elor, dobitoacelor, od[ilor, p`inilor sau sem[n[turilor, s[fie prin=i, lega\i, trimi=i la Ia=i =i pedepsi\i;

10) c[nu vor mai t[inui (vorb[sub\ire pentru *fura)* vitele raielei sau negu\itorilor;

11) c[, oric`nd n-ar]ndeplini obliga\iunile lor, dobitoacele lor s[fie alungate peste hotarul cel de dou[ceasuri.

Ciuda\i *possesseurs légitimes?*

Sub aceste condi\iuni grele t[tarii r[m`n ca arenda=i ai Buceagului, pe un petic de p[m`nt de 60 de mile p[trate, pentru care pl[tesc d[ri domniei Moldovei. Pe acest petic se judec[ ]ntre ei, dar, f[c`nd neajunsuri c`t de mici moldovenilor, sunt judeca\i la Ia=i de judec[torii ordinari ai \[rii. P[=un`ndu-=i vitele, n-au voie nici \[rus ]n p[m`nt s[bat[, necum s[-=i fac[cas[.

De aceea nu-i [de] mirare c[renumi\ii generali Rumian\of =i +umarof i-au g[sit sub corturi. Numai cortul pe care-l ducea]n car avea permisiunea de a-l]ntinde dincolo de peticul Bugeacului.

}n sf`r=it ru=ii i-au dat pe bie\ii no=tri arenda=i afar[, f[c`nd astfel pagub[visteriei. Dac[exista pe atunci o administra\ie a domeniilor sta-

tului, ar fi protestat =i i-ar fi luat sub scutul articolului cut[ruia din Codul civil. Dar bietul Chiel-Mehmet, isc[lit al patrulea]n]nscris, nu =tia s[-=i ia avoca\i =i s[se judece pe la cur\i =i tribunale; de aceea l-au =i tuns ru=ii. E drept c[Chiel-Mehmet nici n-avea mare cheltuial[la tuns.

Dar s[l[s[m pe t[tari de o parte =i s[ne-ntoarcem la alt =ir de idei. }n veacul al optsprezecelea se]ncepe]nr`urirea politicii ruse=ti ]n provinciile turce=ti sau at`rn[toare de Turcia.

Dup[ce Petru cel Mare c`=tigase b[t[lia de la Poltava, Constantin Basarab Br`ncoveanu trimite soli la d`nsul =i-i promite ajutor ]n contra turcilor. Constantin Br`ncoveanu era]n genere un om care promitea multe =i voia s[aib[ ]n toate p[r\ile reazem. El sta]n corespondenţ[secret[cu toat[lumea, p`n[ ce Poarta i-a aflat aceste din urm[ uneltiri =i a hot[r`t stingerea celor din urm[Basarabi. Dimitrie Cantemir, crescut la Constantinopol =i crezut credincios turcilor, e trimis domn]n Moldova; dar acesta,]n loc sa lucreze]n favorul Turciei,]ncheie cu Petru cel Mare un tratat de alian\[, ratificat la Lusk (13 aprilie 1711). Prin acest tratat de alian\[Petru se oblig[de a restabili vechile margini ale Moldovei. La 14 mai acela=i an Cantemir public[proclama\ia sa,]n care zice c[Petru s-a obligat a restitui Moldovei p[r\ile uzurpate de turci =i a]ntre\ine cu cheltuiala sa o armat[moldoveneasc[de 10000 de oameni. Se =tie ce trist sf`r=it a avut acea campanie ruseasc[, care s-a]ncheiat printr-o umilitoare pace prin care Rusia a consim\it a]napoia Azovul, a distruge portul de Taganrok, a risipit toate cet[\ile de la grani\ele Turciei.

Dar pe rom`ni i-a costat =i mai mult pasul pripit al ]nv[\atului Cantemir. Constantin Br`ncoveanu a fost t[iat]mpreun[cu toat[familia, iar de la 1716]ncoace veni pentru noi veacul de tin[al fanario\ilor. Tot]n acest veac]nr`urirea Rusiei]n Principate cre=te din ce]n ce.

Deja prin art. 2 al Tratatului de la Constantinopol (5 noiemvrie 1728) Petru cel Mare]=i asigur[oarecare]nr`urire asupra cre=tinilor din Orient. }n vremea ]mp[r[tesei Ana (1730-1741) emisarii mare=alului Münich r[sp`ndesc aur =i proclama\iuni prin provinciile Turciei, sub domnia Elisabetei (1741-1762) emisarii se]mul\esc, p`n[ce

]n sf`r=it, sub Ecaterina II (1763-96), politica ruseasc[ ]n Orient s-a copt cu des[v`r=ire.

}n 1769 Rusia declar[r[zboi Turciei, Gali\in ocup[Hotinul;]n februarie 1770 boierii moldoveni =i munteni jur[credin\[Ecaterinei,]n 1771 feldmare=alul Rumian\of stabile=te c`te un guvern provizoriu]n fiecare Principat, iar Ecaterina dore=te unirea Principatelor sub un rege care era s[fie *Stanislaus August Poniatowski*. }n congresul de la Foc=ani din 1772 Rusia pretinde ca Principatele s[fie declarate independente sub garan\ia mai multor puteri ale Europei. }n fine la 1774 se]ncheie pacea de la Cuciuc-Cainargi,]n care (art. 16) se stabile=te c[Principatele vor primi]napoi terenurile pe nedrept uzurpate de turci dimprejurul cet[\ilor Hotin, Bender, Akerman, Chilia, Br[ila =.a.

}n genere interregnul din vremea ocupa\iei ruse=ti de la 1769-1774 e cel mai caracteristic pentru vederile de atunci ale Rusiei. Ba voia o Rom`nie unit[ care s-ajung[ de la Nistru p`n[ ]n Carpa\i. Pe monetele b[tute pentru Principate marca Moldovei =i a |[rii Rom`ne=ti sunt ]mpreunate sub o *singur[* coroan[. Rusia cerea d[r`marea]nt[riturilor de la Hotin, Bender =i Cetatea Alb[=i]mpreunarea acestor ora=e cu Moldova, iar a Br[ilei cu Tara Rom`neasc[. Coresponden\a lui Thugut cu Kaunitz dovede=te aceasta cu asupra de m[sur[, ca =i trat[rile din congresul de la Foc=ani, ca =i candidatura lui Stanislaus August care — *=i fata favissent* — era s[ fie cel dint`i rege al Rom`niei unite. Deosebirea numai e c[ Rom`niei de pe atunci i s-ar fi l[sat cu drag[inim[peticul de p[m`nt de la gurile Dun[rii, pe c`nd, celei de azi — nu.

Dar politica]nalt[nu ne preocup[. Noi am urm[rit p`n[ acuma firul ro=u al dreptului neschimbat al Moldovei asupra Basarabiei ]ntruc`t el tr[ia]n chiar con=tiin\a \[rii. De aceea venim iar la mitropolia Proilavei. }n vremea acestui interregn, Gavril, mitropolitul Moldovei,]n]n\elegere cu Grigorie, mitropolitul Ungrovlahiei, desfiin\eaz[Proilavia =i reintegreaz[vechile eparhii rom`ne. |inutul Br[ilei se d[ episcopiei de Buz[u; \inuturile Ismail, Reni, Chilia, Acherman =i Bender episcopiei de Hu=i, iar \inutul Hotinului episcopiei de R[d[u\i. Mitropoli\ii au =i aplicat hot[r`rea lor,]nainte chiar de a supune

dispozi\ia =i grafului Rumian\of, de la care]ns[a primit]n aceast[privin\[urm[toarea dezlegare printr-o scrisoare *(rom`ne=te* =i ruse=te).

Prea-sfin\ite Arhiepiscope =i Mitropolite al Moldovei.
Al meu milostiv Arhip[storiu,

Dup[socotin\a]n=tiin\[rilor Preasfin\iei Tale =i a Preasfin\itului Mitropolit al Ungro-Vlahiei pentru eparhia Br[ilei, =i eu a=a socotesc c[, p`n[ se va face hot[r`re de la marea st[p`nire, pov[\uirea cea duhovniceasc[a acelor \inuturi, a Ismailului, a Renilor, a Chiliei, a Achermanului =i a Benderului, s-au fost dat episcopului de Hu=i. Iar \inutul Br[ilei, episcopului de Buz[u. Deci]ntru]mplinirea acestora =i Preasfin\ia Ta s[binevoie=ti a scri celui mai mare pov[\uitor al eparhiei aceea, dup[hot[r`rea bisericeasca =i *politiceasc[*. Iar eu pentru]n=tiin\area la comandirii acelor \inuturi am scris.

Al Preasfin\iei Tale plecat slug[:

1773, aprilie 25
subscris: Graf *Rumian\of*

}n urmarea acestei epistole mitropolitul]n=tiin\eaz[prin enciclic[pe toat[tagma bisericeasc[=i pe to\i cre=tinii ortodoc=i din \inuturile anexate la eparhia de Hu=i (Ismail, Reni, Acherman =i Bender) c[, dup[ ]n\elegerea cu graful Petru Alexandrovici Rumian\of, ei pe viitor au a asculta de Inochentie, episcopul de Hu=i.

Iat[dar o v[dit[continuitate de drept =i]n veacul al optsprezecelea =i o dovad[c[rom`nii au persistat pe acele locuri, adic[ ]n Basarabia noastr[de ast[zi.

VI. VEACUL AL NOU{SPREZECELEA. IZVOARE

}n iunie anul *1812* Napoleon I st[tea gata s[treac[peste Niemen cu o armat[, cum n-o mai v[zuse p[m`ntul p`n[atunci, de 640000, (zi *sase sute patruzeci de mii)* de oameni cu 1370 tunuri (zi *una mie trei sute =aptezeci)*.

Ce avea a le opune Alexandru I al Rusiei ?

Barclay de Tolly st[tea la Vilna cu 112000 de oameni, av`nd a se]mpotrivi la peste de jum[tatea de milion a armiei celei mari, comandat[ ]n prima linie de]nsu=i Napoleon I.

}n momentul acesta Rusia avea 53000 oameni sub Cutuzof]n Moldova, care-i trebuiau ca aerul pentru a nu fi]n[du=it[=i]necat[de precump[nirea puterii lui Napoleon.

Spuie oricine drept: Era atunci Rusia]n pozi\ia de a anexa Basarabia? C`nd delega\ii ei din Bucure=ti aveau avizul de a]ncheia pace *cu orice pre*, poate cineva visa c[afacerea Basarabiei a fost curat[, a fost o afacere de cucerire?

Dumnezeu s[ne ierte, dar nu =tim]ntr-adev[r cum ar trebui s[fie conformat acel cap omenesc care ar putea s[vad[ ]n retragerea grabnic[a o=tirii ruse=ti din Moldova o armat[ ]nving[toare. Oamenii b[tr`ni care au v[zut pe atunci armata lui Kutuzof povestesc c[, demersurile for\ate, bie\ii solda\i c[deau]n =an\urile drumurilor de \ar[=i pe paveaua de lemn a Ia=ilor =i, cu toat[cumplita grab[, i-a trebuit patru luni ca s[ajung[ ]n fa\a aripei drepte a armatei]mp[ratului francez;]n fata corpului auxiliar de 34000 de austrieci de sub generalul Schwarzemberg.

Noi am spun-o]nc[ ]n cel dint`i articol c[Anglia a st[ruit pentru]ncheierea acestei p[ci, c[ea a silit pe sultan s-o isc[leasc[. O flot[englez[era]n Bosfor, care a silit pe turci de a nu se folosi de cumplita pozi\ie]n care se afla Rusia atunci. Dar nici influen\a englez[n-ar fi fost]n stare de-a *cuceri* Rusiei o provincie dac[nu era angajat[o alt[arm[, rubla ruseasc[=i tr[darea dragomanului Moruzi.

}n orice caz, =tiind c[adev[rata putere care a silit pe turci s[-ncheie pace e Anglia =i nu Rusia, trebuie s[admitem c[diploma\ii englezi erau]n deplin[cuno=tin\[de cauz[=i c[ei ne vor da =tiin\ele cele mai exacte despre aceast[... ciudat[cucerire cu sabia.

Consulul general al Angliei de la Bucure=ti, W. Wilkinson,]n cartea sa *Tablou istoric, geografic =i politic al Moldovei =i Valahiei*, ne d[o descriere clar[a acelei cesiuni, f[cute]n]mprejur[ri at`t de nefavorabile Rusiei. Iat[acea rela\iune:

Galib Efendi care, dup[schimb[rile mari]nt`mplate la Constantinopol, reluase func\iunile de ministru al afacerilor str[ine a fost principalul plenipoten\iar la Bucure=ti]n anii 1811 =i 1812;]ns[prin\ul grec Dimitrie Moruzi, dragoman al statului, era fa\[la negocia\iuni, a dat direc\ie celei mai mari p[r\i a lor =i era]n realitate revestit cu

foarte]ntinse puteri. Ca =i cei doi fra\i ai s[i, el fusese cu nestr[mutare ata=at de partidul rusesc de la]nceputul carierei sale politice; =i speran\a ce o concepuse, de a fi]n[l\at la domnia unuia din cele dou[Principate, cel mai mare obiect al ambi\iunii sale,]i p[rea foarte]ntemeiat[dup[restabilirea p[cii. *Caracterul s[u public, serviciile la Congres,* sprijinul Rusiei, *erau]ntr-adev[r considera\iuni care p[reau a face sigur[numirea lui.*

Cesiunea Valahiei =i a Moldovei nu putea]n nici un \el s[intre]n vederile sale =i el o comb[tu ca energie =i succes; dar, f[c`nd Por\ii un serviciu at`t de important, era necesar ca, pe de alt[parte, s[dea Rusiei o prob[de ata=amentul s[u. Dac[el ar fi insistat s[se restituie cele dou[Principate]n]ntregul lor *(restitution intégrale),* plenipoten\iarii ru=i ar fi consim\it f[r[nici o]ndoial[, c[ci aveau ordin a gr[bi]ncheierea p[cii =i de a o subscrie sub orice condi\ie *care nu s-ar fi]ntins dincolo de aceast[restitu\iune. Dar Moruzi,* care avea cuno=tin\[perfect[despre aceste dispozi\iuni, *a hot[r`t definitiv condi\iunile tratatului, ced`nd* Rusiei cea mai frumoas[parte a Moldovei, *care e situat[ ]ntre r`urile Nistru =i Prut, =i f[c`nd astfel pentru viitor din acest din urm[r`u linia de demarca\iune a frontierelor ruse=ti.*

Agen\ii vigilen\i ai lui Buonaparte la Constantinopol nu pregetar[de a face cunoscut[purtarea lui Moruzi. C`nd, dup[ ]ncheierea p[cii, ei s-au v[zut frustra\i ]n speran\a de-a determina pe Poart[ s[ continue r[zboiul au c[utat s[ fac[ s[ cad[ ]n dizgra\ie familia acestui prin\ grec, pentru a putea cel pu\in s[ hot[rasc[ pe guvernul otoman de a pune ]n capul Principatelor persoane alese de d`n=ii. Ei]l ar[tar[pe prin\ul Dimitrie c[e tr[d[tor, c[ci fusese cump[rat (suborne) de Rusia pentru a-i servi interesele,]n momentul]n care era]n puterea sa de a ob\ine condi\iile cele mai avantajoase.

}ntre acestea se-ncepur[ostilit[\ile]ntre Fran\a =i Rusia; =i Poarta, ar[t`nd rezolu\ia sa tare de-a r[m`ne neutr[=i nevoind s[dea nici umbr[de]ndoial[celor dou[puteri beligerante prin alegerea noilor hospodari, hot[r] a o fixa asupra a doi indivizi a c[ror principii politice nu fusese niciodat[ ]n contact ca cur\ile str[ine (Scarlat Calimah pentru Moldova, Iancu Caragea pentru Valahia).

Dimitrie Moruzi, care se afla]nc[ ]n Valahia cu Galib Effendi, afl[noutatea acestor dou[numiri]ntr-un moment]n care s-a=tepta de-a primi numirea sa. *Totodat[el fu informat]n tain[c[,]ntorc`ndu-se la Constantinopol, s-ar expune la cele mai mari pericole =i i s-au dat sfatul de a se retrage ]ntr-un stat cre=tin. I s-a oferit un azil ]n Rusia, cu o* pensiune considerabil[ din partea acestui guvern, *]ns[, tem`ndu-se c[fuga sa ar face pe guvernul otoman de a se r[zbuna asupra familiei sale, care r[m[sese]n puterea turcilor, =i]n speran\a de a justifica purtarea sa, pentru c[toat[responsabilitatea afacerilor tratate la Congres trebuia, propriu vorbind, s[cad[asupra lui Galib Effendi, el se determin[*

de a]nso\i pe acest ministru p`n[ ]n capital[. El era departe de a presupune c[acest ministru turc, a c[rui purtare fusese dezaprobat[, =tersese din spiritul sultanului toate impresiile defavorabile pe care le-ar \i putut concepe]n socoteala lui, atribuind condi\iile p[cii ce le subscrise intrigilor =i tr[d[rii lui Moruzi =i c[primise]n consecin\[ordine secrete de a aresta pe acest prin\,]ndat[ce vor fi trecut am`ndoi Dun[rea =i a-l trimite prins marelui vizir, care avea]nc[cartierul s[u general la +umla.

Moruzi,]ncurajat din ce]n ce mai mult de protesta\iunile de amici\ie a lui Galib Effendi, p[r[si Bucure=tiul]n luna lui septembrie. Ajung`nd la Rusciuc a fost condus cu escorta la +umla; dar abia intr[ ]n locuin\a marelui vizir c`nd mai mul\i ceau=i se aruncar[asupra lui =i-l t[iar[ ]n buc[\i cu lovituri de sabie. Capul s[u a fost trimis la Constantinopol, unde a fost expus trei zile seraiului]mpreun[cu capul fratelui s[u Panaiot Moruzi, care,]n absen\a lui Dimitrie, suplinise postul (de dragoman) pe l`ng[Poart[=i a fost acuzat de a fi complice la tr[darea sa]n contra Imperiului otoman.

Iat[dar sf`r=itul binemeritat al aceluia care a tr[dat Basarabia pentru ca s-ajung[Domn, povestit[de un contemporan, de un consul general englez care era la Bucure=ti]n vremea trat[rilor =i, fiind interesat[chiar Anglia la]ncheierea acestei p[ci, e sigur c[trebuie s[fi fost]n cuno=tin\[deplin[despre toate firele care se torceau =i se \eseau la noi, pe socoteala noastr[.

Este oare cu putin\[de-a admite c[onoarea marelui nostru vecin ar fi fost angajat[ ]n aceast[.... cucerire? Posibil de-a zice ast[zi cum c[ ]mp[ratul ar lua-o ca o insult[f[cut[lui dac[aceast[chestiune ar veni]naintea Congresului? Am]n\elege ca ziaristica ruseasc[s[vorbeasc[de interesul Rusiei de a o rec[p[ta; atunci discu\iunea s-ar]nv`rti pe un teren propriu =i le-am opune asemenea arma interesului. Dar a mesteca ]n toat[ afacerea numele celui mai puternic monarh, pe care ne-am obi=nuit a-l crede generos =i bun ]ntru c`t prive=te persoana sa, noi,]n simplitatea noastr[, credem c[nu se cuvine.

Toate elementele morale]n aceast[afacere sunt]n partea noastr[. Dreptul nostru istoric, incapacitatea juridic[a Turciei de-a]nstr[ina p[m`nt rom`nesc, tr[darea unui dragoman al Por\ii, rec[p[tarea acelui p[m`nt printr-un tratat european semnat de =apte puteri =i obligatoriu pentru ele, garantarea integrit[\ii *actuale* a Rom`niei prin conven\ia ruso-rom`n[, ajutorul dezinteresat ce l-am dat Rusiei]n

momente grele, toate acestea fac ca partea moral[=i de drept s[fie pe deplin]n partea noastr[.

Mai vine]ns[ ]n partea noastr[ ]mprejurarea c[acel p[m`nt nu l-am cucerit, n-am alungat pe nimenea de pe el, c[ e bucat[ din patria noastr[ str[veche, este zestrea ]mp[r\itului =i nenorocitului popor rom`nesc.

Ni se scoate ochii cu binele ce l-am avut din partea ru=ilor. Pentru a r[spunde =i la aceasta ne-ar trebui s[umplem un volum]ntreg. Destul numai s[pomenim c[alian\a de la Lusc dintre Petru cel Mare =i Dim. Cantemir ne-a costat domnia na\ional[=i un veac de]njosire =i de mizerie, iar cea mai nou[alian\[dintre Rusia =i noi a]nceput a aduna nouri grei deasupra noastr[. Basarabia, m[n[stirile]nchinate, mii de oameni pierdu\i]n b[t[lie, zeci de milioane de lei aruncate]n Dun[re =i]n fine poate existen\a poporului rom`nesc pus[ ]n joc, iat[binele de care ni se cere a ne bucura =i a fi mul\umitori.

Ce ni se opune?

Interesul a 80 de milioane de oameni fa\[cu slabele noastre cinci milioane. Dar Temis e cu ochii lega\i spre a nu vedea p[r\ile ce se judec[ ]naintea ei =i,]n loc de cump[n[ ]n care s[se cump[neasc[deosebirea de greutate]ntre 80 =i 5 milioane, ea ar trebui s[ia c`ntarul. De bra\ul scurt sau prezent al c`ntarului ar at`rna ]n greu Rusia, de bra\ul cel lung al unei istorii de 500 de ani at`rn[Rom`nia cu drepturile sale str[vechi =i noi.

}nainte de a]ncheia, avem a]mplini un act de gratitudine, nu pentru noi, asupra c[rora nu pretindem ca s[se reflecte meritul acestei lucr[ri, ci pentru \ar[ ]n genere, c[reia pu\ini lucr[tori pe ogorul istoriei na\ionale]i ofer[azi mijloace de a se ap[ra.

Pentru veacul al XIV[-lea] =i al XV-lea am cercetat cu mult folos *Istoria critic[a rom`nilor* de d. B. P. Ha=deu =i *Arhiva istoric[ a Rom`niei*, editat[de acela=i, apoi *Beiträge zur Geschichte der Romänen* v. Eudoxius, Frhrn. v. Hurmuzaki; pentru veacul al XVI-lea, materialul cel mai pre\ios sunt capitula\iunile Domnilor moldoveni cu Poarta; pentru al XVII-lea, textul cronicilor editate de d. Mihail Kog[lniceanu, iar,]n

privirea eparhiei Proilaviei, *Cronica Hu=ilor* de P.S.S. P[rintele Melchisedec, episcopul Dun[rii de Jos; pentru al XVIII-lea aceea=i colec\ie de cronici, cu deosebire]ns[cronica tradus[dup[ordinul lui Grigorie Vod[ ]n grece=te de un *Amiras,*]n care e cuprins =i textul autentic al]nscrisului t[tarilor din Bugeac, apoi colec\iunea de documente a lui Hurmuzaki, vol. VII; pentru veacul al XIX[-lea]]n fine mai sus citata carte al consului general englez Wilkinson. Asupra lui Amiras =i Wilkinson ne-au atras aten\ia d. Al. Odobescu.

[3, 4,7, 8, 10, 14 martie 1878]

CUPRINS

CONCESIUNI ECONOMICE

O telegram[a agen\iei Havas ne veste=te sosirea d-lui Br[tianu]n Viena, solicitarea sa pentru sprijinul Austriei]n afacerile noastre =i r[spunsul Austriei, care se zice c[ar fi egal cu]ncuviin\area acelui sprijin, dac[i se vor face concesiuni economice. Nu putem =ti nici de ce natur[pot fi acele concesiuni, nici]ntru c`t prim ministrul nostru este ]n stare de a pricepe ]nsemn[tatea lor. Cu toate acestea t[r`mul economiei politice fiind circumscris =i put`ndu-se ]mp[r\i ]n cele dou[ ramuri mari ale produc\iei brute =i a celei industriale, e u=or de presupus c[ Austria va fi cer`nd avantaje noi pentru]nlesnirea desfacerii industriei sale]n Rom`nia, avantaje pe care]n mare parte le posed[=i ast[zi =i le-a avut de mult.

F[r[a prejudeca lucrurile vom permite numai urm[toarea]ntrebare: Are Austria interes politic ca noi s[exist[m? }n decursul lungii =i mult]ncercatei noastre vie\i istorice am putut observa un lucru. De c`te<va> ori i se propunea Poloniei s[ anexeze Moldova, de at`tea ori Polonia r[spundea c[desfiin\area statului moldovenesc ar fi un pericol, pentru c[aceast[perdea]ntre Turcia =i Polonia era cel dint`i zid de ap[rare, cea dint`i stavil[de]nl[turat]n]naintarea armelor osmane. Pe atunci Turcia era cea dint`i putere militar[ ]n Europa, ne]ntrecut[ dec`t de Spania, care sub Casa de Austria ajunsese la cul-

mea m[ririi sale. Polonia avea un interes ca Moldova s[existe, precum Ungaria avea unul, pentru ca Valahia s[existe.

Regii Ungariei =i Poloniei aveau pentru domnii acestor \[ri o deosebit[bun[voin\[. Cit[m numai c`teva cazuri. Vladislav Iagello =i so\ia sa Hedviga ]l d[ruiesc pe Vlad Dracul fiul lui Mircea cel B[tr`n cu foarte]ntinse posesiuni]n Ungaria =i]n Ardeal, Petru Mu=at cap[t[de la poloni Pocu\ia pe o cale cu totul prieteneasc[, Movile=tii sunt principi egali]n Polonia cu cei mai mari magna\i ai acestei \[ri, lui Miron de pe B`rnova (Barnoschi Voievod) i se dau, pentru c[ pierduse Moldova, c`teva mici principate]n Polonia, pe care el domne=te]n acela=i mod semisuveran ca =i ceilal\i principi, c-un cuv`nt marele regat slav c[uta s[ ]nt[reasc[ pe c`t putea, prin simpatii, prin daruri, prin ajutoare contra turcilor =i t[tarilor, perdeaua Moldovei =i a |[rii Rom`ne=ti contra puterii osmane. Cei ce vor s[se]ncredin\eze despre aceasta, pot cerceta tratatul de la Karlovitz =i anume stipula\iunile la Polonia =i la Moldova.

Polonia]=i deschisese totodat[o cale b[tut[=i sigur[pentru comer\ul s[u cu]nfloritele ora=e italiene prin intermediul coloniilor genoveze din Cetatea Alb[, Chilia =i Tighina. Aceast[cale comercial[se ramific[l`ng[Prut]n dou[drumuri, al Dun[rii =i al M[rii Negre, respective a gurilor Nistrului.

Dar pe acea vreme industria omeneasc[era m[rginit[la lucru cu m`na, produs[ cu unelte, care pref[ceau ]n obiect de consuma\iune tot numai puterea omeneasc[. C[ci r[zboiul p`nzarului =i al postavarului, ciocanul =i dalta, ge[a]l[ul =i strungul sunt p`rghii =i suprafe\e]nclinate care prefac la un cap[t al lor]n munc[ ]ndustrial[puterea omeneasc[, aplicat[la cel[lalt cap[t.

Afar[de aceea, lipsind drumurile de fier, transportul scumpea marfa manufacturat[ ]n mod considerabil =i o f[cea accesibil[numai claselor bogate,]nc`t al[turi cu industria sub\ire, care era pus[ ]n schimb de o negustorime interna\ional[, al[turi cu lucrarea capetelor culte a industrialilor str[in[t[\ii, acelea=i instrumente, acela=i r[zboi, ciocan, dalt[, ge[a]l[u produceau la noi cu folos o industrie groas[pentru

trebuin\ele claselor de jos ale \[rii, produc\ie care se dovede=te prin organizarea medieval[a breslelor din ora=e. Rom`nii aveau o clas[ de mijloc nu at`t de puternic[, ca cele din str[in[tate, dar]n orice caz popula\ia ora=elor avea o pia\[ ]n care s[-=i v`nd[ munca, avea p`inea de toate zilele cu]ndestulare. Dac[domnea un deplin *liber schimb*]ntre \[rile noastre =i celelalte, el sc[dea poate ceva din bun[starea clasei noastre de mijloc, dar existen\a ei modest[, traiul cu]ndestulare []]i era asigurat,]nc`t zeci de mii de bra\e erau puse]n mi=care printr-o munc[folositoare, care-o ferea]n mod egal =i de mole=irea produs[prin prea mari bog[\ii, =i de istovirea =i imoralitatea produs[prin s[r[cie =i lips[. Animalul f[c[tor de unelte, precum define=te Aristotel pe om, era un animal lini=tit =i neturburat de grija pentru a doua zi.

}n veacul nostru]ns[lucrurile iau o form[foarte amenin\[toare pentru cel economice=te slab, pentru cel necult, c`nd concuren\a e pe deplin liber[. Nu aducem exemplul nostru, dar p`nzarii din Silezia, ba chiar b[ia=ii din Bohemia, care au g[urit p[m`ntul mult mai ad`nc dec`t to\i b[ia=ii altor mun\i, f[r[ ca munca lor s[ poat[ concura cu toat[ greutatea ei cu munca lesnicioas[ a altora, sunt o dovad[ demn[ de pl`ns pentru tristele]mprejur[ri ce se nasc, c`nd i se ia unei popula\ii pia\a pe care s[-=i desfac[ munca prin absoluta libertate de schimb ]ntre productele omene=ti. At`rnarea economic[de alt[dat[se schimb[din nefericire]n veacul nostru]n exterminarea economic[a aceluia c[ruia locul unde munce=te sau nivelul s[u de cultur[nu-i dau acelea=i avantaje ca vecinului s[u mai fericit.

Cap[tul p`rghiei care odat[era ridicat =i plecat de putere omeneasc[, e ast[zi pus]n mi=care de o putere elementar[, care nu ostene=te niciodat[, care se hr[ne=te cu j[ratic, asemenea cailor n[zdr[vani din poveste, care produc]n minute ceea ce omul singur ar produce]n ceasuri sau]n zile, puterea oarb[a aburului,]ntemni\at[ ]n cilindrul m[=inii cu vapor, ridic[p`rghia la un cap[t iar acea ridic[tur[ se preface ]n cel[lalt cap[t ]n rota\iune, ]n izbiri cu ciocanul, ]n imprim[ri ]n metal, ]n zbor de suveic[ — c-un cuv`nt puterea individual[nu e mai nimic fa\[cu aceast[neadormit[putere, care n-are nevoie pentru hrana ei dec`t de c[rbuni =i de ap[. Unde apare productul fabricii de pos-

tav sau de p`nz[, r[zboiul postavarului =i al p`nzarului]nceteaz[. Ba Maiestatea sa aburul =i-a creat un anume popor]n toate \[rile, o a patra clas[, care datorindu-=i na=terea unei puteri oarbe =i elementare, amenin\[c-o elementar[orbire vechile cl[diri ale civiliza\iei omene=ti.

N-avem nevoie a o mai spune c[Rom`nia e asemenea ]n mare parte jertfa acestei ]ntunecoase maiest[\i. Bresla=ii, cre=tini =i evrei, =i-au zv`rlit uneltele la apropierea lui, cu deosebirea c[cre=tinii fac politic[, se sf`=ie =i se m[n`nc[ ]ntre ei =i ridic[ ]n cer pe d. C. A. Rosetti, pe c`nd evreii mai practici =i mai oameni de pace =tiu a se desp[gubi de str`ngerea breslelor prin precupe\irea]ntins[a obiectelor de consuma\iune, scumpind]n mod artificial traiul zilnic.

Cum acest soi de via\[economic[nu poate duce dec`t la descompunerea deplin[ a societ[\ii rom`ne nu mai poate fi]ndoial[. Mai poate]ns[o asemenea societate s[formeze renumita perdea polon[ ]ntre Austria =i... gra\iosul nostru aliat?

Nu pomenim dec`t un lucru. Istovirea noastr[ economic[ ne-a oprit de-a avea o armat[ mai mare; aceast[ istovire a f[cut ca cu toat[ vitejia =i cu tot patriotismul celei ce o avem, ea s[ umble goal[ =i fl[m`nd[ ]n aceast[campanie de iarn[,]n care r[bdarea soldatului rom`n a fost poate mai de admirat dec`t curajul s[u.

Noi credem c[ ]mp[r[\ia]nvecinat[care-n\elege at`t de bine toate acestea, ar trebui s[ chibzuiasc[ cu noi ]n aceast[ privire un *modus vivendi*, care pe de o parte s[ ne fac[ cu putin\[ — nu zic s[ ne ]nlesneasc[ — de a ne crea o pia\[ pentru munca popula\iilor noastre din t`rguri. *Leben und leben lassen* este un bun proverb german care se t`lcuie=te: “Tr[ie=te tu, dar las[=i pe altul s[tr[iasc[“. O deplin[subjugare economic[ ]n condi\iile de ast[zi ale muncii e egal[cu s[r[cirea, demoralizarea =i moartea.

Tocmai pentru c[=tim pre\ui]n\elepciunea politic[a oamenilor de stat din]mp[r[\ia]nvecinat[, de aceea, nici credem, c[acele concesiuni cerute s[fie de natur[a compromite viitorul nostru economic.

25 martie 1878

TENDIN|E DE CUCERIRE

CUPRINS

Situa\ia persist[a r[m`ne nehot[r`t[, cu toate acestea noi credem c[limba cumpenei]nclin[spre r[zboi. }ntr-adev[r dac[Rusia ar face concesiunile cerute de Anglia, dac[ar supune deliber[rii Europei tratatul de la San-Stefano]n]ntregul lui, ar renun\a la foloasele materiale,]n a c[ror prevedere a declarat r[zboi. C[ci cine va mai lua acum]n serios declara\iile diplomatice, f[cute]naintea trecerii Prutului. Erau declara\ii]mbun[toare, de care noi credem c[nimeni n-a fost]n=elat, dec`t acel ce a voit s[fie.

Aceasta o spunem despre guverne, nu despre popoare. Guvernele au fost]n stare s[cunoasc[foarte bine politica ruseasc[=i \intele ce ea le urm[re=te de-o sut[=i mai bine de ani. R[s[rit[din rase mongolice, de natura lor cuceritoare, a=ezate pe stepe]ntinse a c[ror monotonie are]nr`urire asupra inteligen\ei omene=ti, lipsind-o de ml[dio=ie =i d`ndu-i instincte fanatice pentru idei de-o vag[m[re\ie, Rusia e]n mod egal muma m`ndriei =i a lipsei de cultur[, a fanatismului =i a despotismului. Frumosul e]nlocuit prin m[re\, precum colinele undoiate =i mun\ii cu dumbr[vi a \[rilor apusene sunt acolo]nlocuite prin =esuri f[r[de cap[t. }n tendin\ele de cucerire,]n a=a-numitele misiuni istorice care-=i caut[marginile naturale nu e nimic dedesupt dec`t pur =i simplu ne=tiin\a =i gustul de spoliare. }n zadar caut[ un popor ]n ]ntinderi teritoriale, ]n cuceriri, ]n r[zboaie ceea ce-i lipse=te ]n chiar sufletul lui; sub nici o zon[ din lume nu va g[si ceea ce Dumnezeu i-a refuzat, sau mai bine zic`nd ceea ce Dumnezeu a voit ca s[fie rezultatul muncii a multe genera\ii dedate la lucru.

C[ci st[oare destoinicia unei na\ii]n vrun raport cu]ntinderea teritoriului pe care ea]l ocup[?

Mica Vene\ie era odat[o putere mare european[prin cultura ei intensiv[, prin arte, prin industrie, prin judecata s[n[toas[a aristocra\iei ei. Dar toate aceste condi\ii de m[rire erau c`=tigate prin munc[ ]ndelungat[ — deprinderea =i priceperea se mo=tenea apoi din neam ]n neam, ]nc`t chiar ast[zi ciceronii vene\ieni au p[strat mai mult gust]n judecarea tablourilor de cum au mul\i profesori de estetic[.

Un rol analog l-a avut Olanda]n istorie =i ast[zi]nc[sunt state mici, care se bucur[de-o]nflorire extraordinar[; pe un p[m`nt de mic[ ]ntindere se afl[ mai multe averi dec`t]n Rusia]ntreag[. Astfel suntem aproape siguri c[ ]n cump[na economic[Rusia, c`tu-i de mare, trage mai u=or dec`t mica Belgie.

De aceea, ni se pare c[, din nefericire, ru=ii sunt sub dominarea unui de=ert sufletesc, a unui ur`t, care-i face s[ caute ]n cuceriri ceea ce n-au ]nl[untrul lor. Nou[ ni se pare c[ cercurile culte ]n loc de a st[vili acest *horror vacui*, ]n loc de a-l umple prin munc[ =i cultur[, ]l sumu\[ contra Europei pe care o numesc ]mb[tr`nit[=i enervat[, coapt[pentru a c[dea]ntreag[sub domina\ie ruseasc[.

Europa le pare ast[zi]n starea]n care era Bizan\ul la apari\iunea unui neam asemenea mongolic, a turcilor.

}n locul civiliza\iei grece=ti,]nflorit-a]n Bizan\ o cultur[turceasc[? Deloc. Tocmai a=a nu va]nflori o cultur[moscovit[pe p[m`nturile supuse ru=ilor, pentru c[ lipse=te r[d[cina subiectiv[ a unei asemenea culturi. }n Rusia chiar miezul culturii e ]n Ingermanland =i ]n cele trei provincii baltice, ]n m`inile =i capetele a poate dou[sute de mii de oameni de origine german[, pe c`nd popula\iile str[vechi a acelor provincii, le\ii, levii, crevinii =i cum ]i mai cheam[ nu se vor fi afl`nd cu mult mai sus, de cum]i va fi g[sit episcopul Albrecht la a[nul] 1200.

Astfel misiunea istoric[de care se face at`ta vorb[ nu-i o misiune care-=i are originea ]n afar[, ea e rezultatul unui gol sufletesc, a unei barbarii spoite cu frac =i m[nu=i, a unui de=ert care de-ar st[p`ni p[m`ntul, tot nu s-ar umple.

Cerul de-asupr[-l schimbi, nu sufletul marea trec`nd-o. Pot s[ treac[ =i Dun[rea =i Carpa\ii =i Adrianopol, s[ ia Roma veche, precum amenin\[ pe cea nou[, pot s[ presure Europa ]ntreag[ cu cenu=[ =i cadavre, nu se va na=te din milioanele de oameni nici un Rafael, nici un Beethoven, nici un Kant, ba tocmai lipsa unor asemenea spirite de ad`nc[ ]n\elepciune =i de un ad`nc sentiment pentru bunurile ce ]nnobileaz[ omenirea este cauza acelui gol sufletesc, care-=i caut[ compensa\ie ]n glorii s`ngeroase =i]n cuceriri.

De mult, dar mai cu seam[de o sut[cincizeci de ani]ncoace \inta cuceririlor ruse=ti sunt \[rile r[s[ritene ale Europei.

Nu mai vorbim despre cuv`ntul lui Aksakof, care vede ]ntinz`ndu-se panslavismul]n miezul Europei,]n \[rile coroanei habsburgice p`n[ la Marea Adriatic[. C-un cuv`nt,]n loc de-a desf[=ura activitatea]nl[untru, ochii vecinului nostru sunt pironi\i cu fl[m`ngiune asupra apusului, cercurile culte umplu golul sufletesc cu fantasmagoria unui imperiu care ar ajunge de la Sibir p`n[sub zidurile Vene\iei =i apoi mai departe... tot mai departe.

+i aceast[misiune tainic[o]mplinesc apoi diploma\ii =i baionetele. Existe testamentul lui Petru cel Mare sau nu existe, el exist[ ]n capetele a mii de oameni vis[tori, care dau tonul]n Rusia.

R[zboiul a fost declarat Por\ii pentru a elibera pe cre=tini —]n form[—]n fond]ns[pentru a cuceri]ntreg imperiul otoman]ntr-un mod care s[poat[fi]nghi\it mai de voie, mai de nevoie de Europa. Dup[Turcia urmeaz[imperiul habsburgic, dup[d`nsul cine mai =tie cine. Scopul fictiv al r[zboiului =i scopul adev[rat sunt diametral opuse.

Astfel se d[ruie=te un regat splendid celui mai ne]nsemnat popor din Peninsula Balcanic[, bulgarilor.

Se stabile=te]n tratatul de Ia San-Stefano independen\a Rom`niei =i c-un r`nd dup[aceea se stabile=te c-un al treilea, f[r[de noi, *dreptul de a-=i trece trupele prin \ara noastr[*, de a o ocupa cu alte cuvinte doi ani de zile. Doi ani — v[z`nd =i f[c`nd — s-ar preface apoi]n zece =i-n o sut[, pentru c[splendidul regat bulgar e pl[smuit a=a de frumos pentru ca s[r[m`n[proprietate ohavnic[ruseasc[.

Se stabile=te principiul ca Basarabia s[fie cedat[prin liber[ ]nvoial[— ceea ce presupune c[suntem]n drept de a o ceda sau de a n-o ceda. Ne hot[r`m de a n-o ceda =i Rusia *a ocupat-o ast[zi pe deplin.*

}n fine, sus\in`nd dreptul nostru, vedem ivindu-se col\ii priete=ugului. Bucure=tii sunt ]mpresura\i de trupe, ]n Vla=ca cazacii ]=i bat joc de popula\ie, d`nd oamenii afar[din case, trenurile noastre cu muni\iuni sunt oprite]n drum, c-un cuv`nt Rusia a]nceput a]ntrebuin\a mijloacele ei civilizatrice pentru a ne intimida.

Nu deprindem frica =i pace bun[.

Team[ne e numai ca imperiul habsburgic s[nu cad[la]nvoial[cu Rusia, c[ci despre Anglia nu e vorb[. Ea este]n stare a \ine r[zboiul, p`n[ ce Rusia-=i va fi zv`rlit]n v`nt cea din urm[rubl[metalic[.

Dar contele Andrassy a f[cut propuneri de]mp[r\eal[=i aceste propuneri prefac]n\elegerea]n complicitate =i complicitatea cu Rusia e totdeauna fatal[.

N-avem nevoie a pomeni exemplul nostru. Oamenii f[r[sim\ istoric, liberalii cosmopoli\i c-un foarte incolor sentiment de patrie s-au dat]n apele Rusiei =i au declarat un r[zboi care ne-a costat mii de suflete viteze, zeci de milioane =i poate o provincie.

Zicem *poate*, pentru c[Europa e interesat[ca =i noi]n chestiune. Se poate ca Rusiei s[i se]nt`mple soarta, pe care ne-o preg[te=te nou[.

Guvernul a ales o politic[, pe care o aprob[m ca directiv[, de=i-l g[sim foarte inapt pentru a o executa. Guvernul liberal a intrat]n i\ele Rusiei =i e prea angajat,]nc`t vecinii se g[sesc ]n drept de a se rosti nediplomatic fa\[ cu cei ce reprezint[ \ara, coroana ei, =i pe augustul purt[tor. Aducem aminte convorbirile dintre Principele Gorciacof =i generalul Ioan Ghica, care convorbiri aveau un aer deja ne]nm`nu=at.

Nu mai vorbim de altele =i mai rele, dar destul c[,]n momentul]n care Gorciacof se r[ste=te, cazacul prad[ ]n Vla=ca. R[stirile diplomatului se traduc]n acte de brutalitate, c`nd ajung ]n r`ndurile din urm[.

De=i nu s-a n[scut]nc[rusul care s[fie]n stare a ne insufla fric[, grij[tot ne inspir[, ba putem zice siguran\[c[ne a=teapt[vremi grele. Despre biruin\a cauzei drepte nu ne]ndoim, precum nu ne]ndoim c[oricare ar fi curentul ce se mi=c[ ]n contra civiliza\iei, el trebuie s[fie nimicit cu vremea. Dar acea vreme e adesea foarte departe.

Deviza noastr[este: a nu spera nimic =i a nu ne teme de nimic. Nesper`nd nimic, n-avem nevoie de a ne mai ]ncrede ]n al\ii precum ne-am ]ncrezut, ci numai ]n noi ]n=ine =i ]n aceia care sunt nevoi\i s[ \ie cu noi; netem`ndu-ne de nimic, n-avem nevoie de a implora generozitatea]n locuri unde ea e plant[exotic[.

7 aprilie 1878

[INDIVIDUALITATEA +I TR{INICIA NOASTR{]

CUPRINS

S-au]mplinit o sut[de ani de c`nd Austria, voind s[ stabileasc[ comunica\iunea ]ntre Ardeal =i Gali\ia, a luat ]n st[p`nirea sa o parte din Moldova. Curtea din Viena nu avea nici un drept asupra buc[\ii de p[m`nt, pe care o cerea =i pe care]n urm[a =i luat-o, era]ns[interesul ap[r[rii puternicului argument, pe care]=i]ntemeia cererea.

}mp[r\indu-se Polonia, Austria luase partea despre miaz[zi =i astfel c`=tigase o provincie, care se megie=ea cu Ardealul f[r[ ca s[ comunice cu d`nsul. De la hotarele Moldovei p`n[ la Maramure= mun\ii stau ca un zid nestr[b[tut, ]nc`t, fiind atacat[Gali\ia despre miaz[-noapte ori despre r[s[rit, era peste putin\[a da trupelor, ce o ar fi ap[rat, ajutor grabnic din Ardeal.

Dou[provincii megie=e ale aceleia=i]mp[r[\ii, care nu comunic[dec`t prin o a treia =i cu un ]nconjur foarte mare, erau o anomalie foarte jignitoare at`t pentru ap[rarea hotarelor, c`t =i pentru administra\ie =i comer\. Curtea din Viena trebuia dar s[caute a stabili]ntre aceste dou[provincii comunica\ia pe cea mai scurt[cale, care, dup[dezvoltarea terenului, era cu putin\[, =i aceast[mai scurt[cale era prin Moldova =i anume prin trec[toarea B[rg[ului. Astfel luarea Bucovinei era o consecven\[fireasc[a]mp[r\irii Poloniei =i cererea Austriei de a i se ceda c`teva districte din Moldova, de=i nu era]ntemeiat[pe drept, era justificat[prin ni=te interese, a c[ror legitimitate numai anevoie o vom putea pune la]ndoial[.

Tot spre a stabili o comunica\ie, Rusia a luat Basarabia, =i acum, o sut[de ani dup[cedarea Bucovinei, cere s[-i retroced[m partea ce ni s-a]napoiat din aceast[Basarabie. |arul nu avea nici un drept recunoscut pe care =i-ar fi putut]ntemeia aceast[cerere atunci c`nd a luat teritoriul din Nistru p`n[ ]n Prut, =i cu at`t mai pu\in are acum vreun drept, cu care ar putea lua partea ce ni s-a ]napoiat din acest teritoriu. Cererea nu ar fi dar justificat[ dec`t prin interesele ce are Rusia de a stabili comunica\ia]ntre Basarabia r[mas[ ]nc[ruseasc[=i]ntre Bulgaria.

Admi\`nd legitimitatea intereselor Rusiei, nu ]n\elegem cum Rusia ne ofer[ ]n schimb Dobrogea, deoarece, ]ndat[ ce Dobrogea ar fi teritoriu rom`nesc, comunica\ia]ntre Rusia =i Bulgaria nu se mai poate face dec`t prin \ara noastr[. Rusia n-a sc[pat de o piedic[, iar noi ]nt`mpin[m ni=te greut[\i mai mari chiar dec`t cele de p`n[acum. }n tot cazul, Rusia nu ne poate oferi Dobrogea dec`t cu hot[r`rea de a ne sili mai t`rziu s[i-o ced[m.

Contest[m]ns[legimitatea intereselor ce Rusia pretindea a avea pentru stabilirea comunica\iei]ntre Bulgaria =i Basarabia r[mas[sub st[p`nirea ruseasc[. Bulgaria este eliberat[, iar nu cucerit[; =i numai atunci, c`nd Rusia va avea o provincie peste Dun[re =i c`nd ap[rarea acestei provincii ar fi pus[ ]n joc, numai atunci vom putea discuta dac[cererea de retrocedare e justificat[. Nici atunci nu vom avea]ns[dreptul de a ceda, ori de a consim\i la cedare,]ntocmai cum nu am consim\it la cedarea Bucovinei ori la cedarea Basarabiei, ci, ca popor slab dar hot[r`t, ne-am rezervat dreptul de a respinge ori=ic`nd]nvinov[\irea c[ ]n=ine am stat la t`rguial[asupra vetrei str[mo=ilor no=tri. Dac[nu am putut p[stra]ntreag[mo=ia r[mas[de la p[rin\ii no=tri, ne-am p[strat =i voim s[ne p[str[m con=tiin\a]nt[ritoare c[ne-am f[cut datoria =i c[nu din vina noastr[, nu cu]nvoirea noastr[a fost =tirbit[.

Ast[zi, c`nd chestiunea retroced[rii Basarabiei pune pe poporul rom`n, ba, putem zice, chiar]ntreaga Europ[ ]n fierbere, este datoria noastr[a ne l[muri =i a l[muri pe Europa asupra]mprejur[rilor]n virtutea c[rora aceast[chestiune se pune. Este un curent de dou[sute de ani, de care Europa sufer[ca de o boal[cronic[. Europa sufer[; noi]ns[, care am stat aci,]ntre turci =i ru=i, mereu am fost zgudui\i =i mereu suntem apuca\i de puternicul curent. Mai]nainte, trei veacuri st[tur[m mereu sub arme, mereu]n lupt[, mereu un zid de desp[r\ire]ntre apus =i r[s[rit; iar dup[o munc[uria=[de trei veacuri au]nceput al\ii a se bate peste capetele noastre.

Cinci sute de ani din via\a noastr[a fost o lupt[necurmat[; cu toate aceste ast[zi, dup[ce Europa ne-a dat dou[zeci, numai dou[zeci de ani de pace,]n ciuda zguduirilor boln[vicioase prin care am trecut

chiar =i]n aceast[vreme, ast[zi ie=im la iveal[ca un popor]ntinerit =i plin de putere proasp[t[. Nu cerem de la lume dec`t putin\a dezvolt[rii pa=nice, nu voim dec`t s[putem fi un strat de cultur[ ]n aceast[parte]n[sprit[a Europei, nu st[ruim dec`t ca popoarele de la apus s[se]ncredin\eze c[interesele noastre sunt identice cu ale civiliza\iunii =i c[suntem un popor vrednic de misiunea ce ni se cuvine.

Dovad[ne este trecutul, pe care l-am putut purta f[r[de a fi pierdut ceva din individualitatea =i tr[inicia noastr[.

Sunt aproape dou[sute de ani de c`nd ru=ii au]nceput luptele pentru surparea]mp[r[\iei otomane.

Ast[zi c`nd aceste lupte par aproape de cap[tul lor =i c`nd chestiunea retroced[rii Basarabiei ni se pune ca o consecven\[a faptelor petrecute peste Dun[re, ast[zi c`nd, cu c[derea }mp[r[\iei Otomane, soarta poporului rom`n urmeaz[a fi hot[r`t[, chiar puterea faptelor ne ]ndreapt[ privirea spre trecut =i ne ]ndeamn[ s[ c[ut[m a ne l[muri asupra ]nt`mpl[rilor,]n virtutea c[rora }mp[r[\ia Otoman[a ajuns la starea ei de ast[zi. Vom face dar, mai ales dup[documentele istorice adunate de r[posatul Eudoxie Hurmuzaki, o dare de seam[asupra faptelor hot[r`toare ce s-au petrecut ]n \[rile din Orientul Europei de la anul 1700 p`n[ ]n zilele noastre, =i vom c[uta s[urm[rim tenden\ele deosebitelor puteri interesate fa\[cu \[rile rom`ne. }ndeosebi ]ns[ vom ar[ta importan\a ced[rii Bucovinei ]n compara\ie cu cedarea Basarabiei, =i vom pune ]n asem[nare purtarea moldovenilor la anul 1777 =i aceea a rom`nilor la anul 1877.

Vom vedea apoi]n urm[care trebuie s[fie consecven\ele fire=ti ale faptelor petrecute.

CUPRINS

11 aprilie 1878

[POLITICA ORIENTAL{ }N VEACUL XVIII]

}nt`mplarea hot[r`toare ce]ncheie veacul XVII este pacea pe care Poarta otoman[,]n urma luptei de la Zenta, a fost silit[a o primi. La Carlov[\ turcii]=i l[muresc pozi\ia fa\[cu Europa =i]ndeosebi fa\[cu

cele patru state]nvecinate, cu Austria =i Rusia, Polonia =i Vene\ia. Puterea otoman[e fr`nt[ =i ]ncepe a se vorbi despre alungarea turcilor din Europa. Unele dintre state sper[, iar[ altele se tem c[ ]n cur`nd scaunul sultanilor va putea s[fie mutat]n Asia, =i pentru unele aceast[speran\[, iar[pentru altele temerea c[ea se va]ndeplini, este ideea conduc[toare]n politica oriental[.

Numaidec`t la]nceputul veacului XVIII, la anul 1706, agen\ii principelui Rákoczy, Papay =i Norváth, adreseaz[Marelui Vizir un memoriu,]n care pun]n vedere Por\ii urm[toarele temeri:

“|arul de Moscova, care a]mbr[\i=at]n Polonia partidul regelui Saxoniei, pare a fi]mpiedicat de a se mai r[zboi cu Poarta; dar \in`nd seama de toate apuc[turile lui el aspir[la monarhia orientului. El]=i deprinde =i disciplineaz[trupele contra regelui de Suedia spre a se folosi apoi de ele, dup[vreun pretext aparent, contra acestei]mp[r[\ii. Toate]l]ndeamn[la acest r[zboi: afec\iunile grecilor =i ale popoarelor din Moldova =i Muntenia, care sunt de legea lui, =i dorin\a de a-=i satisface ambi\ia cu vreo cucerire]nsemnat[.

E dar de temut c[sf`r=indu-se pacea (treuga),]mp[ratul Germaniei va ataca aceast[ ]mp[r[\ie despre apus,]n vreme ce \arul de Moscova va ataca despre miaz[noapte =i, dac[nu vor fi]mpiedica\i din vreme, o vor strivi cu puterile lor unite”.

Aceia=i agen\i,]ntr-un alt memoriu din acela=i an arat[c[Poarta otoman[trebuie s[declare r[zboi “\arului de Moscova, care voie=te s[dispun[de regatul Poloniei =i s[-=i supun[pe al Suediei, precum =i mai multe alte principate vecine”. Dovada despre aceasta sunt luptele lui cu regele Suediei, ingerin\ele lui]n Polonia =i]mprejurarea c[a trimis preo\i grece=ti]n Cr`m, ca s[fac[prozeli\i printre circasieni.

Acelea=i temeri le g[sim exprimate prin raporturile ambasadorilor de la Constantinopol =i prin instruc\iunile ce li se dau din partea guvernelor lor.

Tot la anul 1706 cabinetul francez trimite ambasadorului Ferriol un proiect de alian\[cu Austria contra Turciei. Memoriul]ncepe astfel:

Monarhia turceasc[, nu deosebit de alte monarhii, ce au existat de la]nceputul lumii p`n[acum, dup[ce s-a m[rit, acum a ajuns la decaden\[, ori, spre a vorbi mai

l[murit, sc[derea puterii ei formidabile a]nceput sub Mahomed IV, tat[l sultanului de ast[zi,]n cel din urm[r[zboi,]n care liga catolic[a uzurpat de la puterea otoman[dou[coroane de cele mai]nflorite, a Ungariei =i a Moreei, cu multe alte ora=e]nsemnate din Dalma\ia, Albania, Polonia =i Moscovia.

Nemaisper`nd dar c[turcii]=i vor putea p[stra puterea]n Europa, cabinetul francez voie=te s[ ]ncheie o alian\[cu]mp[ratul Germaniei, pentru ca s[sl[beasc[pe Casa de Austria prin noile achizi\iuni, ce ar face]n Orient, unde administra\ia popula\iunilor necivilizate ar trebui s[-i consume toate puterile. “S[ ]mpingem pe Casa de Austria spre Orient — zice proiectul — pentru ca Fran\a s[r[m`n[ st[p`n[la Rhin”.

Astfel, centrul combina\iunilor politice europene era]n Orient, =i la Constantinopol se puneau la cale r[zboaiele. }n lupt[cu Casa de Austria, Bourbonii din Fran\a mereu st[ruiau pe l`ng[Poart[s[declare r[zboi =i s[atace despre r[s[rit pentru ca s[fac[diversiune]n favorul armelor fran\uze=ti. }n aceea=i vreme c[peteniile r[zvr[ti\ilor din Ungaria =i Ardeal, Tököly, Rákoczy, Bercsenyi =i al\ii,]ncuraja\i =i ajutora\i cu]nsemnate subsidii de c[tre guvernul francez, mereu]ndemnau pe mini=trii turci s[declare r[zboi Austriei =i s[restabileasc[Ungaria, ca zid desp[r\itor]ntre]mp[r[\ia otoman[=i cea romano-german[. De alt[parte, regele Suediei cerea mereu ajutor contra \arului Petru, =i]n Polonia era un partid, care mereu]=i da silin\a ca prin ajutorul Por\ii otomane s[pun[cap[t ingerin\elor ruse=ti. Zi pe zi, marele vizir, mini=trii turce=ti =i chiar sultanul trebuia s[asculte sfaturile binevoitoare =i propunerile r[zboinice, ce li se f[ceau de c[tre agen\ii secre\i ori publici ai acestora.

Poarta Otoman[nu cuteza]ns[a declara r[zboi Austriei, nici Rusiei, ci totdeauna se m`ng`ia cu poruncile coranului, care cere ca o pace]ncheiat[s[fie sf`nt[ =i ca sultanul s[ nu se r[zboiasc[ dec`t cu aceia care nu se \in de]nvoielile f[cute]n tratatele de pace. Cel pu\in]n parte]ns[aceast[supunere c[tre poruncile coranului era]ntemeiat[pe temerea c[, r[zboindu-se, turcii vor fi alunga\i din Europa. O dovad[foarte l[murit[despre aceast[temere g[sim]n raportul de la 19 ianuarie 1708 al rezidentului Talman.

Erau f[cute toate preg[tirile pentru un r[zboi contra Austriei, ba chiar o=tirile erau]ngr[m[dite]n Banatul Timi=oarei =i la Sava. Nu lipsea dec`t porunca sultanului pentru ca ele s[ n[v[leasc[ ]n \ara ungureasc[ =i s[ ]nainteze, dup[ planul hot[r`t, spre Buda. St[ruin\ele lui Talman pe l`ng[ mini=trii Por\ii r[m`n zadarnice. Atunci rezidentul Austriei cheam[la sine pe Ki=lar-Agasi, un confident al s[u,]i pune un scaun fa\[ ]n fa\[cu portretul]mp[ratului Iosif I =i zice: Alcoranul d-voastr[cuprinde prorocia c[ve\i cuceri Constantinopolul =i toat[ ]mp[r[\ia grecilor =i aceast[prorocie s-a]mplinit. Tot alcoranul zice]ns[c[se va g[si odat[un]mp[rat b[lan, numit pentru perii s[i “beniasfer”, care v[va alunga iar[=i din aceast[ ]mp[r[\ie =i din Constantinopol. Crezi d-ta]n aceast[prorocie?

F[r[ ]ndoial[c[cred, deoarece sunt credincios al Coranului, r[spunde turcul.

Cum]\i place portretul]mp[ratului meu?]ntreab[acum Talman, pun`nd]n vederea turcului virtu\ile =i puterea acestui]mp[rat.

Turcul prive=te la capul b[lan al]mp[ratului =i nu zice nimic; plin]ns[de]ngrijorare, gr[be=te s[spun[sultanului c[ ]mp[ratul cu care se pune la cale r[zboiul este b[lan. Sultanul cere s[vad[portretul; chiar]ns[f[r[de a-l fi v[zut, hot[r[=te a nu face r[zboi cu un “beniasfer”.

O alt[dovad[despre aceast[fric[sunt urm[toarele cuvinte pe care le g[sim]ntr-o scrisoare a lui Rakoczy, adresat[la 26 noiembrie 1717 lui Cellemare:

> Muftiul =i to\i oamenii de legi sunt pentru pace, ei zic c[Dumnezeu pedepse=te pe musulmani pentru c[au c[lcat pacea]ncheiat[cu cre=tinii, c[ ]mp[ratul, neav`nd a combate al\i inamici afar[ de turci, e nebiruit =i, dac[ va face ]nc[ o a treia campanie norocoas[, nu va ]ncheia pace, dec`t dup[ce va fi alungat *(rechassé)* pe turci]n Asia.

Cele dou[puteri care puneau]n politica lor deosebit[greutate pe putin\a alung[rii turcilor din Europa erau]ns[Austria =i Rusia. La]nceputul veacului XVIII, Curtea din Viena, fiind silit[a se r[zboi cu Fran\a =i neizbutind a st`rpi r[d[cinile r[scoalei din Ungaria =i Ardeal, era direct interesat[de pacea Orientului. }n]n\elegere dar cu ambasadorul Marii Britanii =i cu acela al Olandei, rezidentul austriac de la

Constantinopol]=i da mereu silin\a s[ ]mpiedice izbucnirea unui r[zboi]ntre Austria =i Turcia.

}n aceea=i vreme rezidentul austriac, tot]n]n\elegere cu ambasadorii celor dou[puteri “maritime”,]=i da silin\a s[ ]mpiedice izbucnirea unui r[zboi]ntre Rusia =i Turcia. Pentru Curtea din Viena un r[zboi la grani\ele despre r[s[rit ale]mp[r[\iei nu putea fi dec`t o nou[ greutate; afar[ de aceasta, temerile pe care le-am v[zut exprimate ]n memoriul agen\ilor lui Rákoczy erau r[sp`ndite]n]ntreaga Europ[=i totdeauna, c`nd turcii se r[zboiau cu ru=ii, Austria trebuia s[ stea gata de a interveni pentru ap[rarea ]ntereselor sale. Rusia, singur[, ]nainteaz[ mereu spre Constantinopol. Cea dint`i jum[tate a veacului este un lung r[zboi]ntre turci =i ru=i. Ce-i drept, se]ncheie =i]n mai multe r`nduri se re]nnoie=te pacea. Niciodat[ ]ns[ Rusia nu se simte legat[ prin ]nvoielile f[cute la ]ncheierea p[cii. Pentru ea tratatele de pace nu au valoare dec`t]ntruc`t ele]i dau noi drepturi.

}n tratatul de pace de la Carlov[\ se hot[r[=te ca \arul s[-=i retrag[o=tirile din Polonia. Dar[turcii erau foarte st[ruitori =i era de temut c[vor]ncepe r[zboi; \arul re]nnoia pacea]ncheiat[, se obliga din nou a retrage o=tirile din Polonia, dar nu le retr[gea.

Aceea=i era puterea \arului fa\[cu provinciile de la Cr`m. Aci mereu erau conflicte =i oamenii |arului mereu se h[r\uiau cu t[tarii. Tratatul de pace de la Carlov[\ hot[r`se ca \arul s[nu dureze noi fort[re\e la grani\ele despre miaz[noapte ale]mp[r[\iei otomane. El]ns[nu numai a]nt[rit pe acele care erau, ci a ridicat altele noi at`t ]n apropierea grani\elor, c`t =i chiar pe un teren, pe care]l pretindea discutat]ntre Rusia =i Imperiul otoman.

}n Moldova =i Muntenia, precum =i]n provinciile grece=ti, \arul are oameni de]ncredere, prin care lucreaz[mereu pentru surparea puterii otomane.

}n sf`r=it, \arul cucere=te o parte ]nsemnat[ din Suedia =i sile=te pe regele Carol XII a se refugia cu credincio=ii s[i ]n Turcia. |arul ]=i ]ntemeiaz[ chiar re=edin\a pe p[m`ntul cucerit, =i atunci c`nd mini=trii turce=ti vorbesc despre restituirea teritoriilor cucerite de la Suedia,

ambasadorul rusesc]i]ntreab[ce ar r[spunde sultanul, dac[cineva ar cuteza s[-i fac[propunerea de a ceda cuiva Constantinopolul.

La anul 1711 izbucne=te cel dint`i r[zboi. O=tirile ruse=ti trec grani\ele, voievodul Dimitrie Cantemir declar[ Moldova neat`rnat[=i marele vizir porne=te cu o=tile otomane spre Nistru.

|arul Petru avea la Prut, afar[de o=tirile comandate mai ales de ofi\eri germani, vreo 10-15 mii de moldoveni =i c`teva cete de unguri pribegi, at`t husari c`t =i pede=tri. }n partea turcilor luptau, afar[de o=tile otomane =i t[t[re=ti, suedezii regelui Carol XII, polonezii comanda\i de Poniatovschi, cetele Palatinului de Chiovia =i cazacii zaporojeni, dimpreun[cu cei potcaleni.

Dup[capitula\ia de la Movila R[biei (Han Tepesi), la 22 iulie se]ncheie pacea de la Vadul Hu=ilor (*In campo ottomanico ad vadum Huss.)* o pace foarte bl`nd[pentru \arul Petru.

Se hot[r[=te]n acest tratat ca \arul s[restituiasc[Por\ii fort[rea\a Assak, s[surpe toate celelalte fort[re\e de la grani\ele despre Cr`m, s[ nu se mai amestece ]n afacerile polonezilor, zaporojenilor, potcalenilor =i ale cazacilor de sub st[p`nirea lui Dewlet Ghirai Han =i ca regele Carol XII s[se]ntoarc[sub scutul Por\ii prin Polonia]n \ara sa. Cu aceste condi\iuni \arului Petru i se d[voie de a se retrage nesup[rat.

Nu mai departe]ns[dec`t la 20 noiembrie 1712, sultanul adreseaz[tuturor vizirilor, pa=ilor =i beilor un ordin, pe care]l]ncepe astfel:

}n lupta ce s-a dat]n anul 1123 la grani\ele Moldovei]ntre armata mea biruitoare =i aceea a \arului de Moscova (care de c`\iva ani se pref[cea c[ este amic al Sublimei noastre Por\i, c`t[vreme apuc[turile lui me=te=ugite]ncredin\au pe ori=icine despre relele lui inten\iuni contra]mp[r[\iei otomane), armata acestui Principe, cu ajutorul lui Dumnezeu, a fost biruit[. Dup[cum este scris c[r[ul i se]nt`mpl[ aceluia care e capabil de a-l face, \arul a cerut iertare cu tot felul de ]njosiri *(avec toute sorte de bassesse)* =i pacea a fost ]ncheiat[, iar[ tratatul redijat ]n c`teva articole. |arul de mai mul\i ani se amestec[ ]n afacerile Poloniei cu scopul ca, dup[ce se va fi f[cut st[p`n pe acest regat, care este vecin cu ]mp[r[\ia otoman[, va putea n[v[li asupra grani\elor ei, =i pentru aceea s-a poruncit ]n acest tratat ca s[ se retrag[ cu des[v`r=ire din Polonia. Cu toate c[acest articol care zicea c[\arul s[nu se mai amestece]n afacerile Poloniei

era unul din cele mai esen\iale =i mai importante,]n ciuda acestei]nvoieli el a r[mas cu trupele sale]n Polonia.

Prin urmare, Sultanul a hot[r`t a re]ncepe r[zboiul. Intervenind ]ns[ ambasadorul Engliterei =i acela al Olandei, Poarta otoman[ a consim\it s[ re]ncheie pacea, pun`nd \arului un termen de trei luni de zile pentru retragerea trupelor din Polonia. Cele trei luni au trecut, dar \arul nu =i-a retras trupele. Astfel sultanul porunce=te c[p`n[la 21 martie 1713, to\i vizirii =i pa=ii s[fie aduna\i cu trupele lor]n lag[rul de la Adrianopol, de unde vor avea s[plece asupra \arului.

Astfel se roste=te persoana sultanului; cu toate acestea r[zboiul nu se face, deoarece \arul Petru izbute=te a]ncheia =i ast[dat[pacea, oblig`ndu-se din nou a retrage trupele din Polonia.

Peste c`\iva ani, la 1718, izbucne=te r[zboiul]ntre Vene\ia =i Poarta Otoman[. Austria intervine =i astfel r[zboiul se]ncinge]ntre Poarta otoman[=i cele dou[puteri aliate.

}n tot cursul r[zboiului o=tirile ruse=ti sunt gr[m[dite prin Polonia =i pe la grani\ele despre Cr`m; ]n tot cursul r[zboiului, \arul Petru mereu face Cur\ii din Viena propuneri de alian\[; c`nd turcii]i aduc]ns[aminte datoriile, ce le-a primit]n tratatele]ncheiate, el]i]ncredin\eaz[c[numai]n interesul lor]=i \ine trupele aproape de grani\e, =i c[dovad[despre aceasta este refuzul cu care a r[spuns la propunerile de alian\[ale Cur\ii din Viena.

La anul 1718, se]ncheie pacea de la Pasarovi\. Poarta cedeaz[Austriei Banatul Timi=oarei, Serbia, Oltenia, o parte din Bulgaria =i o f[=ie din grani\ele despre apus.

De=i sl[bit[ ]ns[, Poarta otoman[provoac[pe Rusia s[se \ie de tratatele]ncheiate, =i]ndeosebi s[-=i retrag[trupele din Polonia.

Rezidentul rusesc de la Constantinopol, Alexie Dascow, r[spunde]ntr-un memoriu adresat]n vara anului 1719 marelui vizir. El]ncredin\eaz[pe marele vizir despre bunele dispozi\iuni ale \arului =i arat[c[: “Regele Engliterei e de bun[ ]n\elegere cu]mp[ratul =i st[ruie=te a r[pi ceva de la Spania; Regele Poloniei, cu ajutorul]mp[ratului, voie=te s[fac[din Polonia un regat absolutist, =i dac[s-ar]nt`mpla aceasta,

nu r[m`ne]ndoial[c[ar fi formidabil pentru puterile vecine *(Vicinis potentiis formidabile fore non dubitandum)*".

Iat[dar motivele pentru care \arul]=i \ine trupele]n Polonia: e chiar]n interesul Por\ii, ca \arul s[apere drepturile =i libert[\ile polonezilor, deoarece regimul absolutist ar face din Polonia un stat primejdios.

}n aceea=i vreme]ns[, \arul]=i d[silin\a a pune la cale libertatea popoarelor din Cr`m. }n anii 1721-1724, rela\iunile]ntre Poart[=i Rusia sunt foarte]ncordate deoarece mereu sosesc la Constantinopol, de la hanul t[t[r[sc =i de la pa=alele fort[re\elor de la hotare, rapoarturi despre r[scoalele ce]zbucnesc sub auspiciile Rusiei. Rezidentul Alexie Dascow, mini=trii ruse=ti Golowkin, Tolstoy =i Osterman, ambasadorul Fran\ei, marchizul de Bonnac, ba chiar =i]nsu=i \arul,]n mai multe scrisori adresate sultanului, mereu]ncredin\eaz[pe Poart[despre bunele dispozi\iuni ale Rusiei =i despre dorin\a de a tr[i]n pace cu turcii.

Se]ncheie]n mai multe r`nduri tratate ori se d[ t[rie celor ]ncheiate. }ntr-unul din aceste, \arul se oblig[ din nou a retrage trupele din Polonia, iar sultanul ]i da dreptul de a se ]ntoarce cu ele c`nd cineva ar voi s[fac[vreun atentat la libert[\ile polonezilor. }ntr-altul \arul se oblig[a surpa fort[rea\a Kamenca, precum =i fort[rea\a din nou durat[la gurile r`ului Samara, se oblig[chiar a nu mai dura altele noi.

}n sf`r=it ]ns[ r[zboiul nu se mai poate evita =i Austria prime=te media\iunea ]ntre Turcia =i Rusia. Se \in conferin\e; se discut[ asupra locului de ]ntrunire; Rusia caut[ s[ ]nconjure o hot[r`re definitiv[=i astfel, parte]n urma uneltirilor dibace ale diploma\iei fran\uze=ti, parte cu scopul de a nu l[sa pe ru=i s[dispun[singuri]n Orient, Curtea din Viena devine din mediatoare o putere ce intervine =i]n urm[o aliat[pe fa\[a Rusiei.

Se stabile=te un comun plan de ac\iune =i r[zboiul contra Turciei se]ncepe. Trupele ruse=ti]ns[,]n loc de a opera potrivit cu planul statornicit,]=i fac de lucru]mprejurul Cr`mului; astfel turcii, r[m`n`nd]n defensiv[fa\[cu ru=ii,]ngr[m[desc o=tirile contra austriecilor. }mp[ratul Carol VI,]n mai multe scrisori adresate comandan\ilor s[i,

se pl`nge de duplicitatea \arinei, dar, ]n sf`r=it, dup[un r[zboi de aproape trei ani, pierde Oltenia =i Serbia =i p[r\ile ce c`=tigase]n r[zboiul trecut din Bulgaria =i Bosnia, =i,]ncheindu-se tratatul de la Belgrad,]nceteaz[a mai fi aliat al ru=ilor.

Dup[acest r[zboi Turcia se bucur[de o pace mai]ndelungat[. De la 1700 p`n[la 1740 ea a stat mereu gata de r[zboi =i a purtat sarcina a trei r[zboaie grele; acum era dar secat[de puteri =i nu mai avea destul[energie spre a se pune]mpotriva]naint[rii ru=ilor. Sim\ind c[nu mai poate alunga pe ru=i din Polonia =i obosit[de greut[\ile ce-i f[cea acest stat castrat, Poarta otoman[propune cabinetului din Viena s[-l]mpart[cu Rusia.

Sc[p`nd ]ns[ de aceast[ greutate, Poarta ]nt`mpin[altele. }nc[pe la anul 1750 Rusia pune chestiunea independen\ei t[tarilor =i chestiunea autonomiei \[rilor rom`ne=ti; iar la 1769 izbucne=te un nou r[zboi]ntre turci =i ru=i,]n urma c[ruia Poarta este silit[a]ncheia]n anul 1774 pacea de la Kuciuc-Kainargi.

}n sf`r=it la anul 1788 Rusia]ncepe r[zboiul pentru eliberarea tuturor cre=tinilor din Imperiul otoman.

De la]nceput p`n[ la sf`r=it, veacul XVIII e pentru Poarta otoman[o lupt[necurmat[spre a pune stavil[n[v[lirii vr[jma=ului s[u de la miaz[noapte. Mereu]n lupt[cu o fatal[=i ne]mbl`nzit[ pornire =i lipsi\i de ori=ice sprijinire din afar[, turcii trebuiau s[ stea mereu sub arme =i mereu s[ negocieze at`t cu vr[jma=ii, c`t =i cu prietenii lor. }n via\a lor nu se mai putea dezvolta dec`t dou[p[r\i,]n care trebuiau s[-=i consume cele mai bune =i cele mai scumpe puteri: armata =i diploma\ia. Despre]ntemeierea =i dezvoltarea unei bune administra\iuni]ntr-o]mp[r[\ie ce mereu se r[zboia =i mereu era r[scolit[, nici vorb[nu putea s[fie. Pentru]mp[r[\ia otoman[nu era cu putin\[alt[organiza\ie dec`t cea militar[, aspr[, dar at`rnat[de caracterul, priceperea =i discre\iunea oamenilor care o aplicau. Pentru aceasta erau]ns[prea multe elemente putrede]n Imperiul otoman, c[ci pa=alele, chiar buni o=teni =i buni diploma\i fiind, nu mai aveau nici t[rie de caracter, nici destul timp spre a fi =i buni administratori. }n

]mp[r[\ia otoman[lipsea temelia virtu\ilor cet[\ene=ti: credin\a =i tr[inicia statului =i a formelor lui de via\[. Fiecare intr`nd ]n via\a public[ ]ncepea s[ ia parte la o lucrare, ]n a c[rei rezultate nu se ]ncredeau. Abnega\iunea cet[\eneasc[ e peste putin\[ acolo unde suntem a=a zic`nd]ncredin\a\i c[va r[m`ne zadarnic[; a=a ori a=a, ]mp[r[\ia otoman[ avea s[ ]nceteze; ar fi fost dar o nebunie orice abnega\iune de dragul ei. Oamenii ]=i fac datoria ca oameni; fiecare caut[ ]ns[ a profita de ocaziune c`t[vreme se poate.

Puterile europene,]ndeosebi statele vecine, privesc cu]ngrijire cele ce se petrec]n Orient; toate se m[rginesc]ns[la sfaturi binevoitoare. Puterile maritime, adic[Englitera =i Olanda,]n tot cursul veacului XVIII, st[ruiesc pentru men\inerea p[cii; cabinetul francez]=i d[silin\a ca s[hot[rasc[Poarta la ac\iune ori la pasivitate, dup[cum cer interesele momentane ale Fran\ei; Austria]n sf`r=it, chiar de la ]nceputul veacului, urmeaz[ o politic[ hot[r`t[totdeauna de ne]ncrederea cu care Curtea din Viena prive=te asupra Rusiei. Turcii totdeauna sunt izola\i, fiindc[nimeni nu mai crede]n putin\a izbutirii lor.

12 =i 13 aprilie 1878 CUPRINS

[POLITICA HABSBURGILOR]

}n tratatul de pace de la Carlov[\, Poarta otoman[renun\[la]nr`urirea ce avea asupra Ungariei =i Ardealului, =i astfel hotarele ]mp[r[\iei Habsburgilor se ]ntind p`n[la Mure= =i p`n[ la culmile despre miaz[noapte =i r[s[rit ale Carpa\ilor. }n urm[ apoi, la anul 1718, Habsburgii ]=i ]ntind grani\ele p`n[la Olt =i spre hotarele Bulgariei.

Oric`t de mare ]ns[, aceast[ ]mp[r[\ie nu era puternic[ dec`t prin]n\elepciunea oamenilor, care =tiau s[\ie launloc at`t de multe =i de deosebite popoare. Mai ales ]n \[rile de la r[s[rit popoarele totdeauna erau gata de a se ]nc[iera la lupt[ =i numai buna chibzuin\[ a Cur\ii din Viena le \inea ]n fr`u.

De=i Poarta otoman[a renun\at la]nr`urirea ce avea asupra Ungariei =i Ardealului, aceast[ ]nr`urire nu]ncetase. }n tot cursul veacu-

lui XVIII este]n Ungaria =i Ardeal un partid care se lupt[f[r[curmare pentru eliberarea patriei de sub “jugul Habsburgilor”. +i acest partid e mare =i puternic, e deseori]ntregul popor maghiar, care cere ajutorul Por\ii contra asupritorilor. Rákoczy =i Tököly]=i]mpart chiar viitoarele \[ri eliberate; iar[dup[moartea lui Tököly, Rákoczy, recunoscut fiind de principele legitim, adun[sub steagurile sale o=tiri, care, dup[spusele ambasadorului Ferriol, se urc[la 80 000 oameni.

Erau deci]nc[multe greut[\i de]nvins]nainte de a se putea zice c[Habsburgii sunt st[p`ni pe \[rile de la r[s[rit.

Armele cu care, de=i dup[o lupt[foarte]ndelungat[, Curtea din Viena a]nvins aceste greut[\i sunt mai ales administrative.

}nainte de toate Habsburgii]=i c`=tig[ajutor contra maghiarilor chiar]n Ungaria =i Ardeal.

Dup[ ]ndelungatele lupte ale veacului XVII, locurile nead[postite de pe teritoriul Carpa\ilor, adic[partea dintre Tisa =i Carpa\i a \[rii Ungure=ti, Banatul Timi=oarei =i Oltenia erau aproape cu des[v`r=ire de=ertate de popula\iune. Cea dint`i]ngrijire a Cur\ii din Viena era dar de a spori popula\ia acestor locuri =i]ndeosebi de a o spori cu oameni pe care se vor putea rezema contra maghiarilor ca vr[jma=i interni =i contra turcilor =i ru=ilor ca vr[jma=i externi.

}nc[pe la sf`r=itul veacului XVII, ]mp[ratul Leopold I d[ s`rbilor emigra\i sub pov[\uirea Patriarhului Arsenie Cernovici locuri de ad[post]n apropierea grani\elor despre r[s[rit =i privilegii foarte]nsemnate. S`rbii r[m`n]ns[organiza\i milit[re=te =i totdeauna datori a se lupta pentru]mp[ratul.

}n urm[, se]mpopuleaz[Banatul Timi=oarei mai ales cu coloni=ti adu=i din \[rile de la apus, iar[ ]n Oltenia administra\ia]=i d[toat[silin\a de a spori popula\ia cu coloni=ti bulgari, s`rbi =i munteni. }n tot cursul veacului XVIII, sporirea popula\iei din \[rile de la r[s[rit este una din cele mai de c[petenie ]ngrijiri ale guvernului din Viena =i, cu deosebire de la 1750 p`n[la sf`r=itul veacului, conflictele pentru oamenii migra\i nu se mai curm[.

Moldovenii, muntenii =i oltenii, ba chiar =i bulgarii catolici mereu migreaz[ ]n Ardeal,]n Banatul Timi=oarei =i]n |ara Ungureasc[,]n

vreme ce secuii din Ardeal migreaz[ ]n Moldova =i mocanii din Ardeal se pornesc spre Muntenia.

Sporind popula\ia, Habsburgii vor totdeauna s[-=i asigure iubirea ei.

}n veacul XVIII religia era una din cele mai puternice arme politice. }ndeosebi]n]mp[r[\ia Habsburgilor aceast[arm[era]ns[primejdioas[. Ca putere catolic[, Austria f[cea politica sa cu ajutorul catolicismului; Leopold I a recunoscut]ns[pe Arsenie Cernovici de patriarh =i a dat bisericii s`rbe=ti cele mai]ntinse privilegii. El a mers chiar mai departe =i, spre a face =i pe ceilal\i cre=tini ortodoc=i p[rta=i de aceste privilegii, guvernul din Viena a admis o na\iune]nchipuit[, *natio illirica,* pentru care se dau privilegiile acordate patriarhului Cernovici. To\i cre=tinii ortodoc=i, fie s`rbi, fie croa\i, fie rom`ni, fac parte din aceast[na\iune iliric[; Patriarhul s`rbilor ajunge a fi patriarh al tuturor cre=tinilor ortodoc=i din \[rile de la r[s[rit ale ]mp[r[\iei Habsburgilor, =i cu to\ii au dreptul de a se bucura de privilegiile acordate s`rbilor.

Numaidec`t,]n anul 1700,]mp[ratul Leopold I da]ns[marelui ambasador, comitele Octtingen, ni=te instruc\iuni, din care ne]ncredin\[m c[la Curtea din Viena ortodoxia e privit[ca o primejdie.

}mp[ratul]ns[rcineaz[pe ambasadorul s[u a st[rui ca Sf`ntul Morm`nt s[r[m`n[ sub paza franciscanilor, "=i s[ nu fie cumva ]ncredin\at[ schismaticilor de sub protec\ia \arului de Moscova, care, dup[ cum se =tie, foarte mult st[ruiesc s[ =i-o c`=tige". Tocmai pentru aceea, Mavrocordat (dragomanul Por\ii), fiind de legea greceasc[=i av`nd acum mare vaz[la Poart[, e *suspect,* =i are s[fie menajat cu deosebit[aten\ie =i dexteritate (billig suspect, und derohalben mit sonderbahrer attention und dexterität zu menaggiren sein wirdt).

Ideea exprimat[ ]n aceste pu\ine r`nduri este una din temeliile politice orientale a Habsburgilor: to\i ortodoc=ii sunt suspec\i, fiindc[ stau sub protec\ia \arului. Curtea din Viena nu are ]ncredere ]n popoarele ortodoxe =i aceast[ lips[ de ]ncredere merge at`t de departe,]nc`t la anul 1718, d`ndu-=i p[rerea asupra unei peti\iuni,]n care boierii munteni cereau anexarea Munteniei la Austria, consiliul de r[zboi sf[tuie=te pe]mp[rat s[nu r`vneasc[la o \ar[de care \arul

poate dispune dup[plac. Astfel, acord`nd dreptul bisericii ortodoxe, Curtea din Viena nu renun\[ la combaterea ei indirect[ =i acord[ mai mari drepturi acelora care se unesc cu biserica catolic[. Unirea cu biserica papist[ =i conflictele religioase ]mpreunate cu d`nsa sunt una din chestiunile mari, care agiteaz[\[rile de la r[s[rit]n tot cursul veacului XVIII. O mare parte din croa\i, to\i rutenii din \ara Ungureasc[=i partea mai mare a rom`nilor din Ardeal se declar[ uni\i cu biserica papist[ =i luptele ]ntre uni\i =i neuni\i, cu deosebire ]ntre rom`ni, nu se mai curm[. Administra\iunea, voind s[pun[cap[t acestor lupte, d[ajutor uni\ilor; aceast[p[rtinire nu trece]ns[anumite margini.

La anul 1754,]mp[r[teasa Maria Theresia]ns[rcineaz[pe comitele Clobu=i\chi, Arhiepiscopul de Calocia s[cerceteze certele dintre uni\i =i neuni\ii din |ara Ungureasc[=i Ardeal. Instruc\iunile ce i se dau comisarului]mp[r[tesc se]ncep cu cuvintele:

Deoarece cauza cea mai de c[petenie a abaterilor =i tulbur[rilor ce s-au ivit]n diocesa Or[z`i mari este fapta uniunii =i mai ales a schematicismului, =i deoarece voin\a noastr[dreapt[tinde la lini=tirea popula\iunii =i este departe de a face, ori de a permite s[se fac[asupra numitului popor vreo presiune fiind pe nedrept asuprit prin sporirea contribu\iunilor, ori prin altfel de biruri, prin prestandele dominicale ori prin alte mijloace, ci din contra voim s[d[m protec\iunea noastr[ ]mp[r[teasc[am`nduror p[r\ilor, adic[ at`t uni\ilor c`t =i neuni\ilor, =i nu vom permite s[se fac[siluire]n materie de religiune.

Comisarul e dar]ns[rcinat s[spun[preo\ilor =i poporului c[to\i deopotriv[se bucur[de protec\ia]mp[r[tesei =i s[pun[deosebit[greutate pe aceasta.

La anul 1758 se \ine o conferin\[ ]n chestiunea concesiunilor de acordat rom`nilor ortodoc=i din Ardeal. Kaunitz d[ un vot separat =i cer`ndu-i-se din nou p[rerea, el r[spunde]mp[r[tesei:

Votul meu cuprins]n protocol l-am dat dup[cea bun[a mea convingere =i con=tiin\[: nu a= avea nimic s[scad, nici nimic s[adaog. }n\eleg foarte bine c[Maiestatea Voastr[v[afla\i]n nedumerire de a hot[r] fa\[cu ni=te p[reri at`t de deosebite asupra chestiunii: dac[ e bine ca, dup[ modalit[\ile propuse de mine, s[ li se acorde grecilor neuni\i din Ardeal un propriu episcop exempt, ori ca lucrurile s[ r[m`n[ ]n starea lor de p`n[acum.

Eu am ales cea dint`i solu\iune, fiindc[ ]mi dau silin\a de a ]nconjura ]n toate consiliile ce privesc serviciul Maiest[\ii Voastre m[surile nedepline =i paliative, care ]ndeob=te mai mult stric[ dec`t folosesc, a apuca r[ul din r[d[cin[=i a privi lucrurile a=a cum sunt, iar nu cum ele ar trebui s[fie.

Dac[am putea s[ne m`ng`iem cu speran\a c[aceia au s[execute]n\eleptele =i dreptele ordine ale M. V. privitoare la m[surile de luat fa\[cu grecii =i neuni\ii, s-ar purta cum se cuvine =i =i-ar face pe deplin datoria, a=a nu ar fi tocmai greu a g[si alte mijloace folositoare at`t pentru stat, c`t =i pentru religia dominatoare; dar, dup[at`tea experien\e, aceast[ speran\[ trebuie s[ o privim ca fiind pe deplin zadarnic[, c[ci aplecarea spre mijloace silnice =i ura contra ilirienilor sunt cu mult mai ad`nc]nr[d[cinate dec`t ca s[mai putem spera vreo schimbare]n aceasta privin\[.

De asemenea,]n]mprejur[rile de acum ar fi mai primejdios dec`t or=ic`nd a da ocazie pentru rebeliuni, emigra\iuni ori alte urm[ri foarte stric[cioase =i anume cu at`t mai multe, cu c`t nu dispunem de mijloace contra unor asemenea rele.

Grecii neuni\i, ce,]n num[r de c`teva milioane, se afl[ sub prea]nalta st[p`nire, trebuie, dup[p[rerea mea, s[fie privi\i ca fiind pentru prea]nalta cas[o comoar[=i un adev[rat juvaier, din care se vor putea trage]n viitor pentru stat chiar mai multe foloase dec`t p`n[acum, dac[numai vor fi scuti\i cu toat[asprimea at`t ]n cele lume=ti, c`t =i]n cele biserice=ti, contra orice asuprire, orice nedreptate =i orice nemul\umiri]ntemeiate, =i vor fi pov[\ui\i astfel cum regulile precau\iunii cer s[ ]nt`mpin[m o na\iune aspr[=i r[zboinic[.

Kaunitz propune dar ca]mp[r[teasa s[numeasc[pe Dionisie Novacovici episcop al rom`nilor ortodoc=i din Ardeal, r[m`n`nd ca prin mijlocirea lui s[ se fac[ ]ncercare de a hot[r] pe rom`ni la unire cu biserica papist[.

Ura de care vorbe=te Kaunitz nu e]ns[ ]ntemeiat[numai pe sim\[m`ntul religios, nu este o urmare a intoleran\ei religioase.

}n anii 1743 =i 1744 episcopul greco-catolic din F[g[ra=, Ioan Klein, mereu se pl`nge ]mp[r[tesei Maria Theresia de asupririle ce trebuie s[ sufere rom`nii uni\i, “care sunt trata\i mai r[u dec`t ovreii”. }ntre altele, episcopul Klein protesteaz[ contra hot[r`rilor dietei din Ardeal =i]n memoriul ce adreseaz[ ]mp[r[tesei ca r[spuns la acest protest, dieta zice urm[toarele:

Neamul rom`nilor din vechime are nevoie de a se bucura de locuirea acestui p[m`nt *(hujus glebae incolatu gaudens)* dar acea plebe nici prin aplic[rile, nici prin natura, nici

prin ingeniul, nici cu privire la condi\iunile ei, nici din alte considera\iuni deosebite, nu este capabil[de privilegiile na\ionale; din contra mereu intr[ca o pribeag[f[r[de c[p[t`i ]n Muntenia =i Moldova, iar[ acolo se leap[d[ de uniune pe care a primit-o mai mult de nume dec`t]n adev[r.

Memoriul arat[apoi c[, r[m`n`nd]n urma r[zboaielor multe p[m`nturi de=erte, rom`nii au intrat din Moldova =i Muntenia =i s-au a=ezat pe ele; ei]ns[nu pot s[c`=tige drepturi dec`t]ncep`nd a face parte din vreuna din cele trei na\iuni.

}n zadar sunt dar toate]ncerc[rile Cur\ii din Viena. Nici ca parte a na\iunii ilirice, nici unindu-se cu biserica papist[rom`nii nu pot s[ c`=tige drepturi, deoarece, c`=tig`nd drepturi, dup[legile \[rii, ei]nceteaz[de a mai fi rom`ni. Totdeauna aceste legi erau o stavil[puternic[pentru Curtea din Viena, iar[a le schimba nu se putea, fiindc[se temea de rebelii maghiari, care foarte lesne puteau s[provoace un r[zboi cu Poarta otoman[. Un singur]mp[rat a cutezat s[=tearg[aceste legi, Iosif II,]nainte]ns[de a muri, =i el a fost silit s[nimiceasc[tot ce f[cuse]n via\a sa, decret`nd restabilirea deplin[a drepturilor nobilimii.

}n administra\iune, Curtea din Viena]nt`mpin[acelea=i greut[\i. Chiar]n Oltenia, unde putea dispune dup[plac, ca]n o \ar[cucerit[, drepturile, pe care le au boierii =i pe care nu crede de cuviin\[a le c[lca, sunt una din cele mai mari greut[\i. Se face num[r[toarea popula\iei, se]mpart districtele, se iau m[suri pentru sporirea popula\iei, se face un conspect despre m`n[stiri =i despre drepturile lor =i se ]mparte contribu\ia astfel ca popula\ia rural[ s[ nu poarte prea grele sarcini. Dup[ c`\iva ani de]ncercare se constituie o comisiune financiar[,]ns[rcinat[cu formularea propunerilor privitoare la m[surile de luat pentru o bun[administrare a Olteniei. Raportul acestei comisiuni se]ncheie prin cuvintele:

Prea]naltul serviciu =i chiar starea =i]mprejur[rile \[rii cer ca Maiestatea Voastr[Imp. =i Cat. s[face\i]ntrebuin\are de acest drept (de a dispune ca]n o \ar[cucerit[=i de a nu \ine seam[de drepturile boierilor); c[ci cele mai multe privilegii sunt stabilite pentru folosul boierilor, privilegii]n virtutea c[rora au avut ocazia de a dispune de via\a =i averea supu=ilor dup[plac =i, precum arat[exemplele]n mod cu totul tiranic,

mai ales fiindc[purtarea lor e nemaipomenit[=i bietul popor suspin[dup[ajutor, =i trebuie s[fie ocrotit contra lor, deoarece import[mai mult a c`=tiga iubirea acestui popor de r`nd, dec`t a \ine pe boierii nesocoti\i =i ne]nfr`na\i]n vechile lor drepturi, ba]n cele mai mari nedrept[\i ale lor, mai ales fiindc[omul de r`nd e cea mai mare putere, c[ci prin el se]mpopuleaz[=i se ridic[, prin urmare prin el se aduce \ara la deplina dezvoltare.

Curtea din Viena nu a sc[zut dec`t foarte pu\in din drepturile boierilor olteni; cu toate aceste ]n cursul r[zboiului urm[tor boierii olteni nu o mai sus\ineau. Dac[ dar ]n Oltenia era at`t de greu a sc[dea din privilegii,]n |ara Ungureasc[=i]n Ardeal, unde totdeauna era o revolu\ie latent[, schimbarea privilegiilor era aproape peste putin\[.

La anul 1785,]mp[ratul Iosif II nume=te zece comisari]ns[rcina\i cu organizarea bisericii. }n instruc\iunile date acestor comisari, el zice]ntre altele:

}n acest district (banatul Timi=oarei) sunt cu deosebire trei na\iuni: anume rom`ni =i s`rbi, care deopotriv[sunt de religia greac[neunit[, afar[de ace=tia, coloni=ti str[ini de na\ionalit[\i deosebite din Germania. Na\iunea rom`n[ tot mai e tratat[ ]ntr-un mod foarte asupritor =i mai ales pentru aceea e pu\in dezvoltat[, nestatornic[ =i dispus[ a fura. C`t[vreme nu vor fi lumina\i]ndestul prin =coli =i c`t[ vreme nu se vor de=tepta ]ntr-]n=ii, ]n urma unui bun tratament, iubirea pentru p[m`ntul lor, dorin\a de a-=i cl[di mai bine casele, de a-=i lucra mai bine p[m`nturile =i de a s[di mai mul\i pomi, ace=ti oameni vor urma a se sim\i camp`nd (kampirend) de pe o zi pe alta.

E de asemenea adev[rat c[s-au luat de la d`n=ii cele mai bune p[m`nturi spre a le da altor coloni=ti, c[au trebuit s[sufere mai multe asupriri, cu toate c[sunt cei mai vechi locuitori ai t[rii. }ndeob=te aceast[na\iune pretinde, ca pl`ngerile ei s[ fie ascultate =i ca cei mai b[tr`ni dintre d`n=ii, ]n care ]=i pun toat[ ]ncrederea, s[ fie dumeri\i prin argumente ]ntemiate; apoi de aci ]nainte se poate face ori=ice cu d`n=ii *(alsdann kann man alles mit ihnen richten).*

Vorbind despre rom`nii din |ara Ungureasc[=i Ardeal,]mp[ratul Iosif II zice:

Durere! este prea adev[rat c[ ]ntre na\iunea ungureasc[=i cea s`rbeasc[, apoi ]ntre grecii neuni\i =i unguri domne=te o ur[ ne]mp[cat[. Pe c`t de pu\in se poate g[si adev[rata cauz[a acestei uri, pe at`t de adev[rat este c[ea izbucne=te la toate ocaziu-

nile, lucru de care r[scoala, ce nu de mult a fost]n Ardeal (Horia =i Clo=ca) ne d[cele mai triste dovezi. Dac[e dar s[domneasc[pace =i fericire]ntre oamenii ce trebuie s[tr[iasc[ ]mpreun[,]nainte de toate aceast[ur[trebuie s[fie pe deplin st`rpit[, =i nu pot]ndestul a]ndemna pe comisar ca s[privegheze =i s[sileasc[pe ori=icine a priveghea ca toate persoanele magistratului s[observe cel mai mare cump[t =i]ndeosebi s[aib[toat[considera\ia pentru popi =i cler]ndeob=te.

Rom`nii — zice apoi ]mp[ratul — at`t de mult sunt obi=nui\i cu asuprirea,]nc`t sunt nep[s[tori chiar =i pentru locuin\ele lor =i astfel sunt dispu=i la nestatornicie, la schimb[ri =i tot felul de excese. La ace=tia nu numai trebuie s[ se introduc[ =colile, ci =i preo\ii lor s[ fie mai bine instrui\i; ]n sf`r=it, domnii lor de p[m`nt =i autorit[\ile trebuie s[ ]nceap[ a-i trata mai uman, pentru ca s[-i ]ndrepteze =i s[-i lipeasc[ de p[m`ntul pe care sunt.

Puternicul]mp[rat, care da aceste porunci binevoitoare, nu a putut c`=tiga rom`nilor dec`t un singur drept: dreptul de a-=i schimba st[p`nii. Nici dreptul de migra\iune nu l-au c`=tigat ]nc[ rom`nii, dec`t dup[ ce au pref[cut ]n cenu=[ o mul\ime de sate, ora=e =i cur\i neme=e=ti, au t[iat c`teva mii de unguri =i au b[gat spaima]n vr[=m[=ii lor.

Altfel lucrurile nu se puteau pune la cale. Principiul politicii Habsburgilor “*Divide et impera*”, era un rezultat firesc al]mprejur[rilor. Chiar]ntre marginile]mp[r[\iei lor, Habsburgii trebuiau s[fac[mereu politic[extern[. Ei nu puteau nimici pe maghiari, fiindc[erau un popor de care]mp[r[\ia avea trebuin\[contra Rusiei =i t[rie le puteau da, fiindc[erau un neam r[zvr[titor, ce mereu st[ruia s[provoace un r[zboi cu Turcia. Tocmai at`t de pu\in puteau Habsburgii s[ caute a nimici pe popoarele cuprinse sub numirea de “na\iune ilirica”, deoarece ele \ineau ]n fr`u pe maghiari =i erau]n aceea=i vreme un val de ap[rare contra turcilor; aceste popoare erau]ns[de lege ortodox[, erau suspecte =i foarte lesne se puteau pune la dispozi\iunea Rusiei. Curtea din Viena]=i d[prin urmare silin\a de a \ine pe aceste popoare]n echilibru, d`nd mereu ajutor celor mai slabe dintre d`nsele, f[r[ca s[provoace]ns[pe cele mai tari la rezisten\a energic[.

Cuprinz`nd toate cele zise p`n[acum]n o singur[cugetare, ne r[m`ne impresia nestr[mutat[ c[ politica Habsburgilor e ]ntru toate hot[r`t[de ne]ncrederea cu care ei privesc pe Rusia. +i urm[rind cu

b[gare de seam[ ]nt`mpl[rile ce se desf[=oar[ ]n cursul veacului XVIII, aceast[impresie ajunge a fi o convingere bine]ntemeiat[.

Numaidec`t la anul 1700, vedem cum Leopold I “suspecteaz[“ pe un dragoman al Por\ii, fiindc[ e de lege ortodox[. +i aceast[ suspectare se urmeaz[ ]n tot cursul veacului. Politica ce Habsburgii urmeaz[ fa\a cu Turcia se poate cuprinde ]n c`teva cuvinte: ei c[uta s[-=i asigure pozi\iuni bune fa\[de Rusia.

}n cursul r[zboiului izbucnit la 1716, \arul Petru mereu face Cur\ii din Viena propuneri de alian\[. La 13 octombrie, principele Trautsohn raporteaz[ ]mp[ratului Carol VI despre p[rerile conferin\ei ministeriale cu privire la aceste propuneri. Mini=trii sf[tuiesc pe]mp[ratul s[nu primeasc[aceast[alian\[, deoarece \arul “precum]nvedereaz[din exemple, este o foarte mare sarcin[pentru alia\ii s[i =i voie=te mai mult s[impun[legi dec`t s[ dea ajutor, afar[ de aceasta cere ]n Imperiul roman =i cu deosebire ]n Meklenburg o mul\ime de lucruri neprincioase; ]n sf`r=it vecin[tatea lui, mai ales din considera\ie pentru marea]nr`urire ce are]n Orient]n virtutea religiunii, e foarte primejdioas[*(respectu seines in orriente ob rationen religionis habenden grossen Anhang gar zu bedenklich)*. Afar[de aceasta, sub pretextul alian\ei, ar face, cu deosebire]n Moldova =i Muntenia, o mul\ime de demar=e nepl[cute, iar la]ncheierea viitoarei p[ci, ar putea pune piedici stric[cioase prin obi=nuitele sale preten\iuni exagerate”.

|in`nd seama de aceste motive,]mp[ratul nu prime=te alian\a; tot pentru aceste motive Austria intervine =i chiar se aliaz[cu Rusia]n r[zboiul viitor; tot pentru aceste motive]ncheie la 6 iulie 1771 tratatul subsidial]n care Poarta]i cedeaz[Oltenia; tot pentru aceste motive refuz[propunerea ce i se face de c[tre comitele Orlow]n cursul negocierilor de la Foc=ani, declar`nd c[ nu voie=te s[ anexeze Moldova =i Muntenia; ]n sf`r=it, tot pentru aceste motive, la anul 1788]mp[ratul Iosif II ocup[Moldova =i Muntenia ca aliat al \arinei.

}n tot cursul veacului XVIII, politica Habsburgilor este una =i nestr[mutat[, aceea pe care cancelarul Kaunitz o expune]n nota adresat[la 6 ianuarie 1775 baronului Thugut:

}nainte de toate ni se pune]ntrebarea preliminar[— zice Kaunitz — dac[=i]ntruc`t ar putea s[ fie oportun a stabili o ]n\elegere sincer[ cu Poarta =i a primi fa\[ cu d`nsa ni=te angajamente, care nu ne-ar promite un folos chiar acum,]n prezent, ci ar fi calculate pe vremile =i]mprejur[rile viitoare.

Precum =ti\i, starea de acum a Por\ii e foarte deosebit[de aceea de odinioar[. Ce e drept, toate lucrurile vremelnice =i toate prevederile omene=ti sunt supuse at`tor complica\iuni neprev[zute =i at`tor evenimente,]nc`t este peste putin\[ a hot[r] cap[tul lor cu destul[ siguritate. Cu toate aceste un ochi politic poate prevedea cu toat[ probabilitatea c[ dac[ Rusia va c[uta s[ profiteze de avantajele ce i s-au acordat ]n cea din urm[ pace, un lucru care abia mai poate fi pus la ]ndoial[, iar Poarta va r[m`ne]n apatia =i letargia ei de p`n[ acum, lucru ce urmeaz[ din putreziciunea temeliilor ei, c[, zic, dac[ va fi astfel, mai de vreme ori mai t`rziu va trebui s[urmeze]n aceast[parte a Europei o revolu\iune capital[*(Hauptrevolution):*

Aceast[singur[perspectiv[e mai mult dec`t destul[spre a ne hot[r] s[nu primim fa\[cu Poarta ni=te angajamente, s[nu]ncheiem cu ea tratate, care, f[r[de a ne aduce foloase actuale, ar fi calculate pe ni=te vremi, unde va exista poate cu totul alt[stare de lucruri =i aceasta ar cere demar=e cu totul deosebite de cele de acum, ba poate chiar opuse cu ele.

Mijloacele propuse de d-voastr[consist[ ]n fric[, mituire =i alte mijloace de a hot[r] pe cineva la ceva. Spre a hot[r] pe turci prin ra\ionamente, se va face,]ntre altele,]ntrebuin\are de considera\ia, c[inten\ia noastr[nu este alta dec`t a face s[ ]nceteze cu des[v`r=ire ne]ncrederea reciproc[, pentru ca apoi s[ne putem]ndrepta toat[aten\ia asupra]ntreb[rii, cum, prin reciproc[ ]n\elegere plin[de]ncredere =i comune demar=e, s-ar putea]mpiedeca urm[rile stric[cioase ale celei din urm[p[ci]ncheiate cu Rusia.

}n situa\ia de acum a Por\ii, f[r[ ]ndoial[politica noastr[secret[trebuie s[consiste]n a sus\ine, c`t[vreme se poate,]mp[r[\ia otoman[ ]n Europa, ori cel pu\in a face ca]n cel mai r[u caz Rusia s[nu o surpe vreodat[singur[=i pentru sine, venind despre mare, =i, prin urmare, f[r[de concursul neap[rat al Cur\ii noastre. E foarte de dorit pentru interesul nostru politic, ca despre mare de unde]ncepe a o amenin\a cea mai mare primejdie, Poarta s[-=i dea silin\a a se asigura cu toate a=ez[mintele de ap[rare =i toate m[surile de alt[natur[, ce-i stau]n putin\[, deoarece tocmai]n aceasta consist[cel mai de c[petenie mijloc, spre a ajunge la realizarea inten\iei alternative a politicii noastre.

Acestea sunt principiile, pe care Habsburgii le-au observat at`t ]nainte c`t =i dup[Kaunitz fa\[cu Orientul.

Ei nu se pot alia cu Poarta otoman[, fiindc[ea nu le d[destule garan\ii de statornicie; stau deci totdeauna gata, pentru ca,]n cel mai r[u caz, c`nd sultanii nu se mai pot sus\ine ]n Europa, s[ ia partea ce li se cuvine din \[rile scoase de sub st[p`nirea lor.

CUPRINS

14 =i 15 aprilie 1878

[DREPTURILE ROM~NILOR]

Izbucnind r[zboiul]ntre Turcia =i Vene\ia, Curtea din Viena prime=te un memoriu,]n care se expun motivele pentru care]mp[ratul trebuie s[declare r[zboi Turciei. Al doilea dintre motive e comentat prin urm[toarele considerente:

Deoarece interesul de stat e ceea ce trebuie s[hot[rasc[pe M. S. a nu vedea pe Turc, vecinul s[u, m[rit prin noi progrese, ci mai v`rtos a-=i da silin\a de a nu-l vedea stabilindu-se cu noi fortifica\iuni =i noi constitu\iuni de guvern]n Moldova =i Muntenia, Benderul =i Hotinul, ce a durat Turcul, sunt dou[puncte delicate, dou[lucruri importante, care prin]mprejur[rile lor =i prin consecven\ele ce pot avea, trebuie s[fie considerate cu toat[considera\iunea =i pondera\iunea, iar[nu s[fie trecute cu vederea... Turcul zide=te mari fort[re\e la hotarele cre=tinilor, lucru ce nu se cuprinde]n instrumentele de pace, pune]n ele tunuri, pune mult[o=tire, pune pa=[, =i sub pretextul acestor fort[re\e se extinde =i ocup[locuri din Moldova, pune pe turci s[arbitrarieze, iar[cre=tinii nu \in seam[de aceasta, nu se g`ndesc, ci adorm ca =i c`nd nu s-ar]nt`mpla nimic.

Trebuie s[se \ie seam[c[Moldova =i Muntenia, aceste dou[provincii at`t de roditoare ]nt[rite cu fort[re\ele Turcului, cum a ]nceput a se face, vor putea hr[ni cu ]nlesnire =asezeci =i mai multe de mii de osta=i, gata la orice caz de nevoie a sta totdeauna ]naintea ochilor ]mp[ratului. }ntreb dar: va putea ]mp[ratul st[p`ni Ardealul]n pace? vor putea ungurii sta pe pace =i a nu se r[scula,]n vecin[tatea o=tirii ce st[ ]n aceste provincii sub arme =i totdeauna gata?

Polonezii mai nainte \in`nd mai bine seam[de lucrurile ce privesc conserva\iunea lor,]n toate tratatele de pace ce au]ncheiate cu turcii, cum se vede din istorie, totdeauna au pus]ntr-un articol separat urm[toarele puncte: “c[turcii nu vor putea zidi fort[re\e]n Moldova =i Muntenia; c[ ]n cet[\uile, ce se afl[ ]n aceste \[ri, s[nu se pun[garnizoan[turceasc[; c[aceste dou[provincii s[se lase]n libert[\ile lor dup[ ]nvoie-

lile =i pacta\iunile avute cu moldovenii =i muntenii, c`nd s-au dat domnirii turce=ti; de a se pune totdeauna]n aceste principate domni cre=tini, care mai sunt afar[de aceasta =i cu =tirea regelui Poloniei.”

Peste pu\in izbucne=te r[zboiul]ntre turci =i nem\i =i la anul 1718 se]ncep negocierile de pace. La 22 septembrie 1717 principele Trautsohn raporteaz[despre p[rerile consiliului de mini=tri privitoare la pace, =i zice,]ntre altele, urm[toarele:

Pe cealalt[parte a Dun[rii este, nu departe de Timi=oara Or=ova, un punct ocupat de cur`nd ce trebuie p[strat cu orice pre\ de=i trebuie s[ ne d[m silin\a, ca, f[r[ aceasta, teritoriul Maiest. V. Imp. s[ se extind[ peste Por\ile de Fier, dac[ nu p`n[la Rusciuc, cel pu\in p`n[ la Fet`slan, Vidin =i Nicopolis, pentru ca scutindu-se teritoriul dind[r[tul acestor puncte, naviga\iunea pe Dun[re s[fie adus[la un mai mare folos =i la mai mult[comoditate pentru comer\; afar[de aceasta, din jos de Por\ile de Fier =i trec[toarea primejdioas[de l`ng[ ele, s-ar putea face un port pentru vasele ce trec magazii pentru m[rfurile ]nc[rcate pe ele. C`t apoi pentru ambele principate Valahia =i Moldova, \in`nd seam[ de ordinea actualului tratat de pace =i de principiul “*uti possidetis*” observat la ]ncheierea lui, ele sunt de deosebit[ natur[, deoarece Maiest. V. Imp. nu poseda\i p`n[acum nimic]n Moldova, iar]n Muntenia,]nc[de c`nd Ioan Mavrocordat a fost prins, a\i luat]n posesiune cele cinci districte dincoace de Olt cu mai multe puncte fortificate, =i mare=alul comite de Steinville a =i]ncheiat cu prea]nalta]nvoire un tratat privitor la acest \inut cu Ioan Mavrocordat, din care cauz[conferin\a e de p[rere, ca M. V. Imp. s[cere\i]n ambele provincii dreptul de a numi =i de a institui Voievozi =i suprema\ia]mpreunat[cu acest drept,]ntruc`t ]ns[ pentru aceasta ar avea s[ devin[ ]ncheierea p[cii peste putin\[, s[ nu insista\i asupra acestui punct ca o condi\ie *sine qua non,* ci s[ v[ m[rgini\i a cere, ca cetatea Hotinului, zidit[ ]n contra tratatului de la Carlov[t =i at`t de afar[din seam[n de primejdioas[pentru principatul Ardealului =i pentru comitatele despre miaz[noapte ale Ungariei, s[fie suprimat[, iar]n Muntenia grani\ele s[se statorniceasc[dup[r`ul Olt.

Iat[dar]n pu\ine cuvinte cea mai deplin[l[murire asupra celor mai de c[petenie interese ale Habsburgilor]n Moldova =i Muntenia.

F[c`nd abstrac\ie de la interesele economice ]mpreunate cu naviga\iunea pe Dun[re, Moldova =i Muntenia sunt cele dou[ col\uri de teren, de pe care hotarele de la r[s[rit ale ]mp[r[\iei pot s[ fie amenin\ate. Interesul Habsburgilor nu este ]ntru at`t de a st[p`ni direct aceste dou[ \[ri, pe c`t este de a face ca ele s[nu fie st[p`nite de

un element care ar putea s[amenin\e pacinica st[p`nire a ]mp[ratului ]n Ardeal =i ]n p[r\ile despre miaz[noapte ale T[rii Ungure=ti. }mp[ratul cere dar dreptul de ]nr`urire indirect[asupra acestor dou[\[ri; chiar nici asupra acestui drept nu insist[ ]ns[, ci pune ca dou[condi\iuni *sine qua non* numai cedarea Or=ovei =i surparea Hotinului. Punctele de plecare ale celor dou[linii strategice, care se]nt`lnesc la Foc=ani, Or=ova despre miaz[zi =i Hotinul despre miaz[noapte, sunt dar acele pe care Curtea din Viena pune cea mai mare greutate, deoarece am`ndou[aceste puncte sunt, dup[firea locului, centre de opera\ie contra \[rilor de la r[s[rit ale]mp[r[\iei.

Nici punctele intermediare nu sunt]ns[trecute cu vederea.

Pe vremea negocierilor de pace, consiliul de r[zboi din Viena]ns[rcineaz[pe comitele Steinville, generalul comandant al Ardealului, s[dea plenipoten\iarilor]mp[r[te=ti l[muriri asupra punctelor ce sunt de importan\[pentru ap[rarea Ardealului. }ndeplinind aceast[ ]ns[rcinare, comitele Steinville arat[apoi]n scrisoarea sa de la 14 mai 1718 c[, \in`nd seam[ de importan\a strategica a Oltului, l-a cur[\it de bolovani =i a cl[dit cu mult[ osteneal[ =i cu mari cheltuieli un drum de-a lungul \[rmului drept al lui p`n[la R`mnic. Deoarece ]ns[ foarte lesne s-ar putea ca vreun inamic s[ str[bat[ prin str`mtorile de la Turnul Ro=u]n Ardeal, s-au f[cut la R`mnic =i la Cozia fortific[\iuni, iar ]n urm[ s-au ]nceput lucr[rile de fortific[\iune permanent[ la C`ineni. Steinville crede]ns[c[nu va fi destul a cere numai cele cinci districte de peste Olt, ci comisarii trebuie s[insiste ca Poarta s[mai cedeze \inutul numit Lovi=te, numai nou[sate, astfel ca hotarul s[fie la Topolog, deoarece acest unghi e de cea mai mare]nsemn[tate pentru paza Ardealului. Pe harta ce trimite]nseamn[chiar =i punctul]n care va trebui s[stea gr[nicerul de paz[spre a putea bine observa terenul.

C`t pentru Moldova, Steinville cere ca, spre ]nlesnirea recunoa=terilor, plenipoten\iarii s[ st[ruie a c`=tiga pozi\iuni]n deosebite trec[tori, =i anume]nainte de toate ar trebui s[se ocupe Rodna =i Dorna, fiindc[din aceste puncte se pot observa hotarele Moldovei, ale Maramure=ului =i ale Poloniei. De asemenea, ar fi bine s[se ocupe

C`mpulung-Moldovenesc. O asemenea importan\[ d[ Steinville satului Com[ne=ti. Cea mai mare greutate pune ]ns[ Steinville pe pozi\iunile din trec[toarea de la Oituz, deoarece aceasta e larg[, este aproape de Foc=ani =i comunic[ at`t cu Moldova, c`t =i cu Muntenia.

Oituzul r[m`ne p`n[la sf`r=it al treilea punct, ]n care Curtea din Viena st[ruie f[r[ de curmare s[-=i c`=tige pozi\iuni.

Numaidec`t dup[ ce, ]n urma p[cii de la Belgrad, Curtea din Viena renun\[ la Oltenia, se constituie o comisie ]ns[rcinat[ cu statornicirea grani\elor ]ntre Ardeal =i \[rile rom`ne=ti.

Lucr[rile acestei comisiuni r[m`n zadarmce, deoarece generalul comandant al Ardealului st[ruie s[ c`=tige cu orice pre\ pozi\iuni favoritoare: astfel pe la 1740, se]ncepe]ntre munteni =i ardeleni =i mai ales intre moldoveni =i ardeleni, cu deosebire]n trec[toarea de la Oituz, conflicte de grani\e, care nu se mai curm[dec`t atunci c`nd cancelarul Kaunitz d[porunc[s[se]nainteze pajurile]mp[r[te=ti pe toat[ ]ntinderea grani\elor Ardealului.

}nainte de]ncheierea p[cii de la Kuciuc-Kainargi, v[z`nd situa\ia disperat[a Por\ii, cancelarul Kaunitz]=i d[toat[silin\a s[asigure]mp[r[\iei pozi\iunile de care avea trebuin\[pentru ap[rarea hotarelor de la r[s[rit.

}nainte de toate se]ncheie tratatul subsidial, prin care Poarta renun\[din nou la Oltenia;]n urm[Curtea din Viena \in`nd seam[de p[rerile consiliului de r[zboi, de asemenea, renun\[la posesiunea acestui teritoriu, a c[rui ap[rare era anevoioas[. }nc[la 4 mai 1770, Kaunitz scrie]nc[baronului Thugut urm[toarele:

Din notele originale de la 22 =i 30 aprilie ale Consiliului de r[zboi ce v[trimit, a=tept`nd s[ mi le ]napoia\i, v[ ve\i l[muri mai de aproape, ]n ce chip moldovenii au cutezat a-=i duce vitele la p[=une peste grani\ele ]nsemnate prin ]mpl`ntarea pajurilor]mp[r[te=ti, =i ce fel de ordine s-au dat dup[propunerea mea =i cu prea]nalt[consim\ire de c[tre Consiliul de r[zboi comandei generale din Ardeal, spre a]mpiedica]n viitor asemenea c[lc[ri de grani\e =i spre a ap[ra posesiunile noastre.

De=i lucrurile nu stau astfel]nc`t s[putem presupune c[turcii v[vor face niscaiva obiec\iuni pentru aceasta, nu este peste putin\[ca ei s[izbuteasc[a]nainta]n Moldova spre grani\ele Ardealului =i s[v[fac[pentru pajuri niscaiva obiec\iuni: la un

asemenea caz ve\i r[spunde]n mod cu totul amical, cum Poarta prea bine =tie c[mai adeseori ne-am pl`ns de c[lc[rile de grani\e ale moldovenilor, c[ noi credem c[ acele sunt grani\ele adev[rate, unde am ]mpl`ntat pajurile, =i c[nu ne-am opune c`tu=i de pu\in ca, la timp oportun, o comisiune mixt[s[statorniceasc[drepturile =i preten\iunile noastre =i ca lucrul s[se aplaneze]n mod amical.

Astfel,]n vreme ce turcii se r[zboiesc cu ru=ii, Curtea din Viena]nainteaz[pajurile spre Moldova =i Muntenia, c`=tig`nd pozi\iunile, la care r`vnise de at`ta vreme.

Chiar nici cu aceste pozi\iuni Kaunitz nu era]ns[mul\umit =i, din nota ce adresase]n septembrie 1774 baronului Thugut ne]ncredin\[m c[guvernul rusesc luase fa\[cu Curtea din Viena angajamente]n scris *(schriftliche Versicherungen)* de a nu ocupa Moldova =i Muntenia, =i]ndeob=te de a nu stipula cu ocaziunea]ncheierii p[cii condi\iuni care ar pune aceste doua \[ri sub st[p`nirea indirect[a \arinei.

Acum situa\iunea se schimbase cu des[v`r=ire. Dup[cum ne-am putut]ncredin\a din nota de la 6 ianuarie 1775, Kaunitz nu se mai temea de turci, ci din contr[prevedea o revolu\ie,]n urma c[reia Rusia putea s[surpe]mp[r[\ia otoman[f[r[de concursul Cur\ii din Viena. Rusia era primejdia, pe care se preg[tea s[o]nl[ture, =i turcii]ncepuser[a fi una dintre armele cu care voia s[o]nt`mpine. St[ruind ]ns[ ca turcii s[ ia din partea despre mare toate m[surile de ap[rare, el ]=i da totdeauna silin\a ca s[ c`=tige pentru Curtea din Viena pozi\iunile de care avea neap[rat[trebuin\[,]n cazul c`nd turcii nu s-ar mai fi putut ap[ra.

Cu deosebire dup[ ]mp[r\irea Poloniei, aceste pozi\iuni erau]n Moldova, iar nu]n Muntenia.

Dup[cum ne spune Alexie Da=cow, Curtea din Viena, pe la]nceputul veacului XVIII,]=i da toat[silin\a s[stabileasc[ ]n Polonia un regim disciplinat =i s[de=tepte puterea de rezisten\[a regatului vecin, ce desp[r\ea]mp[r[\ia de Rusia. Toate silin\ele i-au fost zadarnice, deoarece boala libert[\ii nu poate fi lecuit[dec`t prin arme =i ]n vreme ce Rusia sus\ine libert[\ile polonezilor chiar cu arma, Curtea din Viena nu a crezut de cuviin\[ a le combate tot cu arma. Pun`ndu-se dar

chestiunea]mp[r\irii, Curtea din Viena a consim\it, numai]ns[cu condi\iunea c[i se va da teren de retragere, adic[o parte din Polonia =i anume partea de care avea trebuin\[spre a nu fi silit[s[apere chiar de la hotar grani\ele despre miaz[noapte ale]mp[r[\iei. De acela=i lucru avea Austria trebuin\[ ]n Moldova. Gali\ia =i Ardealul erau cele dou[provincii, care hot[rau]mp[r[\ia spre miaz[noapte =i r[s[rit; din]nt`mplare ]ns[ ]ntre aceste dou[ provincii nu exista nici o comunica\ie, ba chiar stabilirea comunica\iei era peste putin\[. De la Sniatyn, din Gali\ia, la Bistri\a, ]n Ardeal, comunica\ia nu se putea face dec`t prin Maramure= ori prin Moldova. Drumul]ns[prin Maramure= era mai lung =i trece totodat[prin dou[deosebite str`mtori ale Carpa\ilor; calea prin Moldova era dar o consecven\[ neap[rat[ a ]mp[r\irii Poloniei, deoarece dou[ provincii vecine care nu comunic[ ]ntre d`nsele ar fi o absurditate strategic[.

}nainte de a lua hot[r`ri privitoare la stabilirea comunica\iunii]ntre Ardeal =i Gali\ia, “marele stat major” austriac trimite doi ofi\eri superiori s[fac[recunoa=teri, s[studieze terenul =i s[r[spund[la cinci]ntreb[ri deosebite.

A doua din aceste]ntreb[ri e formulat[astfel:

Deoarece inten\iunea de a face practicabil drumul din Ardeal prin C`mpulung =i prin Dorna are scopul de a]nlesni ap[rarea provinciei Gali\ia din sus-zisul Ardeal; =i deoarece trebuie s[\inem]n vedere c[pentru conservarea =i scutirea acestei comunica\iuni se cere o aliniere a grani\elor de la Mun\ii Calenani spre Podolia, ar fi s[ne l[murim dac[este cu putin\[a statornici aceast[nou[grani\[(dac[dup[termen, s-ar putea g[si un astfel de aliniament, cum e de dorit la toate grani\ele; adic[s[nu se cear[prea mul\i oameni pentru ocuparea liniei, s[se poat[observa cu exactitate =i cea mai mic[parte a ei, =i la nevoie s[se poat[face cu]nlesnire]ntrebuin\are de ni=te m[suri de ap[rare ce, dac[nu]mpiedic[pe vrajma= a trece, s[-i fac[cel pu\in trecerea foarte anevoioas[) adic[ ]ngrijirea, ostenelile =i cheltuielile ce ar pune monarhia]ntru dezvoltarea unei buc[\i de \ar[c`=tigate prin tragerea unor asemenea grani\e noi, nu ar trebui s[fie date prad[pieirii fa\[cu cel mai mic atac al inamicului?

R[spunz`nd la aceast[ ]ntrebare, ofi\erii]ns[rcina\i cu studierea terenului, arat[c[,]n direc\ia prescris[, nu cred c[se va putea g[si o asemenea grani\[; ei sunt]ns[de p[rere c[“spre a scuti cu succes

flancul drept al provinciilor ce fac front spre Prusia, Polonia =i Rusia”, nu este neap[rat[aceast[linie. Ei propun dar o linie, ce ar porni de la Oituz la Trotu=, de aci pe \[rmul Trotu=ului p`n[ la Siret, apoi pe Siret ]n sus p`n[la satul Camenca, de aci apoi spre Cern[u\i p`n[ la Nistru, lu`nd cel pu\in terenul dominant din codrul Hotinului.

Vorbind]n urm[despre valoarea strategic[a noilor pozi\iuni, ofi\erii]ns[rcina\i cu studierea terenului]=i formuleaz[r[spunsul astfel:

Dac[pozi\iunea unei armate are dinaintea]ntregului ei un teren ce-i domineaz[lag[rul, fiind cele mai]nalte puncte ale acestui teren ocupate de cele mai]naintate avanposturi, astfel]nc`t nici intervalele de la un avanpost la altul nu pot fi observate, nici patrulele nu pot circula astfel ]nc`t s[ ]mpiedice pe ori=icine,]n vreme de 1/4, 1/2 sau un ceas]ntreg, de a se furi=a =i a trece neobservat prin linia de cordon, nici,]n sf`r=it, observarea inamicului din fa\[ nu este cu putin\[; despre o asemenea linie f[r[ ]ndoiala se poate zice c[ nu e cea mai bun[. +i de aproape aceea=i natur[ e linia ce avem ]n fa\[, presupun`nd, din Ardeal, un atac din partea turcilor, t[tarilor ori din partea vreunui alt inamic, dac[nu vom fi ocupat mai]nainte pozi\iuni dincolo de mun\ii hotarnici,]n Moldova ori Muntenia,]ntruc`t o asemenea ]naintare este cu putin\[ f[r[ de a pierde din vedere singur[tatea retragerii, ]n caz de nevoie, a trupelor avansate =i lesnirile de a le da ajutor. Deoarece, atunci c`nd am fi ataca\i de c[tre vreun inamic,]naintarea pare necesar[, se poate pune]ntrebarea dac[nu ar fi mai bine ca]n vreme de pace, ori cel pu\in nu a=a zic`nd ]n ultima oar[, s[ se fac[ aceast[ ]naintare, mai ales c`nd ea s-ar putea face prin bun[ ]nvoial[? Prin aceasta ni s-ar da putin\[: 1) de a ne informa din vreme despre planurile pe care inamicul niciodat[nu le poate forma altfel dec`t dup[ firea terenului; 2) am avea avantajul de a purta r[zboiul c`t[va vreme, p`n[ ]n cazul retragerii, pe p[m`ntul inamic, 3) fiind sili\i a ne retrage, de la un pas la altul, am avea mereu]n dosul nostru un teren ce domineaz[pe inamicul n[v[litor p`n[ la por\ile noastre, 4) am pune piciorul ]n o \ar[, care ne ofer[ toate cele trebuincioase, spre a stabili la punctele propuse cele mai minunate magazii cu cheltuieli foarte pu\ine; ni=te avantaje de care monarhia pare a avea trebuin\[ fa\[ cu turcii =i t[tarii la aripa ei de la st`nga =i tocmai]n acest flanc. S-ar putea zice c[nu e trebuin\[de aceste avantaje, deoarece]n[l\imea mun\ilor ce acoper[aripele =i flancurile de la B`rsa, ]n Maramure=, p`n[la Or=ova, asemenea unui zid prin care mai ales cu tr[suri nimeni nu poate str[bate, ne d[destul[scutire, put`ndu-se ]nchide ori=ic`nd por\ile din acest zid]n cel mai scurt timp =i cu deplin succes, iar[liferan\ii =tiu s[adune proviziuni pentru bani buni. La cea dint`i obiec\iune vom r[spunde c[Ardealul trebuie s[fie privit ca o fort[rea\[hotarnic[a Monarhiei, =i prin urmare nu

poate s[fie bine a l[sa pe inamic s[str[bat[, mai ales cu pedestrimea =i cu cavaleria u=oar[, aproape ne]mpiedicat, p`n[ la valurile ei. C[ci f[r[ ]ndoial[ nici chiar o ]ndoit[ linie de copaci culca\i la p[m`nt nu ne-ar da destul[siguran\[, deoarece]n]ntreaga Muntenie =i]n Moldova sunt tot at`tea securi c`\i \[rani voinici sunt, care =tiu s[le m`nuiasc[ foarte bine, mai ales c`nd un alt inamic, iar nu turcii =i t[tarii,]i pun s[deschiz[trecerea; ei ar putea face aceste servicii cu at`t mai lesne, cu c`t acum pare lesne a]nchide]ndestul trecerea cu copaci culca\i la p[m`nt. Dac[ s-ar face dar pe nea=teptate o n[v[lire cu pedestrimea =i cavaleria u=oar[, care ar fi inamicul, ce nu ar c[uta s[ deschid[ pe dinl[untru por\ile at`t de bine scutite =i s[deschid[o lesnicioas[, ba poate chiar liber[intrare pentru puterea, ce s-a apropiat cu artilerie =i furgoane at`t de mult?

C`t pentru aprovizionarea trupelor, ofi\erii]ns[rcina\i cu studierea terenului arat[c[liferan\ii sunt scumpi =i]mpov[reaz[\ara cu datorii. Dup[aceea ei urmeaz[:

}n ciuda tuturor obiec\iunilor ce se fac, o]naintare a hotarelor monarhiei e dar priincioas[, ba chiar de neap[rat[trebuin\[. De asemenea]naintarea ce s-a f[cut prin mutarea pajurilor]mp[r[te=ti nu e]ndestul[toare... Nu pare a se putea pune la]ndoial[, c[luarea]n posesie a provinciilor Gali\ia =i Lodomeria =i ap[rarea lor sunt vrednice de toat[ ]ngrijirea =i prin urmare trebuie s[sprijinim cu tot dinadinsul cea mai de c[petenie considera\ie, adic[de a scuti flancul lor. Propunerea de a lua numita parte din Moldova se]ntemeiaz[pe motivele urm[toare: deoarece astfel numitele provincii au cea mai bun[comunica\ie cu Ardealul =i cu trupele ce se afl[ ]ntr-]nsul, care trupe, fiind concentrate la Bistri\a prin Dorna =i C`mpulung au la Sniatyn un mar= cu mult mai scurt =i mai u=or dec`t acele concentrate la Dee= prin Maramare= — Sigeth la Delatyn =i Sniatyn.

Vorbind,]n sf`r=it, despre Oltenia ei zic:

Noi credem c[aceast[achizi\ie nu ar fi avantajoas[, deoarece de la Turnul Ro=u p`n[ la Nicopoli =i de aci p`n[la Or=ova, acest teren e aproape cu des[v`r=ire ]nconjurat de inamic; izbucnind r[zboiul, c`t de lesne ar putea inamicul, plec`nd de la R`mnic spre Or=ova, s[taie trupelor noastre terenul dominant. +i mai]nainte de a putea da din Ardeal succurs trupelor din Oltenia prin singura trec[toare de la Vulcan (deoarece fa\[cu o asemenea]ntreprindere inamicul ar p[zi bine trec[toarea de la Turnul Ro=u =i ceea de la Medradia) acestor trupe le-ar fi t[iat[comunica\ia, ele vor fi suferit ori vor fi chiar cu totul nimicite.

At`t despre vederile ofi\erilor ]ns[rcina\i cu studierea terenului. Dac[ \inem seam[ de l[muririle cuprinse ]n notele lui Kaunitz asupra politicii orientale a Cur\ii din Viena, de angajamentele ce ru=ii au trebuit s[ ia fa\[ de aceast[ Curte relativ la Moldova =i Muntenia =i de motivele at`t de l[murite din raportul ofi\erilor de stat major, nu ne mai putem]ndoi c[Curtea din Viena numai]n prevederea unui conflict cu Rusia s-a hot[r`t a lua pozi\iunile din Moldova =i Muntenia =i c[ ]ndeosebi stabilirea comunica\iei]ntre Gali\ia =i Ardeal prin Moldova era o consecven\[fireasc[a configura\iunii terenului =i o m[sur[de ap[rare fa\[cu ru=ii ce amenin\au Orientul. Dac[era ca Austria s[ ]mpiedice pe ru=i de a se stabili]n Moldova =i Muntenia, trebuia ca]nc[din vreme s[c`=tige pozi\iuni, care domineaz[ aceste dou[ \[ri. Prin ]naintarea pajurilor ]mp[r[te=ti Austria a c`=tigat asemenea pozi\iuni pe toat[ ]ntinderea liniei Carpa\ilor =i cu deosebire]n trec[toarea de la Oituz, astfel]nc`t Moldova =i Muntenia au r[mas f[r[ de grani\e tari =i trupele din Ardeal pot s[ ]nainteze f[r[ mult[ greutate, resping`nd cu puteri mici puteri mai mari. Mai r[m`nea ca Austria s[ c`=tige punctele de plecare ale liniei Carpa\ilor, Or=ovei =i cu deosebire Hotinul, care era de importan\[=i pentru scutirea comunica\iei]ntre Gali\ia =i Ardeal.

Cabinetul din Viena cere dar de la Poarta otoman[Or=ova, punctele din linia Carpa\ilor, o cale de comunica\ie din Gali\ia]n Ardeal, terenul neap[rat pentru scutirea acestei c[i de comunica\ie =i partea dominant[din \inutul Hotinului.

16, 20 =i 21 aprilie 1878

CUPRINS

[MARILE PUTERI }NCALC{ TRATATELE INTERNA|IONALE]

Tratatul subsidial]ncheiat la 6 iulie 1771 r[m`ne f[r[ de urm[ri. Numaidec`t]ns[dup[ce a renun\at la Oltenia, Curtea din Viena]ncepe a se preg[ti pentru negocierile privitoare la anexarea c[tre Gali\ia a

c`torva districte din Moldova. Adun`nd apoi toate elementele pentru discutarea chestiunii, cancelarul Kaunitz]ns[rcineaz[pe internun\iul de la Constantinopol, baronul Thugut, s[ ]nceap[negocierile cu Poarta otoman[.

}nc[la 3 februarie 1773 baronul Thugut cere s[i se trimit[h[r\i speciale =i s[i se dea l[muriri asupra punctelor, a c[ror achizi\iune e privit[ca neap[rat[pentru asigurarea grani\elor monarhiei. El arat[apoi]n raportul s[u c[nu crede c[Poarta va ceda teritoriul ce ar fi a se anexa dup[proiectul ofi\erilor de stat major =i c[ ]ndeob=te negocierile vor]nt`mpina mari dificult[\i.

Prev[z`nd greut[\ile ce i se vor face la Poart[, baronul Thugut nu ]ncepe numaidec`t negocierile, ci caut[a-=i preg[ti terenul, a se pune bine cu mini=trii Por\ii =i a-=i c`=tiga mijlocitori buni. Reis Effendi, ministru de Externe, era Ismail Raif Bey, un om onest, dar fricos =i lipsit de energie. La un asemenea om banii =i darurile pre\ioase r[m`n f[r[efect; baronul Thugut izbute=te]ns[a-l angaja prin]ncredin\[ri amicale =i prin amenin\[ri indirecte. }n mai multe r`nduri Ismail Raif Bey =i baronul Thugut \in conferin\e confiden\iale secrete. Purtarea ministrului turcesc]n aceste conferin\e e cea mai corect[=i cea mai nevinovat[; conferin\ele sunt]ns[secrete =i se \in noaptea, astfel ele pot s[dea loc la b[nuieli =i nedumeresc pe fricosul ministru turcesc. Aceast[nedumerire e una din cele mai puternice arme de care Thugut se folose=te fa\[cu d`nsul.

La conferin\ele secrete mai lua parte =i dragomanul Por\ii Costachi Moruzi. Numaidec`t la una din cele dint`i conferin\e Thugut]i promite 1.000 galbeni, pe care nu]i va primi]ns[dec`t dup[ ce, prin concursul lui, negocierile vor fi ajuns la un bun rezultat. Costachi Moruzi prime=te cu vie mul\umire aceast[ dovad[ de ]ncredere =i, din partea sa, promite c[ va face tot ce-i va sta ]n putin\[. Mai r[m`nea voievodul Moldovei =i agen\ii lui de la Constantinopol. Grigorie Ghica, voievodul Moldovei, petrecuse patru ani de zile]n casa internun\iului austriac, baronul Pencklern. La 15 iulie 1754, Pencklern arat[ ]ntr-un raport c[tre Kaunitz c[a d[ruit junelui de mare viitor un ceasornic de aur. Mai arat[apoi

c[“Gligoresco” Ghica s-a c[s[torit cu fiica renumitului Giacomo Riso =i cere voie de a-i face un dar de nunt[ ]n valoare de 100-120 galbeni. El sper[c[aceast[cheltuial[nu va fi r[u]ntrebuin\at[, deoarece Grigorie Ghica]n cur`nd va fi numit dragoman al Por\ii =i este bine de a c`=tiga]nc[din vreme bunele lui dispozi\iuni.

Grigorie Ghica e numit dragoman =i]n urm[ajunge chiar la domnie. Pe timpul r[zboiului ce izbucne=te]ntre turci =i ru=i, el se d[ ]ns[ ]n partea ru=ilor, merge la St. Petersburg unde se bucur[de o foarte bun[primire =i dup[ ]ncheierea p[cii umbl[s[fie pus iar[=i]n scaunul domnesc.

La 17 august 1774 baronul Thugut raporteaz[cancelarului Kaunitz despre conferin\ele ce a avut cu ambasadorul rusesc =i cu cel prusian]n chestiunea sprijinirii candidaturii lui Gr. Ghica pentru domnia Moldovei.

Reprezentantul Prusiei, Zegelin, arat[baronului Thugut o scrisoare]n care generalul rusesc, comitele Romanzow,]n urma unei]ns[rcin[ri primite de la \arin[,]l invit[a st[rui la Poart[pentru punerea lui Gr. Ghica]n scaunul Moldovei. Baronul Thugut e contra acestei candidaturi; d[ ]ns[un r[spuns nehot[r`t =i promite c[ va cere numaidec`t]nstruc\iuni de la Curtea sa.

Cancelarul Kaunitz]i d[,]ntr-o not[din septembrie 1774, urm[toarele instruc\iuni:

> C`t apoi pentru sus-numitul Ghica, f[r[ ]ndoial[ Curtea noastr[ nu poate pune prea mult temei pe bunele lui dispozi\iuni. Cu toate acestea a\i procedat cu deplin[ precau\iune c`nd a\i dat d-lui Zegelin relativ la sprijinirea candidaturii lui Ghica un r[spuns care poate s[fie privit mai mult ca favoritor dec`t ca un refuz =i merit[cel pu\in oarecare recuno=tin\[.
>
> Dac[Poarta nu a luat]nc[nici o hot[r`re privitoare la numirea viitorului voievod din Moldova, =i dac[precum trebuie s[presupunem, anevoie se va hot[r] contra lui Ghica, ce este sprijinit cu toat[energia din partea Rusiei, atunci]mi pare mai potrivit cu interesele noastre c[nu numai s[nu combate\i pe Ghica, ci din contra s[sprijini\i cererea lui]n public =i cu toat[energia, f[c`nd pe rudele lui s[ ]n\eleag[ c[ toate acestea le face\i, ]ncredin\at fiind c[ noul voievod va fi cu mai mult[ sinceritate =i mai mult dec`t]n trecut supus Cur\ii noastre.

Chiar mai]nainte de a fi voievod al Moldovei, Grigorie Ghica era dar un om]n care baronul Thugut =i cancelarul Kaunitz nu aveau]ncredere =i pe ale c[rui]ncredin\[ri nu puneau nici un temei.

Iacovachi Riso, socrul =i agentul lui Grigorie Ghica, era]ns[un confident =i c[lduros mijlocitor al baronului Thugut. De=i nu i-a promis de mai]nainte, baronul Thugut i-a f[cut deci, dup[ ]ncheierea conven\iunii, un dar de 1.000 galbeni]n bani gata.

Un alt confident =i c[lduros mijlocitor al baronului Thugut era voievodul Munteniei, Alexandru Ipsilanti, care sta]n coresponden\[secret[cu baronul Thugut, aduna informa\iuni =i st[ruia prin agen\ii s[i de la Constantinopol pe l`ng[mini=trii turce=ti pentru cedarea Bucovinei.

To\i ace=tia nu erau]ns[dec`t oameni destina\i a netezi calea =i a]nl[tura greut[\ile mici, deoarece nu Poarta otoman[era puterea de care se]ngrijea Curtea din Viena.

Dup[ ]ncheierea p[cii de la Kuciuc-Kainargi, turcii erau seca\i de puteri =i chiar dac[ar fi voit, nu ar mai fi putut s[reziste. Tocmai]ns[dup[pacea de la Kuciuc-Kainargi ei trebuiau s[caute un sprijin contra Rusiei =i Austria le oferea acest sprijin cu un pre\ relativ mic. Curtea din Viena cerea pozi\iuni contra Rusiei =i Turcia]nvins[de c[tre ru=i abia mai putea s[le refuze. Era numai vorba de a se afla o form[ ]n care cedarea Bucovinei s[se poat[face astfel]nc`t aparen\ele s[ fie salvate =i demnitatea Por\ii s[ r[m`n[neatins[.

Chiar de la]nceput cererea Cur\ii din Viena s-a f[cut]n o asemenea form[: Kaunitz declar[c[, lu`nd st[p`nirea Gali\iei, Curtea din Viena va ocupa Bucovina ca parte a Pocu\iei, uzurpat[p`n[ atunci de c[tre moldoveni. }nainte dar de a ]ncepe negocierile cu Poarta otoman[, cancelarul Kaunitz voia s[ ia m[suri pentru ocuparea Bucovinei. Moldova era ]ns[ ocupat[ de c[tre trupele comandate de comitele Romanzow =i astfel Rusia era puterea, de la care Curtea din Viena trebuia s[ c`=tige dreptul de a cere de la turci s[i se cedeze Bucovina.

La 7 februarie 1775, cancelarul Kaunitz scrie baronului Thugut urm[toarele:

Acest grec deprins la f[\[rnicie (Gr. Ghica) niciodat[nu a avut bune dispozi\iuni fat[cu Curtea noastr[, ci, din contra,]nainte de izbucnirea r[zboiului a apucat cu bucurie orice ocaziune spre a favoriza emigrarea supu=ilor no=tri =i de a pune toate greut[\ile posibile]n calea comer\ului nostru. Purtarea lui]n cursul r[zboiului trecut a dovedit]ns[cu prisos c[el este cu des[v`r=ire supus Cur\ii ruse=ti; =i, fiind recunosc[tor acestei Cur\i pentru starea favoritoare ]n care se afl[, nu poate fi nimic mai sigur dec`t c[el at`rn[ cu des[v`r=ire de aceast[Curte, care nu poate privi cu ochi nep[sator ca noi s[ocup[m pozi\iuni favoritoare pe ambele \[rmuri ale Nistrului, s[ne]naint[m grani\ele =i s[lu[m a=a-zic`nd cheia Moldovei ]n m`inile noastre.

De=i politica ruseasc[e astfel]nc`t ea nu permite ru=ilor a se opune f[\i= inten\iilor pe care le avem ]n aceste p[r\i, nu r[m`ne]ndoial[c[ ]n tain[ei lucreaz[contra noastr[=i chiar trebuie s[presupunem c[Ghica este din partea lor]ncurajat contra noastr[. Aceast[ ]ncurajare vine]ns[mai mult din partea Principelui Repnin =i altor generali, iar nu din partea generalului comite de Romanzow, deoarece, precum cred a v[fi]ncuno=tin\at]n mod confiden\ial, noi i-am f[cut acestuia un prezent de 5 000 galbeni =i o tabatier[de aur]mpodobit[cu briliante =i dup[aceea am primit dovezi eclatante despre bunele inten\iuni ale domnului General.

Dup[ce s-au netezit astfel toate c[ile, comandantul trupelor]mp[r[te=ti din Gali\ia, baronul Barco, prime=te ordinul de a trece grani\ele Moldovei =i de a ocupa teritoriul ce era luat drept parte a Pocu\iei.

At`t ]n Moldova, c`t =i]n Constantinopol, ocupa\iunea st`rne=te o vie fierbere =i ]n locul acestei fierberi baronul Thugut ]ncepe negocierile ]n toat[ forma, adres`nd Por\ii otomane urm[torul memoriu:

Subsemnatul Internun\iu =i ministru plenipoten\iar al Majest[\ilor Lor Imperiale =i Imp. Red. Apostolice a avut onoarea de a expune]n cele din urm[Excelen\ei Sale Domnul Reis Effendi, drepturile legitime, pe care augu=tii s[i st[p`ni, relu`nd vechea lor st[p`nire asupra Gali\iei =i a Lodomeriei, le au]n virtutea acestui titlu asupra unor anumite p[r\i din Moldova, care]n vremile din vechime au f[cut parte din provincia lor Pocu\ia; aceste drepturi, discutate fiind cu o riguroas[exactitudine, ar da f[r[ ]ndoial[loc la preten\iuni foarte]ntinse; dar Majest[\ile Lor, prefer`nd de a le ]nf[\i=a mai mult dup[ adev[rata =i sincera amicie, pe care o au pentru Imperiul otoman, dec`t dup[exigen\ele intereselor lor, au hot[r`t de a le restr`nge numai la o f`=ie de pu\in[ ]nsemn[tate, care nu cuprinde dec`t districtul Cern[u\ilor, acela al Sucevei =i o parte din \inutul C`mpulungului, dup[hotarele]nsemnate]n harta aici al[turat[.

}mp[ratul romanilor =i]mp[r[teasa regin[apostolic[nu pot nici]ntr-un chip a se lipsi de aceast[posesiune, deoarece numitele terenuri sunt de neap[rat[trebuin\[pentru comunica\ia Ardealului cu provinciile revendicate de la regele =i Republica Poloniei. Rostindu-se f[r[de =ov[ire asupra acestei]mprejur[ri, Majest[\ile Lor se m[gulesc c[vor g[si la]n[l\imea Sa toate considera\iunile pentru aceast[trebuin\[, considera\iuni, pe care cred a putea s[le a=tepte de la propensiunea amical[a unui bun vecin, precum =i din justa reciprocitate pentru numeroasele dovezi de cea mai credincioas[=i mai statornic[amicie, pe care]n toat[vremea, =i mai ales]n cursul r[zboiului trecut, =i-au dat silin\a de a le da]mp[r[\iei otomane. }nt[rind]ncrederea]mp[ratului roman =i a]mp[r[tesei regine apostolice, ni=te motive at`t de puternice, ei nu se ]ndoiesc c[ }n[l\imea Sa va consim\i f[r[ de greutate a l[sa ]n deplina =i ]ntreaga lor proprietate sus-numitele districte ale Cern[u\ilor, Sucevei =i C`mpulungului, dup[hotarele]nsemnate]n harta aici alegat[; spre a]nl[tura tot ce ar putea s[dea loc la noi contesta\iuni]n viitor =i s[tulbure lini=tea bunei vecin[t[\i]ntre cele dou[ ]mp[r[\ii, Majest[\ile Lor doresc ca Sublima Poart[s[binevoiasc[a destina comisari prev[zu\i cu puterile =i instruc\iunile trebuincioase, care dimpreun[cu comisarii numi\i din partea Lor, s[reguleze =i s[stabileasc[ ]ntr-un mod irevocabil hotarele posesiunilor respective prin o demarca\iune]ntemeiata pe bazele aici enuncite.

+i]nt`mpl`ndu-se c[de-a lungul hotarelor marelui Principat Transilvania, pe grani\ele Moldovei =i ale Munteniei, sunt deosebite terenuri, care]n virtutea unor titluri ne]ndoioase, fac parte din sus-numita provincie a Transilvaniei, dar care fiind deta=at prin uzurpa\iunile succesive ale locuitorilor din Moldova =i Muntenia, au fost redate =i restabilite vechii lor propriet[\i prin stabilirea pajurilor f[cute acum c`\iva ani,]mp[ratul romanilor =i]mp[r[teasa regin[apostolic[doresc ca, spre a]nconjura orice pretext pentru dispute =i diferen\e]n viitor, sus-numi\ii comisari s[fie totdeauna]ns[rcina\i a verifica =i a statornici pe vechi numitele hotare astfel cum sunt]nsemnate prin pajurile]mp[r[te=ti.

Serioasa aten\iune ce Majest[\ile Lor au pentru tot ce prive=te stabilirea bunei vecin[t[\i]ntre am`ndou[ ]mp[r[\iile, le angajeaz[ a mai face Sublimei Por\i cunoscute gravele inconveniente ce rezult[ din amestecul teritorial, introdus ]n Banatul Timi=oarei, prin mica limb[ de p[m`nt, asupra c[reia e a=ezat or[=elul vechii Or=ove. Aceast[mic[bucat[de teren, re\inut[de c[tre Sublima Poart[, de=i dup[litera expres[a tratatului de la Belgrad ea ar fi trebuit s[fie restituit[Cur\ii Imperiale, a devenit un bogat izvor de greut[\i pentru provincia Timi=oarei, prin desele contraven\iuni la regulamentele de carantin[, prin numeroasele defrauda\iuni a drepturilor de vam[, prin azilul acordat furilor =i prin alte excese ce totdeauna urmeaz[din lipsa unor hotare bine definite]ntre posesiunile respective.

Prin urmare, baronul Thugut cere ca Or=ova s[fie cedat[=i ca Dun[rea s[formeze hotarul]ntre cele dou[ ]mp[r[\ii.

Asupra acestor puncte se]ncep negocierile formale =i greut[\ile se]ngr[m[desc.

}nainte de toate cererile Cur\ii din Viena pun]ntregul Fanar]n mi=care =i, agita\i prin zgomotele r[sp`ndite, legi=tii Por\ii sunt dispu=i a se opune. }n adun[rile legi=tilor, cu deosebire b[tr`nul Muftiu ia o atitudine foarte r[zboinic[, dar]ncetul cu]ncetul, majoritatea legi=tilor recunoa=te c[un r[zboi cu Austria ar fi zadarnic =i poate chiar fatal. Astfel]n cele din urm[, corpul legi=tilor se roste=te pentru cedare, r[m`n`nd]ns[ca cedarea Or=ovei =i a Hotinului s[fie privite ca dou[puncte asupra c[rora orice discu\iune e peste putin\[.

}n cercurile diplomatice negocierile nu]nt`mpin[ greut[\i pe fa\[ dec`t din partea Prusiei. Englitera e cu des[v`r=ire rezervat[. Cavalerul de St. Priest, ambasadorul Fran\ei, este unul din cei mai zelo=i st[ruitori pentru cedarea Bucovinei. Rusia, ]n sf`r=it, lucreaz[contra ced[rii, dar numai]n tain[, st[ruind pe l`ng[ mini=trii otomani =i ]ndemn`nd pe moldoveni s[protesteze.

La 21 februarie 1775, cancelarul Kaunitz scrie baronului Thugut urm[toarele:

Cea mai important[ ]mprejurare, despre care v[pot face]mp[rt[=ire relativ la afacerea de fa\[, este c[Divanul din Ia=i a =i f[cut un recurs formal la St. Petersburg, cer`nd protec\ia ruseasca contra m[surilor luate din partea noastr[.

R[spunsul Cur\ii din St. Petersburg la acest recurs se va am`na]ns[, iar[ ]n cele din urm[el va ar[ta c[armata ruseasc[s-a retras din Moldova =i aceast[provincie a fost restituit[Por\ii, prin urmare iar[=i s-a]ntors sub protec\ia ei; pentru aceeea Rusia nu se poate amesteca]n afacerea de fa\[, ci trebuie s[lase ca Poarta s[ia masuri pe care le va chibzui de bune.

Nu r[m`ne ]ndoial[ c[ cu toate acestea at`t din partea reprezentantului Rusiei, c`t =i din partea ambasadorului Prusiei, uneltirile secrete nu vor lipsi, dar scopul principal l-am ajuns prin aceea c[nu avem s[ne mai temem c[Rusia sau Prusia vor interveni pe fa\[.

+i,]n adev[r, de=i Zegelin st[ruie mereu contra ced[rii Bucovinei, ba merge chiar p`n[a oferi interven\ia regelui Prusiei,]ndat[ce Ru-

sia s-a retras =i a refuzat protec\ia cerut[de c[tre Divanul din Ia=i, Poarta otoman[nu mai cuteaz[s[urmeze sfaturile ce i se dau din partea Prusiei.

Dup[negocieri de trei luni de zile, la 7 mai 1775, se]ncheie,]n sf`r=it, conven\iunea pentru cedarea Bucovinei. Conven\iunea are patru articole.

}n articolul I Poarta cedeaz[Austriei teritoriul de la Carpa\i p`n[ ]n \inutul Hotinului =i anume: de la Te=na ]mpu\it[, prin Candreni, Stulpicani, Capu Codrului, Suceava, Siret =i Cern[u\i, dup[ harta prezentat[ de baronul Thugut r[m`n`nd ]ns[: “ca teren ce apar\ine fort[re\ei Hotinului s[ r[m`n[, ca]n trecut,]n posesiunea Sublimei Por\i”.

Articolul II hot[r[=te ca pe teritoriul cedat, Curtea din Viena s[nu poat[zidi nici un fel de fortifica\ii.

}n articolul III se verific[hotarele statornicite prin]mpl`ntarea pajurilor]mp[r[te=ti pe toat[ ]ntinderea grani\elor Ardealului despre Moldova =i Muntenia.

}n articolul IV Poarta Otoman[se oblig[a men\ine buna ordine la vechea Or=ov[=i se hot[r[=te ca aici grani\ele s[r[m`n[cum au fost mai]nainte.

}ncheindu-se aceast[conven\iune, nu mai r[m`nea dec`t ca s[se numeasc[comisarii =i s[se fac[delimitarea formal[.

|in`nd seam[ de agita\iunea musulmanilor =i de st[ruin\ele lui Zegelin pe l`ng[mini=trii Por\ii, baronul Thugut se teme de complica\iuni mai serioase; renun\[deci at`t la vechea Or=ov[, c`t =i la terenul ce era de a se lua din \inutul Hotinului.

Renun\`nd]ns[pentru deocamdat[, el rezerv[Cur\ii din Viena dreptul de a re]nnoi aceste cereri la timp mai oportun.

}n raportul s[u despre]ncheierea conven\iunii, internun\iul arat[c[, oblig`ndu-se Poarta otoman[ a p[stra lini=tea =i buna ]n\elegere la vechea Or=ov[, Curtea din Viena va putea zice ]n viitor c[ acest oblig[m`nt a fost nesocotit =i astfel va putea face din nou cerere s[i se cedeze Or=ova =i \inutul ei. +i,]n adev[r,]n tratatul de pace de la +i=tov,]ncheiat la 4 august 1791, Poarta otoman[cedeaz[Cur\ii din Viena Or=ova =i \inutul ei.

C`t despre \inutul Hotinului, baronul Thugut formuleaz[chestiunea astfel c[prime=te a se pune]n conven\ie clauzele ca comisarii]mp[r[te=ti de delimitare s[fie obliga\i a nu cere nimic din “terenurile afectate” ale fort[re\ei Hotinului. El sper[ ]ns[c[va izbuti s[ ]nduplece pe comisarul turcesc =i cu at`t mai mult pe pa=a din Hotin a da Por\ii raporturi din care va rezulta c[terenul pe care]l vor cere comisarii]mp[r[te=ti din \inutul Hotinului nu face parte din “terenurile afectate” ale fort[re\ei.

Dup[ ]ncheierea conven\iunii, planul de ac\iune al lui Thugut e dar scurt =i l[murit. De=i harta, pe care o d[duse Por\ii, a fost semnat[=i sigilat[ ]n mai multe locuri at`t de c[tre baronul Thugut, c`t =i de c[tre ministrul turcesc, internun\iul spera c[at`t comisarul turcesc, c`t =i Pa=a din Hotin vor face, cu ocaziunea delimit[rilor, concesiunile cerute peste hotarele semnate]n aceast[hart[.

R[m`nea deci s[-=i asigure bunele dispozi\iuni ale acestor doi.

Poarta nume=te comisar de delimitare pe Mehmed Tahir Aga. De=i Curtea din Viena ar fi dorit s[numeasc[mai mul\i comisari, Kaunitz se bucur[c[Poarta a numit unul singur, deoarece este mai lesne a dispune de un singur om dec`t de mai mul\i. El]ns[rcineaz[ ]ns[pe Thugut a st[rui ca nici acest singur comisar s[nu verifice grani\ele Ardealului despre Moldova =i Muntenia, deoarece era de temut c[, fiind turcii bine informa\i despre]ntinderea teritoriilor ocupate prin]naintarea pajurilor, se vor na=te complica\iuni noi =i chiar mai grave dec`t cele de p`n[atunci. Potrivit cu aceast[ ]ns[rcinare, Thugut face ca comisarul turcesc s[plece de-a dreptul]n Bucovina.

}nainte de a fi plecat, comisarul are o]nt`lnire cu Thugut =i cu aceast[ ocaziune Thugut ]l ]ncredin\eaz[ despre d[rnicia Cur\ii din Viena =i promite c[ ]i va da chiar ]nainte de plecare 1 000 de galbeni. El spunea totdeauna c[ aceast[ sum[ nu e dec`t o dovad[ne]nsemnat[despre generozitatea Cur\ii din Viena =i c[,]n urm[, bunele lui servicii vor fi r[spl[tite cu prisos. Dar tem`ndu-se ca nu cumva Poarta s[-=i schimbe hot[r`rea =i s[numeasc[alt comisar, Thugut nu d[lui Tahir Aga suma de 1 000 galbeni dec`t, a=a-zic`nd,]n momentul plec[rii.

Afar[de aceasta Thugut mai st[ruie pe l`ng[ mini=trii turce=ti ca Tahir Aga s[ fie ]naintat ]n rang. Ar[t`nd c[Curtea din Viena va numi comisar o persoan[cu rang de general, Poarta, spre a satisface bunacuviin\[,]nainteaz[pe Mehmed Tahir Aga la rangul de pa=[cu trei cozi.

Curtea din Viena nume=te comisar de delimitare pe baronul Barco, comandantul trupelor de ocupa\iune, =i,]nainte de a pleca,]i asigureaz[la casieria din Lemberg deocamdat[30.000 fiorini pentru cheltuieli secrete. Iar[baronul Thugut gr[be=te s[dea comisarului]mp[r[tesc informa\iuni despre caracterul =i dispozi\iunile lui Melek Mehmed, pa=[de Hotin, =i s[-i recomande mijlocitori buni,]ntre care cu deosebire pe doctorul Rosa, medicul pa=ei.

La 9 octombrie 1775, comisarii se]nt`lnesc la C`mpulung, =i iau un scurt protocol,]n care se oblig[a observa la statornicirea grani\elor harta autentic[=i conven\ia]ncheiat[pentru cedarea Bucovinei. Se]ncep delimit[rile. Comisarii se urc[pe muntele Rar[u =i privind din culmea muntelui spre locurile mai a=ezate, v[d focurile ce baronul Barco poruncise a se aprinde la punctele mai ridicate ale viitoarelor hotare. De sine se]n\elege c[baronul Barco, dimpreun[cu ofi\erii ce-i erau ata=a\i, alesese un liniament, pentru care nu harta autentic[=i nu conven\ia, ci cerin\ele strategice fuseser[luate de baz[. Pentru d`n=ii vorba era de a alege ni=te grani\e, pe care trupele de ap[rare le pot bine observa.

Pe baza acestui principiu se urmeaz[cu delimit[rile =i astfel, mai ales]ntre Siret =i Suceava, grani\ele se dep[rteaz[mult de cele]nsemnate]n harta autentic[. Tahir Aga face mereu obiec\iuni, iar baronul Barco]i r[spunde c[grani\ele alese sunt cele fire=ti =i c[lu`nd mai mult din locurile muntoase, ofi\erii vor lua mai pu\in pe =es.

}n sf`r=it, comisarii ajung cu delimitarea]n \inutul Hotinului. Melek Mehmed Pa=a declar[c[din acest \inut nu se poate ceda nici un palmac, deoarece]ntregul \inut e “teren afectat” al fort[re\ei, iar comisarul Tahir Aga declar[c[nu va semna protocolul de delimitare.

}n zadar toate]ncerc[rile baronului Thugut de a convinge pe Pa=a de Hotin ori pe comisarul turcesc; ad[postindu-se]n dosul fermanului

de]ns[rcinare, ei refuz[orice]n\elegere. Baronul Barco]ncearc[s[-i cumpere cu bani, dar mijlocitorii s[i se]ntorc f[r[de nici un rezultat,]ncredin\`ndu-l c[ orice ]ncercare de felul acesta va trebui s[ r[m`n[zadarnic[.

Kaunitz afl[c[Tahir Aga e foarte fricos =i]ns[rcineaz[pe baronul Thugut a st[rui ca Poarta s[-i trimit[un ferman “de]ncurajare”. }n loc]ns[de aceasta, Poarta porunce=te s[se constituiasc[din b[tr`nii din Hotin o comisiune, care s[se rosteasc[asupra adev[ratelor hotare ale \inutului. Se constituie =i aceast[comisiune, dar nici ea nu afl[c[se poate ceda ceva din \inutul Hotinului.

Astfel negocierile se]ncep iar[=i la Poart[. }ntre Thugut, Kaunitz =i Barco se discut[chestiunea dac[nu ar fi bine s[se cedeze p[r\ile luate mai mult]ntre Suceava =i Siret ori poate chiar c`teva f[=ii din grani\ele Ardealului ]n schimb pentru o parte din \inutul Hotinului. Effendi e foarte rezervat, ba chiar refuz[ de a se mai ]nt`lni noaptea =i]n tain[cu Thugut, ar[t`nd c[nu-=i va mai pune capul]n joc. Dar atunci baronul Thugut]i trimite r[spunsul c[tocmai atunci =i-ar pune capul]n joc, dac[s-ar]nd[r[tnici, deoarece nu trebuie s[uite cele petrecute. Intimidat poate prin aceast[amenin\are, Ismail Raif Bey se arat[mai]n bune dispozi\iuni =i se pune din nou]n]n\elegere cu Thugut, dar nu cedeaz[nimic din \inutul Hotinului.

La 2 iulie 1776 se]ncheie,]n sf`r=it, a doua conven\iune pentru cedarea Bucovinei =i peste pu\in baronul Thugut pleac[ din Constantinopol. }n aceast[ a doua conven\iune se arat[ anume punctele bine hot[r`te unde vor trebui s[fie]mpl`ntate pajurile]mp[r[te=ti =i astfel]ntreaga chestiune a ced[rii Bucovinei este definitiv rezolvat[.

Astfel, dup[negocieri urmate]n curs de patru ani la Constantinopol =i St. Petersburg, Curtea din Viena a f[cut o achizi\iune pre\ioas[pentru d`nsa =i mai mult ori mai pu\in sup[r[toare pentru Rusia. Nici o pic[tur[ de s`nge nu a curs pentru c`=tigarea acestei provincii; iar sumele cheltuite spre a preg[ti negocierile =i ocupa\iunea sunt at`t de ne]nsemnate,]nc`t abia mai pot fi luate ]n seam[. Afar[ de cheltuielile ar[tate mai sus, baronul Thugut a mai f[cut c`torva dintre mini=trii

Por\ii darurile de bun[-cuviin\[obi=nuite la Poart[. Cel mai pre\ios din aceste daruri era un cu\it d[ruit lui Reis Effendi =i, f[cut anume cu multa m[iestrie dup[modelul altui cu\it, pe care ambasadorul rusesc]l d[ruise marelui vizir]n audien\a public[. Toate cheltuielile]mpreun[nu cov`r=esc ]ns[ darul f[cut mare=alului de c`mp, comitele Romanzow.

CUPRINS

23, 25 =i 27 aprilie 1878

[ROADELE CONLUCR{RII]

De c`te ori f[ceam observ[rile noastre asupra infructuozit[\ii intr[rii ]n r[zboi a rom`nilor contra Turciei, liberalii =i al\ii de un g`nd cu ei ne ]n=ir[ marile avantaje *morale,* pe care na\ia le-a c`=tigat, trimi\indu-=i floarea fiilor s[i ca s[moar[de frig, de foame =i de gloan\e]naintea valurilor de p[m`nt a]nt[riturilor Plevnei.

C`nd le spuneam c[ o asemenea conlucrare, ce pentru ai no=tri era un fel de martiriu, trebuia s[ fie \inut ]n cump[n[ de foloase, chez[=uit[ ]n scris =i legate cu noduri, foile liberale r`deau de zapis =i chez[=ie, vorbeau de generozitatea aliatului nostru, de vitejia cu care se bat doroban\ii, de “A! bravii mei copii!” exclamat de cutare ori cutare ofi\er str[in, de laudele jurnalelor str[ine; cu un cuv`nt, am[gitoare glorie, vorbele mari la care aplaud[ necunosc[toarea mul\ime se umflaser[ ca r[ul de munte, ]nec`nd glasurile celor pu\ini, care cunosc[tori ai istoriei na\ionale =i a[i] istoriei marelui vecin, prevedeau de mai]nainte ce frumuse\i or s[se]nt`mple c`nd vremurile se vor limpezi.

Nu =tim de ce, dar de c`te ori g`ndim la r[zboiul ce l-am purtat =i la roadele ce le-am cules, ne vine]n minte vestitul monolog al lui Sir John Falstaff,]n care el d[defini\ia onoarei.

Gloria nu se bea, nu se m[n`nc[, nu se ]mbrac[; ea nu vindec[ oasele sf[r`mate de ghiulele, nu c`rpe=te mantalele rupte prin care sufl[ amor\itorul criv[\, nu-nlocuie=te porumbul crud, pe care l-au m`ncat solda\ii no=tri, cu p`ine cald[, c-un cuv`nt, gloria ce-o c`=tigi

e frumos lucru, dar pentru d`nsa e bine ca omul s[ nu ri=te nici m[car degetul cel mic, necum zeci de mii de oameni =i zeci de milioane de bani, stor=i la urma urmelor tot din spinarea muncii productive a \[ranului. La anul 1392, Sigismund al Ungariei ]ncheiase alian\[ cu Mircea cel B[tr`n]n contra turcilor. Sigismund trece Dun[rea =i ia Nicopoli, apoi, auzind de turbur[ri]n propria lui \ar[, se]ntoarce cu oaste cu tot din campanie, l[s`nd pe Mircea singur cu \ara ]n fa\a dreptului ce-l aveau turcii de a se r[sbuna. Ce face ]ns[ Mircea? Poate c[, mi=cat de nenorocirile nobilului s[u aliat, s-a desp[r\it cu lacrimile ]n ochi de d`nsul, ur`ndu-i izb`nd[bun[ ]n Ungaria? Ba, deloc. Mircea,]ntemeiat pe tratatul de alian\[,]l someaz[pe rege s[continue r[zboiul, c[ci altfel va fi de r[u. Regele nu urmeaz[, se]ntoarce prin Oltenia, e]nconjurat de oastea u=oar[a T[rii Rom`ne=ti =i scap[ abia cu pu\ini oameni ca prin urechile acului ]n Ardeal. Stricatu-s-au poate priete=ugul pentru vecinicie prin acest act de r[sbunare? Ba nu, c[ci doi ani dup[ aceea ]ncheie o nou[ alian\[ cu acela=i rege al Ungariei. }n sf`r=it, aceast[alian\[ ]l duce pe Mircea din nou]naintea Nicopolei, unde]n fa\a str[lucitei o=ti cre=tine st[tea Baiazid Fulgerul. Dup[planul cuminte de r[zboi trebuia ca lupta s-o]nceap[rom`nii cu oaste u=oar[=i abia dup[aceea s[intre]n lupt[greaua cavalerie fran\uzeasc[.

Dar cavalerii francezi, seto=i de glorie =i plini de ambi\ie, nu vor s[stea]n urma moldovenilor =i muntenilor, ci vor]n frunte s[dea n[val[vitejeasc[, s[spulbere pe turci. Ce face Mircea? Recunosc`nd poate generozitatea cavalerimii, s-a plecat acestui plan glorios =i s-a ]nvoit s[ r[m`n[el]n urm[? El a tuns-o bini=or cu oaste cu tot peste Dun[re, l[s`nd oastea crucii ]n =tirea lui Dumnezeu =i a unei sor\i, pe care el o prevedea foarte clar. +i cum prezisese el ]n consiliul de r[zboi, a=a s-a =i ]nt`mplat.

Cre=tinii condu=i de entuziasm, de dorin\a de glorie, de cavalerism =i generozitate, au fost cumplit b[tu\i]n urma planului pe dos, dictat numai de sentimente frumoase, iar Mircea =i-a sc[pat oastea sa intact[ ]n urma planului s[u cuminte, o oaste mic[,]ns[pre\ioas[, cu care peste un an el a stins pe acela=i Baiazid, care sf[r`mase frumoasa

oaste cre=tin[,]n care erau fa\[cele mai nobile =i mai glorioase nume ale Europei.

Dar Mircea era un biet rom`n cu mintea coapt[, care =tia c[ popoarele au lucruri mai scumpe de aparat dec`t gloria.

Nou[ni se pare deci c[, de-am fi urmat cum urmau b[tr`nii, de ne-am fi p[strat pentru vremi,]n care]ntr-adev[r existen\a \[rii ar fi fost]n joc, mai bine am fi f[cut. Apoi am mai ad[uga c[,]n schimbul suferin\elor reale, a mor\ii reale, a banilor reali, cheltui\i cu r[zboiul ar fi trebuit s[c[p[t[m bunuri reale — nu cuvinte frumoase prin gazete str[ine. Acesta-i lucru aproape de mintea omului,]nc`t toate foloasele morale puse ]n cump[n[ cu ceea ce am fi trebuit s[ c`=tig[m dup[o campanie victorioas[sunt te miri ce =i mai nimica.

Acuma situa\iunea e cu totul alta =i mult mai nefavorabil[; o mul\ime de lucruri sunt cu putin\[. Se vorbe=te de o nou[conven\ie ruso-rom`n[.

Aceast[conven\ie n-ar avea pentru noi nici un folos real, dar mul\ime de pagube. Presupun`nd c[ ]n schimbul unei noi conven\ii, Rusia ar renun\a la Basarabia, ce se va ]nt`mpla? Rusia]nving[toare va sta]n fa\[cu Austria armat[=i se va]nvoi s[ ]mpart[=i \ara noastr[; Ru=ii vor lua Moldova, austriecii, |ara Rom`neasc[, sau ]n cazul cel mai bun, Austria le va lua pe am`ndou[=i vom fi buni-bucuro=i c[ ]nc[pem sub un stat,]n care cnutul nu joac[nici un rol. Rusia]nvins[va trebui s[renun\e =-a=a la Basarabia silit[de un al treilea,]nc`t toate sacrificiile noastre de p`n-acum =i viitoare nu ne vor aduce dec`t ceea ce timpul ar fi trebuit s[ne aduc[prin puterea lucrurilor.

C-un cuv`nt, pozi\ia noastr[ e mai grea dec`t ori=ic`nd, dar aceasta ar fi foarte pu\in dac-am fi =tiut a ne p[stra =i dac[n-am fi contribuit noi]n=ine de-a o-ncurca =i mai r[u.

26 aprilie 1878

CUPRINS

[POLITICA RUSIEI }N SECOLUL XVIII]

La]nceputul veacului XVIII hotarele de la r[s[rit ale]mp[r[\iei Habsburgilor nu erau statornicite. Banatul Timi=oarei, de=i desp[r\it prin Dun[re =i prin culmile Carpa\ilor de celelalte p[r\i ale]mp[r[\iei otomane, era st[p`nit de turci, ]nc`t pe toat[ ]ntinderea Mure=ului Ungaria era lipsit[de grani\e potrivite cu]ntinderea ei. Aceast[stare de lucruri nu putea s[fie dec`t trec[toare. Ori turcii trebuiau sa ]nainteze peste Mure= =i s[ nu se opreasc[ p`n[ce nu vor g[si mai ad`nc spre apus ni=te grani\e mai tari, ori Curtea din Viena trebuia s[ c`=tige st[p`nirea p`n[la Dun[re =i p`n[la culmile Carpa\ilor.

Pacea de la Carlov[\ nu putea dar s[fie]ncheiat[dec`t pentru deocamdat[.

La]ncheierea tratatului de la Pasarovitz, Curtea din Viena trece peste grani\ele fire=ti =i ocup[pozi\iuni agresive]n Serbia =i Oltenia.

}n sf`r=it, tratatul de pace de la Belgrad statornice=te grani\ele fire=ti ]ntre cele dou[ ]mp[r[\ii =i prin aceasta luptele ]nceteaz[. Austria ocup[ pozi\iunile din liniile Carpa\ilor, ocup[ Bucovina, ocup[ vechea Or=ov[, ocup[ ]n mai multe r`nduri chiar]ntregile \[ri rom`ne=ti; dar toate aceste ocupa\iuni sunt pentru cuvinte de ap[rare, o ap[rare mai mult ori mai pu\in legitim[ fa\[ cu Rusia; ele sunt m[suri luate ]n prevederea =i dreapta cump[nire a unei primejdii statornice =i ne]mbl`nzite.

Dup[documentele consultate =i dup[faptele istorice, vedem c[altele sunt cuvintele ce]mping pe ru=i spre miaz[zi =i r[s[rit.

}mp[r[\ia ruseasc[nu este un stat, nu este un popor, este o lume]ntreag[care, neg[sind]n sine nimic de o m[re\ie intensiv[, caut[m`ng`ierea propriei m[riri]n dimensiunile mari. Lupta]ntre turci =i ru=i este o consecven\[fireasc[a deosebirilor de credin\e; dar mai mult dec`t din aceast[deosebire, luptele au urmat din prisosul de putere omeneasc[ce s-a produs totdeauna]n Rusia. |arul e puternic =i nu =tie ce s[fac[cu puterile de care dispune. Chiar]nl[untrul]mp[r[\iei sale nici prin munc[pacinic[, nici prin lucrare sufleteasc[, aceste puteri nu se pot consuma; pentru aceea ele dau mereu n[val[ ]n afar[, altfel ar trebui s[se mistuiasc[ ]n lupte interne.

Este o lume s[rac[=i pentru aceea cuprins[de un neast`mp[r statornic.

}nc[\arul Petru]=i]ntemeiaz[chiar capitala pe p[m`nt cucerit =i pune astfel marca deosebitoare pe noua]mp[r[\ie.

De atunci p`n[ ]n ziua de ast[zi ru=ii ]nainteaz[ mereu at`t spre r[s[rit c`t =i spre miaz[zi. Popoare puternice odinioar[ au c[zut =i s-au sf[r`mat sub pasul lor. Le=ii au pierit ca “neam hot[r`tor” de pe fa\a p[m`ntului; cetele de cazaci, care]nc[la 1711 luptau al[turea cu turcii, au c[zut sub st[p`nirea \arului; Kiewul a ajuns a fi un ora= rusesc; t[tarii neast`mp[ra\i sunt supu=i poruncilor \arului; p`n[la Nistru, Ru=ii nu g[sesc nici o stavil[destul de puternic[.

Aci]ns[, la Nistru, ei se opresc. Dar nu se opresc dec`t spre a se preg[ti pentru]naintare.

Documentele istorice, relat`nd fapte net[g[duite, ne dovedesc c[ ru=ii sunt o putere mistuitoare, mistuitoare nu numai prin puterea bra\ului, ci =i prin urm[rile demoralizatoare ale ]nr`urii lor.

Polonia nu a fost nimicit[prin puterea bra\ului; Crimeea,]nainte de a fi fost cucerit[, a fost eliberat[.

Ca orice putere mare, ru=ii, acolo unde v[d c[vor]nt`mpina rezisten\[ mare, se opresc =i lucreaz[ cu o r[bdare secular[ spre a surpa ]ncet, ]ncet, temeliile puterilor ce li se pun ]mpotriv[. Puterea lor ]n \[rile ocupate e bl`nd[, dar plin[de o dulcea\[demoralizatoare; =i tot astfel,]n \[rile cucerite, la]nceput sunt plini de]ngrijire pentru binele cuceri\ilor,]ncetul cu]ncetul]ns[ei se]n[spresc p`n[ajung de cer, nu averea, ci sufletul cuceri\ilor.

Urm[rile ocupa\iunilor ruse=ti]n \[rile rom`ne=ti le sunt tuturora cunoscute; viciile sociale ce rom`nii au contractat de la binevoitorii lor nici p`n[ ast[zi nu sunt cu des[v`r=ire st`rpite.

Ei nu sunt poporul plin de]nd[r[tnic[m`ndrie, ce provoac[pe alte popoare la lupt[dreapt[=i]nt[ritoare; sunt poporul, ce-=i d[mereu silin\a s[dezarmeze pe celelalte popoare, pentru ca apoi s[=i le supun[.

Pentru aceea ocuparea pe c`t se poate de]ndelungat[a \[rilor str[ine este unul dintre semnele deosebitoare ale politicii ruse=ti; e

peste putin\[ca o \ar[s[fie timp mai]ndelungat ocupat[de o=tiri str[ine =i mai ales de o=tiri ce au]n purtarea lor dulcea\a omor`toare, f[r[ca]n popula\ia \[rii s[nu scad[energia vital[, f[r[ca ocupa\ia s[nu devin[o deprindere =i]ncetul cu]ncetul o trebuin\[din ce]n ce tot mai viu sim\it[.

}n mai multe r`nduri, Austria a ocupat \[rile rom`ne=ti, pentru ca ru=ii s[nu le poat[ocupa. }n mai multe r`nduri le-au ocupat ru=ii; dar peste pu\in Austria le-a f[cut soma\iunea obi=nuit[=i ei s-au retras.

Astfel ocuparea]n toate formele cerute de dreptul interna\ional a teritoriului cuprins]ntre Nistru, Prut =i Dun[re, are pentru Rusia mai mult dec`t importan\a unei simple cuceriri: prin aceasta ru=ii c`=tig[pozi\iuni, care domineaz[\[rile rom`ne=ti =i Dun[rea, c`=tig[Hotinul, de unde domineaz[ ]ntr[rile despre miaz[noapte ale Carpa\ilor, c`=tig[ ]n sf`r=it o]nr`urire mai direct[ asupra poporului rom`n.

}n tratatul de la Paris, Rusia nu a fost lipsit[de niciunul din aceste c`=tiguri. Punerea poporului rom`n sub ocrotirea puterilor mari =i restituirea unei p[r\i mici din teritoriul rupt din trupul Moldovei sunt dou[c`=tiguri mari pentru noi, dar pentru Rusia nu sunt dec`t ni=te lucruri sup[r[toare.

CUPRINS

6 mai 1878

[FOR|A DREPTULUI FA|{ CU DREPTUL FOR|EI]

Dup[capitula\iunea de la Movila R[biei, o=tirea Moldovei se risipe=te, voievodul Dimitrie Cantemir se duce pribeag]n lume =i \[rile rom`ne=ti r[m`n date]n bunul-plac al Por\ii Otomane.

Numaidec`t dup[ce Dimitrie Cantemir se d[ ]n partea ru=ilor =i declar[Moldova independent[, Poarta otoman[trimite pe dragomanul Ianachi Mavrocordat cu =tire]n Moldova ca s[ocupe scaunul domnesc. Ianachi Mavrocordat nu izbute=te; izbute=te]ns[ideea cuprins[ ]n]ns[rcinarea lui. Fa\[cu necredin\a voievodului Moldovei, Poarta Otoman[ia hot[r`rea de a pune]n scaunul domnesc oameni a c[ror cre-

din\[e]ncercat[; iar capitula\iunea de la Movila R[biei =i demoralizarea urmat[din ea]nlesnesc aducerea la]ndeplinire a acestei hot[r`ri.

Trei ani]n urm[, voievodul Munteniei, Constantin Br`ncoveanu, cade jertf[ f[\[rniciei sale =i iubirii de argint a mini=trilor turce=ti; el cade, =i cu d`nsul se]ncheie =irul domnilor p[m`nteni.

Poarta otoman[, de aci]nainte, pune mereu dragomani]n domniile \[rii rom`ne=ti; =i o alegere mai potrivit[cu noima veacului stricat =i lipsit de b[rb[\ie nici nu se putea face.

Afar[poate de unul singur — Mavrogheni — voievozii veacului XVIII nu au fost dec`t ni=te samsari politici, oameni cutez[tori]n felul lor, dar deprin=i cu o meserie f[\arnic[=i lipsi\i de b[rb[\ie.

Ca dragomani, ei se deprinseser[a face pe mijlocitorul pl[tit]ntre puterile certate, a fi slugi supuse acelora care]i pl[tesc mai bine ori]i amenin\[cu mai mult[st[ruin\[, a fi totdeauna pe placul celor puternici =i a nu avea niciodat[o voin\[a lor proprie.

Ca voievozi, fanario\ii nu puteau s[se desfac[de deprinderile meseriei lor, deoarece erau cu des[v`r=ire izola\i, via\a le era mereu pus[ ]n joc =i nu se puteau sus\ine dec`t prin mijloacele cu care ajunser[la domnie. }n \ar[, fanariotul nu g[sea nici un sprijin. |[ranul t[cea =i r[bda. Boierii p[m`nteni, parte erau retra=i la mo=iile lor, parte pribegi\i prin \[rile str[ine, parte se potriviser[cu felul veacului =i nu mai credeau]n nimic.

Sprijinul pe care]l g[sea fanariotul la Poart[era apoi cu des[v`r=ire]ndoios. Era destul s[cad[un mare vizir pentru ca via\a voievodului favorit s[fie]n primejdie =i marii viziri c[deau foarte lesne.

Nu totdeauna era]ns[nevoie de c[derea marelui vizir spre a r[sturna pe un voievod.

Capitula\iunea de la Movila R[biei crease Por\ii]n \[rile rom`ne=ti o pozi\iune ce nu se putea p[stra pe un timp]ndelungat; mini=trii Por\ii se bucurau deci de aceast[pozi\iune vremelnic[=i tr[geau din ea foloasele ce li se ofereau.

Scaunul domnesc din Moldova =i cel din Muntenia erau at`t pentru dragomanii Por\ii, c`t =i pentru mini=trii turce=ti, un fel de chilipir

cu care se f[cea mare nego\. Era ca =i c`nd oamenii mereu =i-ar fi zis: “S[ne gr[bim, c[ci vremile se schimb[“.

Spre a caracteriza]n pu\ine cuvinte aceast[negu\[torie, vom privi peripe\iile prin care putea s[treac[un singur voievod, de exemplu Matei Ghica.

Mini=trii Por\ii sunt pl[ti\i pentru ca s[-i g[seasc[un cusur =i s[-l]nlocuiasc[prin altul.

Mini=trii Por\ii sunt pl[ti\i pentru ca s[fac[toat[treaba mu=ama =i s[-i fac[hat`rul de a-l mai l[sa]n scaunul domnesc.

Mini=trii Por\ii sunt pl[ti\i pentru ca s[-i g[seasc[alt cusur.

Matei Ghica nu mai poate pl[ti: el e surghiunit.

Un surghiun este o afacere nu mai pu\in productiv[.

C. Mavrocordat, surghiunit fiind, caut[ad[post]n casa ambasadorului Dessalleurs, =i mini=trii Por\ii sunt pl[ti\i pentru ca s[nu =tie nimic despre aceast[ad[postire.

Mini=trii Por\ii sunt]n urm[pl[ti\i pentru ca s[ob\in[gra\ierea lui.

Mini=trii Por\ii sunt]n sf`r=it pl[ti\i pentru ca s[-l pun[ din nou ]n scaunul domnesc, s[-l \in[ ]n scaun, s[-l mute, s[-l str[mute, ]ntr-un cuv`nt, mini=trii Por\ii sunt mereu pl[ti\i.

Pentru ca s[poat[mereu pl[ti, fanario\ii se]mpart]n mai multe grupe, fiecare grup[ ]=i pune c`te un om ]n frunte, =i, c`nd omul grupei ajunge a fi pus]n scaunul domnesc,]ntreaga ceat[pleac[cu d`nsul, iar celelalte cete, r[mase]n Constantinopol, adun[bani =i]ncep a lucra ca s[r[stoarne pe noul voievod.

Voievodul nu pl[te=te]n bani datoriile sale c[tre fanario\i: pl[te=te]n func\iuni. Fie=tecare fanariot]=i scoate apoi banii din func\iunea ce i s-a dat, din pe=che=uri =i pocloane, =i din pre\ul func\iilor subalterne, pe care le d[altora. Astfel]ntreaga administra\ie, de la voievod p`n[ la v[t[=el, devine o companie de exploatare =i, dac[ ne d[m bine seama, ne ]ncredin\[m c[ voievodul e mai mult samsarul dec`t =eful acestei companii, care]=i face opera\iile cu termen foarte scurt =i cu un risc foarte mare.

Ur`t de \ar[, comb[tut ]n tain[ de c[tre mai to\i boierii p[m`nteni, n[p[stuit de creditorii s[i fideli, pus fa\[cu iubirea de argint =i cu dispre\ul mini=trilor turce=ti,]n lupt[necurmat[cu fanario\ii protivnici din \ar[=i din Constantinopol, un asemenea voievod e aruncat mereu la dreapta =i la st`nga, doarme pe spini, umbl[ pe j[ratec =i totdeauna ]=i poart[ via\a ]n din\i. Foarte adeseori are oblig[minte pozitive fa\[ cu unul ori cu altul din ambasadorii din Constantinopol. Unul l-a ]mprumutat cu bani, cel[lalt a pus o vorb[ bun[ pentru d`nsul, al treilea =tie o tain[de la care]i at`rn[ via\a, ]n sf`r=it e legat de m`ini =i de picioare, mereu se teme =i numai cu ajutorul unei dibace f[\[rnicii mai poate str[bate prin via\[.

|ara,]n fruntea c[reia poate s[stea un asemenea om str`mtorat, nu e dec`t o adun[tur[de oameni, ce locuiesc numai ca din]nt`mplare ]mpreun[, =i de la o asemenea \ar[ avea Austria s[-=i ia trei \inuturi frumoase =i binecuv`ntate.

Una din]ntreb[rile ce li se pun ofi\erilor]ns[rcina\i cu studierea terenului e privitoare la dispozi\iunile locuitorilor. R[spunsul ofi\erilor e urm[torul:

C`t pentru dispozi\iunile locuitorilor din Moldova, trebuie s[ ne d[m seam[ cum ele sunt ]nainte de toate la m`n[stiri =i la restul preo\imii, cum sunt apoi la boieri sau nobili (care am`ndou[ clasele posed[ aceast[ parte a Moldovei ca domni de p[m`nt) =i cum sunt la \[ran.

Despre cea dint`i clas[ se poate presupune cu destul temei ca nu e deloc dispus[ a ajunge s[ fie sub guvernul austriac, =i anume mai ales fiindc[ e condus[ de temerea gre=it[ c[ sub guvernul austriac va avea numaidec`t s[se a=tepte la o des[v`r=it[ prefacere a religiunii =i a formelor de ]ndatorire religioas[, pierz`nd totodat[f[r[de nici o desp[gubire averile sale. Afar[de aceasta ar]nceta cu des[v`r=ire st[p`nirea, pe care c[lug[rii =i preo\ii o au asupra poporului. Aceste sunt temeri care]i umplu de]ngrijire, c`t[vreme nu se va dovedi c[se poate a=tepta la alte foloase esen\iale.

Boierii nu sunt deloc dispu=i a ajunge sub st[p`nirea austriac[, fiindc[ prev[d c[ guvernul austriac va curma purtarea lor nedreapt[ =i adeseori asupritoare pentru s[rmanul \[ran, fa\[ cu care ei s-au purtat p`n[acum cu des[v`r=ire dup[ bunul lor plac. Afar[ de aceasta ei mai sunt hot[r`\i =i de temerile cu care i-a ad[pat, a=a zic`nd, preo\imea. De alt[parte, nedumerirea pe care a produs-o prezen\a ru=ilor totu=i]i face s[doreasc[ocuparea Moldovei de c[tre monarhia noastr[.

|[ranul]ns[, care]nainte de r[zboi niciodat[nu a =tiut de ordine]n darea =i perceperea birurilor =i a zeciuielilor, c[ruia]i erau]nchise toate c[ile c`nd voia s[ se pl`ng[de nedrept[\ile ce trebuie s[sufere, el, care niciodat[nu a putut privi rodul muncii =i al sudorilor sale ca un lucru cu care =i-ar putea asigura ni=te zile lini=tite =i pline de bucurie, cu care ar putea]ntemeia bun[starea familiei sale, \[ranul dorea cu c[ldur[s[ajung[a fi sub st[p`nirea ruseasc[. Acum ]ns[ c`nd \ara e ocupat[de ru=i, ei se]ncredin\eaz[despre valoarea regimului care]i apas[,]nc`t]i face s[suspine din greu =i,]n ciuda sfaturilor pe care le dau preo\ii, ei se declar[pentru prea]nalta Cas[de Austria. C[ci zi de zi ei se]ncredin\eaz[c[vecinii s[i, de=i trebuie s[se supun[la o disciplin[aspr[, tr[iesc ocroti\i =i siguri, pl[tesc biruri ce se pot suporta =i sunt trata\i cu dreptate.

Acestea erau dispozi\iunile moldovenilor privite =i judecate de c[tre ni=te oameni, care aveau interes de a fi nep[rtinitori.

Ofi\erii austrieci par]ns[a fi pierdut din vedere c[vorba nu era de schimbarea st[p`nului, ci de ruperea unei p[r\i din trupul Moldovei. Urmele au dovedit c[ dac[ s-ar fi cerut ca ]ntreaga Moldov[ s[ intre sub st[p`nirea Casei de Austria,]ndeosebi \[ranul moldovean ar fi primit cu vie mul\umire =i cu deplin[ ]ncredere aceast[nou[st[p`nire. Tocmai pe timpul c`nd se discuta chestiunea ced[rii Bucovinei, Curtea din Viena era foarte popular[ ]n \[rile de la r[s[rit. O dovad[, =i chiar cea mai ne]ndoios[dovad[despre aceast[popularitate este migra\iunea, care numaidec`t dup[ pacea de la Carlov[\ se porne=te ]nspre \[rile de la r[s[rit ale ]mp[r[\iei Habsburgilor =i se urmeaz[ p`n[la]nceputul veacului XIX. S`rbi =i bulgari, greci =i armeni, cu deosebire ]ns[ moldoveni =i munteni se mut[ mereu ]n Ardeal, ]n Banatul Timi=oarei =i ]n |ara Ungureasc[. Oierii mocani, ce-=i petrec cea mai mare parte a vie\ii la p[=unile din Moldova =i Muntenia, r[m`n cu]nd[r[tnicie sub st[p`nirea nem\easc[, fiindc[ ea poart[ grij[ de d`n=ii =i-i ocrote=te fa\[cu companiile de exploatare din \[rile rom`ne=ti. Singuri secuii migreaz[spre r[s[rit =i se a=eaz[cu deosebire]n Moldova, unde li se acord[deosebite scutiri.

}n via\a poporului rom`n, aceast[ migra\iune e temelia unei epoci. Cuprin=i de o vie nedumerire, rom`nii se mutau mereu f[r[de ast`mp[r, de la un loc la altul, ]nc`t parc[se preg[teau pentru un nou

=ir de lupte,]n a c[ror izbutire mai-nainte nu credeau. }mp[ratul Iosif II]i nume=te o popula\iune pribeag[=i nestatornic[; =i,]n adev[r, ei sunt pribegi =i nestatornici, e]ns[o bucat[de p[m`nt pe care se mi=c[; sunt margini peste care nu trec; sunt puncte de la care nu se dep[rteaz[. Ei se resfir[ pe o anumit[ bucat[ de p[m`nt, se r[resc, dar r[m`n ]n atingere unii cu al\ii. Moldoveanul, munteanul ori olteanul trec ]n Ardeal =i se a=eaz[ pe c`mpie, trec]n Banatul Timi=oarei =i]n |ara Ungureasc[, oriunde ar trece]ns[, ei nu se a=eaz[dec`t ]ntre rom`ni ori]n satul a=ezat numaidec`t l`ng[cel din urm[sat rom`nesc. Cea mai mare parte a satelor rom`ne=ti din Banatul Timi=oarei sunt olteni =i munteni, =i cea mai mare parte a satelor rom`ne=ti din \ara Ungureasc[ sunt moldoveni, munteni =i mo\i; sate rom`ne=ti izolate nu sunt]ns[nici]n Banatul Timi=oarei, nici]n |ara Ungureasc[, ci cel mai despre apus sat,]n care sunt rom`ni, se ]nvecineaz[ cu sate curat rom`ne=ti.

Acest lucru,]n aparen\[at`t de ]nt`mpl[tor, ne]ncredin\eaz[c[migra\iunea era o trebuin\[social[, c[rom`nii nu migrau de bun[voie, ci erau sili\i s[migreze =i c[migra\iunea nu era f[cut[cu dinadinsul, ci rezulta din starea economic[a popula\iunii.

Pe timpul r[zboaielor cu turcii popula\iiunea se retr[sese]ntre mun\i, =i acum, dup[ce mai multe p[r\i ale =esului de primprejurul Carpa\ilor ajunser[a fi scutite, popula\iunea, sporit[prin]nfund[turi, n[v[lea spre c`mpiile m[noase. Dac[ ne vom da seam[ despre productivitatea p[m`ntului din mun\i =i despre stadiul cu totul primitiv al dezvolt[rii economice din veacul XVIII, vom]n\elege c[popula\ia dintre mun\i era prea deas[=i c[, mai ales]n Ardeal, unde rom`nul muncea at`t de mult pentru domnul de p[m`nt, era o stare de lucruri care trebuia s[ se curme c`t mai cur`nd. Moldoveanul =i munteanul puteau s[ migreze, de=i voievozii ]=i dau toata silin\a s[-l opreasc[ la grani\e; Ardeleanul era ]ns[ *“glebae adscriptus”*, legat de p[m`nt, supus unui singur st[p`n, care avea dreptul de a-l \ine legat. }mpotriva mai ales acestui drept s-au ridicat mo\ii =i mocanii sub Horia =i Clo=ca, =i]ndat[ce li s-a dat voie s[migreze, ce =i-au p[r[sit c[peteniile =i,]n loc de a se bate, au]nceput s[se mute.

Ocuparea Bucovinei de c[tre austrieci corespundea cu aceast[trebuin\[de migra\iune, at`t de viu sim\it[ ]n tot cursul veacului XVIII.

Numaidec`t dup[ ocupare se face o num[r[toare =i se g[sesc ]n Bucovina 11-12 mii familii. Partea cu des[v`r=ire mare a acestor familii locuie=te, unde Enzenberg g[se=te urme de brazde, nu g[se=te]ns[p[m`nt cultivat. Popula\ia din munte ]=i are ogoarele la c`mpii =i numai dup[un timp]ndelungat administra\ia a izbutit a o deprinde s[cultiveze =i p[m`nturile de la munte.

La anul 1786, baronul Enzenberg face o dare de seam[foarte am[nun\it[despre starea Bucovinei =i arat[c[popula\ia s-a sporit la 29 102 familii. Migra\iunea din Ardeal, din Maramure= =i din Gali\ia]nspre Bucovina e at`t de vie, ]nc`t administra\ia trebuie s[ia m[suri pentru]mpiedicarea ei, s[ ]nchid[grani\ele =i s[pun[pedeaps[pentru to\i aceia care migreaz[f[r[de]ncuviin\area autorit[\ilor locale[1]. }ndat[ce a fost ocupat[de austrieci, Bucovina era o \ar[ ]n care oamenii visau toate fericirile =i spre care n[v[leau din toate p[r\ile.

Era deci popular[Casa de Austria]n \[rile de la r[s[rit =i lumea visa asigurarea bunului trai zilnic]n Bucovina c[zut[sub ocrotitoarea ei st[p`nire. Moldoveanul cu toate acestea migra ]n Ardeal, migra ]n |ara Ungureasc[, dar nu g[sim urme, din care ne-am putea ]ncredin\a c[ migra =i ]n Bucovina. Dimpotriv[, g[sim urme, din care ne ]ncredin\[m c[, dup[ ocuparea Bucovinei de c[tre austrieci, o parte din popula\ia rom`n[, de=i o foarte mic[parte, s-a retras]n Moldova. Era bun[st[p`nirea nem\easc[; era ]ns[ o st[p`nire str[in[, pe care moldoveanul o primea]n t[cere.

C[ci]n zadar — acest moldovean, supus, asuprit =i r[bd[tor, purta]n pieptul s[u]nv`rto=at o m`ndrie. Nu g[sim nici o urm[din care am putea face concluzia c[\[ranii din Moldova =i]ndeosebi cei din Bucovina s-ar fi rostit contra ocupa\iunii austriece; =i dac[\inem seam[de]mprejur[rile de atunci, de pu\ina]ncredere ce putea s[aib[ ]n administra\ie,]n boieri =i]n preo\ime, de greut[\ile ocupa\iunii ruse=ti

[1] }n urma m[surilor luate de administra\ie, ovreii, care la anul 1782 erau]n num[r de 714 familii, au sc[zut p`n[la 1786 la 175 familii; dar aceast[sc[dere este o anomalie.

=i de]ncrederea ce trebuia s[le inspire Curtea din Viena, abia ne mai putem]ndoi c[ar fi fost foarte greu, ba poate chiar peste putin\[a hot[r] pe \[ranii moldoveni s[ia parte la o manifesta\ie energic[contra ocupa\iunii =i dezlipirii Bucovinei. Ei au primit]ns[noua stare de lucruri ca pe o nenorocire de care nu pot sc[pa; despre aceasta sunt dovezi scrise =i dovezi chiar vie\uitoare. La anul 1777 bucovinenii au f[cut “]n cea mai bun[regul[=i spre mul\umirea general[“ jur[m`nt de supunere; p`n[ ]n ziua de ast[zi ei se simt]ns[ ]n Moldova acas[; p`n[ ]n ziua de ast[zi ei nu au pierdut n[dejdea de a se uni iar[=i cu \ara lor. }nt`mplarea a voit ca, dimpreun[cu mai mul\i amici, s[pot consulta o dovad[vie r[mas[din acele vremi, pe un mo=neag ce pe timpul serb[rii de la Putna era b[tr`n de una sut[ =ase ani. Era b[ietan pe c`nd moldovenii din Bucovina jurau credin\[=i supunere Habsburgilor, =i peste aproape 100 ani fa\a]i str[lucea de o nespus[bucurie, c`nd ne ]nt`mpin[, gr[ind]n tain[cuvintele:

“+tiu de ce a\i venit. Acum se]mpline=te o sut[de ani de c`nd \ara a fost luat[de la Moldova =i a\i venit ca s-o]ntoarce\i!”.

}n zadar ne-am dat silin\a s[-l]ncredin\[m c[departe e de noi acest g`nd ]ndr[zne\, c[ci el nu se putea desface de o pl[cut[ am[gire, cu care s-a m`ng`iat aproape un veac]ntreg. +i alipirea c[tre Moldova, p[strat[ ]n acest om uitat de moarte, s-a mo=tenit]n ceilal\i moldoveni din Bucovina.

Moldoveanul a primit]n t[cere ruperea unei p[r\i din trupul Moldovei; dar, dac[i s-ar fi pus]n vedere nevoile st[p`nirii asupritoare din Moldova =i binefacerile ocrotitoarei st[p`niri nem\e=ti, =i apoi ar fi fost]ntrebat dac[alege nevoile sau binefacerile, el s-ar fi rostit pentru nevoile cu care era deprins. +i dac[s-ar fi g[sit un singur om care i-ar fi insuflat]ncredere =i ar fi =tiut s[ia cenu=a de pe j[raticul din inima lui, moldoveanul ar fi luat arma =i s-ar fi luptat chiar f[r[n[dejde de izbutire pentru mizeria]n care se afl[.

Acest om lipsea =i pentru aceea puterile moldovenilor erau ca ni=te comori]ngropate]n p[m`nt spre a fi p[strate pentru ni=te vremi mai bune.

Voievodul Grigorie Ghica, boierii moldoveni =i c[peteniile biserice=ti se ridicaser[ ]ntr-un glas contra ced[rii Bucovinei. }ncerc[rile lor erau]ns[lipsite de sprijinul \[rii.

}ntregul veac era astfel]nc`t nimeni nu cuteza =i nu credea c[este de folos a face apel la puterea bra\elor. Chiar]ns[dac[s-ar fi f[cut vreo]ncercare spre a ridica pe moldoveni contra ocupa\iunii nem\e=ti, numai anevoie ar fi putut izbuti.

Dac[ar fi izbutit o asemenea]ncercare, Moldova ar fi r[mas]ntreag[, deoarece Curtea din Viena era hot[r`t[a nu face un *casus belli* din cedarea Bucovinei, iar Poarta otoman[, Curtea din St. Petersburg =i regele Prusiei c[utau dinadins motive spre a putea z[d[rnici]ncerc[rile Austriei.

Lipsit[de unitate]n fapte =i inten\iuni, lipsit[mai ales de]ndr[zneala b[rb[teasc[, ac\iunea boierilor moldoveni a r[mas zadarnic[.

Dup[ce se produse curentul contra ced[rii Bucovinei, nimeni nu mai]ndr[znea s[se rosteasc[pe fa\[pentru cedare. Era]ns[foarte mic num[rul acelora boieri p[m`nteni, care luau parte la ac\iune din adev[rat[ pornire patriotic[ =i f[r[ de a \ine seam[ de interesele lor proprii. Dup[ s[v`r=irea ced[rii, aproape to\i boierii se retrag]n Moldova, refuz[a jura credin\[Habsburgilor =i nu vor s[recunoasc[competen\a jurisdic\iunii nem\e=ti; foarte mul\i]ns[dintre d`n=ii caut[ a-=i asigura propriet[\i ]n Bucovina, p[str`ndu-=i mo=iile bucovinene, ori c`=tig`nd altele noi]n schimb pentru mo=ii din Moldova; foarte mul\i se retrag din Bucovina, fiindc[numai]n Moldova se]mpart boierii.

Dar,]n sf`r=it, ]n ac\iunea politic[ nu hot[r[sc motivele, ci faptele: st`rnit odat[de boierii patrio\i era statornic =i ne=ov[itor un curent la care nimeni nu cuteza s[se]mpotriveasc[; Moldova oficial[a f[cut tot ce atunci]i sta]n putin\[spre a ap[ra integritatea \[rii. Dac[nu ar fi lucrat prin mijlocirea unui om ca Grigorie Ghica =i dac[nu ar fi avut un reazem ca Rusia, Moldova ar fi putut izbuti.

Grigorie Ghica a fost crescut]n casa unui ambasador austriac,]n urm[a fost pus, ca om de]ncredere al Por\ii,]n scaunul domnesc,]n

sf`r=it s-a refugiat la St. Petersburg =i s-a]ntors ca protejat al Rusiei]n scaunul Moldovei.

Pu\in[vreme dup[urcarea sa]n scaunul domnesc, Grigorie Ghica trimite internun\iului Thugut urm[toarea scrisoare:

> *Domnul meu!*
>
> Neput`ndu-m[ ]ndoi despre amici\ia d-voastr[pentru mine, de care a\i binevoit a da dovezi]n]mprejur[rile de acum fat[cu d. Iacovachi Riso, socrul meu, iau libertatea de a v[adresa scrisoarea de fa\[, spre a v[ ]ncredin\a despre recuno=tin\a mea fa\[cu d-voastr[, =i despre aceea ce sunt dator cur\ii d-voastr[imperiale pentru bun[tatea ei pentru mine at`t ]n trecut c`t =i]n prezent.
>
> V[rog s[dispune\i de mine]n toate, unde m[crede\i capabil de a v[servi, =i-mi voi da silin\a de a v[dovedi c`t de mult \in la amici\ia d-voastr[, av`nd onoarea de a v[fi cu cea mai particular[stim[=i cu un ata=ament f[r[de margini. Al d-voastr[prea umil =i prea supus servitor,
>
> *Principele Grigorie Ghica*

Astfel, chiar de la]nceput, voievodul Grigorie Ghica]=i alese o pozi\iune imposibil[fa\[cu chestiunea ced[rii Bucovinei. Curentul patriotic st`rnit de boierii p[m`nteni =i presiunea Rusiei]i hot[ra s[fac[la Poart[toate]ncerc[rile contra ced[rii Bucovinei, iar frica =i considera\iunile ce avea pentru interesele sale proprii]l]ndemnau s[se fac[o unealt[tainic[a Austriei.

Planul de ac\iune ce-=i f[cuse Grigorie Ghica =i]ndr[zneala ne=ov[itoare cu care urma a-l aduce la]ndeplinire ne]ncredin\eaz[c[inteligentul voievod era cu des[v`r=ire l[murit asupra st[rii lucrurilor.

Austria cere de la Poart[o parte din Moldova =i o cere f[r[de a oferi]n schimb pentru d`nsa alta dec`t amici\ie =i bun[vecin[tate; de sine se]n\elege c[Poarta numai]n sil[ ]mplinea cererea Cur\ii din Viena. Lucr`nd dar contra ced[rii Bucovinei, Grigorie Ghica nu numai c[ ]=i f[cea datoria ca voievod al Moldovei, nu numai c[ era corect ]n atitudinea sa =i intra totodat[ ]n curentul ce trebuia s[ predomineze ]n cercurile hot[r`toare din Constantinopol. Afar[de aceasta, Moldova, chiar atunci c`nd cele dint`i trupe austriece au intrat]n Bucovina,

era ocupat[de trupele puse sub comanda lui Romanzov, trupe ale unei puteri sub a c[rei protec\ie sta Grigorie Ghica =i care comb[tea cu tot dinadinsul cedarea Bucovinei. Grigorie Ghica nu f[r[de temei]i face deci baronului Thugut impresia unui agent rusesc, ce cuteaz[numai =tiindu-se sprijinit de o mare putere. }n sf`r=it, Grigorie Ghica lucreaz[ prin mijlocirea Divanului, rezerv`ndu-=i pentru cazul neizbutirii putin\a retragerii.

La 4 ianuarie 1775 baronul Thugut raporteaz[despre cele din urm[opintiri ale lui Grigorie Ghica.

}n o peti\ie adresat[Por\ii, Grigorie Ghica arat[c[nu au intrat]n Moldova dec`t vreo 600 de oameni trupe austriece =i c[ izgonirea acestor trupe s-ar putea face cu at`t mai lesne, cu c`t Curtea din Viena nu pare a fi hot[r`t[s[reziste fa\[cu ni=te m[suri mai serioase. Dac[sultanul ar nesocoti interesele Moldovei, moldovenii s-ar afla]n mare nedumerire, ne=tiind dac[va fi mai bine s[-=i apere interesele cu propriile lor puteri, ori ca, lipsi\i de sprijinul legitim al Por\ii, s[recurg[,]n dezn[d[jduirea lor, la bun[voin\a vreuneia din puterile str[ine.

}n urm[, Grigorie Ghica trimite Por\ii mai multe h[r\i ale teritoriului ocupat =i st[ruie mereu, prin agen\ii s[i =i prin deputa\ii Divanului ce tocmai se aflau la Constantinopol, iar]n cele din urm[recurge prin o peti\ie a Divanului la Curtea din St. Petersburg.

Al[turea]ns[cu aceast[ac\iune pe fa\[era alta tainic[. Grigorie Ghica era un om]n\elept =i p[\it, cuno=tea oamenii =i]mprejur[rile =i nu avea deplin[ ]ncredere nici]n Rusia, nici]n Poarta otoman[.

El caut[dar a se pune]n]n\elegere at`t cu baronul Thugut, c`t =i cu baronul Barco, comandantul trupelor de ocupa\iune,]ncredin\eaz[at`t pe unul, c`t =i pe cel[lalt despre sincera sa supunere c[tre Curtea din Viena =i despre dorin\a de a-i fi folositor prin serviciile aduse, st[ruie s[fie recomandat Por\ii ca comisar de delimitare =i]ndeamn[at`t pe baronul Barco, c`t =i pe baronul Thugut s[st[ruie pentru surparea Hotinului. }n scrisorile sale c[tre baronul Thugut, pentru cuvintele destul de apriate, Grigorie Ghica e foarte rezervat =i se roste=te numai]n fraze generale. El e]ns[foarte l[murit]n scrisorile ce

adreseaz[lui Iacovachi Riso, cu scopul de a fi comunicate internun\iului austriac. Astfel, la 18 ianuarie 1775 baronul Thugut scrie urm[toarele:

Numaidec`t dup[ plecarea celei din urm[ expedi\iuni, a venit la mine Iacovachi Riso =i anume, ]nainte de toate, pentru ca s[-mi fac[ ]mp[rt[=irea c[ a primit de la ginere-s[u deosebite =tiri privitoare la afacerea ocupa\iunii din Moldova; c[ Voievodul Ghica, tem`ndu-se ca nu cumva raporturile pe care le-a primit de la boierii moldoveni s[ajung[pe alte c[i a fi aici cunoscute, nu a putut lipsi de a face Por\ii =i din partea sa]mp[rt[=ire despre d`nsele; c[ ]ns[ l-a ]ns[rcinat pe el, pe Iacovachi Riso, ca numaidec`t s[-mi fac[mie]mp[rt[=irea secret[=i confiden\ial[despre toate acestea, pentru ca s[fac[, ca]nc[din vreme s[pot lua m[surile pe care le voi crede de cuviin\[.

+tirile de care era vorba cu aceast[ocaziune, consistau parte din c`teva pl`ngeri a mai multor boieri, care se tem c[-=i vor pierde mo=iile situate]n districtul bucovinean.

Afar[de aceasta se mai afl[copia unui fel de manifest, pe care l-ar fi fost publicat baronul de Spleny]n Cern[u\i, apoi copia unei scrisori adresate de c[tre acela=i general egumenului m[n[stirii grece=ti din Suceava. Prin am`ndou[acestea, locuitorii \inuturilor ocupate sunt provoca\i sub pedeapsa aspr[a nu se mai supune]n viitor nici unei din provinciile Por\ii.

Pe l`ng[ toate acestea se mai face ar[tare c[ mai mul\i ofi\eri ces. reg. au ]naintat p`n[spre Neam\u, Roman, Boto=ani etc. +i au]nceput s[fac[m[sur[turi]n aceste districte.

Din parte-mi, nu puteam s[nu aflu c[asemenea =tiri,]mp[rt[=ite fiind Por\ii mai ales acum,]nainte de timpul potrivit, nu pot produce dec`t o impresie primejdioas[; crez`nd]ns[c[trebuie s[prev[d c[ ]ncerc[rile mele de a]mpiedeca s[se fac[Por\ii aceste]mp[rt[=iri vor trebui s[r[m`n[ zadarnice, mi-a p[rut mai oportun ca cel pu\in s[ nu ar[t din parte-mi o nedumerire stric[cioas[. Prin urmare, m-am m[rginit numai a pune ]n vedere lui Iacovachi Riso c[ el =i principele s[u, ]n interesul lor =i al Por\ii, trebuie s[ se fereasc[ de orice exagera\iune c`nd fac asemenea]mp[rt[=iri; dup[acestea l-am mai rugat, ca cel pu\in c`teva zile s[ ]ng[duie cu raportul sau c[tre Poart[.

Fiind aceast[din urm[cerere f[cut[mai ales cu scopul de a]ncerca sinceritatea lui Iacovachi Riso, m-am]ncredin\at prin mai multe informa\iuni luate]n tain[c[el]n adev[r =i-a \inut f[g[duiala. Peste pu\in, el mi-a]mp[rt[=it c[a primit de la Ghica un pachet care cuprinde r[spunsul la]ntreb[rile ce,]n urma unei]n\elegeri avute cu I. Riso, i-am f[cut nu demult]n afacerea districtului bucovinean. }n acest pachet, care, dup[spusele lui, s-a]nt`rziat, a=tept`nd mai mult timp ocazie sigur[spre a fi expediat, s-a aflat,]ntre altele, =i o scrisoare a lui Ghica c[tre mine, despre a c[rei con\inut,]n adev[r de pu\in[importan\[, al[tur aici cu supunere o copie. D`ndu-mi aceast[scrisoare, Iacovachi Riso mi-a citit totodat[cea mai mare parte a unei alte scrisori a lui

Ghica, adresat[lui, scrisoare lung[, din care am]n\eles c[el, Iacovachi Riso, spre a nu]mbr`nci pe Ghica =i pe ]ntreaga sa familie ]n primejdia celei mai mari nenorociri, mai v`rtos trebuie s[se]ncredin\eze despre sinceritatea =i deplina mea discre\iune; ca apoi, dup[ce se va fi]ncredin\at despre acestea, are s[-mi arate c[Ghica e dispus a da, cu ocaziunea afacerii de grani\e din chestiune, dovezi despre supunerea sa fa\[cu Prea]nalta Curte: c[pozi\iunea lui =i]mprejur[rile]l silesc a face Por\ii]n aparen\[ar[t[ri =i pl`nsori despre ocupa\iunea s[v`r=it[; eu]ns[nu trebuie s[\in seama nici de strig[tele lui, nici de pl`nsorile boierilor moldoveni, ci s[ st[ruiesc cu statornicie pentru aducerea la ]ndeplinire a pre]naltelor preten\iuni; c[ ]n sf`r=it, Iacovachi Riso =i eu s[st[ruim]n tain[ca pentru]nl[turarea conflictelor =i pentru statornicirea grani\elor, el, Ghica, s[fie numit comisar plenipoten\iar din partea Por\ii; c[, dac[va fi primit astfel]n m`na sa mijioacele spre a dovedi prin fapte buna sa voin\[, Prea]nalta Curte va avea destule cuvinte spre a fi pe deplin mul\umit[cu purtarea lui =i cu sincerul s[u concurs pentru aducerea la]ndeplinire a intereselor Majest[\ilor Lor.

C`t pentru eventuala r[spl[tire pentru persoana sa, el se ]ncrede ]n prea]nalta generozitate =i a=teapt[ s[ fie r[spl[tit dup[ foloasele serviciilor pe care le va fi f[cut. Ca una dintre cele mai dorite dovezi despre generozitatea Majest[\ilor Lor c[tre d`nsul ar fi aceea dac[s-ar putea ca, cu ocaziunea negocierilor actuale, s[se stipuleze surparea fort[re\ei Hotinului =i reanexarea teritoriului ei la Moldova; c[ci, de=i numitul teritoriu,]n adev[r, nu face nici a cincea parte din districtul ocupat de trupele ces. reg.,]napoierea lui, din alte considera\iuni, ar fi un fel de desp[gubire pl[cut[, prin care s-ar domoli]mpotrivirea locuitorilor din Moldova.

Din toate acestea rezult[c[Grigorie Ghica privea chestiunea ced[rii Bucovinei ca o afacere din care se puteau trage foloase mari. Opozi\iunea boierilor nu era pentru d`nsul dec`t o]mprejurare ce trebuia s[sporeasc[pre\ul serviciilor f[cute pentru cedarea Bucovinei.

Din]nt`mplare]ns[el se afla fa\[cu baronul Thugut, un om care =tia s[pre\uiasc[oamenii =i]mprejur[rile, =i care \inea s[nu se foloseasc[de ni=te servicii foarte scumpe, de care se putea lipsi.

Raport`nd cancelarului Kaunitz despre propunerile lui Grigorie Ghica, baronul Thugut arat[ cuvintele care ]l hot[r`se s[nu aib[ ]ncredere]ntr-un om a c[rui f[\[rnicie e at`t de bine cunoscut[ =i cere instruc\iuni privitoare la atitudinea ce trebuie s[ observe fa\[ cu d`nsul.

Kaunitz e de p[rere c[“acest grec deprins la f[\[rnicie niciodat[nu a fost p[truns de bune dispozi\iuni” pentru Curtea din Viena =i cedarea Bucovinei se va face =i chiar]n ciuda lui.

Cu toate acestea nu r[m`ne ]ndoial[ — urmeaz[ Kaunitz ]n nota din 7 februarie — c[ re]nnoind ]n mai multe r`nduri r[ut[cioasele sale reprezent[ri f[cute la Poart[; urm`nd a face opozi\ie, Ghica ne poate face multe nepl[ceri, =i pentru aceea este bine a nu pierde nici o ocaziune, dac[ nu spre a-l c`=tiga cu totul, cel pu\in spre a-l face s[ ]nceteze cu opozi\ia sa f[\i=[.

C`t pentru ]ntrebarea dac[ este bine s[ st[ruim ca Poarta s[ ]ns[rcineze pe numitul voievod cu punerea la cale a afacerii de grani\e, ]nainte de toate m[ ]ndoiesc c[ Poarta va uita at`t de lesne duplicitatea acestui Voievod =i va primi propunerea noastr[, cu oric`t de mult zel ar fi ea f[cut[. }mi pare dar c[ o ]ncercare f[cut[ ]n acest sens ar fi cu at`t mai pu\in primejdioas[, cu c`t ea, chiar dac[ nu ar izbuti, ar ]ncredin\a pe Ghica despre bun[voin\a noastr[, iar ]n cazul c`nd Poarta s-ar]nvoi, ne-ar r[m`ne deschis[ calea de a c`=tiga pe Ghica prin darurile ce i-am propune, ori a lua, dup[timp =i]mprejur[ri, alte m[suri potrivite.

Cu toate acestea, recunosc`nd c[la fa\a locului]mprejur[rile pot s[fie mai bine apreciate, Kaunitz d[baronului Thugut deplina putere de a face cum crede mai bine.

Thugut e de p[rere c[cedarea se va putea face =i f[r[de concursul lui Ghica =i c[banii ce i s-ar da lui ar fi arunca\i]n v`nt; ]l \ine dar pe Ghica cu vorbe frumoase, nu face ]ns[ Por\ii propuneri privitoare la d`nsul =i]ndeob=te nu voie=te a-i da un rol oarecare]n]ntreaga afacere.

Dup[ ]ncheierea conven\iunii, baronul Thugut adreseaz[voievodului Grigorie Ghica o scrisoare]n care]l invit[s[dea cu ocaziunea lucr[rilor de delimitare dovezi despre bunele dispozi\iuni ce a exprimat]n scrisoarea sa de la 12 februarie. Ghica r[spunde la 29 mai urm[toarele:

Domnul meu!

Nu pot primi dec`t cu pl[cere =tirea despre amicalele puneri la cale intre cele dou[ ]mperii relativ la grani\ele din partea acestui principat; sper c[ nu v[ este necunoscut[ mul\umirea despre care am dat dovad[ cu aceast[ ocaziune, =i de=i nu e vorba dec`t de o pierdere destul de]nsemnat[pentru Moldova, v[pot asigura, domnul meu, c[am f[cut tot ce at`rna de mine, contribuind ]n felul meu, la ]mplinirea acestei lucr[ri, precum v[ ve\i fi informat =i din partea d-lui Iacovachi, socrul meu, =i c[ m[ voi folosi de toate ocaziunile spre a putea dovedi c`t de mult \in la interesele M. L. L. I. =i R., fiind pe deplin]ncredin\at c[m[rinimozitatea lor va face, prin efectele ei generoase, =i prin eficace semne de bun[voin\[, ca nici \ara, nici eu s[nu sim\im paguba acestei pierderi.

Aceste “efecte generoase” =i aceste “eficace semne de bun[voin\[“ au lipsit p`n[ ]n sf`r=it. Thugut a propus pentru Iacovachi Riso un dar de 1 000 galbeni; Mehmed Tahir Aga a fost numit comisar de delimitare; Ghica r[m`ne ]ns[ p`n[la regularea definitiv[a chestiunii f[r[de rol =i f[r[de r[splat[.

Oricum vom judeca, purtarea voievodului Ghica e vrednic[de os`nd[. Chiar dac[ am fi destul de naivi spre a crede c[ voia s[ ]n=ele pe baronul Thugut, Iacovachi Riso lucra cu =tirea =i ]nvoirea, ba chiar ]n virtutea ]ns[rcin[rii primite de la d`nsul =i astfel,]nainte de toate,]=i bate joc de am[r[ciunea \[rii]n fruntea c[reia]l pusese]nt`mplarea. Cuvintele din scrisorile lui =i propunerile f[cute prin mijlocirea socrului s[u sunt ]ncerc[ri ce pot s[ fie ]n\elese ]ntr-un chip, ori ]ntr-altul. E ]ns[ o fapt[ foarte pozitiv[, c`nd un voievod roste=te aceste cuvinte =i face aceste propuneri, e pozitiv[fapta, fiindc[prin ea opozi\iunea moldovenilor pierde toat[puterea. “Moldovenii \ip[=i eu trebuie s[\ip cu d`n=ii — zice Ghica — dar tu nu asculta la \ipetele noastre, ci mergi ]nainte!”. Ba face chiar mai mult. Moldovenii se pl`ng la Poart[=i Iacovachi Riso face internun\iului austriac cuvenitele]mp[rt[=iri, pentru ca]nc[din vreme s[ia m[surile pe care le va crede de cuviin\[spre a sl[bi efectele acestei pl`nsori.

Dar,]n sf`r=it, voievodul Grigorie era un fiu al timpului s[u. Ridicat]n urma st[ruin\elor Rusiei]n scaunul unei \[ri,]n care era privit ca str[in =i trebuia s[se sim\[str[in, el c[uta s[trag[din nenorocirea acestei \[ri foloasele ce putea, ori cel pu\in s[scape]ntreg =i s[n[tos din o]ncurc[tur[primejdioas[, s[nu se strice cu nimeni =i s[r[m`n[ ]n scaunul domnesc, ce, ]n urma st[ruin\elor Rusiei, i se d[duse pe via\[. Fa\[ cu moldovenii era dar aprig lupt[tor contra ced[rii Bucovinei, fa\[ cu Rusia era o slug[ supus[ =i totdeauna gata la porunc[, fa\[ cu Poarta era un biet credincios pus ]n fruntea unei \[ri ]nd`rjite, iar[fa\[cu Austria lucra prin agentul s[u de la Constantinopol, netezind toate drumurile.

A]n=elat pe moldoveni; dar]n sf`r=it moldovenii nu aveau nici un drept la buna lui credin\[: nu ei l-au pus ]n scaun, nu ei ]l \ineau ]n scaun, nu de d`n=ii at`rna =i nu lor avea s[le fie recunosc[tor. Afar[

poate de energicul Mavrogheni, oricare domn fanariot ar fi lucrat ca Grigorie Ghica, unii cu mai pu\in[ ]ndr[zneal[, dar,]n sf`r=it, ]n temeiul lucrului, to\i deopotriv[. A=a era noima fanariotului at`t de bine potrivit[cu noima veacului.

Urmele au dovedit c[Grigorie Ghica avea un fel de drept de a fi precum era. De=i unul dintre cei mai inteligen\i, mai st[ruitori =i mai hot[r`\i domni, el a murit de moarte nefireasc[. C`nd s-a refugiat]n Rusia, s-a refugiat fiindc[via\a]i era]n primejdie mai mult chiar dec`t via\a fanario\ilor ]ndeob=te. }ntorc`ndu-se]n Moldova, el a adus frica]n sufletul s[u =i aceast[frica este firul cel negru]n via\a lui. Alexandru Ipsilanti, mai pu\in energic, dar mai chibzuit, c`nd simte c[ trebile se ]ncurc[, renun\[ la scaunul domnesc, ]=i umple pungile =i pleac[ ]n prip[ la Constantinopol, ca “prin o dibace surprindere”, cum zice internun\iul austriac, s[ hot[rasc[ pe ministrul Por\ii a-i da voie s[ r[m`n[la Constantinopol. Grigorie Ghica r[m`ne ]ns[ ]n scaun =i tocmai voind s[ scape de moarte ]=i gr[be=te sf`r=itul. El c[utase]n Rusia un reazem contra Por\ii; Poarta]ns[pusese fanario\ii]n scaunele \[rilor rom`ne=ti tocmai pentru c[voia s[aib[oameni ce nu sunt proteja\i de Rusia. Cu pre\ul unei sprijiniri foarte]ndoioase Grigorie Ghica a]n[sprit deci primejdia]n care se afla.

Grigorie Ghica era afar[de aceasta unul dintre foarte pu\inii fanario\i care \ineau]n felul lor la popularitate =i]=i dau silin\a s[prind[r[d[cini]n \ar[. Era]ns[destul s[fie fanariot pentru ca inimile s[-l]nt`mpine cu r[scoal[. Rom`nii rabd[, dar niciodat[nu renun\[; =i pentru aceea domnul fanariot, fie c`t de bun, r[m`nea str[in]n \ar[. Iubirea Moldovei era deci tot at`t de]ndoioas[ca sprijinul Rusiei. Ghica a r[mas ca to\i fanario\ii izolat.

Se credea =i]nc[tot se mai crede c[Grigorie Ghica a fost o jertf[a politicii cancelarului Kaunitz, c[el a murit fiindc[se pusese cu b[rb[\ie]mpotriva ced[rii Bucovinei =i c[este martir al integrit[\ii Moldovei.

Fanario\ii nu erau]ns[oameni despre care se pot zice cu destul temei asemenea lucruri; el a fost o jertf[a f[\[rniciei sale =i a tic[lo=iei timpului]n care tr[ia.

C`nd Cara Histarli Ahmed Bei pleac[,]n toamna anului 1777, la Ia=i, chestiunea ced[rii Bucovinei era definitiv rezolvat[. Baronul Thugut nu se mai afl[la Constantinopol =i administra\ia nem\easc[func\ioneaz[nesup[rat[ ]n noua provincie austriac[.

Capul lui Ghica a fost trimis la Constantinopol =i expus]n serai. Din l[murirea]n scris ce sta la capul lui =i din raporturile internun\iului Tassara rezult[c[el a fost ucis fiindc[,]n urma pl`nsorilor ce veniser[ din Moldova, Poarta hot[r`se a-l]nlocui prin altul, iar el, provoc`ndu-se la hati=eriful din anul 1775, refuza de a p[r[si scaunul domnesc.

}ntr-o not[de la 21 noemvrie, cancelarul Kaunitz mai adaug[urm[toarele:

> Dup[=tirile sosite aici din mai multe p[r\i, voievodul moldovean decapitat mai e]nvinov[\it =i pentru alte crime, =i anume: el a adunat prin extorsiuni mai multe comori cu inten\ia de a se refugia]n urm[ ]n \[ri str[ine; c[a]ntre\inut cu Rusia coresponden\[secret[=i suspicioas[;]n sf`r=it, e]nvinov[\it de a nu fi cump[rat, dup[ ]ns[rcinarea sultanului, c[t[\imea de cereale din Polonia, ci s-a scuzat cu aceea, c[Rusia l-a]mpiedicat de a face aceast[cump[r[tur[. }n cele din urm[, ale mele]nstruc\iuni v-am spus cam]n ce consist[r[spunsul pe care Poarta l-a dat d-lui Stakieff; =i c[prin urmare va trebui s[v[da\i silin\a de a respinge la ocaziune potrivit[aceast[b[nuial[; deoarece]ns[pedepsirea at`t de aspr[ a voievodului Ghica, protejat de Rusia, poate s[ aib[ urm[ri importante, v[ ve\i da mai v`rtos silin\a de a v[informa]n tain[despre motivele care au redus pe Poart[, mai ales]n starea critic[de acum, la un pas at`t de pripit =i de cutezat, cu deosebire fiindc[nu se =tie]nc[la ce cap[t vor ajunge conflictele iscate]ntre aceste dou[puteri.

Precum se vede, Kaunitz credea c[Rusia va cere satisfac\ie pentru moartea protejatului s[u.

F[r[ ]ndoial[, Rusia totdeauna a fost dispus[a cere ceva de la vecini =i mai ales de la Poarta otoman[; =i ast[dat[moartea lui Ghica era deci pentru d`nsa un puternic argument ]n negocierile urmate cu Poarta. At`t era =i mai mult nu; Rusia se bucura =i de aceast[ocaziune spre a face presiune asupra Por\ii.

Purtarea ru=ilor fa\[cu Grigorie Ghica a fost aceea=i ca fa\[cu moldovenii]n chestiunea Bucovinei. Dup[ce l-au luat sub scutul lor =i l-au]ndemnat s[mearg[ ]ndr[zne\ ]nainte, l-au l[sat]n placul]nt`mpl[rii.

}n seria de documente istorice publicate de d-l Codrescu se afl[,]n volumul VI, coresponden\a boierilor moldoveni =i a mitropolitului Moldovei cu comitele Romanzoff. Citind aceast[coresponden\[, g[sim din partea moldovenilor at`ta ]ncredere ]n Rusia =i din partea generalului rusesc at`tea dovezi despre iubire cre=tineasc[=i p[rinteasc[,]nc`t am crede c[ e peste putin\[ ca ]n ciuda acestei ]n\elegeri =i str`nse leg[turi, Curtea din Viena s[izbuteasc[ ]n chestiunea Bucovinei. Un dar de 5 000 galbeni =i o tabacher[de aur]mpodobit[cu briliante a schimbat]ns[dispozi\iunile p[rintescului comandant rusesc, =i c`teva cuvinte gr[ite cu greutatea cuvenit[ au hot[r`t pe Curtea din St. Petersburg s[nu asculte cererea, pe care,]mpotriva tuturor obiceiurilor =i f[r[ ]ndoial[numai]ndemna\i de agen\ii ruse=ti, boierii Divanului au cutezat s[i-o adreseze.

Poarta otoman[era]nvins[=i nu putea s[fac[nimic contra preten\iunilor Austriei; Voievodul Grigorie Ghica era lipsit de sprijinire ne]ndoioas[=i trebuia s[caute de interesele =i de via\a sa; un cuv`nt rostit din partea Rusiei ar fi fost ]ns[ destul pentru asigurarea integrit[\ii Moldovei, =i Rusia, care avea interes de a rosti acest cuv`nt =i care, cel pu\in indirect, se obligase a-l rosti, Rusia nu l-a rostit.

Astfel, lipsi\i de sprijinirea poporului,]n=ela\i de c[tre]mp[r[\ia]n care n[d[jduiser[, boierii Moldovei au pierdut o parte din vatra \[rii lor. Ei]ns[, prin purtarea lor, au p[strat numele bun al \[rii, au dat t[rie]ncrederii]n noi]n=ine =i au dovedit c[=i chiar]n cele mai tic[loase vremi, Rom`nul rabd[, dar nu renun\[.

31 mai, 1, 2, 4 iunie 1878

CUPRINS

[“O PARTE A CHESTIUNII ORIENTALE”]

S-au]mplinit o sut[de ani de c`nd Bucovina, desp[r\it[ de la trupul Moldovei, a c[zut sub st[p`nirea nem\easc[=i, ast[zi dup[o sut[de ani, rom`nul]=i aduce f[r[de jignire aminte vremea nenorocit[,]n care s-a petrecut aceast[rupere]n dou[buc[\i a Moldovei. |ara era

secat[de puteri, dezorganizat[, p[r[sit[=i lipsit[de pova\a unui domn firesc; chiar]n aceste imprejur[ri]ns[, frunta=ii ei =i-au f[cut, dup[putin\a timpului, datoria =i nu au dat faptei]mplinite, prin]nvoirea lor, sfin\enia moral[.

Av`ntul patriotic dovedit de c[tre boierii moldoveni ]n aceste vremi grele ne ]nc[lze=te =i d[ t[rie ]ncrederii ]n noi ]n=ine. F[r[ de ]nvoirea lor, moldovenii au fost dezbina\i, =i pentru aceea p`n[ ]n ziua de ast[zi ei =i-au p[strat dreptul de a se sim\i uni\i.

}n curgerea unui veac, moldovenii =i Bucovina s-au deprins cu st[p`nirea nem\easc[ =i ast[zi ei se simt alipi\i cu credin\[ =i str`ns lega\i de Curtea din Viena; Bucovina a r[mas]ns[o \ar[rom`neasc[, o parte din Moldova. +i nimeni nu poate s[-i]nvinov[\easc[pe moldoveni pentru aceasta, fiindc[ei niciodat[nu au renun\at la dreptul de a se sim\i membri ai aceleia=i individualit[\i sociale.

Cu totul altfel ar fi dac[moldovenii ar fi consfin\it, prin]nvoirea lor, fapta]mplinit[. Atunci moldovenii din Bucovina, privi\i ca o parte pierdut[, s-ar privi]n=isi ca o parte p[r[sit[a poporului rom`n.

Lauda pentru c[s-a p[strat rom`nitatea Bucovinei nu se cuvine ]ns[ numai moldovenilor, =i Curtea din Viena e p[rta=[ la d`nsa.

Ce voia Curtea din Viena]n Bucovina? Voia s[-=i stabileasc[o comunica\ie pe c`t se poate de bun[ ]ntre cele dou[ mai m[rgina=e =i mai expuse provincii, s[-=i asigure o parte slab[ a grani\elor de la miaz[noapte, s[ c`=tige c`teva pozi\iuni fa\[ cu Rusia; ea nu r`vnea deci la sufletele oamenilor, ci la o bucat[de p[m`nt de care avea trebuin\[.

Raportul lui Enzenberg despre starea Bucovinei, dup[c`\iva ani de administra\ie nem\easc[, ne ]ncredin\eaz[ c[, ocup`nd aceast[bucat[de p[m`nt, Curtea din Viena voia s[fac[din ea o provincie]nflorit[ce poate s[reziste unui atac, fie el f[cut din orice parte.

Popula\ia se spore=te; administra\ia e neobosit[ ]ntru dezvoltarea economic[=i etic[a provinciei. Se fac la munte sem[naturi de prob[spre a]ncuraja pe \[rani, se aduc meseria=i din \[rile apusene, se a=eaz[colonii de negu\[tori armeni, se izgonesc arenda=ii ovrei din \ar[, se

fac =osele =i poduri, se]nfiin\eaz[=coli rom`ne=ti =i nem\e=ti, se organizeaz[ biserica, ]ntr-un cuv`nt, se face mult bine ori, cel pu\in, se arat[mult[bun[inten\ie. }nc[la anul 1785 se fac preg[tiri pentru]mproprietr[rirea \[ranilor =i peste pu\in, m`n[stirile, c[lug[rii =i c[lug[ri\ele se reduc =i averile m`n[stire=ti se iau din m`inile lor, se maseaz[ ]ns[ ]ntr-un fond religionar al cre=tinilor ortodoc=i din Bucovina.

}n urm[,]ngrijirea Cur\ii din Viena pentru Bucovina a mai sc[zut. }nc[ ]mp[ratul Iosif II a alipit-o la Gali\ia; dar dup[c`\iva ani iar[=i a devenit autonom[. De atunci, Bucovina ]n mai multe r`nduri =i-a pierdut autonomia, =i nici p`n[ ast[zi ea nu este cu des[v`r=ire neat`rnat[ de Gali\ia. }n cursul unui veac, rom`nii din aceast[mic[\ar[au fost mereu jigni\i]n dezvoltarea lor =i cu deosebire de c`nd ]mp[r[\ia Habsburgilor a devenit un stat constitu\ional, polonezii, nem\ii, ovreii =i al\i str[ini spori\i prin ora=ele \[rii au dat vie\ii publice un caracter mai mult ori mai pu\in str[in. Niciodat[ nu s-au luat ]ns[ m[suri directe contra rom`nilor, ci din contra, totdeauna li s-a dat putin\a de a se lupta cu adversarii lor. De=i via\a public[avea un caracter str[in,]n biseric[=i]n =coal[,]n familie =i]n societ[\i de cultur[rom`nii puteau dezvolta individualitatea lor na\ional[ cu at`t mai sigur, cu c`t regimul austriac niciodat[ nu a luat m[suri spre a face s[ ]nceteze contactul ]ntre d`n=ii =i fra\ii lor din Rom`nia =i din Ardeal.

}n sf`r=it, propor\iunile etnografice au r[mas ]n Bucovina, ]ndeosebi pentru rom`ni, acelea=i care au fost la anul 1775. Dac[citim lista satelor din Bucovina, ne]ncredin\[m c[cele 11-12 mii familii, ce se aflau la anul 1775]n Bucovina, abia jum[tate puteau s[fie familii rom`ne=ti, adic[vreo 20-25 mii suflete.

Ast[zi sunt]n Bucovina 500 000 suflete,]ntre care cel pu\in 200 000 rom`ni. F[r[ ]ndoiala, dac[ Bucovina nu ar fi fost dezlipit[ de Moldova, ast[zi ea ar avea o popula\ie mai mic[, dar aproape cu des[v`r=ire rom`neasc[, e ]ns[ vorba c[ sub regimul austriac rom`nii s-au sporit deopotriv[cu rusnacii, restul popula\iunii p[m`ntene.

Cu totul alta e soarta moldovenilor c[zu\i sub st[p`nirea pravoslavnicului \ar al tuturor ru=ilor. Pe c`nd cei 200 000 rom`ni din Bu-

covina formeaz[un mic centru pentru dezvoltarea vie\ii rom`ne=ti, milionul de rom`ni din a=a-numita Basarabie ruseasc[este deschegat =i \inut cu sila departe de poporul rom`nesc.

Rusia nu se mul\ume=te de a fi luat o parte mare =i frumoas[din vatra Moldovei, nu se mul\ume=te de a fi c[lcat peste grani\a fireasc[a p[m`ntului rom`nesc, ci voie=te s[-=i ia =i sufletele ce se afl[pe acest p[m`nt =i s[ mistuiasc[ o parte din poporul rom`n. Rusia nu a luat aceast[parte din Moldova pentru ca s[-=i asigure grani\ele, ci pentru ca s[ ]nainteze cu ele, =i nu voie=te s[ ]nainteze dec`t spre a putea st[p`ni mai multe suflete.

Lu`nd f[r[ de nici un drept, f[r[ de nici o justificare legitim[ =i cu ajutorul celor mai ur`te mijloace, partea despre r[s[rit a Moldovei]n st[p`nirea sa, Rusia, la ]nceput, f[cuse ca grani\ele ]ntre Moldova =i a=a-numita Basarabie s[ fie =terse cu des[v`r=ire, pentru ca din Basarabia s[poat[ ]nr`uri asupra Moldovei =i asupra ]ntregului popor rom`nesc.

Era un element pre\ios acest popor rom`nesc. Ca popor ortodox =i mai mult ori mai pu\in st[p`nit de Chaliful muhamedanilor, rom`nii ]n tot cursul veacului XVIII au gravitat spre Rusia pravoslavnic[ =i, cel pu\in ]n principiu, au admis suprema\ia duhovniceasc[ a \arului; b[rba\ii politici din Rusia nu se mai ]ndoiau c[ acum, dup[ ce Moldova devenise un fel de provincie ruseasc[ =i poporul rom`n c[zuse sub]nr`urirea direct[ a celui rusesc, rom`nii vor intra cu des[v`r=ire]n curentul ce n[v[le=te despre miaz[noapte asupra lor.

}n lupta pentru existen\a etic[ ]ns[, capetele nu se num[r[, ci se cump[nesc. Tocmai pu=i fa\[ ]n fa\[cu via\a ruseasc[rom`nii au ]nceput a fi cu at`t mai v`rtos p[trun=i de farmecul vie\ii lor proprii, de bog[\ia =i de superioritatea individualit[\ii lor na\ionale; tocmai fiind pu=i ]n contact cu ru=ii, rom`nii erau mai m`ndri de rom`nitatea lor. E nobil r[sadul din care s-a pr[sit acest mic popor rom`nesc =i, de=i planta nu e mare, rodul e frumos =i ]mbel=ugat; cele nou[ milioane de rom`ni au adunat]n curgerea veacurilor mai multe =i mai frumoase comori dec`t nou[zeci milioane de ru=i vor putea s[ adune c`ndva. Nu!]nr`urirea fireasc[a Rusiei ne este stric[cioas[, dar ea nu

ne poate nimici. Pentru ca s[ne ia individualitatea, Rusia ar trebui s[ne dea alta]n schimb =i, cel pu\in deocamdat[, nu suntem cop\i pentru o asemenea degenerare.

De c`te ori ru=ii se vor pune ]n atingere cu noi, vor trebui s[ simt[ superioritatea individualit[\ii noastre, s[ fie sup[ra\i de acest sim\[m`nt =i s[ne urasc[mai mult =i tot mai mult.

F[r[ ]ndoial[aceast[ur[a fost]ntemeiat[pe timpul c`nd ]ntre Moldova =i a=a-numita Basarabia comunica\ia era liber[. Ru=ii s-au ]ncredin\at c[ aceast[ libertate este primejdioas[ numai pentru d`n=ii, =i pentru aceea au]nchis grani\ele ermetice=te =i au curmat atingerea]ntre rom`nii de peste Prut =i restul poporului rom`n.

De atunci =i p`n[ acum m[surile silnice pentru st`rpirea rom`nismului se iau f[r[ de curmare. Administra\ia, biserica =i =coala sunt cu des[v`r=ire ruse=ti,]nc`t este oprit a c`nta]n ziua de Pa=ti “Cristos a]nviat!”]n rom`ne=te. Nimic ]n limba rom`neasc[nu se poate scrie; nimic ce e scris]n limba rom`neasc[ nu poate s[ treac[ grani\a f[r[ de a da loc la prepusuri =i persecu\iuni; ba oamenii de condi\ie se feresc de a vorbi ]n cas[ rom`ne=te, pentru ca nu cumva o slug[s[-i denun\e:]ntr-un cuv`nt, orice manifestare de via\[ rom`neasc[e oprit[, r[u privit[=i chiar pedepsit[. Pe l`ng[ toate aceste mai e sistemul de colonizare silnic[ al Rusiei. Cete ]ntregi de familii rom`ne=ti sunt luate cu sila ori duse cu am[giri departe =i]nlocuite cu familii ruse=ti, pentru ca]ncetul cu]ncetul popula\ia s[se amestece, s[piard[energia caracterului na\ional =i s[fie mai primitoare fa\[cu m[surile de rusificare.

Dup[ ]ncheierea p[cii de la Paris toate aceste m[suri se]n[spresc.

Pentru]nt`ia oar[ puterile europene ]=i dau mai cu dinadinsul seam[ despre caracterul poporului rom`n =i despre misiunea ce i s-ar cuveni. }mp[ratul Napoleon III]l num[r[ ]n r`ndul popoarelor latine =i izbute=te a face ca Europa s[-i]ncredin\eze lui paza gurilor Dun[rii =i s[-i creeze ni=te condi\iuni]n care s[se poat[dezvolta.

Organiz`ndu-se pe temelia tratatului de la Paris, \[rile rom`ne=ti intr[ ]ntr-o epoc[de dezvoltare febril[, boln[vicioas[=i sl[bitoare,

dar o dezvoltare, din care]ncetul cu]ncetul se dezv[luie caracterul na\ional ca temelie a]ntregii lucr[ri viitoare; o dezvoltare z[p[cit[, dar din ce]n ce mai serioas[. |[rile se unesc =i Rom`nia se pune ]n rela\iuni directe cu popoarele apusului. Popoarele latine ]i ]nt`mpin[pe rom`ni cu mai mult[ ori mai pu\in[ c[ldur[; iar ]n urm[, aleg`nd de capul s[u pe un membru al celei mai ilustre familii din Europa, statul rom`n pune temeliile rela\iunilor sale cu Germania mai-nainte at`t de str[in[de d`nsul.

}naint`nd astfel cu pas nesigur, dar statornic, spre ]mplinirea misiunii sale, statul rom`n, voind mereu s[reprezinte interesele popoarelor apusene ale p[cii, ale civiliza\iei =i ale ordinii sociale, e ca un copil r[sf[\at al puterilor europene, de care nimeni nu cuteaz[a se atinge.

Pentru Rusia, acest stat era o stavil[sup[r[toare.

Pravoslavnic[ ]n veacul XVIII, Rusia a devenit slav[ ]n veacul XIX.

C`t[ vreme religiunea era ordinea de idei predominatoare, rom`nii, ca popor ortodox, se sim\eau mai mult ori mai pu\in alipi\i de Rusia;]ndat[ ]ns[ce con=tiin\a deosebirii de ras[s-a de=teptat =i a suprimat ideile religioase, comunitatea etic[ ]ntre rom`ni =i celelalte popoare ortodoxe s-a curmat. Sim\indu-se a fi mai mult latini dec`t ortodoc=i rom`nii resping orice solidaritate de aspira\iuni cu popoarele slave ce stau aci, la Dun[re =i Carpa\i, ca un zid de desp[r\ire]ntre slavii de la miaz[noapte =i cei de la miaz[zi.

Arunca\i din]nt`mplare la r[sp`ntia, unde se ating cele trei lumi deosebite =i mai mult ori mai pu\in]nvr[jbite: la lumea modern[, cea musulman[=i cea musc[leasc[, rom[nii chiar]n virtutea originii lor sunt meni\i a reprezenta interesele ideilor moderne =i a unui stat de cultur[deosebit[,]n care trei lumi se]nt`lnesc =i se ]mpac[. C`t[vreme musulmanii erau]nc[o primejdie pentru societatea european[, rom`nii i-au comb[tut cu b[rb[teasc[ statornicie, lupt`nd =i mereu lupt`nd veacuri ]ntregi; acum, c`nd muscalii par a voi s[pun[ ]n joc pacinica dezvoltare a vie\ii moderne, lupta trebuie s[se urmeze contra lor =i, c`t[ vreme piciorul rom`n mai st[\eap[n pe fa\a p[m`ntului, unirea slavilor de la miaz[noapte cu cei de la miaz[zi, at`t de mult

dorit[, nu se poate face. Oric`t de mic, statul rom`n e puternic, fiindc[de d`nsul at`rn[starea de lucruri stabilit[prin munca veacurilor]n Europa,]ntr-]nsul se]nt`lnesc interesele marilor popoare de la apus =i,]ndat[ce acest mic stat s-ar surpa,]mp[r[\ia otoman[nu se mai poate sus\ine =i existen\a]mp[r[\iei Habsburgilor e pus[ ]n joc =i istoria Europei intr[ ]n o faz[cu totul nou[.

}n tot cursul crizei orientale, slavii, rom`nii, turcii =i Europa au \inut]n vedere aceste adev[ruri pe care le dezv[luie chiar bunul-sim\ firesc.

Pe c`nd Rusia preg[tea prin agen\ii s[i secre\i aceast[ criz[, ]n Rom`nia nu era dec`t un mic num[r de oameni, ]ndeob=te str[ini ori cel pu\in de origine str[in[, =i anume: bulgari, s`rbi =i greci, care luau parte la lucrarea de surpare a slavilor. Poporul rom`n]nsu=i, de=i avea interese de regulat, respingea orice solidaritate cu slavii.

C`nd a izbucnit ]n urm[ r[scoala din Bosnia =i Erzegovina, c`nd r[zboiul s-a declarat din partea s`rbilor =i muntenegrenilor, c`nd bulgarii au apucat armele, rom`nii au ]nceput s[-=i adune puterile =i s[ se preg[teasc[ pentru toate eventualit[\ile; nimeni ]ns[ nu cuteza s[ vorbeasc[ despre o ac\iune comun[ cu slavii de peste Dun[re =i Europa ]ntreag[ l[uda purtarea bine chibzuit[ a rom`nilor.

}n sf`r=it, Rusia se preg[te=te s[ declare r[zboi, =i Rom`nia str`mtorat[ trebuie s[ se hot[rasc[ ]ntr-un fel ori ]ntr-altul, deoarece ]nainte de a ]ncepe r[zboiul cu turcii, Rusia trebuia s[ biruie pe rom`ni.

Dac[ar fi putut s[fie vorba de o biruin\[cu armele, diploma\ii puterii de la miaz[noapte nu ar fi stat mult[vreme pe g`nduri; ei =tiau ]ns[ c[ cel dint`i foc desc[rcat asupra rom`nilor ar fi desp[r\it pe Rusia de Europa =i, chiar ]nainte de a fi dat lupte, ar fi pus ]n joc succesele r[zboiului. Era dar vorba de a birui pe rom`ni moralice=te, de a-i face s[capituleze chiar]nainte de cea dint`i ]mpu=c[tur[, de a-i ]njosi ]n fa\a lumii ce \inea la d`n=ii, de a-i izola fa\[de Europa.

}n vremea aceasta statul rom`n era mai puternic dec`t a fost vreodat[. Cinci milioane de rom`ni, uni\i]n virtutea con=tiin\ei lor na\ionale, gata de a aduce toate jertfele =i]nainta\i]n dezvoltare, stau

]mprejurul unui domn o=tean, ales cu voin\a tuturora =i,]n virtutea leg[turilor sale familiare =i a]ncrederii ce]nt`mpin[ ]n \ar[, dator a fi m`ndru. Patruzeci de mii de oameni, disciplina\i =i bine arma\i, stau gata de a intra cu b[rb[\ie]n lupt[, =i, dac[era vorba, alte patruzeci de mii se puneau al[turea cu d`n=ii, deoarece comorile \[rii rom`ne=ti sunt nem[surate, numai oameni s[fie, care =tiu s[ia din ele partea cerut[de]mprejur[ri.

}n sf`r=it, Europa st[ la o parte =i a=teapt[ s[ vad[ cum statul rom`n]n\elege misiunea spre care a fost re]ntemeiat, prive=te cu nedumerire la copilul s[u r[sf[\at =i, cel pu\in indirect,]l]ndeamn[s[fie b[rbat =i s[nu-=i piard[n[dejdea.

Ce putea s[fac[statul rom`n]n asemenea]mprejur[ri?

Cel mai firesc lucru ar fi fost ca, \in`nd seam[ de tratatul de la Paris, s[ ia ]n unire cu turcii parte la r[zboi, s[-i apere hotarele =i s[ r[m`n[ ]n toat[forma credincios misiunii formulate cu]nvoirea marilor puteri.

Oric`t de corect[ =i oric`t de potrivit[cu interesele poporului rom`n, o asemenea hot[r`re ar fi]nt`mpinat ]ns[ o vie rezisten\[ nu numai ]n \ar[, ci chiar =i ]n Europa. C`nd ru=ii]ncepeau un r[zboi pentru libertate, civiliza\ie =i pentru cruce, c`nd ru=ii ]naintau spre hotarele \[rii rom`ne=ti drept mandatari ai Europei, c`nd vorba era c[ tratatul de la Paris nu mai exist[, era aproape peste putin\[ a hot[r] pe rom`ni s[se uneasc[cu turcii os`ndi\i de lumea]ntreag[.

Cu toate acestea, a lupta]n unire cu ru=ii era un act de sinucidere. Un popor este o comoar[de puteri, pe care b[rba\ii de stat trebuie s[o sporeasc[=i orice lupt[ ]n unire cu slavii este o risip[de puteri. C`nd r[zboiul a izbucnit, rom`nilor nu le r[m`nea deci dec`t s[-=i p[streze puterile, multe pu\ine c`te erau, =i s[ a=tepte cu hot[r`re nestr[mutat[momentul c`nd nu vor mai putea evita lupta pentru interesele lor proprii.

M`ng`ierea noastr[e c[, atunci c`nd se discuta chestiunea atitudinii ce trebuia s[ observe Rom`nia, s-au g[sit]n \ar[destui oameni lumina\i, care s-au rostit l[murit contra Rusiei =i au pus]n vedere

tuturor principiul c[orice biruin\[a slavilor nu poate fi dec`t o nenorocire pentru rom`ni. A v[rsa cu toate acestea s`nge =i a jertfi averi pentru o asemenea biruin\[era un act de nebunie.

Dac[ ]n momentul izbucnirii r[zboiului, puterile statului rom`n ar fi fost ]ncredin\ate unui b[rbat de stat prev[z[tor, hot[r`t =i]ndr[zne\, f[r[ ]ndoial[rom`nii ar fi observat fa\[ cu ru=ii o atitudine rezervat[. Acesta era spiritul ce predomnea ]n \ar[. Erau ]n toate p[turile societ[\ii rom`ne oameni care urau pe turci =i iubeau pe ru=i, ori oameni care iubeau pe turci =i urau pe ru=i; ace=tia erau]ns[oameni izola\i, un partid rusofil ori unul turcofil n-a existat]n Rom`nia. Marea majoritate a rom`nilor avea bunul-sim\ firesc de a respinge at`t pe unii, c`t =i pe al\ii =i acest curent de neutral[rezerv[era at`t de puternic, ]nc`t nimeni nu]ndr[znea s[se rosteasc[ ]n public pentru turci ori pentru ru=i, ba chiar ministrul M. Kog[lniceanu, pe c`nd ]=i da silin\a s[ ob\in[ de la cartierul general rusesc gra\ia de a putea risipi s`ngele =i averea poporului rom`nesc pentru cauza slav[, g[sea c[ este oportun a declara ]n Camer[ =i Senat c[ rom`nii nu vor urma exemplul lui Dimitrie Cantemir, ci vor sta neutrali.

}nainte de a fi izbucnit r[zboiul, majoritatea rom`nilor era l[murit[asupra eventualit[\ilor ce vor putea s[urmeze din lupta ru=ilor cu turcii.

}ndeob=te se credea c[ru=ii vor birui din aceast[lupt[. Chiar aceia care mai aveau]nc[ ]ncredere]n r[m[=i\ele puterii osmane, nu sperau c[turcii vor birui, ci numai c[ei vor face ca ru=ii s[-=i pl[teasc[foarte scump biruin\ele. +i chiar cea mai de r`nd inteligen\[ putea s[ prevad[ c[, pl[tite scump ori ieftin, biruin\ele ru=ilor nu pot avea urm[ri, care nu jignesc dezvoltarea poporului rom`n.

Dac[Rusia,]n adev[r, s-ar fi m[rginit a se lupta numai pentru libertatea popoarelor de peste Dun[re, =i nu ar fi voit s[trag[pentru sine]ns[=i nici un folos din biruin\ele ei, rom`nii ar fi stat poate pe g`nduri =i s-ar fi]ntrebat dac[nu sunt cumva datori a se lupta =i d`n=ii pentru libertate =i religie. Oamenii serio=i nici atunci nu ar fi uitat,]ns[, c[ ]n luptele ce se]ncepeau nu era vorba de idei, ci de

existen\[. }ntre rom`ni =i slavi este o vr[jm[=ie fireasc[, ]n virtutea c[reia rom`nii nu au nici un interes de a dori ca slavii s[fie mai liberi dec`t cum sunt. Sute de ani rom`nii au fost, cel pu\in indirect, st[p`ni\i de turci; niciodat[ ]ns[, ]n curgerea veacurilor, turcii nu au pus ]n discu\iune limba =i na\ionalitatea rom`n[. Oriunde]ns[rom`nii au c[zut sub st[p`nirea direct[ori indirect[a slavilor, dezvoltarea lor fireasc[s-a curmat prin mijloace silnice. Dou[sute de ani s`rbii din Banatul Timi=oarei au terorizat pe rom`nii din Banat =i din |ara Ungureasc[; o sut[de ani rom`nii din Bucovina s-au luptat mereu cu rusnacii; p`n[ ]n ziua de ast[zi rom`nii din Serbia liber[ =i din Rusia pravoslavnic[ nu au dreptul, pe care l-au avut pretutindenea unde st[p`neau turcii, dreptul de a-=i]nfiin\a o =coal[=i o biseric[rom`neasc[. Astfel poporul rom`n nu are chiar nici dreptul de a dori ca statul otoman s[fie]nlocuit prin state slave. Un stat rom`n ]nconjurat de state slave poate s[ fie pentru vr[jma=ii poporului rom`n o iluziune pl[cut[; pentru rom`ni ]ns[ el este o nenorocire, care ne preveste=te un nou =ir de lupte, o nenorocire, pentru care nu ne m`ng`ie dec`t con=tiin\a tr[iniciei poporului rom`n =i n[dejdea de izb`nd[.

Rom`nii sunt destul de cumin\i spre a nu voi s[ se lupte contra dezvolt[rii fire=ti a st[rii de lucruri din Orient. Puterea osman[ se surp[ =i, mai-nainte ori mai t`rziu, va trebui s[fie]nlocuit[prin alta =i anume prin o putere slav[. Interesul rom`nilor cere ]ns[ ca aceast[ ]nlocuire s[ urmeze c`t mai t`rziu =i, pe c`t se poate,]n o vreme c`nd statul rom`n e preg[tit pentru rezisten\[. Era deci o nebunie a voi ca rom`nii ]n=i=i s[ verse s`nge =i s[jertfeasc[averi pentru ca]nlocuirea s[se fac[c`t mai cur`nd, o nebunie, de care rom`nii nu sunt capabili.

Foloase directe rom`nii nu puteau spera din o lupt[ contra turcilor. }ndependen\[, drepturi, sporiri teritoriale, toate acestea erau consecven\e ale st[rii de lucruri =i at`rnau de puterile europene. Ar fi trebuit s[fie foarte blajin rom`nul care ar fi cutezat c[ rom`nii pot s[ia ceva f[r[de]nvoirea Rusiei, =i c[Rusia poate s[ne dea ceva f[r[de]nvoirea puterilor, ba f[r[de a fi silit[de c[tre puteri.

Unde e]ns[b[rbatul politic care ar fi avut dreptul de a crede c[Rusia nu va c[uta s[trag[foloase din izb`nzile ei?

Sunt dou[sute de ani de c`nd Rusia ]nainteaz[ mereu spre miaz[zi; luptele ei orientale sunt o ]ntreag[ istorie =i acela care nu cunoa=te aceast[ istorie, ori care o cunoa=te =i nu \ine seam[ de ea, nu este un b[rbat politic =i nu are dreptul de a lua parte hot[r`toare la via\a politic[. C`nd a izbucnit r[zboiul, rom`nii au dovedit c[nu sunt lipsi\i de comuna capacitate de prevedere: to\i b[rba\ii politici din Rom`nia au prev[zut c[, dup[ r[zboi, Rusia va cere s[ i se retrocedeze Basarabia, =i at`t]n Camer[, c`t =i]n Senat, aceast[prevedere s-a exprimat]n termeni l[muri\i, f[r[ca un singur glas s[fi cutezat a se ridica spre a o pune la]ndoial[.

Nu prevederea politic[, nu con=tiin\a misiunii statului rom`n, nu bunul-sim\ firesc au lipsit b[rba\ilor de stat ai Rom`niei; le-au lipsit onestitatea, voin\a hot[r`t[=i]ndr[zneala b[rb[teasc[.

}ntr-o zi se r[sp`nde=te =tirea c[ o=tirile ruse=ti au trecut hotarele =i au c[lcat pe p[m`ntul rom`nesc =i c[ marele duce Nicolae, comandantul suprem al armatei din Europa, a adresat rom`nilor o proclama\ie,]n care]i nume=te “locuitorii rom`ni” =i le spune c[vine ca amic.

+tirea aceasta str[bate ca un fior toat[\ara; iar]n Bucure=ti, uli\ele =i localurile publice se umplu de oameni nedumeri\i. Nu este spaim[, nu este m`nie, nu este ]nsufle\ire, nu este un afect hot[r`t ceea ce cuprinde toate spiritele: este o z[p[ceal[febril[,]n care nimeni nu mai =tie ce este de f[cut, nimeni nu-=i mai poate da seama despre]nt`mpl[rile ce se petrec =i nimeni nu mai poate prevedea urm[rile lor. Oricine ]ns[, din aceast[ z[p[ceal[, r[m`ne cu impresia presim\irii unui =ir de fapte mari =i hot[r`toare, ba poate a unui =ir de nenorociri. Numai a doua zi lumea ]ncepe s[ judece =i s[ chibzuiasc[. Trecerea ru=ilor, de=i se putea prevedea, era o surprindere =i at`t aceast[surprindere, c`t =i modul ]n care s-a f[cut erau nega\iuni ale statului rom`n. F[r[de =tirea =i]nvoirea rom`nilor, ru=ii au c[lcat p[m`ntul rom`nesc =i, nemul\umi\i de a fi nesocotit astfel statul rom`n, ei mai]nt`mpin[ pe rom`ni ca pe ni=te simpli “locuitori”, spun`ndu-le cu toate acestea c[ vin ca amici. Asemenea dispre\ nu au mai ar[tat ru=ii dec`t fa\[cu Polonia =i asemenea amicie nu s-a mai pomenit dec`t]ntre Polonia =i Rusia.

Cetele de cazaci erau aproape de capitala \[rii, =i nu se =tia dac[rom`nii le vor ]nt`mpina cu arma]n m`n[, dac[ vor ]nainta cu ele spre Dun[re, ori dac[ se vor retrage ]nd`rji\i la ni=te locuri ad[postite; aceasta nu va s[zic[amicie, ci dispre\, =i marea majoritate a rom`nilor sim\ea c[ statul rom`n a fost luat peste picior.

Era]ns[ ]n \ar[un mic num[r de oameni care =tiau ce se petrece. Un ziar liberal, *Unirea Democratic[*, scria]n ziua c`nd \ara a fost c[lcat[ de o=tirile str[ine, din cuv`nt]n cuv`nt:

“Ru=ii au trecut Prutul! Acestea sunt cuvintele cu care oamenii se salut[unii pe al\ii”.

Alt ziar liberal, *Rom`nul*, pe c`nd z[p[ceala era at`t de mare, l[murea pe cititorii s[i asupra foloaselor materiale ce rom`nii vor putea s[trag[din trecerea o=tirilor ruse=ti prin \ar[.

Dup[vederile cercurilor politice, ale c[ror organe erau aceste dou[ziare, n[v[lirea o=tirilor ruse=ti]n \ar[era o]nt`mplare fericit[, dorit[ =i chiar preg[tit[ cu =tirea =i ]nvoirea rom`nilor.

+i,]n adev[r, guvernul rom`n pusese de mai-nainte la cale aceast[ trecere =i luase cu cel rusesc ]n\elegere pentru ]ncheierea unei conven\ii pe c`t se poate de]njositoare.

M`ng`ierea noastr[e c[, lu`nd hot[r`rea de a]ncheia o asemenea conven\ie, guvernul nu spera c[Senatul, acela=i Senat care l-a adus la putere,]l va ierta pentru aceast[hot[r`re. Guvernul sim\ea c[ ]n acest Senat e mai mult[ prevedere politic[ dec`t s[-=i poat[da]nvoirea la]ncheierea unei conven\ii]n care armata rom`n[ e luat[ peste picior =i statul rom`n se izoleaz[=i se pune la discre\ia Rusiei.

S-a dizolvat dar Senatul =i s-a ales]n prip[altul, care]n adev[r a =i votat conven\ia.

C`nd cetele de cazaci au trecut hotarele \[rii, noul Senat nu era ]nc[ constituit =i c`nd corpurile legiuitoare s-au]ntrunit spre a lua hot[r`re relativ la atitudinea \[rii fa\[ cu n[v[lirea o=tirilor ruse=ti, \ara era ocupat[ de aceste o=tiri, adun[rile na\ionale stau a=a-zic`nd sub tunurile ruse=ti, osta=ii rom`ni se retr[geau ca ni=te sibari\i din calea n[v[litorilor =i toat[lumea]=i pierduse bunul cump[t. Ru=ii nu

mai aveau a face cu un stat rom`n, ci cu o adun[tur[ de locuitori rom`ni, pe care surprinderea f[cut[cu =tirea =i]nvoirea guvernului lor]i lipsise de toat[energia.

La Foc=ani era locul unde armata rom`n[ trebuia s[ fie concentrat[ =i dac[ atunci c`nd ru=ii au trecut Prutul, patruzeci de mii de rom`ni arma\i ar fi stat la Foc=ani, Rusia nu ar fi cutezat s[ ia armata rom`n[peste picior, ori, dac[ar fi cutezat, lumea ar fi v[zut minunea cu ochii =i ar fi fost mul\umit[de pre\ul cu care ru=ii]=i pl[tesc]ndr[zneala. Atunci statul rom`n ar fi putut negocia cu Rusia. Guvernul rom`n luase]ns[ ]n\elegere cu cel rusesc ca armata rom`n[ s[ nu fie niciodat[ ]n dosul celei ruse=ti, ca niciodat[ s[ nu ocupe pozi\ii din care ea devine o primejdie serioas[ pentru opera\iunile celei ruse=ti; luase ]n\elegere ca armata rom`n[s[nu fie aruncat[ ]n cump[na hot[r`rilor. }ndat[ ce ru=ii au ]naintat peste linia Foc=ani — Gala\i, f[r[ ca s[ aib[ pe rom`ni]n dosul lor, negocierea cu Rusia era o curat[comedie.

O singur[putere mai r[m`nea pe care statul rom`n mai putea s[pun[temei: voin\a Europei.

Ast[zi e lucru dovedit c[, f[r[de]nvoiala Europei, ru=ii nu pot, ori cel pu\in nu cuteaz[s[fac[nimic =i, de aceea, drepte, patriotice erau cuvintele pentru care b[rba\ii de stat mai prev[z[tori au cerut]n Camer[=i Senat ca, dup[toate cele petrecute, Rom`nia s[nu]ncheie nici un fel de conven\iune cu Rusia, ci s[-=i pun[toat[ ]ncrederea, nu]n Rusia, ci]n convingerea c[Rusia nu va cuteza s[nesocoteasc[principiile civiliza\iei moderne =i s[calce drepturile unui popor ce se pune sub ocrotirea Europei.

Dar guvernul =i majorit[\ile create]n Camer[=i Senat au nesocotit aceste cuvinte =i conven\uinea s-a]ncheiat. Aceast[conven\iune era un act de capitula\iune.

De c`nd \inem minte ]nt`mpl[rile petrecute pe fa\a p[m`ntului, nu s-a mai pomenit afar[ de polonezi, nici un popor care s[ fi dat altui popor voie de a trece peste p[m`ntul s[u spre a se r[zboi cu al treilea, f[r[ca]nsu=i s[ia parte la lupt[. Mircea, +tefan, Mihai =i al\i domni adeseori au dat vreunuia dintre vecini voie de a trece prin \[rile lor;

totdeauna]ns[ace=ti vecini le erau fra\i de arme. De asemenea, Prusia]n mai multe r`nduri a fost silit[a se alia cu francezii =i a le da voie s[treac[; prusienii s-au luptat]ns[al[turea cu francezii. Este o mare nenorocire ca un popor s[fie silit a se lupta contra intereselor sale; este]ns[o nenorocire, numai o nenorocire, urmat[din raporturile de puteri; aceea ce s-a f[cut]n conven\iunea]ncheiat[cu Rusia e]ns[mai mult dec`t o nenorocire, este o renun\are la tot ce d[ unui popor dreptul de a fi. Am fi ]n\eles ca ru=ii s[ intre ]n \ar[ =i rom`nii s[-i primeasc[bine ca pe ni=te alia\i, am fi]n\eles ca ru=ii s[intre =i rom`nii s[ nu fac[ nimic, am fi ]n\eles ca guvernul s[ ]ncheie o conven\ie cu comandantul trupelor ruse=ti; c`nd]ns[chiar corpurile legiuitoare au votat o conven\ie, a c[rei premis[era condi\iunea ca rom`nii s[ nu ia parte la r[zboi, Rusia, =i ]ndeob=te slavii, au putut striga Europei: iat[ poporul at`t de fudul la picioarele noastre.

}ncheierea conven\iei de la 4 aprilie a fost, pentru ca s[nu zicem o v`nzare, o gre=eal[ at`t de mare,]nc`t nu putea fi reparat[ dec`t prin o nou[gre=eal[.

+i,]n adev[r, numaidec`t dup[ ]ncheierea acestei conven\iuni, at`t]n armat[, c`t =i ]n \ar[, a ]nceput a se pronun\a dorin\a de a lua parte la lupt[; fie cu ru=ii, fie cu turcii, cu oricine =i contra oricui, rom`nii voiau s[se bat[, nu pentru ca s[c`=tige ceva, ci pentru ca s[spele pata ce-=i sim\eau pe frunte, s[salveze onoarea na\ional[pierdut[ ]n conven\iune =i s[dea t[rie con=tiin\ei na\ionale.

Rom`nii nu aveau ]ns[ voie de a se lupta; Rusia voia tocmai ca pata s[ r[m`n[pe fruntea lor, ca onoarea s[le fie pierdut[=i ca con=tiin\a na\ional[s[le fie sl[bit[=i, dac[ ]ngerul ocrotitor al Rom`niei nu ar fi pus pe Osman Pa=a la Plevna, p`n[ast[zi rom`nii ar sta ru=ina\i =i c[lca\i ]n picioare fa\[ cu lumea am[git[. Acela=i ]ng`mfat mare Duce, care numise pe rom`ni “locuitori rom`ni”,]n urm[i-a rugat s[-i dea ajutor. Dac[cel pu\in atunci guvernul rom`n nu ar fi =tiut de ce e vorba, s-ar fi mul\umit cu rolul nedemn pe care l-a jucat =i ar fi l[sat ca \ara s[plece pe calea ce-i croise bunul-sim\; el]ns[a gr[bit s[protesteze ori, mai exact, s[abuzeze de ner[bdarea \[rii =i a

trimis oastea rom`n[ peste Dun[re, pentru ca prin faptele ei viteje=ti s[ se reabiliteze =i cu s`ngele rom`nilor s[spele p[catele sale.

R[zboiul a fost norocos. Norocul]ns[nu consista]n aceea c[rom`nii au biruit, ci ]n aceea c[ ei au dovedit lumii c[ sunt adev[ra\i urma=i ai sfr[bunilor lor; biruin\a, ca biruin\a, a fost o nenorocire pentru d`n=ii.

}ndat[ce s-au sim\it biruitori, aceia=i ru=i, care ceruser[ajutorul rom`nilor, au]nceput a fi insolen\i fa\[cu fra\ii lor de arme =i a cere drept r[splat[a biruin\ei o bucat[din vatra \[rii, prin al c[rei ajutor au ajuns la biruin\[.

Numai acum s-au adeverit prevederile acelora care au cerut ca Rom`nia s[ nu ]ncheie nici un fel de conven\ie cu ru=ii, ci s[ r[m`n[rezervat[=i preg[tit[de r[zboi p`n[ ]n momentul c`nd]ncheierea p[cii se va pune]n discu\iune, care au cerut ca rom`nii s[-=i pun[toat[n[dejdea]n Europa, s[nu aib[ ]ncredere]n Rusia =i s[nu pun[nici un temei pe vorbele ei, deoarece ea ne este =i trebuie s[ne fie vr[jma=[.

}n tot cursul r[zboiului, purtarea ru=ilor fa\[cu rom`nii a fost, cel pu\in ]n form[, destul de cuviincioas[; nu ]ns[ pentru c[ se sim\eau lega\i prin conven\iunea de la 4 aprilie, ci fiindc[ se temeau de puterile europene, voiau s[ evite orice ocazie pentru amestecul vreuneia dintre d`nsele =i avea interes de a evita orice conflict. Conferin\a de la 4 aprilie nu era pentru d`n=ii dec`t un act de]njosire pentru rom`ni =i un mijloc foarte comod spre a ]nconjura orice conflict privitor la Rom`nia, prin fraza: Tot ce facem, facem cu]nvoirea rom`nilor. }ndat[ ce ei au ajuns la biruin\[, nu mai aveau nevoie de aceste considera\iuni =i s-au ar[tat pe fa\[ ca vr[jma=i ai rom`nilor.

Numai acum politicii nepricepu\i au]nceput s[ ]n\eleag[pentru ce a]ncheiat Rusia conven\ia din 4 aprilie =i pentru ce nu voiau s[dea rom`nilor dreptul de a lua parte la r[zboi. Dac[, dup[ faptele de la Grivi\a =i de la Rahova, ru=ii s-au purtat fa\[ cu rom`nii cum s-au purtat, ne putem]nchipui cum s-ar fi purtat atunci dac[rom`nii nu s-ar fi reabilitat prin faptele mari =i s`ngeroase, ci ar fi r[mas p`n[ ]n sf`r=it precum]i]nf[\i=ase conven\ia din 4 aprilie. Vai ar fi fost =i amar de d`n=ii.

Dar acesta era momentul]n care rom`nii trebuiau s[-=i arate b[rb[\ia; pentru acest moment ar fi trebuit s[-=i p[streze puterile pe care le-au risipit pe c`mpiile Bulgariei.

C`nd a cutezat generalul Ignatieff s[ cear[ Basarabia? Atunci c`nd turcii erau birui\i, c`nd Europa privea z[p[cit[ cum o=tirile ruse=ti se apropie de Constantinopol, c`nd comorile Rom`niei p[reau secate =i armata rom`n[risipit[=i sc[zut[la jum[tate, atunci c`nd Rusia se credea atotputernic[; nici atunci]ns[, chiar nici atunci nu a primit r[spunsul pe care-l dorea, =i]ncercarea lui a r[mas o ru=inoas[neizbutire.

Chestiunea retroced[rii Basarabiei este o parte a chestiunii orientale. Nici un b[rbat politic serios nu se]ndoia c[, mai cur`nd ori mai t`rziu, Rusia va c[uta s[c`=tige ce a pierdut la anul 1856 =i, c`nd a izbucnit criza oriental[, eventualitatea retroced[rii Basarabiei a]nceput s[fie discutat[. Ce-i drept,]nainte de a fi declarat r[zboi, Rusia a declarat c[nu voie=te s[fac[achizi\iuni teritoriale =i a =tiut s[acopere]ntreprinderea sa cu aparen\a unui mandat european; nimeni]ns[, cunosc`nd istoria celor din urm[dou[veacuri, nu putea crede c[Rusia nu va c[uta s[fac[cu toate aceste achizi\iuni teritoriale =i]ndeosebi c[va renun\a la Basarabia.

Pentru rom`ni, chestiunea retroced[rii Basarabiei era pus[ afar[ de toat[ discu\iunea. Chiar dac[ ar fi trecut cu vederea importan\a istoric[, economic[ =i strategic[ a acestei r[m[=i\e din vatra Moldovei, rom`nii nu puteau uita c[Europa le-a]ncredin\at-o =i c[nu se poate un pre\, cu care le-ar fi iertat s-o]nstr[ineze.

Guvernul rom`n, cu toate acestea, era hot[r`t s[-i dea]nvoire pentru retrocedare. Dovad[despre aceasta e conven\ia de la 4 aprilie care,]ntr-un articol foarte echivoc, atinge chestiunea f[r[de a cuteza s[o l[mureasc[. Dac[guvernul nu ar fi crezut c[Rusia voie=te s[ajung[la reanexarea Basarabiei, el nu ar fi atins]n conven\ia de la 4 aprilie chestiunea; iar dac[ar fi fost hot[r`t a nu ceda Basarabia, numaidec`t la]nceputul r[zboiului ar fi dat ocaziunea pentru deplina l[murire a chestiunii.

Niciodat[Corpurile legiuitoare nu ar fi votat conven\iunea dac[ea nu ar fi \inut un articol,]n care Rusia p[rea obligat[de a nu cere s[i se retrocedeze Basarabia; acest articol]ns[, ca]ntreaga conven\ie,]ntruc`t o oblig[ pe Rusia, nu era dec`t o iluzie de=art[.

Chiar nici un articol mai pu\in echivoc,]n care Rusia s-ar fi obligat anume a nu cere s[i se retrocedeze Basarabia, nu ar fi putut s[fie pentru statul rom`n destul[ garan\ie, deoarece mai ales Rusia niciodat[ nu se simte legat[ prin cuvinte ]n dosul c[rora nu sunt destule baionete. Singura garan\ie ce le mai r[m`nea rom`nilor era voin\a puterilor europene ca Basarabia s[ r[m`n[ ]n posesiunea statului rom`n. }n zadar o ar fi luat Rusia; ]n zadar i-o am fi dat noi; la urma urmelor tot puterile europene aveau s[ hot[rasc[ a cui s[ fie. Nou[ nu ne r[m`nea dec`t s[ dovedim lumii c[ suntem vrednici de a o st[p`ni =i =tim s[p[str[m p[m`ntul ce ni s-a]ncredin\at. Vorba nu era dac[avem s[pierdem ori s[nu pierdem Basarabia; vorba era s[ne p[str[m demnitatea, s[ne ar[t[m vrednici de]ncrederea popoarelor de la apus, s[nu o pierdem din vina noastr[, s[nu renun\[m de bun[voie, s[nu o vindem.

Guvernul privea chestiunea dintr-un punct de vedere]n aparen\[mai practic =i voia ca s[o lase nel[murit[. Dup[p[rerea lui, Rusia dispunea]n Orient, puterile mari]i d[duser[mandat =i nimeni nu mai \inea la principiul ca Rusia s[r[m`n[ departe de la gurile Dun[rii; Rom`nia dar, de voie, de nevoie, trebuia s[piard[Basarabia =i prin urmare era mai bine s[o piard[de bun[voie =i s[trag[din str`mtoarea ei foloasele pe care le poate.

Astfel se prezint[chestiunea]n conven\ia de la 4 aprilie.

Rusia nu voia s[o l[mureasc[fiindc[se temea de noi complica\iuni; iar guvernul rom`n nu cuteza s[o l[mureasc[fiindc[era alc[tuit din oameni lipsi\i de b[rb[\ie =i voia s[-=i p[streze o porti\[din dos.

Pentru Rusia conven\ia de la 4 aprilie era o am`nare foarte comod[ a discu\iunii pe ni=te timpuri ]n care diploma\ii ruse=ti puteau s[ fie mai ]ndr[zne\i; iar pentru partea de bun[-credin\[ =i naiv[ a publicului rom`n ea era o garan\ie a integrit[\ii teritoriului rom`n.

B[rba\ii politici mai serio=i numaidec`t ]nainte de votare au declarat ]ns[ c[ pentru d`n=ii aceast[conven\iune nu are nici o valoare, deoarece chiar dac[Rusia ne-ar garanta integritatea teritoriului fa\[cu un inamic]nc[necunoscut,]ntrebarea e cine ne-o garanteaz[fa\[cu Rusia. Nu ne-o putea garanta dec`t Europa =i dac[ nici Europa nu ne-o garanta, nu ne r[m`nea dec`t s[pred[m Basarabia. Astfel conven\iunea era un act primejdios ori cel pu\in de prisos, deoarece,]n cel mai bun caz, ne]ns[rcina cu o mul\ime de sacrificii f[r[de a ne da un singur folos, pe care nu l-am fi avut =i]n lipsa ei.

Aceste aprecieri erau at`t de adev[rate, ]nc`t chiar =i dup[ce Rusia numai]n urma ajutorului primit de la rom`ni a ajuns la biruin\[, diploma\ii ru=i au]nceput negocierile de pace cu chestiunea retroced[rii Basarabiei.

C`nd generalul Ignatieff a venit la Bucure=ti ca s[ fac[ presiune asupra poporului rom`n, el nu sta fa\[numai cu]ndatorirea \arului de a respecta integritatea teritoriului rom`n, ci mai avea ]naintea sa un popor reabilitat ce-=i rec`=tigase simpatiile popoarelor de la apus, mai avea]naintea sa cuvintele de laud[rostite de c[tre \arul Alexandru I, mai avea]naintea sa faptele prin care rom`nii au c`=tigat un drept, dac[nu la recuno=tin\[, cel pu\in la respectul poporului rusesc; cu toate acestea, el nu s-a sfiit a m[rturisi c[crede pe poporul rom`n destul de netrebnic spre a vinde o parte din vatra \[rii sale.

El a primit r[spunsul ce i se cuvenea: opozi\ia rom`nilor a fost at`t de hot[r`t[, ]nc`t chiar =i guvernul a trebuit s[se]ncredin\eze c[sunt lucruri care]n Rom`nia nu se pot face, s[ se supun[ cererii publice =i s[ schimbe politica sa echivoc[ cu una mai hot[r`t[.

Acum =i numai acum guvernul a acceptat politica bazat[pe]ncredere]n bun[voin\a marilor puteri de la apus, politica, care b[rba\ii politici mai serio=i o sus\ineau]nainte de izbucnirea r[zboiului =i mai ales cu ocaziunea discut[rii conven\iei de la 4 aprilie.

Acum]ns[era prea t`rziu.

Conven\ia de la 4 aprilie a fost un act izvor`t din ne]ncrederea rom`nilor]n puterile de la apus. }ndeosebi pentru Englitera, Fran\a,

Austro-Ungaria,]ncheierea acestei conven\ii este un p[cat, pe care rom`nii vor trebui s[-l isp[=easc[.

}n urm[, rom`nii au luat parte la r[zboi =i au dovedit lumii c[ sunt un popor trainic =i vrednic de ]ncredere. Nu ]ns[ ]n asemene ]mprejur[ri, nu d`nd ajutor ru=ilor str`mtora\i trebuiau s[ dea rom`nii aceast[dovad[=i]ndeosebi Englitera, Fran\a =i Austro-Ungaria, de=i recunosc virtu\ile o=tenilor rom`ni, nu vor ierta pe rom`ni pentru p[catul de a fi contribuit at`t de mult la biruin\a ru=ilor.

Ast[zi Rom`nia st[ ]naintea Europei]ntrunite]n Congres.

Acest Congres are s[reguleze Orientul potrivit cu interesele deosebitelor puteri europene =i aceast[regulare s-ar fi f[cut cu mai mult[lesnire, dac[ru=ii nu ar lua parte la Congres ca biruitori, ci ca birui\i. Ar fi biruit ru=ii =i f[r[ajutorul rom`nilor, ar fi biruit poate chiar contra rom`nilor; acea Rusie]ns[care ar fi biruit f[r[de ajutorul rom`nilor, acea Rusie nu ar fi at`t de st[ruitoare ca =i aceea care ast[zi st[fa\[cu Europa.

}n zadar! Rom`nii au dovedit c[sunt un popor plin de putere, dar un popor care dispune de puterile sale]n contra intereselor sale =i]n aceea=i vreme]n contra intereselor europene; el st[ ]naintea Congresului ca]naintea judec[torilor s[i.

Dou[sute de ani sunt de c`nd Rusia ]nainteaz[ mereu spre miaz[zi, dou[ sute de ani lumea musc[leasc[ =i cea musulman[ se afl[ ]n lupt[ necurmat[ =i, acum, c`nd se apropie timpul ca s[se curme lupta]ntre musulmani =i muscali =i s[ ]nceap[o alt[lupt[ ]ntre muscali =i lumea modern[, noi, poporul pe care lumea modern[ne-a ales de reprezentant al s[u, ne-a r[sf[\at, ne-a leg[nat]n cele mai]ndr[zne\e iluziuni, noi am v[rsat s`nge =i am jertfit averi spre a face ca ru=ii s[ ]nainteze la por\ile Constantinopolului =i ca lupta ]ntre ei =i lumea modern[ s[ urmeze c`t mai cur`nd.

Au trecut o sut[de ani de c`nd Austria se preg[tise pentru lupta pe care o prevedea]nc[acum o sut[=i cincizeci de ani =i ast[zi simte la hotarele de la r[s[rit un popor ce se nume=te latin =i totu=i e capabil de a se lupta contra intereselor civiliza\iei latine =i pentru biruin\a lumii musc[le=ti.

Abia dou[zeci de ani au trecut de c`nd Europa biruitoare a ]ncredin\at poporului rom`n paza gurilor Dun[rii pun`ndu-l st[p`n pe Basarabia =i cre`ndu-i o pozi\ie spre a se putea dezvolta =i spre a aduna puteri pentru o lupt[ contra Rusiei, =i ast[zi rom`nii stau]naintea Europei =i cer drepturi pe baza titlurilor c`=tigate la Plevna =i la Rahova, stau ca alia\i ai ru=ilor]naintea acelora pentru care biruin\ele Rusiei au fost ni=te izvoare de nedumerire.

Dar dovad[sunt faptele petrecute c[nu poporul rom`n e vinovat. El de la ]nceput p`n[ ]n ziua de ast[zi a fost p[truns de misiunea sa, =i singura lui vin[ar fi c[s-a supus necesit[\ilor, pe care cu voie ori f[r[de voe le-a creat guvernul. Aceast[vin[e]ns[o dovad[despre spiritul de disciplin[al romanilor. Rom`nii nu puteau s[ creeze Europei noi greut[\i. }ndat[ ce ru=ii au trecut hotarele =i guvernul rom`n se pusese la dispozi\iile Rusiei, rom`nilor nu le r[m`nea dec`t s[fac[ce au f[cut totdeauna: s[decline orice r[spundere, s[protesteze =i s[renun\e de bun[voie.

+i ast[zi chestiunea e pus[cum a fost de la]nceput. Rom`nii pot s[ piard[ Basarabia =i pot chiar s[ c`=tige]n schimb Dobrogea; at`rn[de la]nvoirea puterilor europene; ei]ns[nu vor pierde din vina lor, nu vor renun\a, nu se vor lep[da de tradi\iile lor, ci vor urma pe calea croit[de veacuri.

Chestiunea rom`n[ e o chestiune european[, =i dac[ puterile europene ar sacrifica interesele Rom`niei, ar nesocoti interesele lor proprii; acesta e rezultatul faptelor istorice expuse]n aceast[dare de seam[. De dou[sute de ani b[rba\ii de stat din imperiul Habsburgilor mereu se preg[tesc s[ ]nt`mpine eventualitatea care ast[zi e un fapt ]mplinit; dac[ ast[zi Austro-Ungaria ar consim\i ca Rusia s[ fac[ din nou pasul spre Dun[re, ea trebuie s[ renun\e at`t la Bucovina, c`t =i la pozi\iile ce ocup[ ]n linia Carpa\ilor, deoarece interesele, ]n virtutea c[rora a luat ]n st[p`nirea sa aceste pozi\iuni, nu ar mai fi legitime. Austro-Ungaria ar trebui s[renun\e la misiunea ce de dou[sute de ani caut[a]mplini]n Orient, pentru ca s[poat[sacrifica Basarabia. +i fa\[cu Rusia, Austro-Ungaria reprezint[interesele societ[\ii moderne.

Dac[cu toate acestea congresul ar ceda st[ruin\elor Rusiei =i ar sili pe rom`ni s[ se retrag[ din Basarabia, rezolvarea definitiv[ a chestiunii va r[m`ne am`nat[ p`n[la un r[zboi viitor,]n care Rusia va fi biruit[, iar nu biruitoare.

9, 22, 24 =i 27 iunie 1878

CUPRINS

["+TIM PREA BINE..."]

+tim prea bine c[p[n-acum guvernan\ii no=tri nu au nici o idee clar[despre ceea ce trebuie s[fac[ ]n Dobrogea. +tim de ex. c[ ]n\elepciunea guvernamental[a=teapt[ca englezii s[organizeze Ciprul, austriecii, Bosnia =i Her\egovina, Rusia, provinciile din Asia mic[=i apoi s[ ]ntrebe prin agen\ii s[i diplomatici ce au f[cut aceste trei puteri, pentru ca apoi =i guvernul nostru s[fac[un conglomerat eclectic de m[surile cele mai diverse, a c[ror binefaceri s[le reverse cu de prisos asupra popula\iunilor Dobrogei. Deocamdat[ministerul mai are =i alt proiect *]n petto*. Mai mul\i bancheri din Viena ar fi propus s[cumpere p[m`nturile, numite ale statului, din Dobrogea =i s[le parceleze]ntre evrei, adic[s[agricolizeze evreii precupe\i din \ar[.

Nu ne]ndoim c[ ]nd[r[tul acestei agricoliz[ri mai sunt =i inten\ii politice ale unei mari puteri, care]n virtutea]mprejur[rilor devine din zi]n zi mai favorabil[at`t statului rom`n al Dun[rii c`t =i propriilor sale pupula\iuni rom`ne. Aceast[putere e Austria. De pe c`nd ]nc[ gurile Dun[rii =i Dobrogea erau turce=ti s-a f[cut =i repetat adesea cererea c[tre }nalta Poart[ de-a ]ncuviin\a colonizarea deltei cu supu=i austrieci, ceea ce Poarta a refuzat cu st[ruin\[. |inta politicii austriece de-a se ]ntinde cel pu\in cu influen\a sa politic[ de la Adriatica p`n[la Marea Neagr[, necesitatea de pie\e orientale pentru desfacerea m[rfurilor sale, teama just[de precump[nirea elementelor slavone=ti, toate acestea sunt armonizabile cu instinctul de conservare al neamului rom`nesc =i av`nd con=tiin\a limpede despre rolul modest ce suntem meni\i a juca]n istoria acestei lumi, din cauza izol[rii noastre depline

de celelalte popoare romanice, e lesne de]n\eles c[reazemul nostru viitor va fi o putere mai pu\in exclusiv[dec`t Rusia, care cu vrerea lui Dumnezeu =i a=a fiind scris ]n cartea sor\ii, ajung`nd st[p`n[ pe Basarabia, bun[oar[, a =tiut s[ scoat[ p`n[=i din biseric[limba rom`neasc[, de=i pravoslavia ar trebui s[ =tie c[ un asemenea lucru e cu des[v`r=ire anticanonic =i necre=tinesc. Nu e vorb[, patriarhatul ecumenic al Constantinopolului a f[cut tot astfel, biserica roman[a urmat aceea=i cale, dar urm[rile sunt cunoscute. Cu toate protestele ei =i opunerea patriarhatului ecumenic, preo\ii *greci*, sfin\ii Metodie =i Cyrill au introdus limba slavon[la cre=tinatele na\ii slave, iar scaunul roman a avut =i mai grele]nfr`ngeri, ]n special Luther, a introdus ]n biseric[ limba na\ional[. +i aceast[ respectare a limbii na\ionale ]n biseric[ e nu numai permis[, ci este de-a dreptul un postulat al *Noului Testament*. Na\iile care nu-l respect[ ar trebui s[ =tearg[ din calendarul lor s[rb[toarea *Cobor`rii Sf. Duh* asupra apostolilor, care]n frumoasa concep\ie a *Noului Testament* pluti]n *limbi de foc* asupra lor, ar[t`nd c[ ]n multe limbi vorbe=te *spiritul Sf`nt* al]ng[duirii cre=tine=ti =i al iubirii aproapelui.

E cunoscut c[dup[*cobor`re* apostolii au =tiut toate limbile p[m`ntului. Pomenim]n treac[t c[noi rom`nii ]n special am fost ]n to\i timpii un model de toleran\[ religioas[. Episcopiile at`rn[toare de scaunul papal al Siretului (mai t`rziu al Bac[ului) =i al Milcovului pentru ca f[r[ sup[rare a armenilor =i evreilor ]n \[rile noastre, libertatea de cult, garantat[ acestora prin anume chrisov de c[tre +tefan cel Mare, desele raporturi ale episcopilor catolici despre des[v`r=ita toleran\[=i respectul dovedit pentru cultul apusean de c[tre popor, boieri =i domn (la s[rb[tori mari Vod[=i boierii luau parte la serviciul divin din bisericile catolice) toate acestea dovedesc c[— cel pu\in]n aceast[privin\[— n-am f[cut niciodat[ceea ce dorim s[nu ni se fac[nou[. E dar sigur c[ ]n urma izol[rii noastre]ntre elementele str[ine, acela din ele ne va p[rea mai preferabil =i st`lp mai bun de reazem pentru zile grele care respect[individualitatea noastr[, altfel]ndestul de inofensiv[=i tolerant[.

Cine ne alung[limba din biseric[=i din instruc\ia educativ[(a =colilor elementare =i secundare), cine nu ne las[s[fim ceea ce suntem, a rupt-o cu con=tiin\a noastr[na\ional[=i cu simpatiile noastre intime, oric`t de bune ar fi rela\iile lui interna\ionale cu statul nostru. Numai o sect[ f[r[ de patrie =i f[r[ de sim\ istoric, numai cet[\enii liberi, egali =i ]nfr[\i\i ai universului ]ntreg, numai republica universal[, reprezentat[ la noi prin urma=ii fanario\ilor, C. A. Rosetti =i a. au putut da m`n[de ajutor unui element str[in, a c[rui tendin\[este nimicirea noastr[na\ional[.

Am permis acestea nu pentru a repeta dreptele]nvinuiri contra republicanilor de la guvern, c[ci lucrul e =tiut de toat[lumea =i abia mai are nevoie de a fi repetat; dar pentru a ar[ta c[,]ntruc`t interesele Austro-Ungariei =i Rom`niei sunt armonizabile, neating`ndu-se nici una din r[d[cinile existen\ei noastre, buna]n\elegere =i o sincer[simpatie, bazat[pe reciprocitatea intereselor, e nu numai cu putin\[, ci chiar foarte probabil[pentru viitor.

A=adar n-am avea nimic de zis]n contra unei apropieri]n rela\iunile statului nostru cu statul austriac. Lucrul]ns[de care ne e team[este c[guvernul radical, f[r[experien\[=i f[r[cuno=tin\a lucrurilor dup[cum]l cunoa=tem,]n loc de a armoniza interesele Austriei de la gurile Dun[rii cu ale noastre, s[nu ne strice =i mai r[u, f[c`ndu-i acele promisiuni care nu va fi ]n stare s[ le \in[, c[ci ]mprejur[rile din Dobrogea sunt departe de a fi at`t de l[murite de cum li se par capetelor seci de la noi.

Compar`nd ]nceputurile tuturor statelor, observ[m la cel dint`i pas un lucru ce se repet[aproape]n mod identic la toate =i pretutindenea. Teritoriul]ntreg ocupat de un popor se prive=te ca apar\in`nd statului. A=a sub regii romani =i la ]nceputul republicii tot p[m`ntul era considerat ca fiind al statului. Ceea ce aveau cet[\enii romani era numit *posesiunea* bunurilor imobile. }n vechiul stat germanic lucrul st[tot astfel. *Speculum saxonicum* =i mai t`rziu *Schwabenspiegel* p[streaz[ ]n ordinea feudalit[\ii urmele unui drept originar, conform c[ruia tot teritoriul era al statului, iar oamenii liberi st[teau dup[o deosebit[ordine]n leg[tur[cu capul suprem al statului, cu]mp[ratul.

}n cronicile rom`ne=ti ne ]nt`mpin[asemenea memorabila fraz[: La]nceput tot p[m`ntul \[rii era p[m`nt domnesc. }n \[rile slave, lucrul e acela=i de=i poate sub alt[form[... c-un cuv`nt, originea propriet[\ii imobilitare e pretutindenea conferit[ de stat pentru servicii anumite, mai cu seam[ r[zboinice. }n acela=i spirit se aplica la noi bun[oar[ p`n[mai ieri-alalt[ieri, adic[p`n[ la introducerea orbeasc[ a codului Napoleon, ]mp[r\eala de p[m`nt]ntre membrii unei comunit[\i r[ze=e=ti care descindea adesea de-a dreptul dintr-o singur[familie. Precum C[nte=tii, B[l=e=tii, Sturze=tii nu sunt dec`t membrii unei familii r[s[rite din b[tr`nul Conta, Bal=, Sturza, tot a=a Bucure=tii nu sunt dec`t membrii familiilor lui Bucur, Stoene=tii ai lui Stoian, Flore=tii ai lui Florea s. a. m. d. Se ]n\elege c[ ]ntre membrii egali ]ndrept[\i\i ai unei familii, care s-a ]nmul\it la 3-400 de in=i, trebuie s[ existe un alt drept de mo=tenire dec`t acolo unde originea propriet[\ii era cu totul alta,]nc`t totalitatea mo=iei r[ze=e=ti era privit[ ca apar\in`nd personalit[\ii juridice absolute a b[tr`nului cut[ruia ori cut[ruia, iar membrii acelei personalit[\i juridice, ]nrudi\i de-a dreptul =i r[s[ri\i dintr-o mam[ =i dintr-un tat[ aveau p[rticelele lor de p[m`nt]n *posesiune numai.*

Aceast[explicare lung[a fost de nevoie pentru a l[muri c[rom`nii, ocup`nd noua provincie, s[nu procedeze]n mod barbar, apuc`nd =i st`rpind r[d[cina existen\ei economice a popula\iunii, s[nu cread[c[ceea ce se nume=te p[m`nt al statului e ]ntr-adev[r al statului, c[ci acolo proprietatea e ]n acel stadiu genetic, ]n care statul e privit ca personalitatea abstract[, a c[rui proprietate e teritoriul ]ntreg, pe c`nd elementele propriet[\ii individuale sunt reprezentate sub forma posesiunii, conferite de stat pentru servicii ost[=e=ti. E caracteristic pentru statele primitive, c[numai persoane abstracte pot fi proprietare]n sensul dreptului nostru civil: adic[biserica =i statul. }n fapt[, lucrul st[astfel: ale statului rom`n sunt numai acele locuri care nu sunt ale nim[nui, *res nullius;* or unde ]ns[ se ive=te un posesor fie colectiv, fie individual, la intrarea steagului rom`n]n acea \ar[, el devine proprietar pe ceea ce posed[, r[m`n`nd a se regula numai *modus vivendi* pe propriet[\ile colective (p[=uni, c[=le, etc.).

Astfel numai s-ar realiza de la cel dint`i pas ]n Dobrogea un progres real ]n via\a juridic[ a poporului. Dar a procedea ]n mod *barbar*, a lua vorba turceasc[ de proprietate a statului ]n ]n\elesul strict =i definit al propriet[\ii private a statului, precum st[ lucrul la noi ]n Rom`nia, a deposeda turci, t[tari, rom`ni =i bulgari pentru a parcela p[m`ntul lor, c`=tigat cu sudori =i cu s`nge, la coloni=ti, ar]nsemna a-=i atrage de la]nceput ura popula\iunilor, ba a ajunge la conflicte s`ngeroase chiar. Elementele turanice din Dobrogea ne trebuiesc tocmai pentru c[nu sunt slave. Ele trebuiesc cru\ate, trebuie s[se simt[ ]n patria lor veche, dar]ntr-o mai bun[stare, sub o mai bun[administra\ie. Cum c[prin aceasta slavii de acolo n-ar fi nedrept[\i\i, se]n\elege de sine.

Din nefericire, superficialitatea =i posp[iala]n toate a radicalilor, cunoscuta lor lips[de respect pentru orice rezultat al unei dezvolt[ri istorice, cultura lor mai mic[dec`t a lucr[torilor de r`nd din apus, ne dau =i acum ca totdeauna o rea prevestire despre modul barbar]n care vor proceda. Dea Dumnezeu s[ne]n=el[m noi =i s[fie ei mai buni de cum]i cunoa=tem.

Acum venim iar la punctul de la care am pornit. Numai pe locurile acelea, care nu sunt *]ntr-adev[r* ale nim[nui, s-ar putea a=eza colonii. Auzim c[lumea noastr[oficial[e]nc`ntat[de propunerea bancherilor de la Viena =i c[guvernan\ii no=tri a=teapt[proiectele de organiza\ie ale Angliei, Rusiei =i Austriei pentru *a aranja* administra\ia Dobrogei, care ar avea a se face de o comisie de diurna=i.

P[rerea noastr[este alta. Ar trebui trimis un om cu foarte]ntinse cuno=tin\e administrative, financiare =i economice,]nzestrat cu puteri discre\ionare, care s[unifice]ncet-]ncet \ara cu patria mum[. +i ar trebui s[fie un om mai]n v`rst[, nu un Pache, Mache sau Sache, scos din cutia unei curtizane =i cules de pe uli\ele Bucure=tilor “pour civiliser en deux jours la sauvage Dobroudja”. Cel din urm[ hamal turc ori t[tar e un om mai pre\ios =i mai folositor dec`t tot comitetul de redac\ie al *Rom`nului* bun[oar[, nemaivorbind de alte ziare liberale. Al\i oameni trebuiesc acolo.

4 august 1878.

[ANEXAREA DOBROGEI]

CUPRINS

}n ajunul de-a pierde o parte din patria noastr[, Basarabia, =i a ad[uga la p[m`ntul str[mo=esc \inuturile de peste Dun[re ale Dobrogei, credem c[chestiunea aceasta trebuie cercetat[mai cu de-am[nuntul =i din mai multe puncte de vedere.

Cunosc`nd odat[ stipula\iunile tratatului de Berlin, vom cerceta deci ]ntru c`t avem *datoria* =i]ntru c`t *dreptul* de a le urma.

Considera\ia care ni se impune chiar de la]nceput este c[actele noastre, care vor avea de obiect realizarea stipula\iunilor tratatului, sunt acte ce le vom face de ast[dat[=i pentru prima oar[dup[sute de ani pe r[spunderea noastr[proprie. Oric`te ne-am fi ]nchipuit ]n trecut despre drepturile noastre *ab antiquo,* fie cu, fie f[r[ cuv`nt, totu=i marile puteri europene ne consider[parte ca pe ni=te vasali ai Turciei, parte ca pe ni=te epitropisi\i ai Europei =i r[spunderea pentru faptele noastre era adeseori ale suzeranului, dar =i mai adesea ale epitropilor, a=a]nc`t p[rtinirea p[rinteasc[ a unuia ne sc[pa adesea de sup[rul poate mai pu\in p[rintesc al celuilalt din ei. Lega\i de-o ]mp[r[\ie, pus[ sub epitropie din cauza b[tr`ne\ii ei, noi, popor t`n[r de ciobani, deveni\i plugari abia de la 1830 ]ncoace, croir[m cu u=urin\a ce ne caracterizeaz[, planuri de politic[ european[ =i ne amestecar[m ]n certele celor mari, f[r[ a pricepe politica lor, urm[rit[ de veacuri cu st[ruin\[ de fier =i cu mijloace uria=e, c[=un`ndu-le de nu primejdii serioase, ceea ce nu suntem]n stare totu=i,]ns[vexa\iuni, pe care ei le treceau cu vederea, tocmai din cauza at`rn[rii noastre relative.

Mai este]ns[acela=i caz =i ast[zi? Ca =i fiul pierdut din parabola *Evangheliei,* noi ne-am pierdut din calea istoriei noastre adev[rate, am cheltuit]n mare parte mo=tenirea p[rinteasc[pe formele goale ale unei civiliza\ii str[ine, pe care n-am avut nici timpul, nici mijloace]ndeajuns spre a ne-o apropia, =i azi, cu mult mai s[raci]n puteri dec`t acum dou[zeci de ani, noi ne vedem pu=i ]naintea unor ]ntreb[ri, pe care *trebuie* s[ le dezleg[m, de=i via\a u=oar[ de p`n[acuma nu ne-a]n\elep\it dec`t prea pu\in.

Nu e vremea de a ne face unul altuia imput[ri; cel pu\in nu]n aceast[privire. Na\iunea va judeca la momentul oportun pe cei ce merit[s[fie judeca\i =i va mustra pe cei ce s-au jucat cu interesele ei. Noi abstr[g`nd deocamdat[de la orice polemic[, vom privi chestiunea ced[rii Basarabiei =i lu[rii]n posesiune a Dobrogei]ntr-un mod cu totul obiectiv =i f[r[a face fraze.

Premiza de la care pornim, pe care credem c[ne-o consiliaz[orice rom`n cu minte este c[ trebuie s[ ne supunem tratatului de la Berlin, mai ales acum =i dup[ c`te s-au]nt`mplat. Ar fi fost mai demn poate dac[ de la ]nceput urmam o alt[ cale =i ne ]ndeplineam cu sfin\enie =i curaj misiunea ce ni se impunea de c[tre tratatul de Paris, ar fi fost mai cu minte poate de a face cauz[ comun[ cu popoarele de peste Dun[re abia atuncea c`nd am fi putut regula chestiunea singuri =i f[r[costisitorul ajutor de peste Prut, dar,]n sf`r=it, ]n cartea sor\ii a fost scris ca s[ fim ]mpresura\i de mreaja ademenirilor de dinafar[ =i a vanit[\ii dinl[untru =i s[ jertfim bunuri c`=tigate =i sigure pe bunuri nec`=tigate]nc[=i]nchipuite poate. }nainte de un an eram poate]n stare de a schimba multe din cursul evenimentelor; ast[zi evenimentele petrecute]n mod fatal ne silesc sub jugul lor. Ieri]nc[, puteri egale]=i \ineau cump[na =i micul nostru adaos ar fi]nclinat limba]ntr-o parte ori]ntr-alta, ast[zi nu mai avem nimic din importan\a ce ne-o d[duse un moment mare =i solemn din via\a noastr[. Nefiind ieri cu dreptate, ast[zi dreptatea nu e cu noi.

Deci s[ne supunem cert[rii, adic[tratatului de la Berlin.

}nt`i: Basarabia ni se d[duse pentru a ne indica rolul nostru la gurile Dun[rii =i \inerea acelei f[=ii de p[m`nt era pentru noi o misiune european[. Aceea=i Europ[, care ne-a redat-o, a g[sit de cuviin\[s[ne-o reia =i ne-a oferit Dobrogea, re]nnoind un mandat dat pe t[cute prin tratatul de la Paris, mandatul adic[de-a p[zi libertatea celei mai importante artere a nego\ului r[s[ritean, nu at`t prin puterea noastr[ proprie pe c`t prin lipsa de amestec a unei puteri mari, oricare ar fi aceea, a c[rei preponderen\[ar deveni hot[r`toare prin posesiunea exclusiv[a gurilor Dun[rii. Meni\i a fi proprietarii unui bun, asupra

c[ruia toate puterile mari vor s[aib[servitutea liberei]ntrebuin\[ri, sl[biciunea noastr[e o garan\ie; pe c`nd o putere mare ]n locul nostru, legat[ chiar prin tratate juruite, ar =ti cu vremea s[ dispun[ ]n mod discre\ionar de un bun at`t de pre\ios pentru to\i sau cel pu\in ar \ine lega\i pe mul\i =i i-ar paraliza]n ac\iunea lor politic[prin ging[=ia unei libert[\i de naviga\ie, garantat[numai prin =iruri negre pe h`rtie alb[. Deosebirea ]ntre noi =i dispuitorii Europei e c[ ei ne iau o provincie =i ne dau alta, privind lucrul ]n sine ca foarte indiferent, pe c`nd noi sim\im cu vioiciune c[ni se rupe o bucat[din patria noastr[str[veche, lucrul ce nu se poate compensa, nici prin bani, nici prin drepturi noi, nici prin chestiuni de teritoriu.

Durerea noastr[e drept c[nu mi=c[pe nimeni, dar presupunem totodat[c[nici un om]n\elept din diploma\ia european[, nici chiar aceia, ce ne sunt contrari, nu ne vor lua anume de r[u un resentiment, ce e natural =i care-=i poart[justificarea]n sine]nsu=i.

Vederat e asemenea c[, de=i st[m]naintea unor hot[r`ri a c[ror ]ntreag[ r[spundere cade asupra noastr[, totu=i libertatea noastr[ de deciziune =i de ac\iune e departe de a fi at`t de larg[precum ar cere-o ging[=ia momentului. Obiectele stipula\iunilor tratatului de Berlin, Basarabia =i Dobrogea, sunt ocupate de trupele]mp[r[te=ti; ba chiar mijlocul \[rii e pentru un an calea deschis[pentru mi=carea din =i]nspre Bulgaria a acelor trupe. +i cu toate acestea trebuie s[ne hot[r`m. Mai mult ]nc[. Pe c`nd suntem siguri de simpatiile popula\iunii noastre din Basarabia, nu suntem]nc[siguri de acelea ale dobrogenilor,]nc`t s-ar putea repeta =i fa\[ cu noi scenele ce se petrec cu austriecii ]n Bosnia, cu ru=ii ]n Lazistan =i poate ]n cur`nd cu muntenegrenii]n p[r\ile anexate ale Albaniei, cu s`rbii ]n \inuturile locuite de moametani. Acest lucru ne-ar fi indiferent, dac[ noi ca stat =i ca na\iune am ]mp[rt[=i punctele de vedere care au hot[r`t ac\iunea tuturor beligeran\ilor]n chestiune; dar noi — precum am declarat-o solemn de la]nceput — n-am]ntreprins un r[zboi de cucerire trec`nd Dun[rea, ci am]ntins numai peste Dun[re ac\iunea noastr[defensiv[. Dac[n-am putut fi consecin\i]n lucr[ri, pe care ni le-au impus al\ii, s[fim cel pu\in consecin\i]n lucruri,]n care suntem liberi de a fi.

Deci dac[pe de o parte noi ne supunem =i *primim* Dobrogea, pe de alt[parte chestiunea *cum* s-o primim, adic[a modului lu[rii]n posesiune, e mai grea de cum s-ar p[rea la prima vedere, grea din cauza]mprejur[rilor, grea prin necesitatea de a fi consecven\i cu declara\iunea f[cut[la intrarea]n lupt[, grea]n fine prin modul de-a armoniza o anexiune de teritoriu pe care de aproape 500 de ani am pierdut-o c[tre turci cu]ntreaga noastr[manier[de-a privi lucrurile, cu moralitatea noastr[politic[, cu sentimentul nostru de dreptate.

S[nu se uite un lucru. Tratatul de la Berlin]nsemneaz[ ]ntr-adev[r o]n\elegere]ntre toate puterile cele mari, dar acea]n\elegere e numai *formal[*. Sub forma neted[a articolelor, a=ezate pe o h`rtie, care nici se sup[r[nici b[nuie=te, fierb totu=i du=m[niile =i exclusivitatea intereselor, din cutele p[cii, decretate]n mod formal =i solemn, se scutur[insurgen\ii din Bosnia, liga albanez[, nemul\umirile din Rumelia, revolta lazilor, rezisten\a Por\ii contra cererilor grece=ti, iar pentru noi: concedierea cu nepus[mas[a colonelului F[lcoianu =i repatrierea cerchezilor]n Dobrogea. S[ne]n\elegem. N-am fi avut nimic contra repatrierii sub auspiciile noastre sau sub auspiciile voin\ei liber exprimate a provincialilor dobrogeni;]ns[repatrierea energicului dar turbur[torului element sub scutul ocupa\iei ruse=ti poate avea o alt[semnifica\ie, c`nd cunoa=tem ]nlesnirea cu care ace=ti oameni, mercenari de meserie, se pun la serviciu ori=icui =i c`nd din cazurile citate, avem dreptul de-a ne]ndoi despre sinceritatea omnilateral[a stipula\iunilor tratatului de Berlin.

Nu ne e fric[de ace=ti oameni, precum austriecilor nu le e fric[de bosniaci sau ru=ilor de lazi, c[ci Dobrogea e departe de a avea prin natura ei fizic[o at`t de]nsemnat[putere defensiv[, ca Bosnia =i Lazistanul. Dar a]mpu=ca]n oameni ar]nsemna a preface anexiunea pacinic[ ]n cucerire, ar]nsemna a]mp[rt[=i punctul de vedere al tuturor celora care s-au luptat cu turcii]n acest r[zboi, ar]nsemna a deveni complici cu ei =i a consfin\i prin aceast[complicitate pierderea pe de-a pururea a Basarabiei. Cu ce drept ne-am pl`nge c[ poporul nostru se-mparte ca o turm[ necuv`nt[toare c`nd noi]n=ine am tratat

ca pe o turm[necuv`nt[toare p[r\ile unui popor, care =i el are mari calit[\i =i mai cu seam[o mare =i nu tocmai ne]ntemeiat[susceptibilitate na\ional[? Sau poate turcii din Dobrogea cu str[lucitul lor trecut militar, ei cuceritori]n trei continente, se pot privi ca o turm[f[r-de voin\[, c[reia nu-i pas[sub ce st[p`n]ncape?

}ntr-alt num[r al *Timpului*, am anticipat chestiunea de principiu ca =i c`nd ar fi fost hot[r`t[deja, pentru c[=tirea adus[de bine informata “Coresponden\a-politic[“, cum c[guvernul nostru umbl[s[precupe\easc[de pe acum p[m`ntul Dobrogei, ne indignase. Acela=i principiu moral, care ne dictase respect, pentru averea privat[ din Dobrogea, ne dicteaz[ =i =irurile acestea care ating modul politic al lu[rii ]n posesiune. A face ce fac to\i, adic[ a lua =i a st[p`ni cu baioneta e lucru u=or; a p[stra]ns[acest orient]n miniatur[cu tot amestecul s[u de popoare, a dovedi c[suntem destul de drep\i =i destul de cump[ta\i, ca s[\inem]n echilibru =i]n bun[pace elementele cele mai diverse, este o adev[rat[politic[, pe l`ng[care politica for\ei brute e o juc[rie.

Dar]nainte de a hot[r] definitiv datoriile ce ni le impune nou[ ]n special anexarea Dobrogei, ne abatem pu\in pentru a ar[ta *dreptul* nostru]n aceasta. Dreptul nostru e istoric. Dac[ ]mprejur[rile sunt de natur[a-l sprijini, cu at`t mai bine;]ns[ ]n orice caz, f[r[acest sprijin ar fi un drept nud, de a c[rui]ntrebuin\are ar trebui s[ne ferim.

}ntr-adev[r,]nc[ ]n vremea lui Herodot, Dobrogea era st[p`nit[ de ge\i, care ]ngem[na\i ]ntr-un singur stat cu dacii \ineau am`ndou[malurile Dun[rii. }n vremea lui Cezar, Dobrogea e]n m`inile romanilor, iar dacii =i ge\ii trecur[de mult dincoace de Dun[re =i se a=ezase definitiv aicea. Pe timpul]mp[ra\ilor Dobrogea era populat[,]n ora=e, de comercian\i greci, pe =es de sci\i plugari =i f[cea parte din provincia Moesia inferioar[. Poate c[ ]n vremea aceasta a fost epoca dezvolt[rii celei mai mari a provinciei. Cosmografia anonimului din Ravenna, o compila\ie din veacul al 17-lea dup[Christ, dar a c[rei autenticitate e f[r[de nici o]ndoial[, ne citeaz[ora=ele *Dionisopolis, Bizoi, Timum, Tirisso, Callatis, Stratonis, Tomis* (locul de exil al lui Ovid),]n fine *Istriopolis,* toate colonii grece=ti de nego\ (Cf. *Ravenna-*

tis anonymi cosmografia, IV, 6.) iar Pliniu b[tr`nul citeaz[ ca ora=e scitice *Afrodisias, Libistos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania*. Pe itinerarul lui Antoniu num[r[m de la Silistra (Durostoro) p`n[la Noviodunum (Tulcea) =ase ora=e mai]nsemnate: *Transmarisca* (Turtucaia), *Capidava, Carso, Cio, Beroe, Troimisi* iar de la *Noviodunum* (Tulcea) p`n[ la *Callacis* (Mangalia?) dou[ ora=e: *ad Salices* =i *Tomi* (Küstengé?). Dac[ mai ad[ug[m ]nc[ o parte din ora=ele Moesiei inferioare tot la Dobrogea, vom avea ]nsemnatul num[r de 20 de ora=e ]n acea provincie, dintre care cele mai multe au pierit f[r[ de nici o urm[. R[m`n`nd mo=tenire ]mp[r[\iei r[s[ritului, Dobrogea a fost cutreierat[ ca =i principatele rom`ne=ti de roiuri de popoare: de huni, avari, pecenegi, cumani =i]n fine de t[tari. }ntr-adev[r pe la]nceputul veacului al XI-lea, cumanii sau polov\ii, un neam finotataric,]=i p[r[si a=ezarea de l`ng[ Volga =i ocup[ \[rile rom`ne din care au gonit pe chazari =i pecenegi. Cum c[ ]n veacul al unsprezecelea, cu mult]n urma venirii bulgarilor, st[p`neau ]n Dobrogea pecenegii se dovede=te prin multe nume actuale de p`r`uri =i localit[\i. Sco=i au fost pecenegii de cumani, alia\ii viguro=i ai asanizilor contra Bizan\ului. }n fine, ]n veacul al treisprezecelea, epoca fond[rii principatului Valahiei, cumanii sunt sco=i din \ar[ de c[tre t[tari, care se a=ezar[ cu predilec\iune ]n Dobrogea =i sunt p`n[azi acolo. Existen\a lor]n acele p[r\i]l face pe Mircea I s[se numeasc[prin hrisoave]n toat[forma *domn al \[rilor t[t[re=ti*. Astfel provincia a fost st[p`nit[ succesiv de toate roiurile de popoare barbare care au trecut prin \[rile noastre, de=i aceast[ st[p`nire n-a]ntrerupt continuitatea de drept a]mp[r[\iei bizantine, care-=i men\inea garnizoanele =i organiza\ia provincial[mai cu seam[ ]n ora=ele \[rmurene =i]n olatele mai mult sau mai pu\in]ntinse ale acestor ora=e. Cu succes au fost luate ora=ele \[rmurene de c[tre asanizi, pe c`nd =esul ]nsu=i pare a fi r[mas t[t[resc. De la t[tari a luat Mircea, domnul \[rilor t[t[re=ti, Dobrogea, de la +i=man, Vidinul =i malul drept p`n[la Silistra =i le-a =i \inut toate acestea, p`n[ ce la 1413 sultanul Mohamed I ocup`nd cet[\ile rom`ne=ti Isaccea, Silistra =i Giurgiul, precum ocupase Nicopolul =i Vidinul, puse cap[t domniei

Basarabilor pe malul drept al Dun[rii. }n vremea lui Mircea popula\ia Dobrogei se vede a fi fost]n majoritate t[t[reasc[.

}n vremea migra\iunii popoarelor, deci =i]n vremea venirii bulgarilor, c`t =i mai t`rziu, at`t Dobrogea =i \[rile rom`ne se considerau ca apar\in`nd ]mp[r[\iei bizantine =i anume |ara Rom`neasc[=i Moldova f[ceau parte, adesea numai nominal, din Mesia inferioar[. Anonimul din Ravenna zice:

> Asemenea *peste* fluviul Dun[rii sunt urm[toarele cet[\i ale Mesiei inferioare: Porolissos etc.]ntre care *Sacidaba, Ponti Aluti, Romulos, Zarmisegethusa* =. a. care dup[tabla Peutingerian[=i dup[Ptolomeiu se afl[f[r[contestare dincoace de Dun[re.

Urma=i ai dacilor =i romanilor =i cei din urm[posesori ai Dobrogei]naintea cuceririi prin Mohamed I, dreptul nostru istoric este]ntemeiat; dar sprijinul cel mai bun al acestui drept sunt]mprejur[rile chiar.

}ntr-adev[r, peti\iunile uniforme ale bulgarilor din Rumelia, care declar[, c[nu vor a tr[i al[turi cu mahometanii =i c[ori unii ori al\ii trebuie s[ias[din \ar[, aprobarea indirect[a acestor peti\iuni, cuprins[ ]n r[spunsul principelui Dondukof-Korsakof; vestita program[despre organizarea Bulgariei, trimis[din Belgrad c[tre *Norddeutscche Allgemeine Zeitung,*]n care se stabile=te confiscarea averilor geamiilor =i v`nzarea cu toptanul =i pe pre\uri de nimica a bunurilor imobile ale musulmanilor din Bulgaria, toate acestea sunt de natur[a face pe mahometanii din Dobrogea s[piard[orice gust de a fi lipsi\i de o provincie,]n care majoritatea general[ar extermina majoritatea local[.

Dar dac[dreptul nostru istoric =i]mprejur[rile sunt]ndestul de puternice fa\[cu Bulgaria =i cu alte puteri, lucrul nu st[tot astfel fa\[cu chiar popula\ia Dobrogei. }n privirea acesteia maxima *jus posterius derogat priori* e-n vigoare. Locuitorii Dobrogei sunt adev[ra\ii proprietari ai ei =i dreptul nostru istoric al[turi cu posesiunea lor de fapt se poate compara cu un hrisov vechi domnesc al[turea cu proprietatea real[, mai ales c`nd n-a fost acest drept istoric cauza intr[rii noastre ]n r[zboi, mai ales c`nd am declarat c[nu trecem Dun[rea ca s[cucerim.

Afar[de Delta Dun[rii =i insulele, care sunt incontestabil ale noastre, c[ci ne-au fost h[r[zite =i prin tratatul de la Paris =i se \in de noi prin chiar natura teritoriului, apoi fiind nelocuite nu ne impun datoria de-a \ine seam[de voin\a legitim[a altuia, cel[lalt teritoriu al Dobrogei]l primim]ntr-adev[r, dar numai c-un titlu veritabil de drept, cu consim\[m`ntul popula\iunilor.

Cum se vor]ntreba popula\iunile — prin plebiscit sau pe alt[cale, e o chestiune de detaliu. }n orice caz, n-ar fi o chestiune de dominare, ci de convie\uire, c[ci nu e vorba de cucerire, ci de *uniune*.

Aceast[atitudine credem c[ar fi pe deplin corect[. Ar fi corect[din punctul de vedere al moralit[\ii politice, ar fi conform[cu maniera de a vedea a unui popor, care fiind]nsu=i]n mare parte ap[sat =i supus sub popoare str[ine, nu voie=te a face =i el ceea ce dore=te s[nu i se fac[. Apoi ni s-ar dovedi]n mod pip[it cum c[stipula\iunea respectiv[a tratatului de Berlin e sincer[=i]n fine n-ar mai fi vorba de *schimbul* Basarabiei, cel pu\in *nu pentru con=tiin\a noastr[na\ional[*.

Se]n\elege c[nu d[m nim[nui lec\iuni de moral[politic[=i de dreptate. Dar pentru un popor mic e primejdios de a imita procedarea celor mari =i singura sa t[rie e dreptul, dreptul leg[tuit, juruit,]nt[rit cu =apte pece\i.

Cazul consult[rii popula\iunii]n privirea aceasta nu e cel dint`i, deci nu e unic. Nizza =i Savoia, cedate Fran\ei printr-un tratat]n regul[, au fost consultate =i au primit a fi anexate;]ntr-un mod asem[n[tor se poate consulta Dobrogea. Sau dac[acest mod s-ar p[rea nepotrivit cu starea Dobrogei, atunci se va g[si o alt[form[legal[corespunz[toare. Cu aceast[ocazie s-ar dovedi totodat[=i dorin\ele speciale ale provinciei =i prerogativele, care le-ar cere gin\ile deosebite, pentru a-=i p[stra individualitatea.

S-ar dovedi c-un cuv`nt modul de convie\uire pe care-l doresc popula\iunile. Ra\ionamentul nostru trebuie s[ fie urm[torul: ]n r[zboi am pierdut o provincie =i n-am c`=tigat nimic; s[vedem acuma dac[avem destul sentiment de dreptate =i dac[inspir[m destul[ ]ncredere pentru a c`=tiga o provincie pe cale pacinic[=i *numai* pe cale pacinic[.

Acesta e singurul protest pe care-l putem ridica f[r[a jigni pe nimenea, dar =i f[r[a lovi]n noi. Sentimentul de na\ionalitate a poporului rom`n e prea viu, pentru ca guvernul lui s[ poat[ face abstrac\iune de d`nsul. Deci constr`n=i a fi ]n\elep\i ]n procedarea noastr[ =i independen\i fiind acuma, adic[ liberi de a muri de arma celui mai tare, s[ p[str[m cel pu\in p`n[ ]n ultimul moment m`ndria =i sentimentul drept[\ii noastre, care ne sunt absolut trebuitoare, pentru momentul c`nd existen\a noastr[, de ast[dat[at`rn`nd ca frunza pe ap[, ar fi din nou pus[ ]n chestiune. Greutatea e de a]mp[ca exigen\ele sim\ului na\ional cu susceptibilitatea asemenea natural[a fostului nostru aliat.

}n cazul c`nd popula\iunile Dobrogei ar fi contra anexiunii ]n forma ei cea mai bl`nd[chiar, de ex. contra uniunii personale, atunci ar fi un semn: 1) c[stipula\iunea tratatului de Berlin relativ[la aceasta a fost subminat[de mult de contralucr[rile unei puteri mari; 2) c[ni s-a preparat o mreaj[, care s[ne consume puterile =i mijloacele]n lupte sterile, al c[ror rezultat — cel mai bun chiar — ar fi cucerirea unei provincii c-un climat]n mare parte nes[n[tos =i care nu ne-ar aduce nici un folos pentru cincizeci de ani; c[ci n-avem nevoie a spune — ceea ce to\i =tiu — cum c[de c`nd Dobrogea e cunoscut[, adic[ de 2 500 de ani aproape, de la Herodot =i p`n[azi, ea a fost o provincie ml[=tinoas[, pu\in populat[, foarte fertil[dar =i foarte nes[n[toas[, care numai sub c`rma de fier a poporului roman putuse ajunge la un grad de ]nflorire relativ[. Dar cum a c[zut cauza acelei ]nfloriri, adic[ Roma, toat[ suprafa\a Dobrogei, l[sat[ la discre\iunea agen\ilor naturii care o st[p`nesc, redeveni repede pustiul care-a fost]ntotdeauna, un pustiu care atrage prin fertilitatea lui mereu colonii noi, dar pe care le =i stinge cu aceea=i repejune cu care le atrage.

19 august 1878

[“AM SPUS-O }N NUM{RUL TRECUT...”]

CUPRINS

Am spus-o]n num[rul trecut c[, pentru prima oar[dup[sute de ani, suntem chema\i a hot[r] chestiuni, a c[ror rezolvare va determina pe de-a pururea soarta na\iei rom`ne=ti ]n genere, a statului rom`n]n deosebi. Cele trei mari]ntreb[ri: chestiunea Basarabiei, acordarea de drepturi politice evreilor, anexarea Dobrogei at`rn[ca o sabie cu trei t[i=uri asupra noastr[=i va depinde de la]n\elepciunea noastr[de a le face inofensive]n marginile putin\ei.

+tim foarte bine, pentru noi =i]ntre noi,]nt`i c[ Basarabia ce ni se ia e o parte str[veche a |[rii Moldovei =i c-a fost a noastr[ de la 1300 =i ceva p`n[la 1812; =tim asemenea c[evreii nici au fost, nici sunt persecuta\i]n \[rile noastre =i c[ ]ngr[dirile ce li s-au impus au fost dictate de un natural instinct de conserva\iune.

Asupra chestiunii a treia, =tim c[,]ntruc`t poate fi vorba de drept istoric, continuarea Deltei de pe malul drept al Dun[rii, adic[ Dobrogea, e o dependen\[ natural[ a T[rii Rom`ne=ti, care a =i fost a |[rii Rom`ne=ti cur`nd dup[ ]ntemeierea acestui principat.

Dar nu ajunge c[le =tim noi acestea.

Basarabia se retrocedeaz[de Congres, cu supozi\ia tacit[c[ar fi o parte a Rusiei, ce i se luase pe nedrept; Dobrogea ni se d[ ]n *schimb;*]n fine restric\iunile]ndreptate contra unei prea copioase imigr[ri a unor elemente cu totul str[ine, Congresul le interpreteaz[ca o restric\iune a libert[\ii con=tiin\ei =i sub condi\ia de a fi sau a nu fi, ni se dicteaz[de mai-nainte hot[r`rile ce trebuie s[le lu[m.

E cumplit de nedrept acest lucru, dar cu toate acestea nu e mai pu\in adev[rat c[el ni se impune =i c[o rezisten\[de-a dreptul nu-i cu putin\[. Pe de alt[parte]ns[e tot a=a de sigur c[cu sistemul =ov[irii, nedumeririlor, anxiet[\ilor =i paliativelor nu vom ie=i la nici un cap[t =i c[ne vom crea numai izvoare de continue nepl[ceri,]nc`t claritatea hot[r`rilor noastre trebuie de ast[dat[s[ ]nl[tureze pe deasupra chiar pretextul pentru un viitor amestec al cuiva]n afacerile statului rom`n.

}n privirea modific[rii art. 7 din Constitu\ie, toat[ziaristica recunoa=te necesitatea convoc[rii unei constituante. Nu tot astfel e]ns[cu art. 2 din Constitu\ie, care face obiectul unei discu\ii vii]n ziaristic[.

Noi facem deocamdat[abstrac\iune de la principiul convoc[rii sau neconvoc[rii unei constituante =i ne restr`ngem pentru ast[ una dat[ la r[sfr`ngerea polemic[a argumentelor aduse contra convoc[rii. Constitu\ia zice:

Art. 2 — *Teritoriul Rom`niei este nealienabil.*

Limitele Statului nu pot fi *schimbate sau rectificate* dec`t]n virtutea unei legi.

Rom`nul crede a putea comenta lucrul astfel:

Teritoriul Rom`niei este ]ntr-adev[r sf`nt =i inalienabil, p`n[ la o palm[ de p[m`nt dar, prin o lege votat[de camere, limitele statului pot fi *schimbate* sau *rectificate, ergo* cesiunea a trei jude\e ale \[rii, fiind o schimbare de limite, camera ordinar[poate s-o voteze.

Ciudat[idee de schimbare =i rectificare are ziarul guvernamental!

Sofisma e at`t de vederat[ =i de pip[it[, ]nc`t un copil o poate duce *ad absurdum*. C[ci]ntr-adev[r, dac[cesiunea a trei jude\e]ntregi nu-i dec`t o *schimbare de limite*, atunci =i cesiunea a 10, 15, 20 de jude\e nu-i dec`t o schimbare de limite, *ergo* rectific`ndu-se =i schimb`ndu-se mereu limitele prin camere ordinare, am putea ajunge s[vedem rectificat teritoriul *Rom`niei* la circumscrip\iunea Fefeleiului.

Sofisma *Rom`nului*, departe de a fi de o fine\e deosebit[, e din contra at`t de ordinar[,]nc`t stabilindu-se odat[ clar =i bine *status contraversiae*, argumenta\iunea *Rom`nului* devine absurd[.

Stabilindu-se]n mod absolut inalienabilitatea teritoriului Rom`niei, e de sine ]n\eles c[ nu poate urma ]n aliena a doua o dispozi\ie care s[ fac[ iluzoriu principiul general, c[ci ]ntre dou[ dispozi\ii contradictorii dintre care una sus\ine inalienabilitatea, cealalt[ alienabilitatea, e sau una sau alta adev[rat[, nicic`nd]ns[am`ndou[ deodat[. Ar trebui s[ se admit[ c[ legiuitorul n-a =tiut ce vorbe=te, c[-n =irul dint`i stabile=te un lucru, pe care]l anuleaz[prin =irul al doilea. Dar e cunos-

cut at`t de oameni ]n genere, c`t =i de psihiatri]ndeosebi, c[o asemenea anomalie, adic[o contrazicere nu se poate petrece]ntr-un cap s[n[tos omenesc =i c[toate contrazicerile sunt numai aparente. C-un cuv`nt un om nu poate sus\ine]n aceea=i vreme despre unul =i acela=i lucru c[=i exist[, =i nu exist[. Sferele inalienabilit[\ii =i schimb[rii (rectific[rii) teritoriului nu pot fi deci contradictorii, ci una, inalienabilitatea e sfera mare, care cuprinde]n sine sfera a doua a schimb[rii sau rectific[rii.

*Rom`nul* ia schimbare =i rectificare ]n sensul cel mai larg al cuv`ntului, care sens larg exclude inalienabilitatea sau o preface]ntr-o simpl[fraz[banal[; pe c`nd legiuitorul o ia ]n sens restr`ns. Omul e schimb[tor, va s[zic[, c[o mul\ime de lucruri accidentale se modific[, r[m`n`nd totu=i el ceea ce-a fost]n privirea celor esen\iale ale existen\ei sale. El r[m`ne identic acela=i cu toate schimb[rile. +i moartea e o schimbare, =i descompozi\iunea organismului]n elementele chimice e o schimbare, dar nu o schimbare]n]n\elesul tezei de mai sus.

C-un cuv`nt inalienabilitatea teritoriului statului ca principiu general nu admite =i nu poate admite dec`t schimb[ri sau rectific[ri *neesen\iale*, nu]ns[esen\iale, precum e pierderea a trei jude\e, a unei por\iuni din malul M[rii Negre, a unei guri a Dun[rii.

Care pot fi]ns[aceste schimb[ri neesen\iale?

Teritoriul statului este *inalienabil*. Dar acest teritoriu m[surat =i hot[rnicit de oameni, ce pot *gre=i*, nu e]n toate punctele pe deplin cert. Se poate descoperi documente, care s[arate c[ ]n cutare loc limita se]ntindea mai departe =i a fost uzurpat[, c[dincoace era mai aproape =i am uzurpat noi teritoriu str[in. Aceste uzurp[ri pot fi mari sau mici; *mari* fiind, aduc dup[sine schimb[ri de limite, *mici* fiind, condi\ioneaz[rectific[ri ne]nsemnate.

Asemenea schimb[ri sau rectific[ri au de presupunere fundamental[c[statele]nvecinate au r[mas *idealiter* proprietari ai locurilor *inalienabile*, pe care le-a uzurpat unul de la altul. Deci nu e vorba de *schimb* (échange) al teritoriilor uzurpate, ci unul recunosc`nd prin

bun[ ]nvoial[=i cu bun[-credin\[drepturile celuilalt,]=i rectific[grani\ele, restr`ng`ndu-le ici, l[rgindu-le dincolo. Asemenea schimb[ri sau rectific[ri nu se fac]ns[niciodat[pe locuri unde grani\a e bine determinat[, prin r`uri, prin valuri de p[m`nt, etc., ci numai pe acolo unde semnele, ce deosebesc un teritoriu de cel[lalt, au fost deteriorate. Astfel grani\a]ntre Austria =i Moldova era]nsemnat[la munte prin =ir de stejari,]n al c[ror lemn era s[pat bourul Drago=izilor. Dar, parte a crescut coaj[peste s[p[tur[, parte r[uvoitorii au t[iat acei copaci,]nc`t limitele devenind nesigure, au trebuit rectificate. Posesiunea de fapt a cedat atuncea propriet[\ii inalienabile de drept. Proprietatea statului asupra teritoriului s[u e inalienabil[, posesiunea de fapt poate fi uzurpat[, deci schimbat[=i rectificat[. Schimbare =i rectificare presupun totdeauna o uzurpa\iune.

Vedem deci c[un teritoriu *inalienabil* nu se poate *aliena*. Ceea ce se poate aliena sunt posesiuni *uzurpate*.

Uzurpat-am noi Basarabia?

Sunt grani\ele at`t de nesigure ]ntre noi =i Rusia, ]nc`t s[aib[nevoie de o a=a r[=luitoare schimbare sau rectificare?

Tocmai contrariul e adev[rat. N-am uzurpat Basarabia =i grani\ele ei sunt foarte sigure.

De aci]ns[rezult[c[teritoriul statului, declarat inalienabil de c[tre o constituant[, trei mari p[r\i ale lui nu se pot declara alienabile dec`t iar printr-o constituant[.

De va voi constituanta s-o fac[aceasta sau nu, e alt[chestiune, care desigur c[e foarte grea =i merit[un studiu separat.

Pe l`ng[aceste]ntreb[ri mai vine o alta. }n vremea alegerii actualelor adun[ri erau cu totul alte chestiuni la ordinea zilei. Darea]n judecat[a cabinetului Catargiu, economia]n finan\e etc.

Poporul rom`n, consultat, a crezut de cuviin\[ a-=i rosti atitudinea fa\[ cu cabinetul trecut prin alegerea oamenilor ce ne reprezin\[ ast[zi. Oare tot acelea=i chestiuni sunt de hot[r`t ast[zi? Procesul fo=tilor mini=tri a r[mas f[r[acuzatori, economiile]n finan\e au degenerat]n cheltuieli de r[zboi, etc. Fost-au oare aleg[torii consulta\i]n privirea

unor chestiuni, care nu li s-au f[cut]nc[=i pe care ei nici nu le presupuneau la]nceperea evenimentelor? Apoi pot camerele s[se mai pronun\e]n chestiuni, pe care le-au hot[r`t odat[?

20 august 1878

CUPRINS

[“NU +TIM DE UNDE +I P~N{ UNDE...”]

Nu =tim de unde =i p`n[ unde partidul conservator din \ar[ a ajuns s[ aib[ onoarea de-a fi numit reac\ionar. Spunem onoarea tocmai pentru c[ ceea ce se nume=te reac\iune ]n alte \[ri e at`t de departe la noi =i pentru c[elementele unei reac\iuni lipsesc — din nefericire — at`t de mult, ]nc`t putem privi aceast[stafie cu ochii reci ai unor judec[tori =i s[vedem]nt`i dac[ are vro realitate, al doilea, dac[ exist`nd]ntr-adev[r, ar fi un r[u pentru dezvoltarea na\iei rom`ne=ti =i al treilea, dac[stins[fiind, ar mai putea fi re’nviat[.

A=adar care sunt bazele unui partid reac\ionar?

O nobilime ereditar[=i istoric[, bogat[=i puternic[prin majorate, adic[prin dreptul de mo=tenire al celui dint`i n[scut; o dinastie asemenea istoric[, r[s[rit[ din acea nobilime =i identific`ndu-se oarecum cu ea;]n fine, prerogative politice ereditare, de ex. un senat compus numai sau aproape numai din privilegia\i. Aceast[clas[privilegiat[ar trebui s[lupte sau pentru men\inerea drepturilor ei fa\[de tendin\ele de uzurpa\iune, fie din partea altor clase, fie din partea coroanei, sau ar trebui s[tind[a rec`=tiga prerogative pierdute.

Deie-ni-se voie a spune c[toate aceste premise ale unui partid reac\ionar nu exist[la noi. Clasa privilegiat[de mai-nainte ajunsese un fel de nobilime de serviciu mai mult dec`t de na=tere, iar despre ereditate nu era nici vorb[. Se-n\elege c[existau familii influente =i bogate care men\ineau un fel de eriditare *de facto* a prerogativelor]n familie, dar acea ereditare nu exist[, *de jure,* precum o =tie aceasta orice copil mic.

Cauza pentru care boierimea]n \[rile noastre n-a ajuns niciodat[la acea form[strict[=i nestr[b[tut[a institu\iei din alte \[ri au fost

vecinica nea=ezare a lucrurilor de la noi (din) \ar[, vecinicele schimb[ri de domnie, care se f[ceau]n urma influen\elor polone, ungare =i turce=ti, c[ci c`te=itrei marile puteri vecine c[utau s[ absoarb[ pe socoteala lor patria noastr[, iar aceasta c[uta s[ pareze tendin\ele lor prin alegerea unui domn c`t se poate de pl[cut vecinului aceluia, care pentru moment era mai puternic. Nu t[g[duim c[aceasta era o politic[de sl[biciune dar, bun[-rea cum era, a prezervat \ara de lucrul cel mai r[u din toate, de c[derea pe m`ini str[ine, =i tot politica aceasta a f[cut cauza nea=ez[rii din l[untru, cauza pentru care nu s-a cristalizat din fierberea vie\ii istorice un miez statornic al unei nobilimi na\ionale, care s[aib[voin\a =i puterea de-a rezista tuturor]ncerc[rilor necoapte =i costisitoare de]nnoire =i de posp[ial[apusean[. Dac[ar fi existat o asemenea clas[nobilitar[, nu se team[d-nii liberali, altfel le mergeau reformele, nu a=a cum au mers; atunci se convingeau c[revolu\iile nu se fac de pe saltea ca la 1848, nici m`ntuirea patriei nu se face prin intrigi de palat =i st`rnind din somn pe un om v`ndut de cei ce prin jur[m`ntul lor erau obliga\i s[-l apere =i s[-l p[zeasc[.

C`nd mi=c[rile revolu\ionare dau de rezisten\a puternic[ a unei reac\iuni compus[ din elemente istorice, acele mi=c[ri sau pier prin oameni mari, sau dau na=tere la oameni mari, a c[ror m[rime nici nu st[ ]n raport cu ]ntinderea teritorial[ a \[rii m[car. Au trebuit ]ntradev[r ca dou[ capete v`rtoase ca cel spaniol cu cel olandez s[se ciocneasc[, ca s[dea na=tere acelei]nflorite =i puternice Olande din veacul al XVI-lea =i al XVII-lea; au trebuit ca dou[capete v`rtoase ca acela al nobilimii engleze =i al poporului englez s[ se ciocneasc[ pentru a da na=tere lui Cromwell, acelui ]ntemeietor al actualei puteri mari, care-a pref[cut o aproape ne]nsemnat[ \ar[ agricol[ ]n cel ]nt`i stat al p[m`ntului, c[ci, ca s[ ]ntrebuin\[m o expresiune, aplicat[ la cel din urm[, “ca s[ gone=ti dracii, ]\i trebuie tat[l dracilor”. Dar a=a? Ie=i cu masalaoa pe uli\[, strig[ “jos cutare, sau cutare!” zi-i revolu\ie =i te-ai m`ntuit. Apoi, deie-ni-se voie, asta nu-i revolu\ie, ci comedie.

+-apoi s[nu cread[cineva c[toate istoriile astea au ie=it din poporul rom`nesc. Unde foc poporul... pentru toate tic[lo=iile astea, el e prea

cuminte =i prea a=ezat de felul lui =i nici s[nu cread[cineva c[o singur[reform[m[car s-a f[cut]n favorul poporului — singurele reforme mai mult sau mai pu\in priitoare treptei \[r[ne=ti le-a f[cut un domn absolutist, Cuza-Vod[, Dumnezeu s[-l ierte.

Dar a=a? Ba Stan Popescu face republic[la Ploie=ti, ba d. C. A. Rosetti pleac[-n exil la Paris, ca s[petreac[acolo m`nc`nd p`inea neagr[ a str[in[t[\ii, stropit[ cu vin de =ampanie =i lacrimi de crocodil, ba s-adun[ to\i boierii bucluccii la Mazar-pa=a s[ r[stoarne domnia, ba d. C`mpineanu g[se=te o pr[pastie]ntre tron =i \ar[, care se umple numaidec`t c-un portofoliu, ba f[g[duie=ti na\iei suverane c[ te \ii grap[ de turcul suveran, c-ai s[ desfiin\ezi toate d[rile =i armata, =i ]n urm[ declari r[zboi turcului =i pui peste d[ri rechizi\ii =i peste oaste para-oaste, =-apoi, c`nd vine vrun cre=tin mai a=ezat =i zice: “Ia sta\i, rogu-v[, mie-mi pare c[treaba asta are cusur. Sau e pehliv[nie, sau e nebuneal[, sau =i una =i alta la un loc” — atunci =ti\i cum se cheam[acel s[rman]ntreb[tor? Reac\ionar, rugin[paraponisit[, austro-maghiar sau ruso-fil, v`nz[tor de \ar[. Noi ]i zicem conservator. Liberal ]n Rom`nia nu va s[zic[ceea ce se zice cu acest cuv`nt ]n alte \[ri. Dar c`nd cineva n-a-nv[\at carte =i-i =i cam zevzec de felul lui, s-apuc[=i el de negustoria cea mai u=oar[, se face liberal.

Dar]ntre conservatori se afl[mul\i cobor`tori din familii boiere=ti, se va zice. Ei, se afl[! +i? Toat[omenirea s[aib[neap[rat fericirea de-a se chema Serurie sau Fundescu? Mai trebuie s[se cheme oamenii =i altfel.

Adev[rata cauz[a necontenitei revolu\ii — dac[putem s-o numim astfel — e urm[toarea: Mi=carea n-a pornit de jos]n sus, precum se cuvenea, ci de sus]n jos. Cine erau purt[tori de steag la revolu\ia de la 1848? Poporul? Am spus c[poporul e prea cuminte pentru asemenea lucruri. Fii de boieri, r[u prepara\i]n \ar[, care apuc`nd de ici =i de colo ]n str[in[tate, c`nd o a=chie de cuno=tin\[, c`nd alta, s-au]ntors cu surcelele]n poal[s[dea foc \[rii =i nu altceva. S[fi v[zut apoi lupt[ ]ntre giubelii =i bonjuri=tii de moda veche cu musta\a b[tut[=i]n frac tivit cu nasturi de aur. Dar lupta n-a \inut mult, pentru c[

numi\ii bonjuri=ti erau chiar fiii giubeliilor, care mai murind dup[vremuri, mai d`ndu-se]n l[turi de bun[voie, era libert[\ilor =i posp[ielii importante a-nceput la largul ei. +i deodat[cu era libert[\ilor =i a noilor legi]ncurcate,]n care paragrafele se bat]n capete, a-nceput s[emigreze o genera\ie de tineri]n str[in[tate, ca s[-nve\e — teologia? Nu. +tiin\ele naturale, tehnica, medicina, filologia? Nu, nimic din toate aceste. Dreptul. }n sf`r=it, a sosit o droaie de doctori ]n drept =i-n str`mb, c[rora le trebuie p`inea de toate zilele, =i cucona=i, sco=i ca din cutie, precum sunt, deveniser[ =i cam exigen\i de felul lor. Pita lui Vod[ nu-i tocmai mare ]n \ara rom`neasc[. Mai drumuri de fier pe unde =i-a-n\[rcat dracu copiii, mai poduri pe uscat, mai =coli prin sate, unde popula\ia st[din trei cre=tini =-un =oarece, c-un cuv`nt mai una, mai alta au ]mpu\inat r[u de tot pita lui Vod[ =i lefurile nu sunt tocmai mari. Au crede\i cum c[ e vreuna din aceste somit[\i care s[-n\eleag[ c[ tr[im ]n \ar[ s[rac[? A=! ferit-a sf`ntul. Propune-i unui asemenea geniu ticluit la Paris — la Piza chiar — un post de subprefect sau de judec[tora= la t`rgul H`rl[ului. Se va crede insultat]n demnitatea lui democratic[. Alte visuri]i umbl[prin cap. Nu-i vorb[, ca judec[tor de pace]n t`rgul H`rl[ului omul poate face mult bine =i, mai cu munca, mai cu vrerea lui Dumnezeu, poate asemenea ajunge departe — membru de casa\ie sau ministru de justi\ie chiar.

De ce nu? Nici o lege n-o opre=te aceasta =i societatea noastr[— orice s-ar zice — chiar cea mai nalt[societate e pe deplin democratic[. Dar pentru o asemenea]naintare regulat[, prin merit, prin =tiin\[, prin onestitate, se cere munc[=i r[bdare, iar cucona=ii nu iubesc munca =i sunt ner[bd[tori de-a parveni. Aceasta e adev[rata corup\ie: tendin\a de a c`=tiga lesne =i f[r[munc[, tendin\a de a se gera]n om mare f[r[merit, aceasta e corup\ia adev[rat[, ale c[rei urm[ri sunt ura =i invidia contra oric[rui merit adev[rat =i coco\area nulit[\ilor]n acele locuri, la care numai o]nalt[inteligen\[sau un caracter extraordinar dau un drept.

Dar spune vreunuia: “M[i cre=tine, vezi-\i de treab[! Ce te amesteci la un lucru, c`nd nu =tii seama =i rostul lui? Ce te amesteci la]nv[\[turile publice bun[oar[, dac[nu =tii cum se dreseaz[cap de berbece necum

cap de cre=tin?” +tii ce-\i va r[spunde? C[e=ti reac\ionar, austro-maghiar, v`nz[tor de \ar[.

Zi-i altuia ce s-amestec[la r[zboi, c`nd nu =tie a deosebi pu=ca cu cremene de tunul Krupp — tot a=a]\i va r[spunde. Apoi de te-o mai prinde =i necazul =i-i zice,]n pilda lor, c[Dumnezeu biet umple lumea cu ce poate, atunci e=ti chiar retrograd.

Ei bine, iat[ ]n ce const[reac\ie =i liberalism]n Rom`nia. Dac[ un om ]=i mai are toate s`mbetele launloc, atunci e reac\ionar, se-n\elege. Dac[i-a mai r[mas vreunuia niscaiva brum[de avere =i crede a putea pretinde ca la decretarea de legi organice s[nu se voteze cu drumul de fier, ci s[se mai opreasc[pe ici, pe colo, ca s[vad[de nu sunt interese atinse, atunci e reac\ionar.

At`ta-i deosebirea. Ar fi de dorit, nu pentru ace=ti reac\ionari, ci pentru na\ia rom`neasc[peste tot, ca aceast[deosebire s[fie mai mare, dar din nenorocire nu este. Se simte ad`nc lipsa acelei clase istorice, care s[ fie p[str[toarea tradi\iilor =i a bunului-sim\, p`rguit prin lupte seculare =i suferin\e seculare.

Mult[, pu\in[, c`t mai era, s-au tot dat =i dat ]ntr-]nsa, pentru a pune ]n locu-i o genera\ie de avoca\i, =i azi c`nd]n fine visul democra\iei rom`ne s-a ]ndeplinit — st[m mai bine? Abstrac\ie f[c`nd de la]mprejurarea c[-n urmarea]nnoiturilor croite =i r[scroite de avoca\i poporul rom`nesc ]n toate clasele lui s[r[ce=te pe zi ce merge, nu e poate vreo deosebire at`t de mare]n cultura de azi =i cea de alalt[ieri? Deie-ni-se voie a constata aceasta. Extensiv, poate c-a c`=tigat cultura na\ional[, intensiv ]ns[, desigur c[ nu. C`t de pu\ini tineri se disting =i chiar ast[zi un Kog[lniceanu sau un Epureanu se deosebesc aproape de tot tineretul nou c`t cerul de p[m`nt,]n vorb[,]n spirit,]n toat[atitudinea. Am fi curio=i]ntr-adev[r s[=tim care-i acel Sefendache, Holban, Chi\u, P[t[rl[geanu, Cantilli e *tutti quanti,* care ar putea suferi o compara\ie cu ace=ti doi oameni — nemaivorbind de al\i b[tr`ni, o compara\ie c`t de dep[rtat[m[car?

A=adar — unde e reac\ia =i unde reac\ionarii?

Tr[ie=te vreun descendent al Basarabilor sau al neamului Mu=atin

din Moldova sau — ca s[fim comple\i — al Asanizilor din regatul rom`no-bulgar al Emului, care s[ petreac[ ]n \[ri str[ine ca ducele de Cumberland, fiul regelui Hanovrei, iar partizanii lui s[ fr[m`nte \ara, c[ut`nd a r[sturna dinastia actual[=i a readuce pe cea veche?

Nu!

Este vreo cast[aristocratic[, care =i-a pierdut drepturile ei ereditare =i istorice, jurisdic\iunea =i dreptul exclusiv de-a administra cutare ori cutare jude\ =i care acuma caut[a le rec`=tiga cu orice pre\?

Asemenea nu. Ar fi bine s[fie, c[ci]n orice stat o clas[puternic[e folositoare, dar nu exist[=i nici nu poate exista.

A=adar \inem la dinastie =i la constitu\ie a=a cum sunt =i fiindc[constitu\ia e liberal[, suntem =i noi liberali.

Orice]ncercare de-a re]nvia clasele vechi e ast[zi zadarnic[dintr-o cauz[simpl[. Alte]mprejur[ri au dat na=tere boierimii vechi,]mprejur[ri care nu se repet[nicic`nd de dou[ ori ]n lume. Dac[ Rom`nia ar avea o epoc[mare, atunci ea ar avea =i o aristocra\ie nou[, dar f[r[o asemenea epoc[hot[r`tor-mare nu se poate a=tepta nici re]nvierea unei clase aristocratice.

Conservatorismul, reprezentat prin organul nostru, nu]nseamn[a=adar altceva dec`t men\inerea constitu\iei actuale *tale quale*, adic[bun[, rea cum este =i]mpiedicarea de-a nu merge cu dezvoltarea constitu\ional[=i mai departe, de pild[la sufragiul universal, la republic[, la ostracism, la despotismul mul\imii. Constitu\ia actual[e adic[destul de liberal[=i nu mai trebuie l[rgit[de cum este.

Nu t[g[duim c-ar fi fost mai bine dac[ideea statului avea putere mai mare ca s[fie-n stare a]nfr`na costisitoarele =i nem[rginitele ambi\ii personale ale nulit[\ilor, de-a ajunge la c`rma \[rii. +i aceasta ar fi fost mai bine — nu absolut — ci relativ, pentru c[la noi oamenii nu-=i c`nt[resc]nc[pe deplin bine interesele. Dar o lung[experien\[ ]nva\[c[pasuri]nd[r[t nu se pot face. Vom pierde mult[vreme]nc[pentru a umplea formele civiliza\iunii pe care le-am]mprumutat, dar ele trebuiesc umplute, nu nimicite. Deocamdat[— nu-i vorba — cam ciuda\i crai de la r[s[rit se-mbrac[cu ele,]ns[convins odat[poporul

c[numai munca =i meritul adev[rat]ndrept[\esc la ceva]n via\a public[, lucrul va fi pe jum[tate]ndreptat.

Repet[m deci cele spuse]n num[rul de 20 decembrie: *Respingerea* a tot ce este republic[mai mult sau mai pu\in deghizat[=i *conservarea* constitu\iei cu monarhia constitu\ional[, iat[statornicele noastre principii.

5 ianuarie 1879

CUPRINS

[“CINE CUNOA+TE C~TU+I DE PU|IN ISTORIA...“]

Cine cunoa=te c`tu=i de pu\in istoria \[rilor rom`ne=ti nu poate s[se mire de cele ce se petrec]n zilele noastre.

Pe timpul fanario\ilor, mai]nainte, ba chiar numaidec`t dup[ epoca lui +tefan cel Mare, scaunele domne=ti au ]nceput a fi cump[rate cu bani: fanario\ii nu erau dec`t oamenii care au luat acest principiu al cump[r[rii scaunului domnesc drept baz[pentru organizarea unui sistem de exploatare public[.

Mai mul\i greci din Constantinopol =i din \ar[se uneau]ntre d`n=ii, compuneau din economiile lor un capital ]nsemnat, se grupau pe l`ng[vreun fanariot cu oarecare trecere la Poart[=i cump[rau tronul vreuneia dintre \[rile rom`ne=ti. Venind apoi ]n \ar[, domnul ]ndeob=te nu ]napoia banii, ci lua cu sine pe membrii companiei =i le da func\iuni ]nalte, din care s[-=i poat[ scoate capetele cu camete cu tot. Ace=tia, la r`ndul lor, luau biruri legiuite =i nelegiuite, vindeau func\iunile =i f[ceau nego\ cu posturile at`rnate de d`n=ii.

Acest sistem s-a p[strat]n \[rile rom`ne=ti aproape una sut[=i cincizeci de ani.

Dup[documentele istorice care ne sunt cunoscute, la companiile de exploatare ale fanario\ilor au luat parte =i al\i str[ini, zarafi din Constantinopol, mai mul\i ambasadori ai Fran\ei =i ai Vene\iei; nu ne este]ns[cunoscut nici un caz]n care boieri p[m`nteni, fie chiar =i de origine str[in[, s[-=i fi b[gat capitalurile]n asemenea]ntreprinderi. S-a

]nt`mplat ]ns[ ]n mai multe r`nduri c[vreuna dintre partidele din \ar[s-a folosit de asemenea companii constituite f[r[de concursul lor ca s[r[stoarne pe vreun domn. Astfel a fost r[sturnat,]ntre altele, voievodul Constantin Br`ncoveanu.

Acela=i lucru se]nt`mpl[ ]n zilele noastre.

Elementele pentru organizarea unei societ[\i de exploatare au existat totdeauna]n \ara noastr[=i era un lucru firesc s[se g[seasc[=i oameni capabili de a le organiza. Liberalii mai avansa\i de la 1848 au crezut c[se pot folosi de ele]n lupta pentru principiile egalitare ce prop[v[duiau: =i dac[elementele mai s[n[toase de la 1848 nu ar fi f[cut aceast[gre=al[, niciodat[compania de exploatare organizat[de d-nii C. A. Rosetti =i I. C. Br[tianu nu ar fi ajuns la]nr`urire hot[r`toare]n via\a noastr[public[.

La 1848 oamenii lumina\i au pus la dispozi\ia acestei companii o arm[puternic[: fraza liberal[=i patriotic[, dreptul de a pretinde s[fie]nconjura\i cu nimbul unor oameni ce au luat parte la o ac\iune de reorganizare na\ional[. }n zadar N. B[lcescu, Eliad R[dulescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, Const. Negri, Ch. Tell =i ceilal\i inauguratori ai epocii noastre moderne au]nfierat pe sufletele problematice pe care le toleraser[la 1848, c[ci ele p`n[ ]n ziua de ast[zi se pretind cu oarecare trecere creatori ai epocii.

Vod[Cuza, inteligent mai presus de toate, a c[utat s[-i duc[*ad absurdum* =i a izbutit. Dar era destul ca compania s[vie odat[la putere, pentru ca s[se sporeasc[=i s[prinz[putere.

}n urma revolu\iei de la 1866 compania a putut s[-=i g[seasc[noi membri =i noi resurse. Ceea ce-i lipsea mai-nainte, capitalul, acum]i sta la dispozi\ie, deoarece]n timp scurt rentabilitatea]ntreprinderii s-a dat pe fa\[=i creditul companiei s-a]ntemeiat. Compania =i-a creat un capital de rezerv[, parte prin fondarea ziarului *Rom`nul,* parte prin ]mbog[\irea celor mai hot[r`\i dintre membrii ei =i,]ndat[ce lumea a v[zut c[a fi ro=u este o negu\[torie ce se renteaz[bine, num[rul ro=iilor s-a sporit.

Chiar nici a=a]ns[ro=ii nu ar mai fi putut ajunge s[dispun[din

nou de averile \[rii dac[nu s-ar fi g[sit]nc[o dat[conservatori gata de a se folosi]n m`na lor de compania Rosetti—Br[tianu.

}n dou[r`nduri s-au]ncercat s[r[stoarne pe domnitorul Carol I =i s[vie la putere =i nu au izbutit, precum nu vor izbuti niciodat[f[r[de ajutorul, fie chiar pasiv, al altora.

}ncetul cu]ncetul ei au s[r[cit =i =i-au pierdut creditul, astfel c[, dac[nu ar fi venit coali\ia de la Mazar-Pa=a ca s[-i reabiliteze, ast[zi d. C. A. Rosetti ar fi tot la Paris, d. I. C. Br[tianu ar fi r[mas un cet[\ean folositor prin rachiul, vinurile =i untul ce produce, d. Pantazi Ghica ar satisface o trebuin\[public[, organiz`nd vreun *Caffé chantant* apelpisit, iar[partea cea mare a ro=iilor ar fi postulan\i supu=i.

}n trei ani de zile]ns[compania a crescut =i s-a]nt[rit ca niciodat[. S-au strecurat bani prin m`inile ei]n acest timp =i banul e putere.

Dar[vom trece cu vederea vina celor ce au pus noi =i puternice arme la dispozi\ia modernei companii de exploatare =i ne vom m[rgini a constata cum ro=ii =tiu a se]nt[ri prin sl[birea altora.

To\i fo=tii mini=tri conservatori da\i]n judecat[au ie=it cu majorit[\i]nsemnate din urnele electorale.

A fi adversar al ro=iilor, a-i combate =i a fi comb[tut de c[tre d`n=ii, este un titlu de]ncredere.

D. G. Vernescu, d. Mihail Kog[lniceanu, d. Manolache Costache Epureanu =i d. N. Ionescu, membrii fostei coali\ii de la Mazar-Pa=a, deasemena sunt ale=i, ca opozi\ie. Aleg[torii le zic: Voi i-a\i adus pe ro=ii: v[alegem, ca tot voi s[sc[pa\i \ara de d`n=ii.

Dar d. Dimitrie Sturdza, ministru de finan\e al actualului cabinet, nu a fost ales =i nu a fost ales tocmai c[face parte din cabinetul Br[tianu. Astfel =tiu ro=ii s[omoare pe oamenii ce le dau m`n[de ajutor.

*

+i oricine ast[zi ar]ndr[zni s[se uneasc[cu ro=ii, o pa\e ca d-l D. Sturdza, c[ci cu dinadins omoar[pe oamenii ce se amestec[ ]n trebile lor =i nu-i primesc dec`t spre a-i putea omor].

Ca dovad[c[=i aceast[apuc[tur[e una dintre tradi\iunile lor istorice, vom pune]n vederea cititorului o parte din istoria lui Matei Vod[-Basarab.

Matei Vod[-Basarab, cel mai na\ional =i mai popular dintre to\i domnii Munteniei, acela care cre[cea mai na\ional[epoc[ ]n istoria noastr[,]ntorc`ndu-se de la Constantinopol, fu primit, dup[ cum ne spune un istoric, ca numai pu\ini domni pe fa\a p[m`ntului.

Peste trei zile, pe la 1 martie 1634 a venit =i Matei Vod[. O mul\ime de popor =i to\i boierii au ie=it]ntru]nt`mpinarea sa la malul Dun[rii; =i drept semn de bucurie =i fericire, poporul ]=i dezbr[ca hainele =i le a=ternea la p[m`nt, de a venit domnul peste ele p`n[ ]n Bucure=ti c[lare.

Dar cum s-a sf`r=it via\a acestui domn iubit, care a creat cea mai frumoas[ epoc[ de prosperare na\ional[? Cum =i-au r[zbunat vr[jma=ii lui de d`nsul?

I s-au f[cut slugi plecate spre a-l face ur`t de popor =i spre a-l putea apoi r[sturna, pun`nd cap[t =i epocii create de d`nsul. La b[tr`ne\e, el ajunsese de batjocura lumii =i a o=tirii care:

}i zicea f[r-de ru=ine c[fiindc[a ajuns b[tr`n =i ]n doaga copiilor, era bine s[-=i lase tronul =i s[ se fac[ c[lug[r. Aceste toate au rezultat *din cauza a doi oameni ]nr[ut[\i\i,* anume vistierul Ginea, numit =i Olariul sau Cical[ =i Radu Arma=ul, numit =i V[rzarul. Ace=tia, av`nd]n m`n[ c`rma statului =i]ncrederea absolut[a Domnului, f[ceau abuzurile cele mai revoltante. Boierii ajung`nd f[r[ putere =i v[z`ndu-=i vie\ile]n m`inile acestor doi tic[lo=i, sufereau toate]n t[cere.

Astfel au ajuns oameni r[i de pe timpul lui Matei Basarab s[m`njeasc[ via\a unui om ]mb[tr`nit]n fapte m[re\e.

Dar cine erau ace=ti doi ce organizaser[pe timpul lui Matei Basarab compania de exploatare?

Unul, Ginea, zice istoria:

era din Rumelia, om prost =i ne]nsemnat, de meserie fierar. Venit de foarte june]n \ar[=i f[c`ndu-=i avere, se ]nsur[ la satul Br[t[=e=tii, l`ng[Olte\,]n jude\ul Romana\i. Cu viclenia sa cea iscusit[, ajung`nd a se ]nainta ]n direg[toriile civile, =i apropiindu-se adesea de domn, ]i zicea totdeauna s[-l fac[ pe el vistier =i-i promitea c[-i va afla mijloace s[-i sporeasc[ veniturile ]nc`t s[poat[cuprinde =i alte \[ri. Matei-Vod[,

ajung`nd la b[tr`ne\e a fi dominat de ideea]navu\irii =i a iubirii de argint, l-a crezut =i l-a f[cut vistier plenipotent. Acesta]ndat[a lep[dat pielea mielului =i se arat[ ]n adev[r lup: trimitea]n toate p[r\ile =i dezbr[ca oameni cu felurite cuvinte; inventa feluri de d[ri =i de abuzuri, care ajunser[a]nnegri faima =i numele cel glorios al Domnului.

Cine era cel[lalt?

Acesta era rom`n din Ploie=ti, fiul unui gr[dinar (bulgar) care cultiva varz[: de aceea ]l =i numir[ V[rzarul. Ajung`nd din tinere\e a]nainta]n direg[toriile civile, se f[cu =i arma= mare, odat[cu Cical[, c`nd s-a f[cut vistier. }nzestrat cu un suflet r[ut[cios =i neomenos,]ndat[ce-a ajuns la postul acesta, a]nceput a rev[rsa asupra tuturora veninul r[ut[\ii sale: nici boier, nici preot nu sc[pa nesup[rat =i nejefuit de puterea lui.

Astfel ace=ti doi venetici, str`ns uni\i ]ntre d`n=ii =i profit`nd de sl[biciunea unui domn cu trecut glorios, au =tiut s[ curme o via\[ at`t de binecuv`ntat[cum a fost cea]nceput[pe timpul lui Matei Basarab =i s[preg[teasc[\ara pentru epoca fanario\ilor.

Nu-i vorb[, oricare alt domn cu trecut mai pu\in glorios ar fi c[zut jertf[sl[biciunii sale.

Nimic nou sub soare!

Ce se petrece ast[zi s-a petrecut sub forme deosebite mereu]n timp de mai multe sute de ani. C`nd elementele s[n[toase au avut destul[ energie, c`nd ele s-au ar[tat hot[r`te, exploatatorii de meserie “*s-au f[cut nev[zu\i de fric[ =i de ru=ine*”, iar[ cei am[gi\i s-au poc[it =i s-au ]ntors pe c[ile bune. +i dac[ noi, ast[zi, voim s[ sc[p[m de nevoile cu care ne lupt[m, e destul s[ ne ar[t[m hot[r`\i, pentru ca urma=ii lui Cical[=i ai V[rzarului s[dispar[ca fumul, goni\i de fric[=i de ru=ine.

S[facem ast[zi ceea ce au f[cut str[bunii no=tri la]nceputul lui Matei Basarab, s[ne ar[t[m hot[r`\i, pentru ca fiii no=tri s[ nu cad[ victim[ celor ce exploateaz[ \ara =i de treizeci de ani se trudesc s[ curme dezvoltarea noastr[ na\ional[ =i s[ fac[ pe p[m`ntul rom`nesc un stat cosmopolit.

Nu e o vorb[de boieri =i de reac\ie: vr[jma=ii no=tri de la *Rom`nul*

dau]n sec c`nd vor s[ sperie lumea cu momeli de felul acesta: lupta se urmeaz[ pentru rom`nitatea \[rii noastre, pe care liberalii interna\ionali o neag[prin aspira\iile, prin faptele =i prin activitatea lor de treizeci de ani, lupta se urmeaz[pe un t[r`m na\ional ]ntre noi care \inem la obiceiurile =i tradi\iile poporului rom`n =i]ntre oamenii veni\i de ieri, de alalt[ieri]n \ar[, ce uni\i cu ni=te rom`ni slabi de ]nger ]=i dau silin\a s[ ne abat[ de pe c[ile fire=ti ale dezvolt[rii noastre =i s[ ]ntemeieze st[p`nirea str[inilor pe p[m`ntul rom`nesc.

Nu mai e vorba chiar nici de conservatori =i liberali: to\i oamenii cumsecade =i to\i rom`nii trebuie s[-=i dea m`na ca s[scape \ara de primejdia]n care vor s-o arunce ro=ii, ce azi caut[s[se]nt[reasc[prin un nou element str[in.

CUPRINS

18 mai 1879

[“DUP{ AT~TEA DECLARA|IUNI”]

Dup[at`tea declara\iuni formale ar fi poate de prisos a mai r[spunde *Rom`nului* care nici acum nu]nceteaz[de-a confunda partidul conservator, precum el este ast[zi, cu partidul boierilor b[tr`ni din timpul unirii Principatelor. De prisos ar fi ]ns[ a r[spunde =i pentru considera\ia c[ orice cuv`nt am rosti,]l vedem *pro primo* r[u]n\eles, apoi r[st[lm[cit cu inten\ii =i vederi care nu sunt deloc cuprinse]n cuvintele noastre.

Rom`nul face istoricul luptelor partidului ro=u cu conservatorii de la 1848, cu cei de la 1858, cu cei din timpul domniei lui Cuza-Vod[=i apoi]=i asum[meritele unirii, a]mpropriet[ririi \[ranilor etc. asupra partidului pe care-l reprezint[.

Acestea sunt cu totul neexacte.

}nt`i,]n partidul conservator de ast[zi e]n num[r mare reprezentat partidul unionist din timpul domniei lui Grigore Ghica Vvd. Actele divanului *ad-hoc* din Moldova sunt deopotriv[isc[lite de d-nii Lasc[r Catargiu =i Petru Mavrogheni de ex. ca =i de Anastasie Panu =i de d. M.

Kog[lniceanu. E natural ca boierii din |ara Rom`neasc[ s[ se fi temut de ro=ii, de aceste elemente necunoscute care ]ncercau a pune m`na pe stat;]n Moldova]ns[aceast[lupt[ ]ntre liberali =i conservatori n-a existat]n privirea chestiunilor mari,]nc`t ]n timpul divanului *ad-hoc* lupta era ]ntre unioni=ti =i antiunioni=ti, abstrac\ie f[c`nd de la principiile lor de administra\ie intern[.

Caracteristic este deci pentru partidul conservator c[din momentul unirii el s-a contopit]n am`ndou[ \[rile form`nd un singur partid pe c`nd, din contr[, liberalii din Moldova au p[strat caracterul lor deosebit de al ro=iilor, c[ci]n Moldova, din fericire pentru \ar[, nu exist[ ]nc[ro=ii.

A=adar, dac[ro=ii cu titlul lor nou de partid na\ionale-liberale sau liberale-na\ionale, adoptat ca imita\ie a partidului judaico-oportunist din Germania, au avut vreo lupt[de sus\inut, aceasta n-a fost]ndreptat[contra partidului conservator cu cultura lui modern[=i cu vederile lui exacte, ci contra a o seam[de boieri din |ara Rom`neasc[, care \ineau grap[ la tradi\iile \[rii lor =i nu voiau s[ sacrifice nimic sigur pe lucruri necunoscute. Boierii, din punctul lor de vedere, aveau dreptate. |ara Rom`neasc[exista ca stat autonom de la 1260-70, va s[zic[bob num[rat de =ase secole,]=i avea deci via\a ei a=ezat[, tradi\iile ei deosebite =i era natural c[unirea, de=i se f[cea cu o \ar[tot rom`neasc[, av`nd deplin[asem[nare]n datini =i obiceiuri, avea s-aduc[mari schimb[ri, mai ales prin unificarea institu\iilor.

Altfel era cazul Moldovei. C-o sut[de ani mai t`n[r[ dec`t |ara Rom`neasc[, ea a avut totdeauna o pozi\ie mult mai expus[ dec`t sora ei de peste Milcov. Doi vecini a avut aceasta, din care cu unul s-a]mp[cat prin tratate, neutraliz`nd pe cel[lalt care nu era periculos prin ]mprejurarea c[ Ardealul era mai autonom fa\[ de Ungaria dec`t |ara Rom`neasc[ fa\[ de turci chiar. Moldova ]ns[ avea Polonia la nord, dar mai cu seam[ la r[s[rit, avea pe neast`mp[ra\ii t[tari, pe ne]nfr`na\ii cazaci =i pe deasupra acestora avea ]n contra ei ]mp[r[\ia turceasc[ =i regatul Ungariei. Pe c`nd]ns[un vecin al |[rii Rom`ne=ti sl[bea, adic[Turcul, vecinul imediat al Moldovei, Rusul, se]mputer-

nicea din zi]n zi, c[ci se substituise turbulentei Polonii puternica Rusie pe de o parte, puternica Cas[de Austria, pe de alta. Rezultatul]mputernicirii vecinilor a fost c[Moldova a pierdut dou[provincii. Era evident deci c[experien\ele dureroase trebuiau s[fac[instinctul de conservare na\ional[mult mai susceptibil]n Moldova dec`t ]n |ara Rom`neasc[care n-avusese a depl`nge acele dureroase pierderi.

Iat[dar de ce partidul conservator de ast[zi nu mai poate fi identificat cu acela pe care d-nii ro=ii l-au comb[tut la 1848. D-nii ro=ii au fost =i au r[mas liberalii *unei provincii;* conservatorii sunt un partid, unul =i acela=i]n]ntreaga Rom`nie. Nu exist[ro=ii]n Moldova, sunt]ns[conservatori cu acelea=i vederi]n \inutul Sucevei ca =i-n banatul Severinului.

Rolurile sunt a=adar cu totul schimbate.

E asemenea inexact[aser\iunea *Rom`nului* c[ partidul conservator ar fi fost contra ]mpropriet[ririi. Contra modului propus, da; contra ideii, nu. }n sine vorbind, at`t meritul c`t =i nemeritul e al lui Vod[-Cuza =i al lovirii sale de stat. Cum c[ modul de ]mpropriet[rire a fost vicios se vede ]ns[ din rezultate. Niciodat[ \[ranul rom`n n-a stat mai r[u dec`t dup[ ]mpropriet[rire, astfel ea a fost f[cut[.

D-nii ro=ii]ns[, care combat lovirea de stat, au cu toate acestea pe autorul lovirii ca ministru de interne, au]n cabinet pe omul pe care acum c`teva luni ]l numeau prin “Rom`nul” me=ter]n *sustrac\iune* =i tr[d[tor al \[rii]n chestiunea izraelit[.

Acum venim la legile conservatoare, votate de ro=ii]n plin[contrazicere cu principiile lor fundamentale.

Punctul nostru de vedere e cu totul clar: ro=ii, ca partid politic consecvent =i onest, n-ar fi trebuit s[le voteze.

Lupta noastr[de c[petenie e o lupt[pentru adev[r. Dac[sunte\i liberali, fi\i ce v[numi\i, conform proverbului “ori vorbe=te cum \i-i portul, ori te poart[cum \i-i vorba”. Ceea ce combatem dar]n ro=ii e lipsa de caracter, pi=icherlicul erijat]n teorie de guvernare.

Azi d. Kog[lniceanu e numit sustractor =i tr[d[tor, m`ine e ministru al ro=ilor.

Azi veni\i cu presiunea str[in[, cu categoriile =i cu listele, m`ine adopta\i proiectul opozi\iei.

Gravitatea lucrului consist[ ]ns[ ]n]mprejurarea c[un partid f[r[caracter, pe l`ng[ aceea c[ demoralizeaz[ poporul f[c`ndu-l a nu mai =ti cu ce oameni are a calcula, mai e =i compus din oameni f[r[caracter.

Astfel un individ de la Pite=ti]n ajunul alegerilor promitea cet[\enilor c[nu numai nu va da nimic evreilor, dar va propune gonirea lor din \ar[. Acela=i individ, ales deputat, f[cea parte din sus\iitorii categoriilor. Exist[o suplic[a aleg[torilor din Pite=ti care denun\[duplicitatea deputa\ilor din acel jude\.

Al[turi apoi cu neonestitatea pe teren teoretic, vine cea pe terenul practic, unde exemplele sunt]nsp[im`nt[toare.

De aceea nu lauda “Rom`nului”, c[ ro=ii sunt adev[ra\ii conservatori, ci obiec\iunea noastr[ principal[ are cuv`nt.

}n fundul inimii voastre nici crede\i]n ceva, nici voi\i ceva. Nu sunte\i un partid politic, ci o societate de exploatare, nu cu principiile voastre a ne lupta, ci cu apetiturile voastre. Pentru a arunca praf]n ochii lumii sunte\i]n stare, cu aceea=i lips[de caracter, s[vota\i azi o lege ultraliberal[, m`ine una ultraconservatoare, f[r[a pricepe nici pe una, nici pe alta.

Din cauza asta nu sunte\i democra\i, ci demagogi.

CUPRINS

18 octombrie 1879

[MISIUNEA NOASTR{ CA STAT]

Sunt]n via\a popoarelor situa\iuni]n care omul luminat trebuie s[se ridice mai presus de str`mtele vederi de partid =i s[judece oamenii =i faptele cu impar\ialitatea istoriografului nepreocupat.

O asemenea situa\iune e =i aceea]n care statul rom`n se afl[ ]n zilele noastre.

Dezvoltarea politic[=i social[a poporului rom`n a ajuns]ntr-un stadiu]n care oric[rui popor i se pune]ntrebarea: e=ti ori nu e=ti un

element capabil de a]ntemeia =i de a men\ine ordinea social[ca garan\ie de dezvoltare, pe o bucat[oarecare de p[m`nt?

De ast[zi]nainte nu mai e cu putin\[s[tr[im sub forma, mai mult ori mai pu\in nedefinit[de p`n[ acum; at`t situa\ia general[a Orientului c`t =i aspira\iunile noastre proprii ne hot[r[sc a ne constitui ]n stat deosebit =i cu des[v`r=ire neat`rnat.

Iar[dac[nu vom fi capabili de a s[v`r=i prin noi ]n=ine aceast[ oper[ de constituire, atunci va trebui s[ renun\[m, pentru totdeauna poate, la realizarea scumpelor noastre dorin\e de neat`rnare, c[ci de ast[zi]nainte rela\iile interna\ionale indefinite nu mai sunt cu putin\[ ]n Europa.

Aceasta e alternativa fatal[ ]n fa\a c[reia se afl[neamul rom`nesc ]n zilele noastre; aceasta e morala =i ne]nduratul adev[r pe care nici un rom`n nu trebuie s[-l scape din vedere; nou[, genera\iunilor]n via\[, ne-a c[zut sarcina m[rea\[de a dovedi c[bun[a fost pr[sila ce Traian a s[dit pe p[m`ntul Daciei =i c[ nu ]n zadar au luptat str[bunii no=trii at`tea veacuri de-a r`ndul.

O idee avuse Traian]n vedere c`nd s-a hot[r`t s[verse s`ngele o=tenilor romani pentru cucerirea Daciei: voia s[stabileasc[ordinea =i s[a=eze un strat de cultur[omeneasc[la gurile Dun[rii.

Aceast[idee din care s-a z[mislit neamul rom`nesc, nici p`n[ ]n ziua de ast[zi nu s-a realizat; optsprezece veacuri au trecut, optsprezece sute de ani de-a r`ndul am luptat f[r[ de curmare ca s[ c`=tig[m o singur[zi de dezvoltare pacinic[; ast[zi a sosit acea zi, =i acum ori niciodat[vom face pasul hot[r`tor pentru]mplinirea misiunii noastre istorice.

Mari sunt vremurile]n care tr[im =i fiecare dintre noi trebuie s[ia hran[ ]nt[ritoare din con=tiin\a misiunii la]mplinirea c[reia a fost chemat prin aceea c[se afl[ ]n r`ndul rom`nilor azi]n via\[.

*

C`nd rom`nii se reivesc]n istorie, la Arge= =i la Suceava, ei sunt un element prigonit ce caut[un ad[post spre a se putea dezvolta]n pacinic[retragere. Dovad[sunt r[m[=i\ele]nceputului de cultur[ce s-au

p[strat din acele timpuri dep[rtate. Era s[dit[ ]n inimile acelor oameni vechi iubirea pentru tot ce [e] drept, bun =i frumos;]ns[nobila s[m`n\[, abia r[s[rit[ din p[m`nt, era mereu strivit[=i iar strivit[de copitele s[lbaticelor cete de vr[jma=i.

Veacuri au trecut astfel;]n curgerea veacurilor cetele s[lbatice au pierit una c`te una, iar ast[zi st[m ad[posti\i]ntre hotarele \[rii noastre =i nimeni nu mai]ndr[zne=te s[calce f[r[de *]nvoirea* ori f[r[de *voia* noastr[aceste hotare.

E mic[\[ri=oara noastr[,]i sunt str`mte hotarele, greut[\ile vremurilor au =tirbit-o; dar aceast[ \ar[ mic[ =i =tirbit[ e \ara noastr[, e \ara rom`neasc[, e patria iubit[a oric[rui suflet rom`nesc; ]ntr-]nsa g[sim toate putin\ele dezvolt[rii, ]ntocrnai ca ]ntr-una oric`t de]ntins[.

Athena era un petic de p[m`nt =i totu=i numai din comorile ei =i-a luat]mp[r[\ia lui Alexandru podoabele m[ririi.

S-o facem mare pe \[ri=oara noastr[prin roadele muncii noastre =i prin m[rimea vredniciilor noastre, c[ci de ast[zi]nainte nimeni nu ne mai jigne=te]n lucrare =i dac[nu putem s[ne urm[m]n pace dezvoltarea, atunci [e] bine s[=tim c[nu mai sunt copitele s[lbaticelor cete de vr[jma=i care strivesc s[m`n\a abia]ncol\it[, ci hula, vrajba =i ura ce ne-o facem noi]n=ine.

Nu mai putem ast[zi s[ne dezvinov[\im, ca]n trecut, cu vr[jma=ii ce ne]nconjoar[=i nu ne las[s[ ]naint[m spre]mplinirea misiunii noastre; ori de c`te ori ne oprim ]n cale, dovedim c[ nu suntem vrednici nici de locul la care ne-a pus ]nt`mplarea.

E un rom`n slab de ]nger acela care sperie \ara cu primejdii ce ne-ar fi amenin\`nd din afar[; soarta, viitorul nostru =i al urma=ilor no=tri at`rn[de la]n\elepciunea noastr[=i de la buna chibzuin\[cu care vom]nainta spre realizarea misiunii istorice ce ni se cuvine =i numai spre a acestei uneia =i singure misiuni; primejdiile, dac[ne amenin\[, ne amenin\[din l[untru.

U=urin\a, reaua-credin\[, nesocotin\a ori zelul p[tima= la noi]n=ine, numai acestea pot s[fie izvorul primejdiilor ce ne amenin\[=i vai =i amar de noi dac[,]n vremile noastre mari, am avea parte de a fi condu=i

de oameni mici al c[ror cap e prea str`mt spre a putea cuprinde concep\ia bogat[a misiunii unui popor]ntinerit dup[o via\[de optsprezece veacuri, ori a c[ror inim[e prea searb[d[spre a se putea]nc[lzi de aceast[misiune, oameni ce ar voi s[ne duc[unde n-avem s[mergem prea]n prip[, prea departe ori]n direc\ii nepotrivite cu firea bl`nd[=i a=ezat[a neamului nostru.

Trebuie s[fim un strat de cultur[la gurile Dun[rii; aceasta e singura misiune a statului rom`n =i oricine ar voi s[ne risipeasc[puterile spre alt scop pune]n joc viitorul urma=ilor =i calc[ ]n picioare roadele muncii str[bunilor no=tri.

Aici,]ntre hotarele str`mte ale \[rii rom`ne=ti trebuie s[se adune capitalul de cultur[din care au s[se]mprumute fra\ii no=tri de prin \[rile de primprejur, dimpreun[cu celelalte popoare mai]napoiate dec`t noi.

Leg[turile de s`nge =i identitatea individualit[\ii na\ionale fa\[ cu unii, comunitatea tradi\iunilor istorice =i identitatea vederilor religioase fa\[ cu al\ii ne deschid =i netezesc calea ]nr`uririi pacinice =i binef[c[toare pe care trebuie s[p[=im cu cea mai deplin[bun[-credin\[.

Astfel]n\elege societatea modern[misiunea statului rom`n; astfel rezult[ ea din istoria noastr[; astfel a fost conceput[ chiar de c[tre ]ntemeietorul neamului rom`nesc. Niciodat[nu am fost element st[p`nitor; niciodat[ nu s-a manifestat ]n noi chiar nici tendin\a de a supune pe al\ii, ci totdeauna rom`nul s-a mul\umit a fi ad[postit =i a se dezvolta pe p[m`ntul s[u; dac[ vom urma =i ]n viitor tot astfel, l[s`nd]n pace pe cei ce ne las[ ]n pace =i tr[ind]n bun[ ]n\elegere cu cei ce nu ne jignesc, vom aduce societ[\ii europene =i]ndeosebi statelor vecine serviciul pe care nici un alt stat nu-l poate aduce, deoarece nici unul nu are cu popoarele de primprejur leg[turile pe care le avem noi.

2 noiembrie 1879

[“NENOROCITELE ASTEA DE |{RI...”]

CUPRINS

Nenorocitele astea de \[ri ale noastre sunt de mult, dar mai cu seam[de la fanario\i]ncoace, scena unui joc de intrigi interna\ionale, care se \es, se]nc`lcesc, dar din nenorocire se desc`lcesc totdeauna]n defavorul lor =i mai cu seam[al elementului rom`nesc din ele.

De se face un drum de fier, el devine calea mare de imigra\iune a tuturor vagabonzilor =i a criminalilor din statele]nvecinate, c[ci Rom`nia a devenit mla=tina de scurgere pentru tot ce e moralice=te =i economice=te nes[n[tos dincolo de grani\e, pentru tot ce fuge de munc[, pentru tot ce se simte urm[rit de]nrolarea]n armat[, de poli\ie =i de justi\ia penal[. Astfel, bun[oar[, to\i criminalii din Austro-Ungaria care se prind din fug[, pe drumul spre Rom`nia se prind, c[ci aici e \ara libert[\ii, egalit[\ii, fraternit[\ii =i a p[rintelui acestora C. A. Rosetti, a c[rui nume sl[vit va fi de toate venitùrile de acum =i pururea]n vecii vecilor.

Christ a fost reprezentantul s[racului cinstit =i harnic. Antihrist e reprezentantul s[racului viclean =i lene=; c[ci vicle=ugul =i lenea, tertipul =i ru=inea de munc[sunt cele dou[mari semne caracteristice at`t ale ro=iilor ca colectivitate, except`nd pe pu\ini, c`t =i ale elementelor str[ine pe care ei mai cu seam[le favorizeaz[.

Au sus\inut]ntr-un r`nd c[ toate, absolut toate, drumurile de fier din \ar[ ]=i ]ncheie socotelile anuale cu pagub[, ]nc`t statul — =i c`nd zicem statul, zicem produc[torul principal, \[ranul — pl[te=te din sudoarea amar[ a imensei =i cumplit de s[race majorit[\i a popula\iunii rom`ne plimb[rile perciuna\ilor cet[\eni din Gali\ia spre Rom`nia,transportul m[rfurilor proaste care ucid p`n[=i umbra de meserie =i me=te=ug]n \ara noastr[, reduc`ndu-se astfel totalitatea popula\iei noastre, fie din ora=e, fie din sate, la tristul rol de ilot produc[tor de gr`u pentru str[in[tate, o totalitate care ea]ns[=i nu se hr[ne=te cu gr`u =i cu m[lai. E evident =i pe toat[ scara societ[\ii se observ[ c[ rasa rom`n[ ]n genere decade, c[ajunge la diselec\iune, la maimu\ire.

Aduc[-=i cineva aminte de ce erau Bucure=tii]n zilele lui Vod[-Cuza: un ora= rom`nesc. Ce sunt ast[zi? Un ora= str[in. Nu vorbim de

zilele mai vechi ale lui Ghica Vod[ ]n care puternica organiza\ie a bresla=ilor f[cea aproape cu neputin\[p[trunderea unui str[in]n organismul economic al na\iei; vorbim de-o vreme]n care fraza]=i luase deja av`nt, de o vreme ]n care exista deja un ziar ca *Rom`nul* care]nvenina \ara]n contra Domnului =i pe Domn]n contra \[rii. +i totu=i Bucure=tii erau]nc[un ora= cre=tin =i rom`nesc. Nu vedeai o firm[ str[in[ ]n Lipscani de pild[, ast[zi devin rare cele rom`ne.

+i de ce asta?

Pentru c[din toate s-au f[cut politic[interna\ional[. Singur d. Br[tianu a spus-o]n senat, c[chestiunea drumurilor dumisale de fier se trata f[r[participarea \[rii]ntre Berlin =i Viena. Dar orice chestie, orice fleac de chestie devine]n timpul guvernului ro=iilor o]ntrebare de existen\[sau de neexisten\[a \[rii.

+i bie\ii domni din vechime, care ca Petre cel +chiop abdicau de la domnie ca s[nu se m[reasc[ ]n zilele lor haraciul Por\ii cu o mie sau dou[de galbeni sau Miron Costin cronicarul, care =i-a pus via\a la mijloc =i a pierdut-o pentru c[Vod[Cantemir sporise birurile! Un om care renun\[la domnie pentru a sc[pa \ara de o dare, un altul care-=i d[capul c[l[ului pentru onoarea de a fi protestat contra unui spor de bir! +i nu era un desperat ce n-avea ce pierde Miron Costin, c[ci avea o sut[de mo=ii bine num[rate pe fa\a p[m`ntului Moldovei.

Ast[zi... ast[zi e cu totul altceva. Ast[zi nu mai e cum era]n zilele mocanilor celor greoi =i cinsti\i, pe care-i durea inima de biata \ara asta, izbit[din toate p[r\ile de oarde de sute de mii, care se sf[r`mau de marginea col\uroas[ a ei ca talazurile m[rii de st`nci. Ast[zi, dac[vor s[vie t[tarii,]i poftim noi]n=ine, le facem drum de fier ca s[c[l[toreasc[huzurind de bine =i-i primim cu p`ine =i cu sare, ca pe domnii \[rii.

Ce prost era de pild[Matei Basarab, care, dac[afla c[un str[in cump[rase o mo=ie]n \ar[, scotea numaidec`t banii din pung[ =i i-o r[scump[ra numaidec`t, pentru ca nu un str[in s[fie proprietar]n \ar[.

Ast[zi, ast[zi teoria de “om =i om” e la ordinea zilei, =i]n America Orientului domnesc ideile civiliza\iei moderne, c[rora trebuie s[le facem concesiuni, c[de nu — ne =terg de pe fa\a p[m`ntului.

Ei, au trecut vremile acelea. Ne-am sub\iat, ne-am civilizat. }n loc de-a merge la biseric[, mergem la Caffé-chantant unde ne-nt`lnim cu omenirea din toate unghiurile p[m`ntului, scurs[la noi ca prim minune. Ba pentru c[limba noastr[cam veche, cu sintaxa ei frumoas[dar grea, cu multele ei locu\iuni,]i cam jena pe prietenii no=tri, am dat-o de o parte =i am primit o ciripitur[de limb[p[s[reasc[cu sintaxa cosmopolit[, pe care cineva, dac[=tie ni\ic[fran\uzeasc[, o]nva\[ ]ntr-o s[pt[m`n[ de zile. Bietul Varlaam, mitropolitul Moldovei =i al Sucevei, care ]n ]n\elegere cu domnii de atunci =i c-un sinod general al bisericii noastre, a ]ntemeiat acea admirabil[ unitate, care-a f[cut ca limba noastr[ s[ fie aceea=i, una =i nedesp[r\it[ ]n palat, ]n colib[ =i-n toat[ rom`nimea, =i-ar face cruce cre=tinul auzind o p[s[reasc[pe care poporul, vorbitorul de c[petenie =i p[str[torul limbii, n-o mai]n\elege.

Dar Varlaam era un prost. }n zilele noastre nici membru al Academiei n-ar putea s[fie.

Dar s[venim iar la vorba noastr[. }n mai multe r`nduri am spus c[ dac[ toate m[rfurile =i to\i c[l[torii din Rom`nia s-ar transporta gratis pe cheltuiala vistieriei, cu carul =i cu telegu\a, tot statul n-ar cheltui at`ta c`t pl[te=te anuitate pentru drumurile de fier. At`t de ne]nsemnat[este produc\ia noastr[. Cu drumurile de fier ale d-lui Br[tianu, las' c[transportul e scump pentru marf[=i c[l[tor, dar mai pl[te=te =i statul un adaos anual de zeci de milioane. Adic[curat negustoria lui Nastratin.

Cu toate acestea crede\i c[ro=ii au]nv[\at minte din cazul lui Strousberg =i nu au de g`nd a mai da asemenea lucr[ri publice]n]ntreprindere.

Nu mai departe dec`t]n num[rul de ieri foaia patrio\ilor ne promite un frumos drum de fier spre Chiustenge c-un m[re\ pod peste Dun[re.

Se va]ntreba cineva: “nu v[d patrio\ii c[toate lucrurile acestea or s[\ie bani, nu v[d c[marea mul\ime a contribuabililor]=i v`nd munca pe ani ]nainte ca s[ pl[teasc[ birurile? Nu v[d patrio\ii c[ trebuie s[ binecuv`nteze ceasul]n care expir[o seam[de datorii publice, pentru a nu le mai re]nnoi? Nu v[d onor[a\ii] patrio\i c[ceea ce e mai necesar, dac[e la adic[, e armarea p`n[ ]n din\i, nu concesiuni noi de drum de fier =i de poduri pe uscat?

Ba o v[d prea bine, dar iar[=i, politica interna\ional[e pretextul

pentru noua er[a concesiilor, care se va inaugura]ndat[ce se va cur[\i cabinetul de elemente eterogene.

Oricare om cu c`t de pu\in[ judecat[ trebuie s[-=i fi zic`nd: Nebuni sunt oamenii ace=tia de confund[o \ar[agricol[c-o produc\ie prin natura ei m[rginit[la un maxim oarecare, cu \[ri industriale a c[ror export =i import se suie la miliarde?

Geaba; parc[vorbe=ti]ntr-un pustiu. “Trebuie — r[spunde *Presa* — a stabili]ntre statul rom`n =i puterile Europei raporturi de amici\ie =i de *interese reciproce*, ca]n orice eventualitate s[avem]n favoarea noastr[simpatia =i *sprijinul lor*”.

Cu alte cuvinte trebuie s[r[m`nem ilo\i ca s[avem onoarea de a fi prenumera\i]ntre slugile plecate a[le] tuturor puterilor. Numai cu acest pre\ puterile vor \ine la noi, cum au \inut la bie\ii turci, Dumnezeu s[-i ierte.

Aceast[politic[a *Presei* grozav de sub\ire, secondat[cu multe parafraze liberalo-na\ionaliste de c[tre cei din strada Doamnei, nu intr[ ]n capul nostru =i o denun\[m publicului, ca s[vad[ce ne a=teapt[. Acel pasaj al *Presei*]nsemneaz[ca s[ne d[m economiceste lega\i de m`ini =i de picioare ca egiptenii, pentru ca s[ni se permit[de a respira.

Noi care am v[zut c[purtarea d-lui Br[tianu]n toate ocaziile se]mprumut[minunat[la o cheie oarecare — aceea a politicii panslaviste, repet[m: C[ile Strousberg trebuiau votate, *coute que coute*, pentru transportarea armiei]mp[r[te=ti la marginea Dun[rii; podul peste Dun[re se va face — *coute que coute* — pentru a uni slavii de sud cu cei de nord prin locul predilect al migra\iunilor din to\i timpii, pe la Vadul lui Isac, prin Scythia minor.

Cu toate]ntreprinderile d-lui Br[tianu se]mplinesc pururea dou[scopuri: 1) se]mpov[reaz[=i se sec[tuie=te pe de o parte poporul rom`n spre a deveni incapabil de]mpotrivire; 2) se creeaz[ ]nlesnirile cele mai esen\iale pentru transportul armiilor]mp[r[te=ti.

Iar marele om de stat joac[rolul pe care l-am prezis din capul locului: acela al supapei de siguran\[, acela al omului intereselor apusene.

+tim foarte bine c[aceasta se va numi iar[=i o insinua\ie, dar, din nenorocire, cheia noastr[se potrive=te]ntr-un mod fatal cu toate actele politice ale d-lui Br[tianu.

CUPRINS

22 ianuarie 1880

[“GENIUL NE}MB{TR~NIT AL ISTORIEI ROM~NILOR”]

Unul din miturile cele mai semnificative din c`te a p[strat poporul nostru este urm[torul: La leag[nul unui copil se cobor`ser[cele trei ursitori, menindu-i una t[rie, alta iste\ime, a treia m[rire lumeasc[. Muma copilului, nemul\umit[c[i se d[ruiser[=i lui bunuri pe care le-au avut at`\ia oameni, rug[ pe cele trei z`ne ca]ndeosebi copilului ei s[-i h[r[zeasc[ceva ce n-a avut]nc[nici un muritor. Cu-ntristare-i r[spunse una din z`ne: “Ca to\i oamenii nici judeci, nici po\i judeca ceea ce ai cerut, dar totu=i ]\i ]mplinesc dorin\a =i d[ruiesc copilului t[u tinere\e f[r[ ]mb[tr`nire =i via\[f[r' de moarte”. Copilul cre=tea v[z`nd cu ochii ]ntr-o zi c`t al\ii]ntr-un an =i m`nat de instinctul de ne]mb[tr`nire =i de nemurire, s[dit]n pieptul lui, lu[lumea]n cap, spre a m`ntui ]mp[r[\iile de pieire, omenirea de du=mani. Trecu pe r`nd c`nd prin pustii, primejduite de zmei puternici, unde nici om, nici turm[ nu putea trece =i ucidea pe acei zmei, deschiz`nd locuri a=ez[rii oamenilor, c`nd prin p[duri locuite de fiare, pe care le nimicea f[c`nd drum v`n[torilor =i c[rbunarilor, c`nd iar prin]mp[r[\ii]nflorite =i vechi, prin ora=e puternice =i avute, p`n[ ce ]ntr-un t`rziu ajunsese]n palatul unei z`ne aeriene, unde-l a=tepta ne]mb[tr`nirea =i nemurirea. Aci petrecu trei zile]n deplin[lini=te. Dup[trei zile, plec`nd ]ns[ la v`nat, adormi]ntr-o vale frumoas[ ]n care pietre =i copaci, r`uri =i izvoare ]ncepur[ a vorbi cu el =i a-i aduce aminte de casa p[rin\ilor, de locurile p[rinte=ti =i tot amestecul acesta de vorbiri ]l fermec[ =i-l ademeni at`t de mult,]nc`t cum se de=tept[,]nc[lec[=i lu[drumul spre cas[. El adormise]n valea “aducerii aminte”. Cum ie=i din cercul magic al

z`nei, ]ncepu a nu mai cunoa=te lumea. Ajunse ]ntr-un loc, unde =tia c[ e un ora= mare =i nu g[si dec`t ruine pe care p[=teau caprele. }ntreb[pe p[zitor de nu =tia unde e ora=ul cutare, dar acesta r[spunse c[neam de neamul lui nu pomenise acolo dec`t ruine. Trecu mai departe =i — unde fusese acum trei zile un pustiu ]ntins — afl[ un ora= foarte mare. Ba ]n pia\a ora=ului v[zu un grup de marmur[, care-l reprezenta pe el ]nsu=i lupt`ndu-se cu un zmeu. El]ntreb[pe-un or[=ean ce]nsemneaz[acel grup. Acesta-i r[spunse c[acum c`teva sute de ani un viteaz, se zice c-ar fi ucis un zmeu]n locurile acestea care erau pustie, =i c[de atunci]ncoace a fost cu putin\[s[se a=eze oameni acolo =i s[se ridice acel ora=.

— Dar bine, eu sunt acela, zise atunci cavalerul nemuritor.

Lumea ce se str`nsese ]mprejurul lui, r`se de d`nsul =i-l crezu nebun.

+i astfel pe ori=iunde trecea, pe ori=iunde vedea]nflorire]n urma faptelor lui, lumea-=i b[tea joc de el,]l lua]n r`s, nevoind nimeni s[-l creaz[ c[ el fusese acela care cur[\ise codrii de fiare =i pustiurile de mon=tri. Nu trei zile, cum i se p[rea lui, sute de ani trecuser[ din timpul c`nd el plecase]n lume dup[nemurire.

Cam astfel pare =i geniul ne]mb[tr`nit al istoriei rom`nilor. Dac[acest geniu ar veni ast[zi sub forma lui Mircea cel B[tr`n =i ar zice: “eu v-am dat independen\a \[rii, c[ci dup[ ce am ]nfr`nt o=tirile turce=ti, m-am supus]mp[ratului sub condi\ii, care au trebuit s[v[p[streze \ara =i na\ionalitatea” — mul\i ar lua]n r`s pe b[tr`n. Dac[acela=i geniu sub forma lui Cuza Vod[ar zice: “eu v-am dat toate drepturile c`te le ave\i ast[zi, =i numai datoria public[de =ase sute de milioane e meritul vostru de patrusprezece ani]ncoace”, ro=ii i-ar r[spunde “c[nainte de a se prip[=i un fanariot]n strada Doamnei, nu existau asemenea idei”. Nu ne-am mira dac[ ]ntr-una din zile ro=ii s-ar l[uda c[ei au “creat universul” care,]nainte de partidul na\ional-liberal, nici nu exista. +i cu toate acestea e evident c[o \[r[care exist[de 700 de ani aproape, parte independent[, parte pe deplin autonom[ ]n l[untrul s[u, nu are s[-=i mul\umeasc[existen\a unui partid, care nu e dec`t de ieri-alalt[ieri =i c[independen\a, departe de a fi meritul actua-

lei genera\ii, e suma vie\ii noastre istorice, minus inep\iile unui partid compus din oameni ignoran\i =i de rea-credin\[, care ne-au dat aceast[sum[=tirbit[... A dovedi aceast[=tirbire nu e greu.

Reproducem mai la vale textul autentic, cel francez, al formulei cu care cele trei mari puteri ne-au recunoscut independen\a.

Le soussigne, Gérant du Consulat général, a Buckarest, a reçu l'ordre d'adresser, au nom du Gouvernement..., à M. le ministre des affaires étrangéres de Roumanie la communication suivante:

Le Gouvernement de... a été informé, par les soins de l'Agent de S. A. le Prince de Roumanie, de la promulgation sous la date du 25 Octobre 1878 d'une loi votée par la chambre de révision de la principauté, et destinée à mettre le texte de la constitution roumaine en accord avec les stipulations insérées dans l'article 44 du traité de Berlin.

Le gouvernement de... *ne saurait considérer comme répondant entièrement aux vues qui ont dirigé les puissances signataires du traité de Berlin les dispositions constitutionnelles nouvelles dont il lui a été donné connaisance et en particulier celles d'où résulte pour les personnes de rite non-chrétien domicileés en Roumanie, n'appartenant d'ailleurs à aucune nationalité étrengère, la nécessité de se soumettre aux formalités d'une naturalisation individuelle.*

Toutefois confiant dans la volonté du Gouvernement princier, de se rapprocher de plus en plus, dans l'application de ces dispositions de la pensée libérale dont s'étaient inspirées les puissances, et *prenant acte des assurances formelles qui lui ont été transmises à cet effet, le Gouvernement de..., afin de donner à la nation* roumaine un témoignage de ses sentiments d'amitié, a décidé de reconna]tre sans plus de retard la principauté de Roumaine comme état indépendant. En conséquence le Gouvernement de... se déclare prêt à entrer en relations diplomatiques régulières avec le Gouvernement princier.

Le soussigné, en donnant avis à M. le Ministre des affaires étrangères de la résolution adoptée par son Gouvernement, a l'honneur etc. etc.

Am dori s[=tim]ntr-adev[r =i \ara ar avea dreptul de a =ti ce fel de “assurances formelles” s-au transmis puterilor peste litera =i]n\elesul art. 7 din constitu\ie, pentru ca ele, cu toate c[nu-l consider[“comme répondant entiérement aux vues qui ont dirigé les puissances signataires du traité de Berlin”, s[binevoiasc[totu=i a ne recunoa=te independen\a?

Dac[nu s-ar ascunde cumva =i]n formula aceasta s[m`n\a de vorb[=i de bucluc pentru viitor!

Deocamdat[organul marelui nostru om de stat]nregistreaz[ ]n coloanele sale sub titlul: “Impresiunile ziarelor rom`ne” toate articolele care, cu oarecare cheltuial[de fraze s[rb[toresc era noii independen\e, ferindu-se cu mare grij[de a reproduce =i pe acelea care fac bilan\ul acestei recunoa=teri =i g[sesc c[e foarte scump pl[tit[.

Cui s-ar mira de r[ceala cu care trat[m chestiunea aceasta,]i amintim o poveste: Un episcop, cercet`ndu-=i eparhia, ajunge =i la un sat s[rac, care l-a primit f[r[sunet de clopote. Episcopul se cam sup[r[de aceasta =i-i zice preotului:

— Bine, p[rinte, se poate s[m[primi\i a=a f[r[a trage chiar clopotul?

— Preasfin\ite st[p`ne, r[spunse bietul preot, sunt o mie =-o sut[de cuvinte pentru a m[dezvinov[\i.

— Din mia =i suta ceea de cuvinte n-ei putea s[-mi spui =i mie c`teva?

— Mai]nt`i de toate, Preasfin\ite, biserica noastr[nici n-are clopot.

Acest singur cuv`nt, din o mie =-o sut[ era de ajuns. Singurul cuv`nt, c[nimic bun nu poate veni sub auspiciile ro=ilor e de ajuns pentru a ne r[ci fa\a cu orice chestiune. Urmarea dovede=te apoi c[ ]nn[scuta noastr[ne]ncredere contra oric[rei demagogii peste tot, contra demagogiei noastre]ndeosebi, a avut totdeauna dreptate.

14 februarie 1880

CUPRINS

STUDII ASUPRA SITUA|IEI

Un nou program? va]ntreba cititorul, devenit ne]ncrez[tor prin pompoasele liste de f[g[duin\e =i de vorbe mari, c`te au v[zut p`nacum lumina zilei. }ntr-adev[r, nici noi nu suntem tocmai bucuro=i de-a alege, pentru o serie de principii sincer expuse, un nume care-a trebuit, de voie, de nevoie, s[figureze]n fruntea tuturor f[g[duin\elor

c`te nu s-au \inut. De mult]nc[am]nsemnat asemenea izvoade de fericiri promise =i pururea ne'mplinite cu numirea de negustorie de principii, de pretexte invocate pentru a urm[ri cu totul alte scopuri. +tim asemenea c[un viu sentiment de stat, o con=tiin\[ ]ntemeiat[despre solidaritatea intereselor na\ionale, care sunt =i trebuie s[fie armonizabile, nu]n opunere unele cu altele, un patriotism luminat =i mai presus de tendin\e]nguste mai nu are nevoie de-a formula]n teze generale lucruri care se-n\eleg de sine la al\i oameni =i]n alte \[ri.

Din nefericire]ns[cat[s[constat[m c[ ]n \ara noastr[multe lucruri evidente =i simple nu se mai]n\eleg de sine,]nc`t — ca la noi la nimenea — eviden\a ]ns[=i are nevoie de-a fi comparat[ cu miile de c[i str`mbe c`te se urmeaz[, pentru a se dovedi c[ea este singura linie dreapt[.

At`tea programe au ap[rut ]n \ar[ la noi de patrusprezece ani ]ncoace, emanate ba de la guverne provizorii, ba de la partide, ba de la personalit[\i politice izolate, =i at`tea decep\iuni amare au urmat tuturora]nc`t orice om cu bun-sim\ trebuie sa ]nving[ un sentiment de sfial[ c`nd]ncearc[a recuceri pentru cuv`ntul “program”]n\elesul lui adev[rat de serie de principii m[rturisite,]mp[rt[=ite sincer de mii de cet[\eni, realizabile.

Ceea ce se cere de la o profesie de credin\e politice este desigur,]nainte de toate, ca ea s[corespunz[cu sim\[mintele =i aspira\iunile legitime ale \[rii =i s[fie adaptat[institu\iunilor ei. S-ar putea]ntr-adev[r imagina un sistem de idei politice, folositoare chiar, care s[nu fie conforme cu sentimentele =i aspira\iunile \[rii, dar]n lumea strictei necesit[\i un asemenea sistem n-ar fi cu mult mai mult dec`t productul unei imagina\ii fecunde. C[ci un principiu absolut, net[g[duit de nici un om cu bun-sim\, este c[ o stare de lucruri rezult[ ]n mod strict cauzal dintr-o alt[ stare de lucruri premerg[toare =i, fiindc[ at`t]n lumea fizic[c`t =i cea moral[, *]nt`mplarea* nu este nimic alta dec`t o leg[tur[cauzal[nedescoperit[ ]nc[, tot astfel aspira\iunile =i sentimentele sunt rezultatul ne]nl[turat al unei dezvolt[ri anterioare a spiritului public, dezvoltare ce nici se poate t[g[dui, nici]nl[tura. O pro-

fesie de credin\e politice care ar face abstrac\ie de linia general[descris[prin spiritul public nu s-ar deosebi cu mult de scrierile regelui Iacob al Angliei, de *Utopia* lui Thomas Morus, de *Statul* ideal al lui Plato, de *Contractul social* al lui Jean Jacques Rousseau.

Deci, stabilind principiul fundamental c[orice politic[practic[nu poate lucra dec`t cu elementele care-i sunt date, iar nu cu cele pe care =i le ]nchipuie a le avea =i convin=i c[ idei =i interese, fie c`t de diverse, sunt =i trebuie s[fie armonizabile pentru ca statul s[fie cu putin\[, nici]n\elegem, nici avem vreo]ncredere]n mi=c[ri violente sau extralegale =i, mai pu\in]nc[,]n conspira\iuni, de=i aceste din urm[s-au bucurat]n trecut de o nejustificat[glorie, de laurii pe care cu u=urin\[-i pl[smuiesc gazetele, de aureola pe care cei interesa\i o creeaz[cu aceea=i u=urin\[cu care cei dezinteresa\i o condamn[.

T[g[duim c[pe calea aceasta se poate realiza un adev[rat progres, pe care nu-l vedem =i nu-l aprob[m dec`t ]n dezvoltarea treptat[ =i continu[ a muncii fizice =i intelectuale. C[ci cine zice "progres" nu-l poate admite dec`t cu legile lui naturale, cu continuitatea lui treptat[. A]mb[tr`ni ]n mod artificial pe un copil, a r[s[di plante f[r[ r[d[cin[ pentru a avea gr[dina gata ]n dou[ ceasuri nu e progres, ci devastare. Precum cre=terea unui organism se face ]ncet, prin superpunerea continu[ =i perpetu[ de noi materii organice, precum inteligen\a nu cre=te =i nu se-nt[re=te dec`t prin asimilarea lent[a muncii intelectuale din secolii trecu\i =i prin]nt[rirea principiului]nn[scut al judec[\ii, precum orice moment al cre=terii e o conservare a celor c`=tigate ]n trecut =i o ad[ugire a elementelor cucerite din nou, astfel, adev[ratul progres nu se poate opera dec`t conserv`nd pe de o parte, ad[ug`nd pe de alta: o vie leg[tur[ ]ntre prezent =i viitor, nu]ns[o serie de s[rituri f[r[or`nduial[. Deci, progresul adev[rat fiind o leg[tur[natural[ ]ntre trecut =i viitor, se inspir[din tradi\iunile trecutului,]nl[tur[ ]ns[inova\iunile improvizate =i aventurile hazardoase.

Ne putem f[li cu drept cuv`nt cu probele de vitalitate pe care le-a dat poporul nostru de cincizeci de ani]ncoace. E drept c[,]n aceast[perioad[de ani aceste probe nu sunt re[]m]p[r\ite]n mod egal, c[unii

ani se deosebesc prin un mare prisos de putere intelectual[, bine]ntrebuin\at, al\ii din contra prin o risip[pu\in justificat[a acelor puteri pe c[i improductive, totu=i]ns[sum`nd la un loc =i m[rimile pozitive =i cele negative, g[sim prin mijlocul c[r[rilor laterale care s-au pierdut]n pustiu calea general[a unui progres real, mai cu seam[pe terenul politic.

Farmecul ce ne \inuse]n]ntuneric =i]napoiere nu era at`t de imaterial precum =i-ar ]nchipui cineva la prima vedere. El era, din contra, reprezentat prin un sistem de cet[\i turce=ti din st`nga Dun[rii, ale c[ror amenin\[toare br`ie de p[m`nt =i piatr[trebuiau d[r`mate pentru ca s[-nceteze epoca ]ntunerecului. Dup[ pacea de la Adrianopol s-au d[r`mat]n sf`r=it =i cele din urm[ fortifica\ii pe care Turcia le avea pe malul st`ng al Dun[rii, =i deodat[cu aceasta se ridicar[una c`te una piedicile de p`n-atunci ale nego\ului =i agriculturii =i astfel,]ncep`nd a se dezvolta bog[\iile p[m`ntului nostru =i c[ut`ndu-=i schimbul pe producte apusene, am fost pu=i]n contact cu civiliza\ia, cu ideile Apusului, care =i-au f[cut drum =i s-au r[s[dit la noi f[r[nici o greutate, f[r[nici o]mpotrivire din parte-ne.

Din capul locului cat[s[neg[m, c[ar fi existat]n \[rile noastre o reac\iune]n sensul feudal al cuv`ntului. Din timpul r[zboaielor lui Napoleon I se ivise]n \[rile noastre un reflex, la]nceput]nc[slab dar nefalsificat, al]naltei culturi =i lipsei de prejudi\ii a secolului al XVIII-lea, reflex care avea caracterul acelui secol: un ra\ionalism str[lucit =i spiritual, lipsit de cuno=tin\e pozitive. Zei\a ra\iunii credea]n Apus s[pun[lumea]n or`nduial[ numai prin propriul aparat al deduc\iunilor logice, ale c[ror premise nu erau bazate nici pe experien\[, nici pe organiza\ia ]nn[scut[ a statului =i a societ[\ii, ca obiecte ale naturii. Golul nostru intelectual, setos de civiliza\ie, a primit f[r[ control, f[r[ c`nt[rire, idei =i bune =i rele, =i potrivite =i nepotrivite, ba na\iunea]ntreag[, cu prea pu\ine excep\ii, nu vedea c[niciodat[o vorb[nu poate]nlocui o realitate, c[niciodat[fraza culturii nu e echivalent[cu munca real[a inteligen\ei =i mai ales cu]nt[rirea propriei judec[\i, care e cultura adev[rat[, c[niciodat[fraza libert[\ii nu e echivalent[

cu libertatea adev[rat[, care e facultatea de a dispune de sine]ns[=i prin munc[=i prin capitalizarea muncii. Nu o utopie, o mie de utopii populau capetele genera\iei trecute, care-=i]nchipuia libertatea f[r[munc[, cultura f[r[ ]nv[\[tur[, organiza\ia modern[f[r[o dezvoltare economic[analog[. O serie de fraze ieftine, copiate din gazete str[ine, din scriitori de a doua m`n[, din discursurile unor politici tr[i\i =i crescu\i]n alte \[ri, a]nlocuit =i]nlocuie=te]nc[ ]n mare parte silin\a de-a]nv[\a singuri; ra\ionamente str[ine, r[s[rite din alte st[ri de lucruri,]nlocuiesc exerci\iul propriei judec[\i.

Deci tocmai lipsa unei reac\iuni adev[rate, ra\ionalismul foarte str[lucitor, dar =i foarte superficial al epocii trecute au f[cut ca introducerea tuturor formelor noi de cultur[s[se]nt`mple f[r[control, f[r[elementul moderator al tradi\iilor trecutului. }n loc ca un spirit nou de munc[=i de iubire de adev[r s[intre]n formele vechi ale organiza\iei noastre, s-a p[strat din contra incultura =i vechiul spirit bizantin, care a intrat]n formele noi ale civiliza\iei apusene. Nu ceva esen\ial, nu]mbun[t[\irea calit[\ii a fost \inta civiliza\iei rom`ne, ci men\inerea tuturor neajunsurilor vechi,]mbr[cate]n reforme foarte costisitoare =i cu totul]n dispropor\ie =i cu puterea de produc\iune a poporului, =i cu cultura lui intelectual[.

Programul publicat]n n-rul de ieri, asupra c[ruia vom reveni]n deosebite r`nduri, a r[s[rit din acest viu sentiment al contrazicerii ]ntre fond =i forme care se arat[ at`t de deschis]n toate fenomenele vie\ii noastre publice.

Chiar dac[epoca formelor goale, care domne=te de dou[zeci de ani =i mai bine]n \[rile noastre, s-ar putea explica, de=i nu justifica, prin cuv`ntul “epoca de tranzi\iune”, e evident c[sarcinile cu care tranzi\iunea ne-a]nc[rcat cu asupra de m[sur[ne dicteaz[ ]n mod serios de-a ne]ntoarce de pe calea gre=it[, de-a privi]n mod mai limpede starea adev[rat[a \[rii, de-a judeca]n mod mai limpede necesit[\ile ei.

O schimbare a opiniei publice]n]n\eles conservator se poate constata de mai mult timp]ncoace. Foaia noastr[acum doi ani]nc[a

prezis c[\ara, prin tristele experimente la care e supus[de domnia frazei, va ajunge p`n[ ]n sf`r=it s[fie conservatoare. }n urma acestei preziceri,]ndealtmintrelea lesne de f[cut, s-a v[zut c[ ]n=i=i liberalii au fost sili\i s[recunoasc[necesitatea unei legi contra uzurei =i a unei alte legi contra]nstr[in[rii p[m`nturilor \[r[ne=ti. Aceste legi stau]ns[ ]n flagrant[contrazicere cu]ns[=i ra\iunea de-a fi a liberalismului, care recunoa=te oric[rui cet[\ean dreptul absolut de-a dispune de bunurile =i de munca sa dup[propria =i libera sa chibzuin\[. Iat[dar c[din haosul de idei liberale-cosmopolite, pentru care clasele =i statul nu sunt nimic, iar individul totul, r[sare ca din senin necesitatea absolut[de existen\[a unei clase asigurate de muncitori agricoli. Nu ne]ndoim c[mai t`rziu capetele mai clare dintre liberali vor recunoa=te tot at`t de mult necesitatea absolut[a propriet[\ii mari, care este]n toate \[rile sprijinul cel mai puternic al neat`rn[rii de caracter, al celei mai]nalte forme a libert[\ii omene=ti. Nu o dat[ ]n istorie se va confirma adev[rul fabulei lui Meneniu Agrippa.

}ncheiem aceste =iruri aduc`nd cet[\enilor aminte c[ nu exist[ nici libertate, nici cultur[ f[r[ munc[. Cine crede c[ prin profesarea unei serii de fraze a ]nlocuit munca, deci libertatea =i cultur[, acela se prenum[r[ f[r[ s-o =tie ]ntre parazi\ii societ[\ii omene=ti, ]ntre aceia care tr[iesc pe p[m`nt spre blestemul, ruina =i demoralizarea poporului lor.

II

}n ordinea de idei expuse]n n-rul trecut intr[=i aceea a independen\ei statului rom`n. Nici aceasta n-a venit *ex abrupto*,]n mod fragmentar, ca din senin, ci, ca toate tendin\ele adev[rate, a fost pururea prezent[=i]ntunecat[numai uneori de nevoile momentului.

Ar fi un act de ad`nc[ ingratitudine c[tre str[mo=ii no=tri dac[ ne-am ]nchipui c[ cu noi se ]ncepe lumea ]n genere =i Rom`nia]ndeosebi, c[numai noi am fost capabili a avea instinctul neat`rn[rii, c`nd, la dreptul vorbind, n-am f[cut dec`t a men\ine cu mult mai mult ori mai pu\in succes ceea ce ei au c`=tigat fie prin s`ngeroase lupte, fie prin dezvoltarea unei iste\ii extraordinare, puse am`ndou[adeseori]n serviciul acestei unice preocupa\iuni, a p[str[rii neamului =i \[rii.

E drept c[prezentul, cu graiul lui viu, cu ambi\iile =i preten\iile lui, e un avocat foarte elocvent pentru meritele sale, fie reale, fie]nchipuite, fa\[cu meritele unui trecut a c[rui gur[o astup[p[m`ntul. +i cu toate acestea fost-ar-fi cu putin\[ de-a vorbi chiar de neat`rnarea statului rom`n f[r[ a sufla praful a=ezat pe tratatele noastre vechi =i de pe cronicile noastre? O ilustrare curioas[ a manierei de-a-=i atribui un merit care e ]n mare parte a[l] trecutului e c[ ]n acela=i timp ]n care se-ncheia un tratat de comer\ cu Austria, ca manifestare a neat`rn[rii noastre, d. Mitilineu,]nalt func\ionar al Ministerului de Exsterne, publica un volum de tratate de alian\[=i de comer\ ]ncheiate de dinastii rom`ne dinaintea epocii fanario\ilor.

+i ce str[luci\i]ntr-adev[r, ce neasem[nat de mari sunt reprezentan\ii din trecut ai neat`rn[rii statelor rom`ne fa\[cu epoca noastr[? Oare Mircea I,]n cei 38 de ani, +tefan cel Mare]n cei 46 de ani ai domniilor lor au avut o alt[preocupare dec`t neat`rnarea \[rii?

Mircea I — acest prototip luminos =i al artei r[zboinice =i al celei diplomatice la rom`ni — n-a g`ndit toat[via\a lui dec`t la men\inerea neat`rn[rii. La 1394 bate pe Baiazid Ilderim]n memorabila lupt[de la Rovine, p[strat[ ]n memoria]ntregii Peninsule Balcanice; la 1395]ncheie tratat de alian\[cu Ungaria, la 1396 ia parte la b[t[lia de la Nicopole, la 1398 bate el singur pe Baiazid l`ng[ Dun[re, la 1406 ]=i ]ntinde m`na]n Asia =i scoate pe Musa ca pretendent]n contra lui Soliman I,]l sus\ine cu bani =i arme =i]l face]mp[rat; la 1412 scoate un alt pretendent, pe Mustafa,]n contra lui Mahomed I, ba chiar]n anul mor\ii sale, 1418, a ajutat cu bani =i arme pe un sectator maometan, anume Mahmud Bedreddin, sper`nd succese politice din sciziuni religioase]ntre turci.

O politic[analog[a contrapunerii iscusite a puterilor cre=tine, a luptei directe cu turcii, a sus\inut +tefan cel Mare.

Din atitudinea acestor doi Domni se explic[cum de \[rile noastre au putut s[se]nchine puterii turce=ti p[str`ndu-=i cu toate acestea ]ntreaga lor suveranitate ]nl[untru =i-n afar[, cum s-au putut s[ se introduc[ ]n tratate de supunere proibi\iunea pentru maometani de-a se a=eza ]n \ar[, cum s-au r[sfr`nt p`n[chiar asupra umbrelor de

fanario\i o raz[din vechea neat`rnare, c[ci =i ace=tia ]ndr[zneau a se numi Domni *din mila lui Dumnezeu,* de=i erau numi\i =i sco=i prin firman, de=i se =tie c[ titlul *Dei gratia* nu se cuvine dec`t numai suveranilor.

E o ciudat[ironie a istoriei de a vedea pe un Gheorghe Hangiarl`u de pild[, un cirac al lui Capudan ba=a din |arigrad, ]mbr[c`ndu-=i fiin\a paralitic[cu titlurile unui Mircea *Dei gratia Woevoda transalpinus, Fogaras et Omlas Dux, Severini Comes, Terrarum Dobrodicii Despotus et Tristri Dominus.*

F[cut-au bine sau f[cut-au r[u cei mai mari doi Domni ai no=tri prefer`nd o suprema\ie nominal[ turceasc[ unei suprema\ii reale cre=tine? Realitatea a dovedit c[ era tot ce puteau face mai bine. Toate, dar absolut toate statele dun[rene au devenit pa=al`curi, marele regat al Ungariei a fost asemenea pa=al`c o sut[ de ani. Polonia a fost ]mp[r\it[ =i mai este azi, pe c`nd vechile noastre tratate, isc[lite cu litere mari =i b[\oase pe piele de vi\el, au fost p`n[ ieri izvorul neat`rn[rii reale, izvorul din care au decurs actele succesive de emancipare de sub domnia turceasc[. Tudor se bazeaz[pe ele c`nd cere de la Poart[ reintroducerea domniei na\ionale, =i Divanurile ad-hoc n-au g[sit alte arme mai puternice ]naintea Areopagului Europei dec`t tot pe acestea.

*

A=adar “independen\a”, precum o numim ast[zi, nu este un “copil g[sit” f[r[c[p[t`i =i f[r[ antecedente, ci un prin\ care dormea cu sceptrul =i coroana al[turi. C[zut[ ]n desuetudine prin necump[nitele acte ale lui Dimitrie Cantemir =i a generalului de cavalerie Toma Cantacuzino, neat`rnarea noastr[a fost pururea real[, ca drept pururea]n vigoare, ca fapt =tirbit din c`nd ]n c`nd, nu prin alt drept, ci prin excese =i abuzuri de putere ale turcilor =i, dac[ea a fost]ntunecat[curs de o sut[de ani prin postomania fanariot[, tradi\ia ei =i]ncerc[rile de a o restitui n-au]ncetat nicic`nd, iar mai cu seam[ secolul nostru a fost bogat ]n succese pe terenul acesta. Deja *Regulamentul organic,* ca legiuire unitar[ pentru am`ndou[\[rile, r[s[rit[chip din ini\iativa

ruseasc[, dar din libera discutare a parlamentelor de atunci, era un liniament al unirii \[rilor. Acelea=i tendin\e se ivesc cu mai mult[putere]n mi=carea de la 1848 =i culmineaz[ ]n 1859 prin alegerea lui Vod[Cuza. Dorin\a Divanurilor ad-hoc de a alege un principe dintr-o dinastie european[nu se putu]mplini deocamdat[, totu=i a doua zi de]ncheierea Tratatului de la Paris, =i]n contra prescrip\iunilor lui formale, am ales un singur Domnitor pentru ambele \[ri surori, c`\iva ani]n urm[am realizat Unirea, prin conferin\a de la 1864; fostul Domn ob\inu suveranitatea absolut[ ]n legisla\ia intern[, =i]n fine la 1866 ob\inur[m =i recunoa=terea unei dinastii ereditare, toate acestea f[r[nici un sacrificiu, gra\ie numai]ncrederii ce am putut inspira marilor puteri =i bun[voin\ei de care ne bucuram din partea lor. Purtat de o mi=care de-a dreptul entuziast[, Cuza Vod[a devenit el]nsu=i principalul purt[tor al politicii exterioare, al politicii neat`rn[rii, av`nd cea mai credincioas[=i neobosit[m`n[de ajutor]n Constantin Negri.

Toate atributele unei neat`rn[ri reale s-au c`=tigat de c[tre Vod[Cuza except`nd firma acestei realit[\i. }n fapt[ jurisdic\iunea consular[ =i-a pierdut terenul sub domnia lui, secularizarea averilor ]nchinate s-au operat, de=i c[lug[rii greci se gerau ]n supu=i ai puterei suzerane, ai Por\ii, s-a ]nfiin\at o armat[ relativ numeroas[ =i complet[, s-a proclamat neat`rnarea bisericii na\ionale pe baza vechilor drepturi ale Mitropoliei Moldovei =i Sucevei, vechii consuli generali devenir[de fapt, de=i nu prin titulatur[, mini=tri diplomatici, rela\iunile interna\ionale ale statului rom`n erau ]ncredin\ate unui ministru al afacerilor exterioare ]n regul[, ]nc`t]ntregului aparat al unei depline suveranit[\i interne =i externe nu-i lipsea dec`t numele propriu, ce p[rea a lipsi din dic\ionarul Apusului european. Guvernele care au venit ]n urma anului 1866, n-au prea avut altceva de c`=tigat dec`t firma, dec`t recunoa=terea unei neat`rn[ri ce existase totdeauna =i care sc[dea numai c`nd n-avea cine s-o men\in[, sporea]ns[sub m`na oricui care ar fi avut voin\a de-a o restabili.

N-avem nevoie s[ad[ug[m c[, departe de a fi un *copil g[sit*, neat`rnarea Rom`niei era at`t de real[ ]nc`t, cu prea pu\in[politic[

bun[=i f[r[cheltuiala unui ban ro=u, ea se restabilise pe deplin]naintea Tratatului de la Berlin, care,]n loc de-a u=ura situa\iunea, recunosc`nd pur =i simplu un fapt ce rezulta de sine din c[derea ]mp[r[\iei turce=ti, a ]ngreuiat-o pun`ndu-ne condi\iuni at`t de costisitoare.

Nu este nici o]ndoial[c[cump[r[tura firmei a costat mult mai mult dec`t realitatea neat`rn[rii noastre, care nu ne-a costat nimic pe noi, dar cu at`t mai mult pe str[mo=i. C[ci, abstrac\ie f[c`nd de la milioanele de bani, de la miile de oameni c[zu\i]n b[t[lie, de la pierderea unei provincii, mai r[m`ne ]n paharul destul de amar b[ut p`n[acum drojdia *asigur[rilor formale* din declararea de recunoa=tere, asupra c[rora nu ne-au luminat]nc[ilu=trii oameni de la putere.

*

}n rezumat, politica noastr[trecut[,]n privirea neat`rn[rii, se caracterizeaz[ ]n modul urm[tor: De=i existau ]n am`ndou[dinastii —]n Moldova neamul Mu=atin, suplantat Drago=izilor,]n |ara Rom`neasc[ str[vechii Basarabi — totu=i domnia era electiv[. Electivitatea aceasta, l[udat[ pe cuvinte cu totul gre=ite de c[tre o seam[ din publici=tii no=tri, a fost s[m`n\a nestabilit[\ii din \ar[. Fiii de Domni aveau to\i dreptul de-a fi ale=i, renun\area unora din ei trebuia r[scump[rat[, al\ii trebuiau]nl[tura\i cu arma. Mai periculoase]ns[dec`t certurile ]ntre fiii legitimi, care totu=i se m`ntuiau]ntr-un chip oarecare, erau ambi\iile liniilor nelegitime =i colaterale. Dup[stingerea dinastiilor se]ncepu aceea=i v`n[toare dup[tron]ntre boierii cei mari.

Acest inconvenient avea, ca toate inconvenientele, =i o compensa\ie oarecare]n bine. Dac[principii ar fi fost siguri despre \ar[, nesiguri numai despre str[in[tate, ar fi c[utat prea cu u=urin\[un reazem continuu]ntr-un singur vecin]n contra celorlal\i; interesul dinastic i-ar fi atras cu repejune =i pe de-a pururea]n sfera unei singure puteri. Electivitatea]ns[[]]i desp[r\ea pe candida\ii de domnie,]ntruc`t s-atinge de reazemul de dinafar[, ]n partizanii unei influen\e sau ai celeilalte, ]nc`t, precum nu se putea stabili exclusiv nici o linie domneasc[, tot astfel nu s-a putut stabili]n mod exclusiv nici o influen\[str[in[. Nu doar c[aceast[duplicitate, aceste exerci\ii de echilibristic[ar fi de

atribuit unei deosebite]n\elepciuni politice. }n\elepciunea consista numai]n a se folosi de]mprejur[ri date precum erau. Cele dou[mari puteri vecine de pe atunci, Polonia =i Ungaria, voiau una]ntinderea de la Baltic[p`n[ la Marea Neagr[, alta ]ntinderea de la Adriatic[ tot p`n[la Marea Neagr[. E evident c[acest scop politic nu se putea]mplini dec`t pe socoteala \[rilor rom`ne. Poporul rom`n — boierimea oligarhic[ ]ndeosebi — devenise regizorul urm[toarei drame. C`nd o influen\[reprezentat[prin domnul cutare amenin\a s[prevaleze, boierii]l r[sturnau, d`nd greutate momentan[altei]nfluen\e =i viceversa. Domnii cei siguri despre \ar[f[ceau tot astfel: Mircea contrapunea influen\a polon[celei ungare =i viceversa, +tefan asemenea.

Dar acest folos, abstrac\ie f[c`nd de la nesiguran\a lui, era cu totul ]ntrecut de pierderile ce c[ta s[ le sufere \ara prin vecinica nestabilitate dinl[untru =i contra acestui din urm[ inconvenient e ]ndreptat[ Constitu\ia noastr[ =i domnia ereditar[. }n orice caz ]ns[ ]n Constitu\ie nu st[ scris ca vechea v`n[toare dup[puterea suprem[a statului s[fie]nlocuit[prin v`n[toarea de func\ii, arenzi ale statului =i hat`ruri ale postomanilor de toate categoriile,]n Constitu\ie nu st[ca ignoran\a =i ambi\iile nulit[\ilor, sub pretextul deosebirilor de principii, s[v`neze cu ]nver=unare puterea, ]n Constitu\ie nu st[ ca succesul acestor oameni s[ at`rne de la am[girea aleg[torilor prin negustorie de fraze =i izvoade de f[g[duin\e mincinoase. O organizare care s[asigure prin legi at`t cultura ]nalt[ a depozitarilor puterii publice, precum =i stabilitatea lor, ar fi fost corelatul natural al domniei ereditare =i e evident p`n[la virgule c[o asemenea organizare nici este cu putin\[dac[nu se \ine seam[de sl[biciunea corpului electoral, dac[se permite falsificarea listelor electorale prin introducerea]n ele de proprietari fictivi, dar]n realitate postulan\i, dac[majorit[\ile se formeaz[din func\ionari =i rude de func\ionari, dac[abuzul partidului radical face necesare alte abuzuri, dac[risipa averii publice de c[tre acest partid impune \[rii necesitatea de a crea noi biruri pentru a-=i]mplini isc[litura dat[cu at`ta u=urin\[de o genera\ie de demagogi fenean\i, cu neputin\[de s[turat =i]nainte de toate, grozav de mul\i.

Astfel nestabilitatea de sub domniile elective,]n loc de a]nceta, s-a generalizat, ba =i-au creat un mediu social]n care s[poat[ ]nflori cu de prisos. La crearea acestui mediu au contribuit toate: =colile,]n care copiii]n loc de idei]nva\[papagalice=te mii de mii de cuvinte, coteriile politice, ce primesc =i bun, =i r[u, numai de-al lor s[fie, uzurparea de reputa\iuni lesne de operat]n mijlocul unui popor incult, c`=tigul f[r[munc[, deci imoral, al nulit[\ilor care au impertinen\[ ]ndestul[de a se impune, sistematica l[udare a mediocrit[\ilor de c[tre camaraderii, glorificarea r[ului =i absoluta paralizare a celor buni de a putea, prin acest zgomot de iarmaroc, s[dema=te acest bal mascat de panglicari =i de negustori de vorbe.

Merit? Exist[chiar o medalie “Bene-Merenti”, conferit[de conservatori unui Alecsandri, celui mai]nsemnat autor]n rom`nime, ea se confer[a doua zi de c[tre liberali unui pamfletar, =i nu e de mirare dac[, tot pe calea b[tut[de acest din urm[, un alt pamfletar va solicita-o asemenea.

Toate acestea desigur c[nu reies din spiritul Constitu\iei noastre.

17 =i 19 februarie 1880

CUPRINS

[“NE PARE BINE“]

Ne pare bine de c`te ori putem constata c[discu\ia asupra principiilor expuse]n programul nostru se face, de c[tre amici sau adversari politici, cu bun[-credin\[=i]n acel ton limpede =i franc, pe acel nivel de discu\ie pe care *Timpul* l-a inaugurat la apari\iunea sa, dar pe care, din cauza spiritului de =ican[a unor adversari ce seam[n[mai mult a du=mani, a fost silit s[-l p[r[seasc[uneori spre marea noastr[p[rere de r[u.

*Steaua Rom`niei* nu ne-a dat p`n[acuma ocazie de-a ne pl`nge de tonul ei, =i cultura celor mai mul\i dintre tinerii care lucreaz[ la acel ziar ne inspir[ ]ncrederea c[ nici pe viitor nu vom avea a ne pl`nge de ei.

Ziarul ie=ean ia urm[torul pasaj din programul nostru, pe care-l comenteaz[din punctul s[u de vedere liberal:

+i]n adev[r, teorii abstracte de cosmopolitism, importate de aiurea, s-au]mpr[=tiat pe nesim\ite =i au sl[bit cu]ncetul sim\ul conserv[rii na\ionale, a=a de vioi =i de puternic alt[dat[la rom`ni; =i aceste idei, v[t[m[toare chiar]n \[rile luminate =i puternice de unde s-au luat, au devenit un adev[rat pericol pentru na\iunea noastr[, =i mic[=i slab[.

De alt[parte, dorin\e de progres =i de libertate nechibzuite au introdus prea adesea]n mecanismul nostru politic fraza goal[ ]n locul realit[\ii.

Iat[acum =i comentarea ce i se face acestui pasaj:

Ideile liberale =i democratice nu sunt idei noi, ele au existat =i au avut fiin\a lor ca idei de stat =i alt[dat[. Astfel istoria ne arat[ ]n antichitate pe greci =i romani. Deosebirea]ns[ ]ntre epocile trecute =i cea modern[este c[odinioar[ele existau]n mod individual la cutare sau cutare popor pe c`nd ideile absolutiste, ca idei de stat, erau mai universal r[sp`ndite. Ast[zi, din contra, ideile democratice =i liberale sunt cele admise]n mod universal. De aceea vedem pe popoarele care nu le au]nc[realizate]n mecanismul lor de stat zbucium`ndu-se spre a le avea.

Aceste idei caracteristice ale epocii =i sim\ite]n mod universal sunt numite]n programul d-lui Manolachi Costachi “teorii abstracte de cosmopolitism =i importate de aiurea...”. Importate de aiurea? Dar[ ]n alt punct acest program invoc[: ideile =i tradi\iunile istorice? Ei bine! P`n[la epoca fanario\ilor ideea de stat a fost democratic[=i ne este destul s[cit[m c[tronul nu era de drept divin, adic[nu era expresiunea unei idei absolute, ci se alegea de boieri =i frunta=ii \[rii. Cu alte cuvinte voin\a na\ional[ca factor principal]n alc[tuirea =i conducerea statului.

Sistemul electiv, care este o manifestare a ideii democratice, exista la noi chiar]n timpul pe c`nd aiurea domina ideea absolut[ =i pe c`nd Ludovic al XIV [-lea] zicea: *“L’ état c’est moi!”* S`mburele ideilor democratice ce a existat la noi istorice=te se poate proba d-lui Manolachi Costachi, care ]n alte puncte invoc[ cu at`ta c[ldur[tradi\ia istoric[. Dezvoltarea acestui s`mbure]ns[s-a f[cut cu sucees]ntr-o epoc[prielnic[, ca cea de ast[zi, universal liberal[.

Nu ideea s-a importat de aiurea, ci forma]n care s-a]ntrupat aceast[idee; cu at`ta mai mult c[chiar =i aceast[forma este aproape universal[.

Nou[ni se pare c[onor[a\ii] no=tri confra\i nu stabilesc din capul locului ceea ce]n\eleg sub cuvintele: idei liberale =i democratice.

+i noi suntem liberali]n marginile pe care ni le permite armonia intereselor na\ionale =i existen\a statului rom`n ca individualitate deosebit[; =i noi suntem democra\i ]ntruc`t ajung a se exprima =i a

st[p`ni interesele demosului rom`n. Ceea ce nu admitem e ca]n socoteala fiin\ei noastre na\ionale =i a intereselor deosebitelor clase libertatea s[fie o libertate de exploatare =i democra\ia s[fie domnia unei popula\ii flotante =i improductive prin sufragiul stors de la aceste clase]n contra a chiar intereselor lor bine]n\elese. Deie-ni-se voie a ilustra cu exemple teoria aceasta.

Facultatea de-a]mprumuta =i de-a fi]mprumutat cu procente uzurare, facultatea de a-=i bea min\ile =i munca]n c`rcium[, facultatea de a-=i vinde =i parcela p[m`ntul, aceea de a-=i vinde munca pe ani]nainte — toate acestea sunt desigur atribute ale deplinei libert[\i individuale, atribute care]n unele \[ri sunt f[r[sc[dere a oric[rui cet[\ean,]n altele nu. Rezult[de-aci c[, dac[statul ar sta s[piar[prin uzul acestor libert[\i, el s[nu mai aib[dreptul de-a le pune vreo]ngr[dire?

Al[turi deci cu libertatea individual[, al[turi =i deasupra instinctelor unei genera\ii]ntregi chiar trebuie s[existe pentru ideea statului, pentru m`ntuirea individualit[\ii sale na\ionale, *putin\a* de-a se lupta ]n contra chiar a curentelor nesocotite ale opiniei publice. C[ci opinia public[ nu se formeaz[ pe alte c[i dec`t pe cea individual[. Precum individul poate fi am[git prin ra\ionamente cu premise false =i necontrolate, astfel =i opinia public[poate fi produs[ ]n mod artificial =i viciat[prin fraze a c[ror cuprins nu s-a supus unei am[nun\ite critice. De nu prin fraze =i sofisme, cel pu\in prin erori de bun[-credin\[. Astfel chiar *Steaua Rom`niei* invoc[pentru vechimea ideilor liberale =i democratice Roma =i Grecia. Acest exemplu este numai pe jum[tate just.

Roma =i Grecia au fost,]n timpul]nfloririi lor celei mai mari, state oligarhice,]n acela=i chip]n care erau Vene\ia, Olanda, ora=ele republici din Italia. Din momentul]n care sistemul opus al domniei maselor am[gite au]nvins sistemul oligarhic, acele state au =ov[it, pierind]ntre tirania sabiei =i dezordinea complet[. }n vremea lui Pompei cel Mare vechile =i]nfloritoarele state grece=ti deveniser[cuiburi de bandi\i]n prada unei destr[b[late demagogii. Asemenea, e numai pe jum[tate adev[rat exemplul adus din istoria noastr[. }n realitate coroana se

mo=tenea]n timpii no=tri de glorie]nl[untrul unei singure familii, a celei domne=ti. Basarabii au st[p`nit ]n Muntenia ]n mod esclusiv, ]n cele dou[ ramuri ale lor (D[nule=ti =i Dr[cule=ti) p`n[la]nceputul secolului trecut,]n Moldova neamul Mu=atin se stinge cu so\ia lui Alexandru L[pu=neanu.

Va s[zic[iar[=i oligarhie.

Sigur este c[rom`nii n-au cunoscut ]n \[rile noastre absolutismul, dar tot astfel n-au cunoscut p`n[ ]n zilele noastre nici demagogia. C[ci deosebirea]ntre democra\ie =i demagogie e tot at`t de mare pe c`t e]ntre monarhia absolut[=i despotism,]ntre beiul de Tunis sau =ahul Persiei =i Frederic II din Prusia sau Iosif II din Austria. Puterea o aveau =i unii =i al\ii, dar cei dint`i o priveau ca un atribut al individului lor, cei din urm[ca un atribut al func\iunii lor organice din via\a statului. Unii zic: *“Car tel est notre bon plaisir”*, ceilal\i: *“Car telle est la raison d'état”*

Dar s[urm[m cu citatele din *Steaua Rom`niei:*

...+i au sl[bit cu]ncetul sim\ul conserv[rii na\ionale a=a de viu =i de puternic alt[dat[la rom`ni; s[ne ierte d. Manolachi Costachi dac[=i aici]n contra *“formelor seci =i frazelor goale”* vom c[uta *“fiin\a adev[rului”*.

Sim\ul conserv[rii na\ionale, adic[con=tiin\a na\ional[, din cauza ideilor veninoase liberale =i democratice, este aproape stins dup[acest program.

S[vedem.

Epocii noastre de ast[zi, astfel cum o crede d. Manolachi Costachi, s[-i opunem alta, unde nu exista deloc veninul acestor idei =i s[vedem cum sta cu con=tiin\a na\ional[?

Poate s[aib[dreptate d. Manolachi Costachi. *O epoc[ ]n care au existat cele mai pu\ine idei de libertate, o epoc[de aproape robie, este]n istoria noastr[epoca fanario\ilor.* Ar urma, dup[teoria programului conservator, c[niciodat[sim\ul conserv[rii na\ionale, adic[con=tiin\a na\ional[, n-a fost mai vie ca]n acea epoc[. Ei! A=a este? Psihologia unei na\iuni este ca =i a individului. Din contr[, at`t mersul psihologic c`t =i istoria dovedesc c[o na\iune cu c`t este mai liber[ cu at`t =i con=tiin\a individualit[\ii sale devine mai puternic[. Cum r[m`ne dar cu teoria din progam?... “=i aceste *idei, v[t[matoare chiar]n \[rile luminate =i puternice de unde s-au luat, au devenit un adev[rat pericol pentru na\iunea noastr[=i mic[, =i slab[“.*

Poate-se cita vremea fanario\ilor ca o epoc[a dezvolt[rii *statului rom`n?* A fost o epoc[ de suferin\[ a poporului nostru, nu ]ns[ o faz[ de dezvoltare a statelor lui, care, guvernate de bei numi\i de Poart[ =i mai r[u dec`t pa=al`curile, nu mai p[straser[ dec`t unele urme formale ale vechii lor neat`rn[ri =i erau tratate ca provincii cucerite. C`nd \ara nu era liber[nu putea fi vorba de dezvoltarea libert[\ilor cet[\ene=ti. Am putea cita oare ca dezvoltare a statului polon suma de libert[\i publice ce le-ar primi locuitorii sub ru=i?

Va s[zic[nu poate fi vorba de fanario\i, precum pe de alt[parte nu trebuie a se confunda libertatea \[rii, oricare ar fi organele care-i formuleaz[voin\a, cu libert[\ile cet[\ene=ti, adic[cu m[sura]n care fiece cet[\ean contribuie la formularea voin\ei \[rii. Un stat absolutist poate fi liber, un stat democratic poate fi dependent, c[ci n-are a face una cu alta.

Confra\ii no=tri vor]n\elege lesne de ce e vorba. Statul nostru nu are alt[ra\iune de a fi dec`t aceea c[ e stat rom`nesc, deci dezvoltarea elementului rom`nesc este =i cat[ s[ fie \inta noastr[ de c[petenie. Oricare ar fi m[surile — fie c`t de frumoase =i mari — care ar]mpiedica dezvoltarea acestui element, fie din considera\ia pentru idei importante, fie sub pretextul acestor idei, ele sunt a se privi ca stric[cioase =i contrarii ideii statului *nostru*. Nu ne]ndoim c[cu lista de fraze a programelor liberale cosmopolite s-ar putea asemenea dezvolta c`teva milioane de oameni pe suprafa\a acestui teritoriu, dar acesta n-ar mai fi Rom`nia, ci America sau Belgia Orientului, precum zice uneori *Rom`nul* c`nd, f[r[s-o =tie, arat[ce idee corce, ce]nchipuire hibrid[are despre viitorul *na\ional* al \[rii noastre. Ra\iunea de stat ne pare superioar[tuturor ambi\iilor nejustificate =i]ntregului bagaj de fraze cosmopolite cu care publicul nostru este ame\it de dou[zeci =i mai bine de ani]ncoace. Ceea ce voim deci e ca na\ia s[fie redat[ei]nse=i, ca clasele ei productive, grupurile ei de interese adev[rate =i generale s[contribuie la formarea voin\ei \[rii, adic[a legilor ei, nu]ns[popula\ia flotant[de postulan\i =i avoca\i de-a doua =i a treia m`n[, cu re\etele lor, pretinse infailibile, de fericiri f[g[duite =i ne'mplinite. Voin\a legal[=i sincer[a \[rii, o voin\[nestoars[=i neindus[ ]n eroare,

iar nu instinctele v`n[torilor de func\ii s[ determine mersul statului. Singura discu\ie ]ntre noi =i adversari sinceri este a=adar numai asupra marginii p`n[la care ideea statului, ideea armoniei intereselor, are s[fac[concesii aspira\iunilor =i ambi\iei individuale. +i aceast[margine nu este tras[ ]n mod absolut; c[ci cu c`t organizarea unei \[ri e mai veche, [mai] ]mbinat[ cu tradi\iile, mai puternic[, cu at`ta arena ambi\iilor poate fi mai larg[, f[r[pericol pentru interesele generale.

Ne ab\inem de-a cita nume]ntr-o discu\ie at`t [de] teoretic[, de=i am putea ilustra maniera noastr[de-a privi cu numele a sute de nulit[\i care ajung]n statul nostru a fi]ns[rcinate cu gerarea afacerilor celor mai mari =i mai delicate ale \[rii, privind slujba ca pe o sinecur[sau ca chestie de diurn[, iar esen\a ei ca pe o juc[rie. }ntreb[m numai dac[statul poate fi pus, f[r[pericol, la discre\ia unor asemenea elemente, care nu tr[iesc dec`t din falsificarea spiritului institu\iilor noastre =i din am[girea opiniunii publice.

Recomand[m confra\ilor no=tri lectura f[g[duin\elor de la Mazar Pa=a =i-i]ntreb[m dac[guvernan\ii au]ndeplinit una singur[din acele f[g[duin\e; le recomand[m asemenea studiile financiare ale d-lui Dim. Sturza =i-i rug[m s[ne arate un punct m[car]n care d-sa s-ar fi conformat regulilor ce le stabileau ca absolute =i ne]nl[turabile pentru finan\ele statului =i pentru dezvoltarea lui economic[, =i credem c[atunci se vor convinge c[scopul venirii la putere a elementelor flotante nu este *realizarea ideilor lor*, idei schimb[cioase =i pretextate numai, ci c[p[tuirea membrilor societ[\ii americane de exploatare.

Lupta noastr[este deci a statului rom`n contra republicii americane, =i nu ne]ndoim c[ ]n combaterea americanismului cosmopolit =i lipsit de cultur[vom avea al[turea chiar pe adversarii cei sinceri.

2 martie 1880

CUPRINS

[“A SCRIE ISTORIA UNEI EPOCI”]

Schimb[ri mari e menit a vedea timpul nostru. Preo\imea catolic[care odinioar[avea fr`nele lumii ]n m`n[, a c[rei diploma\ie pornea

r[zboaie =i]ncheia tratate de pace, al c[rei spirit domnea spiritul Europei]ntregi, e ast[zi]mpins[la o parte — ba nici m[car dezvoltarea nu se concede]n m[sura]n care s-ar permite libera propagare a ideilor socialiste de ex. }n adev[r,]n Francia actual[nu credeam c[s-ar opune cineva la]nfiin\area unei facult[\i care s[propage a=a-numitele =tiin\e de stat precum filosofia dreptului, economia politic[, administra\ia din punct de vedere socialist, nu ne-ndoim asemenea c[=i astfel de credin\e ar putea fi profesate de oricine — de str[ini ca =i de indigeni — =i c[, cu toate acestea, ar avea deplin[libertate]ntru propagarea doctrinelor lor,]ntru cre=terea poporului, dup[cum ar]n\elege-o, numai congrega\iunilor catolice li se]ngr[de=te aceasta.

Se zice, =i cu drept cuv`nt, c[ pentru a scrie istoria unei epoci trebuie s[ fi trecut c`teva sute de ani de atunci]ncoace; contemporanii sunt cei mai r[i istorici.

Aceast[dep[rtare]n timp s-ar putea]nlocui]ns[prea bine prin dep[rtarea]n spa\iu =i prin divergen\a c[ii urmate pe acest teren. Dac[noi nu ne-am prea lua dup[cultura str[in[=i am privi-o numai la un sprijin al germenului propriu de dezvoltare, am fi poate ap\i, prin]mprejurarea c[luptele cu clerul nu ne ating, s[vedem o seam[de lucruri mai limpede dec`t apusenii.

A=adar, c`nd vedem vechea cl[dire a bisericii catolice at`t de aprig comb[tut[ ]n apus, ar fi oare de sf[tuit pentru noi de a urma tonul p[r\ilor]n litigiu =i de-a spune c[cutare ori cutare are dreptate? Din nefericire, a=a se urmeaz[ ]n jurnalistica noastr[. Cu aceea=i u=urin\[cu care transcriem laudele ideilor moderne din gazetele str[ine, ne]nscrim =i urile care nu ne privesc c`tu=i de pu\in, ba vedem citindu-se de c[tre public cu oarecare sete romanele tenden\ioase =i de senza\ie, care fac din iezui\i bun[oar[sau din al\i c[lug[ri catolici reprezentan\ii celor mai rele instincte =i a celor mai grozave crime.

}n realitate, biserica care a voit domina\iunea asupra spiritelor =i o voie=te]nc[o dat[ ]n mod absolut, ast[zi s-ar mul\umi cu libertatea care se permite celorlalte confesiuni. Se]n\elege c[aceast[domina\iune asupra spiritelor nu putea fi]n trecut f[r[o nuan\[politic[, dup[

timp =i dup[\ar[. }n Mexic catolicii sunt republicani,]n Fran\a, monarhi=ti, iar calit[\ile sau defectele clerului sunt cam]n genere acelea ale rasei]n mijlocul c[reia tr[ie=te. La spaniolii ce se fanatizeaz[tot at`t de u=or pentru republic[ ca =i pentru monarhie, pentru o idee ca =i pentru alta, =i clerul cat[ s[ fie fanatic; ]n Italia, de=i scaunul catolicismului, el era cu mult mai tolerant =i mai liber cuget[tor dec`t]n alte \[ri; deci clerul va purta, poate]ntr-un grad mai pregnant, caracterul]ndoit al epocii]n care tr[ie=te =i al rasei c[reia]i apar\ine. Toleran\a sau netoleran\a, asprimea sau bl`nde\ea lui, va fi aceea ce-l caracterizeaz[ pe popor ]nsu=i. Germanii care sunt de un caracter mai ]nd[r[tnic au avut un cler mai ne]ng[duitor dec`t italienii, ba mai mult i]nc[— biserica reformat[din Germania poart[aceea=i macul[de judec[\i ale ereticilor, de arderi de vii a vr[jitoarelor ca =i biserica cea catolic[. At`rn[ deci de energia cu care un popor ]=i ]nsu=e=te o idee, at`rn[de calit[\ile]nn[scute ale lui, ce form[va lua =i biserica lui. Cu aceea=i energie cu care republicanii t[iau]n secolul trecut capetele tuturor, care-=i permiteau a avea alte idei, clerul r[s[rit din acela=i popor persecuta odinioar[pe aceia care nu-i p[reau]ndestul de catolici. At`ta despre biseric[ ca institu\ie ]mp[m`ntenit[ ]ntr-o \ar[oarecare.

C`t despre catolicism ca institu\ie universal[, nu putem t[g[dui meritele lui]ntr-adev[r extraordinare pentru cultura omeneasc[.

Pus[ ]n fa\a unor rase aspre, abia r[s[rite din locuin\ele lor primitive =i abia aruncate asupra civiliza\iunii antice, pe care au c[lcat-o]n picioare =i au nimicit-o, biserica era singurul punct luminos nu numai pentru cultur[ ]n genere, dar chiar pentru libertatea dezvolt[rii omene=ti.

}ntr-un timp de aservire general[,]ntr-un timp]n care numai na=terea, deci numai descenden\a din ilu=tri lupt[tori fizici, d[dea un drept la libertate; tot ce nu avea fericirea de a fi ucis o sut[de du=mani, oric`t era inteligent sau energic g[sea o cale de ]naintare ]n cler. +i precum spiritul =i caracterul ]nving totdeauna ]n lume puterea brutal[, tot astfel micul David a ]nvins p`n[ ]n fine uria=ul Goliat al evului

mediu cu tot]ntunericul =i exlusivismul lui. Caracteristic =i vrednic a se recunoa=te]n favoarea catolicismului e tendin\a de-a nu baza cre=terea poporului pe idei abstracte, care s[conving[capul, ci pe idei redate intuitiv, care s[ ]mbl`nzeasc[ inima, de aceea frumoasele arte au fost cele mai puternice arme ale bisericii. Arhitectura, muzica, sculptura =i poezia au fost puse ]n serviciul bisericii, pentru a da ]n aceast[ sfer[ curat[, neatins[ de nici o suflare impur[, un ad[post sufletului omenesc, at`t de b`ntuit sau de patimi, sau de golul lui propriu de ur`t. Aruncat din nevoie]n ur`t, din ur`t]n nevoie, st[ri imanente naturii noastre =i care nu se pot]nl[tura prin m`na de creier de care dispunem, arta bisericeasc[, care a cultivat ]n pictur[ frumosul ]n culmea perfec\iei, muzica =i arhitectura ]n genul sublim, a ]n[l\at prin mijloace, lesne de ]n\eles pentru to\i, sufletul omenesc ]n decurs de sute de ani, peste nivelul vie\ii de r`nd =i nevoilor zilnice. Toate popoarele care posed[ ]nalt[civiliza\iune de ast[zi, dac[nu sunt, au fost m[car mult timp catolice.

Despre]nv[\[m`nt cat[ s[ not[m asemenea c[ at`t cel popular c`t =i cel ]nalt sunt crea\iuni ale acestei biserici. Cum c[ prin ]nv[\[m`nt biserica a urm[rit =i scopurile ei proprii e nu numai adev[rat, dar =i foarte natural. Nici n-am]n\elege ca o institu\ie s[ ]nfiin\eze anume =coli contra sa. Aceasta]ns[n-a]mpiedicat ca spiritul pe care ea l-a crescut s[se]ndrepteze]n contr[-i =i s-o renege.

E o istorie veche aceasta c[orice form[nou[de cultur[e du=mana formei din care s-a n[scut, c[fiica e du=mana mumei =i povestea biblic[a lui Cain,]n formula ei nou[de lupt[pentru existen\[are loc tot a=a de mult la curente intelectuale ca =i la cele materiale.

Lupta e]ns[departe de a fi m`ntuit[ =i ]nving[torul momentan nu este totdeauna cel definitiv. Religia are ]n favorul ei forma gata =i pozitiv[, pe c`nd curentul opus n-are nimic gata, nimic format]nc[. }ncerc[rile de specula\iune metafizic[, care culmineaz[ ]n ipoteze =i sunt tot at`t de deosebite ca =i scriitorii lor, sunt departe de a constitui convingeri pozitive pentru milioane de oameni. Prin lupte ca cea de ast[zi, prin mai grele]nc[, a trecut deja biserica; ea a avut]ns[inteligen\a de a-=i muta punctul de gravita\ie cam tot]n \[rile care

aveau mai mare nevoie de ea,]nc`t totdeauna a aflat puteri noi =i proaspete, pentru a le opune nega\iunii pure, pe care a ]nt`mpinat-o de at`tea ori]n cale.

CUPRINS

14 martie 1880

AUSTRO-UNGARIA +I NA|IONALIT{|ILE

Dezvoltarea lucrurilor]n Austria e de ast[dat[ ]n favorul na\ionalit[\ilor. }n sine vorbind, faza aceasta a statului poliglot st[ ]n oarecare leg[turi cu politica exterioar[a]mp[r[\iei, precum =i cu interesele ei economice. Debu=eurile cele mai]nsemnate ale nego\ului =i industriei austriece sunt]n \[rile Dun[rii de Jos]ndeosebi,]n Peninsula Balcanic[ ]n genere. Afar[de rom`ni]ns[, \[rile acestea sunt locuite de slavi, care precump[nesc prin num[r, prin dezvoltare intern[, prin sprijinul puternic al]mp[r[\iei ruse=ti. Pentru asigurarea politicii sale comerciale Austria avusese nevoie de Bosnia =i Her\egovina, dar]n contra anex[rii erau de ast[dat[tocmai elementele dominante: germanii =i maghiarii, care se tem de sporirea rasei slave]n]mp[r[\ie. Partidul militar, apoi Curtea]ns[=i a c[tat s[ ]nchine spre na\ionalit[\i care din parte-le erau gata a vota anexiunea cu am`ndou[ m`inile.

F[r[o politic[bazat[pe egala]ndrept[\ire a na\ionalit[\ilor]mp[r[\ia vecin[nu va putea c`=tiga simpatii sigure =i temeinice ]n Orientul Europei, pe c`nd, din contra, realizarea dorin\elor legitime ale acestora — ele sunt restr`nse aproape exclusiv la limba de propunere ]n =colile populare =i secundare, precum =i la uzul limbii na\ionale ]n autorit[\ile ce stau ]n rela\ii directe cu poporul de jos — realizarea acestora zicem ar da o dovad[ pip[it[ de dreptatea cu care Austria =tie a guverna =i i-ar c`=tiga simpatiile popoarelor orientale]n caz c`nd acestea ar fi s[ aleag[ ]ntre dou[ suprema\ii eventuale. Avem at`tea dovezi c[chestiunile de drept public, de suveranitate na\ional[, de politic[exterioar[, de constitu\ionalism mai nu preocup[pe na\ionalit[\i. Ceea ce cer ele este ca]nv[\[m`ntul s[ fie pe c`t se poate]n limba

na\ional[, ca autorit[\ile s[primeasc[=i s[dea curs reclama\iunilor asemenea]n limba cea priceput[de popula\iuni,]n fine ca nici una din na\ionalit[\i s[nu fie oprit[de a-=i iubi patria, limba =i istoria]n chipul ei, dup[cum o]n\elege,]n forma familiar[=i atr[g[toare a tradi\iei, a limbii, a rasei locale. Evident c[nici un popor nu are]n\elegere pentru idealuri abstracte, c[nu poate avea simpatii pentru o organiza\ie ce se reprezint[prin oameni str[ini, prin limb[str[in[.

Cine n-a avut ocazia de-a constata c[austriecii nu =tiu nici o limba cum se cade? }n =colile primare au]nv[\at limba matern[,]ns[cu restric\iuni =i predat[nu]n mod viu =i cum o vorbe=te poporul, cu acele nuan\e care constituiesc farmecul biruitor al oric[rei limbi, ci predat[de oameni care]n =coli secundare =i superioare au]nv[\at]n alt[limb[=i care o predau pe a lor proprie]n mod teoretic =i abstract. }n institutele secundare apoi se predau obiectele]n limba german[, dar]ntr-o german[imposibil[, =i ca fonologie, =i ca sintax[, care inspir[fiori unui adev[rat german. Abia la universit[\i]ncepe a se vorbi nem\e=te,]ntr-o epoc[ ]ns[ ]n care nu mai are omul interes dec`t de a-=i apropria =tiin\a necesar[ pentru viitoarea sa carier[. Astfel se ]nt`mpl[c[austriecii nu =tiu bine nici o limb[. Efectele pentru inteligen\[nu pot fi dec`t rele. Ce trebuie s[se petreac[ ]n capul unui om care nu are, pentru ideile sale, manipulul sigur, reazemul concret al unei limbi certe? Desigur nimic bun. Spiritul omenesc nu se poate dezvolta]n libertate f[r[limb[, =i anume f[r[de acea]nv[\at[din capul locului, cu toat[bog[\ia ei de nuan\e, cu toat[virginitatea cu care a fost receptat[de mintea copil[reasc[. Lipsa dezvolt[rii fire=ti a limbilor deosebitelor na\ionalit[\i din Austria are drept efect m[rginirea spiritelor chiar, o m[rginire care se r[sfr`nge p`n[=i asupra capitalei. Un jargon ebraico-cosmopolit de-o platitudine excep\ional[, f[r[caracter, imit`nd stilul ziarelor rele din Paris, primejduie=te citirea ziarelor germane din Austria. Cele umoristice, care-ar trebui s[ reflecte geniul simpatic al limbii poporului de acolo, identic cu acela al Germaniei de Sud, se-nv`rte=te din contra pe-o clin[regretabil[de cocoterie offenbachian[. Presa vienez[e]n mare parte ceva f[r[r[d[cini

=i nu reflect[nici spiritul rasei germane, nici pe al celorlalte na\ionalit[\i. E poate un semn al dezvolt[rii =tiin\elor naturale acea iubire pe care o sim\im pentru orice accent natural, fie-n arte, fie-n literatur[. Acest accent natural lipse=te acolo. Cu c`t drumul de fier ]ncearc[ a nivela =i a reduce la o egal[ platitudine omenirea toat[ cu at`ta tendin\a de-a-=i p[stra comorile gr[m[dite]ntr-un lung trecut e mai vie]n fiece popor. }n realitate orice lucru temeinic =i s[n[tos se face numai pe baza unei na\ionalit[\i certe, a unei limbi certe. Grecia veche n-ar fi ajuns nicic`nd la dezvoltarea ei cea mare, dac[limba ei nu s-ar fi dezvoltat cu toate nuan\ele dictate de natur[=i]mpejur[ri =i dac[aceast[dezvoltare a limbii nu era paralel[cu dezvoltarea a chiar spiritului elin.

Impunerea]n via\a de toate zilele a unor limbi str[ine, exercitat[cu oarecare virtuozitate de c[tre elementele dominante, are drept efect c[patria comun[[]]i devine oricui aproape nesuferit[. +i]nc[germanii ca germanii. Cu mult mai cul\i, av`nd o ]nn[scut[ ]n\elepciune a vie\ii, ei se impun pe at`t pe c`t []]i la=i, ]ns[ p`n[la torturarea con=tiin\ei individuale, p`n[ la absurd nu ajung nicic`nd. Maghiarii]ns[, r[ma=i]nd[r[t]n cultur[=i str[ini prin natura lor de toat[familia popoarelor arice, supun cu sila g`tlejul copiilor, precum =i al oamenilor maturi, la tortura unei fonologii imposibile =i silesc spiritul de-a se dezvolta]n formulele unei limbi radical str[ine de toate popoarele continentului european.

Se ignoreaz[cu totul se vede c[ ]n orice creier omenesc predispunerile intelectuale sunt]nmagazinate prin atavism =i c[acestor predispuneri nu le convine dec`t limba vorbit[de p[rin\i.

Turcii erau mai simpli]n procederea lor. Ei, pentru a dezna\ionaliza, t[iau la zeci de mii de oameni limba din gur[, os`ndindu-i s[ fie mu\i. Rezultatele au fost str[lucite. “G[g[u\ii”, care sunt str[nepo\ii acelor oameni, trec la toate na\iunile din Orient drept indivizi excesiv de... cumin\i. Toat[ lumea =tie ce-nsemneaz[ la noi, la s`rbi, la turci chiar, vorba “g[g[u\[“: om care nu e]n toat[firea, “cretin”. La asemenea cretinizare a spiritului, a singurului instrument de care dispune omul

]n greaua sa lupt[pentru existen\[, duc tendin\ele de dezna\ionalizare pretutindenea. Nu cre=te o plant[bine =i normal dec`t din r[d[cinile ei proprii. Exist[ ]ntr-adev[r dezna\ionaliz[ri fericite, dar ele sunt organice, nu impuse cu de-a sila. Contactul des c-o alt[ na\ionalitate, ]nrudirea de ras[, interese zilnice, ]ncruci=area =i amestecul s`ngelui, mii de]mprejur[ri fac cu putin\[o dezna\ionalizare organic[. Dar cu sila, cu zorul, cu impunerea, nicic`nd; cel pu\in noi nu =tim nici un caz ]n istorie. Vorba c`ntecului: Dor de zor nu se =tie pe la noi.

}n Ardeal chiar, cine s-au maghiarizat? Nobilimea, cea de nimenea silit[, cet[\enii liberi]n toate celea, oamenii care aveau cea mai mult[posibilitate de-a vorbi =i a se purta cum doreau. Sigur e c[siluirea de=teapt[o rezisten\[ ]nzecit[=i c[trezirea na\ionalit[\ilor dateaz[din momentul]ncerc[rii de-a le dezna\ionaliza.

F[r[o schimbare de sistem]n privirea aceasta monarhia vecin[va fi teatrul unei z[darnice risipe de puteri. Guvernele nu vor ajunge la scopul lor, iar na\ionali\[\ile vor fi]mpiedicate]n dezvoltarea lor natural[ ]n detrimentul =i al lor =i al \[rii]ntregi. Pe de alt[parte nemul\umirea hr[nit[sistematic va face din na\ionalit[\i, team[ne e cel pu\in, un material totdeauna gata de-a transige cu influen\e str[ine, chiar cu de cele periculoase existen\ei lor. “Pier eu, dar s[piei =i tu”, va zice fiece ap[sat ap[s[torului s[u.

Tot din cauza acestui sistem de =ican[zilnic[nu se pot]ntemeia]n Orientul Europei simpatii hot[r`te pentru Austria, care ar fi cea mai apt[ pentru r[sp`ndirea unei civiliza\ii adev[rate]n Peninsula Balcanic[. To\i aceia care-=i v[d existen\a lor amenin\at[ ]n Orient nu ajung la nici o l[murire]n privin\a reazemului lor.

De c`te ori nesiguran\a existen\ei statelor ]i sile=te pe oameni de a g`ndi cum s[-=i m`ntuie na\ionalitatea, dac[ nu statul, de cine s[ se reazeme ]n momentele supreme, tot de at`t[e]a ori fanatismul =i corup\iunea din Ungaria []]i pune]ntr-o indisolubil[dilem[.

Reproducem mai la vale parte din discu\iunea ce a avut loc]n Parlamentul din Viena, din care orice om nepreocupat va vedea care din cele dou[p[r\i are dreptate.

D. Czedik *zise urm[toarele: Sunte\i patrio\i, voi\i Austria? V[rog l[sa\i cum c[pacea]ntre na\ionalit[\i nu va fi ajuns[pe calea aceasta. Dezvoltarea exist[deja. Armata nu are dec`t o comand[, cea german[. Nu cred ca cineva din dreapta s[creaz[c[ne-am putea dispensa de aceasta. Dar ru=inos aproape e pentru noi c[ceea ce face puterea absolut[nu pot face popoarele. Cu toat[predilec\iunea ce o am pentru armat[, n-a= voi s[zic c[numai]n tab[ra ei e Austria. S[traducem tab[ra aceasta]n]n\elesul]n care am vorbit, renun\a\i la planurile mari,]ng[dui\i limba statului cu toate consecin\ete ei stricte =i sunt convins c[nu va trece mult timp =i vom zice: Nu Austria Superioar[sau Inferioar[, nu Tirolul, Triesta, Dalma\ia =i Boemia, Moravia, Silezia, Gali\ia =i Bucovina sunt patria austriacului, ci Austria]ntreag[.*

Contele Richard Clam-Martinitz r[spunse c*[condi\ia puterii unui stat e]ndeplinirea dorin\elor na\iunilor sale, mai cu seam[pe terenul =colii. Nu poate sta r[u un stat]n care emula\iunea popoarelor se mi=c[pe teren intelectual. Dac[la dorin\ele =i tendin\ele ce vin din inima popoaretor dv. r[spunde\i cu expuneri =i discu\iuni politice, popoarele nu v[pot]n\elege. G`ndi\i la cuv`ntul pe care Goethe]l pune]n gura lui Thoas:*

Din multe c`te spui spre-a refuza.
Cellalt n-aude dec`t vorba *nu*.

Un d. preopinent =i-a exprimat dorin\a de a se in\elege, dar a zis c[crede cum c[pacea]ntre na\ionalit[\i nu va fi ajuns[pe calea aceasta. Dezvoltarea e]n m`na lui Dumnezeu. Dar nu pot crede c[ e o garan\ie mai mare pentru ajungerea p[cii na\ionale c`nd la dorin\e serioase =i st[ruitoare r[spunde\i nu. Oric`t de deosebit a\i g`ndi asupra politicii exterioare a Austriei, asupra organiza\iei interioare =i a administra\iei, una nu-mi va t[g[dui inima dv. austriac[: "c[puterea Austriei st[ ]n puterea unit[a popoarelor ei." Cine voie=te]ns[dezvoltarea Austriei trebuie s[voiasc[puterea, dezvoltarea material[=i intelectual[a popoarelor ei, trebuie s[voiasc[condi\iile =i supozi\iile unirii popoarelor. E o convingere trecut[ ]n sucul =i s`ngele acestor popoare c[fiecare din ele, cel mai mic ca =i cel mai mare, g[se=te]n Austria ap[rare egal[, drept egal, favorizare a intereselor sale intelectuale; de aceea e o bun[politic[de a concede popoarelor aceste condi\ii ale unirii lor =i e un experiment]ndoielnic =i primejdios de a]nvenina =i a face nepl[cut[acea tendin\[unitoare =i]mpreun[toare a popoarelor care trebuie s[fie cu drept cuv`nt tr[s[tura politicii interioare din Austria, de dragul unei idei de stat doctrinare =i nepip[ite. Dac[ voi\i deci unitatea =i puterea Austriei, pe care desigur to\i o voi\i, fi\i drep\i ]n ]n\elesul mare =i larg al cuv`ntului cu toate popoarele sale.

Nu =tim dac[=i]n \[rile Coroanei ungare sferele dominante vor ajunge la convingeri mai realiste asupra naturii statului, mai ales c`nd acesta e poliglot; nu =tim dar — o m[rturisim de mai]nainte — n-o sper[m.

Evenimentele din urm[n-ar justifica deloc o asemenea speran\[de=art[. }nt`i s-a votat la Pesta o lege prin care to\i]nv[\[torii rurali, =i cei care nu sunt]ntre\inu\i de comuna politic[, ci de poporenii bisericii, nu din bani direc\i s[u indirec\i ai statului, ci din contribu\ia de bun[voie a oric[rui cre=tin, s[ ]nve\e neap[rat ungure=te. Apoi prin anume plan de studii s[prescrie ca cele mai multe ore pe s[pt[m`n[ s[ fie consacrate limbii ungure=ti ]n detrimentul, se-n\elege, ale altor studii mai substan\iale =i desigur mai folositoare dec`t filologia comparat[a limbilor fino-tartarice. Acum vin c-o lege nou[, prin care supun =i =colile secundare aceluia=i tratament; nemaipomenind de]mprejurarea c[gimnaziul din Bra=ov, de pild[, conform unei legi generale, f[cut[pentru un caz special, va fi oprit de a mai primi subven\ie din Rom`nia.

+i cu toate acestea Bra=ovul era =i este]nc[un emporiu pentru Orient =i]ndeosebi pentru |[rile rom`ne.

Dar s[l[s[m acestea. R[ul ce rezult[din politica maghiar[se va rasfr`nge mult mai mult asupra maghiarilor ]n=i=i dec`t asupra altora. Ra\iunea de a fi a oric[rui stat e ca oamenii, oric`t de deosebi\i fie, s[ tr[iasc[ mul\umi\i l`ng[olalt[, f[r[dorin\a intim[de a-=i fr`nge g`tul la o ocazie dat[. Altfel statul e o sarcin[netrebnic[=i, la dreptul vorbind, de prisos. S[-=i cheltuiasc[cineva anii tinere\ii]n armat[=i banii din pung[via\a toat[pentru a pl[ti o organiza\ie care-l vexeaz[=i-l =icaneaz[ ]n toate zilele =i pe toate c[r[rile e ceva ce se poate]nt`mpla uneori, c`nd elementul dominant e mult mai numeros, mult mai bogat =i mult mai cult, dar nu \ine pururea acolo unde elementul dominant e]n minoritate, s[rac =i incult. Tocmai mijloacele pe care maghiarii le]ntrebuin\eaz[pentru a silui pe concet[\enii lor dovedesc lipsa lor de putere real[=i de importan\[real[. Nu ne]ndoim c[va veni un timp]n care le va p[rea r[u — prea t`rziu poate — pentru legile vexatorii pe care le voteaz[ cu at`ta u=urin\[spre]mpiedicarea]n cultur[=i ruina concet[\enilor lor.

Se =tie c[statistica nu e]n favoarea ungurilor. Aceast[=tiin\[ ]n cifre arat[ ]ns[mersul real =i concret al lucrurilor, un mers, ce nu se poate]mpiedica nici prin fanatism na\ional, nici prin vexarea altora.

11 aprilie 1880

[“UNITATEA PREEXISTENT{ A POPORULUI NOSTRU”]

CUPRINS

Ar fi cu cale ca cineva s[fac[odat[limpede =i]n scris deosebirea]ntre ceea ce, f[r[cuv`nt, se nume=te na\ional, =i ceea ce, cu drept cuv`nt, este]n adev[r na\ional]n spiritul nostru. Din nenorocire, tot ce p`n-acum =i-a ]nsu=it ca din senin =i f[r[ =tirea lui Dumnezeu numirea de “na\ional” n-au fost dec`t lucruri primite de-a gata de la str[ini, care nu numai c[nu sunt r[s[rite nici din instinctele noastre, dar nici nu s-au asimilat cu judecata noastr[. Memoria celor din urm[genera\ii a fost]nc[rcat[cu at`tea mii de vorbe noi =i de=erte ]nc`t judecata nu mai juca nici un rol, ci,]nl[turat[cu totul, se sluje=te azi]nc[de cli=euri primite de-a dreptul de la str[ini, f[r[a se]ntreba dac[se potrivesc sau nu cu noi. E ciudat c[tocmai toate mijloacele de dezna\ionalizare pe care,]ndr[gind Apusul =i pe apuseni, le-am introdus f[r[alegere la noi se bucur[de epitetul uzurpat de “na\ional[”. Presa noastr[— scris[mare parte]ntr-o limb[cosmopolit[, lesne de]nv[\at de c[tre orice str[in]n c`teva zile — e o pres[ na\ional[. Cu toate acestea lucrarea ei zilnic[ asupra ]n\elegerii poporului =terge p`n[=i r[m[=i\ele de originalitate ale graiului nostru str[vechi. Dac[cineva compune arii europene cu totul]n alt stil =i-n alt spirit dec`t doina, hora =i jocurile, el compune f[r[ ]ndoial[ muzic[ “na\ional[”, de=i nimic ]n ea nu e na\ional, nici arie, nici text, ]n cazurile cele mai multe nici numele compozitorului. Dac[, ]n sf`r=it, cineva stric[o pies[francez[, r[zbotez`nd numele personajelor =i b[d[r[nind stilul — care r[m`ne str[in cu toate trivialit[\ile cu care se presar[— e autor na\ional, a scris o pies[na\ional[, a lucrat spre ridicarea teatrului na\ional. Dac[deschidem ziare de =tiin\e naturale, de medicin[, de ce-o fi, ne ia ochii lipsa de respect pentru limb[, primirea de termeni str[ini f[r[trebuin\[=i numai din lene de-a c[uta echivalentul rom`nesc. Am v[zut o carte intitulat[*Despre cosmeticurile* **nuisibile** *s[n[t[\ii.* }=i poate]nchipui fiecine]n ce stare e amenin\at[s-ajung[limba prin pretin=ii oameni de =tiin\[.

Cauza pentru care s-a l[\it at`t de mult stricarea limbii ]nc`t ast[zi gazetele =i c[rturarii scriu o p[s[reasc[ne]n\eleas[de popor, sub\ire, =i muieratic[, e aceea=i c[reia peste tot]i datorim toate relele de care suferim: politica. Uit`nd cu totul c[ limba noastr[ e singura ]n Europa care se vorbe=te aproape ]n acela=i chip ]n toate p[r\ile locuite de rom`ni, uit`nd c[n-avem dialecte =i c[moldoveanul se-n\elege tot a=a de bine cu cri=anul ca =i acesta cu oamenii din Banatul Craiovei, politicilor no=tri nu le era de-ajuns aceast[dovad[=i de unitate]ntre noi =i de deosebire c[tre str[ini, ci au c[utat s[ne sileasc[s[dovedim c[fiece vorb[e latin[=i c[to\i, f[r[osebire, ne cobor`m de-a dreptul de la romani. De prisos era aceasta, pentru c[ nu originea face pe un popor s[ fie trainic, ci munca lui proprie, fie cu m`na, fie cu mintea; primejdios era pentru c[una — se zguduia unitatea preexistent[a poporului nostru, al doilea — limba p[s[reasc[, trebuind]nv[\at[, ca orice limb[str[in[, r[pea timpul altor]nv[\[turi folositoare, al treilea — pentru c[ ]n multe cazuri nici dasc[lul nu =tia]n\elesul cuvintelor noi, necum =colarul; =i,]n sf`r=it, pierderea cea mai mare era c[ ]ntreaga comoar[a limbii, ce sta din zic[tori, proverbe, inversiuni, adic[ ]n fraze gata mo=tenite din neam]n neam de la str[mo=i, se arunca]n ap[, pentru c[-n ele erau =i cuvinte de origine nelatin[. Parec[cine =tie ce nenorocire ar fi fost aceasta, parec[n-am tr[it al[turi cu vecinii sute de ani =i n-o s[mai tr[im, parec[se f[cuse gaur[-n cer dac-am primit noi c`te ceva de la ei, ei de la noi.

}n vremea noastr[s-au f[cut]ncerc[ri de-a]ntemeia o nou[=tiin\[: psihologia etnic[. Etnografia are de obiect descrierea,]mp[r\eala =i spi\a de]nrudire a popoarelor. Ca atare, se \ine de-o parte de istorie =i geografie, de alta de anatomie =i fiziologie. }n partea geografic[studiaz[distribu\ia popoarelor pe glob, natura locuitorilor oric[rei \[ri, datini =i obiceiuri, limb[=i religie. }n partea istoric[deosebe=te familiile de popoare, raporturile]ntre ele =i filia\iunea, le urm[re=te]n migra\iunile lor cele mai dep[rtate =i]n]ncruci=[rile =i corcirile lor. }n partea anatomic[=i fiziologic[ ]n sf`r=it hot[r[=te caracterele deosebite pe care se-ntemeiaz[clasificarea raselor omene=ti.

Dar, precum lesne se vede, etnografia nu are a face dec`t cu lucruri exterioare: distribu\ie, descenden\[, migra\iune, datini; ea nu se ocup[cu rezultatul l[sat]n spiritul poporului prin toate schimb[rile acestea, cu substratul psihologic. Neap[rat c[=i zona-n care locuie=te, =i natura p[rin\ilor din care se coboar[, =i]ncruci=[rile trebuie s[se fi]nmagazinat]n spiritul poporului =i]n limba lui]ntr-o form[oarecare; neap[rat c[altfel se va fi deprins el de-a privi serii]ntregi de lucruri. Totodat[istoria unui popor —]n orice privire — e]nmagazinat[ ]n prezentul lui =i toate calit[\ile =i defectele lui sunt dezvolt[ri ale unui =i aceluia=i germene fundamental, ale unui =i aceluia=i s`mbure. Mut`nd cire=ul sub zonele cele mai deosebite, el se va modifica,]ns[tot cire= o s[r[m`n[, =i numai altoii inocula\i]n trunchiul lui vor da alte frunze, alte roade.

E]ns[mult mai u=or a deosebi frunzele =i roadele dec`t a le descrie esen\a, a le reduce la germenele primitiv. Oricare din noi lesne va pricepe c[Anton Pann e un scriitor na\ional]ntr-adev[r, iar sute de al\ii nu, c[ci nu devine cineva scriitor *na\ional* prin aceea c[repet[cuvintele patrie, libertate, glorie, na\iune]n fiece =ir al scrierilor sale, precum, pe de alt[parte, poate cineva s[nu pomeneasc[deloc vorbele de mai sus =i s[fie cu toate acestea un scriitor na\ional. E drept c[se face deosebire]ntre modul de-a scrie popular =i acela de-a scrie pentru clasele culte,]ntre autorii populari =i autorii de art[. Dar aceast[deosebire nu are a face cu aceea pe care noi voim s-o stabilim. *Dramele Parisului* sunt o scriere popular[,]ns[nimic mai pu\in dec`t na\ional[, ci din contra interna\ional[.

}n vremea din urm[s-au ivit]ntr-adev[r un =ir]ntreg de scriitori cu totul na\ionali — unii din ei chiar intraductibili =i pe deplin]n\ele=i numai pentru cel ce =tie bine rom`ne=te. Goethe zicea c[ partea cea mai bun[ a unei literaturi e cea intraductibil[, =i avea cuv`nt. Cel mai original dintre ei p`n-acum e povestitorul Ion Creang[, ale c[rui basme, traduc`ndu-se, ar pierde tot farmecul =i mai cu seam[tot hazul lor.

6 =i 7 mai 1880

[“CU GREU SE VA G{SI...“]

CUPRINS

Cu greu se va g[si]n istoria special[a rom`nilor, cu greu ]n istoria altor popoare chiar, o Adunare mai plin[ de sentimente generoase =i de un entuziast patriotism, de-o ]nfl[c[rat[ iubire de na\ionalitate, ca Adunarea ad-hoc a Moldovei de la 1857, numit[ cu drept cuv`nt =i cu recuno=tin\[din partea tuturor: *Adunarea-mum[*. }n aceast[Adunare nu intrase]nc[uli\a Bucure=tilor. Arhierei, litera\ii cei mai]nsemna\i, fiii familiilor celor mai vechi =i ai celor mai influente din \ar[, apoi reprezentan\i ai breslelor =i ai \[ranilor — iat[elementele din care se compunea acea Adunare, liberal[ ]ntr-adev[r, unit[printr-o egal[iubire de patrie =i na\ionalitate a tuturor membrilor ei, care discuta cu focul sacru al tinere\ii toat[programa dezvolt[rii ulterioare a statului rom`n, vot`nd punct cu punct aproape totdeauna cu unanimitate.

Ar trebui]ntr-adev[r s[se retip[reasc[procesele-verbale ale =edin\elor acelei Adun[ri, dac[nu de altceva dar pentru ca genera\iile mai noi s[vaz[c`t de sus erau acei oameni peste patimile zilei, peste micimea diatribelor de partid, peste decaden\a actual[ a lucrurilor. Astfel, o comisie ]ns[rcinat[ cu proiectarea acelor puncte care s[ serveasc[ de baz[ viitoarei organiz[ri a Rom`niei aduce,]n =edin\a de la 15 octombre 1857, urm[torul proiect:

1. }ndreptarea hotarelor Principatului prin o comisie european[.
2. Supunerea str[inilor din Principate la jurisdic\ia \[rii.
3. Libera]ntemeiere a leg[mintelor comerciale ale Principatelor.
4. Organizarea puterii armate na\ionale]n privirea sistemului de ap[rare a Principatelor.
5. Libertatea culturilor]n marginea capitula\iilor.
6. }nfiin\area unei societ[\i sinodale centrale pentru trebile bisericii rom`ne.
7. Egalitatea]naintea legii; accesibilitatea tuturor rom`nilor la toate func\iile statului; a=ezarea dreapt[=i general[a contribu\iilor; supunerea tuturor la conscrip\ia militar[.
8. Respectul domiciliului =i al libert[\ii individuale.
9. Drepturi politice pentru p[m`ntenii de orice religie cre=tin[.
10. Desp[r\irea puterii executive de cea legislativ[.

11. Neat`rnarea p[r\ii judec[tore=ti de administra\ie]n special.

12. Responsabilitatea mini=trilor.

Subscri=i sunt arhim. Neofit Scriban, P. Mavrogheni, C. Rolla, M. Kostaki, M. Kog[lniceanu, V. M[linescu, C. Iacovachi, Lasc[r Catargiu, V. Stan.

Mai amplificate]nc[,]n privirea reformei constitu\ionale, sunt voturile de la 29 octombrie, date cu unanimitate,]ntre care afl[m:

Privilegiile de clase vor fi desfiin\ate]n Rom`nia.

A=ezarea dreapt[=i general[a contribu\iilor]n propor\ie cu averea fiec[ruia f[r[deosebire =. c. l.

N-avem nevoie a spune c[ ]n unanimitatea votan\ilor g[sim numele conservatorilor actuali cu de prisos, de vreme ce ei fuseser[propuitorii acelor reforme constitu\ionale.

}n =edin\a de la 7 octombrie 1857 s-au votat urm[toarele:

1. Respectarea drepturilor Principatelor, =i]ndeosebi a autonomiei lor]n cuprinderea vechilor lor capitula\ii,]ncheiate cu }nalta Poart[ ]n anii 1393, 1460, 1511 =i 1634.

2. Unirea Principatelor]ntr-un singur stat sub nume de *Rom`nia*.

3. Prin\ str[in cu mo=tenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare de ale Europei, =i ai c[rui mo=tenitori s[fie crescu\i]n religia \[rii.

4. Neutralitatea p[m`ntului Principatelor.

5. Puterea legiuitoare]ncredin\at[unei Ob=te=ti Adun[ri,]n care s[fie reprezentate toate interesele t[rii.

Toate acestea sub garan\ia colectiv[a puterilor care au subscris Tratatul de Paris.

Pentru au votat 81 de membri, contra 2.

Mitropolitul, subscriind]n capul actului, zise mi=cat: “Unde-i turma, acolo =i p[storul”; Gheorghe Sturza, subscriind, mul\ume=te lui Dumnezeu “c[i-a lungit zilele ca s[vad[cea mai frumoas[zi a neamului rom`nesc”; iar s[teanul Ioan Roat[zise: “Noi nu =tim a ura, dar Dumnezeu =tie a se-ndura”.

Reamintim toate acestea]ntr-un scop]ndoit. }nt`i, se va vedea c[ ]n acele propuneri ale Adun[rii sunt cuprinse]nse=i principiile Con-

stitu\iei de ast[zi; al doilea, pentru a se vedea cum unanimitatea deputa\ilor din cele mai deosebite clase ale Moldovei votau c-o singur[b[taie de inim[Unirea, contopirea |[rilor]ntr-un stat, Rom`nia, cum invocau pentru sus\inerea drepturilor \[rii lor, ]n mod egal, umbra marelui Mircea =i pe aceea a nebiruitului +tefan Vod[. }n toat[ mi=carea aceasta, furtunoas[ prin entuziasmul tineresc p`n[=i al oamenilor b[tr`ni, care mul\umeau lui Dumnezeu pentru c[ “le-a lungit zilele s[ vaz[ cea mai frumoas[ zi a neamului rom`nesc”, nu se vede o umbr[de p[rere de r[u pentru sacrificiile ce ei le aduceau Unirii, nu se vede o singur[c`t de slab[ rezerv[ ]n favoarea intereselor locale, nu e sc`nteie de dezbinare sau de ur[. Dou[zeci =i patru de ani au trecut de atunci, aproape toate dorin\ele Adun[rii-mume au devenit realit[\i; dar pe l`ng[ele s-au realizat =i lucruri pe care ea nu le-a dorit =i nu le-a prev[zut: na=terea unei veninoase demagogii, lipsit[de con=tiin\[, =i contractarea din partea acesteia a unor imense datorii publice, apoi, ca urmare, sec[tuirea contribuabililor prin contribu\ii directe =i indirecte, stingerea claselor pozitive =i s[r[cirea deplin[a \[ranului!

Dar, cu toat[demagogia =i cu toate datoriile publice, Unirea, odat[proclamat[, s-a]nt[rit din ce]n ce =i, de dou[zeci de ani de c`nd o avem]n mod definitiv, Moldova, care-a alergat cu inima plin[de]ncredere, cu franche\e =i cu lealitate, ea, care =i-a impus f[r[regret toate sacrificiile, n-a ar[tat nici o urm[de am[r[ciune. Una din cauze este =i aceea c[elementele acelei Adun[ri ad-hoc sunt cele actuale conservatoare, care s-au contopit]ntr-un singur partid constitu\ional,]ndealmintrelea singurul partid unitar din Rom`nia, de la Dorohoi p`n]n Mehedin\i. }n adev[r, afar[de scenele regretabile din ziua de 3 aprilie 1866, care s-au petrecut]n Ia=i, provocate de un mic grup de persoane c[zute]n r[t[cire =i care nu au fost dec`t prada unor intrigi, persoane pe care ]n parte le reg[sim ]n partidul radical de ast[zi; ]nfr[\irea a mers ]nainte, cresc`nd cu o perfect[armonie, rivalit[\ile disp[rur[, nimeni nu se mai g`ndea dec`t la dezvoltarea Rom`niei prin o comun[=i patriotic[lucrare.

De la venirea partidului radical la putere, din an]n an, aceast[situa\ie dob`ndit[a]nceput a se preface pe nesim\ite =i acum — aceasta o constat[m cu durere — ne vedem amenin\a\i de o discordie nea=teptat[.

P`n[ acum ne-am ab\inut de-a atinge aceast[ ginga=[ chestiune; v[z`nd]ns[c[r[ul merge cresc`nd, c[ el a ]nceput a fi sim\it de to\i, credem c[ este mai bine s[-l denun\[m pe fa\[ =i s[ cerem vindecarea lui dec`t, p[zind t[cerea, s[l[s[m ca el s[se m[reasc[=i s[ne conduc[, poate, p`n[la pr[pastie.

Cauza acestei situa\ii nu este alta dec`t sistemul urmat de guvern]n administrarea \[rii.

+tim c[ni se vor pune]nainte cuvintele de intrigi str[ine, de fac\iuni =i altele; dar mai bine ar face guvernan\ii no=tri s[-=i dea seama de adev[ratele cauze ale r[ului dec`t s[caute a-=i pune r[spunderea la ad[postul unor iscodiri fantastice.

Lipsa de bun-sim\ cu care d. ministru de justi\ie,]n loc de-a satisface cerin\ele echitabile =i de-a \ine seam[de merite =i drepturi c`=tigate, a tratat magistratura =i corpul avoca\ilor, precum =i opiniunea public[ din Moldova, a fost o cauz[ de nemul\umire general[. }n minister am ajuns a nu mai vedea reprezentat[ Moldova, iar dac[ ne uit[m ]n centrele de administra\iune ale statului nu vedem dec`t corifei ai partidului care, oric`t de m[rgini\i ar fi, se prefer[ unor func\ionari speciali de resort dac[ ace=tia se ]nt`mpl[s[fie moldoveni. Nu \ara, fac\iunile din Bucure=ti sunt arena de recrutare pentru func\iunile]nalte ale statului rom`n, =i meritul de-a fi dirijat alegeri din diferite colori e mai pre\uit dec`t capacitatea administrativ[sau]nv[\[tura aceasta mai cu seam[pentru c[r[d[cinile partidului radical nu sunt]n p[turile de existen\e catilinare ale capitalei. }n numeroasele]nt[riri]n armat[ni se asigur[c[partea cea mai minim[este a *moldovenilor*. Cu regret]ntrebuin\[m aceast[*denumire*, dar este straniu ca faptul s[se produc[necontenit =i sistematic. Nu vorbim de alte pierderi na\ionale. De la Moldova s-a luat Basarabia, care forma circumscrip\ia economic[a Gala\ilor; asupra Moldovei s-a rezolvat chestiunea izraelit[.

}n chestia celor zece milioane votate ca desp[gubire Ia=ilor de c[tre Constituant[,]n loc de-a studia dac[nu cumva guvernul a gre=it evaluarea imobilelor date prin legea votat[, injuriile asupra Ia=ilor au c[zut ca grindina din foile oficioase.

Cum se face c[,]n curs de dou[zeci de ani, afar[de micul nour de la 3 aprilie 1866, toate s-au petrecut]n lini=te dincolo de Milcov =i mai c[nu se pomenea numele Moldovei, iar de la 1876]ncoace, de c`nd clica C. A. Rosetti =i I. Br[tianu a pus m`na pe \ar[, lucrurile au]nceput a se]n[spri =i a lua o fa\[care de nu e]nc[ ]ngrijitoare, este, aceasta n-o putem t[g[dui, foarte anormal[?

Cauzele sunt, f[r[ ]ndoial[, abuzul de putere, o administra\iei deplorabil[, o corup\ie]nsp[im`nt[toare =i un particularism meschin ]n favorul clicii dominante iar toate acestea au ]nceput s[ revolte spiritele =i s[ pun[ pe g`nduri orice con=tiin\[onest[, pe orice om cu pu\in[prevedere =i cu durere pentru viitorul \[rii.

}ntr-o \ar[adev[rat constitu\ional[, c`nd opozi\ia legal[ din Corpurile legiuitoare e nesocotit[ p`n[la dispre\ =i c`nd majorit[\ile din Adun[ri sunt satisf[cute =i omnipotente p`n[ ]ntr-at`ta ]nc`t interesele generale ale \[rii sunt]nl[turate =i p[r[site, noi credem c[devine o datorie imperioas[pentru =eful statului de-a interveni =i de-a]nl[tura r[ul, pun`nd cap[t unei st[ri de lucru pe care sim\[m`ntul \[rii o respinge din toate p[r\ile, =i aceasta mai cu seam[pentru c[sim\[m`ntul poate deveni resim\[m`nt, cu care nici omul politic, nici patriotul nu mai poate calcula. Nemul\umiri care dau na=tere la p[tima=a discordie nu mai ascult[de nici un fel de cuvinte =i arma omului de stat, argumentul solid, devine neputincioas[fa\[cu partea tehnic[[1] trezit[ ]n om.

Constat[m numai c[sunt destui c`\iva ani de guvernare ro=ie pentru ca s[ se pun[ ]n chestiune p`n[=i bunurile cele mai]nalte, morale =i politice, c`=tigate de na\ionalitatea noastr[ ]n cele din urm[dou[decenii!

21 mai 1880

---

[1] *Probabil gre=eal[de tipar pentru* teluric[.

[“LUMEA ASTA AR MAI TRECE EA”]

Lumea asta ar mai trece ea dac[toate p[surile =i toate nenorocirile \i s-ar]nt`mpla ]ncai *sans phrase*. Dac[ \i se-nt`mpl[fericirea de-a muri, ea e unit[cu nepl[cerea c[unuia din pretin=ii amici]i va veni m`nc[rime de limb[ =i-\i va \ine la c[p[t`i un discurs c`t toate zilele, dac[ te love=te vreo nenorocire, p[rerile de r[u ale cunoscu\ilor, dup[ care ]n genere se ascunde p[rerea de bine, ]\i mai ]ngreuiaz[ ]nc[ sarcina vie\ii. Nu a fost lipsit de iste\ie muritorul acela care, pentru ]nt`ia dat[, a observat c[soarta nu este numai rea, ci =i r[ut[cioas[: c[ea n-aduce numai suferin\e ci te ironizeaz[totdodat[ ]ntr-un chip oarecare pe c`nd \i le d[.

Astfel s-a constatat de c[tre chiar organele guvernului c[ ]nv[\[m`ntul merge foarte r[u. Num[rul celora care,]n anul acesta, au fost]n stare a depune bacalaureatul e minim; ministerul a trebuit s[revoce o m[sur[asupra corigen\ilor de team[de-a nu depopula clasele superioare;]n patru ani de guvernare ro=ie s-au]nchis peste *nou[sute* de =coli rurale, iar deasupra tuturora este a se depl`nge ignoran\a deplin[ a personalului didactic, de vreme ce exist[ institutori, ba profesori de universitate chiar care nu =tiu a scrie corect =i, cu toate acestea... d. H[sd[u, d. Vasile Boerescu, av`nd a \ine discursurile funebre ale unui]nv[\[m`nt]n asemenea condi\ii, au g[sit c[minunate progrese am f[cut, c[grozav ne-am luminat.

Ba mai mult]nc[.

Romanul g[se=te c[:

> mari sunt progresele f[cute]n]nv[\[m`ntul public ]n epoca de regenerare ]n care am intrat la 1848. }nv[\[m`ntul, pe atunci privilegiul c`torva, ast[zi este la dispozi\iunea oricui ]n ora=e =i, ]n c`tva, r[sp`ndit =i]n sate.

Se-n\elege. +colile rurale]nfiin\ate de b[tr`nul Grigorie Ghica din |ara Rom`neasc[erau pe atunci privilegiul c`torva.

Foaia *}nv[\[torul satului*, care a]nceput a ie=i la octombrie 1843, redijat[de Petru Poenaru]n colaborare cu Aristia =i al\ii, foaie care se ocup[numai cu =coala s[teasc[=i e mult mai bine scris[dec`t gazetele

de azi, se datore=te epocii de regenerare de la 1848]ncoace. Nu ne-am mira dac[cele dint`i =coli rom`ne=ti, datorite Mariei Teresiei =i lui Iosif II, s-ar atribui asemenea fericitei inspira\iuni a d-lui C. A. Rosetti =i dac[ni s-ar spune c[+incai, Petru Maior =i Laz[r au]nceput cariera lor prin a fi ciraci la redac\ia *Rom`nului,* asemenea d-lor Carada =i Costinescu.

D. Hasdeu,]n discursul f[cut, cu ocazia distribuirii premiilor, a]mp[r\it cultura =colar[a rom`nilor ]n trei faze: teocratic[, aristocratic[ =i...democratic[, din care aceasta din urm[ se datore=te ]n Moldova lui Asachi =i S[ulescu, ]n |ara Rom`neasc[lui Laz[r =i Heliade. O]mp[r\ire frumoas[, dar care spune prea pu\in. Cum c[ ]n m[n[stiri se]nv[\a mai mult[ori mai pu\in[carte e prea adev[rat,]ns[aceast[cultur[numit[teocratic[era totodat[=i... democratic[. De vreme ce orice cre=tin, f[r[deosebire de rang, putea s[ ]nve\e carte]n m[n[stiri de se f[cea sau nu c[lug[r, =coala nu era monopolul clerului. C`t despre cultura aristocratic[, ea asemenea nu merit[ un nume at`t de pompos. }n to\i timpii clasele mai avute au f[cut abstrac\ie de la =colile publice, prefer`nd instruc\ia privat[, ca una ce garanteaz[cre=terea mai bun[a copiilor.

Noi nu ne vom sfii a zice c[ ]naintea]nv[\[m`ntului public =i gratuit, accesibil pentru to\i, nu exista ]n genere ]nv[\[m`nt, iar acest]nv[\[m`nt public nu se datore=te ini\iativei rom`nilor. Ini\iativa s-a luat mai]nt`i dincolo de Carpa\i, mai cu seam[sub Maria Teresia =i Iosif II. Laz[r]nsu=i era un product al epocii iosefine, ca =i profesorii pe care Asachi i-a adus la =coala din Socola. Avem]naintea noastr[caietele de studiu, legate launloc, ale unui fiu de \[ran, care]nv[\a la Socola]n anul 1810. Din acestea se vede l[murit influen\a =colilor latine=ti ale Apusului.

Aceste caiete]ncep cu gramatica rom`neasc[, apoi urmeaz[ retorica, logica, morala, exegeza *Psalmilor,* istoria biblic[, catehismul cre=tinesc, ]n fine istoria general[. Ini\iativei Cur\ii din Viena i se datore=te a=adar ]nv[\[m`ntul democratic at`t dincolo de Carpa\i c`t =i dincoace, iar dac[*Rom`nul* dore=te numaidec`t o epoc[de regenerare]n care am intrat =i de la care “mari sunt progresele f[cute”,

atunci nu citeze anul 1848, care n-are pentru =coal[nici o semnificare, ci Regulamentul Organic, pentru]ntemeierea]nv[\[m`ntului, =i epoca lui Cuza Vod[, pentru]nmul\irea =colilor, o]nmul\ire f[r[tranzi\ie, f[cut[, din nenorocire,]n detrimentul calit[\ii lor.

Ca principiu general cat[s[admitem c[ ]nv[\[m`ntul, pe c`t a c`=tigat ]n extensiune, pe at`t a pierdut]n intensitate. E nemaipomenit, dar din nenorocire adev[rat, c[la acest popor care — c`nd e vorba de cultur[ — cat[ s[-l lu[m ca ]ntreg, nu exist[ nici =tiin\[, nici literatur[. Cataloagele librarilor sunt pline de tip[rituri f[cute cu scopul lucrativ de-a le desface ]n =coal[, c[r\ile de =tiin\[ sau literatur[ se tip[resc ]n vederea unui premiu academic, =tiin\a =i literatura, c`t[se face la noi, se face numai cu paguba de timp =i bani a acelora ce se ocup[cu ea, dac[nu sunt oameni cu apuc[turi destul de dibace de-a da operelor lor un relief pe care nu-l merit[=i de a le l[sa s[fie pl[tite direct sau indirect din... bugetul statului.

Nu mai vorbim despre efectele sociale ale]nv[\[m`ntului nostru. Ele sunt de-a dreptul dezastruoase. Arta at`t de r[sp`ndit[ a ]n=ir[rii negramaticale de vorbe pe h`rtie deschide celui ce-o posed[toate c[ile de]naintare]n via\a public[,]ncep`nd de la scriitorul s[tesc =i sf`r=ind cu consilierii tronului. Astfel activitatea intelectual[a genera\iei actuale pare a se mistui]n singura direc\ie a c`=tigului f[r[ munc[ pe acele mii de c[r[ri ale influen\ei morale pe care le deschide atotputernicia demagogic[, ]n socoteala ]ns[ =i cu paguba poporului. O imens[ plebe de aspiran\i la func\iuni, iat[ ce a scos la lumin[ ]nv[\[m`ntul democratic.

CUPRINS

8 iulie 1880

[“CARTEA DE CITIRE”]

[...] Nu s-ar putea — dup[p[rerea “Rom`nului” — ca, ]n loc de cartea de citire, care cuprinde “poezii =i istorioare morale”, s[ se pun[ ]n m`na elevilor un tratat popular de agronomie? De ce nu? +i unul de cizm[rie =i de rot[rie, dar nu va mai fi carte de citire. Datu-=i-a

organul guvernamental c`ndva seam[de ceea ce este o carte de citire pentru clasele primare, o carte]n care se cuprind descrieri ale \[rii proprii, istorisiri din trecutul ei, caracterizarea personajelor mari ale poporului, buc[\i de literatur[popular[=i de arte? O carte de citire nu e numai o enciclopedie na\ional[ci, dac[e bun[=i cu]ngrijire lucrat[, precum a]nceput a se lucra, ea revars[ ]n mii de capete acelea=i cuno=tin\e, f[r[de nici o sil[, c[ci nu se-nva\[pe de rost; ea inspir[la zeci de mii de cet[\eni viitori aceea=i iubire pentru trecutul =i brazda p[m`ntului lor; ea preface, dup[ o just[ observa\ie, o mas[ de indivizi ce se-nt`mpl[a tr[i pe aceea=i bucat[de p[m`nt]ntr-un popor ce men\ine o \ar[. Tendin\a general[ ]n =colile apusene e de-a]nlocui toate c[r\ile speciale de studiu din =colile primare prin cartea de citire, c[ci aceasta din urm[d[deplin[libertate]n privirea metodei. C[r\i speciale cat[s[cuprinz[defini\ii stricte, abstracte; cartea de citire e prin natura ei descriptiv[. Se descriu toate]n ea, deci se v[d toate cu ochii min\ii. A preface o carte neap[rat[educa\iunii tinerimii, neap[rat[pentru cultura limbii materne, pentru istoria =i geografia \[rii, pentru variile cuno=tin\e ce trebuie s[le aib[un om,]ntr-o carte special[de agrononiie, e o adev[rat[orbire. S[nu se uite c[aceast[carte de citire nu se-nva\[pe de rost, c[secretul compunerii ei e de a fi interesant scris[=i conform[cu nivelul de]n\elegere al copiilor, =i c[ea]i cre=te =i instruie=te pe ace=tia]n mod liber, f[r[a-i obosi.

Prin varietatea materiilor, ea d[libertate elevului de a fi atras cu deosebire de-o seam[din ele: unul va citi cu pl[cere articole de =tiin\[natural[, altul pe cele istorice, un al treilea pe cele geografice; pentru fiece predispozi\ie intelectual[ ]nn[scut[e c`te ceva]n ea!

Noi nu zicem prin asta c[nu trebuie s[se]nve\e agronomie. O carte bine =i]n\eles scris[asupra materiilor agronomice e de neap[rat[necesitate pentru =colile rurale, dar pentru aceasta nu trebuie a se sacrifica scopul educa\iunii na\ionale pe care-l urm[re=te cartea de citire =i pe care]n \[rile Apusului l-a =i ajuns.

12 iulie 1880

REVOLU|IA +I REVOLU|IONARII

}n anul 1878 d. P. Teulescu a publicat volumul]nt`i al scrierii sale *Revolu\ia =i revolu\ionarii*. Av`nd de g`nd a publica volumul al doilea al acestei scrieri ]n foiletonul “Timpului”, ne credem obliga\i a face o scurt[ dare de seam[ asupra celui ]nt`i. Cerin\a continuit[\ii nu ne-ar impune cu necesitate un asemenea rezumat, de vreme ce volumul al doilea, trat`nd alt[ epoc[, e de sine st[t[tor; iar istoria, nar`nd =irul, infinit]n trecut, al evenimentelor,]=i poate a=eza punctul s[u pozitiv de plecare]n orice loc al seriei acesteia. Totu=i credem c[o privire retrospectiv[va ajuta, de=i nu]n mod esen\ial,]n\elegerea,]ndealtmintrelea lesnicioas[, a volumului al doilea.

Dup[p[rerea noastr[orice revolu\ie e criza unei boli sociale. Precum]ns[nu este nici un organism pe p[m`nt care, legat prin existen\a sa de un timp =i de un loc anumit, pe care-l disput[altor organisme, nu poate sc[pa de victoria par\ial[=i temporar[a morbidit[\ii, precum a=adar tot ce e organic poart[, ca blestem al unei mo=tenite imperfec\iuni, pl[gile existen\ei sale, tot astfel nu exist[popor care s[nu fi avut bolile =i crizele sale. Sunt aceste boli neap[rate, trebuie ele s[cuprind[pe orice popor]n mod egal, ori nu?

Noi credem c[=i aci deosebirea e tot at`t de mare precum e ]ntre individ =i individ. O ras[ puternic[ va avea crize rare ]ns[ vehemente, care-o pot costa via\a, sau o regenereaz[; una mai slab[ va avea boli =i crize dese, =i-=i va t`r] via\a f[r-a se putea regenera =i f[r[a putea muri; o ras[puternic[,]ns[pu\in expus[prin]mprejur[rile istorice, va avea pu\ine afec\iuni de soiul acesta, suport`nd cu]nlesnire evolu\iunile sale.

}n secolul nostru a c[zut stavila care desp[r\ea p`n[mai ieri pe om de toat[scara fiin\elor organice. De=i ridicat, prin ra\iunea sa, asupra]ntregii sc[ri, omul azi a ajuns s[recunoasc[c[deosebirea]ntre el =i lumea organic[inferioar[nu este absolut[. Cu toat[elasticitatea inteligen\ei =i adaptabilitatea fizicului s[u, omul va vedea u=or c[statul regulat pe care-l au albinele =i furnicile nu este dec`t prototipul]n mic al statului omenesc, va recunoa=te apoi c[, de=i]n mu=uroaie =i stupi nu exist[parlament, nici codice scris, nici gazete,

totu=i domin[acolo o ordine natural[, o reparti\ie a muncii, o desp[r\ire]n clase, un serviciu al siguran\ei publice chiar. Fiindc[regina albinelor e sora tuturor celorlalte, precum =i muma unui viitor popor de albine, a unui viitor roi, cuget[torul va vedea]n calitatea cea]nt`i o analogie cu vechea regalitate, c`nd monarhul era *primus inter pares*,]n a doua calitate acea elementar[putere de forma\iune a statelor, *patria potestas*. Iat[dar via\a unui popor mic, care se petrece]n cadrul unui stup, cu una sau dou[emigra\iuni pe an care se colonizeaz[ ]ntr-alte locuri sub regine noi. Ba se poate introduce]n mod artificial p`n[ =i r[zboiul civil ]n statul albinelor. }nchiz`nd dou[roiuri launloc, ele intr[ ]n lupt[, p`n[ ce una din regine cade — iat[ r[zboiul de succesiune. Astfel vom vedea explic`ndu-se marea migra\iune a popoarelor din evul mediu; sunt roiurile tinere de albine cuv`nt[toare, care, nemaiav`nd loc]n patria veche, curg sub =efi noi]n Europa, l[s`nd roiurile p[rinte=ti =i vechile institu\ii ]n p[m`ntul Asiei.

Interesant[ ]ns[r[m`ne soarta tr`ntorilor. Din momentul]n care nu mai]ndeplinesc nici un rol]n via\a social[a statului albinelor sunt]nl[tura\i. Astfel societatea albinelor are revolu\iile ei. Ca dovad[ ]ns[despre]n\elepciunea]nn[scut[a naturii, al[turi cu cea c`=tigat[ a omului, tr`ntorii societ[\ii omene=ti, demagogii, care nu]ndeplinesc nici un rol]n via\a statului dec`t acela de-a tr[i din exploatarea =i am[girea mul\imii, nu]mp[rt[=esc soarta colegilor lor din statul albinelor. Tr[ind din avutul comun f[r[a produce nimic, pl[tesc cu fraze =i cu nelini=tirea societ[\ii binefacerile ei.

De aceea]ns[oamenii bine organiza\i au legi care reguleaz[ ]naintarea pe treptele societ[\ii prin merit =i munc[, iar cei slab organiza\i nu simt r[ul unei accesibilit[\i necontrolate a tuturor la suirea acestor trepte. O rea organizare, ori]nvechit[, deci nepotrivit[cu dezvoltarea unui popor, ori prematur[=i pripit[, deci devans`nd cu mult stadiul dezvolt[rii sociale, va produce neap[rat boli sociale, c[rora un popor puternic le pune cap[t printr-o criz[ violent[, care ]ns[ la o ras[ mai slab[ devin cronice, sl[bind-o din ce ]n ce =i f[c`nd-o s[piar[, fie prin sleire de puteri, fie prin cucerirea de c[tre str[ini.

Fenomenul simplu al vie\ii publice la popoarele primitive, precum =i pe trepte inferioare ale vie\ii organice, se complic[foarte mult la om. De=i toate c[r\ile c`te au ]ncercat vreodat[ de a stabili o norm[ absolut[ pentru organizarea statelor cat[ a se privi ca neizbutite, ]ncep`nd de la statul platonic =i sf`r=ind cu eroarea “contractului social”, credem a putea stabili un adev[r general: statul nu este un product al ra\iunii, ci al naturii. El va merge bine c`nd se va conforma cu legile lui]nn[scute de dezvoltare, c`nd ra\iunea va juca rolul medicului ce subvine numai ac\iunii naturii; va merge r[u c`nd va tr[i nenatural, c`nd ra\iunea,]n loc de-a se]mp[ca cu natura lui, []]l va face obiectul unor experimente nesocotite.

Cercet`nd popoarele =i organiza\iunile primitive suntem uimi\i de armonia]nn[scut[care domne=te acolo; este a=adar evident c[interesele =i vederile cele mai divergente sunt armonizabile =i c[arta omului de stat e de-a descoperi mijlocul pentru a le pune]n armonie.

Secolul trecut — secol ra\ionalist *par excellence* — ne arat[ ]ncercarea de-a]ntemeia statul numai pe precepte apriori, inventate de marii scriitori ai epocii; dar ne dovede=te totodat[cum s-a r[zbunat asupra tuturor natura ignorat[a statului, prin anarhie, m[celuri =i groz[vii nemaipomenite. Fenomenele c`te r[sar pe suprafa\a acestui organism]n decompozi\iune,]nveninat de experimentele unui ra\ionalism superficial, ne prezint[o mul\ime de analogii cu starea noastr[actual[, *mutatis mutandis*]ns[, adic[ ]n mai pu\in energia caracterului poporului francez. Ceea ce]n Fran\a era o mi=care pe fa\[la noi sunt la=e conspira\iuni de palat; ceea ce]n Fran\a era mare =i-n bine la noi e meschin =i... reversibil.

Ca s[ar[t[m analogiile vom reproduce urm[toarele pasaje din volumul]nt`i al scrierii d-lui Teulescu:

> Ludovic al XVI[-lea] n-a =tiut c[lucrul cel mai rar ce se poate g[si]n reformatorii unei na\ii este onestitatea =i lealitatea. El n-a putut]n\elege c[ ]n pieptul acelora care pledeaz[cu prea mult[ardoare pentru binele public rareori se g[se=te devotamentul =i dezinteresarea. Regele nu]n\elegea c[oamenii politici sunt oameni care caut[a-=i ascunde cuget[rile =i cei ce]mbr[\i=eaz[cauza poporului mai]ntotdeauna caut[cum s[specule aceast[cauz[. Poporul este credul =i avoca\ii s[i adesea sunt perfizi.

+i-n Fran\a patriotismul subliniat era]n floare.

|ara]ncepea a se]mp[r\i]n dou[tabere:]n patrio\i =i aristocra\i, bun[oar[ca =i la noi,]n reversibili =i reac\ionari.

Hainia, din toate pasiunile sale, este cea mai lesne de lingu=it. Acesta era elementul cu care se nutreau clubi=tii. Aci se denun\au cuget[rile cut[rui om, se]nnegreau inten\iile celuilalt, se declama]n contra deputa\ilor, a mini=trilor, a regelui, a reginei, a na\iei =i a tot ce p[rea c[nu merge]n spiritul =i cu pasiunile acelei aglomera\iuni de indivizi care populau s[lile cluburilor.

Geniul uman era condamnat; =tiin\a =i experien\a secolelor era nesocotit[, dispre\uit[; divinitatea era pus[ ]n joc. A nu fi clubist era a nu fi onest, integru, liberal, patriot; pretutindeni =i]n tot locul clubi=tii nu vedeau dec`t comploturi, corup\ie, imobilitate. Oameni de r`nd, oameni care n-aveau nici un leg[m`nt ]n societate, treceau de mari patrio\i pentru simplul cuv`nt c[erau]ndr[zne\i]n neru=inare, nu se sfiau de nimic, crima nu-i dezgusta, dezonoarea nu-i atingea, minciuna le sur`dea.

Acela care denun\a =i incrimina mai bine se considera ca cel mai zelos cet[\ean Nu se cerca nici]nv[\[tur[, nici moralitate, nici pruden\[: a calomnia, a denun\a, a b[nui era un merit. Acestea sunt elementele care dau viat[=i cu care se nutresc spiritele demagogice (pag. 45).

Pag. 47. Numim pe Marat. Acest gazetar, sub pana sa]nveninat[, denun\a pe oamenii de talent]n modul urm[tor: “Aceste talente sunt o crim[mai mult, c[ci ating principiul egalit[\ii”.

Cine nu-=i aduce aminte de tonul ce-l \in gazetari =i gazete de a doua m`n[fa\[cu Alecsandri. C-o frivol[u=urin\[vorbesc de scrierile lui ca de-ale unui egal, de-ale unui coleg al dumnealor.

Pag. 48. Acum nu se mai scriau c[r\i, c[ci nu era om care s[aib[timpul =i voin\a de-a le citi. Societatea era l[sat[ ]n m`inile celor ce scriau gazete.

Iat[=i caracterizarea demagogiei:

“Demagogia, zice Proudhon, este ipocrizia progresului. +coala demagogiei o g[sim la Atena antic[, la Roma ca la Paris, ca]n toate centrele activit[\ii omene=ti. Aceast[=coal[are tradi\iile, doctrina, sistema =i]nv[\[m`ntul s[u, care-i este propriu. Ea procedeaz[ cu tact: dib[cia nu-i lipse=te. Pe profesorii demagogici, Lamartine ]i g[se=te ]n “redactori de gazete, ]n pamfletari politici, oratori de cluburi, puteri care nu se pot acredita la ]nceputul revolu\iilor dec`t prin exagera\iile principiilor ce profeseaz[“.

> Oamenii demagogiei sunt aceia=i pretutindenea =i]n toate epocile. Publici=ti]ndr[zne\i pentru c[sunt inconsecven\i, autori f[r[renume, profesori f[r[catedre, patrio\i f[r[patrie, aposta\i de alte credin\e, avoca\i f[r[cauze, *ambi\io=i cu aspira\ii mai mari dec`t valoarea =i capacitatea lor*, junimea u=oar[de ani =i de cuget[ri, cu vederi scurte =i preten\ii *nem[rginite*. Presa =i]ntrunirile publice sunt care-i fac s[tr[iasc[.
>
> Elementele din care se compun legiunile demagogiei sunt varii =i stranii: industria=i f[r[industrie, arti=ti f[r[talent, meseria=i f[r[meserie, postulan\i f[r[posturi, militari f[r[corpuri =i f[r[stindard; oameni care =i-au risipit averile =i caut[ ]n revolu\ii mijloace noi de risip[, popula\ia flotant[=i desfr`nat[, c-un cuv`nt *gunoiul societ[\ii*. “Criminali dezonora\i prin crimele lor, cum zice Lamartine, oameni care se ascund de lume, c[ut`nd]n adun[rile anonime ocazii pentru crime noi; femei f[r[onoare =i f[r[pudoare, oameni care populeaz[casele de joc... speculan\i de vicii, trafican\i de imoralitate”

Iat[Roma]n timpul lui Pompei; iat[Rom`nia actual[.

Dar ce s-au ales din aceste elemente cu aspira\ii nem[rginte =i de-o nulitate at`t de mare?

Iat[ce r[spunde Edgar Quinet:

> M[tem s[ridic v[lul ca s[nu-i g[sesc printre *slugarnicii* cei mai de jos ai Imperiului (lui Napoleon I). E destul a vedea pe Huguenin, ne]mp[catul pre=edinte al Comunei insurec\ionale, solicit`nd =i g[sindu-se norocit c[ a putut dob`ndi un loc de *alerg[tor la o barier[...* Groaznicul Santerre deveni omul cel mai bl`nd de cum fu *]mbuibat* de primul consul. Oameni ca Bourdon, de l’Oise, Albette, abia sim\ir[ toiagul de fier =i devenir[ func\ionarii cei mai pleca\i ai Imperiului. Acela care arestase pe regele s[u, Drouet, domina ]ntr-o subprefectur[ la Saint-Menehould. Dac[ s-ar fi g`ndit cineva s[invoce]n fa\a acestor oameni *fidelitatea suvenirelor*, dac[le-ar fi adus aminte de vechiul jur[m`nt, l-ar fi luat drept nebun.

Tot astfel am v[zut =i noi c[p[tuindu-se patrio\ii. Pentru a-i pune]ns[la locul de r`nd ce li se cuvine s-ar fi cerut =i la noi un medic al societ[\ii ca... Napoleon I.

La noi patrio\ii de seama celor de sus se fac mini=tri, deputa\i, directori de drum de fier, director de Banc[Na\ional[, arenda=i de mo=ii ale statului etc. etc.

Nu e de mirare dac[bugetul cheltuielilor statului a crescut]n trei ani cu 34%.

Iat[dar pre\ioasa descriere a demagogiei franceze cuprins[ ]n volumul I al operei d-lui Teulescu, o descriere care se potrive=te din

punct]n punct cu reversibilii no=tri patrio\i, minus, cum am zis, energia caracterului francez. Patrio\ii no=tri sunt meschini, pe c`nd la cei francezi g[sim r[ul]n propor\ii mai mari.

Revolu\ionarii francezi au avut curajul de-a-l judeca pe regele lor: dintre patrio\ii no=tri nici unul n-a avut curajul m[car de-a sus\ine]naintea Cur\ii de Casa\ie procesul contra ministerului conservator.

18 iulie 1880

CUPRINS

[“PROGRAMUL NOSTRU ZICEA...”]

Programul nostru zicea:

> Teorii abstracte de cosmopolitism importate de-aiurea s-au]mpr[=tiat pe nesim\ite =i au sl[bit cu]ncetul sim\ul conserv[rii na\ionale, a=a de vioi =i de puternic odat[la rom`ni; =i aceste idei, v[t[m[toare chiar]n \[rile luminate =i puternice de unde s-au luat, au devenit un adev[rat pericol pentru na\iunea noastr[.
>
> De alt[parte, dorin\e de progres =i de libertate nechibzuite au introdus prea ades]n *mecanismul nostru politic* fraza goal[ ]n locul realit[\ii.

Nu credeam ca cititorul s[mai cear[probe pentru eviden\[. }necarea cu str[ini a tuturor ramurilor vie\ii noastre economice, reducerea rom`nului ]n \ara sa proprie la rolul de simplu salahor agricol, c[derea repede a tuturor meseriilor, stingerea industriei casnice =i ]nlocuirea ei prin producte industriale str[ine, lipsa absolut[ a unei legi de incolat, ceea ce permite ca gunoaiele societ[\ilor vecine din c`te=ipatru unghiurile lumii s[s-a=eze la noi, prefacerea]n fine a acestor elemente]n elemente politice care au umplut func\iile statului =i se strecoar[ ]n reprezenta\iunea na\ional[, — toate acestea dovedesc c[\ara noastr[nu mai e vechea Rom`nie, ci e o Americ[orientala deschis[tuturor imigra\iunilor, al c[ror principiu e *Ubi bene ibi patria* =i teoria de “om =i om.”

Pe de alt[parte dorin\a de progres =i de libertate a introdus fraza goal[ ]n locul realit[\ii]n mecanismul nostru politic. Adic[—]n *Constitu\iune*, adaug[“Steaua Rom`niei”.

Acest adaos este al ei, pentru a altera terenul discu\iei. Constitu\ia nu este un mecanism, ci un text de lege, bun dac[se aplic[bine, r[u dac[se aplica r[u. Acest text nevinovat nu are deloc a-=i imputa dac[sub masca lui se desf[=oar[influen\a imoral[, dac[ ]n numele lui se]nscriu]n listele colegiului I =i al II [-lea] aleg[tori fraudulo=i, dac[tot]n numele lui o societate de exploatare a pus m`na pe statul rom`n, uzurp`nd numele de partid politic.

Dar nu este acesta s`mburele discu\iei cu "Steaua Rom`niei". Pentru ca discu\ia s[nu devin[o simpl[ceart[de cuvinte, o logomahie, pentru ca s[nu se ignoreze tocmai no\iunea fundamental[de care e vorba, ne]ntreb[m: ce e reac\iune?

O expresie]mprumutat[din mecanic[,]nsemn`nd ac\iunea negativ[ produs[ prin una pozitiv[ ]n politic[, ]ns[ cuv`ntul "reac\iune" s-a]ntrebuin\at]nt`i la 1789, ca sinonim al contrarevolu\iunii al unei ac\iuni contrare Revolu\iunii Franceze.

Cuvintele au]n\elesul lor. Dac[acum le d[m un]n\eles, acum un altul, nici o discu\ie nu e cu putin\[.

A=adar, care este accep\iunea — singura adev[rat[— a cuv`ntului, ca s[nu se fac[vorb[zadarnic[?

O dat[contraac\iune. }n acest]n\eles orice opozi\ie e o reac\iune =i-n aceast[ordine de idei opozi\ia f[cut[de "Steaua Rom`niei" p`n[mai ieri, ori de "Presa", e asemenea reac\iune.

Alt[dat[ ]ns[reac\iunea]nseamn[asemenea o contraac\iune,]ns[ ]n sensul *restabilirii unei st[ri de lucruri care a existat odat[.* Contele Chambord voie=te regalitatea de drept divin precum ea a existat odat[; ceea ce el voie=te a avut odinioar[trup, a fost concret. Centrul din Germania voie=te restabilirea unor legi care au existat odat[=i au fost desfiin\ate.

Acest soi de reac\iune ni se imput[nou[, =i aceasta zicem c[e o scornitur[din partea organelor guvernamentale. Ceea ce voim noi: realitatea]n locul frazelor, controlul real al actelor guvernului]n locul simulacrului de control, responsabilitatea adev[rat[ ]n locul ascunderii dup[clapi=ti iresponsabili — toate acestea ar fi un progres pe l`ng[ ceea ce se ]nt`mpl[ast[zi, nu o reac\iune.

Iat[dar accep\iunea politic[a cuv`ntului:

Tendin\a de a reintroduce o form[de guvern[m`nt care-a existat odat[: regalitatea de drept divin, imperiu =.a.m.d.

Dar orice tendin\[de reform[, chiar aceea care r[sare cu necesitate din relele actualit[\ii, nu poate fi numit[reac\ie dec`t ]n sensul mecanic, nu ]n cel politic al cuv`ntului.

Dar la ce at`ta discu\ie? Se-n\elege c[ “Steaua Rom`niei”, p`n[ acuma ]n opozi\ie, trebuia s[ caute un pretext pentru trecerea nejustificat[ ]n r`ndul guvernamentalilor. Dac[pretextul ar fi *cauza adev[rat[*, atunci aceast[trecere ar fi trebuit s[se opereze]nc[de acum c`\iva ani, c[ci totdeauna a existat acest partid, pretins dezn[d[jduit, al conservatorilor. A=adar nu existen\a partidului conservator e cauza adev[rat[ c[ ni se caut[ acum nod ]n papur[, ci alta. Pretinsa cauz[ nu este dec`t un pretext. Ceea ce am fi dorit]ns[e ca confra\ii de la “Steaua Rom`niei” s[-=i dea cel pu\in silin\a de-a descoperi un pretext mai plauzibil dec`t cel inventat de genii de la “Rom`nul” sau de la “Telegraful”. At`ta-i tot. Ne f[cusem iluzia c[putem a=tepta mai mult de la tineri la care presupuneam mai mult[iubire de adev[r.

A\i fost contra guvernului, sunte\i acum pentru el.

Constat[m inconsecven\a =i ne m[rginim la aceasta.

Dreptul de-a ne mira l-am pierdut de mult]n Rom`nia. }ntr-o \ar[ ]n care un om cu patru clase primare =i peste aceasta din fire m[rginit e redactor de ziar, deputat, director de Banc[ Na\ional[, special ]ntr-ale drumului de fier =i cur`nd ministru de finan\e,]ntr-o \ar[ ]n care mucenicul Simeon e un om c[ruia nu i se poate imputa nimic, unde procurile false ca =i falsele c[r\i de aleg[tor joac[rolul de c[petenie pentru]naintarea oamenilor, unde merit, =tiin\[, caracter nu sunt nimic, tripotajul, pi=icherl`cul =i hat`rul tot,]n o asemenea \ar[omul e redus a constata istorice=te ceea ce se-nt`mpl[, a se indigna din c`nd]n c`nd, a r`de mai adeseori, dar a se mira de ceva nu mai are dreptul.

Pu\ine avem de zis ca concluziune la o polemic[cu mult prea lung[pentru obiectul ei.

|ara care, prin aplicarea institu\iilor ei,]ncurajeaz[ignoran\a, neconsecven\a, lipsa de caracter, ba le decoreaz[chiar, dovede=te c[e]n descompunere deplin[. Dovad[despre aceast[descompunere este imigrarea continu[de elemente str[ine, care n-a fost nicic`nd mai mare dec`t sub sistemul actual de guvern[m`nt. De=i aceste imigra\iuni reprezint[ prisosul, nu tocmai clasic ]n virtu\i =i inteligen\[, al popoarelor ]nvecinate, totu=i acest prisos, oricum ar fi el, e superior plebei superioare indigene. Pe spatele nefericitului popor rom`nesc, apatic de suferin\e =i ame\it de fraze, se formeaz[un popor nou de venetici, de-o na\ionalitate nehot[r`t[ ]nc[, o nou[ ras[ american[, ]n ochii c[reia vechiul popor al lui Mircea Basarab dispare =i emigreaz[. Promotorul acestui americanism e partidul ro=u, care are preten\ia de-a se numi =i *na\ional*. Noi nu ne ]ndoim c[ =i din acest aluat, ]n care Costine=tii =i Serurii joac[ un rol at`t de mare, se poate forma ceva; dar ceea ce se va forma nu va fi desigur nici popor rom`nesc, nici stat rom`nesc.

Din punct de vedere istoric, oricine se asociaz[cu ro=ii, dac[nu tr[deaz[p[m`ntul \[rii, tr[deaz[ ]ns[ poporul \[rii. Mul\i, nu contest[m, cei mai mul\i poate o fac f[r[ s-o =tie; vai de aceia ]ns[ care, av`nd putin\[de-a vedea clar, o fac cu bun[=tiin\[!

}naintea negrei str[in[t[\i care]mp`nze=te \ara cad codrii no=tri seculari =i, ]mpreun[ cu ei, toat[ istoria, tot caracterul nostru. Moartea, descre=terea popula\iei ]ndepline=te apoi restul: st`rpirea fizic[a neamului rom`nesc.

E deci... iubirea de adev[r din partea feluri\ilor no=tri adversari politici de-a nu mai vedea alt[cauz[de rele]n \ar[dec`t reac\iunea.

+i cu toate acestea ar trebui s[=tie to\i c[dac-am fi]nchipui\i =i dac[n-am =ti bine c[nu exist[nici putin\a unei adev[rate reac\iuni]n \ar[, am trebui s[fim m[guli\i de acest epitet.

A readuce]n \ar[acea repede cre=tere,]nceput[ ]n secolul al XIII-lea,]n care poporul rom`nesc f[cea s[ dispar[ dinaintea puterii sale de via\[ triburile t[tare =i slave ce cutreierau p[m`ntul acesta, a readuce vulturescul av`nt al Basarabilor, starea de bog[\ie din vre-

mea lui Petru Rare= ori a lui Matei Basarab, a le putea readuce ar fi merit, =i a fi reac\ionar ar fi identic cu a fi sporitor neamului =i \[rii.

Dar nici putin\[nu exist[pentru un asemenea partid. Izvorul]nt[ritor al istoriei na\ionale, iubirea de limb[, de datini =i de popor sunt]nlocuite la tinerime =i ceilal\i prin romane fran\uze=ti =i c`nt[re\e pribege ale cafenelelor str[in[t[\ii. Un aer boln[vicios de corup\ie, de frivolitate, de c`=tig f[r[munc[a cuprins plebea noastr[ro=ie =i infecteaz[chiar sfera ce r[m[sese neatins[de acest spirit. A crede c[o reac\ie puternic[,]n sensul na\ional =i istoric al cuv`ntului, ar mai fi cu putin\[la noi]n \ar[, ar]nsemna a se face jertfa unei de=erte iluzii.

Patriotismul, cu toate acestea, nu este iubirea \[r`nei, ci iubirea trecutului. F[r[cultul trecutului nu exist[iubire de \ar[. Azi e constatat c[, din momentul]n care]mp[ra\ii au]nceput a]nlocui prin oameni noi pe senatorii Romei,]n care tradi\iile =i cultul trecutului se]ntrupaser[, Roma a mers spre repede c[dere. Cazul Romei nu numai c[nu e izolat, dar nu sufer[nici excep\ie m[car...!

CUPRINS

22 iulie 1880

["IDEEA UNIUNII ROM~NILOR"]

Dac[ ]n timpul guvernului conservatorilor s-ar fi]nt`mplat a zecea parte din c`te se]nt`mpl[ast[zi sub guvernul ro=u, era un \ip[t pe patrio\i, de n-ar fi fost omul]n stare s[-=i auz[glasul propriu.

Un ochi deprins cu cercet[ri istorice, c[ut`nd a p[trunde ]n\elesul ac\iunilor d-lui Br[tianu, va vedea c[ avem a face cu un om foarte de=ert, care nu =tie niciodat[ a c`nt[ri pierderile \[rii cu foloasele problematice ce ea le c`=tig[din]nclin[rile sale politice.

S[lu[m lucrul de la]nceput.

Sub prima domnie a partidului ro=u d. Br[tianu era cu totul]n apele Rusiei. Planul de-a cuceri Ardealul era visul aievea al tuturor P[t[rl[genilor, un vis pretextat de patrio\i pentru a face colecte pentru arme a c[ror socoteli nu le =tie dec`t unul Dumnezeu. }ntre noi vorbind, planul era o ]ndoit[ st`ng[cie:]nt`i, pentru c[Ardealul e o

cetate fireasc[, lesne de ap[rat de oricine e-nl[untru, al doilea, pentru c[veleit[\ile radicale aveau s[ ]ngreuieze peste m[sur[pozi\ia politic[a cona\ionalilor no=tri de peste Carpa\i. Urmarea imediat[a veleit[\ilor radicale a fost uniunea silit[a Ardealului cu |ara Ungureasc[=i strivirea politic[a rom`nilor de acolo sub suprema\ia, pe c`t de copil[reasc[pe at`t de ruin[toare, a fra\ilor maghiari. Tot ce rom`nii c`=tigaser[, cu sudoarea frun\ii lor, c-o munc[ continu[ =i ca credincio=i supu=i ai Casei de Austria de la Iosif II ]ncep`nd =i p`n[ sub absolutismul lui Francisc Iosif, era =i este pus ]n chestiune ]n urma acelor veleit[\i manifestate pe atunci de partidul ro=u. Marele Cavour al Rom`niei uitase, se vede, c[ideile cele mari nici nu se coc peste noapte, nici nu se abat din r[d[cina lor. Ideea uniunii rom`nilor sub un singur sceptru e, precum am relevat-o =i alt[dat[, o veche idee *austriac[*, conceput[ ]n ultimii ani ai domniilor noastre na\ionale, imediat]naintea venirii fanario\ilor. A=adar numai din aceasta r[d[cin[ea ar fi putut cre=te =i realizarea ei deplin[ar fi fost]ntr-adev[r o Daco-Rom`nie,]ns[, sau sub o secundogenitur[austriac[, sau c-o pozi\ie autonom[ ]nl[untrul monarhiei. Din momentul]n care m`ini de copil au crezut a o putea transplanta la intrarea Ci=migiului,]n Strada Rosetti, s-a compromis tot ce o jum[tate a na\ionalit[\ii noastre c`=tigase prin o continu[munc[, iar]n sferele dominante din Viena s-a operat o deplin[schimbare de front fa\[cu to\i rom`nii. Abia acum]n urm[s-a mai]mbl`nzit soarta]n Bucovina, mai mult din cauze de oportunitate, dar s-a]n[sprit]n Ardeal, unde asemenea cauze nu exist[.

A=adar acestei iluzii a sacrificat atunci d. Br[tianu \ara sa. O re\ea de drum de fier]ncep`nd la Roman =i sf`r=ind la V`rciorova avea s[creeze mijlocul de transport pentru eventualii alia\i. Pentru aceasta o datorie public[de un sfert de miliard, contractat[cu copil[reasc[u=urin\[, pe spatele unui biet popor agricol, i s-a p[rut juc[rie.

}n urma experien\elor f[cute cu Basarabia, d. Br[tianu a crezut de cuviin\[a-=i schimba cu totul planul =i a lua drept *famulus* al experimentelor sale politice pe d. V. Boerescu.

Dup[c`t afl[m, reprezentantul rom`n din Comisia Dun[rean[a

fost revocat pentru c[s-a opus unor preten\iuni ale statului vecin, care voie=te s[aib[preziden\ia =i majoritatea]n acea comisie. Aceasta se zice c-ar fi cauza trecerii d-lui baron de Calice pe la Sinaia, apoi a demisiei d-lui B[l[ceanu =i a plec[rii M. Sale la Ischl. E natural, se]n\elege, ca]mp[r[\ia vecin[s[aib[cel mai viu interes de-a domina situa\iunea pe Dun[rea de Jos, dar se vede c[aceasta se face prea]n detrimentul nostru. De acolo deplina uluial[a guvernan\ilor, care se bat acum f[r[putere]n m`inile vigurosului lor protector.

Tot]n acest sistem de idei intr[politica dobrogean[a guvernului nostru. }n loc de-a l[sa acel unghi nenorocit de p[m`nt, care de veacuri e fatalmente predestinat de-a fi cutreierat de tot soiul de neamuri =i care n-a ]nflorit dec`t sub aspra]mp[r[\ie a romanilor =i de atunci]ncoace niciodat[,]n loc de a-l l[sa s[fie p[scut]n lini=te de oile moc[ne=ti =i br[zdat pe ici, pe colo de plugul vrunui gospodar, se fierb planuri de colonizare, se proiecteaz[dou[linii de drum de fier spre Dobrogea, apoi un pod peste Dun[re =.a.m.d. Nu e]ntr-adev[r destul de mare datoria public[a Rom`niei; mai trebuie adaos[ cu c`teva zeci de milioane!

Dar ceea ce se observ[asupra tuturor ca fenomen de c[petenie e inundarea necontenit[a \[rii cu str[ini. Rom`nia nu va mai fi peste cur`nd dec`t o colonie germano-austriac[. Suntem mai departe dec`t oric`nd de-a ne p[rea r[u de c`=tigul onorabil =i de munca onorabil[a elementelor germane ale acestei imigra\iuni. Pe c`t ur`m spiritul de neagra specul[, de c`=tig f[r[ munc[ al evreilor, pe at`t respect[m spiritul de c`=tig prin munc[ al germanilor. Dar respectul nostru nu poate merge p`n[acolo]nc`t s[ voim a recunoa=te aspira\iuni politice =i na\ionale. Singura ra\iune de a fi a acestui stat, pentru noi, este na\ionalitatea lui rom`neasc[. *Aut sit ut est, aut non sit.* Dac[e vorba ca acest stat s[ ]nceteze de-a fi rom`nesc, atunci o spunem drept c[ ne e cumplit de indiferent[ soarta p[m`ntului lui.

Exist[asemenea aspira\iuni politice =i na\ionale?

Nu suntem]nc[ ]n stare de-a =ti dac[ele sunt numai factice sau au vreo rad[cin[mai solid[; dar o prob[c[, factice ori nu, au oarecare existen\[, este apari\iunea unui ziar cotidian german]n Bucure=ti.

Programul acestei foi,]ndealtmintrelea bine =i moderat scris[, este caracteristic.

}n toate chestiunile de politic[intern[foaia va sta al[turi cu patrio\ii aceia care, liberi de considera\iuni str`mte de partid, se silesc a vindeca Rom`nia de durerile cauzate prin r[nile datorite vitregiei secolelor trecute, urm[rind cu nestr[mutare \intele sociale =i politice ale unui liberalism prudent. "Bukarester Tagblatt" va combate f[r[nici o considera\ie tentativele directe ale reac\iunii =i c-o implacabil[asprime superficialitatea periculoas[. Nu politica stearp[a maniei m[ririi, care alearg[dup[planuri nerealizabile, ci men\inerea =i consolidarea unit[\ii de stat =i a independen\ei Rom`niei contra inamicilor externi =i interni etc. etc., acestea sunt \intele foii, pentru realizarea c[rora apeleaz[la sprijinul tuturor amicilor patriei, f[r[deosebire de na\ionalitate =i de confesie.

Amici ai patriei, f[r[deosebire de na\ionalitate!

}nainte de toate am dori s[=tim ce le pas[acestor amici ai patriei f[r[deosebire de na\ionalitate de politica extern[sau intern[, de reac\iune sau liberalism]nl[untrul societ[\ii rom`ne? Noi contest[m nu numai existen\a, ci chiar posibilitatea existen\ei unor amici ai patriei care n-ar fi rom`ni. Nici tr[im, nici voim s[tr[im]ntr-un stat poliglot, unde a=a-numita "patrie" e deasupra na\ionalit[\ii. Am`ndou[ nu sunt dec`t dou[cuvinte pentru aceea=i no\iune, =i iubirea de patrie e una cu iubirea na\ionalit[\ii. Revista]ncepe astfel:

Istoriograful L. Hausser, care a murit prea cur`nd pentru =tiin\[, a numit ne]ncrederea unui popor fa\[cu cei ce apar\in altor na\iuni un rezultat al con=tiin\ei sl[biciunii proprie.

Istoriograful de mai sus pare]ntr-adev[r a fi murit prea cur`nd, ]ns[ nu at`t pentru =tiin\[c`t pentru sine ]nsu=i. Poate c[ ar fi ajuns a se convinge de contrariul tezei sale. Cu c`t popoarele au o con=tiin\[mai puternic[de individualitatea lor, cu c`t sunt ]n floarea tinere\ii =i a v`rto=iei, cu at`ta sunt mai ne]ng[duitoare. C`nd Roma era]n culmea puterii ei interne,]n vremea Republicii, str[inii erau opri\i de la comer\, de la orice]ntrunire, de la orice schimb, erau opri\i de-a purta toga, izola\i]n o parte a ora=ului, uzurparea de drepturi civile =i politice era pedepsit[grav, iar principiul era: *Adversus hostem aeterna auctoritas esto. Hostis* se numea]ns[orice str[in. N-avem nevoie a spune c[

exemplul e ales dup[plac =i c[legisla\iunile Fran\ei, Germaniei, Angliei, c-un cuv`nt ale tuturor \[rilor, ne prezint[ sute de exemple analoage. Numai Rom`nia ne-a prezentat, sub guvernul d-lui Br[tianu, exemplul, hidos]n istorie, ca oameni care denun\au =i tr[dau patria lor]n str[in[tate =i care cercau interven\ie armat[chiar]n \ar[s[fie r[spl[ti\i cu drepturi cet[\ene=ti. Numai]n Rom`nia]nalta tr[dare e un merit, numai la noi e cu putin\[ca vale\i slugarnici ai str[in[t[\ii s[fie mini=tri, deputa\i, oameni mari!...

CUPRINS

31 iunie 1880

[“IUBIRE DE ADEV{R”]

}nc[de pe c`nd ne c[utau ceart[ confra\ii de la “Steaua Rom`niei”, fiindc[momentan le venise la-ndem`n[ de-a ne numi reac\ionari, am spus c[ orice discu\ie e zadarnic[, e goal[ logomahie, dac[ evit[ a ne spune ce ]n\eleg dumnealor prin “reac\ie”, ce m`ncare e aceea despre care fac at`ta vorb[. Tot astfel face =i “Rom`nul”, =i alte foi, cu care]ns[nu discut[m niciodat[, c[ci ar fi cu totul de prisos. Ar]nsemna s[intre omul]ntr-o turm[de c[\ei de florile m[rului.

A=adar, ce este reac\ia?

}n fizic[se nume=te astfel legea, demonstrat[de Newton, privitoare la contraac\iunea trezit[prin o ac\iune;]n politic[ ]ns[s-a numit astfel: 1) contrarevolu\ia, proiectat[ ]n Fran\a]n veacul trecut;. 2) tendin\a de-a *reintroduce o form[de guvern[m`nt care-a existat odat[*.

Care-i acea form[de guvern[m`nt care-a existat odat[=i pe care conservatorii vor s-o reintroduc[?

T[cere absolut[din partea patrio\ilor, semn c[de c`nd sunt nu s-au g`ndit m[car]n treac[t la]n\elesul acestei vorbe pe care o bat mereu ca apa-n piu[.

Am dovedit din fir]n p[r c[toate, dar toate reformele liberale, sunt introduse]n \ar[de partidul conservator. Ni se r[spunde c-am fost sili\i la aceasta.

De cine?

De Europa.

De opinia public[.

De 1848.

}ntr-adev[r, aceia=i conservatori cutreieraser[Europa, scriseser[bro=uri =i scoseser[gazete prin care au ar[tat lumii ceea ce ne trebuie,]nc`t Adunarea ad-hoc a primit un program ale c[rui principii membrii ei, unioni=tii, conservatorii de ast[zi, =tiuser[ a le r[sp`ndi.

De opinia public[? Dar opinia public[consista pe atunci tocmai din ei.

De patruzeci =i opt?

Deocamdat[relev[m un lucru.

Conservatorii actuali au fost]n cea mai mare parte revolu\ionari la 1848. }n Moldova vedem pe d-nii Epureanu, Alecsandri, Cantacuzino =i o mul\ime de privilegia\i, ba chiar *numai* privilegia\i amesteca\i]n revolu\ie; dincoace vedem pe mitropolitul, pe d-nii Christian Tell, pe Eliad, pe Bolliac =. a., liberali]ntr-adev[r, dar to\i resping`nd cu indignare onoarea de-a fi porecli\i confra\i ai d-lui C. A. Rosetti =i ai ro=iilor. Aceastea le zicem nu pentru c[ revolu\ia de la 1848 ar fi avut cel mai mic efect asupra poporului rom`nesc, ci pentru ca s-ar[t[m c[, dac[acea revolu\ie ar fi avut importan\a pe care i-o atribuie “Rom`nul”, conservatorii actuali ar fi format desigur nou[din zece p[r\i din promotorii ei.

Dar adev[rul istoric asupra mi=c[rii de la 1848 e]n realitate cu mult mai meschin =i mai trist.

Tinerimea de atunci hr[nise mari idealuri na\ionale]n inima ei, care au fost]ns[reduse la rolul de-a fi o piatr[de =ah]n m`inile unei puteri vecine. Rusia avea nevoie de un pretext spre a intra ]n Principate =i de aci ]n Ardeal =i Ungaria. De aceea s-a f[cut acea mi=care, sub\ire pus[ la cale, ]n contra ordinii existente =i ]n contra Rusiei. P`n[ast[zi st[b[nuial[c[d. C. A. Rosetti n-a fost la 1848 dec`t un agent rusesc care s-a amestecat]n revolu\ie pentru a o tr[da. Aceasta a crezut-o B[lcescu, a crezut-o Eliad, o cred]nc[mul\i contemporani.

A=adar, l[sa\i-o mai bine]ncurcat[cu anul 1848, c[ci]n toate cazurile e o prob[mai mult]n contra ro=iilor, =i]nv[\a\i mai bine carte, citi\i hrisoave =i cronici, ca s[vede\i de c`nd a ]ncetat ]n Rom`nia p`n[ =i putin\a unei reac\iuni. Ea a ]ncetat cu dinastiile rom`ne, cu drepturile *politice* ale boierimii vechi. Ceea ce-i mai r[m[sese acesteia nu erau privilegii adev[rat nobilitare, nu era dreptul d-a se acoperi]naintea capului statului =i a-i spune “cu paharul]ndese=te, dar cu birul mai r[re=te”, ci erau ni=te biete drepturi private, f[r[nici o]nsemnare pentru via\a statului. +i dac[onorabilii confra\i ar r[sfoi =i mai mult documentele ar vedea c[acele supreme drepturi *politice,* nu scutiri de d[ri, c[ci d[ri pl[teau]n vremea veche boierii ca oricare altul, acele drepturi depuse]n m`na unei aristocra\ii istorice erau adev[rul, erau religia str[bunilor no=tri. Atunci vor ]n\elege cum, al[turi cu domneasca cetate a Sucevei, ]nfloreau, ]nl[untrul aceluia=i stat, republicile Vrancei, C`mpulungului =i Sorocii; atunci vor]n\elege cum aceea p[rinteasc[inegalitate,]ntemeiat[pe tradi\ii, lega om de om c-o v`rto=ie moral[ at`t de mare]nc`t \[rile noastre, at`t de mici, puteau s[pun[sute de mii de oaste]n c`mpul de b[taie =i, bine]n\eleg`ndu-se sute de mii care mergeau nu recruta\i, ci de bun[voie, de dragul \[rii =i al libert[\ii lor.

+i dac[vor confra\ii s[vad[azi]nc[ce tare e un popor feudal cu totul, oric`t de mic ar fi, n-au dec`t s[se uite la Albania =i la Muntenegru, unde sistemul a r[mas intact. Nu =tim z[u dac[demagogii no=tri de vanilie, care umplu cafenelele, ar ie=i de bun[voie, ca albanezii, c`nd patria ar fi]n pericol.

A=adar recunoa=te\i c[nu =ti\i ce e feudalismul =i c[, f[r[s[voi\i, ne face\i cel mai mare compliment c`nd ne numi\i reac\ionari, un compliment pe care nu-l primim]ns[, pentru c[nu-l merit[m.

Dar ce e mai ciudat]n toate r[spunsurile confra\ilor de la “Rom`nul” e vecinica confundare a libert[\ii cu egalitatea drepturilor politice. De c`te ori organul nostru va vorbi pentru men\inerea inegalit[\ii strict constitu\ionale a drepturilor *politice,* nu private, de at`tea ori suntem numi\i reac\ionari.

Nici prin g`nd nu le trece onorabililor confra\i c[, cer`nd sufragiul universal sau apropierea de el, cer despotismul.

Dar cu ce-a venit Napoleon III pe tron? Cu sufragiul universal. Cum]=i alege d-l de Bismarck Reichstagul, pe care-l strune=te cum vrea? Cu sufragiu universal. Dar prin ce e Grecia actual[absolut neputincioas[,]nl[untru =i-n afar[? Prin sufragiu universal.

Noi nu suntem, bine]n\eles, contra sufragiului universal, dar numai acolo unde se potrive=te, adic[unde aleg[torul are deplin[=i exact[cuno=tin\[despre interesul public]n chestiune. }n\elegem ca o comun[rural[s[-=i voteze cu sufragiul universal un drum ce-i trebuie sau s[-=i a=eze o dare comunal[— lucru pe care-l pricepe oricine dintre oameni =i care se f[cea la noi chiar acum 25 de ani. Dar interese mari, pe care abia cea mai ager[minte le poate c`nt[ri, s[ se decid[ prin mul\imea voturilor lui Stan =i Bran? Nicic`nd. Cred]ntr-adev[r confra\ii c[+tefan Vod[chema pe \[ranii republicii din Vrancea ca s[se consulte cu ei despre r[zboi sau pace, despre tratate de comer\ sau altele? Noi]n\elegem ca]n cizm[rie s[fie consulta\i cizmarii,]n interese comunale membrii comunei. Dar este =i politica general[a unei \[ri un lucru at`t de u=or ]nc`t s-o poat[judeca ori=icine dup[cum]i taie capul? Destul de r[u am ajuns dac[banul claseaz[pe oameni]n \ara noastr[,]n loc de-a fi clasa\i prin mo=tenire de bunuri imobiliare; vor confra\ii s[ajungem =i noi jos?

Dar geaba vorbim cu oameni care par a nu poseda nici elemente de istorie, nici de drept public, =i care nu =tiu nici ce-i libertate, nici ce-i egalitate. Libertatea adev[rat[e un sentiment aproape religios. Dac[nu se-nt`mpla ca, printre c[ut[tori de aur, juc[tori de c[r\i, be\ivi =i ho\i, s[se colonizeze]n Statele Unite o ceat[de puritani care emigraser[din patria lor nu de mizerie, ci de sentiment religios, s-alegea praful de Statele Unite, precum s-alege de Mexic =i de alte state din sud. Dar cum pricepeau acei oameni libertatea?

S-ascult[m pe judec[torul american Winthrop, care vorbea acum dou[secole:

S[nu ne-n=el[m asupra]n\elesului neat`rn[rii noastre. Exist[ ]ntr-adev[r un soi de libertate corupt[, a c[rei]ntrebuin\are e comun[oamenilor =i animalelor =i care consist[

]n a face tot ce ne place. Aceast[libertate e du=man[oric[rei autorit[\i, ea ur[=te f[r[r[bdare toate regulile; cu ea devenim inferiori nou[ ]n=ine, ea e du=mana adev[rului =i a p[cii; Dumnezeu a crezut]nsu=i de cuviin\[de-a se ridica contra ei. Dar exist[o libertate civil[=i moral[care afl[t[rie]n unire =i a c[rei protejare e misiunea puterii, e libertatea de-a face f[r[team[tot ce e drept =i bun. Aceast[sf`nt[ libertate trebuie s-o ap[r[m contra tuturor ]nt`mpl[rilor =i s[expunem, de e necesar, via\a noastr[pentru ea.

Tot acest ad`nc sentiment, aproape religios, a dat na=tere statelor rom`ne. Se =tie c[dinastiile, nobilimea istoric[=i \[ranii no=tri liberi au venit unii din Ardeal, al\ii din Maramure= — nu de nevoie material[, ci din cauze religioase. Pentru a mia oar[se dovede=te c[spiritul religios, desigur unul =i acela=i cu iubirea nestr[mutat[de adev[r, e acela care formeaz[ ]mp[r[\ii =i regate =i ridic[repede popoarele. Cine are]ns[iubire de adev[r acela nu numai merit[, dar =i este totdeauna liber, =i acela va admite =i inegalitatea stabilit[de natura organic[a statului ca garan\ia cea mai puternic[a chiar libert[\ii sale. C[ci, pe c`nd iubirea de libertate e cel mai nobil instinct al omului, acela al egalit[\ii are r[d[cina lui]n invidie =i]n sl[biciune.

Exist[ ]ntr-adev[r — zice Tocqueville — o patim[b[rbat[=i legitim[pentru egalitate, care]mpinge pe oameni de-a voi s[fie to\i tari =i stima\i. Aceast[patim[cearc[a ridica pe cei mai mici la rangul celor mari. Dar se g[se=te asemenea]n inima omeneasc[un gust depravat pentru egalitate, care]mpinge pe cei slabi de-a voi s-ating[nivelul celor tari =i care face pe oameni de-a prefera egalitatea]n servitute inegalit[\ii]n libertate.

+i aceasta e patima de c[petenie a ro=iilor no=tri.

Dar a]nv[\at unul numai abecedarul? Egalitate! +i ca din senin e egal cu economi=tii =i financiarii =i devine director de banc[. Dar are picioarele str`mbe, e coco=at =i n-a fost nicic`nd soldat? Egalitate! +i deodat[e maior]n gard[. Dar]n via\[-i n-a f[cut studii tehnice =i nu =tie a deosebi un vagon de un cote\? Egalitate! +i deodat[e de-o seam[cu Lesseps =i se face director de drum de fier! Dar e un biet licen\iat]n drept de m`na a doua ori a treia? Egalitate! +i deodat[-l vedem, ba ministru de externe, ba la Finan\e, ba la Justi\ie, ba guvernator de banc[. Celui care nu ]n\elege nimic din toate astea lucrurile i se par u=oare, dar cine =tie c`t de pu\in[istorie acela vede c[toate astea nu pot duce dec`t la pieire.

Auzi politic[f[cut[de Fundescu =i Costinescu? Dar urm[rit-au vreodat[s[vaz[cum se coc marile acte politice? +tiu ei, de ex., de c`nd a-nceput a se-nchega r[zboiul din 1870? Din timpul lui Richelieu. +tiu ei de c`nd s-a z[mislit scoaterea Austriei din Imperiul Germanic? Din vremea lui Francisc I, regele Fran\ei. +tiu ei de c`nd Germania aspir[ a anexa Olanda? Din secolul trecut abia, =i se vor scurge poate ]nc[ o sut[ de ani p`n[ce, deodat[cu anexarea acestei \[ri, germanii s[aib[putere maritim[. Dar oare]n \[rile noastre n-avem exemplul unei consecven\e politice ruse=ti =i austriece de dou[sute de ani =i mai bine?

+i toate raporturile astea, toate tendin\ele urm[rite cu]ncordare de genera\ii]ntregi ale unor popoare mari le]n\elege, le judec[, le pune la cale — cine? D. P[t[rl[geanu atot=tiutorul =i democra\ia rom`n[. Nici nu sunt ]n stare s[ vad[ c[ sunt juc[rii ]n m`na unor puteri str[ine =i c[de spaima uneia cad]n ghearele alteia. Totul e s[-=i fac[trebu=oarele =i — *apres eux le déluge!*

CUPRINS

2 august 1880

[“}NTRE SCYLLA +I CHARYBDA”]

Nu]ncape]ndoial[c[solu\iunea dat[de Tratatul de Berlin chestiunii orientale va mai fi izvorul multor]ncurc[turi =i chiar a unei conflagra\iuni generale. Deodat[cu c[derea conservatorilor din Anglia =i cu venirea la putere a liberarilor, orizontul a-nceput a se-ntuneca. D. Gladstone se distinge printr-un fel de zel religios, prin patim[ ]n politic[. Cunosc[tor al ebraicei =i *Talmudului,* era un timp]n care cu texte ebraice comb[tea emanciparea israeli\ilor din Anglia. Cu aceea=i patim[reprezint[azi principiul c[Peninsula Balcanic[nu este a nim[nui altuia dec`t a popoarelor de pe ea, c[amestecul sau]naintarea Austro-Ungariei mai cu seam[trebuie]mpiedicat[, c[,]n fine, domnia turceasc[trebuie s[ ]nceteze]n Europa. M[rturisim c[nu e greu de-a distruge]n purtarea]nv[\atului =i frumosului om de stat englez fanatismul religios de planurile politice, destul numai c[cu tot dezas-

trul din Afganistan, cu tot *bilul* de dezaprobare ce l-a primit cabinetul]n chestiunea agrar[irlandez[,]n camera lorzilor, cu toat[ru=inea scrisorii smulse de contele Karoly, d. Gladstone]ncurajeaz[o politic[de ac\iune]n chestiunea Orientului =i c[,]n urma acestei atitudini, puterile s-au grupat]n dou[tabere, care numai bine nu par a-=i voi una alteia. Abia se risipi Conferin\a suplimentar[din Berlin]n care s-a hot[r`t cel mai deplin acord]ntre puteri =i v[zur[m c[ ]n Bulgaria]ncepur[a trece ofi\eri =i solda\i precum =i muni\iuni din Rusia, pentru preg[tirea aceluia=i soi de r[zboi neoficial, care s-a mai purtat]n Serbia; din Germania pe de alt[parte]ncepur[a veni, pentru sprijinirea unei contraac\iuni asemenea neoficiale, ofi\eri superiori =i func\ionari administrativi germani, a c[ror comunica\ie cu sultanul se face, prin mijlocirea d-lui de Drygalski, fost militar prusian, azi adjutant al sultanului =i om de]ncredere al Por\ii.

}n Fran\a se fac serb[ri militare =i revist[de flot[. D. Gambetta reaminte=te Alsasul =i Lotaringia, foile reproduc un discurs din 1871 al fostului dictator,]n care se vorbe=te de rec`=tigarea provinciilor ]n timpul unei genera\ii cel mult; ]n Austria se face o splendid[ serbare a tr[g[torilor la \int[ pe jum[tate ost[=easc[; iar Rusia concentreaz[ l`ng[grani\a gali\ian[=i la Bender trupe. }n acest din urm[loc se pretinde c-ar fi concentra\i deja 45 000 de oameni.

}ntr-adev[r redeschiderea chestiunii Orientului pare aproape =i aceasta]n condi\ii c`t se poate de rele pentru noi. Germania ar fi neutralizat[ ]n ac\iunea ei de c[tre Fran\a pururi doritoare de r[zbunare; Austro-Ungaria ar fi paralizat[ prin ginga=ele ei interese de pe Adriatica =i prin proiectele asupra Salonicului, de c[tre Italia; Rusia ar r[m`ne deci din nou st[p`n[pe sor\ii Orientului.

Pe noi nu ne tulbur[at`t amestecul nostru, poate ne]nl[turat, ]n ]nv[lm[=agul general, =i mai pu\in ne tulbur[ ]nc[ soarta patrio\ilor care mai prin reversibilitate, pl[tit[ ]nainte, mai prin directorate de banc[ =i de drum de fier, ]=i preg[tesc bani albi pentru zile negre, spre a zbura ]n toate p[r\ile la cea ]nt`i b[taie de tun; dar ceea ce ne doare]n adev[r e c[, prin corup\ia guvernan\ilor no=tri, se sleie=te at`t de mult puterea poporului precum =i]ncrederea ce-ar trebui s-o aib[ ]n

autoritatea patriei sale,]nc`t ]n momentul suprem ce se poate ivi de azi p`n[m`ine, el n-ar mai avea destul[ t[rie de-a c[dea cel pu\in cu onoare ]n lunga =i amara sa lupt[ pentru existen\[. Dac[ suferin\a cea mai grea, mizeria =i cotropirea de copitele unor armate barbare ar fi un merit ]n ochii cerului =i un titlu la via\[, desigur c[ poporul nostru =i l-ar fi c`=tigat de sute de ori]n aceast[existen\[chinuit[pe care a dus-o pe p[m`nt. Dac[ ni s-ar da cel pu\in posibilitatea de-a c[dea cu onoare, lupt`nd pentru noi =i numai pentru noi, nu ca instrumentele unei politici str[ine, nu ca figuri de =ah]n m`na unor juc[tori str[ini! Tocmai c`nd par a se arunca sor\ii asupra noastr[ca asupra c[m[=ii lui Hristos,]n asemenea momente grele \ara e total lipsit[de reprezentan\ii ei naturali, de tot ce ea are mai de caracter, mai onest, mai inteligent.

}n locurile ce li se cuvin — cel pu\in]n asemenea momente — acestora =i numai acestora, se r[sfa\[o plebe ur`cioas[ ca =i corbii ce rotesc asupra unui om murind. Cum e ]nn[scut ]n aceste naturi catilinare, ]n aceste inimi pline de minciun[ =i venin, instinctul de corb =i de cucuvaie, de se planteaz[ tocmai atunci asupra unei na\ii c`nd ea e]n momente de grea cump[n[?

Ca un semn de discordie ivit]ntre actorii de c[petenie ai unei viitoare conflagra\iuni, cat[s[privim =i incidentul foarte semnificativ al chestiunii dun[rene. Cititorul nu va pretinde de la noi ca s[emitem vreo p[rere]n privin\a acestui disentiment, ivit]n comisia dun[rean[, c[ci o p[rere ar]nsemna un consiliu, care, intrat odat[pe m`inile presei guvernamentale, ar fi t[lm[cit =i r[st[lm[cit]n toate chipurile; ba s-ar preface poate c[-l urmeaz[, s-ar preface c[sunt de o opinie cu noi, pentru a ajunge la rezultate tocmai contrarii de cele dorite]n interesul \[rii. }n toate chestiunile interna\ionale, o spunem drept, ne mul\umim dac[actele guvernan\ilor de azi nu sunt de-a dreptul acte de]nalt[tr[dare, abstrac\ie f[c`nd de la toate celelalte defecte ale lor, precum m[rginirea intelectual[, sl[biciunea de caracter, lipsa unui ad`nc =i adev[rat patriotism =i altele.

Nicic`nd \ara noastr[ n-a avut mai pu\ini amici ]n afar[, care s[ \in[ la ea ]ntr-un chip c`tu=i de pu\in dezinteresat =i dintr-un punct de

vedere ceva mai superior, ca]n momentele de fa\[. De ni se ofer[onoarea preziden\iei]n comisia de supraveghere a execut[rii reglementelor naviga\iei pe Dun[re, aceasta se face cu condi\ia de-a fi pururea]n minoritate; de ni se ofer[sprijin, ni se d[cu condi\ia de-a renun\a cu totul la neat`rnarea noastr[ ]n chestiunea naviga\iei. }ntre Scylla =i Charybda, ]ntre st`nc[=i st`nc[, vasul statului rom`n e condus de ni=te c`rmaci, care nu g`ndesc la c`rm[, ci la a=ezarea]n siguran\[a ceea ce-ar putea pune =i de-o parte]n caz de naufragiu.

Tot]n]nl[n\uirea evenimentelor, expuse mai sus, st[=i sosirea]mp[ratului Germaniei la Ischl unde a fost primit de]mp[ratul Austriei, =i unde au venit =i cei doi principi dun[reni. F[r[ ]ndoial[c[prezen\a acestora din urm[ ]n locul de]ntrunire al suveranilor Austriei =i Germaniei, cat[s[aib[un fond politic oarecare.

Ne-am]ntreba numai ce]nsemneaz[aceast[prezen\[f[r[un singur ministru, constitu\ional-responsabil? Preg[te=te-se poate o nou[edi\ie a vizitei d-lui Br[tianu la Livadia, unde s-a pus la dispozi\ia unei puteri str[ine Rom`nia, dat[ pe m`na cucernicului Simeon, f[r[=tirea Parlamentului, f[r[consultarea \[rii? Nu =tim =i ni se face negru pe dinaintea ochilor c`nd g`ndim la ceea ce ar putea s[ias[pentru noi dintr-o nou[ie=ire din neutralitate, din noi aventuri.

Toat[politica aceasta a d-lui Br[tianu, a unui om]nfumurat =i de=ert care nu e-n stare s[vad[c[nicic`nd nu putem nici p[stra, nici c`=tiga nimic prin alian\e cu vecinii, e controlat[ca din partea \[rii, drag[Doamne, de Funde=ti =i P[t[rl[geni. Toat[ ]n\elepciunea politic[a str[mo=ilor no=tri s-a dus pe apa s`mbetei de c`nd secta demagogiei lucrative guverneaz[Rom`nia, o sect[ care a ajuns p`n[la gradul de-a tocmi str[ini cu simbrie, ca s[ne]njure]n \ara noastr[proprie. +i cu toate acestea \ara noastr[,]n neutralitate =i]n defensiv[, ar fi ne]nvins[cu toat[sl[biciunea la care am ajuns. Dar nu! Ea trebuie]ncurcat[, sau cu soarta uneia care s[ ]ncheie pace]n numele nostru, sau cu a alteia care s[declare r[zboi tot]n numele nostru.

De-ar veni asupra noastr[numai ceea ce-i scris prin fatalitate, n-ar fi nimic; am sta sau am c[dea cu credin\a]n suflet c[din cenu=a noastr[ar r[s[ri viitorul. Dar nici asta nu ne e dat, c[ci fatalitatea e]ntre

noi]n=ine, e]n acei oameni care au izbutit a constitui din gunoaiele societ[\ii rom`ne un partid politic =i o putere]n stat, care au izbutit a b[ga veninul discordiei]n na\ie tocmai]n momentul]n care ea ar avea mai mult[nevoie de trezie =i de unire, de claritate]n conducere =i caractere nestr[mutate.

8 august 1880

CUPRINS

["IDEEA DACO-ROM~N{ CA ASPIRA|IE"]

De mai multe ori am relevat c[ideea daco-rom`n[ ca aspira\ie *politic[* era una din etapele programului balcanic al Rusiei; aceea=i idee ca aspira\ie *na\ional[* []]=i avea originea =i motorii la Viena. De n-ar fi prea mic cadrul unei foi politice pentru a urm[ri demonstra\ia, s-ar putea dovedi caz dup[ caz cum unirea politic[ a rom`nilor era marele manipul ce se]ntrebuin\a dintr-o parte pentru a c`=tiga simpatiile \[rilor noastre, cum pe de alt[parte ideea na\ional[, con=tiin\a deosebirii noastre de celelalte popoare ale Orientului, reamintirea originii romane =i a latinit[\ii noastre era timp]ndelungat contragreutatea ce se opunea unui ideal politic care se promitea a se realiza cu ajutorul slavilor

L' indepéndante roumaine ne-ntreab[dac[se poate dovedi aceasta tot at`t de limpede pentru politica austriac[precum se poate face]n privirea Rusiei.

Men\in`nd deosebirea de mai sus desigur. Rolul pe care-l prescria politica ruseasc[ \[rilor rom`ne era deosebit de acela pe care socotea ea.

Citind nota cancelarului Kaunitz c[tre ambasadorul austriac la Constantinopol, Thugut, scris[acum 105 ani, la 1775, vedem liniamentele politicii tradi\ionale a Austriei]n Orient.

}n situa\ia de azi a Por\ii, scrie Kaunitz, politic[noastr[trebuie f[r[ ]ndoial[s[aib[de scop ca]mp[r[\ia turceasc[s[stea]n Europa c`t se va putea de mult sau cel pu\in,]n cazul cel mai r[u, ca]mp[r[\ia s[nu fie r[sturnat[prin Rusia singur[=i pentru sine, *f[r[cooperarea necesar[* a Cur\ii noastre.

F[r[cooperarea necesar[, iat[cheia atitudinii Austriei de atunci =i p`n-acum. De c`te ori Rusia a declarat r[zboi Por\ii a trebuit mai]nt`i s[ se ]nvoiasc[ asupra cooper[rii necesare cu Austria. }n\elegerea ultim[ de la Reichstadt n-a fost nimic alta dec`t stabilirea condi\iilor cooper[rii necesare.

O condi\ie]ns[a cooper[rii la desfacerea Turciei a fost respectarea celor dou[Principate, Moldova =i |ara Rom`neasc[. Astfel la 1772 Thugut raporteaz[lui Kaunitz despre conferin\ele ce le-a avut cu contele Orlof, conferin\e care toate se f[ceau pe baza unei conven\ii secrete dintre Austria =i Rusia. }n acest raport se asigur[de dou[ori c[Maiestatea Sa }mp[r[teasa Rusiei a promis a renun\a de la inten\iile ei asupra Moldovei =i T[rii Rom`ne=ti, c[ ea nu-=i va schimba cuv`ntul dat]n privirea Principatelor oric`te biruin\e ar mai avea armata ei. Dar dac[ ]n privin\a aceasta Rusia era legat[, ea ]ncerca a-=i c`=tiga \[rile moralice=te, smulg`nd de la turci concesii politice.

Pe c`nd a=adar Rusia trezea mai cu seam[ instincte politice ]n Principate, precum a f[cut-o =i cu popoarele de dincolo de Dun[re, Austria st[ruia, pe c`t era cu putin\[ ]n vremea acea, de-a contrapune instinctele na\ionale ale rom`nilor, c[uta a le l[muri deosebirea ce exist[ ]ntre ei =i celelalte popoare ]nvecinate, cu toat[ comunitatea de religie. La 1773 Iosif II asigura pe rom`ni

c[, stranepo\i ai lui Traian fiind, ei sunt *adev[ra\i feciori ai s[i,* deoarece el, proclamat]mp[rat al sacrosanctei }mp[r[\ii romane, poart[singur ast[zi *mo=tenirea imperial[a Cezarilor din Roma.*

Iosif II se privea ca]mp[rat al poporului rom`nesc, =i aceasta prin mo=tenire de titlu. }n districtul N[s[udului el a fondat patru sate rom`ne=ti ce exist[=i ast[zi =i ale c[ror nume proprii]mpreunate cuprind promisiunea de m`ntuire a neamului rom`nesc.

Aceste patru vorbe la un loc sun[:

Salva Romuli Parva Nepos.

Ca compliment al =irului de idei de mai sus n-avem dec`t a aminti trecerea unei ]nsemnate p[r\i a rom`nilor la uniunea cu catolicismul =i mi=carea de rede=teptare na\ional[inaugurat[dup[acest eveni-

ment. Aceast[mi=care s-a comunicat repede =i dincoace de Carpa\i, nu f[r[ ]ncuviin\area Austriei.

Noi nu facem critic[nici uneia din aceste serii de idei. P`n-acum =tim numai at`ta c[, pe c`nd]nainte ne era dat[putin\a unei dezvolt[ri normale a poporului dup[propria lui natur[=i propriile lui dispozi\ii, prin influen\area bilateral[de dinafar[, aceast[dezvoltare a fost pripit[=i boln[vicioas[.

Partidul ro=u din \ara noastr[este o crea\iune a politicii str[ine, c[ci tuturor le trebuia un element incult =i demagogic de care s[poat[uza. }n aceast[calitate partidul acesta a pus m`na pe aceste idei =i le-a exploatat ca un mijloc comun de agita\ie politic[ contra elementelor s[n[toase =i cumin\i ale \[rii. De aci a rezultat apoi ne]ncrederea cresc`nd[a Apusului Europei]n noi, care ne consider[ca un cuib de dezordine =i r[zvr[tiri; de aci a rezultat, dup[opinia noastr[, =i asprimea cu care li se refuz[rom`nilor din provinciile ]nvecinate p`n[=i cea mai elementar[libertate de dezvoltare.

CUPRINS

7 octombrie 1880

[“«ROM~NUL» NU }NCETEAZ{ ...”]

Rom`nul nu]nceteaz[a repeta analiza articolului din *Deutsche Revue* =i nu noi]l vom]mpiedica de la aceasta dac[-i face pl[cere. Dac[ipoteza acelui studiu luminos se va realiza vreodat[, dac[— precum sus\ineau dou[articole din ziarul parizian *Le Temps* — vom fi sau nu sili\i a ne pronun\a]ntr-un moment dat pentru sfera de putere a unuia din marii no=tri vecini, iat[o chestiune care se poate prezenta con=tiin\ei oric[rui om politic =i, supus[o dat[aparatului g`ndirii, se-n\elege c[trebuie s[culmineze sau]ntr-o afirmare sau]ntr-o negare sau,]n fine,]n renun\area sceptic[de a da de pe acuma solu\iune unei chestiuni la care motivele *pro* =i *contra* =i-ar \ine cump[na.

Dac[ne-am]nchipui na\iunea]ntreag[concentrat[oarecum]ntr-un singur om,]ntr-o singur[con=tiin\[individual[, am vedea c[ ]n momentele actuale acea con=tiin\[ar fi nedeterminat[=i tulbure.

S[admitem bun[oar[c[azi ar tr[i Mircea I, av`nd asupra lui toat[ r[spunderea situa\iei =i toat[ onoarea succesului, dac[ succes ar fi, =i c[ ar fi a doua zi dup[ fatala b[t[lie de la Nicopole: Domnul ar c[uta calea grea =i spinoas[ pentru a-=i men\ine neat`rnarea \[rii sale. }nghesuit]ntre trei mari puteri contrarii ele-nde ele, Ungaria, Polonia =i Turcia, expus f[r[ap[rare veleit[\ilor de predominare a c`tortrele, veleit[\i nu numai nedrepte, dar excluz`ndu-se una pe alta, am vedea pe Domn \in`nd cu geloas[ temere la o neat`rnare at`t de b`ntuit[din toate p[r\ile, l-am vedea urm`nd un sistem de =ov[ire propriu situa\iei precare =i ]ncerc`nd s[par[partizan a c`tortrei vecini ]n acela=i timp, pentru a c`=tiga bun[voin\a =i]ncrederea a tustrei. Acest sistem al contrapunerii reciproce =i al neutraliz[rii celor trei rivali putea s[prezerve p`n[la un grad oarecare \ara de absorbirea de c[tre unul din vecini, putea s-o \in[deasupra apei oarecum, ca s[nu se cufunde, dar asupra Domnului arunca f[r[ ]ndoial[umbra unei politici de f[\arnicie =i duplicitate =i-l expunea la smerire din partea aceluia dintre rivali care se sim\ea am[git.

Sarcina de-a reprezenta singur un popor]ntreg nu mai cade azi asupra nim[nuia, nici m[car asupra Domnului, de vreme ce r[spunderea politicii exterioare li se cuvine asemenea consilierilor dup[vremuri pe care-i d[ruajul parlamentar. }n parantez[fie zis,]mprejurarea aceasta e un mare bine pentru timpul de fa\[, c[ci genera\ia actual[nu prea pare a cuprinde]n nici o parte a ei acel metal rar din care natura se-ndur[a turna uneori figuri ca aceea a lui Mircea I.

Intelectul na\ional nu este a=adar reprezentat, ca-n cazul de mai sus, printr-un singur om, starea de nehot[r`re =i de =ov[ire]n care ne afl[m e reprezentat[tocmai prin opinii opuse una alteia =i care se neutralizeaz[f[r[a da loc unei]nclina\ii determinate.

Aci se-n\elege c[e vorba de]nclina\ii dictate de ra\ionament, nu de cele r[s[rite din simpatii, c[ci, precum am zis-o de at`tea ori, nu credem ca, de dragul ochilor no=tri celor frumo=i, cineva]n Europa s[pun[ ]n mi=care o baionet[sau s[dea un ban.

Ceea ce voim s[zicem e dar c[o opinie public[care nu e purtat[de-un singur curent nu se poate nici manifesta]ntr-un singur chip =i

c[, p`n[ ce momentul hot[r`tor, cu necesit[\ile lui fatale, cu puterea lui de constr`ngere nu se va ]ns[rcina a abate ]ntr-un singur curent spiritul public, nu putem sus\ine c[ cutare ori cutare e opinia hot[r`t[a \[rii =i c[ne erij[m cu to\ii]n reprezentan\ii ei. }n politic[se]nt`mpl[ adeseori ceea ce se p[rea mai cu neputin\[; ]n lupta de interese, ca =i ]n norocul r[zboaielor, intervin at`tea elemente neprev[zute, datorit[ ]nt`mpl[rii erorilor de calcul, nestatorniciei ]mprejur[rilor, ]nc`t nici un plan hot[r`t de mai-nainte nu credem c[e adaptabil oric[rui moment al viitorului.

De aceea]ns[nu voim s[discut[m teza de predilec\ie ce ne-o atribuie prin generalizare ziarul guvernamental =i ne restr`ngem deocamdat[la rolul de-a ne ap[ra de lec\iile de patriotism pe care ni le dau onor. confra\i din Strada Doamnei.

> Iat[conservatorii de acum ca =i conservatorii trecu\i — zice *Rom`nul* — c`nd cu fes, c`nd cu i=lic, c`nd cazac, c`nd usari, dar rom`ni niciodat[=i cu nici un pre\.

Iat[ceea ce nu-i adev[rat. Rom`ni totdeauna, oricare ar fi politica noastr[. Dac[ s-a opus fesului chiv[ra =i chiv[rei fesul, a fost pentru a sc[pa pe r`nd de am`ndou[ =i dac[ s-a opus o putere celeilalte, a fost pentru a le neutraliza pe am`ndou[.

S[nu se uite c[acestui sistem de contrapunere reciproc[o \ar[s[rac[, f[r[armat[,]nghesuit[p`n[ ieri ]n trei vecini puternici, ]=i datorea autonomia ei, garantat[ la urm[ de toat[ Europa, =i c[ acea autonomie avea baze cu mult mai sigure dec`t neat`rnarea actual[. Se-n\elege c[spiritul ce anima acest sistem de =ov[ire era pururea conservarea \[rii =i a na\ionalit[\ii =i, chiar dac[sistemul s-ar schimba]ntr-altul mai pronun\at, tot de-un asemenea spirit o s[fie animat =i acesta.

Ar fi bine deci ca s[ ]nceteze asemenea acuz[ri. Existen\a real[a \[rii, succesele dob`ndite]n politica exterioar[, progresele realizate]nl[untru pas cu pas de la c[derea fanario\ilor]ncoace sunt o dovad[vie, sim\it[=i pip[it[de to\i,]n contra acuz[rilor nedemne ce se arunc[oamenilor trecutului.

Dac[ridic[m m[nu=a pentru un trecut]ncheiat acum dou[zeci =i cinci de ani n-o facem pentru c[ar fi exist`nd vro solidaritate]ntre

partidul conservator de azi =i]ntre boierii de mai-nainte. Nu suntem continuatorii boierilor =i, chiar dac[am voi, n-am putea s-o fim, iar de-am putea n-am voi. Dac[a existat *de facto* o aristocra\ie rom`n[ ]ntemeiat[pe un drept public cert, ea a]ncetat de-a exista deodat[cu anul 1700, deodat[cu c[derea domniei na\ionale. Nici recunoa=tem, nici putem recunoa=te epocii fanario\ilor dreptul suveran de-a conferi titluri =i demnit[\i, precum nu le-am fi recunoscut-o turcilor, a c[ror mandatari]n \ar[erau fanario\ii. De aci se explic[repedea c[dere a prerogativelor politice]n secolul nostru, pentru c[asemenea prerogative trebuie s[r[sar[dintr-un drept public determinat, iar acest drept public a murit la 1700 =i exercitarea lui din partea str[inilor se considera ca o uzurpa\iune viciat[p`n[ ]n s`mburele ei de ilegitimitate.

Nu se mai opun[deci termenii de popor =i boieri, c[ci cel din urm[termen nu]nsemneaz[azi nimic de vreme ce nu mai exist[nici boierie, nici boieri. Precum nu se poate vorbi de monotei=ti f[r[Dumnezeu, de =coli f[r[dasc[li =i f[r[elevi, tot a=a nu poate fi vorba de boieri f[r[institu\ia militar[-aristocratic[a boieriei. Cu ra\iunea ei de-a fi a trebuit s[dispar[=i institu\ia =i cu totul al\ii sunt termenii opu=i ast[zi.

Liberalismul de la noi]nsemneaz[ast[zi domnia prin mase am[gite =i reamagite c[ci *mundus vult decipi ergo decipiatur* e parola de guvern[m`nt a ro=ilor. Lumea vrea s[fie am[git[, s-o am[gim dar, []]=i zic confra\ii, =i au pentru aceasta o magazie de fraze care de care mai ieftine.

Conservatori sunt =i r[m`n aceia care, fa\[ cu tendin\a de-a pune puterea public[ exclusiv ]n m`inile maselor, admit ca exist`nd pentru sine o idee a statului, a ordinii sociale, a statorniciei dreptului =i adev[rului; conservatori sunt =i cei care admit c[ guvern[m`nt nu se poate f[r[garan\ii de =tiin\[=i integritate =i c[votul =i numai votul conceta\enilor nu-l face pe om nici mai cuminte, nici mai onest, nici mai muncitor de cum a fost. Iat[deosebirea esen\ial[ ]ntre egalitarismul botezat, f[r[cuv`nt, liberalism =i ]ntre un sistem conservator care, f[r[ a exclude pe cineva de la via\a public[, nu admite totu=i ]naintarea dec`t pentru merit =i integritate.

6 februarie 1881

["}NTRE LEGENDELE NOASTRE..."]

}ntre legendele noastre na\ionale e una (]n colec\ia Ispirescu) de str[veche origine desigur =i de o mare ad`ncime. Un om prime=te de la ursite privilegiul "vie\ii f[r[ moarte =i tinere\ii f[r[ ]mb[tr`nire". Acesta trece pe l`ng[ un ora= =i ]ntreab[ pe un t`rgove\ ce culegea mere]ntr-o gr[din[, de c`nd sta ora=ul acela? — De c`nd lumea, r[spunse omul culeg`nd mai departe. Peste cinci sute de ani omul pururea t`n[r trece iar prin acel loc, dar de ora= nici urma. Un cioban singur]=i p[=tea oile, c`nt`nd din fluier. — De c`nd s-a risipit ora=ul de aci? ]ntreb[ el. — Ce ora=? i se r[spunse. N-a fost niciodat[, tot c`mp limpede, bun de p[=une a fost aci. }ntr-alt r`nd omul pururea t`n[r g[si aci un codru mare =i un c[rbunar t[ind lemne. — De c`nd e codrul? ]ntreb[. — Da cine-l mai \ine minte de c`ndu-i? r[spunse c[rbunarul. +i]n sf`r=it peste alte cinci sute de ani omul pururea t`n[r reg[si iar un ora= mare. }n pia\[larm[, tr`mbi\e, tobe, steaguri, veselie. — De c`nd e ora=ul,]ntreb[el, unde-i p[durea, unde p[storul cu fluierul?

Dar cine s[-i r[spund[la toate]ntreb[rile acestea? Fiecine]n pia\[era preocupat de trebile lui proprii, de sine]nsu=i, de ceea ce se petrecea]mprejurul lui.

Omul pururea t`n[r, c`nd trecuse pe l`ng[ acel ora=, f[ptuise multe lucruri bune. Ciobanului []]i r[peau t[tarii din turm[ =i el a alungat t[tarii, c[rbunarului ]i urlau lupii pe l`ng[cas[, el a st`rpit lup[riile, =i-n adev[r ]ntr-o pia\[ a noului ora= el a v[zut o statuie c[lare c-o elebard[ ]n m`n[=i s-a recunoscut pe sine]n acea statuie. — Eu sunt acela, zise el mul\imii demprejurul lui, dar to\i r`ser[de el =i nu-l credeau. La arhiva prim[riei st[tea scris c[fapta reprezentat[prin statuie se petrecuse cu multe sute de ani]nainte. — Dar eu sunt acela, zise el. Nu \ine\i voi minte c[acum cinci sute de ani m[chema Dragomir =i m[pusese Mircea Vod[singur]n pustietatea aceasta plin[de p[duri,]n mica cet[\uie a D`mbovi\ei, de \ineam piept t[tarilor pe Ialomi\a? +i acum g[sesc aci un ora= de dou[sute de mii de oameni?

Dar cine s[cread[c[el e geniul neamului rom`nesc, pururea av`nd]n minte trecutul]ntreg =i de aceea neuimindu-se de ceea ce vede acum? Ba,]n mul\imea cea mare iat[c[se g[si un mo=negu\ cu fa\a viclean[, cu ochii bulbuca\i =i cam cepeleag la vorb[, care]ncepu ceart[cu omul pururea t`n[r, zic`nd: “Ce vorbe=ti tu? De c`nd sunt eu exist[ toate c`te le vezi. }nainte de mine nu erau dec`t *boiari =i rum`ni*. Lumineaz[-te =i vei fi, voie=te =i vei putea. Eu am creat \ara aceasta,]nainte de mine nu era nimic”. Omul pururea t`n[r r`se,]i dete cu tifla mo=neagului =i se f[cu nev[zut.

C`nd ne uit[m cu binoclul, ne pare scena foarte aproape, c`nd]l]ntoarcem, ea ne pare foarte departe. Dac-am]ntoarce binoclul istoric spre anul 1654, la]ncoronarea lui Constantin Basarab, fiul lui Radu +erban, am vedea tot piesa de azi, jucat[ ]n alte costume, am vedea pe uli\e mese cu c`te un gr[m[tic =i la ele cei 100 000 de doroban\i =i seimeni depun`ndu-=i jur[mintele asupra formulei:

> Jura\i pe aceast[sf`nt[ Evanghelie =i pe aceast[ cinstit[ cruce c[ ve\i fi cu Constantin Vod[ un suflet =i un sfat, ascult`ndu-l f[r[viclenie, at`t ]n iveal[ c`t =i]n tain[; neascunz`nd de el nici un lucru ce trebuie s[-i fie cunoscut]n tot cursul vie\ii sale =i]n tot cursul vie\ii voastre, =i nu ve\i fi tr[d[tori c[tre el, nici ve\i lucra]mpotriva lui.

Iar ei, pun`nd m`inile pe *Evanghelie* =i pe cruce, ziceau: da! |[ranii aruncau]n calea M[riei Sale spice de gr`u, flori albe =i ramuri verzi, mere, l[m`i, naramze =i capete de berbeci, sau]i]nchinau miei =i c[prioare s[lbatice.

Iar c`t despre cheful ce s-o fi f[cut pe vremea aceea, nici vorb[. Chiar Neagoe Vod[, om mai mult sf`nt dec`t r[zboinic, zice]n sfaturile c[tre fiul s[u Theodosie:

> De \i-e voia s[d[ruie=ti pe cineva, []]l d[ruie=te *diminea\a* la trezie cu cuvinte dulci; dac[\i-e voia s[-\i mul\umeasc[, cel ce i-ai dat darul =i s[-\i s[rute =i m`na. Iar dac[ \i-e voia s[ te m`nii sau s[urgise=ti pe cineva sau s[-l judeci, iar diminea\a la trezie]l judec[cu to\i boierii t[i =i-i ia seama. Cum]l va ajunge judecata a=a-i f[. C[ci dac[=ezi la mas[nu este legea s[judeci, nici s[d[ruie=ti; ci are masa obiceiul s[u de veselie, s[se veseleasc[toate o=tile tale de tine... S[le dai s[bea din destul =i c`t vor vrea, =i tu]nc[s[bei, ci cu m[sur[, ca s[poat[birui mintea ta pe vin, iar s[nu biruiasc[vinul pe minte, =i s[cunoasc[mintea ta pe min\ile slugilor tale, iar s[nu cunoasc[mintea slugilor pe mintea ta; =i de-\i va gre=i vro slug[, tu-i]ng[duie, pentru c[... tu l-ai]mb[tat.

A=a se tr[ia pe la anul 1520.

Dar s[privim coroana, c[ci de ea va fi vorba poate. Ea e acoperit[cu pietre scumpe =i m[rg[ritare. }n partea ce vine pe frunte, deasupra e crucea format[din cinci pietre scumpe, sub cruce]n email Duhul Sf`nt, sub Duhul Sf`nt, tot]n email, Dumnezeu Tat[l, cu dreapta binecuv`nt`nd,]n st`nga \in`nd globul p[m`ntului. }n r`nd cu Dumnezeu Tat[l, de jur]mprejur, chipurile str[mo=ilor =i]ntre ele mici sceptre; sub aceste chipuri un r`nd de heruvimi (capete =i aripi) =i sub acest r`nd pietre scumpe mari form`nd marginea dimprejurul coroanei.

Capul ce st[sub aceast[coroan[e mare, fruntea larg[, ochii mari, pe jum[tate]nchi=i, c[ut[tura trist[=i]ntoars[oarecum]n sine]nsu=i, spr`ncenele lungi, nasul fin, fa\a lung[rea\[=i palid[, barba mic[=i neagr[ ]n furculi\e, p[rul capului lung acoperind spatele =i umerele.

E +tefan cel Mare, zugr[vit la anul 1456. Pe piept]i at`rn[un lan\ scump care se-ncheie]ntr-un engolpion de aur[1].

Dar dac[vremea, acest ve=nic regizor, a scos din nou piesa din arhiv[=i ne-o reprezint[ast[zi cu costume schimbate =i cu al\i actori, oare omul pururea t`n[r, geniul neamului rom`nesc, a venit asemenea]ntre noi?

Oare n-am uitat cumva c[iubirea de patrie nu e iubirea brazdei, a \[r`nei, ci a trecutului?

19 martie 1881

CUPRINS

[“+EDIN|A ADUN{RII DE VINERI...”]

+edin\a adun[rii de vineri, 22 ianuarie, a avut o]nsemn[tate deosebit[, nu numai prin]n[l\area de sim\ire =i vederi a oratorilor opozi\iei, ci =i ca dovad[de c[derea moral[a guvernului.

Se =tie]n adev[r, =i toate organele de publicitate din capital[au]nregistrat faptul c[,]n decembrie anul trecut, mai multe sute de fa-

---

[1] *Prescrierea unor ctitore=ti odoare a m[n. Putna* de S. Gheorghiescul. Ms. din a. 1795.

milii rom`ne din Banat sosir[ ]n Bucure=ti, pentru a cere p[m`nturi]n Dobrogea, c[aceste p[m`nturi li s-au refuzat =i c[ s[rmanii emigran\i s-au ]ntors ]n Banat, duc`ndu-=i mor\ii]n spinare. O priveli=te sf`=ietoare se prezint[ ochilor omene=ti de-a lungul drumurilor \[rii. Criv[\ul, acest du=man de la nord al =esurilor noastre, ]i sufla din urm[ ca frunzele, cu toate acestea era mai bl`nd dec`t oamenii de piatr[ c[rora le ceruse o patrie =i un c[min; iar ]n locul ]n care se-ntorceau ]i a=teptau b`ntuirea str[in[t[\ii, siluirea limbii =i legii, robia sufleteasc[, mai greu de purtat dec`t robia trupului.

}n zadar \[ranii aceia]=i bat c`inii ]n amintirea c[ n-au p[zit Capitoliul de galii lui Brennus! Nu galii amenin\[ azi Capitoliul na\ionalit[\ii rom`ne, ci apologi=tii lui Blanqui =i ai nihili=tilor, oamenii care n-au]n memoria lor nici colindele, nici legenda gra\ioas[a b[ilor lui Ercul, nici avutul istoric al acestui mare =i nefericit popor care se nume=te poporul rom`nesc.

C`t triumf a avut ministrul de interne al Ungariei c`nd, la 27 decembrie anul trecut, a adresat o circular[c[tre toate prefecturile din jude\ele locuite de rom`ni, opt jude\e ]ntre Cri=uri, ]n Maramure= =i Banat, treisprezece jude\e ]n Transilvania, circular[ prin care oblig[ pe prefec\i de-a spune =i mo\ilor =i mocanilor, =i c`mpenilor =i p[durenilor, =i celor de pe Mure= =i celor dintre Cri=uri c[... d. ministru de externe al Rom`niei a declarat prin anume not[oficial[c[guvernul din Bucure=ti nu *permite nicidecum* colonizarea *str[inilor*]n Dobrogea.

Str[inilor!

Trebuia s[li se spuie odat[aceasta cons`ngenilor no=tri din Transilvania =i din |ara Ungureasc[, c[pentru onor. St[tescu =i pentru d. I. Br[tianu ei sunt... *str[ini,* =i guvernul din Pesta a fost]ns[rcinat cu aceast[ginga=[=i ironic[misiune.

A! dac-ar sosi la Predeal ori la V`rciorova jucatori de c[r\i de profesie, mironosi\e ale cafenelelor c`nt[toare, cavaleri de industrie, speculan\i care-=i drapeaz[evreul lor fizic]n maniere fran\uze=ti, v`n[tori de noroc, ]ntreprinz[tori f[r[ capitaluri, regele Stroussberg cu suita lui de con\i =i baroni silezieni, c-un cuv`nt, neagra specul[, feneantismul, str[inul]n forma lui cea mai am[gitoare, cea mai im-

productiv[, cea mai speculant[... cu at`t mai bine! Largi ]i stau por\ile \[rii deschise, ofi\erii salut[, de-a dou[ zi tr[suri aurite ]i duc ]n sferele cele mai nalte chiar, un democrat ]=i va alege cumnatul printre ei, un prin\ de s`nge ginerele; dar dac[poporul nostru, al nostru de =aisprezece veacuri, bate umilit la poarta \[rii =i cere nu ranguri, nu demnit[\i, nu]ntreprinderi, ci ocazia de-a munci onest =i de-a p[stra]n inima lui neatins[con=tiin\a marii lui origini =i caracterul lui]nr[d[cinat, poarta e]nchis[; el nu are bilet de emigrare, n-are acte. Pe d. C. A. Rosetti, pe onor. s[u cumnat nu i-a]ntrebat absolut nimeni dac[s-au lep[dat de vreo protec\ie str[in[, dac[au pa=aport de emigrare, de ce origine sunt. Dar \[ranul rom`n, acela=i pretutindenea ]ntre Tisa =i Nistru, e... *str[in*... de origine rom`n[!

C[ci care-i opinia blondei umbre a d-lui Br[tianu]n aceast[privire? Excelen\a aceasta e at`t de r[u informat[ ]nc`t nici nu =tie nimic de circulara ministerului unguresc, f[cut[pe baza notei sale oficiale (cu al c[rui num[r =i dat[ ]i servim mai sus), iar d. I. Br[tianu zice: “Ar voi d. Lahovari s[popul[m Dobrogea *cu supu=i str[ini de origine rom`n[*“.

Str[ini de origine rom`n[! *Contradictio ]n adjecto.* Str[ini care nu =tiu alt[ limb[ dec`t a noastr[, care sub orice regim se simt =i se numesc rom`ni, care au trecut din Oltenia ]n Banatul Severinului, acea veche posesiune a banilor olteni de unde p`n[azi a r[mas vorba de ban. B[tr`nul Mircea, *Dei gratia Fogaras et Omlas Dux, Severin Comes, Terrarum Dobrodicii Despotus,* ]mpreun[ cu to\i banii Basarabi erau str[ini de origine rom`n[. Str[in de origine era, dup[maniera de-a vedea a d-lui St[tescu,]nsu=i Bogdan Drago=,]ntemeietorul Moldovei, pe care Ludovic I al Ungariei, prin hrisovul de la 2 februarie 1365,]l nume=te,]mpreun[[cu] toat[dinastia Drago=izilor Maramure=ului, sperjur =i uit[tor de datorii, unealt[oarb[a unei neast`mp[rate ambi\ii, pentru c[, par[sind vasalitatea ]n fruntea poporului s[u, fondase un stat neat`rnat, al[turi cu Ungaria? Str[in de origine rom`n[ a fost Alexandru Basarab care a ]nfr`nt pe regele Carol Robert =i to\i acei pe care *mater parens,* muma n[sc[toare a neamului rom`nesc, Transilvania, i-a rev[rsat]n =esul Dun[rii, pentru a crea cu spada =i plugul

mo=tenirea istoric[a neamului latin de l`ng[ Dun[re? +i Bogdan =i Radu Negru au ie=it f[r[ pa=aport de emigrare de sub domina\iunea str[in[, pentru c[ preferau libertatea lor de con=tiin\[ onorilor =i siguran\ei ce le prezenta dependen\a de coroana Sf. +tefan, =i str[ini de origine rom`n[au creat Rom`nia pe teritorii ce fusese ocupate de Changanii cumanilor =i oarda nogailor. Dar oare tot =esul acesta, bolnav =i expus f[r[ curmare invaziilor despre miaz[noapte =i miazazi, r[mas-ar-fi rom`nesc f[r[ca din veac]n veac s[se fi]mprosp[tat popula\ia lui istoric[*cu str[ini de origine rom`n[?*

Dar destul despre aceasta. Ar]nsemna a nu cunoa=te elementele istoriei noastre pentru a ignora fenomenul constant al re]mprosp[t[rii etnice a \[rii noastre de c[tre elementele virgine ale mun\ilor no=tri =i ale celor ardeleni, pentru a nu =ti c[Basarabii chiar au venit de unde au venit familiile b[n[\ene, =i Moldova din Maramure=. Dac[p`n-acum am f[cut pu\in[ vorb[ ]n privirea cazului acestuia este pentru c[ nu voiam s[ ni se substituie veleit[\i politice, c[ci popularitatea n-o gonim niciodat[ cu pre\ul vexa\iunilor cons`ngenilor no=tri. Numai d. Br[tianu, c`nd e ]n opozi\ie, ]ncalec[ =i calul de b[taie al unui ideal politic, nerealizabil ]n forma lui urm[rit[ pentru a c`=tiga popularitate =i a face parad[de na\ionalism, o parad[care induce at`t de lesne ]n eroare ziarele de peste Carpa\i. Avem prea mare credin\[ ]n vitalitatea poporului rom`nesc de pretutindeni =i o prea geloas[temere de]nr[ut[\irea st[rii lui, deja destul de rele, ca s[gonim popularitate pe seama nefericirilor lui actuale.

Aci]ns[nu e vorba de veleit[\i politice ori na\ionale, ci de ceva cu des[v`r=ire practic, de bun-sim\ comun: de colonizarea c`torva sute de familii rom`ne ]n Dobrogea, care ie=iser[ din Banat f[r[ pa=aport de emigrare. }n realitate nu exist[ nici un cartel de extr[dare ]ntre Austria =i Rom`nia, nici m[car pentru dezertori. A r[mas p`n[ acum la aprecierea judec[torilor de instruc\ie =i a procurorilor de a recomanda extr[darea oamenilor vinova\i de crime comune =i nimic mai mult. Oamenii nu aveau nici o vin[; pe nici un cuv`nt juridic, mai ales pe nici unul constitu\ional, nu se putea acorda extr[darea lor.

D. Kog[lniceanu,]n discursul s[u pe c`t de elocvent pe at`t de adev[rat =i]n mo\iunea propus[, n-a cerut dec`t ca

guvernul s[p[zeasc[cu sfin\enie vechea ospitalitate, vechiul obicei al p[m`ntului de vreme ce Rom`nia nu are cu statele vecine conven\iuni care s-o oblige la dureroasa extr[dare a unor familii de origine rom`n[.

Ce-a r[spuns Camera prin gura ilustrului s[u Fleva, nu str[in de origine rom`n[, ci rom`n de origine oache=[?

A respins mo\iunea.

Va s[zic[majoritatea Flevilor cere s[nu se respecte ospitalitatea, cere s[se extr[deze familiile rom`ne care ar trece Carpa\ii pentru a se a=eza]n \ar[.

Iat[ceea ce trebuia constatat. Pe d. Fleva, de-o origine c`t se poate de ]ndoielnic[ =i de-o cet[\enie rom`n[=i mai problematic[dac[se poate, nu-l]ntreab[nimenea dac[are pa=aport de emigrare din \ara turcului. Familiile care or avea nefericirea de-a fi rom`ne vor fi ]ns[ extr[date din Rom`nia

Iat[ceea ce nu]n\elegem =i ne pare absurd, dar ceea ce trebuie constatat c[votul de alalt[ieri al majorit[\ii =i respingerea mo\iunii Kog[lniceanu creeaz[un precedent statornic, =i o regul[de drept interna\ional pentru]n\elepciunea guvernelor ro=ie. S[fie deci bine =tiut c[orice str[in, fie speculant, fie colportor, aibe ocupa\ii imorale chiar, e primit]n Rom`nia f[r[ restric\ie, iar \[ranul care vine s[ munceasc[ e extr[dat f[r[ ca s[ existe cartel de extr[dare ]ntre noi =i str[in[tate =i c[ aceast[ teorie a fost erijat[ ]n lege prin votul de s`mb[t[.

Nu putem sf`r=i f[r[a releva unele cuvinte rostite de d. Kog[lniceanu]n privin\a]nsemn[t[\ii na\ionale a proclam[rii regalit[\ii. Str[nepotul cronicarului Ioan Cog[lniceanu zise:

Regalitatea]nsemna ridicarea con=tiin\ei na\ionale, afirmarea demnit[\ii =i independen\ei \[rii... C`nd acei ce trebuie s[ apere drepturile acestei \[ri nu au curajul pe care-l aveau acei gospodari, acei Domni regulamentari, acei vasali din trecut, atunci permite\i-mi s[ declar c[ am proclamat un rege, dar nu am f[cut un regat rom`n, c[ci regatul]nsemneaz[neumilire.

D. St[tescu se sim\i]mpuns de aceste cuvinte =i r[spunse:

D. Kog[lniceanu, dup[ce-a f[cut paralelism]ntre cum se petreceau lucrurile sub Domnii p[m`nteni =i cum se petrec acu, a zis c[ \ara, proclam`nd regatul, nu a]ntemeiat =i regalitatea =i c[rom`nii ar fi mai pu\in ocroti\i ast[zi]n \ar[de cum erau sub Domnii regulamentari.

Protestez contra acestor cuvinte.

Nu scrut[m chestiunea de principiu a regalit[\ii. Ceea ce putem afirma]ns[, cu istoria]n m`n[, este c[ Domnii p[m`nteni erau Domnii rasei rom`ne, erau duci ai neamului rom`nesc. Ca atare ei erau solidari cu rasa rom`n[ =i pururea gata a-=i pune capul la mijloc pentru drepturile acestei individualit[\i etnice. Nou[ ni se pare ]ns[ c[ ]n otelul actual intitulat “Rom`nia” expresia etnologic[e prea mult desconsiderat[ ]n favorul expresiei geografice, fie aceasta locuit[de ori=icine. Aceasta e at`t de adev[rat pentru trecut ]nc`t pururea se deosebea rasa p[m`ntean[ de rasele str[ine, din care unele (bun[oar[ armenii) erau mai vechi ]n \ar[ dec`t rom`nii ]n=i=i. Nu doar c[ rom`nii ar fi fost vreodat[netoleran\i. Dar ceea ce voiau s[p[streze aci era caracterul lor na\ional, exprimat]n limb[,]n datini,]n legi. Ni se pare deci c[,]n aceast[privire,]n privirea protectoratului firesc ce domnii p[m`nteni ]l exercitau asupra elementului rom`nesc fa\[cu orice alte elemente, d. St[tescu degeaba protesteaz[. Era nou[a Rom`niei este aceea ]n care elementele vechi =i na\ionale ale \[rii au fost ]n parte suplantate de elemente, nu zicem stric[cioase, dar ]n orice caz de o ocult[ noutate. Nu voim s[ urm[rim p`n[la extrem aceast[problem[, observ[m]ns[c[noi am fost cei dint`i care am relevat-o, statornicind totodat[ c[ coroana rom`n[cat[s[fie solidar[cu rasa rom`n[ mai cu seam[. Nu zicem ca sub cerul acestei \[ri s[ nu tr[iasc[ =i s[ nu ]nfloreasc[ oric`\i oameni de alt[origine. Dar ceea ce credem,]ntemeia\i pe vorbele b[tr`nului Matei Basarab, e c[ \ara este, ]n linia ]nt`ia, elementul na\ional =i c[e scris]n cartea veacurilor ca acest element s[determine soarta =i caracterul acestui stat.

Avantaje trec[toare ale produc\iunii, cauze economice =i politice pot]n adev[r s[gr[m[deasc[ ]nl[untrul expresiei geografice elemente str[ine =i cu drept cuv`nt]mp[ratul Emanoil Paleologul zise c[oameni

mai toleran\i, mai primitori de str[ini ca rom`nii nu mai sunt pe fa\a p[m`ntului; deci]n aceast[privire nici noi nu dorim s[fie altfel... dar p`n[ aci =i nu mai departe. Cel care respect[ caracterul propriu =i libertatea de manifestare a oric[rui alt geniu na\ional, contracteaz[ prin aceasta el ]nsu=i dreptul de a fi respectat ]n toate ale sale =i c`nd Vasile Vod[Lupul porunce=te ca “Cel ce-=i viclene=te mo=ia =i neamul mai r[u dec`t uciga=ii de p[rin\i s[ se certe”, el stabile=te prin aceasta solidaritatea ]ntre rom`ni, f[c`nd din fiecare un osta= de=tept al na\ionalit[\ii sale.

CUPRINS

26 ianuarie 1882

[D. KOG{LNICEANU PUBLIC{]

D. Kog[lniceanu public[o scriere privitoare la chestiunea Dun[rii de care suntem obliga\i a \ine seam[, chiar dac[dezaprob[m, ca =i]n cazul d-lui Kallimah-Catargiu, publicarea prematur[de documente]n chestiuni exterioare pendente. Lucrarea aceasta se]ncepe prin reproducerea a dou[memorii pe care le-a scris fiind ministru plenipoten\iar la Paris. Cel dint`i memoriu, lucrat pe larg =i cuprinz`nd istoricul chestiunii dun[rene precum =i starea ei legal[, e adresat ministrului de externe al Rom`niei; cel de al doilea e adresat ambasadorului acreditat la Paris al unei mari puteri. Aceste dou[ acte formeaz[ cuprinsul fasciculei ]nt`ia;]n a doua fostul ministru plenipoten\iar va da istoricul ne]n\elegerii ce a avut cu guvernul d-lui I. C. Br[tianu]n privin\a modului de-a ap[ra chestiunea Dun[rii.

Oric`te imput[ri ar avea cineva de f[cut omului de stat de la 2 mai, un lucru nu i-l poate contesta nimenea: claritate de vederi, judecat[cuprinz[toare, sigur[=i f[r[=ov[ire; o mare inteligen\[unit[cu talentul de-a se manifesta cu toat[vioiciunea]n scris =i prin viu grai.

D. Kog[lniceanu ur[=te fraza, pune pe cititor totdeauna =i f[r[ ]nconjur]n *medias res*, s`mburele chestiunii apare clar =i dezbr[cat de subtilit[\i. Izvorul s[u nu e nici limonada dulcie a notelor St[tescu,

nici sub\iet[\ile de stil =i logic[ale notelor Boerescu; e ap[curat[=i limpede ca din izvorul de munte. Nic[ieri nu se vede dorin\a de-a]nduplecа prin motive aparente, pretutindenea puterea de-a convinge e luat[din chiar natura chestiunii.

Memoriul cu care scrierea se-ncepe e at`t de clar =i de deplin, ]nc`t nu las[nici o]ndoial[asupra chestiunii]n genere, nici asupra am[nuntelor ei.

Preten\iunea monarhiei vecine de-a avea o pozi\ie preponderent[pe Dun[rea de Jos dateaz[ ]nc[de la 1856:]nceputul ei e formulat]n protocolul Conferin\ei \inute la Viena la 2 februarie acel an, c`nd se statorniceau preliminariile p[cii]ntre Rusia pe de-o parte, Turcia =i alia\ii ei pe de alta. Extrase scurte din discursurile \inute atunci de contele Buol-Schauenstein dovedesc c[scopul Austriei era atunci acela=i ca =i ast[zi. Aceste preten\iuni, respinse atunci, s-au ivit din nou]n Congresul de la Berlin, unde asemenea reprezentan\ii puterilor au =tiut s[le z[d[rniceasc[din nou, c[ci, dup[cum d. Kog[lniceanu constat[prin compararea deosebitelor texte ce privesc chestiunea, starea ei legal[, stabilit[de Congresul din Berlin, e urm[toarea:

1) Libertatea naviga\iunii Dun[rii este deplin[=i pus[sub garan\ia colectiv[a Europei. Drepturile excep\ionale pentru state riverane (cabotajul etc.) au fost respinse de]ntregul Congres;

2) Austro-Ungaria nu are nici o pozi\iune excep\ional[sau privilegiat[pe Dun[re]ntre celelalte puteri subscriitoare Tratatului, afar[de dreptul ce i s-a dat de-a sparge Por\ile de Fier spre]nlesnirea naviga\iunii.

3) *Comisiunea special[a Statelor Riverane* (reap[rut[acum sub numele de Comisiune Mixt[) nu mai exist[; ea a fost comb[tut[de chiar plenipoten\iarii Austro-Ungariei =i Congresul s-a unit cu p[rerea lor;

4) Regulamentele de naviga\iune =i de poli\ie fluvial[pentru toat[ ]ntinderea Dun[rii de la Por\ile de Fier p`n[ la Gala\i trebuie a fi puse ]n armonie cu cele care sunt sau vor fi f[cute ]n privin\a Dun[rii de la Gala\i p`n[la gurile ei. Elaborarea regulamentelor este]ncredin\at[Comisiunii Europene, asistat[de delega\ii statelor riverane. Comisiunea European[se recunoa=te permanent[.

5) Modifica\iuni la aceast[stare legal[, consacrat[printr-un tratat solemn, nu se poate face prin comisiuni speciale, principii noi put`ndu-se consfin\i numai prin autoritatea unui congres (opinie exprimat[de d. dr. Naymerle).

Pe aceast[baz[clar[s-au =i mi=cat ap[rarea chestiunii Dun[rii, pe ea s-a \inut delegatul rom`n din Comisia European[, pe ea se bazau instruc\iile date reprezentan\ilor din str[in[tate, c`nd, ca din senin, d. Kog[lniceanu prime=te la 21 iulie anul trecut depe=a no. 11623, care-l pune]n cea mai mare nedumerire. Prin aceast[depe=[se zice textual “ca i se atrage aten\iunea asupra chestiunii cabotajului, care este cea mai important[pentru noi” =i se]ntreab[“dac[nu se teme, c[, dac[Comisiunea European[a Dun[rii va fi s[redige regulamentele de naviga\iune p`n[la Por\ile de Fier, ea nu va p[stra dreptul cabotajului pentru toate na\iunile spre paguba statelor riverane?”

Din acest moment d. Kog[lniceanu vede limpede c[guvernul a intrat cu totul]n alte vederi. El r[spunde:

> Dac[d-voastr[sunte\i hot[r`t a reclama p[strarea cabotajului numai pentru statele riverane, adic[pentru Austria]n detrimentul pavilioanelor statelor neriverane =i]n special ale Angliei, Fran\ei, Germaniei, Greciei, Italiei =i Turciei, care acestea au]ntemeiat prosperitatea Dun[rii de Jos =i prin urmare a porturilor noastre,]n asemenea caz noi nu mai suntem]n conflict cu Austro-Ungaria, noi suntem]n conflict cu Europa. Cu o asemenea teorie noi devenim str`n=ii alia\i ai Austro-Ungariei, care de la 1856 se ]ncearc[, de=i pururea respins[ de Europa, de-a p[stra pentru d`nsa toat[mi=carea naviga\iunii pe Dun[rea de Jos.

A=adar, cabotajul, privilegiul plutirii pe l`ng[ \[rmuri rezervat riveranilor, era blidul de linte pentru care Rom`nia ar fi putut renun\a la dreptul ei de primogenitur[, la neutralitatea Dun[rii, aceast[chez[=ie a neutralit[\ii \[rii.

Pentru acest blid de linte oferit cu un fel de compensa\ie \[rmurenilor, cu iluzia c[ ]n acest chip []]=i vor putea crea o marin[na\ional[, d. Br[tianu cu pre\iosul s[u d. Boerescu au intrat]n mla=tina f[g[duielilor pripite, de care p[r`ndu-le r[u, au voit s[le neutralizeze prin limbajul exagerat al mesajului, ceea ce,]n loc de-a ameliora situa\ia, au condus din contra la conflict =i umilire.

Dar aceast[abatere a d-lui Br[tianu din calea clar[a Tratatului de la Berlin ne-a costat mai mult]nc[:]ncrederea puterilor.

Este de datoria postului ce-l ocup, zice d. Kog[lniceanu, de-a ar[ta guvernului \[rii mele *clar* =i *explicit* c[ceea ce face grea pozi\iunea reprezentan\ilor Rom`niei ]n str[in[tate — =i cred c[ unii din colegii mei v-au =i spus-o ]naintea mea — este ideea eronat[, ]ns[ *]n general stabilit[,* c[ guvernul rom`n *are deja angajamente luate, c[de multe ori noi ne prefacem c[sus\inem o chestiune, c`nd aceast[chestiune este de mult deja rezolvat[ ]n]n\eles opus rezolu\iunii ce afect[m a sprijini.*

}ntr-adev[r, ce patriotism poate fi acel care simuleaz[a ap[ra interesele \[rii pe c`nd ]n realitate chestiunile s-au pus la cale? Astfel, lu`ndu-ne dup[nenorocita manier[de-a se exprima a mesajului regal, ne vine a crede c[=i]n chestiunea Basarabiei d. Br[tianu poate s[fi simulat numai de-a ap[ra acea provincie pe c`nd]n realitate]ntrevederea de la Livadia []]i pusese cap[t de mult]nc[.

2 februarie 1882

CUPRINS

[“NEVOIND A FI VICTIMA LEGII...”]

Nevoind a fi victima legii *ad-hoc* votat[pentru garantarea secretului profesional (!), d. M. Kogalniceanu,]n partea a II-a a scrierii asupra *Chestiunii dun[rene,* care trateaz[conflictul s[u cu guvernul d-lui Br[tianu, nu se mai poate servi de alte acte confiden\iale ce relateaz[convorbirile =i opiniile diploma\ilor str[ini, ci e m[rginit]n argumentarea sa de-a se \ine de actele publicate deja de d-sa, de d. Kallimach-Catargiu, de d. Boerescu]nsu=i.

Acte noi nici nu ni se par de nevoie. D. Kog[lniceanu prea cunoa=te chestiunea Dun[rii]n toat[ ]ncep[tura =i]n toate am[nuntele ei pentru ca s[nu se]ntrevad[pretutindenea ceea ce =tie d-nealui =i ceea ce nu ne comunic[.

Natura =i fazele acestui conflict sunt cunoscute.

Tratatul de la Berlin, art. 55, zice clar:

Regulamentele de naviga\iune, de poli\ie fluvial[=i de supraveghere de la Por\ile

> de Fier p`n[la Gala\i vor fi elaborate de Comisia European[, asistat[de delega\ii statelor \[rmurene.

Nic[ieri nu e vorba de Comisie Mixt[de riverani, nic[ieri de-o preponderan\[a Austro-Ungariei]n o asemenea comisie, nic[ieri de prezidiul ei perpetuu =i precump[nitor. Solu\iunea indicat[prin Tratat pe de o parte, prin dreptul gin\ilor pe de alta e c[: regulamentele se elaboreaz[de Comisia European[; se aplic[de riverani, aplicarea se supravegheaz[de Comisia European[.

Aceasta nu e numai solu\iunea indicat[de Tratat; ea este sus\inut[de chiar baronul Haymerle,]n =edin\a de la 2 iulie 1878 a Congresului (Protocol no. 11),]n care r[posatul cancelar a propus ca

> un comisar delegat de Comisiunea European[s[privegheze executarea acestor reglemente,

sper`nd poate c[acest comisar va fi pururea cel austriac.

}ns[ ]n 1879]nc[, pe c`nd d. Kog[lniceanu era ministru de interne, prinde de veste c[ Austro-Ungaria, care urm[re=te de at`ta timp suprema\ia pe Dun[re, caut[a smulge de la puteri concesiuni]n privirea aceasta, mai cu seam[dreptul de supraveghere a naviga\iunii. O depe=[vag[=i]ntunecoas[a d-lui B[l[ceanu din Viena d[a]n\elege c[, dac[guvernul rom`n nu se va uni cu vederile guvernului imperial, acesta se va adresa *aiurea*... la Sofia, presupunem, promi\`ndu-se Bulgariei c[re=edin\a inspectoratului general de supraveghere va fi la Rusciuc,]n detrimentul Giurgiului.

}n decembrie 1879 Comisia Dun[rean[ ]ntrunindu-se, stabile=te c[, prin art. 55 al Tratatului, are dreptul =i datoria de-a elabora reglementele]n chestiune; decide a]ns[rcina un comitet cu elaborarea unui *anteproiect* ca baz[a discu\iunii; ca acest anteproiect s[fie conform Tratatului de la Paris; ca]n comitet s[nu ia parte dec`t *neriverani*.

Aci intervine un incident curios.

D. baron de Haan, delegatul Austro-Ungariei, voteaz[propunerea ca *neriveranii* s[elaboreze anteproiectul; intr[ ]n calitate de *neriveran*]n comitet, =i...? +i vine apoi c-un anteproiect]n care Austro-Ungaria e pref[cut[ ]n riveran[, ba]n arhiriveran[chiar, c[ci cere prezidiul permanent =i vot preponderent.

}n iunie 1880 se respinge anteproiectul,]nt`i pentru c[ nu prevede hot[r`tor libertatea de naviga\iune, apoi pentru c[Austria, nefiind riveran[, nu poate face parte dintr-o comisie de riverani =i se admite a se chema delega\ii statelor riverane (Serbia =i Bulgaria) pentru ca,]mpreun[cu Comisia European[, s[elaboreze reglementele la care-i]ndatoreaz[art. 55. }n cursul dezbaterilor d. colonel Pencovici, delegatul rom`n din Comisia European[, fusese ]ns[rcinat a reprezenta ca pe ni=te idei ale sale *personale*, nu ale guvernului central, urm[toarele puncte: libertatea complet[ a naviga\iunii; comisia de supraveghere a aplic[rii reglementelor s[ fie compus[ numai din riverani (Rom`nia, Serbia, Bulgaria). Aceste idei sunt sus\inute]n dou[memorii pe care d. Boerescu le comunic[, la 23 iunie, mini=trilor plenipoten\iari din str[in[tate, c-o circular[ ]n care se zic urm[toarele:

V[trimit dou[memorii... numai pentru uzul d-voastr[personal. +edin\ele Comisiunii au s[fie la]nceputul lui noiembrie. Numai dar[la acea epoc[au s[se pun[ ]n discu\iune chestiunile de care trateaz[memoriile. P`n[atunci]ns[este bine ca terenul s[fie preparat...

C[uta\i s[sus\ine\i ideile din aceste memorii sau s[le sugera\i c`nd ele nu se vor produce spontaneu. Se]n\etege c[ar fi de prisos de-a provoca pe acele care =ti\i de mai-nainte c[nu au s[fie acceptate.

Cu modul acesta (?) vom =ti dac[la timpul oportun vom avea perspectiva de a avea majoritatea]n favorul lor]n s`nul Comisiunii.

V[voi fi recunosc[tor dac[-mi ve\i comunica impresiunile d-voastr[=i rezultatul practic ce gradat a\i putea ob\ine.

Aceasta e deci singura *instructiv[* instruc\iune dat[de d. Boerescu reprezentan\ilor no=tri din str[in[tate: “Sugera\i ideile colonelului Pencovici!”

D. Kog[lniceanu, care simte c[Austria nu a=teapt[, ca d. Boerescu,]nceputul lui noiembrie, c[lucreaz[din r[sputeri pentru a ob\ine concesiuni]n favorul ei, sf[tuie=te pe ministrul nostru de externe s[se explice franc =i leal cu cabinetul din Viena:

Nu trebuie s[a=tept[m p`n’ la noiembrie spre a lua o atitudine pronun\at[. Adunarea Comisiunii nu va fi dec`t o formalitate pentru a regula hot[r`rea european[

pe care Austria caut[a o ob\ine de pe acum... Ar trebui a ne explica cu cabinetul din Viena, a-i spune c[Rom`nia nu poate primi ca Austro-Ungaria s[ ia parte ]n Comisia riveran[, pentru c[ nu e riveran[. Austria lucreaz[ pe l`ng[puteri; ea voie=te a c`=tiga Bulgaria =i Serbia la cauza sa... Trimite\i instruc\iuni *clare* =i *pozitive!* Nu a=tepta\i ]ntrunirea Comisiunii pentru a v[ pronun\a, c[ci *p`n[atunci poate totul s[fie regulat intre puteri...*

Se cere s[spunem franc ce voim noi, s[\inem pe l`ng[ toate cabinetele acela=i limbaj, aceea=i atitudine. Rom`nia va fi ascultat[; pe proiectul ei se va face discu\iunea.

Mi-a\i cerut opiniunea mea? Iat-o. *S[facem s[triumfe solu\iunea ce-a pus-o]nainte Austria]ns[=i, baronul Haymerle la Berlin.* Tratatul de la Berlin nu prevede comisie riveran[... Este mai bine s[nu fie deloc comisie de state riverane =i]n locul ei s[fie]ns[=i Comisia Europeana care s[ridige =i s[supravegheze regulamentele de naviga\iune p`n[la Por\ile de Fier. Astfel fiecare stat riveran ar putea aplica pe teritoriul s[u regulamentele promulgate de c[tre Comisia Europeana =i-n fiecare an Comisia European[ar delega un comisar]ns[rcinat a supraveghea executarea.

Aceast[solu\iune, *v-o mai repet,* a fost prezentat[de baronul Haymerle]n Congres. Vede\i protocolul *unsprezece!*

Ce r[spunde la aceasta d. Boerescu?

C[d-sa

nu a g[sit aceast[opiniune rostit[ ]n protocolul unsprezece.

Dar atrage aten\iunea

asupra chestiunii cabotajului, care e cea mai important[pentru noi. Oare Comisiunea European[nu va p[stra cumva dreptul cabotajului pentru toate na\iunile? Nu va lipsi pe statele riverane de el?

Bine, zice d. Kog[lniceanu — de cabotaj e vorba? S[zicem a=adar cabinetelor pe l`ng[ care suntem acredita\i: “Rogu-v[ interesa\i-va de chestia Dun[rii, ap[ra\i-ne de preten\iile Austirei, care vrea s[ fie riveran[ unde n-are palmac de p[m`nt. Drept recuno=tin\[... o s[v[excludem pavilioanele voastre de la naviga\iunea pe Dun[re”

Guvernul sus\ine libertatea naviga\iunii pe Dun[re =i]n acela=i timp rezerv[cabotajul pentru statele riverane? Cum se pot concilia aceste dou[principii contrarii?

]ntreab[d. Kallimach-Catargiu =i adaug[:

}n Londra am pierde toate simpatiile. Presa englez[afirm[deja prea mult c[politica noastr[este cu totul]nfeudat[celei germane... Occidentul nu va mai pune nici o baz[pe noi.

Ce r[spunde d. Boerescu la aceste]nt`mpin[ri at`t de substan\iale ale ambasadorilor s[i?

*Un general,]nainte de a]ncepe b[t[lia, trebuie s[sondeze terenul =i s[preg[teasc[ap[rarea sa. Avem ra\iuni numeroase de-a nu proceda pentru momentul altminterlea dec`t v-am indicat.* N-ave\i nevoie de-a lovi pe nimeni, nici pe Austria. Ce spune\i ]n privin\a cabotajului este at`t de pu\in adev[rat c[Anglia,]n tratatul ce a]ncheiat anume cu noi, a recunoscut dreptul acesta de cabotaj. |ine\i-v[dar de instruc\iuni.

De care instruc\iuni s[se \in[? De nota al[turat[la memoriile d-lui Pencovici? Aceste memorii erau]n contra rezerv[rii cabotajului, pentru libertatea deplin[a Dun[rii?

De aci]nainte se]ncurc[trebile. Mini=trii no=tri plenipoten\iari nu mai vad nimic clar; simt numai c[Austria c`=tig[ teren; c[ pe ei nici-i crede cineva, nici-i ia ]n serios, c[ str[in[tatea presupune cum c[ guvernul din Bucure=ti e pe sub m`n[ ]n]n\elegere cu Austria.

Sub cuvintele cele mai dulci, zice d. Kog[lniceanu, mi se ar[ta un dureros scepticism]n *privin\a hot[r`rii guvernului nostru de-a ap[ra Dun[rea ]n contra preten\iunilor cabinetului din Viena.* Suntem ]ncredin\a\i, i se zicea, c[ ceea ce d-voastr[ ne spune\i despre ]ngrijirea ce se manifest[ ]n Rom`nia, de-a vedea Dun[rea pus[ ]n sfera unei influen\e exclusive, este o dreapt[preocupa\iune a \[rii =i corespunde ideilor =i sim\[mintelor d-voastr[proprii. Dar[guvernul d-voastr[oare tot a=a prive=te chestiunea? Limbajul d-voastr[nu-l \in unii din colegii d-voastr[! Unde ave\i reprezentan\i]i are =i Fran\a; ei bine, mini=trii no=tri ne raporteaz[c[pe l`ng[alte cabinete nu se \ine tot limbajul ce-l \ine\i d-voastr[.

Ba i se d[dea a pricepe c[se =tie pozitiv c[Viena =i Bucure=tii se]n\elesese, c[existau angajamente =i c[, dac[acestea se negau, erau spre a lini=ti =ovinismul rom`n. Mai mult. }n Comisiunea Mixt[baronul de Haan zicea d-lui Pencovici:

Aceasta e opiniunea d-tale, nu a guvernului d-tale.

Ba la finele anului 1880 i-a zis:

Sunt]n pozi\iune de-a afirma =i dovedi c[guvernul rom`n va primi Comisia Mixt[.

Nu cumva cuvintele baronului de Haan au r[mas necunoscute cabinetelor europene?

}n sf`r=it, dintre mini=trii plenipoten\iari rom`ni]=i ia unul inima-n din\i =i]ntreab[s[i se r[spund[deslu=it:

a) Guvernul vrea ori nu Comisia Mixt[?

b) Vrea]n comisie, pe l`ng[riverani, numai pe Austria ori =i o alt[putere mare?

c) Este pentru dreptul de apel]n toate chestiunile, ori numai]n unele, =i]n care anume?

Nici un r[spuns.

Reprezentantul nostru — r[spunde d. Boerescu — nu are nevoie de instruc\ii. Pentru ca guvernul s[aib[idei definitive trebuia s[cunoasc[mai]nt`i terenul...

De ce aceast[nehot[r`re, aceast[ duplicitate, aceast[ t[cere? Nu mai relev[m cenzurile aplicate d-lui Kog[lniceanu =i d-lui Kallimach-Catargiu; ele sunt descrise ]n cartea de fa\[ =i nu ap[rarea acestor oameni de stat e \inta d[rii noastre de seam[. O fac ei ]n=i=i mai bine dec`t noi.

De ce dar toate]nt`rzierile, toat[neclaritatea, tot =iretlicul, toat[simularea de a pip[i pulsul puterilor?

De ce?

Pentru c[— afirma categoric d. Kog[lniceanu — ministerul din Viena p[streaz[scrisori *autografe* ale d-lui Boerescu, prin care acesta *accept[Comisiunea Mixt[*, scrisori pe care nu le public[, pentru c[nepublicarea []]i raporteaz[mai mult dec`t publicarea.

Partea a doua a interesantei scrieri a d-lui Kog[lniceanu se-ncheie cu afirmarea c[,

de=i d-sa, \ara, mini=trii []]=i fac iluzii, Dun[rea e pierdut[. Comisiunea Mixt[, primit[de toate puterile, de Rom`nia]ns[=i, este... rezolvarea chestiunii]n favorul Austriei. Fie ca to\i membrii Comisiei Mixte s[aib[dreptul de-a apela la cea European[; fie ca votul *preponderent* s[fie]nlocuit (dup[d. Barrère) prin votul unui delegat al Comisiei Europene; fie acest delegat numit dup[alfabet ori prin sor\i; schimbe-se, acesta din an]n an ori tot la =ase luni, faptul pozitiv este c[Austro-Ungaria a dob`ndit ]n apele rom`ne pozi\ia de stat riveran pe care-o urm[rea f[r[succes de dou[zeci =i cinci de ani]ncoace.

F[r[ ]ndoial[din toate reiese aceasta c[,]ntruc`t s-atinge de campania d-lui Kog[lniceanu ]n contra politicii exterioare a guvernului actual, niciodat[ om politic n-a strivit pe adversarii s[i ]n modul ]n care-a f[cut-o d-sa. F[r[ ]ndoial[ buna dreptate, bunul-sim\, claritatea de vederi e ]n partea sa; nehot[r`rea, bizantinismul, *=iretlicul prost*, cum zice autorul foarte nimerit,]n partea guvernului, care, preocupat de singura idee de-a se men\ine pe el =i pe capiolda=ii s[i]n buget, se arat[pe cum []]l dovede=te chipul, viclean, f[r[idei mari =i organice, oportunist, negustor de expediente, incapabil de-o hot[r`re energic[=i clar[.

Tocmai prin aceasta se =i explic[de ce orice chestiune mare pe care pun m`na cat[s[se compromit[. Iat[concluzia la care ne]ndrept[\e=te rezumatul fidel pe care-l facem operei d-lui Kog[lniceanu.

21 februarie 1882

CUPRINS

[“}N SF~R+IT DUP{ ZECE ZILE...”]

}n sf`r=it, dup[ zece zile de a=teptare a ap[rut discursul \inut de d. V. Boerescu la 14 februarie ]n meetingul ro=u din sala Ateneului. A ap[rut, caracteristic, ca *supliment* la *Rom`nul*, c[ci d. Boerescu]nsu=i e un supliment cam t`rziu =i de prisos al partidului ro=u, care, cu bunul-sim\ al gardelor lui Serurie, a =i afirmat cu drept cuv`nt]n acea memorabil[sear[: “Nu-i d-ai no=tri!”.

Ne pare r[u, dar nu mai recuno=team pe d. Boerescu. Odinioar[, =i nu sunt mul\i ani de atuncea, discursurile sale f[ceau efectul estetic al unei rafin[rii logice, al unei fine\e care, de=i nu ajut[nimic]n l[murirea chestiunilor, produce]n auditoriu un fel de senza\ie picant[. Nu era arhitectura clar[=i m[rea\[a templelor multicolone ale vechimii,]n care orice mutare pe cer a soarelui adev[rului produce alte,]ns[pururea frumoase b[t[i de umbr[; opera cuget[rii sale nu era dec`t filigran sub\ire =i frumos lucrat. Nu mari erau adev[rurile sau neadev[rurile pe care avea a le spune, dar erau at`t de]ngrijit spuse =i

formau o \es[tur[at`t de fin[ de argument[ri, ]nc`t asupra cunos-c[torului produceau farmecul ce-l are dantela veritabil[pentru femei.

Ei, nu mai e. De ast[dat[d. Boerescu a vorbit mult =i r[u. O jum[tate a discursului a fost procesul f[cut lui 2 mai, crimei de la 2 mai, cum o nume=te d-sa. O, dac-ar fi convins de aceasta! Dac-ar fi]n fundul inimii]ncredin\at c[actul de la 2 mai a fost]n adev[r o crim[? C`t de cald[ =i vie, c`t de detun[toare ar fi fost filipica sa]n contra acelei zile? Abstrac\ie f[c`nd de la ]mpropriet[rirea \[ranilor, \ara chiar a fost ]mpropriet[rit[ c-o a cincea parte din teritoriul ei, de pe care Cuza Vod[ a alungat acele adun[turi de bizantini sodomi\i, punerea ]n lupt[ cu biserica na\ional[, oplo=i\i aci nu pentru r[sp`ndirea cre=tin[t[\ii, ci pentru a populariza uzura, adulterul, concubinajul =i p[catele Gomorei. Acea lepr[imoral[de greci n-o putea scoate dec`t Cuza din \ar[. }ng[duitorii de mai t`rziu n-ar fi p[truns niciodat[ ]n mizeria moral[a acelor sectari ai vi\elului de aur. De aceea cu greu se]ncovoaie d. Boerescu sub sarcina de-a dovedit c[2 mai ar fi fost]n toate cele o crim[.

F[r[a prejudeca ceea ce Clio va]nscrie pentru de-a pururea]n tablele ei de bronz =i f[r[a ne face c`tu=i de pu\in apologi=tii lui 2 mai, l-asigur[m pe d. Boerescu, din intui\ie =i convingere, c[ incapa-bil, absolut incapabil, ar fi fost un venetic ca d. C. A. Rosetti, un bizan-tin ca Br[tianu =i toat[ seria de st`rpituri etnice =i intelectuale ce formeaz[partidul lor s[rezolve una m[car din chestiunile pe care le-a rezolvat Vod[Cuza. Le-a rezolvat, e drept, ca Alexandru nodul gor-dian, dar a cur[\it atmosfera de toate sofismele de temporizare =i n-a cump[rat nici o reform[dinl[untru cu concesiuni]n afar[. Trebuia un spirit franc =i]n mare grad capabil de adev[r, ceea ce ro=ii nu sunt nici pot fi, trebuia un soldat nedezgro=it, o inim[curajoas[care s[intre]n colivia inteligen\elor feline =i neb[rbate care se ridicau pe-atunci =i care azi guverneaz[Rom`nia.

Dac[actul de la 2 mai a fost crim[, ea a fost franc[=i pe fa\[, f[cut[cu bra\ele]ncruci=ate.

Actul de la 11 februarie]ns[, participarea gardei palatului la r[sturnarea Domnului, e o infamie =i o la=itate.

Vor trece veacuri =i nu va exista rom`n c[ruia s[ nu-i crape obrazul de ru=ine de c`te ori va r[sfoi istoria neamului s[u la pagina lui 11 februarie =i stigmatizarea acelei negre felonii va r[s[ri pururea]n memoria genera\iilor, precum]n orice an r[sare iarba l`ng[ morm`ntul v`ndutului Domn. C-un cuv`nt crima de la 2 mai a fost un act de curaj, cea de la 11 februarie un act de la=itate, =i istoria scuz[cinismul, scuz[crimele care au sinceritatea de-a fi cum sunt, scuz[oamenii care au curajul caracterului =i]nclin[rilor lor, c[ci ei sunt din lemnul din care se cioplesc oamenii mari, dar ceea ce istoria nici unui popor din lume n-a scuzat vreodat[e la=itatea. +i oamenii care conduceau pe soldat la ru=ine o =tiau aceasta, le era fric[de soldatul de r`nd, le era fric[ de \[ranul acesta onest care, cu pumnul lui v`rtos, i-ar fi strivit s[fi =tiut unde-l duce. “Doamna a n[scut un prin\!” li s-a zis oamenilor =i numai greco-bulgarii ce dezonorau uniforma ofi\ereasc[=tiau ce e la mijloc.

Dar s[l[s[m procesul lui 2 mai, pe care d. Boerescu-l va pierde]mpreun[cu to\i contemporanii, c[ci, dac[nu t[g[duim gre=elile lui Vod[Cuza, cea mai constant[gre=eal[a lui era pripa, r[s[rit[din sila de temporizare, pe de alt[parte orbi am fi =i r[i rom`ni dac[am t[g[dui meritele lui. Am]n\elege chiar ca s[-i arunce m[nu=a oamenii nep[rtinitori; am]n\elege-o s[i-o arunce viitorul. Trecutul n-are acest drept, c[ci nu e unul din contemporanii s[i care s[fie vrednic de una ca aceasta.

}n partea a doua a discursului s[u d. V. Boerescu cearc[a justifica apuc[turile demagogice ale d-lui C. A. Rosetti.

D-sa, ca om de legi, e]n contra eligibilit[\ii =i pentru inamovibilitate. „De aici ar urma s[dau cu parul]n capul celuia care ar fi pentru eligibilitate?”

Nu zicem cu parul, dar ce caut[d. Boerescu al[turea cu sus\in[torii eligibilit[\ii? C[ci propunerea d. C. A. Rosetti nu este, precum binevoie=te a admite d-sa, legitim[, ci *subversiv[*. Azi c`nd magistran\ii sunt numi\i, avoca\ii ro=ii amenin\[ a-i destitui pe aceia care nu i-ar face s[ c`=tige toate procesele. E vorba, pentru d. C. A. Rosetti, de-a

face din justi\ie un monopol al avoca\ilor ro=ii de m`na a treia ca legea s[ fie pururea ]n favorul clien\ilor avoca\ilor ro=ii =i ca ace=tia s[ v`nz[justi\ia pe bani.

Mi-e fric[a merge p`n' la vot unversal, zice d. Boerescu, dar aceasta nu va s[zic[c[cei ce propun votul universal direct sunt ni=te anarhi=ti.

Ba asta va s[zic[. Acestea nu sunt chestiuni de aprecia\ie, precum binevoi\i a admite, ci *realit[\i*. Votul universal]nseamn[pretutindenea despotismul maselor =i se g[se=te sau]n state demagogice sau]n state monarhice care vor s[aib[pururea]n m`n[*putin\a despotismului*. }n orice stat monarhic]n care exist[sufraj universal despotismul personal e]n orice moment cu putin\[: acolo guvernul se joac[de-a constitu\ia.

}n legi , zise Garat, dar mai cu seam[ ]n principiile fundamentale ale legilor, vorbele sunt lucruri reale =i *termenii improprii care fac a se na=te idei false pot conduce la calamit[\i na\ionale*.

D. Boerescu sf`r=e=te discursul d`nd sfaturi binevoitoare partidului conservator. Nu ne-ar permite oare ca]n schimb s[-i d[m asemenea un stat? Dac[renun\[m la satisfac\ia ieftin[de a mai deschide colec\ia „Presei” =i a]n=ira epitetele cu atitudinea de-acum a d-lui Boerescu iese]n defavoarea personalit[\ii sale politice. Spinoza zice cam urm[toarele: „Oric`t de drepte ar fi argument[rile ]n contra lui, el tot r[m`ne adev[rat; oric`t de str`mb[=i st`ngace ap[rarea lui, el tot adev[r este ”. C`nd vedem dar pe adversarul eligibilit[\ii magistraturii =i al sufragiului universal al[turi cu sus\iitorii acestora, tot filigranul artei sale retorice nu e]n stare a neutraliza impresia rea,]ntemeiat[pe adev[r, pe care ne-o face.

Lucrul pe care l-am sf[tui d-lui Boerescu e a=adar: poc[in\a. Dar o poc[in\[ad`nc[care s[reformeze oarecum modul s[u de a fi. S[se conving[c[nici un om nu se aliaz[nepedepsit cu nulit[\ile catilinare ale \[rii sale]n contra talentelor =i trecutului ei =i s[-i fie sil[c[a existat

o zi]n via\a sa]n care-a putut da m`na cu tot ce epoca de tranzi\ie]ntre fanario\i =i istoria na\ional[a putut produce moralice=te mai bolnav, intelectual mai sterp =i mai felin.

Iat[ce i-ar r[m`ne de f[cut dac[mai e]n stare s-o fac[.

27 februarie 1882

CUPRINS

[“AD~NCIMEA GENIULUI POPULAR”]

[...] Credem c[nici o literatur[puternic[=i s[n[toas[, capabil[s[determine spiritul unui popor, nu poate exista dec`t determinat[ ea ]ns[=i la r`ndul ei de spiritul acelui popor,]ntemeiat[adic[pe baza larg[a geniului na\ional. Aceasta nu e adev[rat numai pentru literat, ci se aplic[tot at`t de bine la legiuitor, la istoric, la omul politic. Nu acel legiuitor va fi ]nsemnat care va plagia legi str[ine traduse din codicele unor \[ri dep[rtate ce au tr[it =i tr[iesc ]n alte ]mprejur[ri, ci cel care va =ti s[ codifice datina \[rii lui =i solu\iunea pe care poporul ]n ad`ncul convingerilor sale o d[problemelor]n materie.

Nu acel om politic va fi]nsemnat, care va inventa =i va combina sisteme noi, ci acel care va rezuma =i va pune]n serviciul unei mari idei organice]nclin[rile, trebuin\ele =i aspira\iunile preexistente ale poporului s[u.

Nu acel istoric va fi exact, carele]n fraze pompoase va l[uda sau va batjocori]nt`mpl[rile ]n trista =i searb[da lor conexiune cauzal[, ci acela care va c[uta ra\iunea de-a fi a acelor ]nt`mpl[ri =i va descoperi-o]n ad`ncimea geniului popular. Unul ca acesta ar descoperi c[ acelea=i ra\iuni care au f[cut pe rom`ni s[creasc[i-au f[cut s[=i cad[; acelea=i calit[\i care au urcat pe osmani la]n[l\imea de st[p`nitori a trei continente au fost r[d[cinile pieirii lor; c[orice calitate, orice energie, orice e mare =i puternic ca patim[are]n consecven\a cu sine]nsu=i rad[cinile fericirii =i nefericirii sale. Numai oameni care au t[ria de-a fi credincio=i caracterului lor propriu fac impresie]n adev[r estetic[, ei numai au farmecul adev[rului, reprezentarea lor zguduie ad`nc toate sim\irile noastre =i numai aceasta e obiectul artei.

F[r[ ]ndoial[exist[talente individuale, dar ele trebuie s[intre cu r[d[cinile]n p[m`ntul,]n modul de-a fi al poporului lor, pentru a produce ceva permanent. Autorii genera\iei trecute — un Eliad, un Gr. Alexandrescu, sunt cu tot talentul lor natural scriitori cosmopoli\i. Alecsandri numai e]n genera\ia veche acela care =i-a]ncuscrit din capul locului talentul s[u individual cu geniul poporului rom`nesc =i de aceea el,]mpreun[cu Negruzzi, Donici =. a. e]ntemeietorul unei literaturi, nu copiate, sau imitate dup[lord Byron =i Lamartine, ci]n adev[r na\ionale. Tot aceast[cale, care rezum[poporul pentru a-l reda ca-ntr-o oglind[sie]nsu=i o urmeaz[=i Slavici. [...]

28 martie 1882

CUPRINS

[“AR FI FOST DREPT...”]

Ar fi fost drept, credem, ca eroul cel mai sublim al na\iunii, ca marele +tefan Vod[, campionul cre=tin[t[\ii, admirat de Europa]ntreag[ ]n toat[a doua jum[tate a secolului al cincisprezecelea, s-ar fi cuvenit, zicem, ca acest mare geniu rom`n, revenit]ntre noi]n imagine plastic[,]n carne =i-n oase de bronz, s[treac[la nemurire]n ochii celor vii f[r[a fi exploatat]n trecerea sa.

Dar regimul ro=u nu a voit a=a =i a trebuit ca, dup[pielea de bronz a lui +tefan cel Mare, s[-=i trag[el o por\iune de glorie =i de m[rire pe seama sa.

Al\ii au luat ini\iativa erij[rii unei statui lui +tefan cel Mare, al\ii =i-au depus obolul spre realizarea acestei pioase fapte; iar, c`nd lucrul a fost de tot gata, c`nd n-a mai r[mas dec`t t`rnosirea, cum am zice, a statuii prin adunarea inimilor rom`nilor ]n jurul ei =i t[m`ierea ei cu amintirea faptelor eroului na\ional, atunci iat[deodat[un guvern hr[pitor c[ ]mbr`nce=te pe ctitori =i ia el asupr[-=i s[prezinte publicului scumpa imagine.

Mai mult dec`t at`ta: porni\i pe aceast[pant[a hr[pirii, mini=trii duc la Ia=i pe deputa\ii =i senatorii crea\i de d`n=ii, duc diferi\i impiega\i, spre a oficializa s[rb[toarea.

Pun apoi]n gura Maiest[\ii Sale vorbele urm[toare:

“}ncredin\ez Ia=ilor, leag[nul Unirii, aceast[statuie!...”

Cum? M. Sa, dup[guvernul ro=u, poate]ncredin\a cuiva un lucru ce nu este al s[u?

Atunci averea fiec[ruia nu mai e sigur[a sa =i dintr-un moment]ntr-altul trebuie s[se a=tepte cineva s[i se smulg[ ]n sil[=i s[se fac[uz de d`nsa de c[tre guvern cum ar voi.

Aceasta este consecven\a logic[, fatal[a]nsu=irii guvernului de a face inaugurarea statuii de la Ia=i =i de a da ie=enilor, ca de la sine, un lucru ce nu-i apar\ine.

}ntr-adev[r, faptul acesta este cu at`t mai cutez[tor cu c`t, dac[s-ar cerceta listele de subscriere pentru erijarea statuii lui +tefan cel Mare, nu se va g[si s[fi pus vreun ban]ntr-acest scop unul m[car din to\i cei ce au pus]nainte individualitatea lor la inaugurare =i au c[utat s[culeag[lauri de pe scumpa memorie a sublimului domn rom`n!

Istoria ne spune c[,]n toat[glorioasa lui domnie, neobositul =i ne]nvinsul erou, care a avut pe r`nd s[lupte cu toate limbile str[ine ce ne]nconjurau, a dus o via\[de griji =i de am[r[ciuni.

Trec`nd ]n morm`nt, sc[pase de ele; readus pe p[m`nt, re]nviat ]n memoria noastr[, fatalilatea se vede c[ cere s[ i se verse cupa am[r[ciunii =i ]n simpla figura\iune, spre a-i chinui sufletul pe unde se va fi afl`nd ast[zi.

Putea fi ceva mai cuviincios =i mai corespunz[tor sim\[m`ntului de venera\iune ce viaz[ ]n tot rom`nul pentru memoria lui +tefan Vod[dec`t s[participe poporul,]n masa lui cea mai compact[, la serbarea numelui marelui domn =i s[-i depun[ ]nchin[rile lui de aproape?!...

Ei bine, amestecul arbitrar al guvernului a dep[rtat acea mas[mare popular[care era gata s[se ridice spre a merge la Ia=i, a \inut]n rezerv[chiar =i partea cea mai cu greutate a popula\iunii ie=ene =i]n jurul statuii, pe l`ng[ vreo trei sute de oficiali =i oameni ai poli\iei bucure=tene, adu=i pe socoteala statului, n-au str[lucit dec`t miile de jidovi, atra=i de solemnitate ca spectatori, spre imaginea sp[im`n-t[toare a st[rii de jale]n care a ajuns patria eroului s[rb[torit!

Dac[acum vom p[r[si terenul arbitrarului guvernamental spre a caracteriza procedarea guvernului ca act de administra\iune public[, ea ne]nf[\i=eaz[o tendin\[centralizatoare care d[dezmin\ire patent[principiilor profesate de c[tre ro=ii pretin=i liberali.

Principiul descentralizator prescrie a se l[sa localit[\ilor dreptul de ac\iune, a le permite s[tr[iasc[ ]n ele]nsele, a li se acorda autonomia; =i pentru o afacere de caracter local se cuvenea ca guvernul, care nu caut[centralizarea, s[lase localit[\ii onoarea organiz[rii serb[rii =i s[n-asiste el dec`t ca invitat, ca oricare particular.

Nu-=i are logica aci obiec\iunea c[, spre a da un caracter na\ional serb[rii, guvernul a luat]n m`inile sale organizarea ei.

Caracterul na\ional este]ns[=i fapta erij[rii statuii. Nu e nevoie de =tampila d-lor Rosetti-Br[tianu pentru a se na\ionaliza o figur[ce se venereaz[de c[tre tot rom`nul.

}n fine, spre a nu-=i dezmin\i n[ravurile, vame=ii =i fariseii au turburat spiritul ce re]nviaz[ ]ntre noi dup[mai multe secole de repaus =i l-au privat de contactul entuziast al tuturor rom`nilor, adoratori ai s[i.

12 iunie 1883.

CUPRINS

[“LABIRINTUL ISTORIEI NOASTRE”]

I

Salutar[m cu bucurie apari\iunea unei foi literare rutene]n Bucovina intitulat[cu-at`ta poezie *Zorile Rucovinei.* +i bucuria noastr[ nu era pref[cut[, c[ci ne-am zis — credem cu drept cuv`nt — cum c[=i]n acest organ de publicitate vom avea un federat sincer =i plin de inim[contra inamicului ce]n Bucovina ne este comun: contra Pangermanismului. Un campion mai mult al[turi cu noi ne-ar fi bucurat, de=i nu ne inspir[fric[de-a-l avea contra noastr[. }ns[g[rzile chiar amice,]nainte de-a se recunoa=te unul pe altul, strig[una alteia:. Cine-i acolo?... Amic! strig[garda a doua —]=i prezint[arma unul altuia =i se salut[.

Acel “Cine-i acolo?” a fost strigat =i de *Zorile Bucovinei,* a fost strigat c[tre descenden\ii coloniei romane din Dacia, =i noi r[spundem: “Amic!”

— dar totodat[ ]i explic[m la ureche, asemenea parolei secrete, cine suntem =i c[nu suntem ceea ce credea unul din onorabilii colaboratori ai acelei foi, c`nd, nerecunosc`ndu-ne, face din bun senin din Bucovina o provincie autohton[slav[. Dar... ce s[zicem? De ce s[acuz[m, c`nd ne d[ m`na s[scuz[m — =i c`nd e a=a de lesne de scuzat. Noi rom`nii, n[scu\i =i crescu\i rom`ne=te, abia ne putem strecura prin labirintul istoriei noastre, cu c`t e mai de iertat unui str[in, de-a ne numi slavi c`nd aceasta li s-a-nt`mplat unor [capete] mai luminate dec`t ale mode=tilor redactori ai *Zorilor,* li s-a-nt`mplat doctorilor celor plini de p[trundere ai Germaniei, cu c`t mai mult unui om a c[ruia specialitate n-o fi tocmai ]ncurcata istorie a rom`nilor =i care poate nici n-a visat la preten\iunea de-a se numi istorie.

Orice e june are putere, fierbe asemenea s`ngelui din vinele cele pline ale tinerilor =i nu stric[ dac[ vinul, fierb`nd, izbucne=te — c[ci vinul ce fierbe, acela e bun. Ce minune dar, dac[o]ntreprindere jun[=i plin[de via\[ca aceea a *Zorilor,* =i-a]nceput cariera prin un protest contra istoriei noastre, prin o nega\iune a identit[\ii noastre cu descenden\ii coloniilor romane aduse]n Dacia? Cum am spus, ideea a fost temerar[,]ns[ ]n orice caz demn[de o putere jun[, plin[de foc ca aceea a *Zorilor.*

E frumoas[etatea aceea c`nd prive=ti via\a ca o lupt[ pasionat[, o lupt[ ]n care inima, sim\[m`ntul, noble\ea momentului =i-a ideii ce aperi]\i par mai frumoase, mai fermec[toare dec`t adev[rul chiar — ]n fine, c`nd omul d[bucuros realitatea]n schimbul visului celui ferice. Ci noi rom`nii am ajuns deja din stadiul nemijlocirii]n acela al reflexiunii. Noi cunoa=tem nu numai partea aurie a unei mon[e]de, ci =i reversul ei cel =ters,]n fine, pentru noi via\a e ca un joc d-e=ec,]n care reflexiunea =i combinarea judicioas[ ]nving tr[s[turile cele necon=tiente sau imprudente ale contrarilor no=tri.

*

Se poate cum c[i-ar fi mir`nd documentele]n genere slave ale istoriei noastre? Numai c[asta nu dovede=te nimic. Documentele regatului polon erau exclusivamente latine — e o urmare ca polonii s[fi

fost latini? Sunt polonii descenden\i ai romanilor pentru c[ ]n evul miez]n familiile lor se vorbea latine=te?

Voi cerca s[explic faptul introducerii limbii slavice]n afacerile publice ale rom`nilor. }n procedura noastr[nu ne vom servi nici m[car de istorici autoritari, ci numai =i numai de documente autografe.

*

Lesne putem vedea a=adar cum c[parte din gali\ieni chiar ar fi rom`ni rusifica\i, cu c`t mai mult]ns[bucovinenii, care cei ru=i nu sunt sigur dec`t numai rom`ni rusifica\i, cu pu\ine excep\iuni sporadice. Fizionomia e diploma cea mai rom`neasc[ a bucovineanului de peste Prut. El vorbe=te ]ntr-adev[r ruse=te, dar mi se pare cum c[ o comparare cranioscop[ cu vecinii gali\ieni n-ar fi dec`t]n dezavantajul cel mare al bunilor no=tri vecini. Fizionomia bucovineanului, vorbeasc[el rom`ne=te ori ruse=te, e peste tot roman[, pe c`nd numai trec`nd Nistrul g[se=ti neexpresivele fizionomii ale slavilor de Nord.

Se-n\elege c[recunosc`ndu-le acest titlu de noble\e rutenilor din Bucovina, nu mi-a trecut nici prin minte ca s[le imput doar renegarea originii lor. Omul]n secolul nostru poate fi de orice na\ionalitate va voi — spiritul timpului le-a conces de mult la toate drepturi egale — totu=i]ns[ ]mi voi aduce aminte cam din treac[t, cum c[o colonie roman[din Moravia, dezna\ionalizat[, pierz`ndu-=i limba, sus\ine ]nc[ =i-n ziua de azi c[ ea nu e morav[, ci rom`n[. }n Bucovina de ex. s-a-nt`mplat contrariul — vreo crim[nu-i; dar vreo dovad[de vigoare asemenea nu e.

*

A sus\ine cum c[Bucovina a fost rutean[, Bucovina care de c`nd s-a pomenit a fi n-a fost sub dominarea slav[! Dar bine, ce s[ zicem atunci de Podolia =i Pocu\ia, care-n evul miez nu =tii c[ sub ce dominare ar fi fost mai mult, sub cea rom`n[ori sub cea polon[? Nu noi, ci faptele dovedesc.

*

Da, de la Roma venim, scumpi =i iubi\i compatrio\i — din Dacia Traian[! Se cam =tersese diploma noastr[de noble\e: limba]ns[am

transcris-o din buchiile voastre ghebo=ite de b[tr`ne\e ]n litere de aur ale limbilor surori. Cam degenerase arborele nostru genealogic cu c`te-o codi\[str[in[, dar]l vom cur[\i de toate usc[turile.

*

}n c`te documente rom`ne=ti posed[m, despre ruteni ca atare nu vine nic[ieri vorba. De nume slavice nu e vorba — acelea au fost la mod[alalt[ieri sub domnia lui Mihai Sturza, da]nc[ ]ntr-un timp,]n care limba oficial[a statului era slav[. Oamenii evului miez nu =tiau a distinge]ntre na\ionalitate =i religiune. Ba ne-n=el[m — =tim ceva =i despre ruteni ca atare. +tim la ce erau buni popii rusneci din secolul al XVI-lea. *La spionaj.*

II

Rom`nii, parte mare, pe care onor. domn autor ]i nume=te persecutorii na\iunii sale — ace=ti rom`ni nu sunt dup[domnia sa dec`t ru=i *romaniza\i* =i cum c[ nu numai ei sunt *ru=i romaniza\i,* ci chiar Bucovina nu e dec`t o \ar[eminamente rus[prin locuitorii s[i ruteni autohtoni, autorul a c[utat a o =i demonstra. Demonstrarea, ca atare, e logic[, e bun[, numai cum c[premisele fiind toate false, demonstrarea cade de sine. +i cum c[aceste premise sunt false,]mi iau permisiunea de-a le lua la discu\iune, spre a =i proba zisa mea. Aceste axiome, dup[care d-lui judec[asupra Bucovinei =i-a locuitorilor ei, sunt dou[. Una: cum c[ ]n anii 1622 =i 1774 au venit colonii ruse, cele dint`i din cauza confesiunii, cele de a doua din causa recrut[rii. [A] doua: cum c[chiar]naintea venirii acestor colonii, Bucovina era eminamente rus[, — lucru pe care autorul nostru se-ncearc[a-l dovedi prin mijloacele cele mai temerare. S[le analiz[m.

Pentru a sus\ine axioma]nt`ia, autorul nostru, din nenorocire, nu are alt document ca autoritate, pe care s[ fim *indatori\i* a-l crede, dec`t un num[r din ziarul german *Wanderer* din 28 iunie 1864 (zi una mie opt sute =asezeci =i patru), nr. 177, Morgenblatt. Noi nu oprim pe nimeni de pe lume de-a da deplin[crezare celor ce spun coresponden\ii ziarului *Wanderer.* Dar tot asemenea nu crede[m] c[ne va putea obli-

ga cineva pe noi rom`nii de a-i crede din liter[-n liter[, mai ales c`nd am avea at`tea =i-at`tea motive ca s[ne-ndoim. +i nu =tiu cine va fi]n\eleptul acela care s[cread[necondi\ionat unei corresponden\e de ziar; noi, din contra, unui asemenea om, care-=i baseaz[credoul s[u pe-o coresponden\[efemer[, numai numele *]n\elept* nu i l-am putea da; cel pu\in nu]n m[sura]n care i-l d[autorul c`nd exclam[: *Sapienti sat*. Pentru cine-i va pl[cea, ea poate s[fie destul =i s[constituie o prob[. Pentru noi — declar[m ne-n\elepciunea noastr[cea necrez[toare — pentru noi nu e destul — o respingem dar, nu pentru c[nu vrem, ci pentru c[nu putem a o primi din cauza propriei sale nimicnicii interne.

S[trecem la axioma a doua care poate fi mai serioas[=i s[-l cit[m pe d. autor]ntru ceea ce compune fiin\a scrierii sale:

> E desigur adev[rat dac[voi statori sus\inerea cum c[rutenii no=tri bucovineni sunt autohtonii acestei \[ri, adic[locuitorii ei anteistorici[1] =i mult mai vechi dec`t rom`nii, a c[ror istorie]n Bucovina nu se-ncepe dec`t cu imigra\iunea lui Drago=-Vod[din Maramure=]n anii 1352.

+i prin ce sus\ine autorul aceast[aser\iune. Una prin aceea cum c[Bonfiniu, Urechi[=i Strykowsky sus\in cum c[rom`nii, c`nd au venit cu Drago=]n Bucovina, au g[sit deja Suceava, ba chiar locuitori a c[ror limb[o-n\elegea =i Drago=, care i s-au supus lui f[r[lupt[, dar care,]n fine, nu erau altceva dec`t ruteni.

Nu trebuie s[fie cineva istoric mare ca s[=tie cum c[ora=ul dacic Sucidava a trebuit neap[rat s[existe cu vreo mie =i vreo c`teva sute de ani]naintea lui Drago=.

Fotino, dup[construc\iune, sus\ine cum c[dacoromanii din Bucovina erau slavi, cu care M. Sa Drago= se-n\elegea minunat. Dar de-o zice Fotino, or Urechi[, or Strykowsky — sunt ei autorit[\i?

Eu citez autori mai vechi ca Fotino, pe Miron Costin de ex. =i-n locul lui Strykowsky, dac[el o fi sus\in`nd a=a ceva, eu citez pe Piasiečki =i pe Kromer, care din contra recunosc originea noastr[italian[, o

---

[1] De ce nu antediluviani? Asta ar fi mult mai lesne de crezut?

justific[=i se revolt[contra acelora care ne t[g[duiesc calitatea de colonie fondat[de c[tre Traian. (Vezi poema lui M. Costin din 1684, compus[ ]n limba polon[=i dedicat[regelui Sigismund). Limba slav[a hrisoavelor, a bisericii, a afacerilor publice =i numirilor slavice ale localit[\ilor, numiri pe care d-lui le ruteniz[, iat[st`lpii. A= cita, cum am zis, numai ca s[ ar[t[m c[ =i-n privin\a citatelor am putea fi tot a=a de avu\i ca onor. autor; de=i nu silim pe nimenea de-ai crede ca autorit[\i, noi, din contra, drept probe a acelora ce vom c[uta a proba noi, vom aduce ni=te probe cu mult mai vechi dec`t cronicarii, =i contemporane cu faptele; c[ci cronicarii nu sunt istorici critici =i, dac[ei nu sunt contemporani cu faptul, nu merit[ ]ncredere necondi\ionat[. S[lu[m chestiunea cum e. Autorul nu-n\elege rolul limbii slave din istoria rom`nilor, o explic[ ]ns[ ]n favoarea rusnecilor, dar totodat[ ]=i comenteaz[ zisele cu citate din cronicarul cutare. Noi, de n-am ]n\elege rolul limbii slavice, am c[dea ]n erori de natura aceleia a autorului, =i, la r`ndul nostru, am ar[ta cronicarii poloni Kromer =i Piasieki, care recunosc =i justific[originea noastr[— =i dintre cei na\ionali am cita pe Costin, pe Cantemir =i pe al\ii care zic desigur contrariul celor ce zice =i autorul; dar]n\elegerea n-ar]nainta nici c`t negru sub unghie, dac[ eroarea nu se va st`rpi din r[d[cin[, astfel]nc`t autorul s[ vad[ c[ st`lpii pe care se reazem[sunt putrezi =i autorit[\ile prea tinere pentru ca]n chestiunea de fa\[s[fie autorit[\i.

(}n fine, proba pe care, se-n\elege, autorul pune mai mult fond, sunt numele ora=elor, a r`urilor, a localit[\ilor care mic[ parte din ele sunt slave). Ne-a p[rut r[u v[z`nd cum c[d-lui falsific[sunetele, schimb`ndu-le din vechi slavone ]n rusnece, lucru ce nu probeaz[ nimic afar[ doar de tenden\iozitatea scrierii. Nu se zice nici Sociava, nici Drahomerna, nici Sociare\a, nici Volove\, nici Bestre\a, nici Cerniu\i. Se-n\elege c[, falsific`nd sunetele istorice din diferite numiri se pot proba lucruri contrare faptului, dar pe contul adev[rului.

}nc[o]mprejurare care pare a-i proba ceva autorului nostru e *limba slav[care se-ntrebuin\a]n biseric[=i-n cancelarie p`n[la anul 1700.*

Aicea st[toat[gre=eala, toate r[t[cirile pe zeci de c[i ale autorului

care n-a]n\eles din capul [locului] rolul limbii slavice la rom`ni, de unde-a venit =i cum s-a introdus ea ]n afacerile noastre publice, astfel ]nc`t]l vedem mir`ndu-se de documentele istoriei noastre scrise ]n genere ]n limba slav[ — pe care d-lui ]i place a o numi =i rutean[. Nu cumva Mircea cel Mare al T[rii Rom`ne=ti, a c[rui documente autografe sunt slave, a scris rusnece=te =i a fost influen\at de rusnesci, or poate c-a fost rusneac? Documentele regatului polon erau exclusivamente latine; e o urmare ca polonii s[fi fost latini? Sunt ei descenden\i ai romanilor pentru c[-n evul miez]n familiile lor se vorbea latine=te?

S[explic[m noi d-lui autor aceast[anomalie din istoria rom`nilor, repetat[ viceversa la vecinii poloni, s[ i-o explic[m, pe c`t ne vor ajuta cuno=tin\ele noastre istorice. Nu rusnenii gali\ieni, ci slavii de sud, esen\ialmente diferi\i =i prin tip =i prin naturile de c[tre cei de Nord, aceia sunt cu care rom`nii au f[cut ]n evul miez cauz[ comun[, aceia sunt a c[ror limb[ au primit-o rom`nii]n biserici =i afaceri publice; lucru ce nu i se poate imputa nim[nui]n secolele care n-au fost ale na\ionalit[\ilor.

S[vedem limba.

Nu trebuie s[cit[m autorit[\i, fie ele c`t de mari, pentru a demonstra ceea ce spun =i elementele de istorie, pentru a proba, adic[, existen\a ]n trecut a Imperiului rom`no-bulgar, ori bulgaro-rom`n, ori cum]i va pl[cea d-lui autor.

Marginile acelui imperiu sunt cam]ndoioase, cu siguran\[ ]ns[se poate afirma cum c[F[g[ra=ul a fost sub domnia lor — pentru a fi]ns[F[g[ra=ul, a trebuit s[fie neap[rat =i |ara Rom`neasc[, de nu toat[, cel pu\in o bun[parte asemenea sub domnia lor.

}n 1192, februarie 1, Ioan Caliman Asseanu,]mp[ratul rom`no-bulgar, se intituleaz[ astfel: autocrat al T`rnovei =i al Universului, al bulgarilor, al grecilor, peste Moldo-Vlachia =i peste |ara Ungureasc[, al Budei =i p`n[ la Viena. (Vezi Болгарисая Грамота, Одесса, 1845, p. (31 =i) *Arhiva* [Istoric[] a *Rom`niei*, I, 1, 96). Am citat documentul numai ca s[-ncredin\[m cum c[limba slav[la rom`ni datez[de la amestecul destinului nostru cu acel al bulgarilor. Ei au fost alia\ii na-

turali ai rom`nilor, ]mpreun[ cu ei s-au repurtat luptele contra Imperiului bizantin. Ce e apoi mai natural dec`t ca unul =i acela=i stat politic s[aib[una =i aceea=i limb[oficial[: cea slav[— c[ci, o mai repet[m, secolul nu era al na\ionalit[\ilor.

C`t despre numiri, ele nu sunt rusnece, ci dace. Astfel ]n mun\ii rom`ne=ti ai Transilvaniei g[sim Zalatna,]n Rom`nia: Cerne\ii, Craiova (documental Кра̀лнова), Br[ila. Numirile slave ale m[n[stirilor sunt mai lesne de explicat dec`t toate prin simpla]mprejurare c[limba bisericilor a fost slav[pe de o parte din cauza dezbin[rii de Roma, pe de alta din aceea [a] urei istorice contra Bizan\ului. M[n[stirile se \ineau de biserica slavonizat[, deci c[p[tar[nume slave. Spre m`ng[ierea d-lui autor voi cita [numiri] m[n[stire=ti slave =i-n Rom`nia: Vorona (]n Moldova), Cernica (]n Muntenia), Dobrov[\ul. C`nd limba bisericii la rom`ni deveni greac[, noi fur[m destul de docili pentru a le da m[n[stirilor numiri [grece=ti]. Asemenea, spre m`ng[ierea autorului, vom cita Agapia, Agatonul, Stavropoleos; =i nu ne pare r[u dec`t c[nu dispunem de listele ruinilor trecutului pentru de-a]n=ira =i mai multe nume slave de m[n[stiri care zac oarecum]n inima Rom`niei. Nu li-au dat dar rusnecii nume m[n[stirilor noastre, fie elen Bucovina, fie-n Moldova, fie-n |ara Rom`neasc[ori Transilvania, ci preo\ii rom`ni ]n=i[=i] le-au dat acele numiri, pentru c[ limba ]n care predicau ei cuv`ntul etern era cea slavon[, =i nu cea rutean[.

Numirile r`urilor =i a ora=elor sunt dace. Bistri\a, Siretul, Prutul se numesc l`ng[Dun[re =i Marea Neagr[a=a cum se numesc =i-n Bucovina. Numirile r`urilor transilvane, ale celor din |ara Rom`neasc[, din Banat, =i din parte a Ungariei sunt dace, adic[slave. Domnul Hasdeu pretinde a fi demonstrat cum c[dacii au fost slavi =i cum c[descenden\ii lor sunt litvanii de azi care]nc[tradi\ional au]n inimile lor o ur[ne-mp[cat[contra polonilor =i muscalilor. Nu garant[m de adev[rul acestor zise — numai n-am vrea s[=tim confunda\i pe daci =i pu\inele urme ce ne-au r[mas de la ei cu rusnecii, care-n Bucovina c`\i sunt fa\[ nu sunt dec`t veniture de prin Gali\ia.

Era un popor brav acela care-a impus tribut superbei]mp[r[tese

de marmur[a lumii: Roma. Era un popor nobil acela a c[ruia c[dere te umple de lacrimi, iar nu de dispre\ =i, a fi descendentul unui popor de eroi, plin de noble\e, de amor de patrie =i libertate, a fi descendentul unui asemenea popor, n-a fost =i nu va fi o ru=ine niciodat[. Numai c[or fi descenden\i de-ai lor printre rom`ni, va r[m`ne]ntotdeauna o problem[nedezlegat[. E =tiin\ific constatat c[ ]n v[ile mun\ilor, prin locuri p[trunse rar de comunica\iunea cu lumea, acolo se p[streaz[mai neatinse idiome vechi, limbi mumii, dialecte]mp[iate, =i acolo ar trebui s[g[sim numiri =i limb[slav[. Ci mun\ii sunt pretutindinea]n Dacia eminamente rom`ni. Sunt ]n o seam[ de mun\i ]n Bucovina =i ru=i, numai c[ originea lor e cu totul nou[ =i numele satelor sunt mai toate nediscutabil rom`ne=ti. Astfel g[sim: Frasinul, Ulmul, +ipotul, Suli\a etc. Dar confundarea regreta\ilor daci cu rutenii ne-a revoltat. O astfel de soart[n-au meritat. Un popor ca cel rusnecesc, care-a purtat c-o resignare nemaiauzit[jugul cel de aram[al s[c]laviei polone e f[r[exemplu]n istorie =i o asemenea lips[de curaj, de sim\ de demnitate ne-ndrept[\e=te de-a nu-i pune al[turi cu un popor la care libertatea a fost condi\iunea de via\[, c[ci nu merit[cei dint`i at`ta onoare, cei din urm[, at`ta dispre\. Citeasc[ domnul acesta istoria Transilvaniei, c[ci ea nu e dec`t istoria revolu\iunilor Transilvaniei, a revolu\iunilor poporului rom`n, iobag =i el, contra ap[s[torilor maghiari. De aceea avem dreptul de-a nu permite la orice venitur[ ca s[-=i confunde pe str[bunii lor sclavi =i demni de sclavie, cu str[bunii no=tri liberi =i demni de libertate, c[ci nu m[-ndoiesc c[ sunt =i din rom`ni ai c[ror str[buni au fost daci. Chiar cazacului de Don i-ar fi ru=ine s[fie numit hahol — cu at`t mai mult unui descendent al rom`nilor ori al dacilor.

Bucovina, asemenea Daciei]ntregi, a fost dac[prin]ns[=i natura lucrului, ruseasc[ ]ns[n-a fost niciodat[, =i sper[m c[nici va fi vreodat[. Putut-a ea s[aib[popula\iune rutean[, ea care din contra a colonizat Gali\ia cu rom`ni?

Solda\ii rom`ni ai evului miez erau ]nso\i\i de prejudiciul gloriei =i regii Poloniei ]i preferau chiar propriilor lor o=teni. Vedem pe regii Poloniei ]n secolul al 16-lea chiar l[ud`nd purtarea solda\ilor rom`ni;

iar]n secolul al 15-lea =i al 14-lea-i g[sim pe cnezi coloniz`nd cu rom`ni Gali\ia, c[ci rom`nii erau solda\i to\i. +i iar nu [ne] vom baza pe Urechi[ori pe Kog[lniceanu, ci pe documente autentice din]n=i=i timpii cei str[vechi al coloniz[rii.

}n 1378 Vladislau, principele de Opolin =i guvernatorul Poloniei, doneaz[arca=ului (strselec) Alexandru Rom`nul (Woloch) c`mpul =i satul anume Hodlo pe apa Tarnovei]n Gali\ia, d`ndu-i voie lui =i urma=ilor s[i de-a se administra =i judeca dup[ dreptul rom`nesc *(na pravie voloskie'm)*. Pentru de-a administra =i judeca dup[dreptul rom`nesc a trebuit s[ aib[ =i pe cine — pe cine ]ns[ altul, dac[ satul =i c`mpul acela n-ar fi fost colonizat cu rom`ni, care ar fi pretins de la proprietar judecat[ dup[ dreptul rom`nesc.

}n 1383, Maria, fiica regelui ungaro-polon Ludovic, doneaz[un teritoriu]n Gali\ia rom`nului Iosif, fiul lui Petru *(Iosefowi Ollakowi, filio Petri)*. Dona\iunea [era] de natura celei de sus.

La 1420 Ziemowit, principele de Mazowia =i de Belz, acord[locuitorilor satului Lubicz dreptul judec[\ii rom`ne=ti. Un asemenea drept nu avea motiv s[-l cear[ dec`t o colonie de rom`ni. (Vezi toate acestea la Thadäus Czacki, ]n opera sa: *O litewskich* i polskich prawach. Acolo se citeaz[ =i unele din ]nsu=irile judec[\ii rom`ne=ti. *Arhiva [istoric[] a Rom`niei.*

*Cu un cuv`nt:* rutenii ortodoc=i ai Bucovinei nu sunt dec`t rom`ni rusifica\i, c[ci noi nu credem ]ntr-o “migrare *en masse* ]n anii 1622. Rusnecii au fost totdeauna slabi de caracter. Ei s-au f[cut catolici to\i, f[r[ ca s[ se g[seasc[ vreo cas[ de ortodoc=i ]n toat[ ]ntinderea Gali\iei. Altfel de tot a fost cazul la rom`nii transilvani. Pe de-o parte, foloasele morale ce le prezenta uniunea erau foarte mari =i salutarii, c[ci acea minune e mama de=tept[rii rom`nilor, pe de alta ]ns[ totu=i partea cea mai mare a locuitorilor Transilvaniei a r[mas ortodox[ cu toate torturile st[p`nilor de alt[lege =i de alt[na\iune. De aceea =i-n ast[privin\[nu ne convine a suferi compara\iunea cu rusnecii. Cei alipi\i de Rusia au devenit *sans façon* iar ortodoc=i — =i azi s[le pl[teasc[cineva celor din Gali\ia, =i ei ar redeveni ortodoc=i.

Acei persecutori romaniza\i, cum]i nume=te domnul autor, nu sunt]n fapt[dec`t rom`ni rusifica\i =i reromaniza\i; =i e o onoare pentru ei, pentru c[au putut s[se scuture de crima ce-au comis-o p[rin\ii lor ced`nd unor influen\e pe c`t de oculte pe-at`t de neonorifice. +i nobilimea noastr[ din Bucovina se polonizase, ce era mai natural dec`t ca o ne 'nsemnat[parte a poporului s[se rutenizeze —]ns[azi nici nobilime, nici cler, nici popor nu vor nici s[-=i mai aduc[aminte de acele timpuri de decaden\[a sufletelor — =i fiii vor c[uta s[ ]ndrepte ceea ce au stricat p[rin\ii.

S[finim cu]nceputul scrierii d-lui autor. Dac[*Beseda* mai are =i alt scop af[r[de subminarea ortot[do]xiei, e o]ntrebare mare. Pe rom`ni, chiar pe cei rusifica\i, nu-i vor putea rutenii s[-i dezlipeasc[ de credin\a c[ ei sunt rom`ni, de con=tiin\a lor na\ional[, dec`t schimb`ndu-le legea. Rom`nii cei rusifica\i din Bucovina sunt ]ns[ cu sufletul rom`ni =i numai rom`ni, de=i limba le e rus[, c[ci un viciu mare al poporului nostru rom`nesc a fost confundarea na\ionalit[\ii cu religiunea. Va s[zic[, ortodoxia vrea *Beseda* s-o d[r`me mai ]nt`i, c[ci ea este lan\ul de fier care leag[-n Bucovina pe rom`nul neao= de cel ]nstr[inat. Acuzarea cum c[ vor s[ d[r`me ortodoxia e dreapt[. Nu ne-ar mira nici chiar dac[am vedea pe rusneci]n aceea=i tab[r[cu polonii — c[ci le vor fi promi\`nd multe polonii, dac[vor lucra pentru anexarea Bucovinei la Gali\ia.

Spune apoi [autorul] cum c[membrii fondatori =i onorifici ai Societ[\ii sunt *cei mai mul\i* prela\i uni\i din Ungaria =i Transilvania... +i citeaz[apoi pe +terca-+ulu\ (dup[cum se =tie, mort), pe Cipariu =i etc. Cine etc.? Cine sunt acei *etc.* pe care domnul autor]i pune?

S[venim acum la partea formal[a operatului. C`nd e vorba de demnitatea, de frumuse\ea, de drepturile unei scrieri — atunci forma ei decide. O scriere injurioas[ nu are nici dreptul r[spunsului m[car. Dar vorba ceea: “Respect[, ca s[ fii respectat”. D[m noi prima prob[ de respect fa\[ cu opiniunile contrarilor no=tri, r[spunz`nd la ele, chiar c`nd forma sub care ele se prezint[nu e din acelea care s[merite un r[spuns.

Pe inamicii rutenilor (romaniza\i, cum zice d-lui),]i acuz[de *mahina\iuni sc`rboase,* de *denuncia\iuni infame.* Numai o singur[ ]mprejurare am avea aci de citat. Nu prea e-n natura rom`nului s[intrige, s[fac[mahina\iuni — ba]nc[, ce e mai mult, s[se fac[spion, s[denun\e, =i cu toate astea ce]mprejurare ciudat[! Aceste vicii a denun\[rii =i a spionajului par a fi la rusneci tradi\ionale, istorice. }n c`te documente rom`ne=ti posed[m, despre ruteni ca atare nu vine nic[ieri vorba; numai unul posed[m care ne arat[ce buni erau popii rusneci de spionaj. Pentru plat[ei spionau actele regilor =i ale guvernatorilor lor =i tr[dau domnilor moldavi. A=a afl[m un ordin al regelui Sigismund c[tre Ioane Wilczek, arhiepiscopul Leopolei, cu data din Cracovia, anul 1511, Apr. 2, prin care ordin regele statore=te de-a se opri popii rusneci *(popones Ruthenorum)* s[fac[excursiuni]n Moldova sub motiv de hirotonie, c[ci tr[deaz[interesele Poloniei *(Acta Tomiciana,* t. I, p. 154. *Arhiva istoric[a Rom`niei,* vol. I. p. 8). +i pare-se cum c[ descenden\ii =i fra\ii de-un s`nge ai acelor *popones* ar acuza pe rom`ni de crimele de care erau capabili numai str[bunii lor.

}ntr-un loc, onorabilul autor]i nume=te pe rom`ni conlocuitori. Numai conlocuitori? Pare-mi-se c[ de-un asemenea ton ar trebui s[ se dezve\e unii =i al\ii. Rom`nii nu sunt *numai* conlocuitorii d-lor ruteni, aceast[onoare ei nu prea au cauza de-a o invidia. Ei sunt ceva mai mult. Sunt posesorii de drept ai acestei \[ri; ceea ce sunt cehii]n Boemia, polonii,]n Gali\ia, ungurii,]n Ungaria ver[, germani,]n Viena; va s[zic[, sunt ceva mai mult dec`t conlocuitorii d-lor ruteni =i nici nu primesc o camaraderie pe care n-au dorit-o niciodat[.

Scumpi =i iubi\i conlocuitori ai no=tri din Dacia lui Traian, trebuie s[=ti\i cum c[\inem mai mult la aceea c[am venit de la Roma; =i asemenea acelor b[tr`ni =i moro=i veterani ai urbei eterne, nou[ nu ne convine colegialitatea ori=icui, fie acela p`n[=i fiul mamei Rus. Se cam =tersese diploma, diploma noastr[de noble\e a limbii, dar, din buchiile ghebo=ite de b[tr`ne\e, noi am transcris-o cu literele de aur ale rom`nismului, cam g`ng[vise c`ntarea bisericilor noastre,]ns[am purificat-o cu spiritul s`nt al propriei noastre limbi.

Ms. 2257, f. 24-27, 39-44.

APRECIERI CRITICE

[...] O]mprejurare]n care Eminescu reac\ioneaz[cu demnitate, refuz`nd s[ ]mprumute pana sau chiar numai semn[tura sa pentru cauza unui politician local, ]ncheie colaborarea sa la *Curierul de Ia=i*. Ced`nd unei invita\ii mai vechi, se hot[r[=te s[plece la Bucure=ti, asum`ndu-=i greul trebii]n redac\ia *Timpului,* ziarul conservator al lui Lasc[r Catargiu. }n inima lui ducea iubirea cast[pentru Veronica Micle, cunoscut[cu ani]nainte la Viena. }n redac\ia *Timpului* reg[sim pe Caragiale =i Slavici. Conservatorii se aflau atunci]n opozi\ie =i adversitatea politic[nu fu suspendat[nici]n timpul ostilit[\ilor cu Turcia. Adopt`nd pozi\iile partidului, desigur nu cu o pan[ mercenar[, ci dintr-o ad`nc[adeziune, sprijinit[de forma\ia sa =i de prieteniile c`=tigate printre junimi=ti, Eminescu str[bate acum o epoc[de mare violen\[polemic[. Una din personalit[\ile mai des atacate era C. A. Rosetti, omul care]ntrupa mai deplin liberalismul revolu\ionar, dar care nu-i r[spunde niciodat[cu resentimentul s[u, m[rturisindu-=i adesea admira\ia pentru scriitor =i citindu-i cu]nc`ntare articolele, uneori ]n fa\a prietenilor, totdeauna numero=i din jurul s[u. Colaborarea lui Eminescu la *Timpul* dureaz[ =ase ani, de la 1877 p`n[la 1883. Ea dezvolt[ideile formulate]n conferin\a despre *Influen\a austriac[,* nu]ns[f[r[s[le adauge elemente noi. Eminescu respinge acuza\ia de reac\ionarism care i se arunca uneori, c[ci el nu dore=te]nl[turarea marilor cuceriri sociale ale genera\iei de la 1848, ci numai folosirea lor]ntr-un chip care s[nu primejduiasc[interesele na\iunii rom`ne =i s[ altereze firea ei. “C`nd capetele luminate ale genera\iunilor trecute, scrie el]n *Timpul* (1879), au]mbr[\i=at ideile liberale =i s-au hot[r`t a se consuma ]n munca propag[rii lor, nu-=i ]nf[\i=au viitorul astfel cum e prezentul. Adev[ra\ii apostoli ai libert[\ii erau ]nainte de toate rom`ni p[trun=i de con=tiin\a unit[\ii noastre na\ionale =i doreau libertatea =i egalitatea numai ca ni=te]nlesniri pentru dezvoltarea poporului. Ideile liberale nu erau pentru d`n=ii un scop, ci un mijloc pe care ]ntotdeauna-l subordonau principiului na\ionalit[\ii. Noi suntem urma=ii acelor oameni, mai pu\in liberali dec`t na\ionalii-liberali, dar mai mult na\ionali dec`t d`n=ii. Nu ne-am sfiit niciodat[=i nu ne sfiim nici acum a declara f[r[=ov[ire, c[sus\inem ideile liberale numai pe c`t ele nu produc o perturba\iune]n dezvoltarea

noastr[na\ional[=i numai pe c`t ele nu ne ]mping spre forme de vie\uire str[ine de firea poporului rom`nesc”. Alteori, el preconizeaz[progresul lent,]n acord cu legea tuturor cre=terilor organice: “Precum cre=terea unui organism se face]ncet, prin suprapunerea continu[=i perpetu[de noi materii organice, precum inteligen\a nu cre=te =i nu se-nt[re=te dec`t prin asimilarea lent[ a muncii intelectuale din secolii trecu\i =i prin ]nt[rirea principiului ]nn[scut al judec[\ii, precum orice moment al cre=terii e o conservare a celor c`=tigate]n trecut =i o ad[ugire a elementelor cucerite din nou, astfel adev[ratul progres nu se poate spera dec`t conserv`nd pe de o parte, ad[ug`nd pe de alta: o vie leg[tur[ ]ntre prezent =i viitor, nu ]ns[ o serie de s[rituri f[r[ or`nduial[. Deci progresul adev[rat fiind o leg[tur[natural[ ]ntre trecut =i viitor, se inspir[din tradi\iunile trecutului,]nl[tur[ ]ns[inova\iunile improvizate =i aventurile hazardoase” (*Timpul,* 1880). Alteori nostalgia romantic[pentru trecut exalt[vremile voievozilor: “...a readuce vulturescul av`nt al Basarabilor, starea de bog[\ie din vremea lui Petru Rare= ori a lui Matei Basarab, a le putea readuce ar fi merit =i a fi reac\ionar ar fi identic cu a fi sporitor neamului =i \[rii” (*Timpul,* 1880). Lucrul nu i se pare]ns[posibil lui Eminescu: “Nici putin\[nu exist[pentru un asemenea partid”. Ceea ce i se pare posibil este]ndep[rtarea, “prin puterea de asimilare a solului =i a rasei”, a “p[turii superpuse”,]n genere de provenien\[greceasc[, p[tur[care =i-a]nsu=it puterea politic[, clas[de oameni lipsi\i de acea sensibilitate pentru adev[r,]n care Eminescu vedea semnul distinctiv al mentalit[\ii rom`ne=ti, ]mprejurare menit[ s[ explice afinitatea acelei categorii pentru formele de via\[ artificiale =i sterile. }n dezvoltarea politic[ a \[rilor rom`ne=ti de la 1700]ncoace, Eminescu distinge trei perioade, dup[raportul]n care s-a g[sit elementul autohton cu cel imigrat: “La 1700]nvinge elementul imigrat prin domnia fanariot[. La 1821]ncepe reac\iunea elementului autohton =i merge biruitoare =i asimil`nd p`n[la 1866. La 11 februarie 1866]nvinge din nou elementul imigrat” (*Timpul,* 1881). Reac\iunea fondului istoric al \[rii trebuie]ns[s[se produc[: “totul trebuie *dacizat* oarecum de-aici]nainte”. Articolele politice ale lui Eminescu =i-au g[sit deplinul lor ecou abia mai t`rziu. }n 1891, Gr. P[ucescu d[ o prim[ edi\ie cuprinz`nd materialul din 1880-1881, completat prin edi\iile succesive ale lui I. Scurtu (1905), N. Iorga (1909), A. C. Cuza (1914), D. Mur[ra=u (f. d.), I. Cre\u (1939). }nsemn[tatea doctrinei politice eminesciene a fost necontenit pus[ ]n lumin[=i rolul ei a fost dintre cele mai hot[r`toare]n formarea doctrinei na\ionaliste de dup[1900 =i dintre cele dou[r[zboaie. [...]

Tudor VIANU. *Mihai Eminescu*]n vol. +erban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu. *Istoria literaturii rom`ne moderne.* Colec\ia “Lyceum”, Editura Eminescu, Bucure=ti, 1995, p. 212-214.

[...] Plec`nd de la ceea ce sunt ]n chip firesc clasele sociale, Eminescu arat[ c[ via\a social[ este un c`mp de schimb[ri ne]ncetate, este mi=care, iar statul, care-i regulatorul acestei vie\i, este stabilitate. Cu exemple din istoria na\ional[, Eminescu vrea s[ne conving[c[ori de c`te ori am avut stabilitate ]n domnie, am mers pe calea progresului. C`nd]ns[, sub influen\a dreptului public polon, ne-am r[sturnat mereu domnii, am dec[zut =i am ajuns]n pragul epocii contemporane dezbina\i ca na\ie, sf`=ia\i ca \ar[. }n schimb,]n jurul nostru s-au creat state uria=e, sub conducerea unor dinastii stabile.

Eminescu urm[re=te istoria \[rilor noastre =i ajunge la concluzia c[, pentru p[strarea na\ionalit[\ii, avem nevoie de-o organiza\ie de stat, care s[satisfac[trei cerin\e: 1) stabilitate; prin monarhia ereditar[, mai mult ori mai pu\in absolut[; 2) munc[, prin excluderea parazi\ilor condeiului =i silirea tuturor la o activitate productiv[; 3) economie, adic[cump[nire]ntre foloasele aduse de o cheltuial[=i sacrificiile f[cute pentru ea. Numai o asemenea organiza\ie poate salva na\iunea noastr[, ceea ce trebuie s[fie principalul scop: “Nu dreptul public, ci p[strarea na\ionalit[\ii noastre e lucrul de c[petenie pentru noi =i ar fi mai bine s[nu alegem deputa\i dec`t s[ se piard[ na\ia rom`neasc[“.

Articolele din *Timpul* dezvolt[=i completeaz[principalele probleme care l-au preocupat pe Eminescu]n *Influen\a austriac[*. Statul, sus\ine el, trebuie s[fie reazemul sigur al na\iunii =i s[-=i]ndeplineasc[scopul moral prin]ncurajarea meritului =i muncii. Astfel, Eminescu scrie: “noi primim ideea statului ca ap[r[tor al meritului legitim, al averii legitime, al muncii legitime, ca ceva superior dispozi\iilor generale ale unei genera\ii, ca un element moral, al[turi de imoralitatea eventual[a tendin\elor existente]n societate”. }n concep\ia sa despre stat, Eminescu pleac[de la singura realitate pe care-o recunoa=te: na\iunea. Scopul principal nu-i forma de guvern[m`nt, ci starea bun[a na\iunii. El admite =i o form[de stat absolutist, dac[asigur[o via\[cum trebuie oamenilor; este]ns[contra unui stat liberal]n care se tr[ie=te]n boal[=i]n mizerie.

Sistemul de guvern[m`nt care nu-=i]ndeplinе=te misiunea de a duce na\iunea spre progres este un sistem r[u, condamnabil, uciga=. Eminescu duce lupta]n special]mpotriva statului demagogic, socotindu-l ca un stat]n care domin[numai interesele personale, un stat condamnat s[fie slab]nl[untru =i-n afar[. Statul demagogic, al c[rui sf`r=it nu poate fi dec`t descompunerea, este o unealt[ ]n m`na politicienilor. Departe de a asigura dezvoltarea armonic[a claselor sociale =i de a]ncuraja meritul =i munca, un astfel de stat este o organiza\ie de parazi\i. Statul acesta este un mecanism f[r[de moralitate, f[r[de suflet, f[r[de ideal. }n acest stadiu a ajuns, dup[Eminescu, statul nostru]nc[put pe m`na partidului liberal: “Statul e azi ma=ina prin mijlocul c[reia cei la=i se r[zbun[asupra protivnicilor lor politici”. Statul demagogic nu are respect pentru popor, pentru s[n[tatea locuitorilor, pentru tradi\ii, este statul egoismului.

Condi\ia principal[pe care ar trebui s-o]ndeplineasc[statul nostru este de a fi un stat na\ional, un stat rom`nesc, ]n care s[ se poat[ dezvolta elementul autohton. Dac[ via\a noastr[ de stat nu ne asigur[ aceast[ dezvoltare, nici nu merit[m s[ exist[m ca stat. Numai statul na\ional poate realiza cerin\a ca elementul rom`nesc s[-=i impun[geniul lui specific =i s[fie determinant]n via\a societ[\ii. Realiz`nd un asemenea stat, nu mai avem a ne ]ngrijora de elementele str[ine de pe teritoriul rom`nesc, c[ci acestea vor trebui s[-=i supun[interesele lor particulare intereselor generale ale na\iunii noastre. Soarta =i caracterul neamului trebuie s[fie determinate de c[tre elementul na\ional. P[rerea este clar expus[: “Natura poporului, instinctele =i]nclin[rile lui mo=tenite, geniul lui care adesea necon=tient urm[re=te o idee, pe c`nd \ese la r[zboiul vremii, acestea s[fie determinante]n via\a unui stat”. [...]

}ndelunga activitate ziaristic[arat[la Eminescu pasiune, dar =i oboseal[dup[1880 =i mult[nemul\umire, pe care datele sigure o justific[. }mbr[\i=area cu c[ldur[a principiilor politice conservatoare nu poate fi privit[, cum au f[cut unii, ca simplu oportunism al unui poet care-=i g[sea astfel asigurat un mijloc de trai. Ziaristica militant[a fost pentru Eminescu prilejul de-a-=i exprima convingerile =i,]n sus\inerea acestora, =i-a pus =i talentul de scriitor =i dinamismul ca cet[\ean activ. Trebuie s[regret[m c[nu =i-a semnat dec`t arareori articolele de la *Timpul,* ceea ce va aduce mereu discu\ii]n ce prive=te paternitatea acestora.

G`ndirea politic[ a poetului este ]n acord cu aceea a *Junimii* =i a fost alimentat[ de cultura rom`neasc[(Eliade din *Echilibrul]ntre antiteze,* Hasdeu din articolele politice, scrierile unor economi=ti ai epocii) =i de cea str[in[(sociologie revolu\ionar[ ]n epoca de elaborare a poeziei *}mp[rat =i proletar,* g`ndire politico-social[german[=i anglo-saxon[) dar totul a fost asimilat, a f[cut una cu fiin\a scriitorului =i =i-a c[p[tat cu consecven\[expresia]ntre 1876 =i 1883.

G`ndirea lui conservatoare avea s[-l fac[ ]n chip firesc adept al evolu\ionismului =i potrivnic salturilor revolu\ionare. G`ndirea lui politic[scoate]n relief ideea na\ional[, c[ci]n chip statornic scriitorul ziarist are]n vedere na\iunea noastr[, pe care-o vrea pus[ ]n situa\ia de-a se dezvolta spiritual =i material spre a realiza o civiliza\ie proprie. De aici decurge =i formularea teoriei sociale a compensa\iei prin munca spiritual[ori manual[pe care trebuie s-o presteze fiece cet[\ean al \[rii. Munca]n folosul colectivit[\ii]nsemneaz[pentru el oarecum contopirea]n sensibilitatea, spiritualitatea =i interesul colectivit[\ii =i reprezint[a=adar cea mai]nalt[form[a patriotismului.

}n liberalismul sub forma lui demagogic[, Eminescu vede un du=man al progresului na\iunii,]ndeosebi prin favorizarea cosmopolitismului. +i tot at`t de net este exprimat[=i convingerea c[liberalismul practicat la noi aduce mizeria =i dec[derea popula\iei. [...]

Trebuie s[recunoa=tem c[-n patriotismul lui Eminescu nu exist[nici xenofobie z[natic[=i nici =ovinism. La *Federa\iunea* a sus\inut ideea de libertate pentru toate na\iunile conglomeratului politic austro-ungar, iar la *Timpul,* lupt`nd pentru independen\a =i progresul neamului nostru, niciodat[nu a lovit]n libertatea =i]n progresul vreunui alt neam.

Poetul a cunoscut realit[\ile politice de la noi, dar s-a ridicat adesea la viziuni poetice. A tr[it zbuciumul metafizic al unui om de]nalt[cultur[, dar =i]n activitatea practic[de ziarist, se d[pe fa\[tot artistul care se ridic[la idei generale =i le d[expresie literar[. Tr[s[tura de artist apare =i]n scrierile politice ale lui Eminescu:]nver=unarea de a construi teoretic o form[politic[ ]n contrast cu realitatea, pe care n-o putem schimba, viziunea minunat[a na\iunii st[p`n[ pe sine =i dezvolt`ndu-se potrivit cu geniul ei propriu, stabilirea de valori morale supreme. Din via\a neamului nostru,]n ce are el esen\ial, Eminescu a luat date =i le-a transpus]n cele mai]nsemnate poezii ale lui. Dar =i ceea ce a avut el mai deosebit ca artist — tr[irea pentru viziuni proiectate]n eternitate, s-a transpus]n proza politic[=i i-a dat un nimb de poetic[sc`nteiere [...].

Dumitru MIR{RA+U, *Mihai Eminescu. Via\a =i opera*. Editura Eminescu. Bucure=ti, 1983, p. 288-290, 299-300.

Exist[ ]n activitatea publicistic[a lui Eminescu trei perioade distincte]n cadrul c[rora putem fixa =i c`teva momente mai semnificative pentru o problem[sau alta. Criteriul de baz[pe care ne]ntemeiem]n periodizarea noastr[ ]l constituie schimb[rile intervenite]n statutul personal al poetului]n cursul activit[\ii sale scriitorice=ti, schimb[ri care hot[r[sc]n fond orientarea =i caracterul ei.

Publicistica eminescian[din prima perioad[se circumscrie]ntre ianuarie 1870, c`nd public[ primul articol, *O scriere critic[* ]n *Albina* din Pesta =i mai 1876, c`nd intr[ ]n redac\ia *Curierului de Ia=i,* foaia ie=ean[. Vom distinge aici o publicistic[a epocii studiilor universitare la Viena, c`nd Eminescu colaboreaz[ la publica\iile rom`nilor din Imperiul austro-ungar =i se situeaz[pe pozi\iile acestora]n ap[rarea institu\iilor culturale, critic[dualismul =i se afirm[ca un exponent al “tinerilor”]n lupta pentru]nf[ptuirea idealului de unitate na\ional[a poporului rom`n. Eminescu se manifest[ ]n direc\ii multiple, de la articolul pe teme culturale la editorialul de orientare politic[ =i lansarea de apeluri c[tre public pentru solidaritatea na\ional[. Pozi\ia sa este a t`n[rului intelectual rom`n, ]nsufle\it de lupta poporului s[u =i acest av`nt tineresc se reflect[=i]n publicistica sa.

Acestei prime perioade se impune s[-i al[tur[m =i un al doilea moment care coincide cu activitatea de bibliotecar la Biblioteca Central[din Ia=i. Activitatea publicistic[

de acum este redus[ca extindere =i are,]n chip evident, caracter c[rtur[resc. Eminescu \ine, tot acum, =i conferin\a *Influen\a austriac[asupra rom`nilor din Principate*,]n care sintetizeaz[ideile din articolele anterioare =i din]nsemn[rile din manuscrise =i schi\eaz[un program pentru viitoarea sa activitate publicistic[.

Perioada a doua a gazet[riei lui Eminescu o]nscriem]ntre 19 mai 1876, c`nd avem date sigure c[ poetul intr[ ca redactor la *Curierul de Ia=i*, =i ultima s[pt[m`n[din octombrie 1877, c`nd p[r[se=te redac\ia foii ie=ene. Se produce acum o schimbare fundamental[ ]n statutul personal al poetului, ]n sensul c[ devine ziarist profesionist. Foaia ie=ean[ era, pe de alt[ parte, o publica\ie oficial[, cu o apari\ie de trei ori pe s[pt[m`n[=i care rezerv[p[r\ii neoficiale, din cele patru pagini, una singur[. Concep\ia lui Eminescu despre menirea ziarelor este cea a]nainta=ilor s[i Asachi, Kog[lniceanu, Alecsandri, Negruzzi, care f[ceau din publica\iile lor organe de pres[cu caracter enciclopedic. Pe acest drum merge =i Eminescu =i]n acea singur[pagin[o unei foi oficiale face cronic[de politic[extern[, cronic[de politic[intern[, cronic[cultural[, cronic[dramatic[=i artistic[. Nic[ieri]n gazet[ria lui Eminescu nu se vede mai bine ca la *Curierul de Ia=i* ce poate realiza geniul cu mijloace materiale reduse =i]ntr-un spa\iu tipografic restr`ns. Activitatea publicistic[a poetului surprinde prin diversitatea problemelor abordate, prin seriozitatea =i buna informare =i prin modul de-a polemiz[ ]n chestiunile controversate. Aici, la *Curierul de Ia=i* — =i nu la *Timpul* —]l g[sim pe Eminescu cronicarul de politic[extern[, cronicarul cultural =i cronicarul dramatic.

Perioada a treia a gazet[riei lui Eminescu este cuprins[ ]ntre octombrie 1877, data intr[rii]n redac\ia *Timpului*, cotidianul bucure=tean, =i iunie 1883, pr[bu=irea sa intelectual[. Aparent nu se schimb[nimic]n statutul personal al poetului, de vreme ce trece ca ziarist profesionist de la foaia ie=ean[la cotidianul bucure=tean. +i totu=i situa\ia nu se prezint[a=a. Poetul intr[ ]n redac\ia *Timpului*, ca simplu redactor, cum era =i I. Slavici, la chemarea c[ruia p[r[se=te foaia ie=ean[, trece apoi]n fruntea ziarului, ca redactor-=ef, ca s[ocupe,]n final, postul de prim-redactor. Eminescu]=i asum[sarcina, la intrarea]n redac\ia *Timpului*, s[fac[cronica de politic[intern[=i se ocup[cu intermiten\e de evenimentele interna\ionale =i de mi=carea cultural[. Publicistica sa cunoa=te, sub aspectul diversit[\ii, o]ngustare evident[ ]n raport cu cea de la foaia ie=ean[. Dar dac[la cotidianul bucure=tean nu ne]nt`mpin[peisajul caleidoscopic din foaia ie=ean[, se impune aten\iei]nc[din primele articole amplificarea discursului critic =i verva polemic[. Publicistica eminescian[cunoa=te desf[=urarea cea mai larg[ ]ntre februarie 1880 =i decembrie 1881. Acum Eminescu este redactor-=ef al cotidianului bucure=tean =i]l transform[ ]n organ de pres[al orient[rii sale politice. Poetul sus\ine,]n zeci de articole, primatul muncii]n promovarea]n ierarhia social[, ia ap[rarea “claselor pozitive” =i critic[ ]n termeni necru\[tori “p[tura superpus[“ =i demagogia din via\a

politic[. Eminescu p[r[se=te conducerea *Timpului*]n ianuarie 1882, ca urmare a apropierii “sincerilor conservatori” de “sincerii liberali” =i a form[rii “opozi\iei coalizate”. Poetul trece r[spunderea conducerii ziarului lui Grigore G. P[ucescu, membru marcant al “opozi\iei coalizate” =i r[m`ne prim-redactor pentru partea politic[. Colaborarea sa nu mai este la fel de sus\inut[ ca ]nainte de ianuarie 1882, asist[m la absen\e din redac\ie. Ziaristica poetului cunoa=te =i un epilog, care se constituie din cele c`teva articole publicate]n *Rom`nia liber[* =i *F`nt`na Blanduzie*i spre sf`r=itul vie\ii.

Publicistica lui Eminescu se g[se=te]ntr-o situa\ie paradoxal[ ]n raport cu celelalte domenii ale scrisului s[u. Poetul public[sub supravegherea sa un num[r restr`ns de poezii, c`teva proze =i nici o pies[de teatru. Exegezele eminesciene sunt totu=i orientate]n aceste direc\ii. Publicistica ocup[un loc ne]nsemnat — s[nu spunem altfel — de=i este partea cea mai extins[o scrisului eminescian. +i ce nu este mai pu\in important, ea se public[sub supravegherea sa =i poart[girul responsabilit[\ii sale. Dar publicarea integral[a publicisticii eminesciene va conduce =i la o reevaluare a crea\iei sale din celelalte domenii.

Contribu\iile noastre documentare]=i propun s[prezinte publicistica lui Eminescu]n integralitatea sa =i]n func\ie de problemele specifice din cele trei perioade. Aici ne ocup[m de primele dou[perioade, urm`nd ca celei de la *Timpul* s[-i consacr[m un volum separat. Privim publicistica din interiorul ei =i nu o lu[m ca pretext pentru afi=area erudi\iei noastre. Nu pierdem din vedere, fire=te, leg[tura dintre publicistic[,]nsemn[rile din manuscrise =i celelalte domenii ale scrisului s[u. Publicistica eminescian[ni se relev[, astfel,]nsufle\it[de cele mai nobile idealuri ale poporului nostru =i o prezen\[permanent[ ]n con=tiin\a posterit[\ii.

Dimitrie VATAMANIUC. *Publicistica lui Eminescu. 1870-1877*. Colec\ia “Eminesciana”, Editura Junimea, Ia=i, 1985, p. V-VIII.

[...] Produs al unei munci extenuante de opt ani la amintitele dou[gazete, publicistica politic[eminescian[ ]=i are premisele ideologice]n conferin\a rostit[la 14 martie 1876,]n ciclul de “prelec\iuni populare”, publicat[ ]n *Convorbiri* sub titlul *Influen\a austriac[asupra rom`nilor din Principate.* Ideea de temelie este aceea a statului natural. Statul, afirm[ Eminescu, ]n total[ contradic\ie cu Schopenhauer, care ]mbog[\e=te concep\ia rousseauist[ a “contractului social”, este un “a=ez[m`nt al naturii, =i nu al ra\iunii”, expresie a firii popoarelor, care, =i ele, “nu sunt produse ale inteligen\ei, ci ale naturii”. Statul armonizeaz[interesele divergente ale diferitelor clase, clasele nefiind “indivizi deosebi\i”, ci “un complex de organe sociale”, “egal de importante”, ale “individului” superior care este organismul statal. Factorul armoniz[rii, acela ce implicit asigur[stabilitatea societ[\ii devenite stat este monarhul. Toate

calamit[\ile ab[tute peste \[rile rom`ne=ti, =i de pe urma c[rora Rom`nia contemporan[se g[sea]ntr-o stare de pl`ns, sunt atribuite de poetul viitoarei *Doine* “dispari\iei monarhiei ereditare =i sc[derii necontenite a puterii domnitorilor. Sub fanario\i, “care aveau numai titlul de Domn =i pomenirea]n biserici, nicidecum]ns[consisten\a monarhic[, puterea central[a statului e curat nominal[“. Ajun=i “aproape autocra\i” pe propriile mo=ii, boierii “au c[zut” =i ei, cu timpul, dup[ruinarea r[ze=ilor =i a “bresla=ilor”. P`n[ la urm[, clasa boiereasc[ a fost ]nlocuit[ de aceea, parazitar[, bugetivor[, a “scribilor”, a “proletarilor condeiului”. Asupra acesteia — denumit[ “p[tura superpus[“ — avea s[ dezl[n\uie Eminescu, prin *Timpul*, incendiul combativit[\ii sale, f[c`nd-o r[spunz[toare pentru toate anomaliile prezentului. Datorit[ei, partidele nu erau “partide de principii, ci de interese personale”, nu erau formate, cum o declarau, din conservatori =i liberali, ci din “oameni cu slujb[: guvernamentali” =i “oameni f[r[slujb[: opozi\ie”. Denun\`nd, cum se vede, ambele mari partide, ca parazitare, doctrina eminescian[ era, principial, profund conservatoare, ]ntrec`nd-o]n aceast[privin\[pe aceea a lui Xenopol, Maiorescu =i Carp. Practic]ns[, scriitorul =i-a acomodat principiile, ca Maiorescu, condi\iilor contemporane concrete. Con=tient c[timpul nu putea fi]ntors]napoi, c[modernizarea lumii rom`ne=ti era ireversibil[, el admitea progresul ]n aceast[ direc\ie, dar dorea ca ritmul lui s[ fie c`t mai lent =i, mai ales, s[nu se accelereze]n dauna identit[\ii na\ionale. “Adev[ra\ii apostoli ai libert[\ii — scria Eminescu,]n noiembrie 1879, vorbind despre pa=opti=ti — erau]nainte de toate rom`ni p[trun=i de con=tiin\a unit[\ii noastre na\ionale =i doreau libertatea =i egalitatea numai ca ni=te ]nlesniri pentru dezvoltarea poporului. Ideile liberale nu erau pentru d`n=ii un scop, ci un mijloc pe care]ntotdeauna-l subordonau principiului na\ionalit[\ii”. Autenticii urma=i ai vechilor liberali, condu=i de aceast[concep\ie, sus\ine redactorul *Timpului*, nu erau liberalii contemporani, ci adversarii acestora, conservatorii modera\i, care erau de principiul c[“e mai bine s[ ]naint[m]ncet, dar p[str`nd firea noastr[ rom`neasc[, dec`t s[ mergem repede ]nainte, dezbr[c`ndu-ne de d`nsa prin str[ine legi =i str[ine obiceiuri”. Suportul social al celor ce g`ndeau astfel — specific[Eminescu mereu,]ncep`nd cu influen\a austriac[ — era \[r[nimea, “singura clas[ pozitiv[“, =i “cea mai conservatoare ]n limb[, port, obiceiuri, purt[torul istoriei unui popor, na\ia ]n ]n\elesul cel mai adev[rat al cuv`ntului”. Pentru salvarea na\ional[— opina scriitorul,]n “prelec\iunea” din 1876, =i nu =i-a modificat, dup[aceea, convingerea — erau necesare trei condi\ii: “stabilitatea, adic[guvern monarhic, ereditar, mai mult ori mai pu\in absolut; munc[, adic[excluderea proletarilor condeiului de la via\a public[a statului =i prin asta silirea lor la o munc[productiv[“, =i “economie”,]n sensul de bun[chivernisire a avutului public =i individual. Elogiul muncii, singura surs[a bog[\iei sociale, este un laitmotiv al publicisticii eminesciene. “}n munc[e m`ntuirea”, afirm[

Eminescu textual =i aceast[convingere]i anim[toate demersurile. }n spiritul muncii vede el reorganizat]nv[\[m`ntul rom`nesc, spre eliminarea parazitismului social =i formarea de noi clase “pozitive”. Disociindu-=i prin aceasta “filosofia practic[“ de “ filosofia teoretic[“,]ndatorat[lui Shopenhauer, proiectat[pe o viziune a neantului cosmic, poetul nostru na\ional face chiar din “pesimismul” s[u o surs[de activism.

Dumitru MICU. *Mihai Eminescu*]n vol. *Scurt[istorie a literaturii rom`ne*, I, *De la ]nceputuri p`n[la primul r[zboi mondial*. Editura Iriana, Bucure=ti, 1994, p. 255-257.

[...] De forma\ie =i voca\ie european[, fiu al unui popor care s-a n[scut =i s-a dezvoltat]n str`ns[=i permanent[leg[tur[cu civiliza\iile occidentale, care s-a bucurat de sprijinul puterilor apusene]n lupta pentru unitate, independen\[=i suveranitate na\ional[=i care pentru a deveni puternic “]nl[untru” =i respectat “]nafar[“ trebuia s[beneficieze din plin de rezultatele =tiin\ifice, tehnice, tehnologice =i de experien\a]n produc\ie a \[rilor europene avansate, Eminescu nu putea g`ndi altfel dec`t a=a. +i spre cinstea sa a g`ndit bine, pentru c[acesta era orizontul c[tre care,]n mod obiectiv, trebuia s[ne]ndrept[m.

Pornind de aici, de la necesitatea vital[pentru noi de a men\ine, dezvolta =i diversifica continuu contactele =i rela\iile de colaborare cu Apusul, Mihai Eminescu elaboreaz[o cuprinz[toare tactic[=i strategie privind politica noastr[extern[, prezent[=i viitoare. Prin tradi\ie, prin cerin\ele imperioase ale prezentului =i prin tendin\ele de evolu\ie]n viitor, politica noastr[extern[nu putea s[fie, dup[el, dec`t de larg[deschidere spre lumea civilizat[, de pace =i colaborare “ca egal cu egal” cu toate popoarele. “Ar fi regretabil, ar fi o nenorocire chiar pentru noi, aten\iona poetul, dac[a doua zi dup[recunoa=terea independen\ei noastre, am c[dea]n gre=eala ce o comitea odinioar[Grecia,]n loc s[ne inspir[m de politica noastr[tradi\ional[. }n ce const[aici tradi\iunea? Ea const[ ]n ceea ce ne impune chiar pozi\iunea noastr[geografic[, *de-a evita orice provocare fa\[cu puterile noastre vecine =i d-a]ntre\ine]ndeob=te cu toate puterile cele mai bune rela\iuni” (subl. n.)*. Proced`nd astfel, \in`nd mereu seama c[suntem o “\ar[mic[cu hotare foarte]ntinse”, plasat[geografic “]n mijlocul popoarelor =i mari =i puternice”, =i “]nv[\`nd de la str[mo=ii no=tri, care st[teau bine cu to\i =i nu se ap[rau dec`t de agresiune direct[“, vom reu=i, mai mult ca sigur,]=i exprima el]ncrederea, s[s[dim =i]n noi, =i]n popoarele Europei credin\a]n inteligen\a, abilitatea =i “tr[inicia rom`nilor”.

Soarta noastr[ca stat suveran =i independent, prezentul =i viitorul na\iunii rom`ne, nivelul de civiliza\ie =i de cultur[ al poporului rom`n depind,]n chip hot[r`tor, potrivit convingerii ferme a lui Mihai Eminescu, de noi, de]ncrederea deplin[ ]n for\ele

proprii,]n capacit[\ile noastre de g`ndire =i de munc[, de priceperea cu care vom =ti s[le folosim =i de politica pe care o vom duce “]nl[untru” =i “]nafar[“. }n tot ceea ce vom]ntreprinde pentru dezvoltarea puterilor noastre productive, pentru organizarea =i buna func\ionare a vie\ii social-economice =i politice autohtone =i pentru colaborarea fructuoas[cu vecinii =i cu celelalte popoare ale Europei, s[avem permanent]n vedere,]ndemna poetul, ca un veritabil strateg =i om politic,]nzestrat cu o mare putere de sintez[, de generalizare a experien\ei trecutului =i prezentului =i de prefigurare a viitorului, c[“Leg[turile de s`nge =i identitatea individualit[\ii na\ionale fa\[ cu unii, comunitatea tradi\iunilor istorice =i identitatea vederilor religioase fa\[ cu al\ii, ne deschid =i netezesc calea ]nr`uririi pacinice =i binef[c[toare pe care trebuie s[p[=im cu cea mai deplin[bun[credin\[. Astfel]n\elege societatea modern[misiunea statului rom`n; astfel rezult[ ea din istoria noastr[; astfel a fost conceput[ chiar de c[tre ]ntemeietorul neamului rom`nesc. *Niciodat[nu am fost elementul st[p`nitor, niciodat[ nu s-a manifestat ]n noi chiar nici tendin\a de a supune pe al\ii, ci totdeauna rom`nul s-a mul\umit a fi ad[postit =i a se dezvolta pe p[m`ntul s[u: dac[ vom urma =i ]n viitor tot astfel l[s`nd]n pace pe cei ce ne las[ ]n pace =i tr[ind]n bun[ ]n\elegere cu cei ce nu ne jignesc, vom aduce societ[\ii europene =i]ndeosebi statelor vecine serviciul pe care nici un alt stat nu-l poate aduce, deoarece nici unul nu are cu popoarele de primprejur leg[turile pe care le avem noi” (subl. n.)*.

Str[lucit[prezentare a tr[s[turilor definitorii fundamentale ale naturii =i conduitei istorice a poporului rom`n. Genial program de ac\iune. Magnific[ pledoarie pentru pace, pentru bun[ ]n\elegere cu toate popoarele =i ]n primul r`nd cu vecinii, pentru cooperare =i colaborare interna\ional[ ]ntr-un climat de]ncredere =i]n\elegere reciproc[=i pentru d[inuirea ve=nic[, liber[, independent[=i suveran[a poporului nostru]n vatra str[mo=easc[.

*

Ajung`nd, ]n acest punct, final, al ]ncerc[rii noastre de a p[trunde, c`t de c`t, ]n universul eminescian, de a descifra, ceva, din tainele sale =i de a invita, =i pe al\ii, la un astfel de demers spiritual, se cuvine s[ rezum[m =i s[ punct[m, poate mai ap[sat dec`t am f[cut-o p`n[ aici, c[ Eminescu n-a fost, ]n sens strict profesional, nici filosof, nici istoric, nici economist, nici om politic =i nici pedagog, dar ]n toate aceste domenii geniul s[u a l[sat urme ad`nci; c[pasionat fiind de social =i preg[tindu-se temeinic s[activeze, cu toate puterile sale, pe acest t[r`m, a f[cut din gazet[rie, nu o surs[ de existen\[, ci un mod de a se exprima =i de a sluji, cu devotament, neamul =i \ara; c[ ]n critica tarelor societ[\i rom`ne=ti din a doua jum[tate a secolului al XIX-lea, n-a privit]napoi, ci]nainte, n-a pledat pentru]ntoarcere, ci pentru continuitate organic[=i moder-

nitate; c[restabilirea unit[\ii dintre con\inut =i form[ ]n plan social trebuia s[se realizeze prin munc[productiv[generalizat[la scar[na\ional[; c[fondul structurilor noastre economice, sociale =i politice putea fi adaptat la formele institu\ionale]naintate prin]ncurajarea, dezvoltarea =i modernizarea tehnic[;]nt`i de toate, a agriculturii =i apoi a industriei =i a celorlalte ramuri neagricole ale economiei na\ionale; c[ ]n aceast[ complex[, complicat[ =i anevoioas[ rea=ezare na\ional[ erau chema\i s[ se implice to\i =i ]n primul r`nd statul; c[se legitima numai acea politic[intern[=i extern[care era de inspira\ie =i finalitate rom`neasc[; =i c[ patrio\i, sinceri preocupa\i de prezentul =i viitorul \[rii, sunt nu acei care ]=i urm[resc propriul interes, ci cei care lucreaz[, ]nainte de toate, ]n folosul prop[=irii neamului ]ntreg, al a=ez[rii lui ]n r`ndul na\iilor civilizate, independente =i suverane ale lumii.

Rezum`nd, =i mai mult, ideile-for\[ ale medita\iilor economice eminesciene, credem c[ nu cutez[m prea mult dac[ spunem c[ ele se structureaz[ =i se sprijin[ pe progres agrar-industrial, pe compensarea prin munc[, pe protec\ionism, pe unitate, neat`rnare, independen\[=i suveranitate na\ional[, pe deschidere, cooperare =i colaborare cu civiliza\iile avansate ale lumii =i pe pace.

Ad[ugate la valorile perene, nemuritoare ale crea\iei poetice =i literare]n general, toate acestea se constituie]n noi dovezi =i]n noi argumente ce vin]n sprijinul concluziei de maxim[generalitate c[Mihai Eminescu este, nu numai omul deplin, total al culturii noastre na\ionale, ci =i ETERNUL nostru.

Vasile C. NECHITA.]n vol. *Unitatea, independen\a =i suveranitatea na\ional[, ideeax[a operei eminesciene*]n vol. *Medita\ii economice eminesciene.* Colec\ia “Eminesciana”. Editura Junimea, Ia=i, 1989, p. 304-308.

[...] P[strarea =i afirmarea na\ionalit[\ii noastre Eminescu nu o vedea posibil[dec`t prin dezvoltarea bazei materiale, economice, ]n urma c[reia s[ vin[ odat[ cu emanciparea de exploatarea social[ =i emanciparea na\ional[, adic[ afirmarea personalit[\ii sale culturale =i na\ionale. }n acest sens va proclama cu ]nsufle\ire ]n *Timpul* (20 octombrie 1881): “... na\ionalitatea rom`n[, ca oricare alta, are dreptul]nn[scut de a-=i ap[ra mo=tenirea ei istoric[=i munca ei de orice alt element str[in”. }n acela=i sens, dar cu alte cuvinte, ideea este repetat[ ]n *Timpul* (3 septembrie 1881). Ideea aceasta, adev[rat laitmotiv, revine mereu =i mereu; cit[m numai *Timpul* (26 ianuarie 1882): “Nu zicem ca sub cerul acestei \[ri s[nu tr[iasc[=i s[nu]nfloreasc[oric`\i oameni de alt[ origine. Dar ceea ce credem, ]ntemeia\i pe vorbele b[tr`nului Matei Basarab, e c[\ara este,]n linia]nt`ia, elementul na\ional =i c[e scris]n cartea veacurilor ca acest element s[determineze soarta =i caracterul acestui stat”.

+i]n aceast[direc\ie, ca]n toate meandrele sim\irii poetice =i ale g`ndirii social-politice, Eminescu r[m`ne acela=i, mereu]nsetat de justi\ie, crainicul cel mai pur =i mai]naripat al zorilor de dreptate, pe care le dorea s[vin[=i pentru poporul acesta, at`t de nedrept[\it secole de-a r`ndul, prin impil[rile de tot felul, de din[untru =i de dinafar[.

Eminescu acord[o deosebit[aten\ie =i raporturilor interne — dintre diferitele clase =i p[turi sociale ale na\iunii — situ`ndu-le ]n permanen\[ ]n lumina unei consider[ri etice; el nu va privi aceste rela\ii doar ca simple raporturi de for\[ economic[, ci le va supune unei severe aprecieri de natur[ justi\iar[, urm[rind astfel c`t[dreptate sau nedreptate se manifest[ ]n aceste rela\ii.

Se =tie c[ ]n]ntreaga g`ndire social-politic[ nutre=te o ad`nc[, nest[p`nit[repulsie fa\[de fenomenul exploat[rii,]n orice form[=i pe orice plan s-ar manifesta. Aversiunea aceasta era deci firesc s[se manifeste =i contra p[turilor parazitare ale societ[\ii, contra celor ce f[r[a produce ceva util societ[\ii]=i]nsu=esc o parte important[, cea mai mare din produsul na\ional, realizat prin truda fizic[=i intelectual[a celor ce muncesc din greu.

Eminescu dezvolt[ ]n acest sens — bazat pe constatarea c[bunurile realizate de p[turile productive sunt]nsu=ite]n cea mai mare parte de p[turile parazitare — o adev[rat[teorie =i o critic[acerb[a p[turilor suprapuse =i — derivat[din aceasta — o teorie a compensa\iei muncii. Am putea chiar afirma — f[r[a risca s[fim acuza\i de simplific[ri =i asimil[ri for\ate — c[a=a-numita xenofobie eminescian[(mai bine spus atitudinea de legitim[ap[rare a poporului muncitor fa\[de tendin\ele economico-acaparatoare =i de dominare manifestate de unii str[ini) este, dac[nu de-a dreptul derivat[din teoria pur economic[a p[turilor suprapuse,]n orice caz o categorie subordonat[acesteia. +i e normal s[fie a=a, cunosc`nd c[ atitudinea sa ardent justi\iar[ izvor[=te din viziunea de profunzime, ]n care fenomenele economice =i dinamismul acestora ocup[ un loc primordial. }ns[=i teoria compensa\iei, enun\at[, ]ndr[git[ =i ap[rat[ de Eminescu, de\in`nd un loc important]n g`ndirea sa economico-politic[, este fundamentat[pe principii etice-justi\iare.

Conform acestei teorii, orice om, orice clas[au obliga\ia de a restitui societ[\ii cel pu\in echivalentul serviciilor =i bunurilor ce aceasta le ofer[. Societatea are a=adar dreptul de a cere oric[rui om echivalentul bunurilor consumate sau serviciilor folosite de acesta, bunuri sau servicii puse la dispozi\ia lui de societate, din munca celorlal\i membri ai societ[\ii. }n g`ndirea social[, economic[=i politic[deopotriv[a lui Eminescu, fiecare bun consumat sau serviciu primit reprezint[o poli\[tras[asupra muncii sociale, poli\[ce trebuie]n mod obligatoriu s[aib[o acoperire, un echivalent de munc[ce urmeaz[a se restitui societ[\ii. }n acest sens se adreseaz[el tuturor celor ce pretind drepturi: “+i ca s[=tim c[ave\i dreptul de a pretinde, s[ ]ntreb[m ce produce\i?”.

Oric[rui drept formulat de cineva asupra unor bunuri materiale sau servicii din partea societ[\ii, trebuie a=adar s[-i corespund[tot at`tea datorii c[tre aceasta. Echivalen\a aceasta obligatorie a dreptului cu datoriile corelative, corecta compensa\ie a muncii de c[tre oameni sau clasele sociale demonstreaz[ c`t se poate de clar inexorabilitatea caracterului etic-justi\iar al raporturilor sociale]n g`ndirea lui Eminescu.

Aceea=i idee de dreptate constituie r[d[cina, substratul convingerilor sociale =i-i impune denun\area exploat[rii de clas[, at`t ]n domeniul rela\iilor de munc[ propriu-zise, c`t =i]n materie de proprietate. De la]nceputul vie\ii sale intelectuale — dup[primele lecturi cu caracter social — pe tot parcursul crea\iei sale, chiar dup[1883, Eminescu se manifest[,]n versuri =i proz[, sincer revoltat de soarta celor nedrept[\i\i, lupt`nd pentru dreptate social[. Este suficient a ar[ta c[ incendiara poezie *}mp[rat =i proletar* este conceput[ ]n epoca studen\iei vieneze, parc[ pentru a demonstra c[, ]nc[ de la ]nceput, poetul ia partea celor umili =i s[raci. +i ]n 1888 — deci dup[ prima sa ]mboln[vire, ]n *Rom`nia liber[* (20 noiembrie 1888), cerea “o mai mare echitate]n rela\iile de munc[“. Tot con=tiin\a]i impune s[apere proprietatea rural[mic[chiar]mpotriva unei propriet[\i mijlocii: “Crearea unei propriet[ri rurale de mijloc — afirm[Eminescu]n *Timpul* (17 iulie 1879), — se traduce]n tirania (cite=te exploatarea — n. n.) capitalului mic asupra muncii”. Avem convingerea c[ ]nse=i opiniile lui despre func\ia armonizatoare a statului]ntre interesele de clas[ ]=i au sorgintea]n credin\a c[numai]n acest mod se poate realiza mai sigur =i mai grabnic mult dorita dreptate social[. Din aceast[considerare etic[deriv[la Eminescu =i datoria de a fi respecta\i to\i produc[torii pe a c[ror munc[=i pe ale c[ror sacrificii se sprijin[ ]ntregul edificiu social. +i]ntre ace=ti produc[tori pe primul plan se situeaz[\[r[nimea, c[reia]i]nchin[odat[cu profundul s[u respect o dragoste fierbinte. Lumea rustic[, rural[, conserv`nd esen\ele categoriale ale spiritualit[\ii rom`ne=ti, are o g`ndire =i sim\ire proprii. Eminescu, ]ntruchip`nd aceast[spiritualitate, reprezint[expresia =i exponentul ei. Fenomenul explic[apropierea =i chiar cufundarea poetului]n via\a satului =i a \[r[nimii.

}n fine, ideea de dreptate reprezint[substratul convingerilor sale potrivnice exploat[rii unui neam de c[tre altul, ce se]nt`lnesc ]n ]ntreaga oper[, reg[sindu-se ca un laitmotiv, ca un fir director. Fie c[ se refer[ la rom`nii de dincolo de hotare, fie la cei din[untrul hotarelor \[rii, Eminescu este acela=i vajnic ap[r[tor al drepturilor neamului s[u.

}n *S[facem un congres,* el se ridic[ ]mpotriva nedrept[\ilor f[cute rom`nilor din Transilvania. }n manuscrisul 2257 f. 31 v., referindu-se la asuprirea rom`nilor de c[tre maghiarii din Transilvania, exclam[: “Ap[sa\i voi! P`n[ ce ura noastr[ pentru voi nu va mai fi un sim\[m`nt, ci o ra\iune, nu psihologie, ci logic[. +i e teribil[ura cea sur`z`nd[a logicei — ea (e) justificat[, c[ci e justi\ia. Este ura sur`z`nd[, ura sclavului fa\[cu tiranul s[u, este condi\iunea legat[de tranzac\iunile dintre unul =i altul”.

Dac[ar fi s[ni se cear[a ar[ta ideea dominant[a g`ndirii social-politice eminesciene, care fundamenteaz[ =i d[ substan\[ ]ntregii opere, at`t literare c`t =i politice (c[ci ele nu pot fi ]n nici un fel desp[r\ite), am reda din *Timpul* (17 decembrie 1881) urm[torul citat de ]nsemn[tate crucial[ nu numai pentru vremea sa, ci =i pentru timpul nostru =i pentru toate timpurile ce vor veni, c`t va exista neamul rom`nesc: “Chestiunea de c[petenie pentru istoria =i continuitatea de dezvoltare a acestei \[ri este ca elementul rom`nesc s[r[m`n[ cel determinant, ca el s[ dea tiparul acestei forme de stat, ca limba lui, ]nclin[rile lui oneste =i generoase, bunul lui sim\, c-un cuv`nt geniul lui s[r[m`n[=i pe viitor norma de dezvoltare a \[rii =i s[p[trund[pururea aceast[dezvoltare. Voim statul na\ional, nu statul cosmopolit... Voim ca stejarul stejari s[produc[, nu meri p[dure\i”.

La o tensiune de aceea=i]n[l\ime, cit[m]nc[dou[fragmente antologice, primul, din *S[facem un congres,* constituind ambele crezul s[u de o via\[ ]ntreag[: “Suntem rom`ni, vrem s[ r[m`nem rom`ni...”, iar cel[lalt din mss. 2257, fila 32 v: “E pietroas[=i-ncovoiat[calea drept[\ii, dar e sigur[“. +i Eminescu a ales =i a mers pe aceast[cale care l-a dus la nemurire. Se reg[sesc etnicul =i eticul, elemente matriciale gemene]n pl[mada eminescian[.

Dreptatea constituie la Eminescu nu numai r[d[cina convingerilor social-politice, nu numai substratul din care-=i trage seva g`ndirii, ci =i un principiu de ac\iune, al[turi de munc[ =i adev[r: “Ceea ce sim\im cu to\ii ]ns[ sunt relele reale, care b`ntuie \ara, rele care nici nu au a face m[car cu principiile conservatoare sau cu cele liberale =i pentru a c[ror]nl[turare nu se cere dialectic[=i oratorie, ci munc[, echitate =i adev[r” *(Timpul,* 9 decembrie 1882).

Poate c[dac[i-ar fi fost dat s[mai tr[iasc[plenar un num[r suficient de ani, peste pragul celor numai 33 de ani de mare av`nt creator, dac[ natura =i ritmul ocupa\iilor sale zilnice i-ar fi permis desf[=urarea ]ntr-o atmosfer[ mai senin[ a studiilor ]n acest domeniu, poate ne-ar fi dat, cu anticipa\ie de genera\ii, g`ndirea practic[, filozofia etic[=i politic[pe care eram]ndrept[\i\i a o a=tepta de la omul cel mai deplin al culturii noastre.

Dar, din nefericire, aceasta nu a fost dat s[fie.

Ne-au r[mas culmile atinse de el]n numeroase domenii literare,]n activitatea publicistic[,]ntreaga via\[ ]nchinat[neamului, pe care l-a iubit ca nimeni altul =i c[ruia i-a l[sat cel mai de pre\ legat: speran\a =i]ncrederea]ntr-un viitor de dreptate na\ional[=i de respect al demnit[\ii umane, aureolat de nimbul adev[rului, binelui =i drept[\ii.

C. JORNESCU, C. PETRESCU. *Eminescu —]nalt[con=tiin\[justi\iar[*]n vol. *Valori etice]n opera lui Eminescu*. Editura Minerva, Bucure=ti, 1989, p. 168-173.